
BIBLIOTECA

JO. LAURENTII BERTI

FRATRIS EREMITÆ AUGUSTINIANI

THEOLOGI PRÆCLARISSIMI

LIBRORUM XXXVII.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS ACCURATA SYNOPSIS

QUAM

AD USUM SEMINARII AUXIMATIS CONCINNAVIT

Notis perpetuis, ac novis quibusdam Dissertationibus auxit, & in lucem nunc primum edit

F. HIERONYMUS MARIA BUZIUS

AUGUSTINIANUS

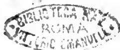
In eodem Seminario Sacræ Theologiæ Professor,

ACCEDUNT

De Locis Theologicis Libri X., qui in Auctore desiderantur

TOMUS I.

In quo de Primi Hominis Lapsu, et Gratia Reparatoris tum de Legibus, atque Humanis Officiis disputatur.

NEAPOLI, MDCCLXIX.

Sumptibus GREGORII, et MICHAELIS STASI.

Typis Josephi de Dominicis.

Superiorum Facultate ac Privilegio.

DIVO
AURELIO AUGUSTINO
HIPPONENSIUM ANTISTITI
ECCLESIÆ DOCTORI MAXIMO
PERPETUO HÆRETICORUM MALLEO
PARENTI SUO
ATQUE INSTITUTORI OPTIMO

F. HIERONYMUS MARIA BUZIUS
FILIORUM MINIMUS
D. D. D.

LURA ſunt, eaque graviſſima, PRÆSUL SANCTISSIME, quæ me intima quadam vi pene adigunt, atque impellunt, ut Synopſim hanc meam, quam in gratiam ſtudioſæ juventutis, quæ ſtadium theologicum, te duce atque auſpice, compendia-

ria quadam via metiri cupit, nunc primum adornavi, Tibi non tam inſcribere, quam præclariſſimo nomine tuo exornare maluerim. Imprimis vero ipſa inſtituti ratio atque Ordinis, in quo, vix egreſſus ex ephœbis, Deo movente, atque interius adhortante, militiæ tuæ nomen dare conſtitui, id a me jure æquiſſimo videbatur expoſcere, ut ubi ego aliquam grati animi ſignificationem Tibi exhibere ſatagerem, qui majora non auſim, leve hoc ſaltem, tenuiſſimumque devotionis meæ atque obſervantiæ ſpecimen exhiberem, quo tua in me officia, favorem, gratiam, pietatem denique ſummam, atque propemodum ſingularem, qua me hominem miſerum, qui neque ingenio aliquid, neque artibus quidpiam valeo, perbenigne es dignatus excipere, ita omnibus teſtatam facerem, ut eam nulla unquam deleret oblivio. Deinde ipſa etiam, quæ in hac Synopſi continentur, doctrinæ per Te olim traditæ inconcuſſa dogmata, quæ pro virili tueri cum alii permulti, tum præcipue Noſtrates ſolemne habent, id a me impetrare debuerunt omnino, ut talem iiſdem Virum præficerem, qui & hilari animo complecteretur, & iis maximum afferre poſſet ſua auctoritate præſidium, munimen, decus. Ecquem vero aut te ampliorem poſſet, aut amantiorem ſui Synopſis hæc noſtra ſibi patronum adſciſcere? Quem conſtat a Maximis Romanis Pontificibus, a ſacroſanctis œcumeniciſque Conciliis, a Patribus, Præſuli-

libuſque ſanctiſſimis, a Theologis præclariſſimis ſummo ſemper in pretio fuiſſe habitum, & ſummis, exquiſitiſque laudibus cohoneſtatum. Te namque adhuc in ea, in qua nos quoque verſamur miſerrima ſolitudine commorantem, veluti oraculum conſulere conſueverat Bonifacius, Zoſimus, atque Innocentius Romani Pontifices: & viri ſanctiſſimi, & doctiſſimi præſules, Ambroſius, Hieronymus, Paulinus, Proſper, Hilarius, nec non Alipius, Nebridius, Poſſidonius, aliique, tibi vel ſocietate, vel ſuaviſſima neceſſitudine conjuncti, tot de Te, tantaque cum laude locuti ſunt, ut in Te unum veluti in ſpeculum omnes ſubinde ſuſpicerent, atque ex Te uno ſumerent exemplum ſibi. Poſtquam autem diſſoluta terrenæ hujus habitationis domo ad altiſſimas illas non manufactas æthereas ædes, quas manu, lingua, operante Dei gratia, tot tantiſque laboribus exantlatis Tibi fabrefeceras in cœlis, evolaſti, quam honorifice, aut ſplendide de te ipſo locutus eſt Hormiſdas Romanus Pontifex, qui quidem ex libris tuis veluti ex lydio lapide *perſpicue dignoſci*, ait, *quidquid Romana, hoc eſt catholica ſequatur, & aſſeverat Eccleſia*! Idipſum tradidere Bonifacius II. (*a*), Vigilius (*b*), Gregorius Magnus (*c*), Gelaſius Papa Felix IV., Paſchalis II., Joannes XXII., Leo X.,

(a) *Ad Cæſar. Arelat.* (b) *Ad Eutychium.*
(c) *Ad Innoc. Afr. præf.*

Clemens VIII., Innocentius XI., Clemens XI., & XII., Benedictus XIII., & XIV., qui quidem te *Ecclesiæ ducem*, *auctoritatem*, *quietem*, *irrefragabile jubar*, *lumenque fulgidissimum* uno veluti ore identidem communiter proclamarunt. Nec minorem tibi laudem, aut honorem ex sacrosanctis œcumenicisque Conciliis accessisse putandum est. Nam Arauxicana Synodus tuam de gratia Christi sententiam in canones, aut fidei regulas consecravit, id postulante Felice IV. Romano Pontifice. Concilium V. œcumenicum doctrinam tuam *per omnia sequi constituit*. Quod etiam statuere Toletana X., Florentina, ac Tridentina Synodus: cujus canones de gratia, justificatione, ac de originali peccato iisdem verbis tuis fuisse conflatos nemo non videt. Longum esset singulos Patres percensere, qui de te tamquam de viro summo, ac prope divino verba faciunt. Verum prætereundi non sunt Fulgentius, Rhemigius, Arnobius, Eugippus, Cassiodorus, Beda, Prudentius, atque ipse pauperum pater, tuique simillimus filius tuus D. Thomas Episcopus Valentinus, qui Te ipsum hæreticorum debellatorem, latinorum doctorum omnium præeminentissimum ac disertissimum, sanctæ Dei Ecclesiæ propugnatorem, ejusque munitiorem partem, lumen, solem, thalamum Trinitatis, linguam Spiritus Sancti, & si quid potest splendidius, aut gloriosius efferri, ubique passim in suis operibus declarare non dubitarunt. Quod vero est

adeo

adeo ſublime elogium, aut ita magnificum, quod a Romanæ communionis Theologis præclariſſimis, imo a pluribus etiam heterodoxis, veritate ipſa cogente, de Te non fuerit enunciatum? Quos ſi ego velim omnes oratione complecti, nihilo ſane plus faciam, quam ſi dem operam, ut arenas, quæ ſunt in littore maris, inito calculo enumerare contendam. Aliquos tamen recenſere non piget ex ipſa Jeſu inclyta Societate, præſertim vero Suareſium, Vaſquez, Aquavivam, &, qui omnium primus commemorandus erat, Ven. Bellarminum, qui de Te quidem nonniſi cum laude locuti ſunt. Ut pateat ex eadem Societate nonnullos in carpenda doctrina tua plus æquo liberiores a viris ſummis, atque clariſſimis ſui inſtituti, atque Ordinis præclariſſimi penitus deſciviſſe. Neque vero putandum eſt, ſanctos Patres, & Theologos præclariſſimos in Te uno tam impenſe laudando inconſulto, vel temere, quod vulgus hominum ſolet, non maturo conſilio, aut re diligentiſſime perpenſa, atque ad trutinam revocata deſcendiſſe. Norant ex Cœleſtino Romano Pontifice Te quidem ſiniſtræ ſuſpicionis rumore nuſquam fuiſſe conſperſum. Norant ex Hieronymo Te unum antiquæ rurſus fidei conditorem extitiſſe. Norant denique ex S. Prudentio divinarum ſcientiarum arcana neminem tam exquiſite luſtraſſe, aut verius inveniſſe, ubi de Chriſti gratia diſputatur. Merito ergo noſtri hujus ævi Theologus præclariſſimus Jo: Lauren-

rentius Berti (quem nobis nuper ereptum vehementer dolendum esset, nisi satis firma spes esset, ut olim instituto, atque ordine, ita nunc etiam animorum felicitate, pro sua pietate ac religione Tibi esse conjunctum) Te unum semper maxime coluit, atque a doctrinis tuis, totius Ecclesiæ calculo, atque auctoritate firmatis, vel hilum discedere, vel transversum unguem, in suis de Theologicis disciplinis eruditissimis libris piaculum duxit: nihil in iis affirmans, aut pronuncians, præsertim in controversiis de gratia Christi, quod aut e libris tuis depromptum non esset, aut doctrinæ tuæ adprime non esset conforme. Quo factum est, ut ejus volumina, quamvis obtrectatorum calumniis semel iterumque impetita, tua præsertim ope, ac præsidio munita, tamquam aurum in fornace per ignem probata, lucidiora semper emerserint. Hæc porro eadem, mole quidem longe imminuta, stylo autem, atque ordine ad captum adolescentium, quorum gratia in epitomen digesta sunt, magis accommodata Tibi sistere audeo, PRÆSUL SANCTISSIME, utque ea, qua polles pietate, atque auctoritate, & hilari animo excipias, & ab malignantium morsibus tuearis, rogo, obtestorque. Sic enim, & animum labori adjeceris, & me quidem Tibi in Deo optimo maximo, cui semper adstas, ita devinxeris, ut nunquam dissolvi queam.

Au-

AUCTOR SYNOPSEOS THEOLOGIÆ CANDIDATIS S. D. P.

INTER *tam multos, qui de rebus theologicis, recepta Scholarum methodo, hac nostra ætate scripsere, neminem vestrum latere arbitror, quantam ubique laudem sit consecutus noster Joannes Laurentius Berti, quem ingenti literariæ Reipublicæ damno nobis ereptum boni omnes vehementer dolent; nos autem qui ejus suavissima consuetudine diutius aliquando usi fuimus, vix fieri potest, ut a lacrymis temperemus. Una siquidem hæc semper fuit sapientum vox, atque doctorum hominum commune suffragium, quos de Theologicis disciplinis inscripsit, libros tanta rerum, atque verborum copia, tamque omnigena eruditione refertos esse, ut non tam adolescentibus imbuendis, quorum gratia conscripti sunt, quam provectioribus Theologis exornandis, aptissimi videri possint. Itaque vix editi in lucem, avidissime imprimis, non modo a nostratibus, sed ab iis etiam, quos studia partium in diversa trahunt, apertis, ut ajunt, ulnis excepti sunt, atque eorum fama longe, lateque diffusa, amplissimos Italiæ fines, illustriores Europæ regiones, atque ipsas etiam novi Orbis remotissimas oras* ocior Euro *pervasit. Quo factum est, ut distractis hac illac pene innumeris exemplaribus, non semel, aut bis, sed pluries, repetita*

tita vice, publicam lucem aspexerint. Interim Magni Augustini placita, præsertim vero solidissimum, quod a majoribus nostris accepimus, de divina gratia systema, altissima quadam in luce positum, probari imprimis, ac suscipi a doctis viris, laudari, ad astra rapi, quid verbis est opus? unum esse quod diligunt Dii: *lubet namque in re seria Comici verbis uti. Quamvis enim non defuerint lividi obtrectatores, qui illud tamquam violatæ fidei postulare ausi fuerunt, objectam tamen calumniam ita in adversarios intorsit cl. auctor in suo System.vind., ut eorum inscitiam ubique prodat, suamque orthodoxiam graviter atque inconcusse tueatur. Quæ cum ita sint, mirandum plane non est, sapientissimos Augustini Ordinis moderatores, quorum auctoritate, atque opera ea volumina prodiere, & illa summopere commendasse, & quod rei caput est, ad ipsa, veluti ad lydium lapidem, omnes in posterum Theologicas exercitationes esse exigendas, omnino sanxisse: ne ulla subinde dogmata in scholis illis aut exciperent Theologiæ candidati, aut traderent præceptores, quam quæ e purissimis D.Augustini fontibus derivata, Bertius ipse in libris suis, quasi pretiosa quædam libamina, gustanda omnibus propinaret. Quo factum est, ut non ipsæ modo Italicæ, sed plures etiam quam longe dissitæ nostri Ordinis Academiæ nonnisi Theologicas hujus viri doctissimi disciplinas undique personarent. Inde vero quantum aut Ordini emolumentum, aut auctori decus accesserit, non est cur ego fusiori stylo de-*

cla-

clarare contendam. Nam quod ejus libri vix editi in lucem, velut altera ſciendi, aut docendi lex, a plurimis, iiſque doctiſſimis ſuſpiciantur; ipſe vero, ne dum Florentiæ & Piſis, ubi illum identidem, cujuſvis Ordinis viri ſpectatiſſimi conſulere de rebus eccleſiaſticis quaſi Oraculum ſolebant, ſed ubique terrarum apud ſuos, extraneoſque uti præcipuus inſtitutor, ac magiſter a compluribus habeatur: planam omnibus, ac tutam pandens, ſive demonſtrans viam, qua ad ſublimiores, penitioreſque Auguſtini doctrinas certiſſime pervenitur. Hæc, inquam, laus & decus eſt Auctori noſtro pene dixerim ſingulare, quodve, aut nulli antea, aut paucis admodum in vivis contigiſſe memoriæ proditum eſt. Nec minor inde Ordini, ejuſque alumnis utilitas, præſertim ſacræ Theologiæ Candidatis, acceſſit. Quantum enim ex methodi perſpicuitate, ex verborum delectu, ex ipſa denique unitate, ac ſoliditate doctrinæ, quibus procul dubio plurimis hujus aut ſuperioris ævi Theologis hic noſter longe antecellit, emolumenti aut commodi ab unoquoque percipi poſſit, nemo non videt. Ex quo enim in ſcholis aliquibus libri de Theologicis diſciplinis *traditi ſunt, certum eſt ex iis omnem, ſi qua forte ſupererat, procul exulaſſe barbariem, & abjectis plurimis puerilibus tricis, ac* ſophiſmatum fæcibus, *quæ, ut optime Canus ait,* ad riſum viros doctos incitant, & delicatiores ad contemptum (*quibuſve ſcholaſticorum nonnulli, dum vanam ſubtilitatem oſtentant, a gravitate illa ac majeſtate, in*

theo-

theologicis palæstris omnino servanda, quam longe absunt) styli venustatem, atque elegantiam, linguarum peritiam, sacræ eruditionis studium, divinorum librorum, sanctorum Patrum, atque ecclesiasticæ historiæ assiduam lectionem, sanam denique, solidamque doctrinam theologicam, suam in iis veluti sedem, ac domicilium hæreditario jure fixisse. Verum, etsi messis hæc multa est, & quæstus uberrimus, longe tamen plures, & suaviores ex libris illis capere fructus posset studiosa juventus, si stato Scholarum curriculo aut tempore illos ex integro excurrere posset, aut memoriæ mandare. Hæc sane mens, hic scopus Auctoris fuit, ut ipse scribit Proleg. c. 6. Sed, ut in longo quodam itinere, quod plures una suscipiunt, partim ob plurimas, quas aut mos, aut necessitas exigit moras, sive stationes, partim quod ex ipsis viatoribus non omnes eadem vi, aut virtute præpollent, sæpe contingit, ut, dum infirmiorum tarditati consulitur, robustiorum alacritati obsecundari non possit, neque itineris meta certo tempore attingi; ita plane in ipso theologico stadio frequenter usuvenit. Nam & plurimas cessationes sæpe necessitas, sæpe lex altera, mos ipse, sive usus invexit, quibus studiorum curriculum non parum intermittitur: & ipsi quoque Theologiæ candidati non eodem omnes ingenii acumine, aut viribus pollent, ut pari gradu eandem possint metiri viam; quapropter ex iis non pauci exacto theologicorum studiorum curriculo vix medium conficiunt theologicum stadium, plurima præterire

coa-

coacti, quæ iis imbuendis, atque formandis summopere contulissent. Cui sane gravissimo incommodo cum non alia via occurri posse prospicerem, nisi accurata librorum illorum synopsi, quæ ab iis etiam, qui non tam acre a natura ingenium sortiti sunt, facile excurri posset, manum operi admovere tentavimus. Qua in re, sicuti provinciam sensimus cepisse duram, quod pares non suppetant tanto oneri vires, ita mirifice recreati sumus ob eam præcipue, quæ vobis exinde accedere posset, utilitatem, si res contingeret ex sententia. Hac itaque spe erectus animus, subinde auctus, & confirmatus postremo est. Cum enim anno elapso primum quasi specimen nostri hujus conatus, non tam legendum, quam corrigendum doctissimis viris Romæ esset oblatum, & ab iis perbenigne fuit exceptum, & nobis ea de re epistolæ redditæ sunt humanitatis plenæ, & officii, atque amoris erga nos sui: quibus & labori stimulus est superadditus, & fractæ antea vires adeo visæ sunt restitutæ, ut quod iis maxime in votis erat, a nobis, quasi periculum facturis, ad exitum, Deo juvante, magna ex parte perductum sit. En itaque studiosissimi juvenes a pluribus expetita, vobis autem, ut spero, apprime utilis & necessaria librorum XXXVII. *de Theologicis disciplinis, quoad licuit per vires, accurata Synopsis. Quam tamen non quasi rem nostram, sed ut germanum clarissimi Auctoris fœtum spectare debetis. Si enim pauca admodum excipiantur, quæ aut e nostro adjecimus penu, aut aliunde fuimus mutuati; cetera*

vero

vero omnia, doctrinas nempe, atque ſententias, ſæpe etiam verba ipſa, ab eo in hanc noſtram epitomen fuiſſe translata, ſola utriuſque lectione poterit unicuique eſſe compertum; hoc uno diſcrimine, quod inter fontem, rivulumque intercedit. Nam ille & vividiores præbet latices, & multo copioſiores; iſte vero eaſdem aquas, ſed diſpertitas ſuppeditat, atque imminutas, adeoque teneris plantis, atque fruticibus irrigandis fortaſſe aptiores. Hinc facile intelligetis, non eo ſane conſilio hanc epitomen prodiiſſe, ut redundantia, aut ſuperflua ab iis libris ſubtraherentur: quis enim fluminis, aut fontis aquas ſuperfluas dixerit, quod ex iis, ne dum flores, aut plantæ irrigari, ſed agri etiam, & prata bibere poſſint, & copioſe inundari? Nihil ergo in libris illis occurrit, quod æqua lance, aut librato judicio non fuerit expreſſum: nihil aut ſpongia dignum, aut criſi. *Verum, cum inter tam multa, quæ ibi expenduntur, nonnulla etiam occurrant vel minus præcipua, vel non ita neceſſaria, ut ſine iis controverſiæ ſtatus percipi, aut lis dirimi omnino non poſſit; horum plura brevitatis ſtudio aut prorſus omiſimus, aut extremis, ut ajunt, labiis ſolummodo deliberavimus; ut tyrones noſtri Auctorem conſulant quam ſæpiſſime, atque ex fonte ipſo copioſiores aquas ebibant, quarum nos pocula, & hauſtus ad menſuram exhibuimus. Si quæ ergo aut ſubobſcure, aut implicite a nobis reddita alicubi eſſe forte contigerit, ea ab Auctore ipſo lucem poterunt, ſeu claritatem identidem mutuari. Quamvis enim is nobis ani-*

animus, is etiam noster conatus fuerit, ut Synopsis hæc nostra perspicuitati æque, ac brevitati consuleret, non tamen mente excidit vulgatum illud Venusini proloquium: brevis esse laboro, obscurus fio. *Jamdudum, opinor, nostis, juvenes ornatissimi, quonam consilio, aut animo, manum huic operi admoverimus, nunc qua ratione, ac via nobis sit incedendum, paucis aperiemus. Tomis quinque universum opus complectimur, quorum singuli singulis annis a quovis vel mediocri ingenio commode excurri poterunt. Tot enim continebit tomus quilibet tractationes, aut libros, quot perfici possunt in iis omnibus anni feriis, in quibus de more liberalibus disciplinis dare operam, statutis legibus, præscriptum est. Erit itaque tomus primus: De Deo uno ac trino, atque universorum conditore. II. De originali peccato, de gratia & arbitrio, de legibus, atque humanis officiis. III. De Incarnatione, de Sacramentis in genere, ac de Baptismo. IV. De Confirmatione, Eucharistia, ac de reliquis Sacramentis. V., sive postremus tempore, sed ordine primus erit de locis Theologicis, quos cl. Auctor jamdiu spoponderat, sed variis distentus curis, aliisque edendis opusculis assidue occupatus, ut ipse scribit in Scholio ultimo Proleg. Venet. edit., nunquam perfecit. Reliquum est, ut de methodo ac stylo, quo in hac nostra synopsi adornanda usi sumus, pauca dicamus. Auctoris partitionem in libros* XXXVII. *retinuimus, sed libros ipsos in certas dissertationes, atque has in capita claritatis gratia secuimus. Adnotationes brevissimas*

aut

aut aliunde, aut e nostro adjecimus penu, quibus aut quæstionis status, aut historica series personarum, locorum, temporum, quorum occasione, aut contra quos instituta est disputatio, perspicue declaratur. Novas quasdam dissertationes neque omnino inutiles, aut injucundas adjecimus. Auctoris sententias pro virili defendimus: scripturarum, atque Sanctorum Patrum loca, prout in auctore jacent, fideliter recitavimus, paucis quandoque brevitatis gratia subtractis, quæ illorum sensum, nec minimum immutarent. Scholasticam methodum, quoad fieri potuit, ubique servavimus, resectis tamen sinuosis anfractibus, atque inutili verborum ambitu, uno vel altero enthimemate, aut syllogismo, in quo totus dubitationis, aut solutionis cardo versari visus est, propositiones nostras firmavimus: objecta vero eadem simplicitate proposita, pari brevitate diluimus. Stylum adhibuimus simpliciorem, nec tamen omnino incomptum aut barbarum, tametsi perspicuitati magis, quam elegantiæ studuimus. Augustiniana dogmata, quorum nonnulla œconomiæ caussa hinc inde agitavit cl. Auctor, tamquam per ignem sæpe probata, pro virili tueri conati sumus. Scholia demum, quæ postremæ Venet. edit. adjecta sunt, ex proposito brevitatis studio, aut provectioribus reliquimus, aut nonnisi obiter delibavimus. Jam vero si quid utilitatis, aut commodi labore hoc nostro vobis accesserit, Deo gratias agite, ac Patri luminum, a quo omne datum optimum, & donum perfectum unice derivatur.

DIS-

DISSERTATIONES THEOLOGICÆ

De Deo Uno ac Trino, atque Universorum Opifice.

Præcipua catholicæ religionis arcana, unum scilicet in trinitate Deum, rerum omnium opificem & conditorem, hoc primo volumine complexuris, lubet dispputationem omnem dividere in partes tres. Quas omnes libris duodecim comprehensas, unius anni intervallo a tironibus nostris percommode absolvi posse censemus. Prior naturæ divinæ Unitatem, altera Trinitatem respiciet personarum. Postrema vero Deum ipsum, veluti extra se, in ipsa rerum molitione spectabit. Ac de prima quidem agemus libris sex; de altera autem ac tertia sex libris reliquis pertractabimus.

PARS PRIMA

De Deo Uno.

Deum unum dicimus rem, sive substantiam perfectissimam, quæ a nullo pendet, ut sit, quæve rerum omnium caussa & origo est. Hujus itaque rei præstantissimæ Existentiam, Unitatem, Essentiam primo loco investigabimus. II. Proprietates, ac dotes. III. De Visione Dei sermo erit. IV. De Scientia ac sapientia ejus. V. De Voluntate ac Providentia. VI. Denique de Electione ac Prædestinatione Sanctorum.

Liber I.

De existentia, unitate, atque essentia Dei.

Binas dissertationes hoc libro complectimur. Quarum prior Dei Existentiam contra Atheos; altera ejus Unitatem contra Polytheos demonstrabit. Ubi etiam scholarum placita proferentur circa Gradum, ut vocant, divinæ essentiæ constitutivum.

DISSERTATIO I.

De existentia Dei.

Dei existentiam negarunt ex veteribus Theodorus Cyrenaicus, Protagoras, Epicurus, atque Diagoras, Tullio teste, Suida, aliisque. Ex recentioribus vero Lucilius quidam Tolosæ combustus, aliique Romæ perpetuis addicti carceribus (1). Hi nimirum *dum nimium amant hoc sæculum*

(1) Confidentiam Petri Baylæi hoc loco spectare lubet, qui in suo dictionario hist. crit. in vocabulis *Abelard*, & *Cesalpin*, universam Scotistarum scholam Spinozistis, adeoque Atheis per summam injuriam accenset, atque eorum *universale formale a parte rei*, sive *unitatem formalem*, & *realem*, nil aliud esse opinatur præter Spinozæ naturam, qui illam tamen elegantioribus formis & coloribus pingere, aut exornare curavit. Et quidem Scoti hypothesim recta via ad Spinozismum perducere affirmat etiam Jo. Franciscus Budæus, sed ingenue fatetur a Scoti discipulis pernegari, ex ejus hypothesi impium Spinozæ dogma educi posse, aut hoc a Scotistis probatum iri, si ad consequentias, quæ ex eorum hypothesi necessario eruuntur, animum adverterint. Verum utrumque hoc falsum est. Siquidem Scotistarum hypothesis toto cœlo distat a Spynozæ systemate, & a Spinozismo homines abstrahit, non perducit. Scotus enim non secus ac alii theologi D. O. M. ita mentem esse puram ac simplicem opinatur, ut nihil in ea sive concretum, sive corporeum, aut ad instar corporis sit præformatum, cum aliunde Deus Spinozæ animo & corpore constare debeat. II. Corpus sive materiam per se esse, aut ab æterno extitisse, nunquam docuerunt Scotistæ, sed cuncta a Deo ex nihilo educta esse. Spinoza vero omnia per se esse, æternæque menti coæva opinatur. Tandem Scotistæ ita Deum ubique sua immensitate diffundi putant, ut nulla cum re jungi arbitrentur, aut permisceri. Quæ quidem Pantheistarum exploratæ sententiæ omnino adversantur.

lum adeo a suis affectionibus excæcantur, *ut dicant in corde suo non est Deus*, ait S. P. Augustinus in Ps. 13. Hinc Epicurus Atheorum coriphæus sublata opinione de providentia, ac de pœnis impiorum post mortem, omnem tolli molestiam censuit atque formidinem. Constat itaque Atheorum insaniam e morum turpitudine, veluti ab impuro fonte, manasse: boni siquidem suppliciorum terrore, quæ apud inferos esse constat, quod videlicet ad se non pertineant, minime percelli solent. Iis itaque revincendis prior hæc nostra dissertatio tota occupabitur. Productis ea de re primo, ac secundo capite argumentis, atque demonstrationibus invictissimis, tertio Atheorum cavillationes diluet, atque sophismata, quarto Dei existentiam & per se notam esse, & a nemine invincibiliter ignorari posse, perspicue monstrabit.

Caput I.

Dei existentia ex omnibus ingenita ejus idea comprobatur.

Not. I. Quamvis existentia Dei demonstrari non possit *a priori*, sive per caussam, cum rei perfectissimæ nulla sit caussa, eam tamen *a posteriori*, nempe ab effectibus, ostendi posse metaphysicis, physicis, ac moralibus argumentis, neminem latet. Metaphysica argumenta a nonnullis petuntur ex ingenita Dei idea (1): ab aliis autem ex

 ente

(1) Quamvis ingenitam Dei ideam a paucissimis monachorum propugnari, semidocti nonnulli nostri hujus ævi contendant, pro ea tamen tanquam pro aris ac focis decertat, præter Deneslium in suo *Examine materialismi* Parisiis edito ann. 1754, Jaquelotius, qui licet non omnes Cartesii sententias adoptarit, censet tamen hujus philosophi de divina existentia demonstrationem ex ingenita Dei idea peritam, irrefragabilem esse atque firmissimam. Qua de re Mezereus, tametsi Jaquelotio in pluribus adversetur, fatetur tamen plures ex veteribus ecclesiæ PP. hanc ideam agnovisse.

Quid? quod ipse etiam Franciscus Budeus in tract. *de Atheismo* cap. 5 licet non consentiat Cartesio in Dei existentia per ideam ingenitam comprobanda, statuit tamen veluti principium, quod a nemine cordato viro negari possit, divinæ existentiæ notitiam esse alte mentibus nostris impressam. Et in notis cognitio ista accipitur pro illa animi inclinatione, quæ nos cogit, ut ei propositioni assensum præbeamus, quæ statuit Deum esse, quem adorare opus est. Nusquam autem huic propositioni: *Deus est*, assensum præbere poterimus, nisi ideam hujus vocabuli *Deus* habeamus. Jam vero si hæc idea

ente necessario, & contingenti: physica ex prima caussa, atque ex motu, ac serie caussarum: moralia denique ex ordine universi, atque ex communi hominum consensione.

Not. II. Censuit Cartesius (2) med. 3 & 5 ex ingenita idea esset acquisita per congeriem perfectionum creatarum, & detrahendo ab imperfectionibus, quæ extant in perfectionibus creatis, antequam huic propositioni: *Deus existit*, præberemus assensum, deberet quis creatas perfectiones conjungere, & imperfectiones detrahere, ut postea Dei ideam sibi posset effingere. Ita naturalis hominis inclinatio in ancipiti statione maneret, neque in actum erumperet. Hinc facile conjici posse videtur, futurum aliquando, ut rejectis Lokianis placitis, quæ tanto nunc plausu a recentioribus excipiuntur, sanioribus Augustini principiis de ingenita Dei idea rursus philosophari contingat. *Ita multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque, quæ nunc sunt in honore.*

(2) Quidam recentiores, atque effrænes philosophi existimant Cartesium per demonstrationem subnixam ingenitæ Dei ideæ, ipsius existentiam tenebris offundere voluisse, idque pravo animo, aut consilio effecisse. Sed iis par pari referre facile possent Cartesiani, atque eandem conflare possent illis invidiam, qui sola idea acquisita innituntur, ut Dei existentiam demonstrent. Siquidem ex creatarum perfectionum congerie, atque ex detractione imperfectionum exurgere nequit cumulus infinitus perfectionum increatarum: unde rediret argumentum. Cum enim perfectiones creatæ sint objecta finita, finitæ erunt perceptiones, quæ iisdem objectis respondent: finita etiam & creata harum perceptionum, atque objectorum congeries. Atqui ex finitarum rerum congerie fingi nequit idea entis infiniti; ergo idea Dei acquisita erit phantastica mentis illusio, dolo malo a recentioribus superinducta, ut congenitam Dei ideam everterent, atque solidiora divinæ existentiæ argumenta infirmarent. Denique si quis proprio marte hanc ideam sibi cudit ex creatarum perfectionum, detractis imperfectionibus, combinatione, ubi postremum hujus cumuli gradum attigerit, necesse est, ut saltum adeo enormem eliciat, quanta est inter finitum, infinitumque distantia. Ego vero sententiæ viri nostri hujus ævi doctissimi pollice utroque subscribo, qui opinatur Deum O. M. ideam sui ipsius omnium hominum mentibus indidisse, quantum sat est, ut sese cognoscendum exhibeat veluti ens perfectissimum, independens, summum, atque infinitis perfectionibus cumulatum, adeoque omni honore dignissimum. Hanc tamen ideam post Adæ lapsum innumeris distractionibus errantis animi impeditam, ac tenebris involutam, creatarum perfectionum occasione plus minusve in hominibus excuti, sive excitari. Hinc colligi potest quam immerito recentiores Lokiana dogmata Augustini principiis, atque ipsi, in hac parte, Cartesianæ philosophiæ anteferre maluerint, cum sint bonorum omnium judicio perniciosissima. Atque ex erro-

ta Dei, hoc est rei perfectissimæ, Dei ipsius existentiam invicte probari. In ea enim idea actualis existentia, quæ maxima perfectio est, perspicue relucet. Cum autem hæc idea a creaturis, utpote imperfectis, proficisci non possit; ab uno Deo repetenda est, qui solus omnes in se continens perfectiones, solus etiam rei perfectissimæ caussa, & origo esse potest. Idem sentiunt Tournelyus (*a*), Juvenin (*b*), & Cartesiani omnes. Adversantur præter vetustiores Huetius (*c*), l'Hermenier (*d*) &c. ut omittam Socinum (*e*), ac Wolzogenium (*f*) hæterodoxos. Quid vero sit nobis ea de re sentiendum, seguentibus aperiemus.

Propositio I. Argumenta, quibus idea Dei unicuique congenita probatur, gravissima sunt, & ad æquos homines convincendos aptissima.

Prob. I. ex sacris literis. Nam Ps. 4. habetur: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Joan. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem*. Apostolus Rom. 2. *Gentes, quæ legem non habent, ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis*. Atqui lumen illud, ea lux, illa denique lex, est ipsa omnibus ingenita idea Dei; ergo idea Dei est cuique congenita.

℞. L' Hermenier, producta loca esse exponenda, vel de naturali intellectione, vel de rebus a Deo productis, quibus in creatoris notitiam assurgimus, sive de gratiæ beneficiis. Reapse nullus PP., ait Henno, de ingenita Dei idea exponit hæc loca. Sed aut de providentia, aut de ejus imagine, aut de lege naturæ.

Verum admissis etiam iis interpretationibus, ingenita Dei idea non excluditur, sed confirmatur. Siquidem intelligendi facultas, atque externa Dei opera, cum sint finitæ virtutis, non possunt ideam ingerere rei perfectissimæ, nisi firmissima veritatis regula accedat. Fides autem, atque alia gratiarum dona, non omnibus conferuntur. Providentia Dei etiam cum nobis rationem indidit, veritatis normam adjecit, certumque criterium. Tandem naturæ lex, quæ ab æter-

errorum portentis, quæ *spiritus*, ut vocant, *fortiores* identidem invexere ex Lokiana philosophia, germanam se se isthæc prodit impii materialismi altricem esse atque parentem.

(a) *Q. art.* 1 & 3 (b *T.* 2 *q.* 2 (c) *Cens. Cart. c* 4 (d) *De exist. Dei q.* 1. (e) *Prælect. Th. c.* 2. (f) *In med. metaph.*

æterna non deviat, ingenitam Dei ideam non evertit, sed constituit.

Ad Patres vero quod attinet, fallitur Henno, dum ait, producta loca de ingenita idea ab iis non exponi. Nam S. P. in Ps. 4 ait: *hoc lumen est totum hominis, & verum bonum. Signatum autem dixit in nobis, tamquam denarius regis imagine*. Atqui imago denario insculpta est, atque impressa; ergo Dei lumen, & idea nobis inseritur. Hieronymus vero in ep. ad Gal. ad illud Jo. 1 *Erat lux vera* &c. ait: *ex quo perspicuum fit natura omnibus Dei inesse notitiam*. Atqui notitia, quæ omnibus inest natura, est idea Dei ingenita; ergo &c. Tandem Origenes contra Cels. c. 1 ad locum Ap. Rom. 2 ait, *Deum eorum, quæ per prophetas docuit, semina indidisse omnium animis, ut homo sit inexcusabilis, habens legem mentis scriptam in corde suo*: atqui lex mentis in corde scripta, est ipsamet idea Dei ingenita; ergo &c.

Prob. II. ex SS. PP. Justinus m. apol. I. hæc habet: *Dei appellatio nomen non est, sed rei inenarrabilis naturæ hominum insita opinio*. Eusebius l. 2 Præp. ev. c. 9 ait: *Dei nomen ipsius naturæ ductu, impressisque animo per se notionibus, nemo non intelligit*. Tertullianus de Test. animæ c. 5 scribit: *Magistra natura; anima discipula: circumventa ab adversario, meminit sui auctoris: sed quis ejusmodi eruptiones non putaverit doctrinam esse naturæ congenitæ, & ingenitæ conscientiæ?* Arnobius contra Gent. c. 1: *Quispiam ne est hominum, cui non sit ingenitum, esse regem, ac dominum cunctorum moderatorem?* Atqui hæc loca non possunt intelligi de cognitione a sensibus hausta, ut contendit l'Hermenier; ergo de idea ingenita. Prob. min. Idea enim & cognitio ex laudatis PP. est naturæ hominum insita, per se impressa animo humano, & conscientiæ congenita; ergo non est a sensibus, sed innata.

Prob. III. rationibus S. P. Aug. I. In idea Dei relucet infinitas, independentia, atque omnimoda perfectio. Atqui hæc idea est ingenita; ergo &c. Major est Aug. l. 1 doctr. 7. ubi ait, neminem inveniri, *qui hoc Deum credat esse, quo melius aliquid est*. Min. vero prob. Si enim idea Dei esset a sensibus, non posset in nobis firmissimum judicium parere: sensus enim, utpote finiti & mutabiles, rem infinitam atque immutabilem, ut Deum, exhibere non possunt. Lex ergo & regula firmissimi judicii extra ordinem rerum corporearum, ac finitarum statuenda est. *Hæc autem lex,*

lex, ait S. Pater de ver. Rel. c. 30, *cum sit incommutabilis, mens vero mutabilitatem pati possit erroris, satis apparet supra mentem nostram esse legem, quæ veritas dicitur*.

II. Sensuum organa mentem obnubilant, & impediunt veritatis assecutionem; ergo ex iis erui nequit immutabilis regula veritatis. Prob. ant. ex Aug., qui l. 8. Trin. 3 ait: *noli quærere quid sit veritas: statim enim nubila phantasmatum perturbabunt serenitatem, quæ primo ictu diluxit tibi, cum dicerem Veritas*.

III. Idea a sensibus hausta pro varietate educationis, ætatis, loci ac temporis variatur, atqui idea Dei apud omnes est semper eadem, ergo non est a sensibus hausta, sed ingenita. Ita S. Pater l. 2. de lib. arb. c. 20.

Dices Augustinum fuisse aliquando Platonicum, sed postea Platonica dogmata retractasse; ergo perperam ejus profertur auctoritas.

℞. Neg. ant. Quamvis enim D. P. Augustino arriserit platonica philosophia, non tamen ejus præjudicia adoptavit. Quapropter non tam discipulus, quam castigator Platonis dicendus est Augustinus: nam ex innumeris ideis, quas Plato commentus est, unam statuit æternam, a Deo indistinctam, immutabile judicii criterium, invictumque supremi numinis testimonium: a qua sententia nunquam recessit S. P., imo eam firmavit l. 1 retr. 4, ubi explosa Platonis reminiscentia, ait, *vera respondere de quibusdam disciplinis etiam imperitos, quia præsens est eis lumen rationis æternæ*; ergo in ipsis retr. libris admisit S. P. ideam ingenitam.

Prob. IV. ex ethnicorum scriptorum consensione. Jamblicus enim de myst. c. 3 *cohæret*, inquit, *nostræ ipsi substantiæ de Diis innata cognitio*. Cicero l. 1 de nat. Deor. *Quæ gens fuit, vel est, quod genus hominum, quod non habeat anticipationem quandam Deorum?* Seneca ep. 117. *Omnibus de Diis insita opinio est*; ergo &c.

Ob. I. Idea Dei ingenita repugnat scholarum axiomati, *nihil est in intellectu* &c., nec non Apostolo Rom. 1 dicenti: *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*; ergo rejicienda est.

℞. Neg. ant. Illud enim axioma de rebus corporeis, & sensibilibus accipi debet, non de incorporeis, & invisibilibus, sive de ideis acquisitis, non vero de ingenitis, & innatis; nisi eo sensu, quod anima a rebus sensibilibus excitatur, ut ad ingenitam ideam attendat. Quo etiam sensu ait Apost. per visibiles creaturas nos excitari, atque assur-

gerè in Dei cognitionem, qui illam produxit ex nihilo: hinc S. P. Aug. in Ps. 41 ait: *Video quæ fecerit Deus; non tamen video ipsum Deum; sed quoniam invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, conspiciuntur, considerabo terram, sed habet artificem, magnitudinem maris, pulchritudinem siderum. Deus meus, qui fecit hæc, non istis oculis est inquirendus. Dicatur mihi, quem colorem habeat sapientia? Quid sonat ad aures? Quid manu tractatur? Et intus est, & pulchra est, & laudatur; est ergo aliquid, quod animus videt, quod non per oculos corporis sentit, non per aures, sed per se ipsum.* Res ergo corporeæ ad percipienda invisibilia manuducunt animum ad se ipsum revocando, in quo summa veritas, non per sensus, sed per ideam ingenitam, aperte dignoscitur.

Inst. I. Idea summi boni fit negando imperfectiones, quæ sunt in creaturis; ergo idea Dei est acquisita, non innata.

℞. Neg. ant. Non enim summum bonum concipimus, quod res creatæ sint imperfectæ, sed e contra creaturas imperfectas agnoscimus, quia ab ente perfectissimo quam longe absunt: ùt enim ait Boetius l. 3 cons. Pr. 10, *in diminutiône perfecti imperfectum esse perhibetur*.

Inst. II. Idea Dei finita est & creata; ergo Deum infinitum & increatum exhibere non potest.

℞. Dist. ant. Creata est, & finita, prout est mentis perceptio, conc., prout est indefectibile lumen perceptionem producens, nego. Lex enim veritatis, sive idea ingenita, qua per Aug. mens nostra de rebus certa judicia profert, non est mera perceptio se tenens ex parte potentiæ, sed ipsum lumen indefectibile veritatis, menti affulgens, & perceptionem in intellectu producens. Itaque idea Dei dupliciter spectari potest, nempe ex parte principii, atque ita increata est, & infinita, & ex parte potentiæ, seu subjecti, in quo recipitur, sicque finita est, & creata. Hoc sensu lumen gloriæ infinitum est, & increatum ex parte principii; finitum vero, & creatum ex parte potentiæ aut subjecti, in quo recipitur. Gratia item ratione principii increata est, infinita, & indeliberata, cum sit Deus ipse operans, movens, delectans, illuminans &c. Ratione autem subjecti, nempe intellectus, ac voluntatis, creata est, finita, deliberata &c. Quæ sane adeo sunt explorata, ut ab iis etiam, qui non alias ideas, præter acquisitas agnoscunt, necessario debeant admitti.

Inst.

Inst. III. Si lumen hoc nobis perpetuo affulgeret, naturaliter Deum intuitive videremus; sed hoc est damnatum in concilio Viennensi; ergo &c.

℞. Dist. maj. Videremus intuitive, si lumen illud menti affulgeret per modum specialis objecti, omnes perfectiones exhibens, visione clara, & *facie ad faciem*, con. Si affulgeret per modum naturalis legis, solam Dei exhibens existentiam; aliasque perfectiones confuse, atque ænigmatice, neg. Hoc autem secundo modo non primo Deum in hac vita videmus. *Per speculum* nempe *in ænigmate*, quod sane *beatissimos nondum facit*, ait S. P. 1 Retr. 14. *Illud autem beatissimos facit*, *quod ait*, *tunc autem facie ad faciem*. Merito ergo in conc. Vienn. Beguardi damnati sunt, qui Deum in hac vita absque lumine gloriæ, *facie ad faciem*, ac plenissima perceptione videri posse affirmabant.

Inst. IV. Ex hac sententia sequitur, quod naturaliter quisque in Deum tendit, & naturaliter habet fidei semina &c., sed hoc dicere est Semipelagianum; ergo falsa est hæc sententia.

℞. Dist. min. Semipelagianum est dicere, esse in viribus naturæ initialem gratiam, & fidei primordia, conc.; esse in nobis naturalem perceptionem Dei, ut auctoris naturæ, & in eum nos naturaliter tendere, nego. Fides ergo supernaturalia spectat, e. g. Trinitatis, aut Incarnationis mysteria, quæ naturaliter cognosci posse, solus hæreticus dixerit. At Dei existentia non est fidei objectum, nisi prout creditur Deo revelanti. Si vero fides latiori modo sumatur pro qualibet Dei notitia; quis vetat *animam* dicere cum Tertull. *naturaliter christianam*?

Ob. II. Idea Dei innata, neque actus est, quia non elicitur, neque habitus, sola namque naturalis intellectio est habitus; ergo est commentitia.

℞. Neg. ant. Nam idea Dei, prout est mentis perceptio, est actus, qui a sola humana mente non elicitur, ut dictum est. Prout vero lumen est, & lex veritatis, datur per modum habitus, nec est sola naturalis intellectio, sed Deus ipse nobis intime præsens, ut norma judiciorum nostrorum.

Ob. III. Si quæ foret ingenita Dei idea, esset sane idea summi boni, sive idea entis perfectissimi; atqui neutra est innata; ergo nulla. Prob. min. Non I; alias gentes nunquam peccarent, cum semper agant propter bonum, adeoque propter Deum. Non II., nam Athei fatentur quidem ideam entis perfectissimi, quam statuunt in universo, & tamen Deum

Deum perfricte negant; ergo neutra ex iis ideis est ingenita.

℟. Neg. min. ad I. prob. neg. ant. Ut enim quis agat propter Deum, non sufficit, ut agat universe propter bonum, sed opus est, ut agat propter summum bonum, quale est Deus. Peccant ergo qui summum bonum constituunt in bonis apparentibus, *in quibus non est salus*. Ad II. prob. neg. conf. Cum enim Spinoza, aliique Athei ideam entis perfectissimi in universo, atque in imperfectis creaturis constituant; quis non videat, eam esse perverse confictam, non a natura congenitam?

Ob. IV. Henno. Ad judicii firmitatem sat est habitus primorum principiorum; sed iste acquisitus est, non ingenitus; ergo superflua est idea innata.

℟. Neg. min. Habitus enim primorum principiorum, qui sit irrefragabilis veritas, est ipsa idea ingenita, ac indefectibile lumen, ut dictum est.

PROPOSITIO II. Supposita idea Dei ingenita, facile existentia Dei demonstratur.

Prob. Quilibet effectus debet in sua caussa, vel eminenter, vel formaliter contineri: atqui in creaturis, utpote imperfectis, idea rei perfectissimæ neutro modo continetur; ergo hæc idea est a Deo, adeoque existit Deus. Confirmatur: nam in idea Dei, sive rei perfectissimæ, relucet existentia, quæ est perfectio; ergo potest de ea certissime affirmari. Ita S. P. l. 8 Civ. D. 6, aliique.

Ob. I. Licet in idea substantiæ cogitantis actualis existentia reluceat, non tamen certus sum illam actu existere, nisi divina veracitate supposita, quæ me decipi non patiatur: ergo a pari licet in idea rei pefectissimæ actualis existentia reluceat, de ea tamen certus non ero, nisi ex divina veracitate, quod est petitio principii.

℟. Neg. ant. Idea enim ingenita, per Aug., non est sola mentis perceptio, sed lex æterna, & indefectibile lumen, adeoque non est certa, divina veracitate supposita: sed contra certi sumus Deum esse veracem, quia veracitas relucet in idea rei perfectissimæ. Hæc autem idea non est divinum lumen, prout est in se, sed prout est nobis intime præsens. Non probamus ergo Dei existentiam per eandem existentiam, ut Cartesius: sed per existentiam divini luminis in mente nostra Dei existentiam comprobamus, quod non est petitio principii.

Ob. II. Licet in idea circuli reluceat rotunditas, non sequitur actu circulum extare: ergo licet in idea Dei existentia reluceat, actu non existit. ℟.

℞. Neg. conſ. & par. In idea enim circuli, non actualis exiſtentia relucet, ſed poſſibilis. In Deo autem exiſtentia actualis, quæ perfectio eſt, perſpicue relucet: adeoque non poteſt ab eo ſeparari.

PROPOSITIO III. Etiamſi idea Dei non eſſet ingenita, ſed a ſenſibus hauſta; ex ea tamen Dei exiſtentia invicte demonſtraretur.

Not. Ingenue fatendum eſt, non omnibus probari ingenitas ideas; eaſque aperte rejicit cl. auctor in ſchol. poſtremæ editionis Venetæ operum ſuorum. Non inde tamen putandum eſt veritatem prioris propoſitionis everti, ubi pro idea Dei innata cum Aug. pugnavimus. Hæc enim non in ſola perceptione, ſed in lege æterna, atque indefectibili lumine a nobis conſtituitur, ut ſæpe dictum eſt. Sed etiamſi id ultro daremus adverſariis, nullam ineſſe nobis congenitam Dei ideam, ſed eam eſſe a ſenſibus hauſtam, tamen Dei exiſtentia ex ipſa poſſet oſtendi.

Prob. Datur enim idea rei perfectiſſimæ, vel ingenita, vel acquiſita: ergo exiſtit Deus. Prob. conſ. Si enim idea Dei eſt ingenita, a Deo eſt, & proinde exiſtit Deus, ut prop. I. & II. probatum eſt. Si vero eſt acquiſita, ſic arguitur. Idea rei perfectiſſimæ, ideo ex creaturis efficitur, quia inter eas unam conſpicimus altera perfectiorem: ideoque creaturæ magis, minuſve approximantur perfectioni, quæ ſic ceteris ſupereminet, ut ſuperiorem habere non poſſit: ſed perfectio, quæ ſuperiorem non habet, eſt Deus; ergo ſi datur idea entis ſumme perfecti etiam a ſenſibus, exiſtit Deus. Utuntur hoc argumento S. P. Aug. in Pſ. 26, l. 8 Civ. D. 6, Anſelmus Monol. c. 4, Richardus, D. Thomas, Ægidius, aliique complures.

Ob. I. Ex quo in creaturis alia ſit altera pejor, non infertur ſummi mali exiſtentia: ergo ex quo alia ſit altera melior, non eruitur exiſtentia ſummi boni.

℞. Neg. conſ. Repugnat enim idea ſummi mali, cum nequeat exiſtentiæ bono carere, ſi daretur. Summum bonum contra nequit intelligi ſine exiſtentia, quæ magna perfectio eſt.

Ob. II. Color lucidior altero, vel animal alio perfectius non arguit colorem lucidiſſimum, aut perfectiſſimum animal; ergo creatura alia perfectior non arguit rem optimam, aut ens perfectiſſimum.

℞. Neg. conſ. Color enim, & animal, cum ſint res finitæ, nec neceſſario exiſtant, ab idea rei perfectiſſimæ, atque infinitæ quam longe abſunt. Aſt idea infinitatis in idea ſum-

summi boni perspicue relucet, adeoque potest de eo certissime affirmari.

CAPUT II.

De aliis contra Atheos invictissimis argumentis.

QUamvis pervulgato argumento, quod petitur ex idea Dei, sive ingenita, sive acquisita, Dei existentia invictissime ostendi possit, ut supra probatum est: quia tamen Athei eadem facilitate acquisitam Dei ideam negare possunt, qua negant innatam, iis omnino revincendis sequentia argumenta subijcimus.

I. Argumentum metaphysicum ex rerum contingentia.

Quidquid in orbe conspicitur, contingenter existit. Germinant plantæ, & arescunt, fontes fluunt, & exsiccantur, animalia gignuntur, & pereunt: homo ipse *fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet*. Atqui hæc contingentia supponunt ens necessarium, nempe Deum: ergo existit Deus. Prob. min. Si omnia essent contingentia, posset fieri hypothesis, quod nihil existeret: sed in ea hypothesi omnia impossibilia forent, cum nihil nullius rei caussa esse possit: existit ergo ens necessarium, per quod facta sunt omnia.

℟. I Epicurei, neg. min. Ens enim necessarium sunt, per ipsos, insectiles atomi, quarum fortuito concursu coaluit universi compago, cum ex nihilo nihil fieri possit, ut ostendit Lucretius l. 1 de rer. nat. Verum nihil fingi potest absurdius Epicurea hypothesi. Si enim atomi diversæ figuræ sunt, atque aliæ aliis solidiores, omnes subinde perpetua collisione frangentur; ergo non erunt insectiles. Deinde, cum ex nihilo nihil fiat, falso supponit Lucretius eas non fuisse productas; ergo nec erunt æternæ: recte igitur credimus Deum omnia fecisse ex nihilo, quia, ut ait S. P., licet *omnia de materia facta sint, ipsa de nihilo facta est*.

℟. II. Spinoza, neg. maj. Nullum enim datur ens contingens. Siquidem omnis substantia est ens per se subsistens; ergo non est ab alio producta. Sed gerræ istæ sunt. Substantia enim dicitur *ens per se* ad differentiam modi entis, qui alio inhæret, ut albedo &c., quæ indiget subjecto, ut existat; substantia vero, ut homo, existit per se, licet esse habeat a Deo.

℟. III. Alii Athei. A sensu distributivo ad collectivum, a parte ad totum non valet consecutio: ergo licet res aspectabi-

ſtabiles ſint contingentes, talis non eſt tota rerum complexio. Sed plane falluntur. In iis enim, quæ ad rei eſſentiam ſpectant, valet ea conſecutio: & recte arguitur ſi dicatur, e. g.: ſinguli homines ſunt rationales; ergo tota hominum collectio eſt rationalis. Atqui contingentia rebus aſpectabilibus eſſentialiter convenit, alias neceſſariæ forent, non contingentes, ergo &c.

Oppones. Ex quo ſingula poſſibilia eſſe poſſint, non ſequitur omnia poſſibilia collective actu exiſtere poſſe: ergo ex quo contingentia poſſint non eſſe, non infertur omnia contingentia collective poſſe actu non exiſtere.

℞. Neg. conſ. In idea enim poſſibilium relucet exiſtentia poſſibilis, non actualis; repugnat ergo omnia collective poſſibilia actu exiſtere, alias nil remaneret in potentia, & omnis poſſibilitas tolleretur: quod abſurdum in idea contingentium non ſequitur, in iis enim poteſtas exiſtendi, & non exiſtendi, ex æquo percipitur, unde ſemper ſunt mutabilia.

II. Argumentum phyſicum ex motu, ac ſerie cauſſarum ſecundarum.

Vivido ſenſu omnia moveri conſpicimus; ſed ea nonniſi a ſuprema cauſſa immobili moveri poſſunt; exiſtit ergo prima cauſſa immobilis, quæ Deus eſt. Prob. min. Nam quæ moventur vel a ſe, vel ab alio moventur; atqui non a ſe; eſſent enim primum movens immotum, nempe Deus: neque ab alio in infinitum; repugnat enim hic proceſſus in infinitum, ut docent philoſophi omnes: ergo a Deo prima cauſſa moventur: alias nullus effectus produceretur in tempore: ad hoc enim debet exhauriri infinitum, quod repugnat. Cauſſæ enim ſecundæ inſtar numerorum cenſendæ ſunt: ſicut ergo ſublata unitate, neque binarius, qui ex duplici unitate coaleſcit, neque ullus numerus ſupputari poteſt: ita prima cauſſa ſublata, nulla alia poteſt excogitari. Sic ante Merſennium ratiocinatur Ægid. aliique ſcholaſtici, a quibus omnia argumenta ſumpſerunt Grotius, Clarkius, Abadiæ, Nieventhith, de Rham, Jaquelotius, aliique recentiores, qui adverſus Atheos argumenta ex humana ratione petita fuſius proſecuti ſunt.

℞. I. Epicurei primam cauſſam eſſe atomos, quæ rerum omnium formas efficiunt. Sed *nemo iſta, præter Leucippum ſomniavit*, ait Lactantius 3 inſt., *a quo Democritus eruditus hæreditatem ſtultitiæ reliquit Epicuro*. Vel enim atomi recta moventur lineis paralellis, vel incurvantur. Si hoc, ergo motus atomorum non eſt eſſentialiter rectus: ſi illud, nun-

nunquam cohærebunt, nisi ab alia caussa inclinentur. Parallelæ enim nunquam se intercidunt. Dato ergo unicuique corpori motu recto; *quæ nova caussa in natura est, quæ declinet atomum?* Ait Tullius lib. de fato.

℟. II. quidam Sinenses, rerum omnium caussam esse bonitatem essentialem, undique diffusam, quæ est materia subtilior, aut quinta essentia Pytagorica. Fabulæ: vel enim hæc bonitas est a se, & est Deus; vel ab alio, & est bonitas participata, non essentialis. Deinde hæc summa bonitas est materia cujusque corporis; ergo non est una, neque universalis, & ubique diffusa. Tertio, hæc opinio non differt ab Epicuri deliramentis; ergo &c.

Ob. I. Si creaturæ moveantur invicem, ad instar catenularum in circulo, servatur caussarum series absque prima, & tollitur processus in infinitum; ergo &c.

℟. Neg. ant. Cum enim res creatæ a suis caussis fiant, debet caussa vel natura, vel tempore effectus præcedere. Sicut ergo nusquam consurgeret circulus absque primo puncto, nec catena sine primo annulo, ita nec creatura sine Deo produci posset.

Ob. II. Voluntas sese movet ad malum, & bonum, ergo non movetur ab alio.

℟. Dist. ant. Se movet ad bonum virtute Dei, conc., propria, nego. Voluntas enim ad bonum movetur a Deo per gratiam, sive efficacem, sive indifferentem: ad malum autem se movet voluntas deficiendo, non efficiendo; malum enim non est effectus, sed defectus rei, adeoque nihil omnino est, ut ait S. P. l. 2 lib. arb. 20.

III. Argumentum ex rerum aspectabilium compagine.

Nemo est adeo stupidus, qui miram universi fabricam ejusque ordinem attendens, a sapientissimo artifice productam esse non sentiat; ergo nullus est nisi mentis inops, qui Dei existentiam negare possit. Ant. prob. ex Aug. (*a*), & Tullio (*b*). Etenim ex ordine & disciplina, quæ in civitate, aut exercitu, sive in gymnasio, vel domo observatur, statim intelligimus *esse aliquem, qui præsit, & cui pareatur*, nec dubitamus quin civitas a principe, aut exercitus ab imperatore regatur; ergo ex ordine universi ejus creator, & opifex debet agnosci. *Non est architectus* (sic Atheum perstringit Chrysostomus in Ps. 13) *& quis urbem condidit? Non*

(a) *L. 1 c. D. 4.* (b) *L. 2 nat. D.*

Non est qui provideat , & quomodo omnia pervadit providentia? Deinde si mundum efficere potest concursus atomorum , ait Tullius , posset etiam templum , aut urbem condere , quæ sunt minus operosa , & faciliora : atqui hoc non potest : ergo nec illud : III. Ex fortuito omnium apicum concursu fieri non potuere aut Homeri, aut Virgilii carmina ; atqui longe mirabilior est ordo universi ; ergo non fortuito , sed a Deo sapientissimo artifice conditus est. Vide auctorem.

IV. Argumentum ex naturali hominum instinctu.

Primo enim omnibus inest æternum vivendi nec vana cupiditas: sed æternam vitam solus Deus præstare potest ; ergo existit Deus. II. cum homines jurant, aut orant , *non Jovem aut Deos multos nominant* , ait Lact. l. 2 inst. 1 , *sed Deum* unum ; ergo unus est Deus. Hinc Arianus scribit gentes olim Ecclesiæ formula Κυριε ελέισον Deo supplicasse. III. Impii patrato occulto etiam crimine pavent , *conscientia* , & *cogitationibus accusantibus* , ait Apostolus Rom. 2 : atqui non paverent , nisi Deus esset justus judex : ergo existit Deus . Hinc Athei , ut hunc timorem tollerent , dixere , superos nulla angi mortalium cura, & animam interire . IV. Idem evincitur ex aris *ignoto Deo* excitatis, de quibus consulendus est auctor.

V. Argumentum ex communi sapientum confessione.

Ex Jonica secta mentem rerum omnium procreatricem agnovit Anaxagoras post Thaletem , & Xenophanem. Ex Italica Pytagoras Deum dixit in se totum , & mundi opificem. Plato de Deo egregie dissenit in Timæo , & alibi , eumque secuti sunt Speusippus , Plotinus , Jamblicus, Apulejus, aliique Platonici. Primam caussam agnovit Aristoteles, Theophrastus, atque Simplicius. Socrates pro ea occubuit. Adde Antisthenem, Zenonem, Senecam , Tullium , atque Epictetum. Accedunt poetæ clarissimi Homerus, Phocilides, Orphæus , Aratus , Hesiodus , & Sophocles , apud Athenagoram & Justinum . Virgilius quoque, Horatius, Ovidius , atque Lucanus . Adstipulantur gentes ipsæ , quæ doctrinæ laude claruere, Romani, Græci, Ægyptii , Assyrii , Chaldæi, Persæ , Indi, Sinenses : ut pateat quam sint vecordes, qui dicunt *in corde suo non est Deus*.

VI. Argumentum ex numero, vita , & ignorantia Atheorum.

Atheorum numerus adeo exiguus aliquibus visus est, ut nullos speculative extitisse unquam sint opinati, quamvis plures sint practice, qui nimirum confitentur se nosse Deum ,

factis

factis autem negant. Qui ergo Athei appellati sunt, non continuo ut tales haberi debent. Nam a Gentilibus Athei Christiani, Justino teste (a), appellati sunt, quia eorum Deos execrabantur.

Si qui tamen vere extiterunt Athei, fuerunt moribus perditissimis. Nam de Theodoro Cyrenaico refert Laertius, postquam Deum negavit, suasisse adulteria, sacrilegia, aliaque nefanda facinora. Epicurus in Democritum præceptorem suum fuit ingratissimus. Qui vero divinitatis sunt prorsus ignari, ut Tartari, Caribæ, & Canadensium plurimi, tanta est eorum ignorantia ac feritas, ut belluis potius, quam hominibus sint comparandi. Ex quibus sic arguitur. Stultum est assentiri insipientibus, & scelestissimis; sed tales, ex dictis, sunt Athei; ergo &c.

Caput III.

Epicuri, Lucretii, Spinozæ, aliorumque Atheorum, sophismata diluuntur.

Atheis profligandis hucusque validiora argumenta suppeditavimus: reliquum est, ut eorum cavillationes dispellamus. Itaque

Ob. I. Deum nemo vidit unquam: ergo Deum credimus existere ex parentum, aut magistrorum institutione, cum præjudicio rationis.

℞. Dist. ant. Nemo vidit in se, conc., in ejus operibus, nego. Quis enim animam vidit unquam? Eam tamen ex ejus operibus agnosco, quia operor, loquor &c. *Stulte*, ait S. P. Ps. 73, *ex operibus agnoscis viventem, non potes agnoscere creatorem*.

Ob. II. Mundum a Deo conditum non fuisse pluribus argumentis ostenditur: ergo ex ejus opificio Dei existentia non probatur. Ant. prop. I. enim percipi nequit Deum æternum mundum fecisse mortalem, idque repente, cum tot sæculis ante cessaverit. Quam inde cœperit gloriam, aut gaudium, qui nunquam potuit gloria, ac felicitate carere? Quibus instrumentis, aut ministris sit usus? Si lucem postea creavit, quomodo non antea jacuerit in tenebris? ergo Deus mundum non condidit. II. Vel sapientibus mundum Deus con-

(a) *Apol.* 2.

condidit, vel insipientibus; atqui neutris condidit, nam illi sunt pauci, isti prorsus indigni; ergo nulli condidit. III. Nullus est ordo in ejus partibus, quarum aliæ desertæ, aliæ belluis tantum, aut volucribus aptæ, ut aer, montes, mare, paludes. Agri vero nonnisi labore improbo fruges emittunt, quæ sæpe grandine, aut illuvione pessumdantur; ergo a Deo sapientissimo creatus non est. IV. Feræ pessimæ, pestilentiæ, fames, morbi Dei providentiam evertunt; ergo &c. V. Vagitus infantium, corporis nuditas, & calamitates innumeræ, quibus homo quovis animalculo est miserior, satis probant mundum a Deo in ejus gratiam non fuisse constructum: ergo mundus a Deo non est conditus.

℞. Neg. ant. Ad I. prob. neg. ant. (1), cui etiam Epicurei respondere debent, qui materiam æternam statuunt, licet mundo initium, atque interitum tribuant. Porro in æternitate, *ubi*, ut ait S. P. lib. 12 de C. D. 15, *nulla creatura est, cujus mutabilibus motibus tempora peragantur, tempora omnino esse non possunt*: & lib. 11 Confess. 13, *si ante cœlum, & terram nullum erat tempus, cur quæritur quid tunc faciebas?* Neque Deus ministris, aut instrumentis indiguit, quæ infirmitatem declarant artificis. Neque in tenebris jacuit aliquando, qui semper fuit *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*.

Ad II. neg. min. Deus enim primo propter se, deinde propter sapientes condidit universum. Quod vero alii sint mali, id non a Deo est, sed ab homine, quem Deus posuit in manu consilii sui, melius esse ratus de malis benefacere, quam mala nulla esse permittere.

Ad III. neg. ant. Nulla enim est orbis pars, unde homini

(1) Rodulphus Cudvorthus in suo *Systemate intellectuali* animadvertit, majoribus difficultatibus implicari, qui mundum æternum admittunt, eumque aut ex nihilo, aut ex fortuito atomorum concursu prodiisse opinantur, quam qui nobiscum tenent oppositum. Quippe *mundi æternitas* (ait Jaquelotius in lib. quem inscripsit: *La conformité de la foy avec la raison*) nullo innititur momento, nullam habet verisimilitudinem, atque ex ipsa mundi historia rejicitur. Philosophi enim, qui eam admisere, cum veram creationis ideam non haberent; in quæstionibus futilissimis occupabantur. Quid ante orbis fabricam Deus moliretur? Quibus instrumentis usus fuerit? &c. Quas si adhuc pergant Athei quæstiones excitare, ne dum ridiculi fient, sed & tenebras luci præferent, & temporis animæque jacturam miserrimam facient.

mini commodum non accedat. Montes puriorem aerem, saltus pascua, rupes metalla, & marmora suppeditant. Flumina pisces alunt, hortos irrigant, urbes ornant, & muniunt. Mare nubes, & imbres agrorum feracitati confert, mercesque e remotissimis oris transvehit. Calor, & frigus etiam prosunt, is enim tellurem gravidat, ille fruges maturat: ergo &c.

Ad IV. & V. neg. ant. Ærumnæ etenim, & mors ipsa sunt originalis peccati stipendia. Sed quia hæc Atheus irridet ℞. II. ex iis induci homines ad terrenarum rerum contemptum, industriamque laudabilem, moneri ut parce vivant, neu nimia Venere, ac vino sibi mortem accelerent. Ferarum vero nulla est, quæ aut opem nobis, aut victum, voluptatem, aut medelam non præbeat.

Ad ultimum neg. ant. Melior est enim cum imbecillitate sapientia, quam sine ratione vel maxima fortitudo.

Ob. III. Plura sunt monstra hominum, & jumentorum apud Aug. 16. de C. D. 7; sed hæc ostendunt omnia evenire fortuito (1); ergo non est Deus rector universi.

℞. neg. min. Hæc enim ostenta, vel sunt supra naturam, & sunt vera miracula, ac Deum esse demonstrant, *qui facit mirabilia magna solus*, vel præter naturam, ut monstra, & sunt ex defectu caussæ secundæ, non primæ, quæ effectus ita constituit, ut possint mutari: ergo &c.

Ob. IV. Creaturæ sunt contingentes: ergo nullam habent ad Deum relationem.

Dist. ant. Sunt contingentes, hoc est mutabiles, conc.; a pri-

(1) Atheorum insaniam, seu pervicaciam attende, qui ex monstris, aut naturæ vitiis, quæ raro admodum evenire compertum est, omnia arbitrantur evenire fortuito, contra vero ex constantissimis naturæ legibus, quibus plantæ, segetes, bruta, atque homines, iidem perpetuo & similes prodeunt, supremam rerum omnium caussam atque unicam non agnoscunt. Ut enim optime ratiocinatur v cl. Nicolaus Chignolius *Prælect. I. de Deo uno n. 6.* „ Ut ut locorum „ varia sit indoles, natura, situs, „ qui plagas mundi quatuor in„ colunt, hominum (*& jumentorum*) nonne eadem ubique fi„ gura, nonne partium corporis „ numerus ubique idem, eadem „ compositio tam constanter, ut „ si quidpiam interdum ab hac „ forma discedit, in monstris, & „ in naturæ vitiis habeatur? Non„ ne hinc evidenter efficitur non „ fuisse homines cæca molitione „ coagmentatos, sed unam esse „ omnium originem, Deum nem„ pe, qui *fecit ex uno inhabitare* „ *omne genus hominum super ter*„ *ram*? Act. 27.

a prima caussa independentes, nego. Licet enim creaturæ possint a Deo non produci; si tamen sint, necessario a Deo sunt. Sic domus fieri potest, & non fieri ab artifice; si tamen facta est, recte dicimus, est domus, ergo est artifex: ita a pari est creatura, ergo & Deus.

Ob. V. Deus est simplicissimus; ergo aut totus cognoscitur aut totus ignoratur: atqui a nemine totus cognoscitur; ergo totus ignoratur.

℞. Dist. cons. Aut totus cognoscitur &c., si exprimi nequeat voce & conceptu connotativo, conc., secus, nego. Ut enim notat Ariminensis, plures sunt voces, & conceptus simplices in se, qui tamen plura connotant, ut *creatio*, quæ connotat res omnes ex nihilo productas.

Ob. VI. Nil obstat in materia sapientiam agnoscere, ut patet in avibus, apibus, atque formica; ergo non indiget Deo, ut gubernetur.

℞. Neg. ant. Hæc enim omnia ab auctore naturæ diriguntur. Hinc patet Atheorum summa dementia, qui cum norint hæc animalcula a nullo etiam sapientissimo humano artifice fieri posse, velint tamen singula absque Dei ope fuisse creata.

CAPUT IV.

An Dei existentia sit per se nota, aut possit invincibiliter ignorari.

DUo sunt, quæ veluti divinæ existentiæ consectaria spectari solent, atque in scholis hinc inde agitari. Primum an hæc propositio, *Deus est*, sit per se nota. Secundum an Dei existentia possit invincibiliter ignorari. Propositio per se nota ea est, quæ sola terminorum clara perceptione redditur manifesta; neque ut illi assentiamur, indiget ratiocinatione & discursu: qua de re differt a propositione essentiali, cujus attributum est quidem de essentia subjecti, ut homo est animal, sed ejus connexio indiget ratiocinatione, ut innotescat. Quæritur ergo an sit nobis per se notum, Deum existere. Affirmant Scotus, Aureolus, D. Bonaventura &c. Item qui innatam Dei ideam admittunt. Negant Thomistæ, atque ex nostris Gibbon, Puteanus, Florez. Quidam, ut Ægidius, Gavardi, aliique docent eam notam esse sapientibus tantum. Sit itaque.

Propositio I. Hæc propositio, *Deus existit*, est nobis per se nota.

B 2 Prob.

Prob. Propositio per se nota ea est, cui, perceptis terminis, statim assentimur: atqui talis est laudata propositio: ergo est per se nota.

Prob. min. Illi enim propositioni statim assentimur, in qua attributum immediate cum subjecto connectitur, sive cum in idea clara subjecti attributum includitur; atqui in idea Dei includitur existentia, cum sit perfectio, qua carere non potest ens perfectissimum; ergo huic propositioni, *Deus est*, statim assentimur.

Ob. I. Hæc propositio a quibusdam, Augustino teste, negatur; ergo &c.

℞. Dist. ant. Negatur perceptis terminis, nego, non intellectis, conc. *Omne totum est majus sua parte*, est propositio per se nota, & tamen ab aliquibus negatur, ut scribit Florez, quia non dum verborum significationem perceperant; ergo si qui rudiores negarunt hanc propositionem, *Deus est*, id factum est, quia terminos non perceperunt.

Dices. Si requiritur terminorum perceptio, erit ergo nota sapientibus tantum, ut docet Ægidius. Hinc Psal. 13 habetur, *Dixit insipiens in corde suo non est Deus*.

℞. Neg. sequelam. Nam solo naturali lumine absque scientia hæc propositio intelligitur, ut dictum est. Psalmista vero, & Plato ipse non indoctos, & rudes, sed impios, quantumvis doctos, *insipientes* appellat.

Ob. II. cum Thomistis. Propositio per se nota importat cognitionem terminorum immediatam, & *quidditativam*: atqui terminus hujus propositionis, *Deus est*, non cognoscitur immediate, sed mediate ex effectibus; in se enim videri nequit Deus nisi in patria: ergo non est per se nota.

℞. Dist. min. Deus cognoscitur per creaturas tantum, neg., per eas, & indefectibile lumen intime præsens, conc. Solutio patet ex ℞. ad 2 ob. prop. 1 c. 1. Quod ajunt, propositionem per se notam per effectus demonstrari non posse, verum est, ubi subjectum propositionis nullos effectus habet, secus si habeat effectus, ut Deus qui fecit omnia.

Ob. Quamvis in idea Dei reluceat providentia, & simplicitas, hæc tamen propositio, *Deus est simplex*, *est providus* &c, non est per se nota; ergo a pari.

℞. Neg. ant. Illæ enim propositiones sunt per se notæ, non secus ac ista, *Deus est*. Nec obstat quosdam eas negasse: id enim factum est, quod ad corporis sensum, non ad mentis rationem, summi boni notionem attendere maluerunt, ut docet S. P. l. 1 Doctr. C. 7.

PRO-

Propositio II. Nemo est ita agrestis, ac barbarus, qui Deum possit invincibiliter ignorare.

Not. Ignorantia duplex est, invincibilis nempe, & vincibilis. Prima ea est, quæ humanis quibusvis mediis adhibitis nullo modo dispelli potest. Secunda vero est, quæ naturæ viribus vinci potest. Illa a peccato excusat, non ista. Cum autem quærimus, an Dei existentia possit invincibiliter ignorari, status quæstionis non est, an quis possit invincibiliter demonstrativa Dei cognitione carere: sed an carere possit cognitione Dei ita probabili, ut oppositum, prudentis viri judicio, non sit probabile. Nam ad operandum non requiritur metaphysica certitudo, sed sufficit moralis, ut notum est. Censet Molina posse homines hac postrema Dei cognitione carere toto suæ vitæ decursu. Oppositum docent nostrates, & prob. I. scripturis. Nam Ps. 78 habetur: *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt*. Rom. 1, *Revelatur ira Dei super impietatem eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent*. Ex quibus sic arguitur, Supplicii rei sunt quicunque ad idola conversi, Deum ignorant; atqui rei non essent, si ignorantia invincibili laborarent: hæc enim a peccato excusat, ut supra notavimus; ergo existentia Dei nequit invincibiliter ignorari.

Prob. II. ex PP. Greg. 17 mor. c. 3: *Eo ipso, quod homo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere, eum, qui se condidit, Deum esse*. Tertullianus de spectaculis c. 2, *Nemo ignorat, quod ultro natura suggerit, Deum esse universalitatis conditorem*: & apol. 17, *Hæc est summa delicti nolentium recognoscere, quem ignorare non possunt*. Hilarius II. Trin. *Deus mundo ignorabilis fieri non potest*. S. P. q. 46, *Apud Deum etiam illi sunt inexcusabiles, quibus lex data non est, quia per creaturam poterant cognoscere creatorem*. Lact. 1 Inst. *Quam sibi veniam sperare possunt, qui non agnoscunt cultum ejus, quem ignorari ab homine fas non est?* Sed quod ratione colligitur, quod ultro natura suggerit, quod nefas est ignorare, invincibiliter non ignoratur; ergo &c.

Prob. III. ratione. Supposita hac ignorantia nemo vel sceleſtissimus peccaret contra Deum, quem ignorat, sed tantum contra rationem, adeoque peccatum philosophicum admitteret, non theologicum: sed hoc ab Alexandro VIII. an. 1690. proscriptum est; ergo &c. II. De primo Decalogi præcepto non datur ignorantia invincibilis; ergo neque de existentia Dei. III. Quivis etiam rudis rationem habet,

qua vel per ideam ingenitam, vel per creaturas potest Deum assequi; ergo &c.

Ob. I. Existentia Dei spectat ad solam fidem; ergo potest invincibiliter ignorari.

℟. Neg. ant. Dei namque existentia ad fidem non spectat, nisi credatur ex Dei revelantis auctoritate. Deum enim, ut ait S. P. Aug., *non solum fide retinemus, sed etiam certa forma cognitionis attingimus*.

Ob. II. Puer educatus in silvis, aut penes Atheos parentes, Deum esse nunquam audivit; ergo hic saltem Deum ignorat invincibiliter.

℟. Neg. conf. Is enim puer, si ad se ipsum, aut ad creaturas alias attendat, solo naturæ lumine Dei existentiam agnoscet, quidquid parentes obganniant, quibus sane non crederet, si prima principia negarent; ergo nec fidem præstare debet, cum Deum negant.

Inst. I. Fieri potest, ut nulla Dei cogitatio subeat animum hujus pueri; ergo saltem eo tempore laborat ignorantia invincibili.

℟. Neg. conf. Non enim prævia cogitatio necessaria est ad vincibilem ignorantiam: alioquin ubi est incogitantia, esset invincibilis ignorantia, quod falsum est. Sufficit ergo si ea cogitatio facile haberi possit, alias de primis principiis daretur ignorantia invincibilis, dum quis aliud cogitat; neque ad operandum requiritur perfecta cognitio, aut metaphysica certitudo, sed sufficit moralis, ut dictum est.

Inst. II. Saltem in primo instanti, quo ad usum rationis accedit, poterit puer a Deo tantisper averti, adeoque ignorantia illa laborabit; ergo &c.

℟. Dist. ant. In primo instanti morali, nego, physico, conc. Non diffitemur ergo ante deliberatum voluntatis motum necessariam esse advertentiam, quæ in instanti physico non reperitur; at in instanti morali, in quo puer ille incipit agere deliberate, tenetur puer se se convertere ad Deum (quæ tamen conversio sine caritatis actu haberi non potest) sub ratione boni in communi. At sub ista quoque ratione potest puer ille auctoris sui existentiam percipere, vel ex idea ingenita, vel ex rerum aspectabilium contemplatione.

Ob. III. Quidam sunt adeo rudes, aut excæcati, ut nequeant in Dei notitiam assurgere; ergo illi saltem laborant ignorantia invincibili.

Pr. ant. ex pluribus historiæ monumentis. Constat enim Brasilianos, & Canadienses populos in America, Cafrios in Afri-

Africa, Sinenses, Siamenses (1), & Tibettanos in Asia, Dei existentiam, aut perfracte negasse aut penitus ignorasse.

℞. Neg. ant. Ad prob. neg. ant. Nemo enim est adeo bardus, aut plumbeus, ut omni aut naturali, aut supernaturali lumine destituatur. Quippe super omnes homines Dei lumen signatum est. Neque ulla est gens adeo barbara, aut fera, quæ non aliquid extare numen agnoscat, quamvis gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilem damnabili impietate transtulerint. Ex quo enim quisque rationalis est conditus, facile potest ratione assequi, eum, qui se condidit, non alium esse, nisi Deum, ut ex Gregorio supra observatum est. Ceterum literati Sinenses sunt ex cæcis iis, falsisque sapientibus, qui evanuerunt in cogitationibus suis. De his autem, non secus ac de Siamitis, erudite pertractavit Augustinus Antonius Giorgi vir nostri ævi doctissimus, & Augustinensis Instituti Proc. Gen. in suo alphabeto Tibettano, ubi originem expendens materialismi, quem Tibettani adoptarunt, illos Manichæorum labe infectos esse demonstrat. Ad excæcatos vero quod attinet, si isti supernaturali lumine penitus destituuntur, id evenit eorum culpa, qua fit ut rebelles divino lumini, ipso lumine privari mereantur.

Ob. IV. Locum ad Rom. I. *Manifestum est in illis &c.* exponit Grotius de philosophis, qui Atheos profligarunt non de omnibus; ergo non omnes Deum norunt. Idem est sensus SS. PP. Crimina item ignorantium Deum rationi humanæ, non legi divinæ advertantur; ergo ex iis non probatur nostra assertio.

℞. ad I. neg. cons. Scripturæ enim, & PP. de omnibus loquuntur, omnes enim ratione præditi sunt. Et si soli philosophi Atheos impugnarunt, poterant tamen omnes Atheos detestari. Ad II. nego ant. Nil enim absurdius, quam opus rationi dissonum, nec Dei legi repugnans. Vide *prob. III. prop. II. cap. IV.*

 DIS-

(1) Petrus Bailæus, qui in suo Dict. hist. crit. refert opiniones eruditorum Sinensium, ac Siamensium tanquam Spinozæ placitis non absimiles, falsis relationibus deceptus est, non secus ac Lokius, qui easdem relationes in prima editione *Specimin. phil.* adoptaverat: quamvis iste supposititias eas postea deprehenderit. Scriptores autem catholici, subinde vero & heterodoxi, ut Fabricius in Apol. c. calumn. Atheism; La Croze (in libro, quem inscripsit: *Entretiens sur divers sujets d'histoire*), aliique illarum relationum falsitatem tam perspicue demonstrarunt, ut qui iis fidem præbeat, is plane mentem cum consilio amisisse putandus sit.

DISSERTATIO II.

De unitate, atque essentia Dei.

DEi existentiam contra Atheos hucusque vindicavimus; superest ut ejus unitatem contra Polytheos demonstremus. Ac I. quidem polytheismi originem & caussam investigabimus. II. Arma suppeditabimus, quibus confoditur. III. Polytheorum sophismata diluemus. IV. De duobus Manichæorum principiis bono, & malo sermo erit. V. Denique, veluti coronidis loco, de essentia, ac natura Dei disputabimus.

Caput I.

De polytheismi, sive idololatriæ caussa, & origine.

VEtustissimum esse idolorum cultum in confesso est apud omnes: constat enim Deorum pluralitatem propugnasse I. Ethnicos scriptores, Homerum, Hesiodum, Crysippum, & Orphæum, qui 262 commentus est Deos; II. Marcionitas, & Manichæos, qui duo agnovere principia, bonum, & malum; III. Tritheitas, qui tres Deos in Trinitate asserebant. Mitto Ægyptios, queis etiam in hortis Dii nascebantur. Quænam vero statuenda sint hujus insaniæ primordia, quosque habuerit auctores, non conveniunt scriptores. Primum namque polytheismi auctorem Enos fuisse censet Maimonides (1). Alii a Moyse intrusum, aut instauratum comminiscuntur. Et quidem a Moysis historia theologiam gentium promanasse opinatur Huetius. Alii ad Chamum Noe filium, ejusque posteros acceptum referunt. Sit itaque

Propositio I. Enos non fuit auctor polytheismi.

Prob. Maimonidis opinio nititur solo Genes. c.4., quod de

---

(1) Ante diluvium statui non posse polytheismi primordia, probat S. Th. 2 2 q. 94 art. 3 ex silentio s. scripturæ, quæ luxuriam & alia crimina tanquam diluvii caussas commemorat, non item idololatriam, omnium gravissimam, neque ex humana fragilitate excusandam. Cujus rei hanc rationem profert S. D. art. 4 ad 2, *in prima ætate non fuisse idololatriam propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio unius Dei in mente hominum*. Quam rationem ab animadversionibus Cornelii a Lapide, qui eam carpit ut minus aptam, perspicue vindicat Nicol. Chignolius *Prælect. 6 de Deo uno n. 6.*

de Enos habet, *iste cœpit invocare nomen Domini*, ubi legunt: *Tunc cœpit profanari nomen Domini*: atqui hæc lectio Vulgatæ adversatur, in qua nihil Amama reprehendit, præter pronomen *iste* pro *tunc*; Chaldaicæ item Complutensi, quæ legit: *tunc cœperunt homines orare*; ergo Maimonidis opinio falso innititur fundamento. Hinc Burgensis, & Castalio ex loco cit. evincunt, ab Enos Dei cultum certis ritibus fuisse instauratum, quod ille *de patre generationum supernæ civitatis primus commemoratur exortus*, ait S. P. l. 15 C. D. 13. Reapse ab Enos cœpit generatio justorum, qui specialiter filii Dei nominantur.

Ob. I. Maimonides, & Kimki ex textu hebraico idololatriam ad Enos referunt, ergo Enos est auctor polytheismi!

℟. Neg. con. Illi enim a voce הוחל (*huchald* decepti sunt, quæ modo pro *incipere*, modo pro *violari* usurpatur, & quidem primo sensu vocem illam esse accipiendam, evincitur ex contextu, & ex R. Aben-Ezra, qui legit *tunc cœperunt ad orandum*.

Ob. II. Ex Aquilæ versione, a qua non recedit Cyrillus, & Irenæus, evincitur Enos cœpisse Dei nomine appellari; ergo ab eo idololatria orta est.

℟. Neg. cons. Gratis enim admissa Aquilæ versione, quæ est subobscura, eo sensu Dei nomine appellatus est Enos, quo *justi*, *qui erant ex semine Seth*, *filii Dei vocabantur*, ait Emissenus. Dictus est ergo Deus, *idest filius Dei*, nam *quicumque spiritu Dei aguntur*, *hi sunt filii Dei*, ait Apostulus Rom. 8 14

Propositio II. Neque ab Hebræis, neque a Moyse ortus est polytheismus.

Prob. I. Scripturis. Exo. 20 habetur: *Non habebis Deos alienos: non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, non adorabis ea, neque coles*; ergo idololatria a Judæis, & Moyse non exorta, sed proscripta est. Si quæ tamen erant apud illos imagines, eæ ad ornatum templi, non ad religionis cultum speciali Dei jussu præscriptæ sunt. Deinde Exod. 32 Moyses vitulum contrivit dicens fratri: *Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?* Atque eo jubente viginti tria millia gladio percussa sunt; ergo &c.

Prob. II. ex testimonio Ethnicorum. Tacitus enim 5 hist. scribit; *Judæi mente sola, unumque numen intelligunt, & nihil quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos:* ergo &c. II. ait ab iis immolari arietem *in contumeliam Ham-*

Hammonis, bovem in Apidis contemptum. III. ait *nulla simulacra urbibus suis, nedum templis esse*. IV. Idipsum de Judæis affirmant Dio. l. 37, aliique, qui Judæos *Sabatarios*, *recutitos* &c. passim appellant, non idololatras; ergo &c.

Ob. I. Aaron conflato vitulo, ait (Exod. 32) *Cras solemnitas Jehovæ est*; ergo Aaron censuit vitulum esse verum Deum.

℟. I. Wossius, Hebræos sub vitulo verum Deum coluisse, ac in eo peccasse, quod sub effigie Deorum Ægypti verum Deum adorarunt, sed hæc responsio adversatur Patribus, & Augustino, qui in Ps. 73. ait, *Vitulus ille, quem adoravit populus apostata, quærens Deos Ægyptiorum, dimittens eum, qui liberavit* &c.

℟. II. & melius, neg. conf. Hic enim est illorum verborum sensus: *Cras solemnitas Jehova est*, nempe vituli, quem vobis pro vero Deo constituistis.

Ob. II. Moyses serpentem æneum erexit in deserto; sed hoc est Æsculapii simulacrum, ab Epidauro Romam advectum; ergo Moyses polytheismum invexit.

℟. dist. maj. Erexit ad cultum, neg., ad salutem, conc. Ille enim serpens non Æsculapii, sed Christi typus fuit, neque ad cultum, sed ad sanandum ab anguium morsibus erectus est, ut docent Tertullianus (a), & S. P. Aug. (b), sive ad designandum sonitum Christianæ doctrinæ, ut scribit serm. 10 de temp. *Serpens æneus efficitur, ut doctrina Christi clarius prædicetur*.

Ob. III. Tacitus loco cit. scribit, Judæos *animalis effigiem*, idest caput asini, *penetrali sacrasse*: idque omnes veteres tradidisse, ait Justus Lipsius; ergo &c. (2).

℟. Neg. conf. Hanc enim fabellam esse, ait Tertullianus apolog. 16. I. enim Tacitus ibidem scribit, a Pompejo nullum in templo simulacrum repertum esse. II. Idem de Antiocho ex Polybio, & Strabone Josephus refert contra Appionem. III. Cum gentes monstra colerent horribiliora, id Judæis non objecissent. IV. Nec Tacitus sibi constat, qui supra tradi-

(2) Quamvis ultro daremus, Hebræos in eam insaniam fuisse prolapsos, quam iis exprobrat Tacitus; non inde fieret ab Hebræis ortum fuisse polytheismum. Non enim dissimulamus, Hebræos fuisse ad idololatriam pronos, atque ea de re sæpius a Deo percussos, sed eos *in viam gentium* abiisse, non novam sibi parasse scriptura testatur.

(a) *L. 3 c. Marc.* (b) L. 10 C. D. c. 8.

tradiderat, Judæis *nulla esse* simulacra. Vide auctorem.

Ob. IV. Narrat Josephus lib. 7 de bell. Jud. c. 12 ante eversionem templi vocem auditam, dicentem: *Emigremus hinc*. Et Tacitus, *audita major humana vox, excedere Deos;* ergo habebant Judæi numina tutelaria.

℞. Neg. conſ. Hanc enim vocem Custodes Angeli emisere, ut ostenderent, urbem, ac templum a se deseri in pœnam patrati Deicidii. Vel Deus ipse, aut per se, aut per Angelos ait: *emigremus hinc*.

PROPOSITIO III. Idololatria a Chami (1) posteris orta est, longe ante Moysen.

Prob. I. Ex auctoritate scriptorum. Ita enim docent Aben-Ezras, Lact. l. 2 Inst. 14, Hieronymus 2. In Os. S. P. A. 8 C. D. 24, Giraldus (a), Boccacius (b), Wossius (c), Grotius (d), Clericus (e), aliique.

Prob. II. ratione. I. Enim longe ante Moysen sidera & ignem gentes coluere in Ur Chaldæorum: quem cultum Abrahamum fugisse Hebræorum traditio est, scripturæ subnixa. II. Antiquissimus est cultus regibus, ac reginis exhibitus, ut docet Chrysostomus in 2 ad Cor. 12, & Diodorus lib. 1. Biblioth. Sic Ægyptii Isidem, & Osyridem reges suos ut Deos coluere, illum in Luna, hunc vero in Sole, Phenices Kronon regem suum in sidere adoravere, quem latini *Saturnum* Græci Κρόνον vocant. Astarte in Veneris stella, Ham-

(1) Chamidas, seu Chami posteros in vertice Babilonicæ turris erigere tentasse, vel simulacrum, vel templum, ubi idolum statuerent, vero Deo oppositum, quod illos posset ab interminata per Noemum dispersione tueri, summa eruditione probavit v. cl. Symmacus Mazochius in suo Spicil. Bibl. t. 1 annot. in Gen. c. 11 v. 4. *Faciamus nobis civitatem, ac turrim, & celebremus nomen nostrum, antequam* &c. Ubi *celebremus nomen*, ex vi hebraici textus *faciamus* שם *Shem*, idest *nomen, ne forte dispergamur super faciem universæ terræ*, significat Chamidas sibi Deum statuere designasse. *Shem* enim *excelsum* significat, synonimum divini nominis *Elion*. Quam sententiam ipse confirmat Chaldaica paraphrasi, quæ habet, *faciamus nobis Sigdù adorationem*, hoc est idolum: nec non Hierosolymitana, *faciamus nobis in medio ejus* (turris) *templum Segidù*, ideſt idoli. Totam ergo hanc impietatem filiis Cham refert acceptam cl. auctor. *Isque* (concludit) *primus ad idololatriam gradus fuit, nimirum turris, huicque impositi templi ædificatio*.

(a) *In Syntagm. Deor.* (b) *In Geneal.* (c) *De Idol.*
(d) *In Expl. Decal.* (e) *In prol. H. E.*

Hammon in ariete sacrati sunt: quos reges fuisse vetustissimos, longe ante Moysen, certum est. Neptunus etiam est Japhet, sicut Vulcanus, & Apollo sunt Tubalcain, & Jubal, consecrantibus Chami posteris patrum suorum memoriam. Idololatriam ergo a Chananæis ad Ægyptios, hinc ad Phœnices, tum ad Græcos, inde ad Romanos derivasse, constat historicorum consensu (1).

Caput II.

Unitas Dei invictissimis argumentis ostenditur.

Quamvis momenta omnia, quibus Dei existentia probatur, etiam unitatem ejus demonstrent, ut docet Thomassinus l. 2 Theol. dogm.; Deus enim *si unus non est*, *non est*, ut ait Tertull. l. 1 contra Marc.: addam tamen peculiaria quædam argumenta quibus hoc dogma firmatur.

I. Momentum ex sacris literis.

Deuteron. 32 habetur: *Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me*. IV. Reg. 5: *Scio, quod non sit alius Deus in universa terra*. Ps. 17. *Quis Deus præter Deum nostrum?* Is. 37: *Tu es Dominus solus*, I. Cor. 8. *Nullus est Deus, nisi unus*. Exod. 32 jubente Domino viginti tria millia hominum ob vituli cultum cæsa sunt. Judicum 3 sociati idololatris Israelitæ in servitutem redacti sunt. Periit Achaz, & Ochosias ob idolorum cultum, ut Regum narrat historia. Hoc etiam profana confirmat, Neronis, Diocletiani, Maximini, Licinii, Juliani, aliorumque miserrimum

(1) De caussa polytheismi, quod argumentum clar. auctor quasi intactum reliquit, in gratiam Tironum sequentia subjecimus. Duplicem assignat S. Thomas, aliam nempe ex parte hominum, aliam ex parte dæmonum. Ex parte hominum idololatriæ caussam præbuit I. amoris intemperantia, qua factum est, ut *acerbo luctu dolens pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem, & illud tamquam Deum colere cæpit*, ut habetur Sap. c. 14. II. Ex naturali voluptate, quam ex artificiosa rerum repræsentatione homines capiunt, qua fit, ut *si quis artifex lignum assimilet imagini hominis, de substantia sua, & filiis votum faciens inquirit* (ib. c. 13). III. Ex veri Dei ignoratione (ib.): *Neque operibus attendentes agnoverunt quis artifex esset, sed aut ignem, aut spiritum* &c. *Deos putaverunt*.

Ex parte dæmonis idololatria inducta est, ut homines, quos hac arte deceperat, in errore confirmaret, cum viderent apud se, & divina edi oracula, & plura miracula fieri.

mum fatum describens, qui idolorum cultum instaurarunt: atqui, si Dii gentium aliquid possent, salvare eos debuissent qui eorum cultum promovebant, nec sinere unius Dei cultum longe, lateque diffundi; ergo unus est verus Deus. Ita arguunt Lactantius (a), Tertullianus (b), & S. P. Aug. (c).

℞. Gentiles, vel hæc falsa esse, vel similia a Diis suis esse patrata. Utuntur ergo Patres, ait Phereponus, armis iisdem, quæ Ethnici contra Christianos urgere poterant. Verum ad primum quod attinet, si neges historias, nullis libris habenda est fides; multo minus Ethnicis, qui a suis etiam despiciuntur. Alterum vero mera Phereponi calumnia est. Ethnici namque testantur, idololatrarum urbes Diis invitis corruisse, ut Ilium invito Neptuno; ergo hos Deos infirmos esse recte Augustinus ostendit. Si vero Christiana religio ab hostibus turbata est, id a Deo comminatum, in pœnam criminum accidit: hinc vera religio inter magna discrimina propagata est. Idololatria vero numquam post fata revixit.

Momentum II. ex innumeris a Deo patratis miraculis.

Innumera a Moyse gesta narrantur in libro Exodi. Colubrum in virgam, aqua in sanguinem versa est. Israelitæ per maris undas sicco vestigio transvecti. Aquæ e silice eductæ; manna e cœlo pluit. Ut sileam X. Ægypti plagas, novimus profligatos exercitus sola Moysis manuum elevatione &c. Res etiam a Josue, Gedeone, Davide, Daniele, aliisque gestæ, ob unius Dei cultum, sunt cuique notissimæ. Christi miracula innumera in Evangeliis narrantur, Petri, Pauli, ac Stephani in Actibus Ap., SS. martirum, & confessorum in eccl. monumentis. Ex quibus sic arguitur. Solus verus Deus vera miracula patrare potest; atqui Dii gentium nusquam patrarunt vera miracula, ut infra ostendemus in ℞. ad objecta: ergo Dii gentium non sunt vere Dii: ergo unus est verus Deus. Ita S.P.21. de C. D. 8, Grotius (d), Clericus (e) &c.

Momentum III. ex ipsa naturali ratione.

I. Deus est summe magnus; ergo summe unus. Ita S. P. Aug. l. 1 de Trin. 7, aliique.

Prob. cons. Summum enim est, quod par non habet, sed hoc uni tantum convenit, *duo* namque *summa magna quomodo consistent?* ait Tertullianus; ergo unus est Deus.

II.

(a) *L. 2 Inst. 4.* (b) *In Apolog. 26.* (c) 1 *C. D. 4.*
(d) *L. 1 de Ver. rel. Ch. n. 3.* (e) *In H. E. ad an. 177 n. 9.*

II. Plures Dii, vel differunt essentialiter, vel accidentaliter; sed quovis modo differant, perfectiones unius alteri deerunt; ergo neuter erit summe perfectus, & proinde nec Deus. Si dicas differre numero, ut Plato a Socrate, tum vel unus ab alio est, vel nemo pendet ab alio. Si primum, is erit summus, a quo alius ortus est, si secundum erunt ergo plures species, & naturæ diversæ, & redit primum argumentum. Ita Boetius (*a*), Lactantius (*b*), Petavius (*c*), Thomassinus (*d*). III. unus est mundus, ergo unus est illius opifex.

Prob. cons. Vel enim sat erat unus artifex, vel non. Si primum, ergo inutilis est alterius opera; si secundum, ergo erat imbecillis, proinde nec Deus. Ita Athanasius (*e*). IV. Denique sublata unitate, innumeri consurgent Dii. Numerus enim eo perfectior est, quo major est; atqui Deos innumeros nullus sanæ mentis admittit; ergo nec plures. Ita Tertull. contra Marc., Thomassinus (*f*), Gotti, (*g*), &c.

Momentum IV. ex testimonio Gentilium, & idololatrarum amentia.

Unum Deum agnovere Plato, Porphyrius, Jamblicus Proclus, atque ab eo inferiores Deos progenitos esse opinati sunt. Empedocles, & Antisthenes multos populares Deos, sed unum naturalem agnovere. Aristoteles, & Simplicius unum omnium principium statuerunt. Idem sensit Tullius, Varro, Plutarchus ex Aug., nec non veteres poetæ, ex Clemente Alex., Lactantio, aliisque. Vide Ger. Woss. l. 1 Idol., Huet. in Conc. ration. & fid. l. 2.

Dices major est Polytheorum numerus, quam eorum, qui unum Deum colunt; ergo plures sunt Dii.

℟. Neg. cons. Illorum enim nulla habenda est ratio. I. Quia illi unum Deum aliis præesse opinabantur, ut Jupiter, aut Saturnus apud Romanos, & Græcos. Hinc celebris inscriptio templi Delphici EIS EI *unus est*, de qua Eus. 7 Præp. ev. Romani etiam Pantheon, hoc est *Deorum omnium* templum Jovi victori sacrarunt.

II. Si Ethnici Deos pares statuere, aut ii boni erant, aut mali: si boni, erit inter eos ordo, & unus erit summus, cui ceteri pareant; ac proinde non erunt Dii, utpote subordinati: si mali, non erunt ergo illud summum bonum, quod Deus est. Hinc patet summa Ethnicorum dementia, qui non solum hominibus scelestissimis divinum cul-

(c) *De Trin.* (d) *L. 1 Inst.* (e) *L. 1 Theol. dog. 4.* (f) *L. 2 c. 1.*
(a) *Or. c. Gent.* (b) *Loc. cit. n. 7.* (c) *N. 7 & 8.*

cultum exhibuere, ut Romulo fratricidæ, Baccho ebrioso, Jovi sacrilego, imo Cacodæmoni, & malo genio, ut Indi, Ethiopes, & Persæ; sed brutis etiam, astris, elementis, plantis, & saxis, quæ sunt homine ipso longe deteriora. Mitto nefanda idololatrarum sacrificia, humanas victimas, puerorum, ac virginum holocausta: de quibus S. P. Aug. 7 de C. D. 25, Lact. &c.

℟. Pagani. I. Lapides, & metalla esse Deorum symbola, atque a se Deos, non lapides coli. II. Falsa esse eorum probra. III. Idola insculpta ad accersendas aereas potestates. Sed hæc mera commenta sunt. I. Quia Ethnici Deos corporeos putabant, & idolis similes, aut ita iis alligari Deos, ut idolis sublatis, Deos etiam sublatos crederent, unde asportatis penatibus, eversas urbes instaurari non posse putabant. II. Deorum flagitia narrant Homerus, Varro, aliique: atqui Ethnici his fidem habent, dum laudes narrant; ergo credere etiam debent, dum probra referunt.

III. ℟. Ethnicorum ita impugnat Athanasius or. contra Gent. *Si hæc simulatra facta sunt, ut per ea advocent potestates, cur iis Dei nomen, & honorem imponunt?*

CAPUT III.

In quo Polytheorum sophismata diluuntur.

CONtra prolata hucusque momenta nonnulla opponi possunt Scripturæ loca, & plura a Diis gentium patrata miracula. Itaque

Ob. I. ex Scripturis. Exod. 7 Moyses dicitur *Deus Pharaonis* Ps. 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum:* & infra, *ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes.* Quo testimonio Christus suam divinitatem probat Jo. 10. Et in I. Cor. 8. *Dii multi*, & *Domini multi* memorantur; ergo corruit I. momentum.

℟. Neg. conf. De Moyse enim ait Dominus: *constitui te Deum* &c., ergo non erat natura Deus, sed ejus gerebat vices: ut constat ex voce *Elohim*, qua judiciaria potestas exprimitur: hinc Jonathan vertit *constitui te timorem Pharaonis*. In Ps. etiam 81. habetur vox *Elohim*, & significatur Deum stetisse in Synagoga Judicum, qui Dei vices gerunt, quos etiam Dominus judicabit: ut constat ex sequentibus, *in medio autem Deos dijudicat*. Sunt enim & ipsi mortales; nam de iis dicitur, *vos enim sicut homines moriemini*. Atqui Deus est natura immortalis, non sunt ergo natura vere Dii. Quomodo Christus suam divinitatem hinc

hinc probet, dicemus lib. de Trin. Ad ultimum dist. conf. Et Apostolus loquitur in sententia Ethnicorum, conc., in propria, neg. Addit enim, *nobis tamen unus Deus*. Græcus legit λεγόμενοι θεοί, *qui dicuntur Dii*, ut pateat, Deos gentium, non re Deos esse, sed nomine.

Inst. theologia Paganorum cohæret sacris literis. Hæc enim docet, unum Deum, idest Saturnum, præesse cœlo, alios aliis mundi plagis. Jovem hominum satorem esse, eique adstare, quos consulat, Deos *Consentes*. Unum esse Deum Hebræorum, plures aliarum nationum. Atqui hoc ipsum habetur in sacris literis, nam legitur Genes. 1. *In principio creavit Elohim cœlum, & terram*, ubi *Elohim* est Saturnus, qui cœlo præest. C. 2. *Formavit Deus hominem*, hebraice *Jehova*: en Jupiter hominum sator. Hic c. 1: ait *faciamus hominem*: en Jupiter in Synagoga Deorum *consentium*. C. 24, ubi dicitur: *in die, quo fecit Dominus Deus*, habetur hebraice, *Elohim Jehova*, Jovis nempe satoris hominum nomen, & aliorum Deorum, qui res alias fecerunt; ergo ex Diis, unus cœlo, alius homini præest: ille Hebræis, iste Philistiim.

℞. Neg. ant. Ad prob. neg. min. Creator enim cœli, & hominis sator unus idemque Deus est. Nam c. 1. *Elohim*, qui cœlum, & terram creavit, v. 26 ait: *faciamus hominem*. C. 2 formavit hominem *Jehova*, & v. 5 cœlum & terram *Jehova Elohim*, est ergo idem *Jehova*, ac *Elohim*. Deinde ibi *faciamus* non consultationem Deorum, cujus non eget sapientissimus Deus, sed distinctionem exprimit personarum. III. recte dicitur *Jehova*, & *Elhoim* omnia creasse, sed ea sunt unius Dei diversa nomina, ac *Jehova* immutabilem existentiam, *Elohim* attributa significat.

Ob. II. Plures Deos esse, ex miraculis comprobatur, quorum plura enumerat Celsus apud Orig. l. 7, ubi prophetis Pythias opponit, ac vates Apollinis, ac Jovis Ammonis. II. Ex prodigiis ab Iside patratis, in cujus templo excubantes infirmi sanati sunt. III. Ex gestis Apollonii Tyanæi, qui puellam ad vitam revocavit, & raptus in cœlum est. IV. Ex miraculis Æsculapii marmorea tabula inscriptis (1). V. Ex

(1) Christi miracula fuisse æquivoca, & multam habere cum Æsculapii miraculis analogiam, per summum scelus Pradesius Baccalaureus Parisiensis asseruit in thesibus Sorbonæ habitis ann. 1752. Merito proinde ab utraque potestate proscriptus, atque ab auctore operis *Des Guerison de J. C.*, ne dum impietatis, sed etiam ignorantiæ aperte convictus.

V. Ex prodigiis Vestalium, Silviæ, Æmiliæ, Tuciæ, apud Ovidium, aliosque. VI. Ex miraculis Vespasiani, qui cæcum & ægrotum sanavit, & Adriani, qui cœco a nativitate lumen restituit; ergo &c.

℟. Neg. ant. Nam Livius ipse hæc miracula in dubium revocat, ut *plane conficta*. Oracula ergo Apollinis, Ammonis &c., utpote ambigua, obscura, & flexiloqua, ut ea Tullius vocat, nullam divinitatis notam præseferunt, ut demonstrat Eusebius, Grotius, aliique, II. Ex iis oraculis sæpe Christianæ religionis veritas, Dei unitas, Christi adventus prænunciatur ex Augustino, Tacito, Svetonio &c. III. Plura ex naturalibus caussis prænuntiantur, ut medici exitium, & sanitatem, astronomi pluvias, aut nivem prædicunt. IV. Horum plura a dæmone fieri constat, eo quod ad amores illicitos, ad cædes &c. alliciant.

Ad II. Neg. ant. Narrat enim Diodorus, ægros in templo Isidis, somno abreptos, de remedio admonitos esse, forte sacerdotum fraude, qui cum essent artis medicæ peritissimi, noctu pharmaca præscribebant. Ex iis quidam extemplo curati sunt, quorum morbus in imaginatione consistit, ut chronici, aliique.

Ad III. Neg. ant. Omnia enim Tyanæi miracula a Philostrato conficta esse in Christi contemptum, constat comparatione factorum. Dicitur enim, ab aliorum oculis evanuisse phantasma creditum: in cœlum ascendisse &c. II. Philostrati plura mendacia notant critici, ut dum ait, Domitillam sororem fuisse Domitiani, & Tyanæo orationem tribuit, quam ex nugis ac stylo constat ipsius esse Philostrati. III. Fatetur Philostratus, plura a se ex incerto rumore narrari. IV. Etsi vera sint omnia, nil est, quod dæmonum virtutem excedat, præter puellæ resurrectionem (quam tamen in dubium revocat ipse Philostratus dicens, vitalis auræ scintillam intra puellam fortasse medicos latuisse) & assumptionem in cœlum ipsius Tyanæi, quem tamen alii Ephesi, alii in Creta mortuum esse narrant. Forte dæmones una cum corpore rapuere.

Ad IV. ℟. Æsculapii curationes suspectas haberi ab Aristophane in Pluto, quod sacerdotes noctu ægros circuibant cum puellis, idoli, divarumque speciem simulantes. Deinde Æsculapius non voce, aut imperio, sed herbis, ac potionibus curabat; quibus plures in deterius abibant. Denique Æsculapium a Jove percussum fulmine narrat Empyricus, aliique: non potuit ergo sanator Glauci, filiarumque Proeti, salvare se ipsum; ergo &c.

Ad V. Neg. ant. Nam Ovidius, qui 2 Fast. narrat, Vestæ simulacrum, corrupta Sylvia, manus ob oculos apposuisse, in sexto ait, nullum esse Vestæ simulacrum, licet in nummis aliquibus conspiciatur. Æmiliæ, ac Tuciæ miracula non excedere nativam dæmonum virtutem testatur S.P.Aug. nec aliquid obstat, etiam a Paganis in testimonium veritatis, & innocentiæ vera miracula fieri posse. Verum plures etiam narrantur vestales vitiatæ, aut cæsæ, quas Vesta neque a cæde potuit, neque a furentium libidine liberare.

Ad VI. ℟. Vespasiani, atque Adriani miracula esse fictitia; nam Tacitus ipse ait, a Vespasiano sanatos, non fuisse insanabiles, nec cæco, cui lumen restituit, exesam prorsus vim luminis fuisse. Adriani vero prodigia, tanquam simulationes ad ejus levandam insaniam irridet Marius Maximus. Cum enim sibi necem inferre vellet, Antoninus Pius Pannonium quemdam quasi cæcum ei exhibuit, ut apparenter illuminatus eum a desperatione levaret. Vide auctorem.

Ob. III. Argumenta a ratione etiam Trinitatem evertunt; ergo nil probant.

Pr. ant. Si enim arguitur: Deus est summe perfectus, ergo est unus; dici etiam potest: persona divina est summe perfecta, ergo est una. II. Si recte dicis: unus Deus nequit ab alio nec substantialiter, neque accidentaliter differre, ergo nullo modo; dici idem poterit de personis Trinitatis. III. Si ais: potuit unus Deus auctor esse universorum, ergo superfluunt plures Dii; valet etiam dici: sufficit ad omnia moderanda una persona; frustra ergo creduntur plures. IV. Si statuantur plures personæ, non tamen constituuntur infinitæ, ergo nec infiniti exurgunt Dii, licet detur multitudo Deorum.

℟. Neg. ant. Ad prob. neg. conf. Nam tres personæ, cum sint una substantia, sunt unum summum bonum; plures autem Dii cum sint natura secreti, essent plura summa bona; quod repugnat: ut enim ait D. Bern. consid. 5. *Cum tres illæ personæ illa substantia sint, & illa una substantia tres illæ personæ; quis numerum neget? nam vere tres sunt; quis numeret tamen? nam veræ unum sunt*. Nec magis urget secunda ratio, nam plures Dii distinguuntur, aut specie, aut separatione naturæ: atqui personæ divinæ sunt eædem numero, atque indivisa natura, ergo neutro modo, sed sola personalitate distinguuntur. Neque officit tertia. Creare enim non convenit Deo ratione personæ, sed ratione naturæ, quæ in omnibus personis est indistincta: unde nego paritatem; diversi enim Dii diversa potentia præditi sunt, divinæ autem per-

personæ eadem potentia, ac virtute pollent. Idem de quarta judicium esto. Dii enim gentium multiplicantur propagatione, ac separatione naturæ: personæ vero divinæ solis relationibus, & connotatis.

Caput IV.

De duobus Manichæorum principiis bono, & malo.

Not. I. Hæc duo principia statuisse II. Ecclesiæ sæculo Marcionem, qui a patre episcopo ob vitiatam præter continentiæ votum puellam ab ecclesia pulsus Cerdonem Gnosticum hæresiarcham audivit, eumque Romam secutus errores suos circa ann. 141 de duobus principiis disseminavit. Quidam ex ejus discipulis tria invexere. Unde ab Epiphanio, Cyrillo, aliisque non duo, sed tria fuerunt ei exprobrata principia, quorum tamen Eusebius Sinerum quendam scribit auctorem..

Not. II. Marcioni adhæsisse sæc. III. Cubricum Persam, quem anus quædam e servo libertum fecit, & librorum Buddæ, ac bonorum omnium conscripsit hæredem. *Manetis* (1), hoc est *Eloquentis*, nomen assumsit: sed sui in Manichæum, quasi manna fundentem, commutarunt, ne furore percitus diceretur, quod significat græce *manes*. Is imperante Probo 22 discipulos sibi adscivit, quorum celebriores fuere Thomas, Hermas, & Adda. Maneti vivo a Persarum rege cutis detracta est arundinibus; in quibus postea Manichæi superstitiosa religione cubabant. Scripsit contra Marcionem Clemens Alexandrinus (*a*), Irenæus (*b*), Tertullianus, aliique. Contra Manichæos vero Titus Bostrensis, Epiphanius, Theodoretus, &c. sed omnium luculentissime S.P.Aug. in lib. de natura boni, & 2 contra Faustum. Manavit hic error ex falsa opinione, quod malum substantia esset, non boni deficientia; quæ quidem opi-

(1) De Manetis nomine, apud Tibettanos etiam sacro, fuse pertractatur in cit. alphabeto contra Beausobrium: atque illud, non secus ac Buddæ nomen, græcum non esse perspicue demonstratur. Manichæorum errores ex inferis revocavit Bælius, in suo dictionario, qui, ut rationem naturalem in religionis negocio *ad silentium adigeret, cum diu adversus fidem procacissime clamitasset*, ut scribit Leibnytius, Manichæorum sophismata adversus Dei bonitatem, jamdiu ab Augustino confutata, denuo recoxit.

(a) L. 3 *Strom.*

(b) L. 4 *adv. hær.* 14.

nio non a Marcione, aut Manete &c., sed longe antiquiorem habuit originem, ut infra ostendemus.

Propositio I. Error de duobus principiis a Chami posteris una cum idololatria ortus est.

Prob. In Ægypto enim Isidem, atque Osiridem, veluti principes Deos, cultu antiquissimo habitos esse Prop. 3 c. 1 demonstratum est. Atqui in Iside, & Osiride duo contraria principia Ægyptii coluere; ergo &c.

Prob. min. ex Plutarcho, qui scribit, priscos Ægyptios existimasse, in Iside, & Osiride *non unam* esse *rationem*, quæ *universa contineat*, *& dirigat*, *sed a* DUOBUS PRINCIPIIS CONTRARIIS, *tum vitam esse mixtam*, *tum ipsum mundum circumferri*; ergo apud Ægyptios, una cum polytheismo, error duorum principiorum invaluit. Hinc ad Chaldæos, & Persas derivatus est. Magi enim Persarum Deum *Oromasdem* caussam boni, & *Arimanium* mali caussam, teste Plutarcho, aliisque, agnovere. Inde migravit ad Græcos, ex quibus Democritus, & Chrysippus Stoici philosophi materiam reluctantem naturæ beneficæ agnovere, ut scribit Plato (a). A Stoicis Gnostici orti sunt, quorum princeps fuit Simon magus. Hic Menandrum discipulum habuit; Menander Basilidem; iste Cerdonem docuit, de quo Tertullianus II. Præscr. ait: *Hic introducit initia duo*; *unum bonum*, *alterum sævum*. Cerdonis auditor fuit Marcion. Errorem ergo de duobus principiis Manichæi a Marcionitis, isti a Gnosticis, hi a Stoicis, illi a Chaldæis, & Persis, Persæ ab Ægyptiis, hi denique a filiis Cham accepere, unde idololatria orta est. Cum ergo Tertullianus l. 1 c. 8 errorem hunc *novum* appellat, non ita vocat, quasi post Christum invectus sit, ut censet Alexander, sed quia illum novitas aliquando produxit.

Propositio II. Malum non est substantia ab efficiente summa caussa productum.

Prob. I. Scripturis. Genes. I. *Vidit Deus cuncta*, *quæ fecerat*, *& erant valde bona*; & epist. I. ad Tim. c. 4; *Omnis creatura Dei bona est*; ergo malum non est a prima caussa productum.

Prob. II. ex Patribus. Auctor lib. de Div. nom. c. 4 ait: *Privatio est malum*. Athanas. Or. contra Gent. *Nullum malum*, inquit, *nec a Deo*, *nec in Deo extitisse*, *neque ullam esse ejus substantiam*. Ambrosius de Isaac c. 7. *Quid est aliud malum*, *quam privatio boni?* S. P. Aug. 11 de C. D. 22: *Natura nulla est malum*, *nomenque hoc non est*, *nisi privationis boni*; ergo &c.

Prob.

(a) L. *de leg.*

Hanc etiam fuisse veterum philosophorum sententiam, ait Damascenus, & Thomassinus.

Prob. III. rationibus Augustinianis. Mala substantia vel incorruptibilis est, vel corruptibilis: si primum, est summe bona; si secundum, vitiari non posset, nisi bona esset; ergo nulla est mali substantia. Ita S. P. 7. Conf. II. Quævis natura est, ergo bona est; esse namque bonum est, ergo malum non est natura, sed naturæ defectus. Ita S.P.lib. de natura boni 3. III. Malum vel extra naturas rationales est, ut elementorum pugna, mors &c., vel intra, ut peccatum, ignorantia &c.: sed utrumque est boni privatio; ergo &c.

Prob. min. quoad primam partem. Deus bonus debuit creaturas mutabiles fingere, ut fluant, decedant &c., alias essent incommutabile bonum, ac Deus ipse; ergo quod creaturæ pugnent, aut pereant, non est a mala substantia, sed naturæ deflexio ab incommutabili bono, a quo mutabilis producta est. Ita S.P.12 de C.D.4. Prob. secunda pars. Deus condidit rationales creaturas ea libertate, ut, si nollent, malæ esse non possent, libere Deum diligendo; si vellent, miserrimæ fierent peccando; ergo malum culpæ non est substantia per se mala, sed deficientia ab ea bonitate, a qua creatura libera facta est. Ita S. P. 3 de lib. arb. 11.

Propositio III. Non dantur duo summa principia, unum boni, aliud mali caussa.

Sequitur ex dictis, & propugnatur a Tertulliano contra Marcionem, ab Augustino contra Manichæos, a D. Thoma, Argentina, Petavio, Thomassino, Alexandro; ex protestantibus etiam a Grotio, Wossio, Clerico, aliisque iisdem momentis c. 2, & propositionibus præcedentibus, quibus accedunt sequentia.

I. Hoc summum malum, aut vivit, & intelligit, aut non: si primum non est summe malum, habet enim plura bona, vitam nempe, & intelligentiam; si secundum, nequit ergo operari, & mala producere; ergo &c. Ita S.P.Aug.de nat.bon.41.

II. Dii illi, aut æquales erunt, aut inæquales vi, ac potestate. Si primum, nil molietur uterque, altero renitente, adeoque nullum erit in orbe malum, aut bonum; si inæquales, non erunt ergo ambo summi, ut Marcionitæ contendunt. Si dicas Deum bonum sinere, ut quandoque malus operetur, & vicissim; tum occurrit notum dilemma; aut bonus Deus potest arcere mala, vel non: si potest nec arcet, est malignus; si nequit, infirmus, adeoque nec Deus. Quod argumentum in nos urgere non possunt Manichæi: Deus enim, licet sum-

me bonus, non tenetur avertere mala. I. Quia cum hominem fecerit liberum, non tenetur efformare impeccabilem. II. Quia occasione malorum, quæ permittit, misericordiam, & justitiam exercet. III. Mala non habent caussam, nisi deficientem, ergo non Deo, sed creaturæ tribuenda sunt, quod a Manichæis dici nequit, qui docent malum a Deo malo, invito bono, produci.

III. Hæc duo principia, aut simul sunt, aut separantur; non primum, quia eorum natura contraria est: non secundum, alias inter bonum, & malum erit tertium, quod secernat utrumque. Hoc autem aut bonum erit, aut malum: si bonum, quomodo a malo? aut si malum, quomodo a bono sejungitur? Aliud ergo & aliud principium admitti debet in infinitum, quod est absurdum; ergo &c.

Ob. I. Is. 45 habetur. *Ego Dominus formans lucem, & tenebras, faciens pacem, & creans malum*. Amos 3. *Si erit malum in civitate, quod non fecerit Dominus*. II. Apost. 2 ad Cor. 4. *Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium*. III. Jo. 12. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur*; ergo Deus malus est auctor mali, cæcitatis &c.

℟. I. retorquendo argumentum. Si enim idem Dominus lucem, & tenebras, pacem, & malum creat; ergo non differt auctor pacis, ac lucis ab auctore mali &c. ℟. II. dist. ant. Amos, & Isaias loquuntur de malo pœnæ conc., de malo culpæ, neg. *Dupliciter enim*, ait S. P. contra Adim. c. 26, *appellatur malum: unum, quod homo facit, alterum, quod homo patitur*. Amos enim Judæorum punitionem, Isaias vero Medorum, ac Babiloniæ eversionem prænunciant. Ad II. dist. ant. Excæcavit *impellens*, nego; *permittens*, conc. Quomodo excæcavit? *Numquid impellens? Absit; sed permittens*. Ita Chrysostomus in hunc locum. Tertullianus vero, Cyrillus, & S. P. contra Faustum 9 docent, Deum hujus sæculi esse diabolum, qui Deus dicitur, ut venter (*a*), qui Dei vice colitur. Ad III. dist. conf. Deus est princeps sæculi, & auctor malorum pœnæ, conc., culpæ, subdist. Deus in sensu idololatrarum, conc. Deus naturæ mala permittens, esto, efficiens, nego. Ceterum locus Jo. de idololatria exponendus est, quæ una cum Deorum turbis per Christum ejicienda erat.

Inst. Deus bonus hominem labilem non fecisset, nec peccata permitteret; ergo sunt a Deo malo.

℟. Neg. ant. Rectissime enim posuit Deus hominem in ma-

[a] *Philipp.* 3.

manu consilii sui, non ut eum perderet, sed ne ejus perimeret libertatem; neque Adamum ad peccandum impulit, sed permisit lapsum; quia novit & de malis bona facere.

Obs. II. Extat summum bonum; ergo & summum malum. Prob. cons. Quæ bonitatem participant, arguunt summum bonum; quæ ergo malitiam participant, summum malum. II. Datur majus, & minus malum; ergo & summum malum. III. Summum bonum, & summum malum sunt contraria; ergo si datur primum, datur etiam secundum.

℞. Neg. cons. Malum enim deficientiam, non subsistentiam importat. Ad pr. neg. cons. Bonitas enim est res subsistens, malitia vero nihil est. Ad II. neg. cons. Nam majus, & minus malum, est major, aut minor boni privatio. Ad III. dist. ant. Sunt contraria positive, neg. privative, conc. Responsio patet ex dictis.

Caput V.

Quid constituat essentiam Dei, & quonam vocabulo exprimatur.

NOt. Divinam essentiam dupliciter spectari posse: *physice*, & est omnium perfectionum cumulus, vel potius res una summa, ac perfectissima; & *metaphysice*, prout res est, quæ in Deo primum ab humana mente concipitur, atque intellectione nostra est divinarum proprietatum fons, & origo. Hanc Dei naturam sic acceptam, *gradum*, seu *formale constitutivum*, sive *differentiam essentialem* divinæ naturæ appellant scholastici. Quorum aliqui, ut plures Scotistæ (quiqus adhærent ex nostris Toletanus, & Argentinas) *in infinitate radicali*, sive in *exigentia* omnium perfectionum constituunt; alii cum Okamo, Suaresio, aliisque Scotistis, in omnium atrributorum aggregatione: Ægydiani, ac Thomistæ in actuali intellectione: Recentiores Theologi, quibus subscripsimus, in *esse a se*. Quam sententiam sequuntur l'Herminier, Habert, du-Hamel, Boucat, Juvenin, Tournely, atque ipse Petavius l. 1 Th. d. c. 6.

Propositio I. Dei natura metaphysice constituitur per esse a se.

Prob. I. Scripturis. Nam Ex. 3 roganti Moysi, quis esset? ℞. Dominus: *Ego sum, qui sum. Sic dices filiis Israel. qui est misit me ad vos*. Job. 23. *Ipse solus est*. Apoc. 1. *Qui est, qui erat, & qui venturus est*; ergo *formale constituti-*

vum divinæ exiſtentiæ eſt *eſſe a ſe*.

Prob. II. ex Patribus. Hilarius 1 de Trin. ait: *Non enim aliud proprium magis Deo, quam eſſe intelligitur*. Hieronymus ep. ad Dam., *Una eſt, & ſola natura, quæ vere eſt, id enim quod ſubſiſtit, non habet aliunde, ſed ſuum eſt*. Nazianzenus or. 7. *Ens, & Deus magis quodammodo eſſentiæ nomina ſunt*. S. P. Aug. in Pſ. 134. *Ego ſum, qui ſum. Non dixit: Dominus ille omnipotens, miſericors, juſtus &c.: ipſum* ESSE *ſe vocari reſpondit, & tanquam hoc eſſet Dei nomen, hoc dices eis, inquit: qui eſt miſit me ad vos. Ita enim ille eſt, ut in ejus comparatione ea, quæ facta ſunt, non ſint*; ergo differentia Dei eſſentialis, quæ primum in Deo concipitur, eſt *eſſe a ſe*.

Prob. III. ratione. Illud enim metaphyſice rei eſſentiam conſtituit, quod primo in ea re percipitur, atque ex ea reliquæ perfectiones, atque attributa dimanant: atqui *aſeitas*, ſive eſſe a ſe, eſt hujuſmodi; ergo eſt formale conſtitutivum divinæ eſſentiæ. Prob. min. I. Nihil excogitari poteſt prius, quam ipſum eſſe. II. *Eſſe a ſe* ita convenit divinæ naturæ, ut non poſſit creaturæ communicari. III. *Aſeitas* eſt origo omnium perfectionum, quæ ſunt in Deo. Qui enim a ſe ipſo habet *eſſe*, habet etiam omnia minora ipſo *eſſe*, vel quæ conſequuntur ad *eſſe*, ideſt perfectiones, atque attributa. Hinc S. Bern. de conſid. 6. ait: *ſi bonum, ſi magnum, ſi ſapientem de Deo dixeris; in hoc verbo inſtauratur, quod eſt eſt, nempe hoc eſt ei eſſe, quod hæc omnia eſſe. Si centum addas, non receſſiſti ab eſſe. Si ea dixeris, nihil addidiſti, ſi nihil dixeris, nihil minuiſti*. IV. Tandem per *eſſe a ſe* diſtinguitur Deus a creaturis, quæ non a ſe, ſed ab alio ſunt. Diſtinguitur etiam, ratione quidem, à perſonis ac proprietatibus, quæ ab *eſſe* manare concipiuntur.

Ex quibus ſic arguitur: infinitas, intellectio, & quævis perfectio conſequitur ratione noſtra ab *eſſe a ſe*, quod primum in Deo concipitur, atque ex ea perfectiones reliquæ derivantur; ergo Dei eſſentia, non in infinitate &c., ſed in *aſeitate* conſiſtit.

Ob. I. cum noſtro La-Foſſe. Ens a ſe non eſt genus proximum, ſed remotiſſimum: ſicut ergo male definitur homo *ens rationale*; ita male definitur Deus *ens a ſe*.

℟. neg. ant. In Deo namque eſſe *ens a ſe* non eſt ratio remota, ſed proxima: nequit enim in Deo concipi *eſſe a ſe* abſque ſubſtantia, ac tota plenitudine eſſendi. Sane qui hominem definiret *ens rationale*, male definiret, quia eum ab an-

angelo non distingueret: atqui Deus per *esse a se* ab omni alio secernitur, ut supra probatum est; ergo &c.

Ob. II. Infinitas distinguit Deum a creaturis; ergo Dei essentiam constituit.

℞. dist. ant. Distinguit primario, nego; secundario, conc. Infinitas enim concipitur in Deo, velut modus, aut divinæ essentiæ proprietas, quæ Deum a creaturis secundario distinguit, ut *risibilitas* hominem a bruto secernit. Deinde *infinitas* convenit essentiæ, & attributis; ergo non est differentia essentialis.

Dices: saltem *infinitas radicalis* erit *formale* constitutivum essentiæ Dei; ergo &c.

℞. dist. ant. Si spectetur physice Deus, & prout est in se, conc., metaphysice, neg. Bonitas enim, justitia &c. physice spectata, sunt unus, & idem Deus, qui reapse est omnium perfectionum cumulus. Si vero spectetur Dei essentia, ut proprietas a suo principio dimanans, prius concipimus rem aliquam esse, deinde eam esse perfectam.

Inst. Esse a se convenit ex æquo essentiæ, & attributis; ergo non est differentia essentialis.

℞. neg. ant. Attributa enim a natura concipiuntur effluere. *Aseitas* vero est id primum, quod in Deo concipimus, neque aliunde derivatur.

Dices. Si Dei natura constituitur per esse a se, Filius, & Spiritus sanctus, qui non sunt a se, non erunt Deus: atqui falsum conf.: ergo & ant.

℞. dist. ant. Filius, & Spiritus sanctus non sunt a se, ratione personæ, conc., ratione naturæ, neg. ant., & suppositum. Essentia enim, nec gignit, nec procedit.

Ob. III. Idea substantiæ intelligentis perfectissimum exprimit vitæ gradum; ergo intellectio actualis est formale constitutivum divinæ essentiæ.

℞. dist. ant. Si gradus ille primus sit, & aliarum perfectionum caussa, & origo, conc., secus, neg. Quamvis enim divina essentia physice sit ipsa vita, ipsumque summum intelligere; metaphysice tamen vita intellectionem, intellectio naturam, idest esse a se præsupponit. Prius enim natura concipitur, quam facultas, & prius facultas, quam operatio. Deinde hæc intellectio actualis non est aliarum perfectionum caussa, & origo; non enim consequitur ex quo Deus actu intelligat, aut intelligendi vim habeat, ergo est sapiens, justus, omnipotens &c. Contra vero omnia hæc dimanant ab *esse a se*, ut ait loco laudato D. Bernardus.

Inst. Verbum per generationem recipit à Patre divinam na-

naturam: atqui recipit intellectionem, cum sit Patris sapientia ab eo procedens per modum verbi; ergo intellectio, & natura in Deo idem sunt.

℞. Ex D. Thomæ doctrina dist. min. Verbum procedit per intellectionem *essentialem*, neg.; *notionalem*, conc. Intellectio enim essentialis tribus personis ex æquo communis est, & principium formale divinæ generationis uni personæ, non alteri convenit. Verbum itaque procedit tantum per intellectionem *notionalem*, sed hæc est operatio, quæ præter naturam, etiam paternitatem supponit. Diximus ex D. Thomæ doctrina: cur enim verbi processio sit generatio, incertum est.

Propositio II. Essentia Dei explicatur hæbraica voce *Jehova*, aut Græca ὁ ὤν, aut latina *qui est*.

Sequitur ex dictis, atque inde infertur soli Deo competere, ut sit incommutabiliter, atque essentialiter. *Est enim vere solus, quia incommutabilis est*, ait S.P. lib.7. de Trin. c.5. Infertur etiam substantiam creatam esse *tanquam nihilum* respectu Dei, ut habetur Ps. 38. Infertur III. nullum in Deo accidens physicum reperiri. Hinc. S.P.l.5. de Trin.2. *Aliæ essentiæ*, inquit, *capiunt accidentia.. Deo autem aliquid hujusmodi accidere non potest, & ideo sola est incommutabilis essentia*. IV. Denique infertur essentiam, quam de summo Deo enuntiamus, omnem in se comprehendere plenitudinem, quodve percipitur sensu, longe imparem divinæ substantiæ rationem nobis exhibere. *Totum ab animo rejicite*, ait S.P.Aug. in Ps. 29, *& quidquid cogitare possitis; dicite non est illud.* An vero hæc, aliaque nomina divinam essentiam adæquate significent, & quænam eorum sit notio, & origo, sequenti libro explanabimus.

L i b e r II.

In quo de divinis attributis universe, & singillatim differitur.

Supremi numinis existentiam, atque naturam ejus attributa proxime consequuntur, quæ ratione nostra ex ipsa Dei natura concipiuntur quodammodo derivari. Ex iis autem alia absoluta dicuntur, & communia tribus personis, ut sapientia, bonitas &c.; alia relativa, ac propria, quibus personæ ad invicem referuntur, ut paternitas, filiatio &c. Absoluta Dei attributa (nam de relativis alibi sermo erit) duodecim a scholasticis, 22 a Boetio numerantur, pro totidem Επινοιας, sive mentis nostræ excursionibus, quibus aliquod

quod non indignum de Deo cogitamus. Sunt autem præsertim ineffabilitas, simplicitas, infinitas, æternitas, immutabilitas, immensitas, veracitas, omnipotentia, pulchritudo, ac perfectio: quæ omnia distinctis capitibus unica hujusce libri dissertatione complectimur. De invisibilitate vero, scientia voluntate, libertate, tum de providentia Dei, ac prædestinatione, quæ peculiarem tractationem expostulant, libris sequentibus pertractabimus.

Caput I.

De ineffabilitate Dei, ac divinis nominibus.

CEnsuit Eunomius, quem *nominum aucupem* Nyssenus (*a*) appellat, Deum optimum maximum pluribus nominibus significari, iisque Dei naturam exprimi ut est in se. Sit itaque

Propositio I. Deus ineffabilis est, nullumque nomen ejus naturam exprimit, ut est in se.

Prob. I. Scripturis. Proverb. 30. 4 habetur: *Quod nomen est ejus, & filii ejus, si nosti?* Ergo Deus est ineffabilis.

Prob. II. ex Patribus. Justinus Cohort. ad Gent. ait: *fieri non potest, ut proprium aliquod Deo nomen attribuatur*. Lactantius 1 Inst. 6 *Deo nomen non est*. Novatianus de Trin. 4: *Nomen Dei proprium dici non potest, quia non potest concipi.* S. P. Aug. Ps. 85. *Deus ineffabilis est;* ergo &c.

Prob. III. ex philosophis Ethnicis Platone, Plotino, Proclo, Jamblico, Alcinoo, Simplicio, Philemone, aliisque apud Petavium (*b*), & Huetium (*c*) His adde Hebræorum consensum, qui nomen Dei tetragrammaton, cujus etiamnum ignoratur pronunciatio, nesciunt efferre.

Prob. IV. ex ratione. Nam divinam essentiam non possumus in hac vita perfecte cognoscere; ergo nec nomine exprimere.

Dices: quædam nomina Deum habent auctorem, qui ea Moysi revelavit; ergo hæc saltem Dei naturam exprimunt, ut est in se.

℟. neg. cons. Sicut enim Deus, natura invisibilis, in assumpta natura, ut nos visitaret, apparuit; ita cum sit ineffabilis, voluit vocis sono appellari, & *verbis nostris in sua laude gaudere*, ait S. P. Aug. l. 1. Doctr. c. 6.

Propositio II. Dei nomina alia naturam divinam significant, alia attributa.

Prob. Licet enim naturæ Dei nihil adveniat extrinsecus, in-

[a] *L. 12.* [b] *L. 8. c. 6 n. 6* [c] *L. 2 q. Aln. n, 15.*

indulgetur tamen nostræ imbecillitati, ut *esse a se* veluti naturam concipiamus: justitiam vero, bonitatem &c., ut naturæ proprietates. Imo sunt quædam nomina personalia, quæ de essentia enunciari non possunt, nisi in concreto; atqui nomina res significant prout mente percipiuntur; ergo &c.

Ob. Athanasius (*a*), Cyrillus (*b*), aliique Patres docent, tam Dei nomen, quam Patris, Filii &c. divinam substantiam exprimere, cum in Deo nihil sit eorum, quæ naturam sequuntur; ergo omnia Dei nomina essentiam significant.

℞. dist. ant. Quævis Dei nomina substantiam significant, si secundum rem, & absolute sumantur, conc., si secundum intellectum, & connotative, neg. Licet enim essentia Dei, hypostasis, atque attributum sint una eademque substantia, hanc tamen naturam dicimus, prout spectatur in se, personam prout refertur ad aliud, proprietatem per connotationem ad aliquem terminum, ut infra explicabitur.

Quæres: Quot sint præcipua Dei nomina? ℞. decem præsertim apud Hebræos in sacris literis recenseri. Quorum I. est ineffabile יהוה, *Jehova*, quod ab iis dicitur *nomen filius quatuor litterarum;* a Græcis vero τετραγράμματον, ideſt quatuor literarum, quem numerum in Dei nomine servant Græci, Latini, Hispani, Galli, Theutones, Turcæ, Arabes, atque Itali: qui Dei nomen sic efferunt Θεός, *Deus*, *Dios*. *Dieu*, *Gott*, *Alla*, *Iddio*. Hebraicum יהוה, a radice חיה, *hajah sum*, creditur derivatum: hinc Exod. 3 ejus etymon sic exponitur: *Ego sum, qui sum*. Nondum innotuit certa pronunciatio יהוה. Nam *Jaho* effert Clemens Alexandrinus (*c*), *Jave* Theodoretus (*d*) *Jehve* Genebrardus (*e*), *Jova* Caninius (*f*). At post Galatinum communiter *Jehova*. Nota, quod ubi in novo, aut in veteri testamento legitur Dominus, suffectus loco *Jehova*, de vero Deo sermo est.

II. est יה, *Ja*, ab eodem themate. Hinc *Alleluja laudate Deum*. III. est אל, *El fortis*, a radice איל, *ejal*, fortem esse. Unde ἰσχυρός græce, latine *fortis* dicitur in Ecclesiæ precibus. IV. est אלוה, *eloach*. V. אלוהים, *elohin*. Utrumque ab אלה, *alah*, *juravit*. Latine *Judex*, *princeps:* græce

δικα-

[a] *De decr. Nic. Syn.* [b] *Thes.* 19. [c] *Strom.* 5.
[d] *Quæst.* 15. *in Ex.* [e] *In Ps.* 82. [f] *De locis Hebr. c.* 2.

δυναστής, ἄρχος. VI. שדי, *Saddai*, *sibi sufficiens*, *nec nostri indigens*. VII. ארון, *adon*, ארני, *adonai Dominus*. Hoc nomen connotat creaturas, in quibus Deus dominatur: cumque illæ non semper fuerint, concludit Tertullianus contra Hermogenem, *Dei nomen semper fuisse apud semetipsum*, *Dominum vero non semper*. VIII. אשר יהוה, *ascer*, Jehova, Græce ὁ ὤν, *qui est*, de quo numero primo I. X. יהוה אלהים צבאות, *Jehova*, *Elohim*, *Tsabahot*, *Dominus Deus exercituum* a צבא, *tsaba*, *exercitus*. X. עליון, *Elion*, græce ὕψιστος, *excelsus*. De his plura vide apud Buxtorfium, Pagninum, Hieronymum (*a*), Isidorum (*b*), Caninium (*c*), Petavium (*d*), alioſque.

Græcum Dei nomen Θεὸς derivari creditur, vel a θεάομαι, *video*, quia Deus videt omnia, vel a θέειν, *currere*, *ponere*, *facere*, quod omnibus præsto sit, omnia disponat, omnium sit artifex, vel ab αἴθειν, *fulgere*, quod humanæ menti per indefectibile lumen affulgeat.

Dulcissimum Jesu nomen ab hæbraico ישע, *Jesciah*, *salus*, derivatum est: & idem valet, ac græce σωθὴρ, *salvator*. Hinc Matth.1.21. habetur: *Vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet* &c. Christus autem græce χριστὸς a χρίω *ungo*, idem est, ac משיה, *masciah*, Messias a משח *masciah*, *ungere*.

CAPUT II.

De simplicitate.

PRæter gentiles, qui Diis suis humana membra affinxere, ac Spinozam, qui materiam ipsam Deum esse (1) commentus est; haud recte de divina simplicitate sensere IV. ecclesiæ sæculo monachi Ægyptii, qui Deo humanam formam tribuebant. His autem II. sæculo prælusisse dubitatur Melito Sardensis, & Tertullianus vix ab eo errore excusabiles. In eandem suspicionem adducti sunt Audius, & Epiphanius a So-

(1) Spinozæ errorem, qui religionis naturalis affeclis communis est, non novum, sed vetustissimum esse, ex D. Thoma perspicue demonstravit Chignolius Præl. 2., ubi delirantium Popes, Voltaire, aliorumque hujusmodi somnia presse, solideque dissipavit.

(a) *Ep.36.* (b) *L.17. Orig. c.1.* (c) *De loc. Hebr.* (d) *L.8. c.9.*

Prob. I. ex Augustino ep. ad Opt. 190: *Mirandum non est, id somniasse Tertullianum, qui ipsum Deum non esse, nisi corpus opinatur*. Et lib. 2 de Orig. An. ait: *Tertullianus sicut animam, ita etiam Deum corpus esse contendit*. Thomas loc. cit. hunc errorem vocat *deliramenta Tertulliani* &c.; ergo &c.

Prob. II. ex ipso Tertulliano, qui c. 7 de An. ait: *Nihil, si non corpus*. Et lib. de carne Christi c. 11 *Nihil est incorporale, nisi quod non est*. Et contra Prax. docet, *Deum corpus esse, etsi spiritus sit. Spiritus est corpus sui generis*. Et contra Marcionem: *Oculos*, ait, *& pedes Dei legimus, non tamen humanis comparabuntur*; ergo verum in Deo corpus, licet subtilissimum agnovit.

Ob. I. Tertullianus, teste Augustino (a), *corpus* pro substantia usurpavit; ergo &c. II. l. de An. loquitur de solo ente creato. vel de corpore lato modo; ergo &c. III. de carne Christi ait, *quidquid est, esse corpus sui generis*. IV. Membra Deo tribuit, sed figurate, ut fit in scripturis; ergo &c.

℟. Ad I neg. ant. Nam ibi S. P. dubie loquitur, dicens: *posset quodammodo putari*: ast ubi Tertullianum accusat, definite loquitur. Ad II. neg. ant. Hæc enim habet Tertullianus; *Nihil, si non corpus*; ergo de quovis ente absolute loquitur. Ad III. dist. ant. Vocat *corpus sui generis*, idest tenuissimum, *quod soli Deo est visibile*, conc., secus, nego. Scio Tertullianum ibidem loqui contra Praxeam docentem, Dei verbum esse rem vacuam, & inanem: sed cur *corporis* nomen usurpat, non substantiæ, vel spiritus, vir disertissimus, & novorum vocabulorum inventor? Nec solum contra Praxeam, sed ubique hoc nomen usurpat. Ad IV. neg. ant. Distinguit enim sicut animi, ita etiam duplex genus corporis: atqui Deo tribuit veram rationem animi; ergo & corporis, licet incorruptibilis.

Ob. II. Tertullianus, qui c. 20 apol. ait, *Deum esse spiritum*, & c. 7 de An. scribit, *incorporalitatem nihil pati*; c. 29 contra Praxeam ait, Deum esse *impassibilem*. Hinc S. P. Aug. (b) illum censet priorem revocasse sententiam. Et c. 11 de Bapt. fatetur, Dei propriam esse *simplicitatem*, ergo &c.

℟. neg. cons. Ad I. prob. dist. ant. Ait, Deum esse spiritum, idest materiam subtiliorem, conc., idest materia expertem, neg. Ait enim ibidem, *spiritum corpus esse sui generis in sua effigie*. Ad II. dist. ant. Ait esse *impassibilem*, idest doloris expertem, con., passionis cujusque, & per sensus, ut vo-

[a] *Hær. 86.* [b] *L. 10 de Gen. c. 25.*

vocat, *incorruptorios*, neg. Neque ait S. P., Tertullianum priorem reapse mutasse sententiam, sed eum accusat antilogiæ, scribens, Tertullianum *interdum contra opinionem suam, visa veritate, superari. Quid enim verius, quam quod ait, omne corporale passibile est? Debuit ergo mutare sententiam, qua dixerat etiam Deum corpus esse. Neque enim arbitror ita desipuisse, ut etiam Dei naturam passibilem crederet.* Quibus verbis probat S. P. Tertullianum non sibi constare. Si enim credidit omne corporale esse passibile, Deum vero impassibilem, debuit mutare sententiam, qua ait, etiam Deum corpus esse. An revera mutaverit, non scribit Augustinus. Ad III. dist. ant. Tribuit Deo simplicitatem relativam, idest materiam aliis corporibus subtiliorem, conc., absolutam, & cujusvis materiæ etiam tenuissimæ expertem, neg. Ait enim ubique, Deum esse corpus sui generis.

Dices. Etiam Phæbadius Deum vocat *corpus sui generis*, nec reprehenditur; ergo &c.

℞. Neg. cons. Phæbadius nec membra, nec sensus corporeos Deo tribuit. uti Tertullianus, qui proinde vix ab errore vindicatur.

Propositio III. Nec S. Epiphanius, nec Audius Antropomorphitis sunt accensendi.

Prob. I. pars, de qua conveniunt eruditi. Epiphanius hær. 70 Audianos redarguens, qui in humano corpore Dei locabant imaginem, ait: *Qui fieri potest, ut quod aspectabile est, ei simile sit, quod videri non potest? Spiritus enim est Deus, qui omnem spiritum exsuperat.* Ubi in græco dicitur Deus, ἀσώματος, ἀόρατος, καὶ πνεῦμα ὑπὲρ πνεῦμα, idest *incorporeus*, *invisibilis*, *spiritum super spiritum*.

Dices. Epiphanius non solum a Joanne Hierosolymitano Hieronymo (*a*) teste, de hoc errore fuit accusatus, sed etiam a Socrate, ac Sozomeno: ergo &c.

℞. neg. cons. Joannes enim fuit Epiphanii infensissimus hostis, eo quod Origenis foveret errores, de quibus fuerat ab Epiphanio insimulatus: Socrates vero, & Sozomenus fidem non merentur. I. Quia nimis creduli verbis Joannis. II. Quia illos offendit Epiphanii consuetudo cum Theophilo Alexandrino, qui communicavit Ægyptiis monachis antropomorphitis: sed hi rusticana potius simplicitate, quam malitia peccarunt; ille vero cum Theophilo communicavit ob damnationem librorum Origenis; neque credibile est, Epiphanium a Theo-

[a] *Ep. 61.*

a Theophilo fuisse accusatum, si in eandem hæresim, ut scribit Socrates, Theophilus conspirasset.

Prob. II. pars. Audius in eo tantum reprehenditur ab Epiphanio (*a*), quod imaginem Dei in humano corpore constitueret, quod male intelligentes quidam illiterati Deum corporeum esse autumarunt, qui ea de re Audiani ab eo dicti sunt. Atqui inde non sequitur Audium Deum fecisse corporeum: potuit enim credere, Deum humanam formam sumpsisse in primi hominis typum, ut censent Prudentius (*b*), & Eugubinus (*c*), vel hominem factum esse ad imaginem Christi prævisi; ergo &c.

Inst. Scribit Epiphanius (*d*): Audium in exilium pulsum, *quod populos ab obsequio ecclesiæ retraheret*; ergo &c.

℞. neg. conf. Hoc enim schisma sapit, non hæresim, aut si hæresim, quartodecimanam sapit, non Antropomorphitarum.

PROPOSITIO IV. Deus est purus, ac simplex spiritus, quovis corpore expers.

De Fide est, & prob. I. scripturis. Jo. 9. 24 habetur: *Spiritus est Deus*, idest animus sejunctus ab omni concretione mortali. Ibi docet Christus, Deum esse colendum *in spiritu, & veritate*, idest non corporeo cultu, vel in unico templo, sed mente, & ubique; ergo &c.

Prob. II. ex Patribus. Nazianzenus Or. 34 ait: *An corpus eum esse dices? quomodo ergo immensus, infinitus* &c.? Hilarius in Ps. 129. *Intelligendum est Deum incorporalem esse; neque ex partibus, atque officiis membrorum consistere*. S. P. & C. D. 5. *Si noster animus corpus non est, quomodo Deus creator animi corpus est?* Damascenus l. 1 de Fid. Or. 4. *Quomodo corpus esse queat, quod infinitum est, simplex, nec compositum* (*e*)? ergo &c.

Prob. III. ex philosophorum consensu (*f*). Pythagoras (*g*), Xenophanes (*h*), Plato (*i*), nec non Aristoteles. Simplicius, & ipse Epicurus, Deum simplicissimum dixere, & quovis corpore expertem. Mitto Proclum, Alcinoum, Apulejum, aliosque: ergo &c.

Prob. IV. ratione. Quovis corpore vel maximo aliud majus in infinitum fingi potest, & augeri in infinitum: sed nil est, aut fingi potest majus Deo; ergo &c. Ita S. P. serm. 14.

(a) *Hær.* 70. (b) *In Apotheosi*. (c) *In Cosmopeja*. (d) *Hær.* 70.
(e) *Vide Petav. l.* 11 *c.* 1, *Thomassin. l.* 4 *c.* 1, *Tournel. q.* 5 *a.* 1 *con.* 2.
(f) *Ap. Huet. q. Aln. n.* 11. (g) *Ap. Lact. de ira Dei.* (h) *Ap. Clem. Alex.* 5 *Str.* (i) *Ap. Aug. l.* 8. *c. d.* 9.

II. Deus est ubique totus, sed qui membris constat non est ubique totus; ergo &c. Ita S. P. 7 conf. 7. III. Anima potentior est corpore, sed Deus longe potentior est anima; ergo multo potentior est corpore; ergo &c. Ita S. D. contra Epistolam fund. 16.

Ob. I. Deuter. 4, & Hæbr. 12. Deus dicitur *ignis consumens*; ergo est corpus. Genes. 1 dicitur homo factus *ad imaginem* & *similitudinem* Dei, sed homo constat etiam corpore; ergo & Deus. Job. 10 exprimitur *manus Domini*. Is. 1 *Os*. Ps. 129. *Aures*. Exod. 33 *Oculi*. Ps. 127. *Dextera*. Genes. 8 *Olfactus*; ergo &c. ℞. Dist. ant. Dicitur ignis metaphorice, conc., proprie, neg. Deus enim audientium infirmitati aptat sermones suos, ut docet S. P. ep. 148 ad Fort., ubi ait: *ne quisquam secundum carnis formam nos crederet similes Deo, propterea scriptura & alas habere Deum dixit, quas nos non habemus: sicut ergo alas cum audimus protectionem intelligimus, sic cum audimus manus operationem, oculos visionem, qua cognoscit, faciem notitiam, qua innotescit, intelligere debemus*. Ignis ergo Deus dicitur ob iram adversus peccata. Imaginem Dei refert homo mente, non corpore, ut alibi dicemus. In brachio robur, in dextera potentia, & virtus innuitur. In digito summa facilitas exprimitur, atque artificium: nam perfectissima quæque summis digitis elaborantur. Auditus benevolentiam, & gratiam, odoratus delectationem & complacentiam, gustus, & tactus alacritatem, & operationem designat. Ubi nota, corpus nullibi absolute de Deo dici, sed tantum ubi de Christo sermo est: idque ob assumptam humanitatem, vel ad ostendendam ejusdem cum ecclesia unitatem. Ex quibus omnibus exponendis scripturæ tropis lata patet via (1).

CA-

(1) Quod prob. II. dictum est supra, Tertullianum ab errore Antropomorphitarum vix posse defendi: de hoc errore late accepto intelligi debet: quod nempe Tertullianus Deo corpus tribuit sui generis, idest tenuissimum ac subtilissimum. Antropomorhitæ enim proprie dicti, non quodcumque corpus, sed humana effigie donatum Deo tribuebant. Quam insaniam nullibi Tertullianus asseruit, licet enim *Deum corpus esse in sua effigie* expresse docuerit, negat tamen *dexteram, & oculos, & pedes*, quos in s. literis de Deo *legimus*, *humanis* comparari posse, *quia de appellatione sociantur*.

Caput III.

De divinorum attributorum distinctione.

OBserv. circa hanc distinctionem erraffe XII. Ecclesiæ sæculo I. Gilbertum Porretanum Pictaviensem episcopum, quem attributa a Deo ipso, non vero a se invicem, distinxisse, putant Vasquesius (a), Fraffen (b), & L'Herminier. At Petavius (c), Juenin, & Eminentissimus Gotti (d), etiam inter attributa realiter distinxisse opinantur. II. Gregorium Palamam, & Græcos quosdam monachos, qui increatum lumen reapse a Deo separabant. III. Abbatem Joachimum, qui divinam essentiam a personis realiter distinguere visus est. IV. Denique Eunomianos, qui in oppositum errorem abiere, nullamque distinctionem, neque mentalem, inter essentiam divinam, & proprietates, sive absolutas, sive relativas, agnovere.

Verum inter hujusmodi errores mediant catholicorum sententiæ: Scoti, qui essentiam ab attributis, & hæc a se invicem distinctione *reali*, non quidem *actuali*, sed *formali* secernit (1): Thomistarum, qui inter attributa virtualem distinctionem admittunt: Nominalium, ac præsertim Gregorii Ariminensis, qui nullam in Deo distinctionem admittunt, nisi penes diversa connotata. His prænotatis sit.

Propositio I. Gilbertus distinxit Deum ab essentia, personas a relationibus, & concreta ab abstractis. An vero distinxerit proprietates ab invicem, non constat, sed oppositum est probabilius.

D 2 Prob.

(1) Quamvis Scoti discipuli inter distinctionem, ut vocant, *realem realem*, & *realem formalem*, maximum discrimen agnoscant, neque ullam *realem* distinctionem admittant inter divina attributa, & essentiam, sive inter ipsamet invicem attributa; quo fit ut a proscripto Gilberti errore quam longe absint; docent tamen, *formalitates* suas esse inter se *ante omnem intellectus operationem ex rei natura distinctas*, & deitatem, e.g., & paternitatem justitiam, & misericordiam varias esse ejusdem divinæ naturæ *formalitates*, *ex natura rei*, non *realiter* quidem, sed *formaliter* distinctas. Unde eorum *formalis* distinctio, *realis formalis* ab aliquibus appellatur. Siquidem inter *formalitates* & *formalitates*, non inter res & res locum habet.

(a) *Disp. 126. c. 2.* (b) *Tract. 1 disp. 2 a. 2.* (c) *L. 1 c. 8.* (d) *Q. 4 dub. 1 § 2.*

Prob. I. ex Baronio (*a*), qui errores Gilberti recenset in quatuor capita. I. est de distinctione Dei a natura divina. II. de distinctione proprietatum personalium a personis. III. quod personæ in nulla propositione possint prædicari. IV. quod divina natura non sit increata; at de distinctione attributorum ab invicem ne verbum quidem. Prob. II. ex Concilii Rhemensis fidei professione, in qua proscribitur realis distinctio inter Deum, & deitatem, tum inter personas, & relationes; at distinctionis proprietatum ab invicem non meminit. Reapse Gilbertus in commentariis Boetii justitiam, ac sapientiam Dei ab ejus essentia non secernit. Prob. III. ex D. Bernardo, qui Gilberti errorem profligavit, ex Gaufrido, & Othone Frising., qui nusquam hunc errorem Gilberto imputarunt; ergo &c.

Oppon. Juvenin. Bernardus serm. 80. in Cant. narrat, Gilbertum docuisse, Deum esse bonum, justum &c. per formas a se invicem discrepantes: *Recedant*, inquit, *non dialectici, sed hæretici, qui magnitudinem, qua magnus est Deus, bonitatem, qua bonus, divinitatem, qua Deus est, Deum non esse disputant*. Et Gaufridus in actis Rhem. Conc. ait, Gilbertum docuisse, *quod divina essentia, sapientia &c. non est Deus:* item quod *forma Dei est divinitas, qua Deus est, & ipsa non est Deus*; ergo &c.

℟. Neg. conf. Nam ex loc. cit. evincitur distinctio attributorum ab essentia, non a se invicem. Erravit ergo Gilbertus, quod attributa ab essentia, & hanc secerneret a Deo. Sed unum attributum ab alio, & singula distinxisse ab essentia, nec a Bernardo, nec a Gaufrido colligitur. Ille enim ait bonitatem, sapientiam, & deitatem, qua Deus est Gilbertum a Deo secrevisse. Hic vero ait, docuisse Gilbertum, sapientiam, bonitatem, justitiam non esse Deum; non ait Gaufridus, Gilbertum docuisse, sapientiam non esse justitiam &c. Deinde Bernardus Gilberto exprobat quaternitatem, quod præter tres personas divinitatem a Deo secerneret: sed si distinctionem inter attributa admisisset, longe majorem numerum objecisset; ergo &c. Tandem D. Bernardus scribit ibidem, Gilbertum admisisse magnitudinem, bonitatem &c. *unam esse tantummodo divinitatem, quæ omnia illa sunt*. Vide Bernardum de consid. c. 7.

Propositio II. Attributa Dei non distinguuntur, nisi penes diversa connotata non intrinseca distinctione.

Not.

(a) *Ad Ann. 1147.*

Not. I. Non negamus diſtinctionem rationis extriſecam, ideſt diverſas mentis perceptiones quibus, ex. gr. ſubſtantiam a relationibus, aut miſericordiam a juſtitia ſejungimus. Admittitur enim a Florentina Synodo ſeſſ. 18, ubi Græcis non diſcrepantibus ſtatuitur, *ſubſtantiam, ac perſonam eſſe idem re, differre autem noſtro intelligendi modo*. Admittitur etiam a Patribus contra Eunomium, qui ait, omnia Dei nomina eandem ſignificationem habere, & ſono tantum differre. Nuſquam vero id negatur ab Ariminenſi, quiquid Vaſqueſius, aliique contendant. Nam diſt. 8. 2. 2. obſervat, quædam diſtingui ratione dupliciter. I. Quod ipſa ſint per ſe rationes, & conceptus diſtincti. II. Quod eorum ſint mente noſtra rationes, & conceptus diverſi. Negat ergo Ariminenſis diſtinctionem rationis primo modo, quia Dei perfectio non eſt mentis perceptio, ſed res ſumma, & in ſe ab æterno ſubſiſtens. At diſtinctionem ſecundo modo pluribus demonſtrat argumentis (*a*). Quorum præcipuum hoc eſt: Omnia nomina, quæ diverſa connotant, aut ſignificant diverſas habent rationes; ſed hujuſmodi ſunt attributa Dei; ergo &c. Admittit itaque Ariminenſis diſtinctionem rationis, ejuſque ſententiæ ab Eunomiano errore quam longe abeſt. Cum autem in attributis aliud ſit, quod principaliter ſignificatur, aliud quod connotatur extrinſece (ſic miſericordia principaliter Deum miſerentem ſignificat, & hominem miſerum extrinſece connotat) cenſet Ariminen., diſtinctionem attributorum non eſſe attendendam penes id, quod principaliter ſignificat, ſed penes extrinſeca connotata. Itaut juſtitia a miſericordia ſecernatur, quod illa pœnam inflictam impio connotat, hæc vero collatum miſero beneficium.

Not. II. Hanc Ariminenſis ſententiam carpi ab aliquibus, ſed plane injuria. I. enim cohæret cum doctrina Magiſtri, qui (*b*) docet, quod ubi ait. *Scriptura de operibus Dei, quædam eſſe miſericordiæ, quædam vero juſtitiæ, non diverſitas rei, ſed varietas effectuum in creaturis monſtratur*. Juſtitia ergo & miſericordia in Deo ſola effectuum connotatione ſecernitur per magiſtrum, ut docet Ariminenſis. II. cohæret cum diſtinctione virtuali, quam Thomiſtæ, & Ægidiani propugnant, ſi tamen accipiatur infinita Dei virtus, ut omnes accipiunt, pro ſumma ac perfectiſſima re, ſimpliciſſima quidem, ſed pluribus rebus diſtinctis æquivalente. Conſtat enim ex Aug. (*c*), *in Deo non diſtingui memoriam, intellectum, & dilectionem,*

 ſed

(a) *Ib. concl. 2.* (b) *In 4 Sent. diſt. 46.* (c) *L. 15 Trin. c. 17.*

ſed unum eſſe, quod omnia valet. Nullæ ergo ex parte objecti ſunt in Deo rationes, quarum una, in eſſe cogniti, non ſit altera, ut volunt Thomiſtæ: ſed hæc rationum diverſitas ex ſola humana mente repetitur, neque ullum habet fundamentum in re, ſed ſolum in effectibus, terminis, & connotatis. III. Denique ab Ariminenſis ſententia ſic accepta nomine tantum differt diſtinctio *formalis* Scoti, & *intentionalis* Henrici, teſte Suareſio, Gavardi; aliiſque. Scotus enim diſt. 2 q. 7 (*a*) diſtinctionem ſuam differentiam virtualem appellat. Nec *formalitatum* nomine rerum, aut accidentium varietatem ſignificat, quæ in Deo nulla eſt, ſed diverſas rationes ſuis definitionibus notas, quas Henricus *intentionales*, Thomiſtæ *objectivas* dixere. Quæ ſi vera ſunt, hoc magnum ſcholarum diſſidium verborum erit, non rerum (*b*). His notatis.

Prob. propoſitio ſic. Intrinſeca diſtinctio, ſi qua eſſet, vel eſſet realis, vel formalis, aut virtualis, quæ fundamentum habet ex parte objecti (nam virtualem extrinſecam, & penes effectus non inficiamur) ſed inter Dei attributa, neque realis diſtinctio, neque formalis, neque virtualis intrinſeca intercedit; ergo ſola virtualis extrinſeca. Pr. I. pars min. I. ex Florentinæ Synodi ſeſſ. 18 ſup. cit., nec non ex Lateranenſis C. *Firmiter*, ubi definitur, omnia, quæ ſunt in Deo, unam eſſe ſubſtantiam, unam rem, unam naturam. II. ex Aug., qui 15 Trin. 5. ait: *Una eademque res dicitur, ſive dicatur æternus Deus, immortalis, ſapiens &c.* III. ratione. Omnis enim diſtinctio vel oritur a limitatione, ut in creaturis vel a relationibus, ut in divinis perſonis, ſed inter attributa neutrum occurrit; non 1, qui ſunt infinita; non 2, quia non opponuntur; ergo &c. Prob. II. pars PP. enim ſolam diſtinctionem rationis inter divina attributa agnovere: diſcrepant, ait Damaſcenus (*c*), Επινοίαις λεπταῖς, *ſubtilibus cogitationibus*; ſive κατὰ τὴν ἐπινοίαν, *ſecundum rationem*, ut ſcribit Baſilius, cujus verba male exponunt Scotiſtæ de diſtinctione, quæ reali opponitur; ſed extra intellectum exiſtit: quis enim rationem extra mentem intelligit? Deinde Bernardi argumenta contra Gilbertum etiam Scoti formalitates evertunt. Hæ namque vel Deus ſunt, vel aliquid, quod non eſt Deus vel nihil. Si primum; ergo a Deo non ſecernuntur; ſi ſecundum, erunt creatum aliquid, adeoque nec Deus; ſi nihil, ſtulte ergo de nihilo diſputatur.

Ajunt has formalitates eſſe divinam eſſentiam *realiter*, non

(a) *In 1 Sent.* (b) *Vide auctorem.* (c) *L. 4 de Fid. Ort. c. 3.*

non *formaliter*: sed hæc nimis videntur obscura. Si enim quidquid est, vel Deus est, vel creatura, aut nihil, erunt hæ formalitates aut Deus, aut creatura, aut nihil; ergo hæc distinctio vel est Dei a creatura, aut nihilo; vel nihili a creatura; vel nihili a nihilo. Deinde Deus est, *quo nihil melius cogitari potest*, ait Bernardus 5 Consid. 7; ergo de ipso enunciari debet perfectissima simplicitas, atqui perfectior est, quæ rejicit distinctionem plurium formalitatum; ergo &c. Vide auctorem.

℞. Scotus, plures formalitates, cum non habeant rationem potentiæ, & actus, compositionem non efficere. Sic Divinæ Personæ licet distinctæ, divinæ simplicitati non officiunt. Verum quidquid sit de compositione, certe unitas, ac simplicitas non salvatur, ubi plura a seipsis distincta constituuntur: nec est summe unum, quod non est actu, ac natura sua indivisibile. Exemplum SS. Trinitatis non est ad rem: ibi enim non est unitas, nisi ratione essentiæ, & attributorum a quibus personæ formaliter non distinguuntur. Hinc facultas Parisien., teste Gersone (*a*), hunc articulum proscripsit; *quod aliquid sit Deus realiter, quod non sit formaliter Deus*. Quem tamen longe ante, idest an. 1276, Stephanus episcopus Parisiensis damnaverat. Sed forte rigidius se gessit Parisiensis Academia, ne Gilberti Hæresis resurgeret, quam tamen Scotistæ execrantur. Licet Petavius censeat, ab ea vel nihil, vel parum discrepare Scoti opinionem.

Prob. III. pars. Docent Thomistæ, divina attributa esse unum reipsa, sed plura *conceptibiliter*, idest Dei naturam, ne dum ratione, sed natura sua, & ex parte objecti esse multipliciter perceptibilem, idque adeo clare, ut una perfectio non involvatur in alia: atqui in una, & eadem re indistincta stare nequit multiplex, & expressa cognoscibilitas; ergo &c. Pr. min. Sicut una est, & simplex veritas ejusdem indivisibilis entitatis, ita etiam ex parte objecti una, & simplex cognoscibilitas statui debet, ergo aut hæc cognoscibilitas non est clara, vel solum per extrinseca objecta, seu connotata distinguitur, ut docet Ariminensis. Deinde non facile intelligitur, quomodo hæ rationes objectivæ per mentem distinguantur. Vel enim mens Dei attributa reaspe distinguit, vel sola ratione; sed primum Dei simplicitatem evertit, secundum in sola mente distinctionem constituit; ergo &c. Tertio, vel Dei attributa distinguntur ratione intrinseca extra mentem, vel extrinseca, & sola ratione. Si pri-

(a) *Ep. ad Fr. Min. ann.* 1425.

primum, incides in distinctionem Scoti formalem. Sive enim dicas cum D. Th. (*a*) in Deo *inveniri distinctionem rationum*, quæ realiter in ipso sunt, sive cum Scoto formalitates appelles, perinde est. Hinc Ænno D. Thomam sibi advocat in patrocinium. Si vero dicas Dei attributa sola ratione extrinseca secerni, nobiscum, & cum Ariminen. convenies; ergo.

℞. Thomistæ, Dei attributa sola quidem ratione distingui, sed cum fundamento in re, infinita scilicet Dei perfectione, quæ pluribus reaspe distinctis æquivalet. Verum fundamentum distinguendi divina attributa inter se hoc unum agnoscimus, quod cogitationes nostræ modo Deum spectant ut est in se, modo ut refertur ad aliud. Attributa vero inter se distinguuntur, quia ad varios terminos comparantur. Fictitium est ergo fundamentum, quod in summa perfectione concipitur absque respectu ad extrinseca connotata. Nam ipse Vasquesius (*b*) ostendit ex D. Thoma, Dei attributa sine respectu ad creaturas distingui non posse. Et Hugo Victorinus (*c*) ait, scientiam, sapientiam &c. esse diversa nomina, quæ *divina usia propter varios effectus sortitur*, qui diversis cogitationibus nostris suppeditant fundamentum. Stat ergo vi sua Arimin. doctrina firmissima.

Ob. I. Scotistæ. In Deo voluntas, & intellectus, bonitas, & justitia ante mentis operationem distinguuntur; ergo *formaliter*. Prob. ant. I. enim diversas habent definitiones; ergo & diversas formalitates, & naturas. II. Deus intelligit peccata, quæ non vult, & huic gratiam confert, illi negat; ergo differt intellectus a voluntate, justitia a misericordia, de quibus etiam contradictoria enunciantur. III. Filius per intellectum, Spiritus Sanctus per voluntatem procedit; ergo intellectus a voluntate secernitur.

℞. Neg. ant. Ad I. prob. neg. conf. Etenim definitiones diversas semper naturas important; alioquin ne dum *formaliter*, sed etiam *realiter* inter se divina attributa differrent. Ex diversis ergo definitionibus infertur tantum perceptionum distinctio, ut docent Magister (*d*), & Ægidius (*e*). Basilius etiam Ep. 80 ait, quod omnes Dei notiones, ac voces *nullum habent in rei subjectæ significatione discrimen*. Hinc S. P. 15 Trin. c. ult. asserit, quod cessabunt in patria, quæ nunc de Deo dicimus, quia *omnem scientiam nostram uno simul conspe-*

(a) 1 *dist.* 22 *q. un. a* 3. (b) *Disp.* 127 *c.* 3. (c) *Q.* 215 *in Ep. ad Rom.* (d) *In* 4 *Sent. d.* 46. (e) *In* 1 *d.* 33.

spectu videbimus. Ex quibus constat, rerum divinarum notiones ex variis effectibus pro venire, ex quibus nunc Deum cognoscimus, tanquam *per speculum in ænigmate*.

Ad II. dist. conf. Differt relate ad effectus, & connotata, conc., per se, neg. Voluntas enim & intellectus, miseratio, & justitia in Deo sunt unus, & idem Deus, prout vult, intelligit, miseretur &c. Unde S. P. A. l. 13 C. D. 13. *Essentia tua*, inquit, *est & vult; & voluntas tua scit, & vult incommutabiliter*. At relate ad effectus, & connotata, misericordia a justitia, intellectus a voluntate secernitur, siquidem misericordia parcit, justitia punit &c. Ut patet in Dei scientia: Deus enim unica intellectione omnia videt, tam præterita, quam futura, adeoque præscientia, & intellectio, sunt unum quid, & idem, tamen intellectio est præteritorum, quorum non est præscientia, hæc enim futura connotat, non præterita; ergo sola connotatio omnes illas contradictorias enunciationes exponit ergo inutilis est *formalis* distinctio.

Ad III. neg. conf. Cur enim Spiritus Sanctus non sit filius, ut est Verbum, mysterium est, cujus nulla potest ratio assignari, nisi forte quod Verbum est Filius, quia ab uno, Spiritus Sanctus est amor, quia a duobus procedit. Nec repugnat unum & idem diversa operari, sicuti eadem lux illuminat, & calefacit; eadem voluntas amat, & odit: ergo ab effectibus hæc diversitas repetenda est, non a *formalitatibus*, ut dictum est.

Ob. II. S. P. A. 6. Trin. 2. probat, duas personas non esse *aliquod majus*, quia non sunt *aliquot verius*; supponit ergo veritatem ab ejus magnitudine esse distinctam. II. L. 5 c. 5 docet, relationes a substantia distingui, quia non *omne, quod dicitur, secundum substantiam dicitur: dicitur enim ad aliquid*, ut *Pater ad filium*. III. Libro 15 ait, omnes perfectiones divinas æquales esse, sed æqualitas intercedit inter extrema, ergo &c. IV. L. 3 c. Max. 10., ex quo plura attributa in Patre divinæ simplicitati non officiant, probat multo minus officere proprietates personales Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Sed hoc argumentum stultum esset, ait Frassen, nisi S. P. intrinsecam distinctionem admitteret, nam sensus esset: non officit Dei simplicitati distinctio rationis, ergo nec realis distinctio; admisit ergo S. P. distinctionem majorem, quam *rationis*, adeoque formalem. V. Damascenus l. 1 de Fid. orth. 41. ait: *si dixeris bonum, justum &c. non naturam Dei dicis, sed quæ circa naturam*; ergo Damascenus bonitatem a na-

natura secernit. Idem docent Nyssenus (a), Nazianzenus (b) &c. ergo &c.

℞. Ad I. dist. conf. Supponit distinctas, prout sunt affectiones humanæ mentis, quæ ex variis Dei effectibus plures haurit perceptiones, conc., prout sunt in Deo, nego. Deus ergo continet utique in se *eminenter*, & simplicissime omnem magnitudinem, & veritatem. Sicuti color flavus, & ruber non distinguuntur, prout sunt in luce, sed prout sunt corporum affectiones. Deus enim teste Augustino, *multipliciter dicitur magnus, bonus &c., sed eadem magnitudo ejus, quæ bonitas, sapientia &c.*

Ad II. neg. ant. Non enim S. P. relationes a substantia secernit, ait enim ibidem, quod sicut *hoc* illi est esse, *quod Deum* esse, quod *magnum &c.*, *ita hoc* illi est esse, *quod personam esse*; sed essentia a divinitate non secernitur, imo nec ab *intellectualitate* per Scotum, ergo per Augustinum nec magnitudo a bonitate, nec essentia a persona secernitur. Certe non omnia Dei vocabula idem significant; substantia enim naturam significat prout est in se; Pater naturam eandem, prout connotat filium; tota ergo distinctio est penes connotata, ac mentis nostræ cogitationes.

Ad III. dist. maj. Ait, æquales esse, idest unum quid & idem, conc., idest similes, neg. Sæpe enim æqualitas pro unitate ab Augustino usurpatur. Quo sensu etiam Patres contra Arianos Filium vocant Patri æqualem, idest unum substantia cum Patre.

Ad IV. neg. min. Probat enim S. P. sapientiam, bonitatem &c. non esse partes divinitatis, quia per nos a divinitate non distinguuntur, ergo S. P. hæreticum jugulat verbis suis: dixerat enim, Deum esse bonum, sapientem &c., nec tamen constare ex partibus, quia hæc omnia sunt una, & eadem simplex virtus; ergo subdit S. P., nec personæ partes erunt, quia sunt eadem deitas individua. Ceterum si stultum esset laudatum Augustini argumentum, futile etiam hoc esset: attributa non habent rationem partis, quia formaliter distinguuntur; ergo nec personæ quia distinguuntur realiter; non minus enim a distinctione formali ad realem, quam a virtuali extrinseca ad realem intrinsecam inepta est consecutio.

Ad V. neg. conf. Damascenus enim, aliique Patres docent, hæc nomina bonus, justus &c. non Dei naturam exprimere, sed quæ sunt circa naturam cogitatione nostra, non re.

(a) Or. 12 c. Eun. (b) Or. 33.

re. Nos enim divinas perfectiones percipimus, ut adventitias substantiæ, ut ait ibidem c. 11 Damascenus: *Quod ibi commune est & unum, cogitatione est distinctum*. Et S. P. 15 Trin. 5: *Absit, ut spiritus secundum substantiam dicatur Deus, & bonus secundum qualitatem, sed utrumque secundum substantiam, sic omnia alia*; ergo &c.

Ob. III. Minor est distinctio inter bonum, & bonitatem divinam, quam inter bonitatem, & justitiam, sed inter illa datur distinctio rationis; ergo inter hæc erit formalis distinctio.

℞. dist. maj. Inter bonum &c. est distinctio minor intrinseca, nego, extriseca, conc. Bonitas enim a bono cogitatione distinguitur. Concipitur enim bonitas instar qualitatis advenientis, & differt etiam cogitatione a justitia, quia concipitur ut qualitas connotans objectum diversum ab objecto justitiæ. Ceterum istæ propositiones, Deus est bonus bonitate, justus justitia &c. frugi theologo videntur indignæ: & melius dicitur, Deus est sapientia, justitia &c., vel Deus est sapiens sapientia, quæ ipse est &c., ut loquitur D. Bernardus (a).

Ob. IV. Sapientia in communi non est formaliter bonitas in communi; ergo infinita sapientia non est formaliter infinitas bonitas. Ant. patet, alias sapientia creata dici posset *formaliter* bonitas creata, quod falsum est. Prob. conf. Nam finitum, & creatum rationem formalem sapientiæ, aut bonitatis non evertit.

℞. I. cum Ariminensi retorquendo argumentum. Si sapientia infinita esset realiter bonitas infinita, sapientia in communi esset realiter bonitas in communi, adeoque bonitas crata esset realiter sapientia creata: atqui per Scotum sapientia in communi non est realiter bonitas in communi; ergo &c. Vide Gavard. q. 2. de Attr.

℞. II. neg. conf. Potest enim aliquod esse de ratione inferioris, quod non est de ratione superioris. Scotus enim docet, divinam essentiam esse vitam intellectualem, & tamen essentia in communi non est formaliter vita intellectualis. Hæc Gregorius. Ceterum sapientia, & bonitas in communi sunt mentis ideæ, & humanæ cogitationis figmenta, ex quibus fas non est argumentationes deducere ad rei veritatem demonstrandam.

Ob. V. contra Ariminensis sententiam, I. enim hæc ipsa est Eunomii hæresis; ergo &c. Prob. ant. Docuit Eunomius

(a) *Serm. 8 in Cant.*

mius, ex Basil. l. 7, Divina attributa nomine tenus differre, & mera esse synonima, ita ut, qui unum perciperet, omnia comprehenderet: atqui Ariminensis solam nominum differentiam agnoscit, quibus a parte rei significatæ una eademque notio respondet; ergo &c. II. Vel Gregorius idem significatum tribuit Dei nominibus, aut diversum. Si primum, cum Eunomio sentit, si secundum, admittat ergo differentiam intrinsecam ex parte rei significatæ, & cum Cyrillo (*a*) clamet: *non omnia quæ de Deo dicuntur, substantiam significant*. III. Nusquam Eunomius negavit distinctionem connotatorum: putavit enim ex creaturis se Deum perfecte comprehendere, at Patres aliam ab eo distinctionem exigebant, *formalem* nempe, vel rationis intrinsecam. Hinc Petavius censet, Nominales, qui *in Dei proprietatibus solum nominum discrimen agnoscunt*, ad Eunomii placita declinasse.

℞. Magnum esse discrimen inter Eunomii, & Gregorii sententiam; I. enim Eunomius docuit, omnia Dei nomina, licet sono diversa, eandem tamen habere cum nomine *ingeniti* significationem, ut scribit Basilius l. 1. Gregorius contra docet, Dei attributa non esse synonima, ut *Simon*, *Petrus*, *Cephas*, quæ nec diversa significant, nec consignificant: sed licet attributa Dei diversa non significent, tamen diversa consignificant; ut si dicam *Jonæ filius*, *princeps apostolorum*, *piscator*, significatur Petrus, & simul connotatur ejus relatio, munus, & præminentia; ergo &c. Ita Gregorius d. 8 art. 4. II. Eunomius omnia attributa etiam remotissima permiscebat, ut si unum Dei nomen perciperet, totum se Deum sibi comprehendere videretur: at Gregorius ait, omnia attributa diversas esse mentis nostræ affectiones, quarum una Dei naturam in se non attingit, sed tantum respectum unius connotati: ergo &c. III. Eunomius docuit, omnia Dei nomina, licet ex diversis effectibus mutuata, eandem in nobis excitare divinæ naturæ notitiam, atqui Gregorius ait, hæc nomina signa esse diversarum cogitationum, quarum unaquæque est Deo longe impar: non enim Dei naturam attingit, sed vix unum, aut alterum ex pluribus terminis, quos consignificat; ergo &c.

His positis ℞. ad I. neg. ant.: non enim synonima sunt, quæ varios effectus consignificant, licet in re subjecta nulla sit differentia (*b*). Ad II. dicimus, diversis nominibus diversam esse significationem, sed hæc inducit tantum differentiam

(a) C. 31 *Thes.* [b] *Vide sup. ad num.* 1.

tiam rationum extrinsecam. Dei namque attributa, ex Cyrillo, non significant substantiam *in voce, modoque dicendi*, & Basilius ait (a), *nullum in rei subjectâ significatione habere discrimen*; ergo frustra ejus testimonia in nos urgent adversarii.

Ad III. ℞. in eo Eunomium errasse, quod crederet unius nominis notione divinam comprehendi naturam, cum per eam declaretur tantum, *quod quis animo complexus est*, *non Dei natura*, ait Nazianzenus Or. 34. Censura Petavii, aut, nostram sententiam non carpit, aut carpit ipsum Petavium, qui (b) ex Athanasio (c) probat, omnia, quæ de Deo dicuntur, non esse synonima, quia rem eandem variis significationibus subjectam designant, ut cum dico: *Jonæ filius, princeps apostolorum, piscator*; sed hæc nomina diversam habent notionem, quia diversa connotant; ergo &c. (1).

Propositio III. Nulla intrinseca compositio in Deo est admittenda.

Sequitur ex dictis. Compositio enim est distinctorum unio: in Deo nulla est distinctio; ergo nec compositio.

Probatur. Si quæ esset in Deo compositio, ea vel ex corpore esset, & spiritu, vel ex substantia, & qualitatibus, vel ex natura, & personis, vel ex essentia, & existentia, non prima, quia Deus est expers corporis (d); non secunda, quia Deus non est justus, bonus &c. superaddita justitia, bonitate &c., sed ipse est sua bonitas &c.; non tertia, quia licet personæ divinæ inter se distinguantur, sunt tamen eadem divinitas, & substantia; non quarta, quia in Deo non est aliud esse, aliud existere; ergo &c. Hac in parte conveniunt theologi, discrepant tamen de compositione rationis, quam admittunt Nominales, & Ariminensis (e), sed rejiciunt alii communiter. Constat posse ratione nostra excogitari genus substantiæ Deo, & creaturis commune, ac de iis indiscriminatim pronunciari. Est *enim Deus substantia*, ait S.P. 5 Trin. 2. *Genere summo continetur hæc corporis expers substantia*, subdit

(1) Hæc meminisse oportuit hujus ævi theologum alioquin doctissimum, qui eandem Petavii censuram contra Nominales novissime ingeminavit, ac si illa non esset jamdiu ab auctore nostro protrita, & in censorem ipsum intorta, atque Nominalium, præsertim vero Gregorii Ariminensis sententia, ab Eunomiano errore præclarissime vindicata.

[a] *Loc. cit.* [b] *Ibidem c.* 11. *n*5. [c] *In lib. Decr. Nic. Syn.*
[d] *Per Prop.* 4. *cap.* 2. [e] *D.* 8 *q*. 3.

dit Damascenus 1 Inst. 7. Si vero quæstio sit, num in Deo concipi possit genus aliquod *univoce*, ut ajunt, *per differentias contrahibile*, idest an ratio substantiæ per se Deo, & creaturis ex æquo conveniat, nego Deum sub genere contineri. *Deus enim*, ex Clem. Alex. 5 Strom., *nec genus est*, *nec differentia*, *neque species*, *neque individuum*. Sanior proinde theologus, sicuti Deum suam bonitatem, sapientiam &c. pronunciat, ita suam esse substantiam, nec genere comprehendi, nec subjici prædicamento substantiæ asseverat, quæ sunt, ut ait S. P. (a), *miseriæ nostræ figmenta*.

CAPUT IV.

De infinitate, immensitate, atque immutabilitate Dei.

NOt. Comes divinæ simplicitatis infinitas est. Deus enim, ait S. Maximus (b), *simplex est*, *quia interminatus*, *interminatus*, *quia & infinitus*. Nam re simplicissima major excogitari non potest. Sit itaque

Propositio I. Deus est secundum essentiam suam infinitus.

Prob. I. Ex scripturis. Baruch 3 25. *Magnus est*, *& non habet finem*, *excelsus*, *& immensus*. Ps. 144. *Magnus Dominus*, *& laudabilis nimis:* ubi S. P. ait, *illius magnitudo sine fine est*. Eadem habet auctor de div. Nom. (c), Nyssenus (d), Damascenus (e) &c. Ex Ethnicis Anaxagoras statuit mentem infinitam principium rerum omnium. Aristoteles ait, Deum ipsam continere infinitatem; Zeno, & Melissus interminatam perfectionem. Accedit ratio. I. Nihil fingi potest Deo perfectius, sed fingi potest aliquid perfectius sapientia finita; ergo &c. II. Finitum vel a se, vel ab alio finem habet, sed Deus non finitur a se, cum sit perfectissimus, neque ab alio, cum a nullo dependeat; ergo &c. III. Deus res produxit ex nihilo, sed ad hoc infinita potentia opus est, quæ infinitam essentiam supponit; ergo &c.

Ob. I. Infinitas enunciatur in Scripturis de jumentis, de divitiis, de sceleribus, de populis, sed hæc infinita non sunt; ergo nec Deus.

℞. Dist. maj. Enunciatur improprie & *populariter*, quo sensu res plurimas infinitas dicimus, ut stellas, & militum copias,

(a) 4 *Confess.* 19. (b) *Ap. Eutym. P.* 1 *tit.* 2. (c) *cap.* 9. (d) *Or.* 12 *c. Eunom.* (e) *L.* 1 *de Fid. Orth.* 9.

pias, conc., proprie, & absolute, neg.: nam præter jumenta, & populos ibi memoratos, aliæ gentes &c. numerantur. Deus vero absolutè magnus dicitur, nec *habens finem*; qui est *super omnes, & per omnia &c.* ut habetur Ephes. 4.

Ob. II. Corpus infinitum omne aliud corpus excludit, ergo si Dei substantia esset infinita, nulla esset alia substantia, sed falsum cons., ergo & ant.

℞. dist. ant. Excludit ratione infinitatis, neg., ratione impenetrabilitatis, transmitto ant.; posset enim in aliquorum sententia impenetrabilitate corpus exui, & in eodem loco alia corpora compati. Deus autem, cum sit purissimus Spiritus, nil obstat, quominus omnia in eo vivant, moveantur, & sint.

Propositio II. Deus immensitate sua est ubique.

Not. Worstius Calvinista, Wolzogenius, aliique Sociniani autumarunt, Deum proprie, & quoad essentiam, summum cœlum inhabitare, unde ejus vis, & potentia in creaturas dimanat. Quo in luto etiam Eugubinus, & Erasmus hæsisse aliquibus visi sunt. Sed illum excusari posse censet Petavius. Hic vero ridet solum quorundam logomachias, qui disputant, an Deus sit diffusus in spatiis imaginariis &c. Alii in Olympi recessu cum ethnicis, vel inter septa Hierosolymitani templi cum Hebræis Deum coarctarunt. Sed contra hos nostra propositio.

Prob. I. Scripturis. Josue 2. *Deus in cælo sursum, & in terra deorsum*. Ps. 138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades*. Hierem. 23. *Cœlum, & terram ego impleo*. Bar. 3. *Magnus est, excelsus, & immensus*. Quæ loca frustra accipiunt de vi, & efficacia Dei Grellius, & Wolzogenius. Cum enim Deus sit simplicissimus, a sua operatione non secernitur, unde si ubique operatur, ubique est Dei substantia. Hic obiter nota, D. Thomæ, & Ægidii sententiam, qui ex Dei operatione ejus præsentiam invictissime evinci putant, aptiorem esse revincendis Socinianis, quam Scoti opinionem, qui ex ea inefficaciter evinci contendit. Opus est autem, ut divina operatio infinitam virtutem præseferat, ut creatio, miraculum &c.; tunc enim recte arguitur: Deus ubique operatur; ergo est ubique præsens substantia, quæ ab operatione non secernitur. Ex eo tamen non fit, Scoti opinionem esse hæresi proximam ob locum Apostoli Act. 17. *in ipso vivimus &c.*: nam his verbis non respexit Apostolus ad scholarum disputationes, sed solum innuit, Deum non esse ita dissitum, quin possit a nobis intelligi, adeo-

adeoque perperam Athenienses Aram *Ignoto Deo* excitasse. Hanc plurali numero inscriptam, nempe ΑΓΝΩΣΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ, *Ignotis Diis*, censet Erasmus, Meursius, Sponius &c. Sed præter aras laud. scriptoribus recensitas, constat ex Laertio plures extitisse aras singulari numero inscriptas. Hinc Philopater jurat per *Deum ignotum*, quem Athenis se adorasse testatur.

Prob. II. ex Patribus. Arnobius contra Gent. 6 ait: *Est proprium Deorum complere omnia, non partialiter uspiam, sed ubique esse totos*. Cyrillus Cat. 6. *A nullo circumscriptus, unus est ubique præsens*. Hilarius l. ad Const. *Ubique est, & totus ubique*. S. P. A. ep. 57. *Fatendum est, ubique esse Deum per divinitatis præsentiam*.

Prob. III. Ethnici Zeno (*a*), Proclus (*b*), Empedocles (*c*), Seneca (*d*), Dio Chr. (*e*), & celeberrimum oraculum apud Porphyrium: πάντα θεῦ πλήρη &c. *Omnia plena Deo, Deus extat ubique*: propositionem nostram confirmant.

Prob. IV. ratione. I. Quia Deus est infinitus, nequit ulla perfectione limitari; ergo nec loco circumscribi. II. Ubi potestas Dei est, ibi est substantia: sed illa est ubique; ergo & ista. Primum argumentum est Basilii (*f*), secundum Anselmi (*g*), utrumque Augustini (*h*).

Ob. I. Genes. 6. *Cain egressus est a facie Domini*. II. Genes. 25 22. *Rebecca perrexit, ut consuleret Dominum*. III. Regum 1 & 2. Deus habitasse legitur in *Silo*, in *templo*, in *tabernaculo*, in *tentoriis* &c.; ergo non est ubique. IV. Sæpe etiam descendisse legimus, ambulasse, recessisse ab impiis, mansisse apud justos &c.: sed hæc Dei immensitati repugnant; ergo &c.

℟. Ad I. dist. ant. Egressus est a facie, idest a loco, ubi apparuerat ei Dominus, conc., a Dei præsentia, nego. Ad II. dist. ant. *Perrexit* &c., idest in remotum cubiculum, ut oraret, conc., ut Deum absentem inveniret, nego. Si dicas cum Rabbinis, Rebeccam consuluisse Abraham, quem Dominum vocat ob reverentiam, evanescit argumentum (1). Ad III.

(1) Hoc tamen Rabbinicum commentum est: constat enim ex v. 8 præc. Abrahamum tum temporis e vita jamdiu excessisse. Rebeccæ item respondit Dominus: *duo gentes sunt in utero tuo*. Sed hoc non ab Heber, aut Abraham, sed *ex vocante dictum est*, ut docet apostolus Rom. 9 11; ergo Rebecca Deum ipsum consuluit.

(a) *Ap. Laert.* [b] *In Tim.* (c) *Ap. Huet. l. 2 q. An. 7.* [d] *Ep. 41.* (e) *Ap. Grot. in 17 Act.* (f) *Contra Eun. 5.* (g) *De Incarn. c. 4.* (h) *Ep. 70. ad Dardan.*

III. dist. ant. Deus habitavit in Silo &c., per gratiarum largitionem, conc.; per *præsentiam divinitatis*, ut ait S. P. ep. 57, nego. Per hanc *fatendum est*, *Deum esse ubique : sed non ubique per habitationis gratiam*. Ad IV. dist. ant. Dicitur descendisse metaphorice, conc.; proprie, nego. *Dicitur* ergo Deus *descendisse ad opem*, ut cum filiis Jacob in Ægypto, vel *ad opus* præter usitatum naturæ cursum, vel ad pœnam superborum, ut ad turrim Babelis &c. dicitur *recessisse* ab impiis, subtrahendo gratiam; *mansisse* apud justos, vel impertiendo gratiam; vel augendo caritatem &c.

Ob. II. Matt. 5. 16 dicitur Deus in cœlis esse. Hinc vetus Hebræorum traditio cælum dividit in aerem, firmamentum, & remotissimum locum, ubi Deus, & angeli manent. Hinc Pauli raptus ad tertium cœlum. Ps. etiam 113 *cælum cœli* supremam cœli partem designat. Sic Deus Deorum significat Deum altissimum, qui potentia ubique, præsentia vero in loco altissimo, & abditissimo commoratur. Hæc Wolzogenius.

℟. Dist. ant. Deus est in cœlo *specialiter*, conc.; *absolute* nego; dicitur ergo Deus in cœlo esse, quia ibi faciem suam ostendit, ibique laudatur, & regnat. Ita S.P.Aug. (*a*), quem sequitur Brentius, Glassius, alique hæretici. Addit Wolzogenius (*b*), templum dici Dei locum ratione *specialis* providentiæ; sicut ergo hæc non excludit *universalem*, sic specialis Dei præsentia in templo non excludit ejus *omnipræsentiam*. *Cœlum cœli* supremum gloriæ solium innuere concedimus Wolzogenio, non quo *premat vestigiis Eridanum*, ut lepide canit Aratus, sed ut regnum donet electis.

Ob. III. Indignus est Dei majestate locus infimus, & sordidus; ergo ibi saltem non est Deus.

℟. Neg. ant. Non enim magis indigna Deo sunt hæc loca, quam solis luce sterquilinium, aut anima corpus leprosum; sicut ergo neuter ibi inficitur, ita nec Deus.

Ob. IV. Patres fatentur Deum nusquam esse; ergo &c.
℟. dist. ant. Nusquam esse spatio circumscriptum, conc.; per præsentiam divinitatis, nego. Deus enim, ut ait S.P.Aug. (*c*), omnia loca continet, non ab iis continetur. Huc spectat controversia de spatiis imaginariis, de qua consulendi sunt Rainaudus (*d*), Suaresius (*e*), Gibbon (*f*), qui hæc spatia admittunt

(a) 2 *Tim.* 5. [b] *In 6 Matth.* [c] *Serm.* 113. *in Ps.*
[d] *Th. Nat. disp.* 8. (e) *Disp.* 30 *Metaph.* (f) *Disp.* 10 *dub.* 2.

tunt; Scotus, D. Thomas, Ægidius, aliique, qui rejiciunt. Si quærras ergo quid faciebat Deus antequam mundus fieret? ℟. S. P. l. 11 ad C. D. 15. *Non erat tunc, ubi non erat tempus*. Si quæras ubi erat? ℟. *Non erat ubi, ubi non erat locus*. *Si dicas antequam faceret cœlum, & terram, ubi habitabat?* ℟. *In se habitabat*, apud se habitabat & *apud se est Deus*. Idem de mundo antequam fieret, & de spatiis imaginariis dicendum est.

PROPOSITIO III. Deus est omnino immutabilis.

Prob. scripturis. Malach. 3. 6 habetur: *Ego dominus, & non mutor*. Sap. 7. *In se permanens omnia innovat*. Num. 23. *Non est Deus ut filius hominis, ut mutetur*. Jac. 1. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*; idest neque ortus, neque occasus, neque umbra, ut in sole accidit, unde Jacobus metaphoram sumit. Vide auctorem hunc locum erudite exponentem.

Prob. II. ex Patribus, & philosophis. Chrysostomus ait; *Immobilem Deus habet naturam*. Cyrillus; *semper eodem modo se habet*. S. P. Aug., *est bonum incommutabile*. Plura Platonis, Alcinoi, Hieroclis, Cleantis, ac Numæ loca vide apud Huetium (*a*), Petavium (*b*), & Thomassinum (*c*).

Prob. III. rationibus Augustini. I. Creatura eo minus mutabilis est, quo perfectior est: atqui Deus est perfectissimus; ergo est immutabilis (*d*). II. Mutatio facit non esse, quod erat, sed in Deo, cum sit ipsum esse, nequit non esse, quod erat; ergo &c. (*e*). III. Summum bonum non transit de meliori in deterius, aut vicissim; ergo nequit mutari (*f*). IV. In Deo nec fuit, quod non est, nec erit, quod non fuit; ergo in Deo nulla est mutatio, neque substantialis, neque accidentalis (*g*).

Ob. I. Genes. 6 habetur Deum pœnituisse, *quod hominem fecisset; & tactus dolore cordis intrinsecus*, ait, *delebo hominem*. Postea facti pœnitens, addit: *Nequaquam ultra maledicam terræ*, 8. Genes. 21. Et Ps. 105 habetur: *Iratus est furore dominus*. Is. 63. *Afflixerunt spiritum sancti ejus*; ergo est in Deo pœnitudo, ira, tristitia &c., nec est proinde immutabilis.

℟. Dist. cons. Est in Deo pœnitudo, proprie; neg.; improprie

(a) 2. *Q. Al. c.* 8. 9. 10. 11. (b) *L.* 8 *c.* 1 & 2. (c) *L.* 5 *c.* 8.
(d) 7 *Conf.* 17. (e) *L. de Nat. B.* 19. (f) 7 *Confess.* 4.
(g) *Vide l.* 8 *Gen. ad lit.* 19.

prie, conc. Nam *Dei pœnitentia* . ait S.P. 12 de C.D. 7., non est per errorem , *sed mutatio rerum significatur immutabili manente præscientia divina*: estque aut signum inflictionis pœnæ, aut divinæ miserationis. *Cum Deus irasci dicitur*, subdit S. P. Ench. 33, *non ejus significatur perturbatio, sed vindicta ejus , quæ justa est , iræ nomen accepit* . Afflictio vero execrationem impietatis, ut zelotypia honoris curam significat.

Dices. Licet in Deo non sit perturbatio, cum pœnitet, aut irascitur &c.; est tamen animi motus. *Stupidissimus enim sit, qui non offenditur facto, quod non amat fieri*, ait Tertullianus 1 contra Marc. 26; ergo &c.

℞. Neg. ant. Etenim *quando Deum pœnitet, non movetur, & mutat, quando irascitur, non movetur, & vindicat, quando miseretur , non dolet , & liberat , quando zelat , non cruciatur , & cruciat*, Ait Sanctus Pater Augustinus l. 1 contra Adim. c. 20. Ad Tertullianum ℞. Pamelius , animi motus improprie, & signo tenus Deo tribui, non proprie . Adversatur tamen Petavius . Sed parum refert quid senserit Tertullianus , reclamantibus Patribus universis.

Ob. II. Deus, mutato consilio, quos voluit salvos, damnat ob crimina; ergo hæc Deum mutant.

℞. Dist. ant. Damnat, quos voluit salvos , ipsis volentibus , conc. reluctantibus gratiæ, neg. *numquid aspernenti , fugientique infundenda est gratia ?* Ait Arnobius contra Gent. Sed de hoc argumento alibi.

Ob. III. Ante mundum Deus non erat creator, Dominus &c. atqui ei ab orbe condito hæ denominationes accessere; ergo tunc mutatus est.

℞. Dist. min. Ei accessere denominationes intrinsecæ, & absolutæ , neg.; connotativæ , & extrinsecæ , conc. In iis enim , quæ connotative dicuntur, ut nova accedat denominatio , sat est si solus terminus immutetur , ut patet in relativis, & in ipso numismate, quod absque ulla sui mutatione fit arrha, vel pretium.

Dices . Hæc denominatio Deo accessit ratione creationis , quæ Dei operatio est ; sed hæc operatio in tempore facta est; ergo in tempore Deo advenit , quod ab æterno non habuit.

℞. Dist. min. Facta est in tempore connotative , & relate ad creaturas, conc.; ex parte creatoris, neg. Sicut enim opus fit in tempore ab æterno consilio , ita fit in tempore

ab immutabili operatione; ergo mutabilitas tota repetenda est a re, quæ perficitur (*a*). (1).

Caput V.

De æternitate Dei.

Æternitas a Boetio definitur: *Tota simul, ac perfecta interminabilis vitæ possessio*, idest duratio permanens, non suc-

(1) Unus restat scrupulus circa legem Mosaicam, quam Deus non solum revocavit, sed etiam, promulgato evangelio, decrevit esse mortiferam; ergo Deus mutatus est.

℞. neg. conf. In ea quippe legis abrogatione rerum externarum mutatio evenit, non divinæ voluntatis. Sicut enim rex non dicitur immutatus, ex quo plura, quæ urgente bello ad tempus decreverat, pace redeunte abrogare constituit, ita Deus, qui legem veterem Hebræis dedit, non perpetuo servandam, sed usque ad temporis plenitudinem, & uno, eodemque suæ voluntatis actu novam legem veteri subrogare decrevit, immutatus dici non debet. Constat aliunde ex sacris literis, Hebræis, utpote imperfectis, *precepta non bona*, idest non omnino perfecta, a Deo data esse: potuit ergo lex vetus meliore commutari. Par siquidem fuit (ait Grotius l. 5 de Verit, &c. § 6) in illo statu quædam dissimulari ad perfectiorem regulam reducenda, quando majore vi spiritus populum unum ex cunctis gentibus sibi Deus collecturus erat. Hac sane œconomia Paulus cum suis Corinthiis usus est, queis *lac non escam* propinasse scribit 5 Cor. 3, eo quod *adhuc carnales essent*: sicut ergo in Paulo prudentiam, non mutationem agnoscimus; ita in Deo summam sapientiam, non vero inconstantiam, aut mutationem arguere debemus.

Dices. Statuerat Deus, legem Hebræorum fore *sempiternam*; ergo illa cessante mutatus est.

℞. dist. ant. Sempiternam, idest diu permansuram, conc., idest nunquam finituram, neg. Sicut enim jus *perpetuum*, & servitus *perpetua*, in veteri lege, non æternum jus, aut nunquam finituram servitutem designat, sed longam, hoc est de jubilæo in jubilæum, quinquaginta annorum spatio comprehensam, ita lex *sempiterna* non æternam, aut nunquam abrogandam significat, sed pluribus annis, generationibus, aut sæculis duraturam. Utuntur hac phrasi etiam principes in suis sanctionibus, atque decretis, quæ tamen, ubi necessitas exigit, aut bonum publicum, revocare non dubitant. *Sic & Dei præcepta*, ait Grotius ibidem, *alia erant temporaria, quamdiu in desertis locis ageret populus, alia adstricta habitationi terræ Chanaam: Ab his ergo ut illa distinguat*, perpetua *vocat, quo intelligi possit, non debere ea usquam intermitti, nisi Deus contrariæ voluntatis daret significationem.*

(a) *Vide Auctorem, & August. l. 12 de C. D. 7.*

successiva, in substantia spiritali, ac vivente. Nam vera æternitas duas habet dotes. Prima est principio, ac fine carere, secunda successionem excludere, quo sensu soli Deo convenit, qui solus ΑΙΩΝ dici potest, quasi ἀεὶ ὢν *semper ens:* licet non desint etiam ex Platonicis, ut Hermogenes &c., qui mundum, aut materiam æternam invexere. Sed de his alibi.

Not. I. circa an. Christi 120 Valentinum, quem Epiphanius Phrebeniten appellat, Æonas quosdam Hesiodeo more invexisse, quos in ogdoades, decades, & duodecades partitus, ad 30 produxit. In ogdoade primum locum habet Deus Æonum princeps, quem vocat, *Ante principium, Ante patrem, & Fundum*, grece *Bython*, cui *Ennjam*, idest *Mentem, Silentium, & Gratiam* conjugem fecit. Hæc a Bytho gravida *Mentem, & Veritatem* enixa est: unde procreati sunt *Verbum*, & *Vita*, & ab his *Homo*, & *Ecclesia*. In hac prima ogdoade prima tetras, nempe *Bythos, Ænnea, Nous*, & *Alethia*, aliam peperit, nimirum *Verbum, Vitam, Hominem*, & *Ecclesiam*. Ab hac vero tetrade orta est decas, & dodecas Æonum, illa a *Verbo*, & *Vita*, hæc ab *Homine*, & *Ecclesia*. Filios *Sermonis*, & *Vitæ* decem posuit, qui sunt *Profundum, Mixtio, Non senescens, Unio, Persenascens, Voluptas, Immobilis, Concretio, Unigenitus, & Beata*. Progeniti ab *Homine*, & *Ecclesia* sunt 12. Nempe *Consolator, Fides, Paternus, Spes, Maternus, Caritas, Sempermens, Prudentia, Ecclesiasticus, Felicitas, Voluntarius, Sapientia.* Hos 30 Æonas complectitur Valentinianum *Pleroma*, seu plenitudo, de quibus vide Irenæum, Tertullianum, Epiphanium, Alexandrum (*a*), Massuetum (*b*) &c.

Not. II. In monte Atho extitisse monachorum conventum (*Quiescentes* dicebantur) qui divinum lumen se conspicere jactitabant, ab æterno a divinitate diffusum, quale Christo in monte Thabor affulsit. Horum insaniam detexit, & refutavit contra Gregorium Palamam primum illius instituti professorem, Barlaamus quidam Calaber, qui cum *Quiescentibus* fuerat aliquandiu versatus. Is ex Italia Costantinopolim venit circa an. 1328, habuitque adjutores Gregorium Acindinum, & Jo. Chysoloram, quem nonnulli perperam scribunt illum fuisse, qui Venetiis, Florentiæ, Romæ, & alibi græcas literas docuit. Is enim an. 1415 obiit in Concilio Costantinopolitano. Hæc autem contentio acidit

(a) *Sec. 2. c. 2.* (b) *Diss. 1 art. 1*

cidit Andronico imperante, qui obiit an. 1341 annis 75 ante hujus obitum. Adde illum Joannem, hunc vero Emmanuelem fuisse appellatum. Vide Petav. l. 1 c. 12.

Not. II. Palamitarum deliriis affinem fuisse Augustinum Steuchum, scribunt Petavius (a), & Possevinus (b), sed plane injuria. Licet enim ille cœlum empyreum & cœlestis regni claritatem increatam, & a divinitate emanantem, haud scite appellarit, ait tamen hanc lucem, & regnum eandem esse divinitatem, *eamque a Patre inhabitari*, *nimirum a seipso manentem*, *non alienam a se* (c). Vocat etiam hanc lucem, & regnum *increatum*, *incorruptibile*, *immutabile* &c.; ergo non censet Eugubinus, hanc lucem a Deo emanare in sensu Palamitarum, sed sicut attributa a Dei substantia dimanant, quæ per mentem, non realiter distinguuntur (d) His notatis sit.

Propositio I, Deus est æternus; nullaque creatura potest ejus æternitate potiri (1). Prob.

[1] Mundum, & creaturas non esse æternas, sed in tempore a Deo O. M. ex nihilo productas, constat ex 1. Genes. 1. *In principio &c.* Non desunt tamen, qui cum Isacio Beausobre in Hist. Manich. hebraicam vocem ברא *barà*, & græcam ἐποίησε, *creavit*, significare putent solam productionem rerum, non vero creationem ex nihilo: sic enim locum illum exponunt, præter Clericum, & Drusium, Richardus Simonius, & ipse Petavius &c Reapse ברא v. 21, & 22 tam de ceti, quam de hominis productione effertur, licet ille ex aqua, iste de limo terræ productus sit. Εποίησεν queque sonat *fecit*, *creavit*, *produxit &c.* at non exclusa materia. Nam de Deo, & creaturis promiscue enunciatur, queis creatio ex nihilo convenire non potest. Hæc & alia plura Beausobrius loc. cit. Quæ tamen a communi sententia nos removere non debent, quæ non ex sola grammaticali significatione illorum verborum, sed ex ipso contextu creationem rerum ex nihilo perspicue demonstrat. Constat enim ex 1. Genes. Deum creasse cœlum, & terram, & hanc fuisse *inanem*, & *vacuam*, quam poetæ *molem indigestam*, & *chaos* philosophi *materiam* dixere. Cum ergo *terra inanis*, & *vacua* a Deo creata sit, creatum quoque est *chaos*, creata est *moles informis*, & *chaos* ipsum; ergo ex nihilo omnia produxit Deus. Hinc S. P. l. 1 de Gen. ait: *Prima materia facta est confusa, & informis, quod credo a Græcis chaos appellari: legimus enim, fecisti mundum de materia informi, quod alii codices habent de materia invisa*, Sapient. 11. 18. Ceterum non desunt hebraicæ linguæ peritissimi, qui ברא productio-

[a] *L. 3. c. 5 n. 3.* (b) *In Appar. p. 107.*
[c] *L. de Reb. incorp. & inv.* [d] *Vide Auctorem.*

Prob. prima pars scripturis. Deut. 34. *Vivo ego in æternum.* Prov. 9. *Dominus in æternum manet*. Dan. 7. *Potestas ejus æterna* Hebr. 1. *Ipsi peribunt, tu autem permanes* &c. Ubi nota, Deo tribui annos, sæculum, & hebraicum עולם, *holam*, sed quadam emphasi, qua sane creaturis non tribuitur. Dicitur enim Ps. 89. *Anni tui non deficient; a sæculo usque in sæculum tu es Deus:* quod de annis, & sæculis creaturæ non dicitur.

Prob. II. ex Patribus. Tertullianus contra Marc. 2. *Viva divinitas*, ait, *nec de novitate, nec de vetustate censetur. Deus si est, vetus non erit, si novus, non fuit*. Nazianzenus Or. 88. *Deus, & erat semper, & est, & erit, vel semper est*. Accedunt Socrates, Plato, Parmenides, Euripides, Thales, qui Deum definit: *qui caret principio, & fine, omnium antiquissimum & ingenitum*; ergo &c.

Prob. III. rationibus Augustini. I. Deus est immobilis; ergo est æternus. Prob. cons. Si enim habet principium, mutatur de non esse ad esse, si finem, de esse ad non esse; ergo &c. (*a*) II. Nullo intervallo Dei immensitas circumscribitur; ergo nec ullo tempore æternitas (*b*). III. Anima adhærens terminabili bono dolet, timet, optat; ergo solus Deus est interminabile bonum, & ejus plena felicitas (*c*). Vide, quæ diximus de aliis attributis.

Prob. secunda pars. Æternitas Dei est interminabilis vita, quoad existentiam & operationem immutabilis, sed creatura est mutabilis; ergo &c. Quare licet mundus non habuisset initium, non tamen esset æternus, ut observat Boetius (*d*), quia esset mutabilis. Hoc sensu sancti Patres animam nostram vocant aliquando mortalem: licet enim interire non possit, tamen in cupiditatibus suis sæpe mutatur, & Paulus soli Deo tribuit immortalitatem, incommutabilem nempe, & a se, non aliunde mutuatam. Cum ergo æternitas dicitur durationis mensura, de impropria mensura dicitur,

ctionem rei ex nihilo significare contendunt, non vero materiæ informi formam addere. Dum tamen de Deo loquimur, recte idem verbum etiam de rebus ex materia productis usurpatur: materia enim exigitur non *indigentia operantis*, nempe Dei, sed *operis*, sive rei corporeæ *indigentia*, ut peracute, & vere loquuntur Ægidiani. Vide auctorem in schol. cap. 6 l. 2.

(a) *Ita S. P. l. de Nat. B.* 39. (b) 8 *de Gen. ad lit.* 26. (c) 4 *Conf.* 10 (d) *L.* 5 *Conf. Prof.* 6.

citur, non enim duratio ab æternitate, aut hæc a Dei substantia secernitur. *Nec alind anni Dei, aliud ipse*, ait S. P. Ps. 101, *sed anni Dei æternitas Dei est, æternitas ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile*.

PROPOSITIO II. Valentiniana Æonum fabula merito exploditur.

Prob. I. Valentini Æones originem habuere, aut ab Hebræorum Kabalis, ut placet Buddeo (*a*), & Glassio (*b*); vel ex Chaldæorum theologia, aut Pythagorica quaternatione, ut putat Massuetus (*c*). Sed I. est elementaris scripturæ expositio, literarum, aut numerorum pro lubitu permutatio inconstans, & sæpe superstitiosa: II. & III. ex idololatria ortum habent; ergo &c. II. Æones vel sunt Dei affectiones, ab essentia distinctæ, aut personæ divinitatis, ut vult Ptolomæus (*d*): Non primum, quia Deus immutabilis non subjicitur affectionibus adventitiis: Non secundum, quia inter Æones solus *Nous* est præstantissimus, totamque *Bythi* magnitudinem complectitur. Personæ autem æqualem habent ejusdem divinitatis perfectionem: opus est ergo, ut omnes Æones sint procreati; ergo, nullus erit *Immobilis*, *Sempermens*, *Persenascens* &c. III. Æones vel spiritales sunt, vel corporei: si hoc, non ergo spectant ad *Pleroma* intelligibilium; si illud, quomodo est inter Æones *Concretio*, *Mixtio*, *Unio*: vel sine corpore sexuum distinctio, connubia, generationes &c.? IV. *Achamoth* hebraicum, & *Sophia* græcum eandem sapientiam significant; cur ergo illud extra *Pleroma* collocatur? *Veritas*, *Sermo*, *Prudentia* ad unum intellectum spectant; *Fides*, *Spes*, *Charitas* virtutes sunt: cur ergo finguntur Æones? aut ab iisdem parentibus non gignuntur (*e*): ergo &c.

Ob. I. Hebr. 12. ait Apostolus: *Per quem fecit & sæcula*, græce, τὰς αἰῶνας. Et c. 11., ubi Vulgata habet: *Fide intelligimus aptata esse sæcula Verbo Dei*: græca legit: *Æones aptatos esse sermone Dei, ut ex non apparentibus visibilia fierent*: ergo Æones ex *Mente*, & *Verbo* geniti sunt, ut corporalia conderentur, juxta ideam Æonum invisibilium. II. Nyssenus contra Eunom. ait: *Sæculi conditorem Æonas, & qui in eis est locum antea constituisse, in iis vero omnia deinceps procreasse*; ergo &c. III. Prob. ratione numerica: nam 30 Æones in annis Christi, 12 in numero Apostolorum designantur

(a) *Dissert. de Hær. Valent.* (b) *De post. Kab. membr.* (c) *Diss.* 1 *p.* 20. *& seq.* (d) *Ap. Tert. l.* 14. *c. Valent.* (e) *Vide Auctorem fusius ea de re disserentem*.

tur, quorum duodecimus Judas proditor *Sophiam* invidam, & e suo loco dejectam præfigurabat; ergo Scripturis, PP., & Kabalæ cohæret Valentini systema.

℞. neg. conf. I. enim Apostoli locus metonimice accipiendus est pro rebus corporeis, quæ tempori, & ætati subjiciuntur, ut docet Damascenus (*a*). Potest etiam exponi: *per quem fecit & mundum*, ut habetur in hebræo. At c. 11. innuitur Dei jussu, ac Verbo dispositas fuisse mundi partes, cum essent olim in Dei Verbo, ut opera in mente artificis. Nyssenum minus proprie locutum, ait Petavius l. 3. c. 5. Sed Nysseni mens est, Deum initio Æonas, & universum condidisse, veluti *conceptaculum* rerum visibilium. Primo enim condidit mundum, & Angelos, sed terra erat inanis, & vacua, quam postea omnium creaturarum generibus exornavit: ubi nihil non est accuratum, & proprium. Kabalæ ineptias flocci facimus; Christus autem annos vixit 33 (*b*), non 30. Nec Judæ interitus præfigurat *Sophiæ* ruinam, quæ fingitur ab *Horo* impedita.

Propositio III. Fictitium est lumen illud æternum, quod Palamitæ somniarunt.

Prob. I. Jo. Cyparissioti argumento (*c*). Ea lux est defluxio manans a divina substantia, & ab illa distincta: atqui Dei natura diversa non est ab ejus proprietatibus, & operationibus; ergo &c.

Prob. II. Barlaami ratione (*d*). Quidquid est; vel est a se, vel ab alio. Si primum, Deus est; si secundum, creatura; ergo fictitia est lux increata, a creatura distincta.

Dices. Meminit hujus lucis Basilius (*e*); ergo &c.

℞. neg. ant. Lux enim illa sempiterna, & inaccessa, de qua Basilius loc. citat., ipsa est divinitas, æternusque Dei filius. Ait enim c. 4. contra Eun. *Lux est Deus, ut David inquit: in lumine tuo videbimus lumen.*

Caput VI.

De infinita potentia Dei.

Adeo infirmum esse Deum Israel blasphemavit Rabsaces [quem legis suæ desertorem putant Hebræi], ut Jerusalem de manu Assyriorum liberare non posset. Eamdem blasphemiam protulere in deserto Judæi dicentes (*f*): *Numquid po-*

(a) *L. 2 de F. Orth.* 1. (b) *Vide Auctorem.* (c) *Decade* 6. (d) *Ap. Cantacuz.* 11. c. 39. (e) *Homil.* 1. *in Exam.* [f] *Ps.* 77.

poterit Dominus parare mensam in deserto? At Deus summam potentiam suam ostendit post Rabsacis blasphemiam, 185. m. in castris Sennacheribi percutiens, & contra murmurantes Hebræos manna de cœlo pluit, & aquas excussit e silice. Manichæi etiam adeo impotentem fecere Deum bonum, ut malum arcere non posset. Tandem Abaelardus (*a*) soli Patri summam tribuit potentiam, aliquam Filio, nullam Spiritui Sancto: Contra quos sit

Propositio I. Deus infinitam habet potentiam.

Prob. I. Scripturis. Esther 14 ipse Dominus *rex Deorum* dicitur, *& universæ potestatis*. Job 24 ait, *scio, quia omnia potes*. Eccl. 18. *Unus est altissimus, creator, omnipotens*. Matth. 19. *apud Deum omnia possibilia sunt*; ergo &c.

Prob. II. ex PP. Cyrillo (*b*), Nysseno (*c*), Tertulliano (*d*), Augustino (*e*), quorum loca vide apud Petavium l. 1. c. 5; Philosophorum, & Poetarum testimonia apud Huetium l. 2. Conc. c. 2. Merito ergo ait S. P. Serm. 139 de Temp. *Da mihi Paganum, qui non dicat, Deum esse omnipotentem, Negare Christum potest, omnipotentem non potest*.

Prob. III. rationibus Augustini. I. Deus est opifex omnium creaturarum, sed ad hoc omnipotentia requiritur; ergo &c. (*f*) II. Imperator summam habet in regno suo potestatem, atqui Deus est Imperator universorum; ergo habet omnipotentiam (*g*). III. Deus est immutabiliter; ergo est omnipotens. Prob. cons. Qui enim est immutabiliter, habet virtutem respondentem iis, quæ sunt, fuerunt, futura, ac possibilia sunt; sed hæc virtus est ipsa omnipotentia; ergo &c. (*h*).

Ut facilius objecta diluantur, nota, impossibile multipliciter dici: I. cum pares non suppetunt vires. Ita impossibile est parvulo Athletam dejicere, catulo videre &c. II. Impossibile dicitur, quod plerumque non fit: sic dicitur, *civitas supra montem abscondi non potest*. III. Quod non congruit rationi, ut illud Genes. 44. *Non potest puer relinquere patrem suum*. IV. Quod justa de causa fieri non debet, ut Marc. 6. *Non poterat ibi Jesus virtutem ullam facere, propter incredulitatem eorum*. V. denique, quod non Deo, sed hominibus est impossibile, ut virginem concipere &c. Cum ergo dicimus, Deo nihil esse impossibile, I. II. & postremo sensu in-

(a) *Ap. Bernard. Ep.* 190. (b) *Catech.* 8. (c) *L* 1 *c. Eun.* [d] *De Res. car. c.* 11. [ ] *De fide & Symb. c* 2. [f] *Ita S. P. Serm.* 109 *de Tem.* [g] *L.* 3 *de Trin. c.* 4. [h] *L.* 26 *c. Faust.* 5.

intelligimus, non III., & IV. Plura enim Deo non conveniunt, ut mori, peccare &c.: id enim si posset, sanctus non esset, si illud, non esset æternus. Ac si plura non posset, pro lubitu facere, vel omittere, non esset liber, adeoque nec Deus (1).

Ob. I. Deus mori nequit, mentiri, peccare, præteritum revocare, aut rerum naturas mutare; ergo &c.

℟. neg. conf. Hæc enim non posse, non infirmitatis est, sed potentiæ argumentum. Ad I. ergo notat Estius, Deum dici omnipotentem active, non passive, est enim *Omnipotens faciendo quidquid vult*, *non patiendo*, *quæ non vult*, ait S. P. Aug. 5. de C. D. 10. Alias Angeli, & anima pejoris conditionis essent, quam pecudes, quæ mori possunt. Vere ergo Deus est omnipotens, qui mori nequit, nec pati, nam qui patitur, impotens est. Idem dicendum de peccandi, & fallendi potentia. I. enim mendacium, & peccatum non habet caussam efficientem, sed deficientem. II. Potentiam, quæ a veritate, ac bonitate excidere potest, non est summa potentia, hæc enim est summum ens, & veritas, & bonitas est aliquid ens: sed posse mentiri, & peccare est a veritate, ac bonitate excidere; ergo non est summa potentia. Unde ait S. P. Serm. 109 de Temp. *Non potest peccare*, *non potest mentiri*, *quia si posset*, *non esset omnipotens* (*a*).

De præteritis non una est Theologorum sententia. Censet Damascenus (*b*), a Deo fieri posse, ut virgo compressa non sit compressa. Idem docet Ariminen., aliique. Oppositum docent alii Theologi post Augustinum l. 26. contra Fa. 5. *Qui dicit*, *si omnipotens est Deus*, *faciat*, *ut quæ facta sunt*, *facta non fuerint; non videt se dicere*, *faciat*, *ut quæ vera sunt*, *falsa sint*. *Quis enim dicat*, *ut id*, *quod jam non est*, *faciat non esse? Quidquid enim præteritum est*, *jam non est*; *quod si & de ipso fieri aliquid potest*, *adhuc est*, *de quo fiat* (*c*). Ad ultimum dist. ant. Potest mutare naturas, quoad es-

(1) Optime monet D. Th. I. P. q. 25, divinam omnipotentiam esse æstimandam in ordine ad ea, quæ absolute possibilia sunt, quorum nempe attributum subjecto non repugnat: adeoque sub Dei omnipotentia non cadere, quæ in se ipsis contradictionem involvunt, quia possibilium rationem habere non possunt. An vero hoc vel illud possibile sit, aut fieri repugnet, altera quæstio est, de qua nil temere pronunciandum, atque id unum a Deo fieri non posse censendum est, in quo apertissima contradictio deprehenditur.

[a] *Vide l. 5. C. D. 10. & de Symb. cap. 1.* (b) *Opusc. 36.* [c] *Vide Auctorem,*

essentiam, neg., quoad existentiam, conc. Hoc enim sensu qui diceret, res esse immutabiles, rerum naturas perverteret. Potest ergo Deus aquam in vinum, aut sanguinem commutare, & universi ordinem aliter disponere, sed si res inspiciantur in ideis, sive prædicatis essentialibus, quæ ad normam incommutabilis veritatis exiguntur, sunt immutabiles.

Ob. II. Dei potentia, & voluntas idem sunt, & ideo Deus per Aug. (a) dicitur omnipotens, quia quod vult potest: sed Deus omnia non vult; ergo nec potest.

℟. dist. ant. Idem sunt realiter, conc.; connotative, nego. Illa enim omnia possibilia significat, hæc omnia volita. At S.P. Aug. ideo Deum dicit omnipotentem, quia quod vult potest. Sicut enim probatur creatæ voluntatis infirmitas, ex quo frustrari possit, ita probatur Dei omnipotentia, ex quo frustrari non possit. *Tunc videbitur*, ait S. P. Ench. 95., *quam efficacissima sit voluntas Dei, quammulta possit, & non velit, nihil autem velit, quod non possit: quod in Ps. canitur: omnia quæcumque voluit fecit.*

PROPOSITIO II. Potest Deus plura facere, quæ non facit.

De fide est cont. Abaelardum, & Witclefum, queis addit Estius Calvinum. Hunc tamen ab hoc errore vindicant Juenin (b), Petavius (c). Forte non sibi constat ubique Calvinus; nec fallitur Estius, qui ejus errorem a Witclefiano secernit. Is enim docuit, Deum agere necessitate naturæ: ille, necessitate justitiæ. De hoc argumento pertractant Hugo Vict. (d), Thomas Waldensis (e), Estius (f), Petavius (g), Sylvius (h), Gregorius (i), aliique; & Prob. I. Scripturis. Sap. 11. 18. *Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua immittere illis, aut multitudinem Ursorum, aut Leones: sed & uno spiritu poterant occidi*. Machab. 8. 18. *Potest & universum mundum uno nutu delere*. Matth. 39. *Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ*: quod nec etiam literaliter divinam virtutem excedit, neque Deo est difficilius homines de lapidibus, quam de limo terræ excitare. Et c. 26. 53. *Possum rogare Patrem, & exhibebit plusquam 12 legiones Angelorum*. Atqui Deus non immisit Leones, aut Ursos, mundum non delevit, neque ex lapidibus suscitavit Abrahæ filios, neque Angelorum legiones adscivit; ergo plura Deus potuit, quæ non fecit.

Prob.

(a) *In Enchir. c. 96.* (b) *Diss. 4 c. 2.* (c) *L. 5 c. 6.* (d) *De Sacr. Fid. l. 1 p. 2.* (e) *Tom. 1 l. 1. art. 1. c. 10.* (f) *Dist. 43.* (g) *L. 5 c. 6,* (h) *Q. 25. art. 5.* (i) *Dist. 42 q. 1.*

Prob. 2. ex PP. Athanasius l. 3. contra Ar. *Poterat, etsi nunquam advenisset Christus, solummodo loqui Deus, & maledictionem solvere*. Hieronymus 1 Is. *Qui tantorum signorum patrator est, & ipse crucem evadere potuit*. S. P. Aug. in Opusc. ad Marc. c. 1. *Credo nunquam esse factum, ut per foramen acus camelus transiret, & tamen ille hoc quoque dixit Deo esse possibile. Leges 12. m. legiones Angelorum pro Christo pugnare potuisse, nec factum, & alia sexcenta fieri potuisse, tamen exempla quod facta sint, proferre nequeamus*. Qui locus peremptorius Petavio visus est, & controversiis omnibus dirimendis aptissimus.

Prob. III. ratione. I. Omnis creatura finita est; ergo in ejus productione non exhauritur potentia creatoris; qui proinde alia, atque alia in infinitum producere potest. II. Si Deus non posset, nisi ea, quæ fecit, non potuisset Adam servare a culpa, David ab adulterio, Saul a perditione, aut emollire corda Pharaonis, Achab, & Judæ, nec de cruce descendere, aut signum facere scribis petentibus: sed hoc posito tollitur gratia, perit libertas, excusabilis est Judæorum malitia, & inevitabilis est rerum omnium eventus, quod est absurdum; ergo &c. III. Vel Deus potest signa facere, quæ fecit tempore Moysis, Josue &c., vel non; si nequit, ergo suam amisit omnipotentiam; si potest, ergo aliqua potest, quæ non facit, nunc enim ea signa non facit.

Ob. I. Matt. 26. Christus ait: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste*; sed non transiit; ergo erat impossibile. Non enim poterat decretum Patris de Christi morte mutari.

℞. dist. cons. Erat impossibile absolute, & virium defectu, neg., hypothetice, & supposito Patris decreto, conc. (*a*). Christus ergo non dubitavit de absoluta Patris potestate, ait enim *omnia tibi possibilia sunt*, Marc. 14; sed ait: *Si possibile* est potentia ordinata consistente cum æterno decreto, quasi dicat: si *vis, transfer calicem hunc a me*, ut habetur Luc. 22. Eadem est Grotii (*b*) responsio: *sensus est: si tua decreta ferunt, ut alio modo tuæ gloriæ, & hominum saluti consulatur*. Not. Estius, non dixisse Christum: *si possibile est tibi*, sed absolute: *si possibile est*, idest per se non repugnans ob paterni decreti consistentiam.

Ob. II. Non potest Deus, nisi quæ prævidit; alias sine providentia operaretur; sed prævidit tantum quæ facit, ergo &c.

℞. dist.

(a) *Vide not. Prop. I.* (b) *In comm. in hunc loc.*

℟. Dist. ant. Non potest potentia absoluta, neg., ordinata, conc. Potest ergo Deus absolute omnia, quæ non repugnant, facit autem, quæ prærordinavit. Ex præscientia ergo infertur, non esse futura, quæ non sunt prævisa, non vero possibilia non esse.

Dices. Sapientia Dei est immutabilis; ergo non poterat alia prævidere. ℟. dist.ant. Est immutabilis, & indeterminata, conc., determinata ad unum, neg. Tota ergo mutabilitas se habet ex parte creaturarum, quæ ideo futuræ sunt, quia sunt prævisæ, & poterant non esse futuræ, quia poterant non esse prævisæ.

Ob. III. Hieronymus (*a*) id unum possibile asserit, quod est futurum, ergo &c.

℟. Dist. ant. Possibile homini, conc.; Deo, neg. Loquitur enim contra Pelagianos, qui jactabant posse hominem vivere sine peccato, eosque ex factis revincit, posse tamen Deum ex gratia præservare a peccato, ut B. Virginem, docet l. 2. c. 16. ubi laudat Aug. (*b*). Unde retorq. arg. Potest Deus singulari prvilegio servare a peccatis, nec facit ergo &c.

Propositio III. Potest Deus meliora facere iis, quæ fecit (1).

Prob. I. scripturis. Apostolus Ephes. 3. 20. ait: *Potens est Deus omnia facere superabundanter, quam petimus, & intelligimus*. Ubi in græco τὸ ὑπὲ bis positum, tum ad opera, tum ad cogitationes refertur. Et sensus est, posse Deum meliora facere iis quæ facta sunt, & petere audemus, & cogitare.

Prob. II. Ex PP. Hieronymus, & Aug. sup. laudati docent, posse Deum servare hominem ab omni peccato, ut gaudeat immortalitate animæ, & corporis. Dionysius (*c*) ait condere posse infinitas virtutes multo perfectiores; potentia scilicet absoluta, nam ordinata omnia fecit in numero, pondere &c. Huc spectant rationes superius productæ. I. quod nullo opere vel perfectissimo infinita potentia potest exhauriri. II. Si optima quæque producantur, omnia forent æqualia, ni-

[1] Non desunt hac nostra etiam ætate plures increduli, inter quos Popes, & Voltaire, qui veluti principii loco ponunt, *Mundum hunc omnium, qui esse possunt, perfectissimum esse*. Hinc autem dici non potest quam absurda consectaria deducant. Hos tamen presse & nervose refellit recentissimus scriptor sæpe laudatus in Exerc. 6. de Prim. Hom.

(a) *Dial. 1. cont. Pelag.* [b] *L. 2 de Pecc. M. 6. 14. & 17.*
(c) *De div. Nom. 8.*

nihilque præter hominem, & Angelos, Deus procreasset, ut ratiocinatur Augustinus (*a*).

Ob. I. Si Deus non genuisset filium sibi æqualem, fuisset invidus, ait Q. 50. S. P.; ergo talis etiam fuisset, si potens meliora facere, non fecisset.

℟. neg. conf. Æqualitas enim naturæ debetur filio, cum generatio in similitudinem naturæ fieri debeat; atqui creaturæ nulla debetur perfectio: quidquid enim habet, ex liberalitate conditoris habet; neque Deus potest invidere creaturis, quæ spatio infinito a se distant, nec possunt divinæ felicitati vel minimum detrahere, ut ait Aug. (*b*); ergo &c.

Inst. S. P. de Gen. ad lit. ait: *si bona facere posset Deus, nec faceret, magna esset invidentia*; ergo Aug. eodem modo loquitur de creaturis, ac de filio.

℟. I. Estius, Sylvius, Juenin, in libro laud. *plura quæsita esse, quam inventa, & ex his pauciora firmata*, ut ipse Aug. ait 11. Retr. 24.

℟. II. dist. conf. Et loquitur S. P. de potentia absoluta, conc., de ordinata, neg. Nam l. 3 de lib. Arb. 9 ait, & posse Deum absolute meliora producere, & posito hoc ordine, invidum esse, qui velit aliquid interire. *Ordinem creaturarum gradibus justis ita decurrere, ut ille invideat, qui dixerit, ista non esset, invideat etiam ille, qui dixerit, ista talis esset: aut enim perfectæ superiori vult addere, & erit immoderatus, & injustus, aut istam vult interimere, & erit malus, atque invidus*. Constat ergo Deum omnia fecisse statuto providentiæ ordini congrua, nec posse absque invidiæ nota mutari.

Ob. II. Deus est optimus; ergo optima sunt quæcumque fecit.

℟. dist. conf. Sunt optima, idest ordini congrua, conc., natura præstantissima, neg. Si vero dicas ex opere artificis ejus sapientiam intelligi; ℟. infinitam Dei virtutem non evinci ex creaturis ratione substantiæ, quæ finita est, & *tamquam nihilum*, sed ex modo, quia res ex nihilo absque temporis spatio, aut alterius ope produxit. Hinc S.P.II.de C. D. 22. *Deus*, inquit, *ita est artifex magnus in magnis, ut minor non sit in parvis, quæ parva non sua granditate*, sed artificis sapientia metienda sunt.

Inst. Ex artefactis hominum peritia æstimatur, ergo a pari.

℟. neg.

(a) *L.* 11. *C. D.* 22. (b) *In Ps.* 104.

℟. neg. conf. Cum enim homines materia, ope, & instrumentis indigeant, ex opere tamen suam virtutem produnt; Deus vero, qui iis non eget, satis ex modo suam potentiam ostendit.

Caput VII.

De summa Dei veracitate.

Non quærimus hoc loco, an Abraham, Jacob, Judith &c. mentiti fuerint, nec ne, sed ea tamen attingimus quæ divinæ veracitati directe adversantur. Quasdam tamen regulas assignabimus, queis Prophetarum oracula facilius intelligantur. Sit itaque

Propositio I. Deus est summe verax, nec potest auctor esse mendacii.

De fide est, eamque propugnant imprimis Canus (a), Ariminen. (b), Annatus (c), Piette (d) &c.

Prob. I. Scripturis. Num. 23. 19 habetur; *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur*. Rom. 3. 4. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*. 2 Tim. II. *Fidelis permanet*, ubi in græco πιστὸς, *fidelis*, idem valet quod ἀληθὴς, *verax*, mentitur enim qui fidem fallit.

Prob. II. ex PP. Chrysostomus hom. 83 in Jo. ait: *Mentiri non potest Deus*. Ambrosius ad Chrom. *Impossibile est mentiri Deum*. S.P.Aug.22 de C.D.15. *Si velint invenire quod omnipotens non potest, ego dicam: mentiri non potest*. Accedunt Philosophi Plotinus (e), Proclus (f) Alcinous, atque Simplicius, qui Deum *veritatis* nomine appellarunt, quod *veritatis omnis ita sit principium, ut sol omnis luminis*, ait Huetius.

Prob. III. ratione I. Deus est summum ens, ergo non potest excidere a veritate, alias potentiam passivam haberet, & infirmissimus esset (g). II. Deus cum sit summum ens, est etiam summe bonus, & verax, sed ita est summe bonus, ut nulla malitia in eo sit, ergo ita est summe verax, ut nullus in eo sit error, aut fraus. III. Mentiri est intrinsece malum, ergo repugnat Deo summo bono. IV. Potest homo mentiri, quia est mutabilis, sed Deus est immutabilis; ergo mentiri non potest. Hinc Num. 23, ubi dicitur, *non est Deus, quasi homo, ut mentiatur*, additur, *neque ut filius homi-*

(a) *L. 2 de loc. Th. c. 3.* (b) *Dist. 43 q. 2.* (c) *L. 2 de Script. art. 2.* (d) *T. 3 q. 4. de Fide.* (e) *Lib. Enn 6. 8.* (f) *L. 1 Plat. Th. c. 17.* (g) *Vide* ℟. *ad Ob. I. Prop. I. Cap. V.*

hominis, *ut mutetur*, & Matth. 24. *Cœlum*, *& terra transibunt*, *verba autem mea non præteribunt:* ac si dicat, fieri potest, ut cœlum, & terra, utpote mutabilia, deficiant, non tamen verba mea: *ego enim Deus*, *& non mutor*.

Ob. I. Gen. 4. Caino timenti ne occideretur ait Dominus, *nequaquam ita fiet*, & tamen occisus est a Lamecho; ergo &c. II. Jon. 3. prædicitur subversio Ninives post 40 dies; atqui subversa non est; ergo &c. III. Marc. 13. Christus, qui est sapientia Patris, dicitur ignorare de die Judicii; ergo &c. IV. Jo. 7. Christus ait: *non ascendo ad diem festum;* atqui reapse ascendit; ergo mentitus est.

℞. Ad I. cum Annato, aliisque, neg. conf. Deus enim non promisit Caino absolute, & nullo modo occisum iri, sed tantum id se non passurum a primo occurrente, aut data opera, ut Cain timebat: reapse a Lamecho casu necatus est. Idem ex traditione Hebræorum respondet Hieronymus. ℞. II. & verius cum Grotio, dist. antec. Et Dominus locutus est de morte violenta, quam Cain metuebat, intus monente conscientia, ut ferat quisque quod gessit, & a qua Cain, ob exiguum hominum numerum, servatus est, conc., de morte absolute, nego.

Ad II. ℞. I. dist. maj. Et hoc vaticinium fuit comminatorium, nec implendum, nisi permanente malitia, conc., & fuit absolutum nego. ℞ II. cum Augustino dist. min. Subversa non est mystice & figurate, neg., vere, & proprie, conc. Impletum est ergo mystice Jonæ vaticinium, quia Ninive *eversa est in malo*, *ædificata in bono*, ait S. P. Aug. in Psal. 50. n. 11.

Ad III. neg. conf. Christus enim Judicii diem ignorare dicitur, quem revelare non vult. Sic Legati Regum ignorare dicuntur arcana, quæ prodere nolunt.

Ad IV. dist. ant. Ascendit tunc & palam, neg., postea, & in occulto, conc. Legitur enim ib. *Mansit in Galilæa*. *Ut autem ascenderunt fratres*, *tunc & ipse ascendit*, *non manifeste*, *sed quasi in occulto*. Cur autem tunc non ascenderit, est, quia *tempus ejus nondum impletum erat*.

Ob. II. Exod. 21. Jussit Dominus Hebræis, *ut postulet vir ab amico vasa aurea*, *& argentea*, utique furandi animo; ergo &c. II. Lib. 3. Reg. 22. dæmoni dicenti: *ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum*, ℞. Dominus; *decipies*, *& prævalebis*, *egredere*, *& fac ita;* ergo &c.

℞. Ad I. Missa ea quæstione, an Hebræi furtum fecerint, id asportando, quod eis debebatur, ut merces, de qua

non una est PP. sententia (a), dist. ant. Præcepit mutuum, conc.; furtum, nego. Non enim jussit Dominus, Ægyptios fallerent, sed ut vasa peterent mutua: permisit autem furtum in pœnam idololatrarum, qui licitum furtum putabant.

Ad II. dist. ant. Ait dominus *decipies &c.* jubendo, neg., permittendo, conc. Diabolus enim ad fallendum pronus, non jussum, sed solam permissionem expectat. Sic Matt.8 rogantibus diabolis mitti in porcos, respondit Jesus *ite*, quod non præcipientis est, sed *permittentis*: sequitur enim, *& concessit eis statim Jesus*. Et Judæ ait: *quod facis, fac citius, quæ vox etiam*, ut ait S. Leo (b), *non jubentis est, sed sinentis*; ergo &c.

Inst. S. P. Aug. q.53. ait, Ægyptios, jubente Domino, deceptos esse, *quoniam deceptione digni erant*, & de Prophetiis Achab ait, *quem Deus per se non falleret, eum fallit, Deo jubente, cacodæmon*; ergo &c.

℞. I. Canus (c) dist. ant. *Jubente* Domino, hoc est deceptionem faciendo, neg., permittendo ut fiat, conc. *Sic indurare eum dicitur, quem mollire noluerit, & excæcare, quem illuminare noluerit*, ait S. P. l. de Præd. & Gr. 4. ℞. II. S. P. in ipsa qu. 53. *Cum Ægyptii deceptione digni essent, factum est, ut juberet Deus* Judæis, *vel potius pro illorum cupiditate permitteret, ut vasa peterent non reddituri, & acciperent quasi reddituri*. Idem dicendum de Achab; Id enim *non sine judicio divino factum esse*, idest Deo permittente, ait ib. S.D. Idque confirmat exemplo de odio inimicorum, quod sane non jussum est antiquis, sed permissum aut non expresse prohibitum. *Non itaque Deus deceptor est*, concludit S. P., *quod credere nefarium, & impium quis non intelligat?*

Ob. III. Potest Deus innocentem occidere (1); ergo & sim-

(1) Hæc propositio absolute, & absque limitatione admissa, vix conciliari posse videtur cum eorum sententia qui statum puræ naturæ negant esse possibilem. Qua de re cl. Auctor qui de hoc statu *tum quæstionis difficultate, tum etiam theologorum dissidiis*, ut ipse monet in fine Tom. I. postremæ Ven. editionis, in utramque partem disseruit ad calcem lib. 12. Rom. editionis, in eorum sententia illam propositionem admisit, qui statum illum ut possibilem adstruunt.

(a) *Ap. Calm. in Comment. ad c. 3. 22.* (b) *Serm. 7 de Pass.*
(c) *L. 2 de Loc. Th. c. 4.*

simplicem fallere. ℟. neg. conf. Nam vitam dare, & eripere spectat ad supremum dominium; *Dominus enim vivificat, & mortificat* (*a*). At repugnat divinæ veracitati posse aliquem decipere; non enim est Deus *quasi homo, ut mentiatur* (*b*). Sunt etiam alia, quæ hoc loco objici possent, sed ea expedientur in quæstione. *An mendacium sit intrinsece malum.* Nunc regulas assignabimus ad hujus quæstionis, & scripturarum intelligentiam perutiles. I. est. Multa Dei verba, quæ falsa videntur rudioribus, sunt figuratæ, aut ironicæ locutiones, quibus aut deridetur iniquitas, aut prænunciantur futuræ calamitates. Ita Gen. 3. 22. ait Dominus: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est*. II. Plura, quæ videntur fabulosa, sunt parabolæ, aut similitudines: ut illud Jud. 9 de arboribus regem quærentibus, & Ezech. 17. de duabus Aquilis. Plura etiam sunt in novo Testamento, *in quibus divinus sensus altius perscrutandus*, ait Hieronymus (*c*). In iis ergo scopus præcipue spectandus est, unde earum proprietas, & significatio dignoscitur. III. Verba comminatoria

 hypo-

unt. At in vindiciis Augustiniani systematis, tom. V. diss. 2 postremæ Ven. ed., ubi accuratius Augustini mentem investigavit, ejusque doctrinam a damnatis Baii articulis vindicavit, sententiam eorum, qui statum puræ naturæ impossibilem putant, antiquissimam esse, & in Ægidiana schola propugnatam perspicue demonstrat. Cohærenter itaque ad hujus scholæ principia.

℟. II. dist. ant. Potest innocentem occidere, supposita Adæ culpa, quam mortis pæna subsequitur, quæve etiam originaria labe deleta adhuc superest in renatis, conc., non supposita culpa, subdist. Si Deus absolute spectetur, prout est omnipotens, & creatura quantumvis innocens a Deo pendet, qui est Dominus vitæ, & necis, conc., si spectetur prout est summe bonus, providus, justus, ac sibi, non creaturæ debet, ut eam a morte, ac miseriis eripiat [quo sensu statum puræ naturæ impossibilem putant plures theologi, aliique nostrates] neg. Sic enim Deus nequit innocentem occidere, quin simul justitiam, ac providentiam evertat. *Numquid*, ait S. P. l. 11. de Gen. c. 21. *ille prius ultor, quam iste peccator?* Hinc S. P. ib. c. 21. Manichæos urget, qui ajebant, Dæmones, etsi nihil propria voluntate peccassent, æternis cruciatibus esse torquendos, cum iniquum omnino sit, pœnam aliquam, a fortiori æternam, innocenti creaturæ infligere. *Cuilibet est manifestum, justitiæ ipsi esse contrarium, ut nullo præcedente demerito hoc ipsum Deus damnet, quod ipse creavit*.

(a) 1. Reg. 2. 6. (b) Num. 23. 19. (c) In 12 Eccl.

hypothetice sunt accipienda; idest manente pervicaciâ. Nam Hier. 18 ait Dominus: *Si pœnitentiam egerint a peccato suo, agam & ego pœnitentiam*; quæ si longius protrahatur, vix locum habet hæc regula; ut Judæis accidit, eo quod non resipuerint. IV. Plura etiam quæ Dei operationem, aut jussum innuunt, maxime ubi Deus impios alloquitur, qui *meditantur iniquitatem in corde*, de sola permissione accipienda sunt (*a*). Sic Rom. 1. 24. habetur: *tradidit illos Deus in passiones ignominiæ*, idest *relicti per divinam patientiam, non per potentiam compulsi*, ut explicat S. P. l. de Præd. SS. 10. V. Plura vaticinia impleta sunt in posteris eorum, ad quos fiunt, ut illud Gen. 23. *Major serviet minori*, quod impletum est tempore David in Idumæis ab Esau progenitis. VI. Quædam mystice accipienda sunt: ut Baptistam esse *Eliam*, Christum *agnum*, aut *petram*; Fideles *oves &c*. Verum, ne opponant hæretici (quod olim Glassius Becano) nos scripturas vi trahere, ut pelles sutores, dicimus SS. PP. interpretationes sequendas, non privata quorumlibet commentaria. VII. In Vet. Testamento res gestæ umbræ sunt futurorum. Non ergo in cortice sistendum est, sed videndum cujus gratia, & significatione factæ sint. Sic, ubi Jacob personam Esau simulavit, mendacium non est ait S. P. (*b*), sed mysterium. VIII. Sicubi mendaces in scriptura laudantur, ut obstetrices Ægyptiæ (*c*), non mendacium ipsum, sed harum pietas, & miseratio commendatur, ut docet S. P. (*d*). Idem judicium esto de quibusdam SS. Historiis, quæ in patrocinium mendacii opponuntur, de quibus alibi fusius.

Caput VIII.

De perfectione, ac pulchritudine summi Dei.

NOt. Perfectum dicimus, quod in se omne bonitatis genus complectitur: idem est ergo quærere, an Deus sit perfectus, ac, num sit summe potens, immensus &c.? quod in superioribus actum est. Ad faciliorem tamen hujus rei intelligentiam addendum est, duplex perfectionum genus in scholis distingui. Aliæ enim *simpliciter simplices*, aliæ *simplices* appellantur. Prior ea est, quæ cum majori vel æquali perfectio-

(a *Vide* R. *ad Ob. II.* (b) *De Mend. c.* 5 & 6. (c) *Exod.* 1. 20. (d) *De Mend.*

ctione non pugnat, sive, ut ait S. Anselmus (a), *quæ melior est ipsa, quam non ipsa*, ut esse justum, beatum &c. *Melius namque est esse justum, quam non justum, beatum, quam non beatum* (b). Perfectio simplex ea est, quæ pugnat cum majori, vel æquali, nec melior est ipsa, quam non ipsa, ut corpus, animal, aurum. *Nam melius est homini, non esse aurum, quam aurum: quamvis forsitan melius esset alicui esse aurum, quam non esse aurum, ut plumbo*. Ita Theologi passim. Censet tamen Petavius (c), prædicamenta, quæ per se *meliora sunt ipsa, quam non ipsa*, v. g. esse sapientem, & justum, vulgo perfectiones *simplices* appellari. Et quidem clarius loqueretur, qui perfectiones prioris generis *simplices* appellaret, alias vero *in certo aliquo genere limitatas*. Has tamen in Deo, utpote perfectissimo, non esse per se notum est.

Not. II. Singulas rerum perfectiones *eminenter* in Deo contineri. Dicitur autem in scholis contineri *eminenter*, quod in alio, non secundum propriam formam, sed nobiliori quodam modo comprehenditur, ut rationalis anima continere dicitur vegetativam, & sensitivam. Sed melius fortasse cum cl. Auctore dixeris, perfectionem *formaliter* contineri, quando in ea perfectionis specie res aliqua, veluti forma materies determinatur, & perfectio de ipsa re enunciatur in recto: contineri autem *eminenter*, quando res in eo perfectionis genere non est limitata, & perfectio de ipsa re tantum *oblique* prædicatur. Sic aurum, argentum, calidum, frigidum formaliter continetur in hoc, vel illo corpore, quia his qualitatibus, veluti formis, illa corpora afficiuntur, & determinantur, & recte enunciatur: hoc est aurum, illud argentum, hoc calidum &c. Quia vero sapientia, justitia &c. rectissime de Deo prædicantur, nec sunt in aliquo genere limitatæ dicuntur esse formaliter in Deo minus proprie: & licet invaluerit ea loquendi consuetudo, Deus est formaliter sapiens &c., melius tamen foret dicere, Deus est sapientia, & justitia, quæ ipse est (d). Non enim est in Deo forma, aut perfectio a summo esse distincta. Hinc Thomassinus (e) ait, has perfectiones aptius a Deo auferri, quam de illo affirmari. Aliunde, cum Deus sit perfectissimus, & creaturæ de ipso enuncientur oblique; non enim dicitur Deus est Angelus, aut homo, sed Deus

 est

(a) *Menolog.* 14. [b] *Idem Pr solog. c.* 5. (c) *L.* 6 *c.* 7 *n.* 10.
(d) *Vid. Cap.* 3. *lib. hujus.* (e) *L.* 4 *c.* 12 *n.* 12.

est hominum, & Angelorum; perfectio Angeli, hominis &c. non *formaliter* in Deo continetur, sed *eminenter*.

Not. III. Quærunt hoc loco Theologi: An Deus simul & creatura sint aliquid perfectius, quam Deus solus? Ubi non de perfectione extensiva sermo est, sed tantum de intensiva. Nam de extensione, ac numero frustra ab aliquibus disputatur, cum hæc duo non perfectionem, sed limitationem importent in aliquo genere quantitatis. Unde hoc complexum, Deus, & creatura, designat summum bonum, & bonum finitum, & numerus, & extensio tantum in bono finito reperitur, ut divulsum a summo bono. Sit itaque.

PROPOSITIO I. Deus simul, & creaturæ non sunt aliquid perfectius, quam Deus solus.

Prob. I. Scripturis. Ps. 38. habetur: *Substantia mea tamquam nihilum ante te:* atqui nihilum, & ens, si complexe accipiantur, non sunt aliquid solo ente perfectius; ergo &c.

Prob. II. ex PP. Augustinus de Tr. II. in Jo. ait: *Si fueris sine Deo, minor eris: si fueris cum Deo, major Deus non erit. Non ex te ille major, sed tu sine illo minor.*

Prob. III. ratione. Deus seorsim spectatus est infinitus, & summum bonum continens omnia bona; sed summo, & infinito nil addi potest; ergo &c.

Ob. I. Deus & creatura faciunt numerum; ergo majorem perfectionis extensionem. ℟. neg. conf. Habetur enim extensio numeri absque extensione perfectionis, quando unitatis perfectio *eminenter* in alia continetur. Sic permutato siclo in 4 drachmas, multiplicantur nummi, non augetur sicli valor, quia valor 4 drachmarum in ipso siclo continetur.

Dices. Si quis addat siclo 4 drachmas, augetur sicli valor; ergo augetur Dei perfectio ex perfectione creaturæ.

R. Neg. conf. Siclus enim, cum sit finiti valoris, adjectis drachmis augetur; Dei autem perfectiones sunt infinitæ, nec si millenas addideris creaturarum dotes, vel minimum augentur.

Ob. II. Astrorum lux, aut virtus plantarum *eminenter* in sole continentur, sed sol una cum plantis perfectior est, quam solus; ergo licet Deus contineat *eminenter* creaturarum dotes, una cum iis perfectior erit, quam solus.

℟. Neg. conf. Sol enim non præcontinet peculiares astrorum, aut plantarum perfectiones, ut Deus, qui omnes, & singulas in se continet *eminenter:*

PROPOSITIO II. Est in Deo summa, & perfectissima pulchritudo.

Prob.

Prob. Pulchritudo congruentiam dicit, atque aptitudinem. Sic corpus pulchrum dicitur, quod *habet aptam figuram membrorum cum suavitate coloris*, ut ait Tullius (*a*); atqui in Deo est invariabilis ordo sæculorum, perfectionum consonantia, & immutabilis regula providentiæ, &, ut ait S.P. *6* de Trin. 10., *prima æqualitas, & prima similitudo*, idest Verbum divinum, quod est *candor lucis æternæ, & imago pulchritudinis ejus;* ergo &c. II. Pulchrum dicitur, quod allicit, & ad amorem trahit; sed in Deo est bonitas, pietas, caritas, quæ ad amorem trahunt; ergo &c. III. Pulchrum est decus & ornamentum animi; sed in Deo est virtus, sanctitas, & omnis justitiæ fons; ergo *ubique justus*, est etiam *ubique decorus*, ait S. P. in Ps. 44 IV. Denique ex perfectissimis, & pulcherrimis Dei operibus ejus perfectio, & pulchritudo perspicue demonstratur; si enim *pulchra sunt quæ fecit, quanto pulchrior est, qui fecit* (*b*)? ut cum ipso Augustino II. hujus libri finem faciam.

LIBER III.

In quo de Visione Dei disputatur.

Lucem *inaccessibilem* inhabitare Deum, eamque a nullo mortalium, aut visam esse, aut videri posse, affirmat Apostolus I. ad Tim. c. *6.* Quæ sententia cum possit dupliciter accipi, nempe de naturali mentis humanæ facultate, ac de supernaturali; item de statu mortalis vitæ, ac de illo, quem expectamus in Patria: duabus dissertationibus hujus libri aditus aperitur, quarum prior de Possibilitate intuitivæ visionis, altera de ejusdem Existentia verba faciet.

DISSERTATIO I.

De possibilitate intuitivæ Visionis.

Non agimus hoc loco de abstractiva visione, quâ *invisibilia* Dei, per ea, quæ *facta sunt, conspiciuntur*, sed loquimur de intuitiva visione, per quam Deus in se ipso, non in creatura, tanquam in medio, cognoscitur. Illa enim obscura est, & confusa; hæc evidens, & distincta. De hac ergo agemus 5 capitibus. Quæremus I. An Deus ab humana mente solis naturæ viribus possit intuitive videri? II. An vero super

[a] *Tusc. 4.* [b] *In Ps. 144 n. 15.*

pernaturali lumine, assequi, aut perfecte comprehendi? III. De lumine gloriæ sermo erit, quo indiget creatura rationalis, ut Deum intuitive videre possit. IV. Vindicabitur quorundam PP. fides circa possibilitatem visionis intuitivæ. V. Exponetur Vera Augustini mens de visibilitate Dei per oculos corporis.

Caput I.

An Deus solis naturæ viribus possit a creatura intuitive videri?

NOt. Aetius, atque Eunomius IV. Ecclesiæ seculo eo audaciæ, Epiphanio (*a*) & Augustino (*b*) testibus, devenere, ut dicerent, se Deum naturali virtute intueri, ut seipsos. Eodem luto hæsisse sæc. XIV. Beguardos constat ex Viennensi Concilio, ubi sub Clemente V. damnati sunt. Nec desunt Theologi, qui putant, posse a Deo produci creaturas longe perfectiores, quæ Deum naturaliter videre possint: sed oppositum censent Argentinas, Lafosse, Puteanus &c. Sit ergo.

Propositio I. Deus videri nequit intuitive ab intellectu creato solo naturæ lumine.

De fide est, & Prob. I. Scripturis. I. ad Tim. 1. habetur: *Regi sæculorum immortali, & invisibili*. Et c. 6. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest*. Quibus ostenditur, ait S. P. Aug. Ep. 112., *Deum invisibilem esse natura*. Et Ps. 87. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*. Ad Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna*; hæc ergo non naturæ est, sed gratiæ beneficium.

Prob. II. ex PP. Origenes lib. 1. Per. 1. *Mens nostra*, inquit, *ipsum per se Deum sicuti est non potest intueri*. Epiphanius Hær. 70. ait, *Deum videri ab humana natura non posse fatemur*. Nazianzenus Or. 34. ait *Nihil ad nos pertingere de Dei notitia, nisi exiguum rivulum*. Ambrosius Luc. 1. addit. *In potestate nostra non est Deum videre*. S. P. Aug. 19. de C. D. 25. *Non est*, inquit, *ab anima, sed supra animam, quod eam facit beate vivere*; Ergo &c.

Prob. III. Ratione. Ut objectum intuitive videatur, requiritur, ut sit præsens, & moveat potentiam videntem; atqui nulla creatura potest naturaliter efficere, ut Deus præsens illius visivam potentiam specialiter moveat; ergo &c. Prob. min. Deus enim libere movet potentiam, adeoque, nisi ve-

(a) *Hær. 76.* (b) *Hær. 54.*

si velit, numquam videtur: ad differentiam aliorum objectorum, quæ si adsint, quandocumque necessario operantur, & velint nolint, latere non possunt. Sed creatura nequit efficere, quin Deus libere agat; ergo efficere nequit, ut potentiam specialiter moveat. II. Media intuitivæ visionis sunt Fides, Spes, Charitas, & virtutum officia; sed hæc a gratia non a natura dependent; ergo a fortiori dependet a gratia ipsa Dei visio, quæ est bonorum operum merces.

Ob. I. Quævis potentia naturaliter suum objectum attingit; atqui Deus est objectum intellectus creati; ergo &c. Prob. min. Objectum naturale intellectus est verum; sed Deus est summe verum; ergo &c.

℟. I. alii communiter dist. maj. Potentia attingit suum objectum naturale, conc., supernaturale, neg. Recte id quidem, sed cum etiam secreta cordium intra naturalem ordinem contineantur, nec tamen naturaliter cognosci queant nisi libere manifestentur, caussa magis obvia proferri debet, unde constet, Deum neque ut auctorem naturæ intuitive videri posse: itaque ℟. II. dist. major: Objectum necessarium, conc., liberum, neg. Nulla enim facultas potest naturaliter intueri, quod pro lubitu voluntatis potest abscondi; atqui Deus libere movet potentiam; ergo si nolit, nusquam videri potest, ut supra dictum est (a).

Dices cum Tournelyo. Ex hac ℟. sequitur impotentiam intuitivæ visionis totam esse ex parte objecti, non ex parte potentiæ. Sic objectum longe dissitum non videmus defectu præsentiæ, non defectu potentiæ: atqui intellectus est per se impos; ergo &c.

℟. Neg. min. Non enim admittimus, ex parte intellectus, intrinsecam, & supernaturalem virtutem ab objecto distinctam ad intuitivam visionem, dummodo objectum intime præsens vivide excitet intellectum, ut videat, quam excitationem lumen gloriæ appellamus: si ergo Deus intime præsens excitet intellectum, sat est, ut Deum videat.

Ob. II. Potest homo finem suum naturaliter assequi; atqui Dei Visio est hominis finis ultimus; ergo &c. ℟. dist. min. Est ultimus finis naturalis necessario mentem alliciens, & præmovens, neg., supernaturalis ex Dei beneplacito, & libere excitans, movensque rationem, conc. (b).

Dices. Naturaliter appetitur beatitudo; ergo &c. ℟. I. aliqui dist. antec. Beatitudo naturalis, quæ in perfecta cognitione abstractiva Dei sita est, conc., supernaturalis, & intuiti-va

---

[a] *Vid. Prob. III. hujus Prop.* (b) *Vid. Auctorem*.

va Dei Visio, neg. Hæc enim est gratiæ beneficium, & Dei munus liberrimum.

℟. II. Alii neg. conf. Licet enim quisque innatum habeat intuitivæ visionis appetitum, is tamen expleri nequit, nisi gratiæ cœlestis auxilio ad tantam sublimitatem evehatur. Ita licet anima separata, cum sit forma corporis, naturaliter appetat ejus unionem; hæc tamen non naturæ viribus, sed sola Dei virtute obtineri potest: & quidem summa, qualis requiritur in resurrectione mortuorum. In horum ergo sententia concedo ex cognitione abstractiva magis incitari mentem ad Dei visionem, ut docet S. Th. (a), sed nego tale desiderium posse absque supernaturali virtute satiari.

Ob. III. Affulget omnibus divinum lumen a Deo indistinctum, per quod de rebus mutabilibus judicamus; ergo Deum intuitive videmus.

℟. Dist. ant. Affulget obscure, ut idea exhibens incommutabilem veritatem, conc.; ut objectum claram Dei visionem excitans, neg. Nam Dei visio intuitiva, utpote rei simplicissimæ, exigit I. ut videatur divinitatis plenitudo tota simul, non per partes. Atqui lumen illud intime præsens per modum ideæ, *ex parte* tantum exhibet divinitatem, ut nempe ad occursum unius creaturæ de ejus, ex. gr., bonitate, ad occursum alterius, de ejus magnitudine judicemus &c.; ergo licet nobis adsit idea summi boni, & incommutabile lumen, non tamen illud intuitive videmus. *Ex parte enim cognoscimus*, ait Ap. 1 Cor. 13; & S. P. ad Tr. 35. in Jo. *Est quidem præsens divinus sol, sed radius per obliqua ad cor tenebrosum missus est*. II. exigit, ut caligines mentis abscedant, quod nonnisi in patria repromissum est. Tunc enim, non antea, *videbimus eum facie ad faciem, & sicuti est*. Nunc autem, licet omnia in ejus lumine videamus, ipsum tamen videre non possumus: sicut in densa nubium caligine solis ope corpora cernimus, sed solis orbem non videmus (b).

Ob. IV. S. P. Aug. 10. de C. D. 22 ait solum peccatum caussam esse, cur Deum non videamus; ergo justus Deum naturaliter videret.

℟. Dist. ant. Caussam moralem, prout nos gratia exuit, per quam beatitudo comparatur, conc.; physicam, quæ nos penitus privat intelligentia, quam Deus potest per gratiam ad se convertere, & lumine vultus sui perpetuo explere, neg. Ad-

(a) 3 c. Gent 50. (b) *Vide Pomerium l. 1 Vit. Cont. 2 Thomassin. l. 6. 21.*

Adde per peccatum abstractivam Dei Visionem pœnali cæcitate, quæ mentis aciem retardat, aliqualiter obnubilari. Fuit enim Adamo ante lapsum vis intelligentiæ splendidior.

Propositio II. Nequit a Deo produci creatura, quæ Deum naturaliter intueri possit.

Constat ex dictis, & prob. Ad intuitivam Dei visionem requiritur, ut Deus sit præsens per modum objecti; sed nulla creatura, quantumvis perfecta, efficere potest, ut Deus sibi præsens sit per modum objecti, & ejus intellectum moveat, nisi velit; ergo &c.

Opp. Dari potest accidens supernaturale, ut gratia, & habitus Theologalium virtutum; ergo dari etiam potest supernaturalis substantia: sed hæc posset vi sua Deum videre intuitive; ergo &c.

℞. Neg. conseq. Accidens enim alteri inhæret, substantia vero est per se; illud ergo, licet supernaturale sit, creatum est, quidquid enim in alio recipitur creatum est: increatum enim, cum esse habeat a se, nullo indiget, in quo recipi debeat. Substantia autem, quæ supernaturalis foret, non haberet esse supernaturale in se receptum, & per cons. per suum esse a substantia increata non distingueretur, quod est absurdum; ergo &c.

Caput II.

An creatura supernaturali Dei lumine possit videre Deum, eumque comprehendere?

NOt. In oppositum Eunomianis errorem VII. Ecclesiæ sæculo Armeni abiere, qui creaturam, neque superno lumine, Dei visione frui posse affirmarunt. His addi possunt Monachi Palamitæ, qui divinam essentiam, utpote inaccessibilem videri putabant a beatis tantum in quodam lumine increato, & a divinitate diffuso, ipsis etiam corporeis oculis aspectabili, ut sol, in quem aciem figere non valemus, in radiis ab eo emissis conspicitur. Quod commentum sequenti capite refutabimus. Sit itaque

Propositio I. Intellectus creatus potest supernaturali lumine Deum intuitive videre.

Prob. I. Scripturis. Matt. 5. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* I. ad Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem sicut cognitus sum.* I. Jo. 3. *Videbimus eum sicuti est.* Matt. 18. *Angeli semper vident faciem Patris;* ergo &c.

Prob.

Prob. II. ex PP. Irenæus l. 4. 37. *Homines*, inquit, *videbunt Deum, ille autem videtur, a quibus vult, quando vult & quomodo vult*. Clemens Alex. l. 5 Strom. *Mundi corde Deum videbunt, postquam extremam perfectionem attigerint*. Nazianzenus Or. 20 ait: *A beatis Trinitatem videri purius, ac perfectius*. Idem docent Ambrosius (*a*), Gregorius (*b*), Prosper (*c*), Bernardus (*d*), & S. P. Aug. Ep. 112, ubi ait: *Si quæris quomodo dictus sit invisibilis, si videri potest? Respondeo invisibilem esse natura, videri autem cum vult, & quando vult*. Jure ergo a Patribus Florentinæ Synodi sess. 26, & a Benedicto XII. in Extravag. *Benedictus Deus*, definitum est: *Justorum animas, exutas corporibus, divinam essentiam facie ad faciem intueri*; ergo &c.

Prob. III. ratione. Potest homo per gratiam consequi finem suum, & beatitudinem repromissam; sed hæc est visio intuitiva; ergo &c. Conf. est Augustini l. 22 de C. D. 29. *Præmium fidei vobis visio ista servatur*. Et I. Conf. 1. *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*; ergo &c.

Ob. I. Ap. I. ad Tim. 1 ait: Deum esse *invisibilem, inaccessibilem*, a nullo visum esse, nec videri posse; ergo &c. II. Jo. 1. 18. habetur: *Deum nemo vidit unquam*, & Matth. 11. *Nemo novit filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi filius*. III. 1. Petr. 1, *In quem desiderant Angeli prospicere*; non vident ergo, quod cupiunt; ergo &c.

℞. Ad I. dist. ant. Ait esse invisibilem &c. vel corporeis oculis, vel naturæ vi, aut comprehensiva visione, conc., absolute, nego. *Cum enim falsa esse nequeant hæc testimonia; beati mundo corde &c. Et; videbimus eum sicuti est; negare non possumus, filios Dei visuros Deum*, ait S. P. Aug. Ep. 3, ubi probat, Deum invisibilem, & inaccessibilem dici, quod non videatur, nonnisi oculis cordis. Ad II. dist. ant. *Nemo vidit aut novit* cognitione perfecta, aut comprehensiva, conc., nullimode, neg. Reapse soli filio illa cognitio tribuitur, quia solus in paterno sinu consistens, perfectissime Deum novit; vel forte Judæos perstringunt Joannes, & Matthæus, qui Christum de cœlo descendisse negabant iis verbis: *nonne hic est filius Joseph? Quomodo ergo dicit, de cœlo descendi?* Ad III. neg. conf. Nam si verba Petri referantur

(a) *L. 3 Comm. in Luc.* (b) *L. 18. Moral. 28.* (c) *De Vit. cont. c. 4.* (d) *Serm. 4 in F. omn. SS.*

tur ad Christum, aut Spiritum sanctum, significant angelos dei Christi glorificatione gaudere, neque anxietatis desiderio, sed completa satietate, quæ semper accenditur, Trinitatem intueri, ut exponit Gregorius (a). Si vero referantur ad fidei sacramenta, quod græca, & syriaca lectio habeat, εἰς ἃ, *in quæ*, non εἰς ὃν, *in quem* juxta latinas aliquas (b), tunc sensus est, angelos optare fidei incrementum, quod *magnum pietatis sacramentum*, ex I. ad Tim. 3, *apparuit angelis, prædicatum est gentibus, assumptum est in gloria.*

Ob. III. Deus, utpote infinitus, nequit esse objectum finitæ potentiæ: non est enim inter finitum, & infinitum proportio; ergo &c.

℟. Dist. maj. Nequit esse objectum potentiæ finitæ naturaliter operantis, conc., supernaturaliter, neg. Deus ergo non est objectum intellectus naturaliter percipientis, sed, ut mens videat intuitive, divino indiget lumine, nedum illustrante, ut fit in visione abstractiva, sed etiam per modum objecti specialiter concurrente, & intellectum vivide excitante. Potest autem naturalis potentia auxilio gratiæ extra naturæ sphæram exire, sicuti potest credere, diligere, & vitam æternam promereri, quæ omnia excedunt naturæ ordinem,

Inst. Magis distat Deus ab intellectu creato, quam oculus corporeus ab angelo; sed oculus corporeus elevari nequit ad videndum Deum, imo nec Angelum; ergo nec intellectus creatus.

℟. I. Dist. Min. Non potest elevari &c. ratione distantiæ, seu finitatis, nego, ratione modi, quo objectum attingit, conc. Oculus enim elevari nequit, non quod sit potentia finita, aut distans a Deo, vel angelo; sed quia visus per se est sensus ac perceptio in sola imagine, ac simulacro corporalis objecti, radiorum ordinata incidentia depicto, nervorumque motione ad mentem delato. Fit enim visio incisione, & refractione radiorum, per quam retinæ capillamenta, motuumque excitationes oriuntur, quarum occasione perficitur animæ sensus. At vero spiritalia, non ope simulacrorum, sed in seipsis, si adsint, conspiciuntur. Censet tamen Maignanus, & Le-Grand, posse Deum, vel angelum corporeis oculis cerni, si illi omnes motus exerceant, quos oculi exercent, dum substantia corporea movetur, idest si Deus, vel an-

(a) *Hom. 8 in Ezech.*
(b) *Ap. Ambrosium, Isidorum Pelus; Estium, Grotium &c.*

angelus organum moveat, & lucem inflectat, ut faceret corpus assumptum. In quorum sententia.

℟. II. Non repugnare, quin Deus videatur ab intellectu finito, licet sit infinitus, quia finito modo conspicitur, sicut videtur ab oculo, licet sit incorporeus, quia videtur modo corporeo. Neque ex hoc sequitur, Deum corporeis oculis videri posse, ut est in se; nam videre modo corporeo, non est in se videre, sed in simulacro, & imagine in retina depicta, ut dictum est.

Propositio II. Intellectus creatus Deum videns intuitive, nequit illum perfecte comprehendere.

Not. Comprehensionis nomine plenissimam cognitionem intelligi. *Aliud est enim videre*, ait S.P.ep.112, *aliud est totum videndo comprehendere. Id videtur, quod præsens utcumque sentitur. Comprehenditur autem, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem: sicut te nihil latet præsentis voluntatis tuæ, circumspicere autem potes fines annuli tui*. Et serm. 38 de Verb. Dom. addit exemplum hominis, cujus videmus faciem, non dorsum, nec alia membra. Qui autem comprehendit, præter essentiam, omnes effectus inde manantes agnoscit, idest ea omnia, quæ *formaliter*, & *eminenter* in ea continentur, ex. gr. in sole, ne dum lucem, sed aurum, lapides, & alia corpora, quorum habet vim effectricem, cognoscit. Ut itaque Deum quis comprehendat, opus est, ut præter naturam, ea omnia cognoscat, quæ ab eo intelligi, aut produci possunt. Sic enim comprehensionem explicant præter nostrates, Vasquesius, Petavius (a) &c.

Prob. I. Scripturis. Job. 11. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum omnipotentem reperies?* Rom. 11. *Incomprehensibilia sunt judicia ejus &c.* Ubi nota nullibi Deum comprehensibilem dici, ut passim vocatur visibilis, qui alibi dicitur invisibilis; ergo Deus est natura invisibilis, visibilis gratia: comprehensibilis autem, nec natura, nec gratia. Hinc Lateranense Concilium cap. *Damnamus* statuit, *Deum esse rem quandam incomprehensibilem*.

Prob. II. ex Patribus. Epiphanius Hær.70. *Cum infinitum* (mens) *aspicit, non quatenus infinitum intuetur, sed quantum illius natura capere potest*. Quod probat exemplo hominis, qui cœlum per foramen aspiciens, nec altitudinem videt, nec extensionem. Chrisostomus hom.4. contra Anom. ait: *Dei ex_*

(a) L. 7 c. 4.

exquisitam comprehensionem habere non potest angelus, *aut ulla creatura*. S.P.Aug.Ser. 117. de Verb. Dom. *Si comprehendis*, *non est Deus*: *comprehendere enim omnino impossibile*; ergo &c.

Prob. III. ratione. Objectum comprehenditur, quando *nihil latet videntem* (*a*), & percipitur quidquid in re continetur, aut ab ea effici potest (*b*), sed mens finita nequit percipere, quod in Deo continetur, aut ab eo fieri potest, cum nullus sit divinæ potentiæ terminus; ergo &c. Deinde Ambrosius (*c*), Hilarius (*d*) &c. Verbi divinitatem demonstrant, quia in eo est omnis sapientiæ plenitudo; qui ergo ad hanc plenitudinem perveniret, eum Deum esse probari posset.

Ob. I. Beati, ex scripturis, Deum vident *ut est in se*, non *ex parte*, *sed sicut cogniti sunt*. *Implentur in omnem Dei plenitudinem*. *Scrutantur quæ sit latitudo*, *longitudo* &c.; ergo &c.

℟. Neg. conf. Potest enim objectum videri in se, licet tota ejus latitudo non videatur, sicut potest cœlum per foramen videri. Potest etiam totum, & non ex parte videri objectum, nec tamen comprehendi, si videantur tantum, quæ sunt in eo *formaliter*, non quæ *eminenter*, ut in Sole videtur lux, non aurum, plantæ &c. Potest etiam anima plenitudine felicitatis expleri, licet divinitatem non comprehendat, sicut vas potest impleri, licet minimam capiat aquæ partem; ergo &c.

Ob. II. Beati ita vident Deum, ut nihil eos lateat; ergo comprehendunt. Prob. ant. Deus enim est res simplicissima; ergo videri nequit, quin tota videatur. ℟. dist. ant. Nihil eos latet, quod est in Deo *formaliter*, conc., *eminenter*, neg. ℟. patet ex dictis (

Dices. Beati vident omnipotentiam Dei, sed hæc connotat possibilia omnia, quæ sunt in Deo eminenter; ergo &c.

℟. dist. ant. Vident omnipotentiam in se, & *formaliter*, idest vim effectricem creaturarum, conc., *eminenter*, idest omnes perfectiones, quæ a Deo produci possunt, subdistinguo: in communi, & confuse, conc., in specie, & distincte, neg. Nam ut videas sapientiam, & providentiam, sat est intueri divinitatem, quæ intelligit, & operatur quidquid verum, aut bonum est: ut autem divinitatem comprehendas, opus est, ut clare percipias etiam objecta ipsa, & effectus, qui ad divinitatem referuntur.

Ca-

[a] *S. P. Aug. Ep.* 112. [b] *Vide not. prac.*
(c) *L.* 5. *de Fid. c.* 7. [d] *Lib.* 9.

Caput III.

De lumine gloriæ, quo creatura rationalis Deum intuitive videre potest.

Superno lumine indigere creaturam, ut Deum videre possit, expresse docuit Viennense Concilium contra Beguardos, & Beguinas dicentes, quod *creatura in se ipsa naturaliter est beata, quodque non indiget lumine gloriæ ad Deum videndum*. De natura ergo hujus luminis (quod Concilium caute omisit, ne fidei dogma scholarum placitis immisceret) agendum est.

Not. I. Gregorius Palamas, aliique Græci putabant, lumen gloriæ esse lucem increatam, a divinitate diffusam, ab eaque distinctam, & corporeis oculis aspectabilem, idque probare nitebantur I. ex Act. 4. Byzantinæ Syn. contra Barlaamum, & Acindinum celebratæ, ubi definitur, lumen transfigurationis dominicæ increatum esse, & a Dei substantia distinctum: quod monachi Thessalonicæ tam aperte monstrarunt, ut Barlaamus suam ignorantiam confessus, caussæ cesserit. II. Deus est invisibilis; ergo videtur in lumine increato, quod a Deo emanat, sed ab ipso distinguitur. III. Nequit Sol ab oculo videri, nisi in radiis ab eo effusis, qui enim propius accedit, exuritur; ergo nequit videri Deus, nisi in lumine a se fluente, & distincto. IV. Lumen gloriæ est regnum Patris; sed hoc est æternum, & increatum; ergo & lumen gloriæ.

Cum fictitium hoc lumen supra fuerit explosum (*a*), reliquum est, ut Græcorum argumentis occurramus.

℟. ad I. Byzantinam Syn., utpote a Græcis schismaticis habitam, non esse œcumenicam (1). Neque eam constat, præsente Barlaamo, quidpiam de increato lumine statuisse: fallitur ergo Cantacuzenus dicens, Barlaamum a Palama convictum, suam ignorantiam confessum esse: Gregorius enim scribit, Imperatorem vetasse, ne de rebus dogmaticis ageretur, & Barlaamum, absoluta Synodo, in Italiam rediisse.

Ad

(1) Qui probe novit quanta esset apud Græcos morum, doctrinæque corruptio, quo tempore hæc Pseudosynodus coacta est, facile intelliget, quo in pretio illius definitiones habendæ sint. Præsertim cum constet ex dictis, eas & sacris literis, & rationi ipsi adversari.

(a) *Prop. III. cap. IV. Lib. II.*

Ad II. ℞. argumentum nimis probare, nempe divinitatem in se videri non posse, quod Propos. I. cap. præc. rejecimus. Ad III. neg. suppositum; non enim operationes Dei a divina substantia realiter distinguuntur, ut splendor Solis a Sole. Ad IV. conc. argumentum; nam regnum æternum est Deus ipse, qui Abrahæ dixit: *Ego ero merces tua magna nimis*.

Not. II. Communior scholarum sententia est, lumen gloriæ esse qualitatem, & habitum supernaturalem a Deo infusum intellectui Beatorum, quo elevatur ad intuitive videndum Deum. Quod sic probant. I. Lumen gloriæ ita permanet in Beatis, ut fides, spes &c. in viatoribus; sed hæ sunt habitus, & qualitates creatæ a Deo infusæ: ergo & illæ. II. Lumen gloriæ requiritur ex parte potentiæ, quæ perfici debet, & ad actum visionis expediri: sed intellectus a Deo perficitur per creatam qualitatem; ergo &c. III. Lumen gloriæ nec Deus est, nec ipsa visio; non I., non enim negabant Beguardi, ad beatam visionem Deum intervenire: non II., quia Viennensis Synodus lumen exigit ad visionem Dei, proindeque hanc ab illo secernit; ergo &c.

Creatum hoc lumen adeo necessarium putant Thomistæ, & Ægidiani, ut sine illo divinam substantiam neque divinitus videri posse arbitrentur. Ajunt enim I.: Non potest corporeus oculus Solem absque ejus lumine videre; ergo nec mens potest sine lumine gloriæ videre Deum. II. Uberior concursus a Scotistis inductus, nihil ponit in potentia, sed tantum influit in actum; ergo præter ipsum requiritur superinfusa aliqua virtus creata: sed hoc est lumen gloriæ; ergo &c. III. Licet Deus supplere possit efficientiam secundæ caussæ, v. g. Lucem sine Sole producere; non potest tamen efficere, ut Sol illuminet sine intrinseca virtute illuminandi; ergo nec potest efficere, ut intellectus Deum videat sine virtute luminis gloriæ.

Not. III. Maignanus (a), aliique, quibus persuasum est, a D.Thoma claram imaginem, aut similitudinem Dei, quæ sit creata, nullibi admitti (per hanc enim, utpote inferioris ordinis, nequeunt superiora cognosci, sicuti per speciem corporis, aut hominis spiritus, aut Angelus nequit intelligi) putant, lumen gloriæ esse eandem speciem Dei impressam, nempe divinam essentiam conjunctam cum intellectu creato objective. Si enim species coloris est lux suis radiis retinam feriens, quod dicitur *species intentionalis*; erit ergo lumen glo-

(a) *Phil. sacr. c. 15 Prop. 7.*

gloriæ ipsa lux divinitatis menti beatorum conjuncta. Sic censet, oppositas conciliari doctorum sententias, quorum alii docent, lumen gloriæ se tenere ex parte objecti, alii ex parte potentiæ, cum enim sit conjunctio divinæ essentiæ cum intellectu, objectum & potentiam simul importat.

Ab hac sententia non multum abest Petavius l. 7 c. 8, ubi notat I., a nemine demonstratum, qualis sit hæc actuosa facultas, qua ad videndum Deum spiritalis natura fulcitur. II. ex veterum doctrina ad objectum potius, quam ad intellectum illam referri. Nam veteres lucem illam Deum ipsum intelligunt, ut Plotinus Enn. 5 l. 3 *Hic verus est*, inquit, *animæ finis*, *lumen illud attingere*, *& per ipsum*, *ipsum intueri*, *non alterius lumine contueri* &c. Idem habet S.P. de Pec. mor. 19. Petavius ergo non aliud lumen agnoscit, nisi Deum. Hoc tamen inquirendo, non definiendo scribit.

Not. IV. Thomassinus (*a*) opinatur lumen gloriæ ipsam esse Spiritus sancti personam, beatorum mentes illustrantem, quod probat ex Basilio (*b*), & Nysseno (*c*), qui docent, Spiritum sanctum esse lumen illud Ps. 35. *In lumine tuo* &c. Addit ex laudatis Patribus, quod sicuti Patrem videre non possumus, nisi per Filium, ita nec Filium, nisi per Spiritum sanctum, quem Filii imaginem vocat Athanasius (*d*), & Cyrillus Alexandrinus (*e*). Sic patet, cur Beati Deum videant, cum Deus nonnisi a seipso videri possit; quia nempe vis, qua videtur, est Spiritus sancti species; in qua videtur, est Filius. Mens autem sub hac specie, & in hoc lumine delitescens, Deum videt. Hæc ille tom. I. Th. dogm. p. 392.

Not. V. Nullam ex laudatis sententiis difficultate carere. I. in eo vera est, quod lumen gloriæ constituit in habitu, & qualitate supernaturali potentiam elevante, sed in eo, quod naturam hujus habitus statuit in entitate a mente distincta, mihi non probatur. Nulla est enim entitas adeo efficax, quæ inter creaturam, & Deum adæquationem inducat. Si enim nunc eget mens increato lumine ad judicandum (*f*), quanto magis superno, & increato indigebit, ut in se videat incommutabilem veritatem? Maignani opinio in eo placet, quod lumen gloriæ a Dei natura non secernit: sed luminis gloriæ munus non satis exponit, sicut enim gratia non est sola unio deitatis per modum speciei intelligibilis (hanc enim gratiam non negavit Pelagius), sed opus est

(a) *L. 6 c. 16.* (b) *De Sp. s. c. 18.* (c) *Or. in S. Steph.*
(d) *In Epist. ad Serap.* (e) *L. Thes. 33.* (f) *Vide Lib. I.*

est etiam qualitate supernaturali elevante intellectum, & voluntatem; ita ad Dei visionem non sat est unio objecti ad potentiam, nisi addatur qualitas, & habitus supernaturalis. Deinde etiam Beguardi dicentes, naturaliter videri Deum, hanc unionem necessario admittebant, & tamen lumen gloriæ negabant; ergo &c. Idem dicimus de Petavii sententia, qui lumen gloriæ ad rem subjectam, non ad potentiam admisit. Thomassini opinio falsa est: nam tota Trinitas est unum inaccessibile lumen, neque de Patris splendore separari debet Filius, aut Spiritus sanctus, ut docet S.P.Aug. (a); si ergo Pater proprio lumine non videtur, nec videbitur lumine Spiritus sancti, cum sint unum, & idem. His prænotatis sit

Propositio. Lumen gloriæ est ipse Deus, sive divinum, & increatum lumen Beatorum menti affulgens, suoque fulgore imprimens illi qualitatem, & habitum, qui non est entitas realiter ab anima distincta, sed ejus ordo, affectio, & modificatio (1).

Prob. I. pars Scripturis. Ps. 35 habetur: *In lumine tuo videbimus lumen*. Isa. 60. *Non erit tibi amplius sol, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam*. Apoc. 21.23. *Civitas non eget sole, nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est agnus:* quibus verbis lumen gloriæ designari, fatentur omnes. Atqui non aliud ibi lumen innuitur, nisi Deus, & agnus, idest Verbum Patris; ergo ipse Deus est lumen gloriæ.

Prob. II. ex Patribus. Augustinus de Mor. Eccl. 11 ait: *Ille namque ipsum lumen est, nobis autem ab eodem illuminari licet*. Et de Gen. ad Lit. *Aliud est autem ipsum lu-*

G 2 *lu-*

(1) Hanc thesim in schola Ægidiana propugnari non posse, scribit cl. Auctor in schol.c.3 l.3 Venet. edit., ubi inter alia hoc argumentum profert: lux increata est objectum visionis beatificæ; lumen vero gloriæ ejus fulcrum, & adjumentum: atqui objectum ab ejus medio secerni debet, alias ad Dei visionem necessarium non esset lumen gloriæ, quod a Viennensi Synodo proscriptum est; ergo &c.

Hoc tamen non secus ac alia, quæ ibi proferuntur, quæque contra Maignani placita urgeri possunt, assertionem nostram, non evertunt, ut ex infra dicendis probatione II. ad R. adversariorum, & in R. ad ob. ult. planum fiet, ubi lucem objectivam ab ea, quæ potentiam attingit, re non secerni ostendemus, atque eandem esse divinam lucem, quæ videtur, & in qua videtur, perspicue declarabimus. Vide R. ad Inst. 2 ob. 1 c. 1 l. 1.

[a] *Lib. 20 contra Faust.*

men, quo illustratur anima, ut omnia vel in se, vel in illo conspiciat. Nam illud ipse Deus est, hoc autem creatura. Ps. 35. *Si lumen est, oculos meos parem.* Lib. I. de Pecc. m. 19. *Si percepto baptismo, de hac vita migraverit, perficietur in illo lumine veritatis, quod immutabiliter manet in æternum.* Ubi frustra Petavius scribit (*a*), aliquod a divina essentia diversum intelligi, quod enim *immutabiliter manet*, est ipse Deus; ergo &c.

℞. Patroni luminis creati loca laudata de luce objectiva esse exponenda, non de ea, quæ perficit potentiam. Sed constat ex dictis, utramque esse eandem divinam lucem, quæ videtur, & in qua videtur, quæ conspicitur, & illuminat; ergo non differt lux objectiva ab ea, quæ potentiam attingit.

Prob. III. ratione. Lumine gloriæ opus est, ut mens creata, & finita elevetur ad objectum supernaturale, & infinitum. Sed hoc fieri nequit creato lumine; Deus enim omnem creatam potentiam supergreditur; ergo &c. II. Ex quo per similitudines rerum inferiorum nequeant superiora repræsentari, recte probat S. Thomas (*b*), impossibilem esse speciem impressam creatam, Deum exhibentem ut est in se; ergo ex quo lumine inferioris ordinis superiora videri nequeant, ex. gr. candelæ lumine cœlum aut angelus, sequitur, impossibile esse lumen creatum, quo Deus videatur ut est in se. III. Lumen gloriæ mentem illustrat, movet, ac perficit; sed hæc omnia præstat solum lumen divinum, cum omnem in se virtutem, & perfectionem contineat; ergo &c. Non sufficit tamen sola præsentia increati luminis, sed requiritur etiam qualitas, & habitus: I. quia ex definitione Synodi Viennensis debet potentia elevari. II. Cum Deus ubique sit, nobisque *intimior intimo nostro* ex Augustino, quilibet viator, & etiam damnatus videret Deum, si sola præsentia visionem efficeret. III. Mens Deum videndo perficitur, & movetur, sed neutrum præstat sola præsentia; ergo &c.

Ad I. argumentum communis sententiæ ℞., habitum fidei &c. esse qualitatem creatam, & infusam, non quod sit entitas distincta ab anima, sed affectio, & quasi impressio divinæ virtutis, ut imago sigilli est ceræ dispositio, & affectio. Est ergo lumen gloriæ, & lumen increatum, & qualitas. Primum, prout mentem illustrat; secundum, prout est mentis affectio, quam efficit divinum lumen. Sic Solis radii sunt simul, & lumen & *species intentionalis*: lumen, prout illuminant

(a) *Lib. 16 c. 8.* (b) 1 P. q. 12.

nant oculum; species, prout feriunt retinam, & axem opticum imprimunt. Ad II. ℞., lumen gloriæ se tenere etiam ex parte potentiæ, non enim videretur objectum intime præsens, nisi se se in mentem imprimeret. Ad III. ℞., quod lumen gloriæ est quidem Deus menti affulgens, sed etiam animam afficiens, & illustrans. Jure ergo proscripti sunt Beguardi quod vellent, solo naturæ lumine, non increato, & divino, videri Deum.

Ita conciliantur discrepantes Theologi, quorum aliqui negant, absque lumine gloriæ Deum in se absolute videri posse, affirmantibus aliis. Potest enim videri sine lumine creato, & qualitate distincta realiter ab anima; nequit autem absque intima præsentia Dei moventis, & elevantis. Ad Maignani argumentum respondetur, lumen gloriæ esse divinam essentiam unitam menti Beatorum, sed addi debet dispositio, & qualitas a Deo movente, & operante, quo sensu PP. testimonia a Petavio laudata exponi debent. Ad Thomassini placita.

℞., Spiritum sanctum lumen gloriæ dici, quia hoc spectat ad gratiam, cujus ope fiunt opera supernaturalia. Nam Spiritui sancto tribuuntur dona gratiarum, sed sicut lumen, quod videtur, non est solus Spiritus sanctus, ita lumen, quo videtur, non est solum Spiritus sancti auxilium.

Opp. Visio beatifica est actio immanens vitalis, sed hæc requirit principium intrinsecum animæ inhærens, quod nequit Deus esse, cui repugnat inhærere; ergo &c. Confirmatur: etenim ad amandum Deum supernaturaliter requiritur in voluntate gratia intrinsece animæ inhærens; ergo &c.

℞. Dist. min. Requirit principium intrinsecum, quod sit forma, & qualitas distincta ab anima, nego; quod sit ipsa anima cum intima Dei præsentia illam movente, & adjuvante, conc. Ad confirmationem dicimus, quod sicut lumen gloriæ est Deus mentem illustrans, & voluntatem inflammans ad videndum, & fruendum Deum; ita gratia est Dei misericordia sanctam cogitationem, & bonum voluntatis motum operans: sicque tam lumen gloriæ, quam gratiæ auxilium increatum dicitur, & creatum, primum, prout est Deus ipse animæ illapsus, secundum, prout est animæ elevatio, ac motio, ut supra dictum est (a).

Caput IV.

De fide aliquorum Patrum circa possibilitatem intuitivæ Visionis.

NOt. I. Chrysostomus scribens contra Eunomium, & Aetium, ait, Dei naturam adeo sublimem, & impenetrabi-

(a) *Vide Auctorem.*

trabilem esse, ut angelorum superet intelligentiam. Hinc Græcis monachis ansa facta est asserendi, Deum non in se videri, sed in effluvio divinitatis. Censet Vasquesius (*a*), Chrysostomum, aliosque Patres vix posse excusari. Dubitatur præcipue de Hyeronymo, & Theodoreto, sed hos quoque defendunt Sixtus Senen. (*b*), Vellosillus (*c*), Alexander (*d*), Dupinius (*e*), Petavius (*f*), & etiam Capisuccus (*g*), aliique.

Not. II. Ut Patrum mens percipi valeat, videndum est, qua occasione, & quibus hæresibus emergentibus scripserint, nam aliquando in extremas partes declinasse visi sunt. Sic Cyrillus Nestorium exagitans ad Eutychianos deflectere Joanni Antiocheno visus est: & S. P. originale peccatum, & gratiam Christi prædicantem, ad Manichæos defecisse Pelagiani criminabantur. Patres ergo orta Aetii, & Eunomii hæresi invisibilem Deum esse clamabant. Sit itaque

PROPOSITIO I. Chrysostomus non visionem Dei in se, sed solam comprehensionem negavit.

Prob. ex ipso Chrysostomo. Nam hom. 3 ad Phil. ait: *Justi cum Rege sunt non per fidem, sed facie ad faciem*. Et Paren. 1 ad Theod. *Quid dicemus, quando intueri licebit ipsum Regem, non per speculum, sed facie ad faciem?* In Or.S.Phil. *Hic quidem*, ait, *nemo Deum vidit, illic autem perpetuo vident*. Addit etiam hanc regulam: *Quoties audis Deum nullum vidisse, intellige, nullum esse, qui Dei substantiam exquisita ratione perceperit*, cognitione nempe infinita, quam de Patre habet Filius, ut docet hom. 14 in Jo. Ex quibus sic arguitur: Qui ait, justos videre Deum facie ad faciem, nec tamen exquisitam habere cognitionem, quam de Patre habet Verbum, is non impugnat visionem intuitivam, sed comprehensivam; sed hoc docuit Chrysostomus ex dictis; ergo &c.

Ob. I. Chrysostomus hom. 23. in Gen. ait: *Divinæ gloriæ majestatem, neque Cherubim, neque Virtutes videre possunt* Et Hom. 14. *Id quod est Deus, non modo prophetæ non viderunt, sed neque angeli &c.*; ergo &c.

R. Neg. conf. Constat enim ex scopo S. D., hæc de comprehensiva visione esse accipienda; nam hom. 14 ait: *Ipsam substantiam, qualis est, solus ejus unigenitus agnoscit; qui certam notionem, & comprehensionem habet*.

Inst.

(a) *Disp. 37 c. 23.* (b) *Lib. 6 Bibl. an. 182.* (c) *In advert. ad T. 1 Chr. q. 5.* (d) *Sec. 4 c. 5. art. 20.* (e) *T. 3. Bibliot.* (f) *Lib. 7 c. 5 & 6.* (g) *In controv.*

Inst. S. D. laud. hom. 14 ait: *Si* (Angelos) *percontaberis nihil ab his de divina substantia audies, sed tantum referentes: Gloria in excelsis* &c.; sed si angeli viderent Deum intuitive, aliquid dicere possent; ergo &c.

℞. Dist. min. Possent aliquid dicere, quod perfecte notitiam adæquet, quam de Patre habet Filius, neg., imperfecte, subdistinguo: quia Deum non vident, nego, quia verbis exprimi nequit, conc. Plura enim vidit Paulus, *quæ non licet homini loqui*. Urget enim S. D. Eunomianos, qui Dei naturam unico vocabulo exprimi posse jactabant.

Inst. Vasquesius. Non ita erant insani Anomæi, ut sibi comprehensivam visionem arrogarent; ergo &c.

℞. Neg. ant. Nam de Eunomio ait Chrysostomus hom. 11. *Ausus est dicere, Deum novi, ut ipse Deus seipsum novit*. Et Hieron. in Matt. 11. *Erubescat Eunomius tantam sibi notitiam vindicans Patris, & Filii, quantam alterutrum in se habeant*.

Ob. II. S. D. cognitionem angelorum revelationem, & indulgentiam appellat, qualis est cognitio prophetarum; ergo &c.

℞. Dist. ant. Prout est gratiæ donum, non naturæ, ut Anomæi jactitabant, conc., prout est obscura aut ænigmatica, neg. Est enim cognitio angelorum gratiæ donum, sed fide & prophetia longe præstantius.

Ob. III. Chrysostomus ita loquitur de intellectu, ut de oculo corporeo; sed hic Deum non videt; ergo nec ille.

℞. Dist. ant. Ita loquitur, idest eandem vim tribuit sensibus, ac menti, neg. idest censet Deum infinitum finita mente comprehendi non posse, sicuti sensibili specie exhiberi non potest, conc.

Ob. IV. Hom. 4. ait, Deum visum ab angelis solum post assumptam humanitatem; ergo &c. ℞. dist. ant. In forma servi, conc., in forma Dei, nego.

Propositio II. Immerito Theodoretus erroris arguitur circa intuitivam Dei visionem.

Prob. ex comment. ep. ad Eph., ubi Theodoretus hæc habet: *Nunc per fidem ambulant, non per speciem, tunc autem videbunt facie ad faciem*. Et in Vit. S. Jacobi Anach. ait: *Plures Sanctorum reliquias in arca reposuit, cupiens cum eis resurgere, divinoque aspectu potiri*: ergo &c.

Ob. I. Theodoretus in Dial. Atrept. ait: *Impossibilis est etiam angelis divinæ naturæ contuitus*. Et 14 Ep. 1 ad Cor. *Videmus autem ejus, non quæ sub aspectu non cadit naturam, sed eam quæ de nobis sumpta est*; ergo &c.

℟. Dist. ant. *Impossibilis est* &c. corporeis oculis, ut putabant Eutychiani, conc., oculis mentis, subdistinguo: Exquisitus & plenus, qualem jactitabant Anomæi, conc., pro modulo nostræ mentis, neg. Traditur prima pars distinctionis a Theodoreto in dialogo supralaudato, ubi postquam scripturis docuit, Deum *in terris visum esse, & in carne manifestatum;* ait. *per hanc apparuit natura, quæ cerni non poterat, per hanc visus est angelis.* Hi nempe post incarnationem viderunt Deum humanitate indutum, qui non poterat divinitate comprehendi, ut dictum est supra.

Porro solam comprehensionem, quam sibi Anomæi arrogabant, angelis denegare Theodoretum, constat ex eodem dialogo, ubi ait; *Sic ergo de angelis intelligamus, quod semper vident faciem Patris, non vident divinam substantiam, quæ nec circumscribi, nec comprehendi potest.* Et in I. ad Cor. loquitur de Christi humanitate, cui illud Apostoli aptatur: *Videmus nunc per speculum* &c. Cupimus enim videre facie ad faciem Jesum Christum, quem per ænigma adoramus velatum sub speciebus in sacramento. Hinc ait Apostolus, *cupio dissolvi* &c.

Ob. II. In Comm. ep. ad Eph. Theodoretus loquitur etiam de humanitate Christi, ait enim, *videbunt naturam pro nobis assumptam ab omni creatura adoratam;* ergo &c.

℟. Dist. ant. Loquitur de humanitate Christi tam fidelibus quam infidelibus aspectabili in die judicii, conc., exclusa a justis visione intuitiva, neg.; distinguit ergo Theodoretus, & quod justi videbunt, & quod fideles simul, & infideles videbunt. *Fideles*, ait, *vident per speculum* &c. *tunc autem videbunt facie ad faciem.* Et statim subdit: *Fideles, & infideles videbunt naturam ex nobis sumptam;* ergo fideles, & justi, præter sumptam a nobis naturam, divinam quoque videbunt.

Propositio III. Hieronymus intuitivam Dei visionem possibilem censuit.

Prob. ex Comm. in I Is. c. 5, ubi ait: *Angeli etiam minimorum semper vident faciem Dei. Et nunc in speculo videmus, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in angelos profecerimus. In his verbis.* ait S.P.Aug.Ep.112, *multa consideranda sunt. I. Quia & ipse* (Hieronymus) *sentit tunc nos visuros faciem Dei, cum in angelos profecerimus, quod erit in resurrectione mortuorum.*

Dices. Hieronymus ibidem ait, *faciem Domini secundum naturæ proprietatem a nulla creatura videri;* ergo &c.

℟. Dist. ant. Non videri plena, & exquisita cognitione, quæ

quæ Dei infinitatem adæquet, conc. nullo modo; nego.

Hæc autem, aliaque apud Patres tribus modis exponi possunt. I. De oculis corporeis, quibus est omnino invisibilis spiritalis substantia: *Videri enim, & videre corporum res est*, ait Orig. 1 Per., *cognosci*, *& cognoscere intellectualis naturæ* II. De comprehensione, de qua ait S. P. *Ideo Deum nemo vidit unquam*, *quia plenitudinem divinitatis nemo conspexit*. Hoc sensu Chrysostomus, & Theodoretus Deum invisibilem prædicant. III. De statu hujus vitæ, maxime naturæ viribus (*a*). Traditur hæc triplex via a Sixto Senensi (*b*), qui eam accepit a D. Thoma, is autem ab Augustino. Primum ex Ep. 114 (*c*) 5, ubi ait: *Corporalibus oculis non quæritur*. Secundum ibid. c. 6. *Plenitudinem divinitatis nemo comprehendit*. Tertium c. 14, ubi docet, Deum *invisibilem esse natura*, *videri autem*, *cum vult*, *sicut vult*. Ita Ambrosii, Eucherii, Anastasii, Theophylacti, Euthymii, aliorumque, sensa facile intelliges (1).

Caput V.

Exponitur vera Augustini mens de visibilitate Dei per oculos corporis.

NOt. I. Corporeis oculis Deum esse invisibilem docent theologi omnes; & quidam mirantur in re tam clara dubium fuisse Augustinum. Imo Petavius (*d*) asserit, Augustinum ne tolerabilem quidem opinionem explicare. Nos autem cum Thomassino (*e*), Juvenin (*f*), Gotti (*g*), Tournelio (*h*), Habert (*i*); Boucart (*k*), aliisque pronunciamus, S. P.

(1) Quidam in suspicionem adducunt etiam Isidorum, Epiphanium, Basilium, Cyrillos duos, Nyssenum &c.; sed eos de comprehensiva visione accipiendos ex scopo verbisque colligitur. Isidorus enim negat tantum *Dei essentiam plene* videri posse. Epiphanius rejicit visionem quæ est *speculationis infinitas*. Basilius eam negat, qua Filius, & Spiritus Sanctus Dei substantiam *penitus comprehendunt*. Cyrillus Hierosolymitanus Dei visionem admittit, sed pro *mensura* cujusque *ordinis*. Cyrillus Alexandrinus, & Nyssenus negant Dei comprehensionem. Ille enim utitur Verbo περιδράττεσθαι, *circumplecti*, iste vero περιλαβεῖν, *undique comprehendere*; ergo &c.

(a) *Vide Cap. I.* (b) *Lib. 6 Bibl.* (c) *Alias* 112 (d) *Lib. 7 Th. D. t. 2. n. 3.* [e] *Lib. 6 c. 15.* (f) *Diss. 4 a. 3.* (g) *De Vis. Dei q. 1.* [h] *Qu. 10 a. 1.* (i) *Cap. 14 §. 4.* (k) *T. 2. Diss.*

S. P. a communi sententia non recessisse, eamque invicte firmasse.

Not.II. In eo sitam esse corporeæ visionis naturam, ut anima se se convertat ad contemplandam rem objectam, non in se immediate, sed in imagine, quam radii a singulis objectorum punctis prodeuntes, & in tunicas, & humores inflexi pingunt in retina. Visio ergo exigit, ut exteriora objecta cernantur, eaque partibus singulis, veluti pennicillis in oculi fundo exaratis, non in se inspiciantur: id enim si fieret, non sensus, sed intellectio haberetur. Eadem enim mens & sentit, & intelligit. Sentit, & videt per oculos, dum per radiorum impulsum fertur in simulacra vi exteriori depicta; intelligit, dum ad internas ideas convertitur.

Not.III. Ætate Augustini nonnullos putasse, Deum in altera vita corporeis oculis visum iri, eamque opinionem S.P.ep.92 (*a*) dementiam appellasse. Quod ægre ferens quidam Episcopus asseruit, carneos oculos post resurrectionem spiritales evasuros, & ad Dei visionem idoneos. Augustinus ergo studio pacis, data ad Fortunatianum ep.148 (*b*), veniam petiit, si quid acerbius exciderit, repetens tamen; Deum, utpote incorporeum, corporeis oculis esse invisibilem. An vero post resurrectionem spiritalia evasura sint corpora (quam opinionem priori tolerabiliorem pronunciat idem S.P., *quia conatus mentis utcumque ferendus est volentis corpus convertere in spiritum, non in corpus Deum*) non hoc ipse definit: imo ad id refellendum invicta argumenta suppeditat. Vide etiam ep. 147 & l. 22 de C.D. 29, ubi pariter in negativam sententiam inclinat. Duplex ergo distinguenda est quæstio: I. An Deus videri possit corporeis oculis, quam S. P. semper negative substinuit. II. An corpora resurgentium spiritalia futura sint, quam non definit, sed in negativam sententiam propendet. Sit ergo

PROPOSITIO I. S.P.Aug. non dubitanter, sed assertive, Deum invisibilem esse corporeis oculis pronunciavit.

Prob. ex ipso Augustino, qui 1 de Trin. 6 ait: *Videri autem Trinitas humano visu nullo modo potest.* Et Lib.8 c.4: *Non enim est corpus, ut carneis oculis inquiratur.* In serm.D. in m. cap. 2: *Quam stulti sunt*, ait, *qui Deum istis oculis quærunt*. Ep. 92 ad Ital. (*c*): *Deus est lux mentium, non istorum corporis oculorum. Hoc autem oculus videre corporis, neque nunc potest, neque tunc poterit*. Ibidem fidei merces visio

(a) *Alias 6.* (b) *Alias 111.* (c) *Alias 6.*

visio Dei promittitur, quæ si per corporeos oculos erit, frustra ad eam Sanctorum animus exercetur. Quam sententiam ita firmiter retinuit S. P., ut in ep. ad Fortunatianum veniam quidem roget, si quid durius exciderit, sed eam, inquit, *scripsisse non pœnitet, quia dixi corporeos oculos nec videre Deum, nec esse visuros, ne Deus ipse corporeus esse credatur. Et ne illud facie ad faciem sic accipiatur, tamquam membris corporeis terminatus sit Deus*; ergo &c.

PROPOSITIO II. S. P. Aug. omnia scholasticorum argumenta, & alia clariora pro hac sententia suppeditat.

Prob. Scholastici enim urgent sacras litteras, sanctos Patres, & rationes. In scripturis Deus dicitur *invisibilis*; atqui non est *invisibilis* mente; ergo est invisibilis oculis corporis. II. Sancti Patres Ambrosius, Hieronymus &c. id expresse testantur; ergo &c. III. Rectæ rationi adversatur, spiritalia esse objectum corporalis potentiæ. Atqui hæc etiam docuit S. P.; ergo &c. Prob. min. In ep. ad Ital. ad locum 1. Tim. 6. *Lucem inhabitat &c.*, ait, *Videri ab homine non potest, per quod videt homo corpore corpora. Nam si mentibus piorum esset inaccessibilis, non diceretur*, Psalmo 33. *Accedite, & illuminamini*. Ita etiam exponit alia loca ep. 147, & 148. Ex Patribus laudat ibidem Ambrosium in Luc. lib. 1. cap. 3, ubi ait: *Nec corporalibus oculis quæritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur &c.* (a). Laudat etiam ibidem Hieronymum, scribens, *S. Hieronymus ait: Videre Deum sicuti est in natura sua oculus hominis non potest*. Et num. 9. *Alio loco dicit, non solum Patris divinitatem, sed nec Filii, & Spiritus sancti posse oculos carnis aspicere*. Ibidem enim tres affert rationes validissimas. *Omne quippe, quod oculis corporis conspici potest, in loco aliquo sit necesse est, nec ubique sit totum... non ita est Deus invisibilis* (b); ergo Augustinus omnia argumenta pro hac sententia suppeditat.

Imo quædam clariora producit. I. ab oculi natura, quæ attingit exteriora objecta in imagine radiorum ope depicta, non in se immediate, ut intellectus. Ait enim ep. 148: *Corporis oculos dixi non visuros Deum, quod non possunt cernere, nisi corpora, quæ ab eis aliquo intervallo separata sunt*. Similia habet S. Fulgentius (c). Constat ergo Deum videri non posse corporeis oculis, quia præsens est menti. II. Utitur S. P. exemplis aptissimis. Primum petit ab aliis sensibus. Ait enim

(a) *Vide cap.* 11. 14, & 23. (b) *Vide ep.* 148. (c) *Inquis.* 3 *Ferrandi.*

enim ep. ad Ital. *Cur solis oculis corporis hoc donum attributum est, non cæteris sensibus? Sonus ergo erit Deus, ut possit auribus percipi, & halitus erit, ut sentiri possit olfactu?* Secundum petit ep. 147 ex caritate, *quæ nec in loco videtur, nec oculis quæritur, nec tactu tenetur, nec auditur affatu; Quanto magis Deus ipse, cujus hoc pignus in nobis est?* Tertium petit ibidem c. 16 ex hac ipsa disputatione. Quærit enim a Paulina, an, quæ vera esse discernit, videantur mente, vel corpore? & ubi ostendit videri mente, non sensu, ait: *Iis ergo, quæ vides, perspectis, atque distinctis, attende, quæ credis in hoc ipso sermone.* Ex quibus verbis sic arguitur: si corporeis oculis Deus in se videri posset, posset etiam tangi, olfactu halituque sentiri, posset videri caritas, fides, veritas, & mentis perceptio, quæ solo animo concipiuntur: atqui Deus tangi nequit &c.; ergo nec corporeis oculis intueri; ergo S. P. multa argumenta pro hac sententia suppeditat.

Propositio III. An corpora resurgentium futura sint spiritalia, alia quæstio est, quam S. P. prudenter non definivit.

Prob. I. Ex ipso Augustino ep. 147, ubi exposita eorum sententia, qui *talem sperant spiritalis corporis qualitatem, ut etiam ipsa, quæ caro fuerat, spiritus fiat*, ait: *si ita est, quantum distat a superiori opinione, & quam sit tolerabilius, etiamsi verum non sit, puto facillime judicari, quia conatus mentis utcumque ferendus est, volentis corpus convertere in spiritum, non in corpus Deum, ac per hoc corporei oculi nunquam Deum videbunt, quia cum videbitur, spiritus eum, non corpus videbit.*

Prob. II. ratione. Qui enim ait, corporeis oculis Deum esse visibilem, facit Deum per localia spatia divisibilem cum Antropomorphitis: qui vero putat corpus ex animali resurgere spiritale, ut spiritum videat, nil impium de Deo sentit, nec eum spatio coarctat; ergo hæc quæstio longe distat a priori. Prudenter ergo S. P. quæstionem hanc mere philosophicam in suspenso reliquit, quæ licet falsa sit, non facile exemplis, & scripturarum auctoritate convellitur. Prudenter enim se gerit, qui hæresim impugnans, philosophicas quæstiones aut omittit, aut in adversarios detorquet: atqui S. P. Aug., negans visionem Dei per oculos corporis, Antropomorphitas impugnat, & contra eos detorquet quæstionem philosophicam, quam non definit; si enim opus est (ait S. P.) corporeos oculos fieri spiritales, ut Deum videant, jam Deus non est corporeus; ergo &c.

Dices. S.P.Aug. ea de re scribens ep. 197, & l. 22 de C.D.

C. D. 29, ubique nutat; ergo &c. ℟. dist. ant. Nutat de quæstione philosophica, conc., de dogmatica, nego. Cum enim contra illum ep.197 Episcopus quidam Audianus mussitasset, de quo aliam habet ad Fortunatianum plenam humilitatis epistolam, ne Audianus opponeret eorum sententiam, qui putant Deum videndum oculis corporis, neve alio disputationem averteret, respondet S. P., ne in horum quidem sententia sequi, Deum esse corporeum. Hi enim talem sperant corporum qualitatem, ut *quæ caro fuerat, spiritus fiat*. Spiritus ergo, ait S.P., Deum videbit, non corpus: sicque premit adversarios, tum in propria, tum in aliena sententia. Disputat etiam de hac quæstione l.22 de C.D.29, nec ibi eam definit, non enim ei occurrerunt certa exempla, aut testimonia scripturarum; negat tamen, corporeos oculos elevari posse ad Dei visionem, nisi in naturam spiritalem mutentur, semper in quæstione dogmatica constans, nutans de philosophica.

Propositio IV. Licet S. P. non definiat quæstionem de corpore spiritali, ostendit tamen sibi non probari.

Prob.I. Ep. 147 hanc sententiam tolerabiliorem appellat Audiana, sed falsam: *etiamsi*, ait, *verum non sit*. Et c. 22 ait, per eam, aut tolli naturam corporis, aut duplicari spiritus essentiam; *si & corpus spiritus erit, aut si unus erit spiritus, metuendum est, ne corpora sint omnino peritura*. In libris autem de C. D. ait: *aut ergo per illos oculos sic videbitur Deus, ut aliquod habeant menti simile, quod impossibile est ostendere, aut ita Deus nobis erit notus, ut videatur spiritu a singulis nobis, videatur in se ipso, videatur per corpora in omni corpore, quocumque fuerint spiritalis corporis oculi acie perveniente directi*, idest in effectibus, in quibus caussa cognoscitur, ut ait D.Thom. q.12. & S.P.ibid.

Adde, Augustinum scripturarum loca, quæ Dei visionem promittunt, non de oculis corporeis, sed mentis, ubique (*a*) accipere, unde sic arguitur. S.P.Aug. censet sententiam de corpore spiritali tolerabiliorem, sed falsam, tollere naturam corporis, esse intellectu difficiliorem, nec usurpandam in exponendis scripturis; ostendit ergo sibi non probari.

Dices, cur ergo ita est anceps? ℟. I. quia erat hæc plurium etiam catholicorum sententia. II. quia nihil putandum est Deo impossibile. III. ut erudiret nos, quomodo de aliorum sententia sit judicandum, a qua æquitatis regula quam longe abierint Vasquesius, & Petavius supra laudati, facile ex dictis potest intelligi. Ob.I.

(a) *Ep. 147. n. 37 & 39., & l. 22 de C. D. 29.*

Ob. I. Sæpe Deus Abrahæ, Jacob, & Moysi apparuit, & Job. 19. 26 habetur: *in carne mea videbo Deum ;* ergo &c.

℟. Neg.conf. Nam vel Deus, vel angelus in assumptis corporibus Patriarchis apparuit: aliquibus etiam ex privilegio sine internuncio manifesta, non imaginaria revelatione locutus est: quod hebraica phrasi dicitur *facie ad faciem*. An vero quidam Deum viderint oculo mentis, infra videbimus. Job autem apposite ait: *in carne*, non *per carnem*, ut notat S. P., ad significandum, etiam qui modo purgantur, quorum typus erat Job, reassumptis corporibus, Dei conspectu fruituros. Potest etiam exponi ex Augustino de Deo incarnato, & humanitate Christi, aut de resurrectione mortuorum. Subdit enim Job, *rursus circumdabor pelle mea*, idest suscitabor in hoc eodem corpore, & hisce oculis aspiciam in novissimo die Judicem universorum Christum Deum.

Ob. II. Deus potest corporeum oculum movere localiter, ejusque nervum opticum excitare; ergo potest videri. ℟.dist. ant. Potest &c. non efficiendo aliquam imaginem sui, conc., efficiendo, & imprimendo speciem, & imaginem, nego. Si enim Deus fibras oculi moveat, ea excitatione percipiet animus, esse aliquam moventem caussam, sed hanc non cernet, ubi enim radiorum flexione pinguntur rerum imagines, nullam potest ibi inspicere, nisi referentem corpora colorata (*a*).

Ob. III. Potest intellectus creatus objectum cernere increatum; ergo & corporeus oculus spiritale. ℟. neg. conf. Intellectus enim percipere potest quodlibet intelligibile, quod potest uniri menti, eamque illuminare; Deus ergo, qui est *lux vera*, licet infinitus, uniri potest humanæ menti, eamque præsentia sua illustrare. *Deo junctum est*, ait S.P., *quod intelligit Deum : intelligit autem rationalis anima Deum* ; ergo &c. Contra per sensus potest quidem anima externa objecta corporea sentire, quæ cum non sint per se unita menti, sed separata, in imagine, aut specie exhibentur, ad quam anima se convertens, advertit in affectione corporis sui, cui est unita, quod non poterat lumine interiori percipere. Sed nequit Deus recedere ab anima, nec membrorum lineamentis finiri ; ergo &c. *Corporis oculi*, ait S. P. ep. 148, *non possunt cernere nisi corpora , quæ ab eis aliquo loci intervallo separata sunt* (*b*).

Ob.IV. Aqua Baptismi gratiam caussat, & ignis corporeus spiritus torquet; ergo & oculus spiritum videt. ℟. dist. ant.

---

[a] *Vide Prop. I. c. 2 ad 2.* (b) *Vide Prop. II.*

ant. Caussat gratiam physice, neg., moraliter, conc. ℟. II. neg. conf. Oculus enim est caussa princeps, & vitalis, quæ virtute sua operatur, aqua vero baptismi, & ignis inferni sunt caussæ instrumentales, nec propria virtute operantur, sed Dei omnipotentia, cujus sunt instrumenta.

Ob. V.S.P. 22 de C.D. 29 ait, quod oculi *longe alterius erunt potentiæ, si per eos videbitur incorporea natura:* Et infra: *Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, ut videant & incorporalia*; ergo censet S. P. Deum oculis corporeis videri posse.

℟. dist. ant. Censet absolute, neg., in hypotesi quod corpus spiritus fiat, subdistinguo: Et eam hypothesim probat, neg., in suspenso relinquit, conc. (*a*). Nam quod ajunt aliqui, Aug. ibi quæstionem dirimere, ut in 11. Retract. 41, id plane nihil est: illhic enim quæ scripsit in lib. *De videndo Deo*, censet quidem, non retractat. De spiritali corpore in lib. de C. D. egisse fatetur; sed hanc quæstionem a prima diversam, ait se explicasse, non definisse. Explicuit autem hinc inde disputans acutissime; ergo ex lib. Retract. sententia nostra non evertitur, sed firmatur. *De videndo Deo* ait, *scripsi librum ubi de spiritali corpore inquisitionem distuli, utrum, vel quomodo Deus per corpus videatur; sed eam postea quæstionem in* 22 *de* C.D. *satis explicavi* (1).

DISSERTATIO II.

De actuali existentia intuitivæ visionis.

DE hoc argumento agemus hoc loco VIII. Capitibus. Ac I. quæremus, an aliqui in hac mortali vita Deum reapse viderint intuitive? II. An saltem Elias, & Henoc? III. An visio ista ad extremum judicii diem sit protrahenda? IV. an vero ad minimum tempus? V. Quid ea de re senserint Ambrosius, Augustinus, & Bernardus? VI. Quid etiam Joan-

(1) Cum ex dictis hucusque satis constet, omnia fere theologorum momenta fuisse ab Augustino præmonstrata, concludendum est S.P.ep.147 & l.22 de C.D.29. aliorum sententias referre circa futura corpora beatorum, quæ aliquo sensu spiritalia futura scribit Apostolus I.ad Cor.15. Ubi autem S.D. in propria sententia loquitur, scholarum sententiæ adhærere, est omnino exploratum.

(a) *Vide Prop. IV.*

Joannes XXII. P. M.? VII. De inæqualitate. VIII. tandem de objecto intuitivæ visionis sermo erit.

Caput I.

An aliqui in hac mortali vita Deum viderint intuitive?

Contendunt nonnulli, Moysi, Paulo, aliisque sanctissimis viris in hac vita mortali Dei visionem ex privilegio fuisse concessam. Alii autem negant. Libratis ergo utriusque partis hinc inde momentis, videtur hæc quæstio ambigua, & in utramque partem disputabilis. Agitur enim de facto, cujus neque aperta sunt scripturarum oracula, neque constans Patrum traditio. Utriusque partis momenta suppeditabimus, liberam cuique dantes arenam, & quomodo in adversarios irruere possit, aut eorum tela refellere.

Propositio I. Non desunt momenta, quibus evinci potest, Moysi, aliisque sanctissimis viris Dei visionem fuisse concessam.

Prob. I. Scripturis de Moyse. Num 12 legitur, *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: at non talis servus meus Moyses; ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per ænigmata Dominum videt*. Exod. 33. *Loquebatur Dominus Moysi facie ad faciem*. Et v. 18. *Ostendam tibi omne bonum*. De Paulo 2 ad Cor. 12 habetur: *Raptus est in paradisum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*: sed ex his verbis aperte innuitur manifestatio divinitatis, de qua Is. 64. *Oculus non vidit, quæ præparasti diligentibus te*; ergo &c.

Prob. II. ex Patribus. Augustiuus l. 11 de Gen. ad Lit. 27. hæc habet de Moyse: *Concupiverat enim videre Deum: non sicut viderat in monte* &c., sed *in ea substantia, qua Deus est, nulla assumpta corporea creatura*. Eadem habet ep. 147. Hilarius item (*a*), Rupertus (*b*), Isidorus Hisp. (*c*), qui scribit, Isaiam a Judæis occisum, quod scripserit: *Vidi Dominum sedentem super solium*; unde Hilarius ait, *Deum propheta vidit, & gloriam ejus usque ad invidiam propheticæ dignitatis aspexit*. Basilius hom. 1 in Exam. de Moyse ait: *Qui octogesimum agens ætatis annum vidit Deum, ut erat homini videre possibile*. Ambrosius l. 2 c. 2 ait: *Hic itaque neque in specie, neque per ænigma, sed clara, atque perspicua præsentiæ divinæ cognitione dignatus*. Prob.

(a) *De Trin.* 3. [b] *L.* 3. *de Vict. Verbi Dei* [c] *De Vita*.

Prob. III. ratione. Negari non potest hoc privilegium B.V.M., quæ creaturas omnes gratiarum donis antecellit, collatum fuisse, ut scribunt Rupertus, Albertus Magnus, D.Thomas de Villanova, aliique. De Moyse vero, & Paulo ait S. Thomas 2. 2. qu. 117, congruenter manifestatam illis esse divinam essentiam. *Nam sicut Moyses fuit primus doctorum Judæorum, sic Paulus primus doctor gentium*; ergo &c.

PROPOSITIO II. Non desunt momenta, quibus suaderi potest, nemini in hac vita visionem intuitivam fuisse concessam.

Prob. I. Scripturis Exod. 33 Moysi optanti divinam essentiam videre respondit Dominus: *Non videbit me homo, & vivet*; & v. ult. *Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris*. Quibus verbis vel humanitas Christi, aut visio imperfecta, aut Dei effectus significantur. Nam Jo. 1. 18 habetur: *Deum nemo vidit unquam*. Et ad Tim. 6: *Quem nullus hominum vidit*. Quæ verba a Joanne, & Paulo scripta sunt post ep. 2 ad Cor., ubi Apostolus narrat raptum suum.

Prob. II. ex Patribus. Missis enim Irenæo, Origene, aliisque de Millenariorum errore suspectis, Nazianzenus (*a*), S. Leo (*b*), Gregorius Magnus (*c*), aliique (*d*) (imo S.P.Aug. senior factus) huic sententiæ accessere. Nam de Tr. 3 in Jo. ait: *Quid vidit Moyses? Vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem: omnis illa creatura est. Typum Domini gerebat, non præsentiam exhibebat*. L. 2 de Trin. 16. *Cum demonstretur nec desideranti hoc fuisse concessum, quis audeat dicere, per similes formas, non creaturam, sed quod Deus est, oculis apparuisse mortalium* (*e*)? Ex quibus constat, ait Sylvius, Augustinum non judicasse Moysen & Paulum vidisse Deum.

Prob. III. ex conjecturis. Nam in Dei visione beatitudo sita est, quæ neque amitti potest, neque a Deo subtrahi sine culpa; ergo Moyses, & Paulus fuissent in hac vita beati, nec potuissent a beatitudine excidere. II. Fuissent viatores, nec per fidem ambulassent, hæc enim tollitur revelatione eorum, quæ creduntur; ergo hæc sententia scripturis, Patribus, & rationi nititur.

Utriusque partis momenta hucusque retulimus: nunc qua via singula dilui possint in opposita sententia aperiemus. Itaque scripturarum momenta, quibus innititur I. sententia, & præcipue illud Num. 12, exponi debent de summo inter

(a) *Or. 34.* (b) *Serm. de Transfigur.* [c] *L. 18 Moral.*
(d) *Apud Petav. l.7 c.12, & Sylv. q. 12 art. 11.*
(e) *Vide l.3 contra Maxim. 12, q.154 in Exod., L.4 de Symb. 3.*

Moysen, aliosque prophetas discrimine: illis enim per somnia & obscure Dominus locutus est; Moysi vero familiariter, absque internuncio, & manifesta legis, rituumque significatione: idque nec per momenta, ut Abrahæ &c. sed sæpe, & summa consuetudine. Si dicas, Moysen vidisse Dominum secum loquentem, respondetur illum fuisse angelum, non Deum ex Act. 7. Unde S.P. de Tr.3.in Jo. *Moyses*, ait, *vidit nubem, vidit angelum* &c. Ita etiam explicatur locus Exod. 33. Ubi notà, quod comminante Domino, se non ultra ascensurum ad populum duræ cervicis, ait Moyses: *præcipis, ut educam populum, & non indicas, quem missurus es mecum: si ergo inveni gratiam, ostende mihi faciem tuam*, idest, sis, quæso, ut fuisti hactenus, dux itineris nostri &c., quæ lectio obvia est, & cohæret hebraicæ, quæ habet, *ostende mihi viam tuam.* Petiit quidem Moyses (audita promissione Domini, qui ait, *facies mea præcedet te*) visionem beatificam, dicens: *ostende mihi gloriam tuam*; sed respondit Dominus: *non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet*; ergo denegata est visio illa. Paulus vero non ait, se vidisse Deum, sed audivisse *arcana verba, quæ* &c. Visio enim Dei, utpote vivida & clara, omnem a se dubitationem, atque ignorantiam removisset, nec ita ancipitem reliquisset, ut nesciret, an *in corpore*, an *extrà corpus* esset. Reapse post hunc raptum ad Timotheum scribit, *Deum nemo vidit unquam*: sed hoc falsum esset, si ipse vidisset; ergo &c.

Ad Patres ℞.non opus esse in quæstione adiaphora omnium Patrum consensu. Ceterum Augustini mens non ex lib. de Gen. ad lit. haurienda est, *ubi plura quæsita, quam inventa esse*, ait S. P. 11 Retr. 24, sed in suis postremis operibus supra laudatis, in quibus satis constat, ait Sylvius, eum a priori recessisse sententia. Potest etiam intelligi S. D. de vividiori, & sublimiori contemplatione, non de plena, & intuitiva visione. Quod ajunt de Isaia, verum est: sed Judæi ex verbis Isaiæ supra laudati ansam arripuerunt, ut de eo vindictam sumerent, qui eos principes appellaverat Sodomorum, ut scribit citato loco Isidorus. Constat enim, c. 6 narrari ab Isaia visionem per extasim, quam habuit in templo, ubi judicium de rege, & populo vaticinatur; Ambrosius autem l.5 de fide ait, oppositum evinci ex scripturis. Vel ergo dubius fuit, vel exponendus est, ut Augustinus. Basilio, quem frustra ad se trahit Estius (*a*), op-

(a) *In 2. dist.* 8 §. 10.

opponimus Nazianzenum, Hieronymum, Cyrillum (*a*).

Conjecturis productis ℞., convenientius fuisse, ut nemo ante Christum Visione Dei frueretur, neve ullus in via esset simul viator, & comprehensor, nec beatitudo ad momentum, sed perpetuo impartiretur. Excipe tamen B. V. Mariam, cui plus contulit gratiarum Deus quam ulli mortalium: licet id etiam, salva fide, & pietate, negari possit.

Ad momenta vero negativæ sententiæ ℞., locum Exod. 33 id unum probare, nempe denegatam ibidem Moysi visionem beatificam: sed eam postea concessam esse, evincitur ex 12 Num., ubi non solum Dei familiaritas, & arcanorum manifestatio innuitur iis verbis: *Ore ad os loquor ei*; sed etiam gloriæ participatio ex sequentibus; *& palam, & non per ænigma Dominum videt*, quod 70. reddunt *καὶ τὴν δόξαν Κυρίου εἶδε*, *gloriam Domini vidit*. Ubi Hebræus utitur nomine tetragrammaton, ut innuat non angelum ibi visum, sed verum Deum. Act. 7, & Hebr. 2 per manus angelorum legem datam esse constat, non solos angelos Moysi apparuisse. Nam Deut. 33. habetur: *Dominus de Sinai venit, & cum eo sanctorum millia*, idest cum angelorum exercitu. Ex Hilario etiam 1 de Trin. 3. *Angelus Dei Deus est*. Angelus enim qui Act. 7 in rubo apparuit, Exod. 3 ait: *Ego sum Deus Abraham* &c.

Quod vero dicitur (*b*): *non videbit me homo* &c., explicat S. P. (*c*), *Nemo videbit me vita ista, nisi quodammodo moriatur, sive exiens e corpore, sive alienatus a sensibus, ut nesciat, an in corpore, an extra sit*. Locus Jo. 1, & 1 ad Tim. 6 de visione comprehensiva, quam habet Filius Dei, accipi debet. Alias nec angeli Deum viderent. Nec obstat in generalibus sententiis quosdam excipi ex privilegio, ut B. V. ab ea, quæ extat ad Rom. 5, *omnes in Adam peccaverunt*.

Ad Patres ℞., eos non convenire in quæstione adiaphora. Nazianzenus, & Græci Patres, nec non Ambrosius, de visione comprehensiva sunt exponendi: agunt enim contra Eunomianos. Alii generice, & cum exceptione loquuntur, ac Moysi quidem breves, & ephimeras visiones tribuunt, non singularem illam, & permanentem, de qua Num. 12. Ita sibi constat ubique Augustinus. Moyses enim vidit angelum in rubo, sed vidit etiam gloriam Domini in Sina.

Ad I. Sylvii rationem ℞., inamissibilem esse beatitudinem sanctis collatam post mortem, & *permanenter*, ut merces, & co-

(a) *Apud Sylvium, Petavium, Estium, Smisingium & l'Herminier.*
(b) *Exod. 33.* (c) *L. 12. de Gen. ad lit. 27.*

corona; non quæ datur *transeunter*, velut specimen futuræ gloriæ. Neque ejus subtractio pœna est, cum non sit corona justitiæ, sed quasi raptus præteriens. Ad II. ℟., habitum non destrui, nisi contrario habitu; sed actus visionis est momentaneus; ergo non tollit habitum fidei stabilem, & permanentem (1).

Caput II.

An Elias, & Enoch actuali fruantur Dei visione.

Eliam, & Enochum adhuc vivere, & contra Antichristum in fine mundi venturos, tenet, inquit Rabanus (*a*) fides Christianorum. Quæritur ergo an ii saltem Dei visione fruuntur.

Propositio. Enoch, & Elias probabilius Dei visione, nisi forte momentanea, non fruuntur.

Prob. Eliam, & Enoch nondum vita functos esse, tenent Veteres Rabbini (*b*), & traditio est discipulorum Domini ex Ireneo (*c*), quam sequuntur Gregorius Magnus (*d*), Augustinus (*e*), aliique tam multi, ut Aretas (*f*) afferat, id credi a tota Ecclesia. Videtur etiam id evinci ex Apoc. 11. 3. *Dabo duobus testibus meis* &c. quem locum de Elia, & Enoch exponunt interpretes: atqui permanens beatitudo non datur, nisi post mortem; ergo &c.

Ob. I. Eccl. 44 habetur: *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum*; & 4 Reg. *Ascendit Elias per turbinem in cœlum*, idest in paradisum sanctorum, & cœlum empyreum, ut interpretatur Calmetus (*a*); ergo &c.

℟.

(1) Moysi, ac Paulo saltem *transeunter*, Dei visionem fuisse concessam satis liquet ex Augustino, qui ep. 112 scribit, Moysem vidisse Deum ea contemplatione, *qua concupierat videre Deum sicuti est. Qua contemplatio cunctis filiis in fine repromittitur*. Sed hæc est ipsa Dei visio intuitiva; ergo &c. Ubi nota, S. D. non dubitanter, aut inquirendo, sed definite loqui, & ex propria sententia: quæ itaque ab adversariis opponuntur ex Augustino, ea vel de ænigmatica, vel de visione Dei per oculos corporis accipi debent. Idem de Paulo judicium esto. *Cur enim non credamus*, ait S. P. 12 de Gen. ad lit. 28, *quod tanto Apostolo voluerit Deus manifestare vitam, in qua post hanc vitam vivendum est in æternum*? Sed hæc est visio beatifica; ergo &c.

(a) *Lib. de Antichr.* [b] *Ex R. David in 2. Reg.* [c] *Lib. 5 adversus Hæres.* [d] *Hom. 29.* [e] *Lib. 1. de pecc. mer. & remis. c. 3 & lib. 6 c. Jul.* (f) *Apud Est. in c. 44. Eccl.* (g) *Diss. de Patr. Enoch.*

℟. Neg. conſ. Paradiſus enim eſt locus quilibet, ubi feliciter vivitur; ſicut cœlum eſt ſuperior aeris pars: unde *volucres cœli* Pſ.8. & Luc. 8*: hodie mecum eris in paradiſo*, ait Chriſtus latroni, nondum reſeratis cœli janųis. Græca, & Hebraica lectio non habet *in paradiſum*. Adjecit Arabs interpres, & retinuit Vulgata, eo quod Enoch ab ærumnis hujus vitæ fuerit ſublatus. Si enim de patria ſanctorum ea loca exponantur, Chriſtus non omnium primus in cœlum aſcendit; ergo &c.

Dices. Athanaſius ſerm. de Aſſumpt. Domini ait: *Enochum immortalitatis terminos accepiſſe*. Tertullianus de reſ. car. c. 58 ait: *De orbe translati, & jam æternitatis candidati*. Hieronymus ep. ad Pamm. *Nondum mortui, & paradiſi jam coloni*. Bernardus ſer. 6. de Aſcenſ. *Soli jam Deo vivunt, ſoli vacant intelligendo, diligendo, fruendo*. Avitus l. 4 Carm. 6 canit:

Quamquam, qua Noe proavus conſcenderat Enoch,
Elias curſu poſt tempora longa ſecutus,
Scribitur ignitis ſcandens penetraſſe quadrigis.

℟., has Patrum phraſes id unum evincere, nempe Eliam, & Enoch a mortalitatis contagione Dei providentia ſervari, & tali gratia confirmatos eſſe, ut nulla terrena cupiditate premantur. Nam omnes occaſiones ablatæ ſunt, quæ eorum intellectum impediant, vel affectum, ut ait Bernardus loco citato; Deo ergo fruuntur, ut animæ viatorum, qui Deum ſpecialiter diligentes, angelicis dignantur conſpectibus, nec dæmonum tentationibus, nec ſenſuum pulſantur illecebris; aliquando etiam divina apparitione recreari veriſimile eſt. Si autem cum Hieronymo velis, illos in cœlum aſcendiſſe cum Chriſto, quod tamen negat cum aliis Patribus Auguſtinus, nullus erit diſputationi locus.

Inſt. Paradiſus, ad quem Enoch translatus eſt, non eſt ille, quem Adamo plantavit Dominus; hunc enim aquis diluvii periiſſe valde probabile eſt; ergo eſt paradiſus ſanctorum, ubi Deo fruimur.

℟., Enoch, & Eliam ad ignotam terræ regionem fuiſſe aſportatos, ubi quiete viventes expectant mundi interitum, ut & ipſi, ſoluto naturæ debito, reſurgant. An vero ſit hortus Eden, vel alius quilibet locus, noſtrum non eſt divinare. Ceterum nullus veterum, ait Bellarminus (*a*), tradidit, quod paradiſus terreſtris perierit; nec eſt improbabile

[a] *L. de gratia primi hominis c. 14.*

adhuc extare, ibique mundi finem præstolari sanctos illos patriarchas, ut scribit S.P.Aug., qui de loco quidem alicubi, de vita mortali autem nusquam dubitat. Nam lib. de pecc. orig. 23 inter conjecturas statuit, *cum quæritur; ubi sit nunc Elias, & Enoch, quos tamen non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus vivere;* ergo &c.

Ob. II. Elias, & Enoch non sunt viatores, alias in dies eorum meritum augeretur, sicque omnium sanctorum, & etiam B.V.M. sanctitatem excederent; ergo sunt in patria.

℟., non unam esse ea de re theologorum sententiam. Negant mereri Vasquez (*a*), Suarez (*b*), Pererius (*c*), Estius (*d*), qui ajunt, illos quidem confirmatos in gratia, esse tamen extra hominum consortium, nec refici Sacramentis, nec plus mereri, quam sanctos Patres in limbo, ut ait Estius, aut in purgatorio defuncti, ut scribit Vasquesius. Status enim officit, ne mereantur, non gratiæ defectus. Affirmant Abulensis, de la Haje, aliique (*e*). Nec tamen sequitur, eos plus mereri, quam B. V. M. Non enim ex diutina tantum exercitatione virtutum meritum comparatur, sed ex caritate, qua sane majorem nemo habiturus est B.V. M.: neque in iis tollitur ratio meriti, ex quo extra communem vivendi ordinem existant; ut Catharinæ Senensi, aliisque contigit, qui longo temporis spatio in extasim rapti, amplioribus meritis sunt cumulati. Quod sane de animabus corpore solutis dici nequit: cum enim non sint amplius in via, dare pœnas utique possunt per ignem, mereri autem, vel demereri, omnino non possunt.

Ob. III. Carmelitæ Romanorum Pontificum auctoritate festum celebrant sanctorum Eliæ, & Enoch. Et Ecclesia in exitu animarum illas commendat per eorum merita: ergo &c.

℟. Neg. conf. Invocantur enim religioso cultu, quia confirmati sunt in gratia, & creduntur amici Dei, quia eorum virtus constat Ecclesiæ judicio, quæ sane aliis viatoribus non conveniunt: iis proinde caritatis officium exhibendum est, non apotheosis triumphus. Est tamen inter hos, aliosque sanctos discrimen aliquod; nam & iis reservatur magni gloria certaminis, & forte in particulari saltem preces nostras ignorant, ut Estio visum est.

Ca-

(a) L.2 *Disp.*206. (b) T.2 *in* 3 *p.disp.* 55. (c) *Tom.*1 *in Gen. l.*7 *c.*5 *q.*5. (d) *In cap.*4 *Genes.* (e) *Apud Sylveiram opusc.* 3 *res.*1

CAPUT III.

An sanctorum animabus post judicii diem clara Dei visio sit differenda?

NOt. I., erraſſe in hac parte I. Cerinthum hæreticum, II. Papiam Hieropolitanum Epiſcopum, III. aliquos etiam Patres priorum ſæculorum, ut Irenæus, Juſtinus, Nepos, Lactantius, aliique. Cerinthus circa an. Chriſti 80 inter alios errores docuit, poſt reſurrectionem futurum in terris Chriſti regnum apud inſtauratam Hieroſolymam, juſtis inter carnales voluptates verſantibus. Quod cum narrent Cajus (a), Dionyſius Alexandrinus, aliique, conſtat Cerinthum Chiliaſtis ortum dediſſe.

Not. II., circa an. 116 Papiam vixiſſe, quem Irenæus auditorem Joannis appellat, & Polycarpi ſodalem. *Perexigui judicii hominem* eum vocat Euſebius l. 3. c. 39. Qua de re ejus elogium, quo, c. 36 ejuſdem hiſtoriæ, vir diſertiſſimus, & eruditiſſimus dicitur, cum deſit in vetuſtiſſimis MS., adſcititium, & ſpurium cum doctiſſimo Valeſio dicendum eſt. A Cerintho autem in eo differt Papias, quod ille carnales, hic vero ſpiritales delicias in Chriſti regnum invexit.

Not. III. Patres tertio loco laudati, licet expreſſe non meminerint regni mille annorum, cenſent tamen ad extremum judicii diem differri beatitudinem animarum. Quod etiam docuit ſæc. V. Vigilantius, & in Florentina Synodo Græcorum nonnulli, nec non Calvinus, & Lutherus: contra quos ſit

PROPOSITIO I. Mille annorum regnum a Cerintho, & Papia excogitatum, futile eſt, & anile figmentum.

Prob. I. Scripturis. Matt. 22 habetur: *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur; ſed erunt ſicut angeli Dei: neque enim ultra mori poterunt;* ergo ſunt inutiles nuptiæ, & connubia, quæ humani generis conſervationi deſerviunt. II. ad Rom. 14. 17. *Non eſt regnum Dei eſca, & potus*, in quibus, ut Apoſtolus ait, *non eſt pax, neque gaudium in Spiritu ſancto*. Quæ duo loca urgent Cerinthum: Papiam vero quod ſequitur I. ad Theſſ. 4. *Nos, qui vivimus, rapiemur obviam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus*. Ubi non mille annorum, ſed ſempiternum Chriſti regnum

H 4 poſt

(a) *Apud Euſeb. lib. 3. H. E. c. 28.*

post Christi descensum repromittitur, juxta illud Luc. 1. 33. *Regni ejus non erit finis*. Quæ verba Synodus Constantinopolitana symbolo inseruit contra Apollinaristas Millenariis addictos; ergo jure Millenariorum hæresis, ut scripturis contraria, in Concilio Romano an. 373 a Damaso proscripta est.

Prob. II. ex Patribus. Auctor libri de cœlorum Hierarchia, & Hieronymus ep. ad Hedibiam, eam *fabulam* vocant. Origenes (*a*) scribit, exortam esse ex intellectis judaico sensu scripturis. S. Ephrem (*b*) stultam appellat insaniam. Cajus loco citato narrat, *Cerinthum*, *qui portenta finxerat*, *veluti ab angelis sibi ostensa*, *intromisisse hanc doctrinam*, *post resurrectionem regnum Christi in terris futurum*, *& in nuptialibus festis mille annorum spatium transactum iri*. Eusebius ibid. hujus opinionis auctorem facit Nepotem quemdam Ægypti Episcopum, qui *nescio quod mille annorum spatium corporalibus refertum deliciis in hac terra fore affirmabat*. *Hunc ergo Dionysius in libris de promiss. acriter impugnat*. *Quæ opinio*, ait S.P. 20 de C.D. 7, *esset utcumque tolerabilis*, *si spiritales deliciæ affuturæ sanctis crederentur*; *nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando*. Nunc autem Ecclesiæ judicio hæc Papiæ, aliorumque opinio proscripta est.

Prob. III. ratione. I. Absurdum est, post expletas Mosaicæ legis figuras, & Danielis de perpetua abominatione prophetiam, expectare instaurationem Jerusalem, templi, & sacrificiorum, & a legis servitute liberatos rursus legalium vetustati subjicere; ergo &c. II. *Nullo modo possunt*, *nisi a carnalibus credi*, ait S.P. ibidem, in Christi regno ciborum luxus, gulæ, ac ventris ingluvies; ergo &c. III. Spiritales deliciæ in terreno Christi regno nullæ sunt, quidquid Papias, aliique somniaverint: ibi enim sancti inebriabuntur ab ubertate domus Dei; cujus visio unica erit, & vera voluptas, nam *apud eum est fons vitæ*, *& in lumine ejus videbimus lumen* (*c*); ergo &c.

Ob. I. Christus Matt. 19 ait: *Centuplum accipiet* &c.; ergo, præter vitam æternam, sanctis reddendum est centuplum divitiarum, voluptatum, &c., quæ pro Christo dimiserunt.

℞. Neg. cons. Sensus enim est, ait Hieronymus l. 3. in Matt. c. 19, *spiritalia recipiet*, *quæ merito sui ita erunt*, *quasi si parvo numero centenarius comparetur*; nempe superabundantia gaudii in tribulationibus, affluentia bonorum in

(a) *Lib. 2 de Princ. c. 12*, *& Prol. in Cant.* (b) *Opusc. 3.* (c) *Psal. 35 9 & 10.*

in paupertate spiritus, ut exponunt Origenes, Theophylactus, aliique. Et Sanctus Pater epist. 89 ad Hilarium exponit *centuplum in hoc sæculo*, per illud 2. ad Cor. 6. *Nihil habentes, & omnia possidentes*. Cum ergo centuplum in hac vita reddatur, &, ut Marcus ait, *in tempore hoc* (*a*), non designatur ibi regnum Chiliastarum.

Ob. II. Matth. 2. 6 habetur: *Beati, qui esuriunt* &c., *quoniam saturabuntur*; ergo cibus repromittitur.

℟. Dist. conf. Spiritalis, conc., corporalis, nego; talis enim ibi satietas repromittitur, qualis est fames, ac sitis. Deinde fames ibidem figurate vehementem appetitum significat; saturitas vero plenum gaudium animarum. Hinc Ps. 16 legitur, *satiabor, cum apparuerit gloria tua*.

Ob. III. Luc. 22 *Ego dispono vobis regnum, ut edatis, & bibatis*; ergo &c. ℟. neg. conf. Nam edere, & bibere metaphorice usurpatur pro frui, atque oblectari; his enim verbis felicitas populari sensu apud Judæos designabatur, ut Prov. 9: *Comedite panem meum, & bibite vinum* &c. Is. 65: *Servi mei comedent, & bibent*. Quidam exponunt hunc locum de mensa Eucharistica, quæ in *regno Dei*, quod est Ecclesia, ministratur. Adde his figuris describi apostolicam dignitatem in mensæ consortio, & potestatem in judicando; dicitur enim, ut *edatis, & sedeatis super thronum*.

Ob. IV. Matt. 26. 29 ait Christus: *non bibam amodo de hoc genimine usque in diem, cum illud bibam novum vobiscum in regno patris mei*; ergo &c.

℟. Neg. conf. Vinum enim metaphorice lætitiam significat, & caritatem, ut 2 Cant. 4, & Zach. 9. 17. Nec aptior Christo proferri potuit analogia. *Vinea* enim Ecclesia dicitur (*b*) Christus *botrus* (*c*), & *vitis* (*d*), Pater *agricola* (*e*), fideles *palmites* (*f*). Cohærent ergo scripturæ, si vinum spiritaliter accipiatur, ideoque novum dicitur, idest præstantius, quam vinum commune. Quo sensu sanctorum patria *nova Jerusalem* dicitur, non terrena, sed quæ *sursum est Jerusalem*. Alii exponunt de Christi epulis post resurrectionem de quibus Petrus Act. 10: *manducavimus, & bibimus cum illo*. Quo sensu regnum Patris Ecclesia est. Novum vero dicitur, quia novum est & inauditum, Christum incorruptibili corpore fuisse epulatum.

Ob. V. Apoc. 20. 2 habetur: *Apprehendit draconem, & liga-*

---

[a] *Græce* εντῷ καιρῷ τούτῳ. (b) *Isaiæ* 5, *Jerem.* 2, & *Matt.* 21.
[c] *Cant.* 13. [d] *Jo.* 3. (e) *Ibidem.* (f) *Gal.* 4.

ligavit eum per annos mille. Et v. 3. *Misit eum in abyssum, donec consumentur mille anni :* ubi prædicitur Antichristi persecutio, & v. 4 Judicium; habetur enim, *& vidi sedes*, & post judicium regnum mille annorum : *Et regnaverunt cum Christo mille annis ;* ergo post judicium futurum est regnum mille annorum. II. Prædicitur ibidem duplex resurrectio v. 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consumentur mille anni : hæc est resurrectio prima : in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei, & regnabunt cum illo mille annis ;* ergo post resurrectionem erit regnum justorum mille annorum. Secunda resurrectio prædicitur v. 13. *Et mors, & infernus dederunt mortuos suos, & judicatum est de singulis* &c. ; post hæc mors secunda, & impiorum supplicium. III. Regnum mille annorum, de quo c. 20. 6, non significat cœlestem gloriam; ergo &c. Prob. ant. Hæc enim post damnationem reproborum futura est; illud vero multo ante, ut habetur cap. sequenti; ergo &c.

℞. ad I. neg. conf. Nam v. 4 non describitur judicium faciendum post resurrectionem sanctorum Martyrum, cum nulla sit ibi memorata resurrectio, & *omnes manifestari oporteat ante tribunal Christi* (*a*). Ad II. dist. ant.: & nomine resurrectionis primæ innuitur resurrectio corporum, neg., animæ beatitudo, conc. Nam præsens animarum gloria resurrectio prima appellatur. Sicut enim duplex mors, ita duplex est resurrectio. Prima est separatio animæ a corpore; secunda est in ignem damnatio. Sic etiam prima resurrectio est animæ beatitudo (*b*), secunda est, dum corpora resurgent in novissimo die. Sed quia vita æterna non gaudent animæ impiorum, ideo dicitur: *cæteri mortuorum non vixerunt &c. Hæc est resurrectio prima*. Ad III. neg. ant. Ad prob. dist. ant. Sancti post resurrectionem consecuturi sunt gloriam consumatam, & plenam duplici stola induendi, & beatitudinem animæ & corporis cumulandi (cum sola anima nunc Deo fruantur) conc., secus, neg. Ad IV. dist. ant. Dicuntur sacerdotes legis Mosaicæ, neg., Dei & Christi, id est prædestinati, conc. Legitur enim Apoc. 1 *fecit nos regnum & sacerdotes Deo, & Patri suo* (*c*). Grotius hunc locum ingeniose exponit. Ait enim, sanctos regnare cum Christo per honores iis ab Ecclesiis exhibitos, præsertim Constantini M. ævo, restituta Ecclesiæ pace circa ann. 311. Mille annis post Mahu-

(a) *Matt.* 25. *&* 2 *ad Cor* 5. (b) *Ad Hebr.* 11. 35, *& Dan.* 13. 2.
(c) *Vide auctorem hunc locum fusius exponentem*.

Mahumetis impietas ab Ottomanis in Asiam, & Græciam invecta est, unde mala innumera Ecclesiæ evenere; ideo dicitur, consumatis mille annis, solvendum Satanam, & seducturum gentes Gog, & Magog, ideft Asiam, & Syriam, ubi primitus Ottomani dominati sunt, & ubi erant 7. Ecclesiæ, quibus scripta est Apocalypsis. Ita regnum SS. Martyrum vere annis mille perduravit. Vide Grotium Comment. in Apoc.(1)

CAPUT IV.

An saltem ad minimum tempus animabus sanctorum Dei visio sit differenda?

A Millenariorum errore quam longe abest quorundam PP. opinio, qui animabus justis Dei visionem ad tempus differri putabant. De qua sit

Propositio. Animabus plene purgatis neque ad minimum tempus differtur Dei visio.

Prob. I. Scripturis. Ps.126 habetur: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*; atqui somnus pro morte sæpe usurpatur, ut Ps. 3; ergo &c. Eccl. 11.48 habetur: *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* II.ad Cor.I. *Si terrestris domus* (corpus nempe) *dissolvatur, habemus domum æternam in cœlis.* Et v. 8: *Voluntatem habemus peregrinari a corpore, & præsentes esse ad* Do-

(1) Opponi potest hoc loco Ezechielis vaticinium c. 40, ubi nedum prædicitur Templi reædificatio, sed ejus etiam traditur accurata descriptio, quæ, cum nec primo, nec secundo Templo (quibus longe præstat) aptari queat, de solo Templo in regno Chiliastarum excitando accipi debet, cujus sancti erunt *sacerdotes*. Respondetur tamen, descriptionem Ezech. 40 utriusque Templo percommode aptari posse. Primo quidem a Salomone extructo, ut ex illius descriptione Judæi, zelo divini honoris succensi, aliud simile excitarent. Nec obstat multo ampliorem esse descriptionem Templi Ezech. 40, quam quæ de primo Templo extat lib. 3. Regum; constat enim successores Salomonis ejus Templum multo amplius progressu temporis reddidisse. Convenit etiam Ezechielis descriptio secundo Templo a Zorobabele reædificato, quod quidem longe augustius, & gloriosius fuit primo ob Messiæ præsentiam, *qui domum istam gloria* adimplevit. Hoc vero Templum licet mole angustius priore, quod altius erat secundo cubitis 60., ab Herode Ascalonita auctum, *jactisque aliis fundamentis, ad altitudinem cubitorum* 120. (quæ mensura plane congruit cum Ezechielis descriptione sup. laudata) evectum fuit.

Dominum. Ad Phil.I. *Desiderium habens dissolvi*, & *esse cum Christo*: ubi græce habetur ἀναλῦσαι, *redire*, nempe *ad Deum, qui dedit illum* (*a*). Act. 7. Stephanus *vidit gloriam Dei*; addit Ecclesia, *vidit*, & *introivit*. Apocal. 7. 9. Sancti dicuntur stantes *ante thronum Dei*, & *in conspectu agni* (*b*). Cap. 14. *Opera illorum sequuntur illos* (*c*). Addunt alii verba Luc. 23, *hodie mecum eris in paradiso*; sed ea satis ambigua censent Petavius (*d*), & Juenin (*e*). Nos medium iter incedimus, & cum Petavio dicimus, incertum esse, quo loco latronis anima recepta sit; eam tamen ex tunc fuisse beatam, & regni participem, quod expetierat dicens, *memento &c.* Cum enim Deus ubique sit, ibi est paradisus, ubi se Deus videndum, & gustandum præbet (*f*). Ex quibus sic arguitur: Statim ac dormiunt justi, & eorum corporea domus dissolvitur, fiunt Domino præsentes, redeunt ad creatorem, aperiuntur iis cœli, & ingrediuntur, ibique mercedem recipiunt; ergo nec ad minimum tempus iis differtur visio intuitiva.

Probatur II. ex PP. I. Ecclesiæ sæculo Hermas l. 3 Past., quem librum uti canonicum aliqui laudarunt, docet, omnes, qui pie obeunt, pœnitentibus exceptis, jam in cœlo coronari (*g*). Clemens ep. ad Corinth., quam genuinam agnoscit Clericus (*h*), de Petro ait: *Martyr effectus, discessit ad debitum gloriæ locum*. Ignatius in Epistolis a Vossio editis, quas eruditi omnes contra Dallæum ut germanas defendunt, ep. ad Rom. ait: *Sinite me ferarum escam fieri, per quas licet Deum adipisci*.

II. Sæculo, præter Papiam (*i*), & Justinum, qui dubius fuit, diserte veritatem Catholicam tradidere Polycarpus ep. ad Philipp.; & Ecclesia Smyrnensis (*l*) de eo canit: *Devicto injusto præside, immortalitatis corona recepta, cum omnibus justis exultans Deum glorificat*. Athenagoras in Apol. *Persuasi sumus, nos hac mortali vita defunctos, meliorem esse victuros, ut apud Deum, & cum ipso simus*. In Actis vetustissimis S. Symphorosæ (*m*) hæc ipsa habet de Viro, ac Fratre: *Passi mortem pro nomine Christi nunc cum æterno Rege vita æterna fruuntur*. Lucius Martyr Urbicio gratias agit, quod

(a) *Eccl.* 52 7 [b] *Græce* ἐπί *cum genitivo, quod est* supra, seu prope & juxta; *ergo non procul.* [c] *Ubi Vulgata habet* amodo *Græca habet* ἀπάρτι jam nunc. (d) *L.* 7 14. (e) *Diss.* 4. *a.* 2. [f] *Vide Bellar. l.* 1. de *Beat. SS. c.* 3 *Jansen. & Maldon. in* 33. *Luc.* (g) *Vide Tom.* 1. *PP. Apostol. Cotelerii*. (h) *Ad ann.* 69. (i) *De hoc vide Cap. præc.* [l] *Ap. Eus. l.* 4. *H. E.* 15. [m] *Ap. Ruinart. p.* 20.

quod malis sibi illatis, *ad optimum Patrem esset migraturus.* Justinus, licet oppositum senserit, fatetur tamen, contra se stare multos, *qui puræ piæque Christianorum sunt sententiæ.* Ubi contra omnium exemplarium fidem recentiores Chiliastæ negantem particulam intrudunt, quam non patitur sensus verborum Justini, qui quidem, & a se admitti Chiliastarum regnum, & multos, *qui puræ sunt sententiæ*, illud rejicere, non diffitetur (*a*).

III. Sæculo, Clemens (*b*), Dionysius Alexandr. (*c*), Origenes (*d*), Methodius M., & Cyprianus, qui in Exhort. ad Martyr. v. ult. ait: *Quanta est securitas claudere in momento óculos, & aperire eos statim, ut Deus videatur, & Christus. Terris repente subtraheris, ut in regnis cœlestibus reporteris.* Irenæus, licet Millenariis addictus, tamen l. 5. adv. Hær. non diffitetur, plures esse, qui oppositum sentiunt. Estius (*e*) laudat pro hac sententia Irenæum, sed fallitur: is enim affirmat, animas recipi in Paradiso, in quo Deus ab initio hominem posuit, quo & Paulum, & Latronis animam censet fuisse asportatam, ibique manere Ss. animas usque ad consumationem, auspicantes incorruptelam. Possunt tamen Justinus, & Tertullianus (*f*) in sensu catholico exponi, si dicamus Sanctorum animas in Paradisum recipi, in loco invisibili quiescere, ad infernos descendere, non quasi in aliquo pœnarum loco detineantur; sed ut ibi sint apud Deum, qui ubique est, ibique vivant, & gaudiis perfruantur æternis. Ita ut non de statu, sed de loco PP. illi dissentiant, ut observat Vossius (*g*), qui tamen errat, dum ait, idem sentire Calvinum. Is enim l. 3 Inst. expresse docet, Sanctorum beatitudinem *pendere ab exspectatione adventus Christi, & gloriæ coronam eo usque differri.*

IV. sæculo, excepto Lactantio cl. grammatico, & rethorico, sed inexperto Theologo, aliisque paucissimis, omnes nobiscum sentiunt. Athanasius (*h*) scribit; Ammonis animam visam esse in cœlum ferri. Basilius Or. de Gordio Martyre ait: *erat enim affectus, velut Angelorum manibus commissurus, qui statim ipsum assumptum ad beatam vitam translaturi essent.* Nyssenus Or. fun. in Pulcheriam, *si a te*, ait, *puella migravit, ad Dominum recurrit, tibi oculum*

(a) *Vide Auctorem.* (d) L. 5 *Strom.* [c] *Adv. Iren. & Nepot. Ægypti Episc.* (d) L. 2. *Periarch.*, *l.* 6 *cont. Cels.*, & *Hom.* 5 *in divers.* [e] *In* 4 *sent. d.* 45. (f) *Scripsit libros de anima factus jam Montanista.* (g) *Disp.* 6 *de Statu anim.* (h) *In Vita Antonii*.

lum clausit, *sed sempiterno lumini aperuit*. Nazianzenus Or. 10. Basilium precatur, ut sese post obitum excipiat, ut simul Trinitatem valeant contemplari (*a*). Chrysostomus in 2. ad Cor. ait: *Beati*, *& ter beati*, *qui illis bonis fruuntur*. Et Or. de S. Polygonio: *Civitatem suam relinquens*, *in alteram*, *quæ est Dei*, *civitatem ascendit*. Mitto S. Ephrem, Hieronymum (*b*), Cyrillum Alexandrinum (*c*), Monologium Græcorum, Hymnos Prudentii, aliaque apud Coccium &c. (*d*). Ex quibus sic arguitur. Illud de fide tenendum est, ex Lirin. (*e*) & Aug. (*f*), quod per universam custoditur Ecclesiam, & semper, ubique, & ab omnibus traditum est, licet unus, vel alter aut imperitus, aut errans oppositum senserit; maxime si is oppositam doctrinam puram, & catholicam fateatur: sed hujusmodi est dogma istud, ut patet ex dictis; ergo &c.

Prob. III. ratione. I. Deus statim post mortem impiis supplicium infligit, ut constat de Epulone (*g*); ergo statim post mortem reddit justis coronam: nam Deus non magis ad puniendum, quam ad retribuendum est pronus. II. Vanum non est, aut a suo fine absonum desiderium illud, quo sancti cupiunt *dissolvi*, *& esse cum Christo*; ergo impleri debet visione beatifica. III. Si visio Dei differatur ad ultimum judicii diem, non melior est conditio fidelium post Christum, ac veterum PP.; nihil profuit Christi descensus ad inferos; nihil Christi nativitas, passio, mors, ut plebis suæ facinora relaxaret; nec obitus martyrum natalis dies est appellandus, nec ritu solemni ab Ecclesia celebrandus. Merito ergo Florentina (*h*) ac Tridentina (*i*) Synodus statuit, hanc propositionem de fide esse.

Ob. I. Matth. 20. 8 dicitur: *Cum sero factum esset*, idest in fine mundi, reddita est mercès operariis; ergo &c.

℟. I. neg. conf. *Sero* enim non mundi finem designat, sed vitæ. Verum etsi mundi finem designet, de completa animæ, & corporis beatitudine exponi debet.

℟. II., hanc parabolam accipi posse de Ecclesia, quæ vinea Domini dicitur in scripturis. Alios enim vocavit Deus ad Ecclesiam primo mane, idest a mundi exordio per legem naturæ, alios circa horam tertiam, media mundi ætate, per

[a] *Vide Or. 10, & 11 in Cæsarium fratr. & Gorgoniam sororem*.
[b] *Cont. Vigilant. & ep. ad Marcell.* (c) *In lib. ad Reginas*.
[d] *In Thesauro*. (e) *In Comm. n. 2.* (f) *L. 2. de Bapt. c. 7.*
[g] *Luc. 16.* (h) *Sess. ultima*. (i) *Sess. 25.*

per legem Moysis, alios cum *sero esset*, ideſt finis captivitatis, & culpæ, per legem Evangelicam. Cum iis *convenit ex denario diurno*, quia in lege Moysi propoſita erat merces temporalis, vita longæva, Chanaan poſſeſſio &c. Nil tale dictum poſtremis, quia mercedem Evangelicæ legis, *nec oculus vidit*, *nec auris audivit*. Hanc primi gentiles amplexi ſunt Moſaicæ legi non addicti, ideoque ajunt:: *Nemo nos conduxit*. Sæpe enim hiſce comparationibus vocatio gentium, & regnum Dei deſignatur.

℞. III. neg. conſ. Senſus enim eſt, Gentiles ultimo ad Eccleſiam adſcitos non minorem recepturos eſſe mercedem, quam Judæi, qui ſub legis ſervitute portarunt pondus diei, & æſtus. Dicitur merces rependi ſub veſperam, quia tantum poſtremo legis Evangelicæ tempore cœlum per Chriſtum fuit reſeratum.

Ob. II. Matth. 25. 34 legitur: *Venite benedicti*, *poſſidete regnum &c.* ergo ante non poſſidebant.

℞. diſt. conſ. Non poſſidebant beatitudine completa, conc., incompleta, neg. Nam de impiis, qui cruciantur in gehenna, dicetur, *diſcedite in ignem*, *&c.* quod de completo ſupplicio, ideſt etiam corporis, intelligendum eſt.

Ob. III. Ad Hebr. 11. 39 de ſanctorum Vet. Teſt. ait Apoſtolus, *non accepiſſe repromiſſiones*, *ut non ſine nobis conſumarentur*; ergo uno eodemque tempore omnes in cœlum aſſumi debent.

℞. neg. conſ. Nam Apoſtolus ibi intelligit poſſeſſionem terræ Chanaan, non cœleſtem gloriam; illa enim primis Patriarchis repromiſſa, eorum poſteris tradita eſt: unde de Davide &c. dicitur, *adepti ſunt repromiſſiones*: ſed hoc verum non eſſet, ſi intelligeret, gloriam poſt diem judicii eſſe conferendam; ergo &c. Recte ait Apoſtolus, *ne ſine nobis conſumarentur*; non enim ſine nobis, & ante Chriſti redemptionem participes fuerunt gloriæ cœleſtis, nec erunt completæ beatitudinis animæ, & corporis, pro qua *fecti ſunt*, *mortui ſunt &c.* Addit, *Deo pro nobis melius aliquod providente*, quia ad tolerantiam paſſionum, præter fidem, nobis datur exemplum Chriſti, & uberior gratia, neque expectanda eſt repromiſſio, ut Patriarchis; hoc enim ſi eſſet, Deus non melius providiſſet. Dices, Apoſtolus ait: *Nunc autem meliorem appetunt patriam*, *ideſt cœleſtem*; ergo &c. ℞. diſt. ant. Et *τὸ nunc* refertur ad tempus præſens, neg., ad tempus, quo vivebant ſancti illi, conc. Ibi enim *τὸ nunc* locum habet adverſativæ particulæ: *ſed*, ut notant theologi, & patet,

tet ex præcedentibus, *confitentes, quia peregrini sunt super terram; qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.*

Ob. IV. In II. ad Tim. 4 legitur, *reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi in illa die &c.* ergo &c. ℞. dist. conf, *Reddet in illa die coronam*, ideft completam beatitudinem, conc., incompletam, neg.

Ob. V. I. ad Cor. 14 habetur: *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit, quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra;* ergo ad resurrectionis tempus omnis fides, & spes nostra rejicienda est.

℞. neg. conf. Nam de cœlesti gloria ibi ne verbum quidem: id solum vult Apostolus, veram esse Christi doctrinam; si enim falsa esset, non resurrexisset a mortuis. Inde vero omnia hæc consequuntur: Si Christus non resurrexit, falsa nos docuit, si falsa nos docuit, vana est fides nostra; ergo nondum redempti sumus; ergo perierunt, qui dormierunt in Christo. Si vero resurrexit, & vera nos docuit, certa spes manet, ut per ipsum justificati, resurgamus & nos, & seminato corpore animali, spiritale resurgat.

Ob. VI. I. Jo. 3. *Cum apparuerit .... videbimus eum sicuti est;* ergo antea non videbimus. ℞. neg. conf. Nam verba illa, *cum apparuerit*, ad præcedentia referri debent, *nondum apparuerit quod erimus*; ideft quo modo futuri sumus in meliori illo sæculo; at de Christi adventu nihil penitus. Si autem ea verba referantur ad Christum, respondetur, quod *similes ei erimus* corpore, & anima, juxta similitudinem Christi capitis nostri. Ut enim docet S. P. Aug. (a), ex visione beatifica etiam in corpora Ss. gloria immortalitatis redundat.

Ob. VII. Apoc. 6. 9 legitur, *vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei; & clamabant: usquequo non vindicas sanguinem nostrum*; ergo nondum visione Dei fruuntur.

℞. neg. conf. Nam altaris nomine intelligitur humanitas Christi. Sancti ergo subtus altare sunt, ideft infra conditionem corporis gloriosi ipsius Christi: nondum enim reassumpta corpora glorificantur, ut corpus Christi. Animæ vero, cum sint *ante Thronum Dei* (b), *& datæ sint singulis stolæ albæ* (c), ideft gloria animæ, ut exponit Bernardus, Dei visione fruuntur. Clamant utique & quia magnum habent resumendi corpora desiderium, & quia Deo conformes, non solum caritate flagrant, sed etiam zelo justitiæ. Addit cl. Au-

(a) *In ep. ad Diosc.* (b) *Apoc. c. 7 15.* [c] *C. 5. v. 11.*

Auctor, cœlum assimilari Templo (*d*): ibi victimæ ex Apostolo (*e*) sunt justi, & martyres. Sicut ergo victimarum sanguis ad limen altaris fundebatur, non extra; ita mactatæ pro Christo animæ ad ejus pedes procumbunt, non extra, sed intra cœli cardines, habentes Dei testimonium, & characterem martyrii, quod poscit æquitatem vindictæ.

Ob. VIII. II. Mac. 12. 44 habetur: *nisi enim eos resurrecturos speraret, superfluum videretur orare pro mortuis*; ergo nisi sit resurrectio, nulla erit felicitas animarum. ℟. dist. conf. Nisi sit resurrectio prima, qua a peccatis solvantur, conc., secunda in die Judicii, subd. Non erit felicitas completa. conc., incompleta, neg. Resurrectio enim sæpe sumitur pro vita æterna, ut etiam Drusius, & Glassius observant: de hac habetur Ps. 1. *Non resurgent impii* &c. De secunda vero loc. cit. habetur, *nisi resurrecturos speraret*: nam resurrectio secunda potius creditur, quam speratur, nec eam defunctis apprecamur.

Ob. IX. Liturgias græcas, & latinas, quæ sanctis precantur retributionem, gloriam, requiem: ita Ecclesia Romana in festo S. Leonis, & Marcelli: & nunc etiam in Canone missæ oramus *pro omnibus in Christo quiescentibus*; ergo nondum fruuntur Dei visione. ℟. dist. ant. In illis liturgiis exoratur gloria accidentalis, idest nominis exaltatio, & virtutum imitatio, conc., essentialis, nego: gloria enim græce Δόξα a δοκέω, *videor*, existimationem, opinionemque significat. De hac oravit Christus Jo. 17, *Clarifica me tu Pater*, eaque, nedum SS. Martiribus, sed etiam SS. Triadi exoratur, dum dicitur, *Gloria Patri &c.* ideit gloria laudis, accidentalis, non gloria essentialis. Requies vero exoratur, cum indiscriminatim pro omnibus defunctis oramus, quibuscum purgantes animas complectimur. Hoc sensu Villelmus Abbas pro D. P. Augustino (quem inter cælites venerabatur) & pro Patritio, & Monica orabat (*a*). Si vero etiam sanctis petitur requies [quod pene obsolevit] gloria corporis petitur, in qua plena quies animarum sita est.

Ob. X. Hilarius in Ps. 120. ait, justorum animas *in sinu Abrahæ locari*, & nondum recipi in regno Dei: & in Ps. 130. docet eas in inferos descendere. Chrysostomus Hom. 39: *Sine corpore*, inquit, *anima illis bonis non fruetur*; ergo &c. ℟. nego conf. Licet enim Hilarius regnum Christi secernat a regno

(a) *Apoc. 21 22, & 11 19.* (b) *Philipp. 2 17, & 2 Tim. 4 6.*
(c) *Vide not. ad lib. 9. Confess. c. 13. edit. Maur.*

gno Dei, ab eo tamen, & a sinu Abrahæ visionem Dei non excludit. Nam in Ps. 65. ait, *Martyres in cœlestis domicilii habitaculum introisse*. At in Ps. 130. putavit, animas exemplo Christi ad inferos descendere, & loca lustrare, *quæ Christus sua præsentia honestavit*; ibi tamen non consistere; *sed transire in cœlestem Jerusalem*, ut ait in Ps. 141. Chrysostomus loquitur ex hypothesi, quod corpora non resurgant, quo sensu locum Apostoli supra (*b*) exposuimus (*c*).

Ob. ultimo. Anima non meretur sine corpore; ergo nec coronatur. ℞. neg. ant. Plura enim agimus per solam animam. II. Hæc est caussa princeps, corpus vero instrumentalis. III. Illa per se capax est felicitatis, non istud.

CAPUT V.

Quid hac de re senserint Ambrosius, Augustinus, atque Bernardus.

NOt. I. Differt hæc quæstio de animarum statu a quæstione de loco. Unde Vives in Comment. l. 12. de C.D. 9. ait: *non dubitat de earum gloria ante judicium, sed de loco gloriæ; nam ubique possunt esse beatæ, cum ubique sit Deus*. Post Lugdunensis, & Tridentinæ Synodi definitiones, ex fidei formulis, Ecclesiæ precibus &c. persuasum est nobis, in cœlum recipi Sanctorum animas; sed nondum accedente tanto lumine, prudenter ajebat Ambrosius, aliique, eas in abditis receptaculis versari.

Not. II. Cum animæ sint per se formæ corporis, ægrescunt quodammodo, & languent ab eo sejunctæ; sollicitat enim illas naturale suorum corporum desiderium: quo appetitu, ait S. P. l. 12. Gen. ad lit. 35., *retardatur quodammodo anima, ne tota intensione pergat in illud summum cœlum*. His prænotatis sit

PROPOSITIO I. Catholico dogmati de animarum beatitudine non adversatur Ambrosius.

Prob. ex lib. 10. in Luc., ubi ait: *Unde te evocem Petre? de cœlo, ubi jam choro insertus es Angelorum*. Ep. 54. de Ss. Ger. & Prot. ait: *quorum anima in cœlo, corpus in terra*. Ep. 59. ad Thess. *Acholius possessor civitatis æternæ, quæ in cœlo est*. L. de Bon. Mort. c. 11. *Hanc remunerationem habent,*

(a) *In* ℞. *ad* 5. (b) *Vide Vellosill. in adv., Sixtum Sen. in 6 Bibl. an. 364, Petav. l. 7 c. 18 n. 4, & Estium in 4 sent. dist. 45. §. 6.*

bent, ut videant faciem Dei; ergo S. Ambrosius censuit Sanctorum animas cum angelis Deo frui.

Ob. I. Ambrosius de Bon. Mort. ait, Sanctorum animas recipi in quibusdam promptuariis, ibique manere coronam; ergo &c.

℟. dist. ant. Ait manere coronam, idest completam beatitudinem etiam corporis, quam semper optant ob inditam inclinationem ad ipsum, conc., incompletam, idest animæ, nego. Promptuaria enim illa sunt diversæ *mansiones in domo Patris* (a).

Ob. II. Ibidem c. 10. laudat eorum sententiam, qui ajunt ex 4. Esdr., animas ad infernum descendere; ergo &c.

℟. dist. ant. Laudat pro tempore ante Christi mortem, conc., post Christi mortem, neg. Nam infra ait, eas rapi in superiora habitacula: cæterum etiam extra cœlum possent animæ Deo frui, ut supra dictum est (*b*).

Ob. III. Ib. c. 11. septem lætitiæ ordines statuit, & nullibi Dei visionem admittit, imo ait, animas ibi gloriam suam prævidere; ergo &c. ℟. neg. ant. De quinto enim ordine ait Ambros. *Quintus ordo exultationis uberrimæ habet suavitatem, quod ex hoc carcere in lucem libertatemque pervenerint, & repromissam possideant hæreditatem*, & infra, *ut videant faciem Dei*; prævident ergo gloriam corporis, quam nondum habent, non animæ, quam possident.

Ob. IV. l. 2 de Abel, & Cain ait, *solvitur corpore anima, & adhuc futuri ambigua suspenditur*; ergo &c.

℟. neg. cons. Suspenduntur enim animæ, quæ e corpore exeunt, expectatione sententiæ. Quæ erat in Limbo, de Christi reparatoris adventu suspensæ erant: quæ in purgatorio, de duratione pœnarum: quæ in cœlis, de die extrema, *de qua nemo scit*; non vero de gloriæ hæreditate, quam possident.

PROPOSITIO II. S. P. Aug. non de gloria animarum sanctarum, sed de loco prudenter dubitat.

Not. Ante Augustini ævum certa non erat traditio de loco animarum. Irenæus, Origenes, & Tertullianus putabant εἰς ᾅδην, *in infernum* descendere. Infernus vero modo accipiebatur prout solis reprobis convenit, modo pro abdito loco, ubi animæ quiescunt, quo sensu laudati Patres in infernum sanctorum animas locant. Inferni situm alii in Abrahæ sinu, alii in *promptuariis*, alii in paradiso statuunt a cœlorum regno distincto. Quibus notatis assertio nostra prob. Cau-

I 2 tus

(a) *Vide sup. locum Ambr. ex l. de Bono M.*

(b) *Vide ℟. ad Ob. X. Cap. præt. ad loc Hilar.*

tus enim est, & prudens, qui nondum traditione explorata, ait, animas vel in Abrahæ sinu recipi, aut in secreto Patris, nec definit, ubi sint hujusmodi habitacula: sed Augustini ævo incertum erat, quo loco sanctorum animæ consisterent; ergo &c.

Inclinat tamen S. P. in eorum sententiam, qui putant, justorum animas statim in cœlum recipi. Nam l. 20. de C. D. 15 ait, eas non descendere ad inferos, nec detineri custodia, ut putarunt Lactantius (*a*), & Novatianus (*b*). Et l. 2 quæst. Evang. sinum Abrahæ, animarum requiem, & regnum cœlorum indiscriminatim usurpat. Hinc Estius (*c*) censet, Augustinum diversis vocibus unum designasse habitaculum, ubi Deus videtur, adeoque nec de loco hæsitasse. Quod vero S. P. de gloria animarum sanctarum non dubitet, constat: Nam Pelagianos redarguens (*d*), qui parvulis non renatis vitam æternam, non regnum cœlorum assignabant, ait, illos utrumque adipisci, si post baptismum decedunt. Sed regnum cœlorum, & vita æterna est ipsa Dei visio per Augustinum (*e*); ergo &c. Hinc l. 9. Conf. 7 de Nebridio ait: *& nunc ille vivit in sinu Abrahæ, & bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua felix*. Et tract. 124. in Jo. ait, dilectum discipulum, non in sepulcro dormire, sed ad summam pervenisse felicitatem.

Ob. I. S. P. serm. 259 ait, post judicium celebrandum esse sabbatismum *in terra*. Et l. 12 de C. D. 9 in receptaculis animas statuit; ergo &c.

℞. ad I., Aug. ibi juxta nonnullos teneri Chiliastarum errore (1), a quo postea resipuit: præterea τό, *in terra*, quod ex MS. Vaticano suppletur, non extat in germanis codicibus. Ad II. ℞. in lib. de C. D. de loco anceps est, non de gloria, vel forte ibi cœlestes mansiones intelligit.

Ob. II. S. P. in Ps. 43, & alibi (*f*) docet, reservari singulis gloriam post resurrectionem, cum Christus apparuerit; ergo &c. ℞. dist. ant. Ait reservari gloriam completam, conc., incompletam, neg. Vel loquitur de prædestinatorum ecclesia, quæ

(1) Ab hoc tamen errore vindicat sanctum doctorem vir clarissimus Joannes Cadonicus Cremonensis Ecclesiæ Canonicus in suis vindiciis August., in quibus demonstrat, sermonem illum in Ps. 43. non esse Augustini.

(a) L. 7 c. 20. (b) *De Trin. c.* 1. (c) *In 4 dist.* 45.
(d) *L.* 4. *c. Jul.* 8. *Serm.* 14 *de verbis Ap.* 3, *& l.* 1. *de Pred.* 13.
(e) *Tr.* 21 *in Jo.* (f) *Ep. ad Fortunatian. & Tract.* 49. *in Joan.*

quæ solum post judicium triumphos aget, vel de vehementi & expedita visione, quam non retardat naturalis inclinatio ad corpus.

Propositio III. Non recedit a Catholico dogmate S. Bernardus, & injuria carpitur a Durando.

Prob. Nam serm. 19. de diversf. ait; *Sanctorum animas intueri divinitatis essentiam*. Et lib. de diligendo Deo ait: *Immersas* (animas martyrum) *ex toto* (credimus) *immenso illi pelago æterni luminis*. In vit. S. Malach. *Hodie*, inquit, *Malachias in consortium angelorum recipitur, pari felicitate lætatur, nulla materia prægravatur, quominus pergat totus in Deum*. Serm. 5 de dedicat. sanctorum ait: *Post multos agones jam nunc triumphant in cœlis coronati*. Serm. de Sancto Victore: *Jam cœlos ingressus, nunc revelata facie speculatur gloriam Dei*. Unde sic arguitur. Docet Bernardus, justos videre divinitatis essentiam, æterno lumine perfundi, lætari cum angelis, triumphare in cœlis; ergo &c.

Ob. I. Bernardus serm. 2 de sanctis ait, quod ante diem judicii non convertentur in requiem suam; ergo &c. ℟. dist. ant. *Non convertentur* &c. per consummatam, & *plenam* beatitudinem etiam corporis, conc., per inadæquatam, & animæ, neg. Ait enim ibidem: *Gaudium habent sancti in spiritu suo, gaudium habituri & in ipso corpore suo: & licet non plenam, habent tamen lætitiam multam*.

Ob. II. Serm. 3. tres status distinguit; primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei post diem judicii; ergo &c. ℟. dist. ant. Et e domo Dei excludit beatitudinem completam, conc., incompletam, neg.; ait enim: *acceperunt stolas suas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos. Stola prima est felicitas, secunda gloria corporum*. Sunt ergo in atriis sanctorum animæ, sed una stola indutæ, alia sine nobis non induentur.

Ob. III. Bern. ibidem ait, animas illas rugam habere; ergo non possunt recipi in ecclesiam triumphantem, quæ rugam non habet.

℟. dist. ant. Habent *rugam*, idest maculas, aut sordes, neg., idest inclinationem ad corpus, *sine quo compleri lætitia, & consummari beatitudo non potest*, conc. *Siquidem viget in iis desiderium hoc naturale, ut necdum tota eorum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur, ut rugam faciat, dum inclinatur desiderio sui*, ait ibidem S. Bernardus.

Ob. IV. Serm. 4. ait, sanctorum animas ante resurrectionem stare sub altare Dei; ergo &c. ℟. neg. conf. Alta-

ris enim nomine intelligitur humanitas Christi (*a*).

Ob. V. Ibidem ait, Sanctos Dei visione fruituros, cum super altare post diem judicii locabuntur; ergo ante non fruentur.

℟. dist. ant. Ait fruituros Dei visione uberiori, & completa, conc., incompleta, neg. Vide responsionem ad tertium.

Ob. VI. Ex ejus serm. 52 animæ sanctorum ante resurrectionem *non inebriabuntur ubertate domus Dei;* ergo Deo non fruuntur. ℟. ut supra dist. cons. Scribit enim ibidem S. D. Sanctorum animas, *jam bibere, quia jam per speciem contemplantur; sed inebriari non posse, quia a perfectissima divinitatis contemplatione retardantur, dum resurrectionem sui corporis præstolantur:* quibus verbis nil clarius; ergo &c.

Caput VI.

De Joannis XXII. doctrina circa beatitudinem animarum sanctarum.

Joannem XXII., ut privatum doctorem, catholicum dogma impugnasse, est omnium ferme scholasticorum opinio, Ockami præsertim, Gersonis &c.; nos tamen a vulgari opinione recedimus. Sit ergo

Propositio. Jo. XXII. neque ut privatus doctor asseruit, sanctorum animas Dei visione carere.

Prob. ex historia. Anno 1331, non a Joanne, sed ab aliis cœpit hæc quæstio agitari (*b*), cumque affirmantem sententiam de fide esse aliqui assererent; Joannes rem maturius excutiendam ratus, pro negativa sententia plura momenta collegit, eaque in procerum conventu ann. 1332 recitavit, a theologis expendenda. Michael Cesenas, & Ockamus pseudopontifici addicti objecerunt, *Joannem dogmatizatum esse, quod sancti non videbunt usque ad diem judicii faciem Dei:* sed contra Joannis calumniatores scripsit insignis doctor Ulricus, probans Joannem scholarum more dubia proposuisse, quæ expenderent eruditi (*c*). Quod Parisiensi Academiæ adeo fuit exploratum, ut hæc ad Joannem scripserit: a sanctitate sua plures auctoritates adductas esse, *semper recitando, & nihil determinando*. Anno 1333 scripsit Pontifex ad Francorum regem, petens, ut Magistris, & Baccalaureis Parisien-

(a) *Vide* ℟. *ad 7 cap. 6.*
[b] *Raynald. ad ann. 1333. n. 45.* [c] *Ibid. ad ann. 1331.*

sienſibns nuntiari faciat, *ut quilibet diſputare valeat, quod ſibi juxta doctrinam evangelicam diſputandum videbitur, donec aliud ordinatum per ſedem fuerit apoſtolicam : ſic enim ad veritatem poterit perveniri*. Anno 1334 collecta hinc inde momenta ſtricte præcepit ad trutinam revocari, datis Rothomagenſi Archiepiſcopo, & Reginæ Francorum epiſtolis, in quibus ait, a ſe ſub pœna excommunicationis *injunctum S. R. E. Cardinalibus, Prælatis, & doctoribus, ut ſuper illa ſtudeant, nobiſque quod eis videtur, exponant*. Et in conſiſtorio eodem anno 1334 declaravit, ſe nihil unquam de hac quæſtione determinaſſe, & ſi quid a ſe prolatum fuiſſet, præter intentionem excidiſſe (*a*). Imo ante mortem, quæ accidit eodem anno 1334, juſſit, ut coram S. R. E. Cardinalibus legeretur ſequens ſcriptura : *Credimus, quod animæ purgatæ ſint in cœlo, & vident Deum, & divinam eſſentiam facie ad faciem, quantum ſtatus, & conditio patitur animæ ſeparatæ* (*b*). Hinc theologi Pariſienſes de Joannis ſententia a rege rogati reſponderunt, *non aſſerendo, aut opinando, ſed ſolum recitando* a ſanctitate ſua fuiſſe prolatum *quidquid in hac materia dixit* (*c*). Omitto fidei confeſſionem ad Armenos, & Bullas canonizationis S. Thomæ Aquinatis, & S. Ludovici Toloſani (*d*). Ex quibus ſic arguitur. Joannes XXII. recitavit tantum hiſtorice negantis ſententiæ momenta, ut quæſtio a theologis maturius diſcuteretur, nihil definiens, aut aſſerens, nec opinando ſcribens, ut conſtat ex dictis; ergo neque ut privatus doctor erravit. II. Juenin, Tournely, aliique Galli theologi, expenſa theologorum Pariſienſium proteſtatione, fatentur Joannem nihil ex cathedra definiiſſe, erraſſe tamen ut privatum doctorem; ſed in ea declaratione conſtat Joannem, ne dum nihil ex cathedra definiiſſe, ſed quidquid ſcripſit, non aſſerendo, aut decernendo, ſed ſolum opinando ſcripſiſſe; ergo &c. III. Licet Joannes negantis ſententiæ momenta collegerit, voluit tamen, ut pro utraque parte omnia ex æquo diſcuterentur (*e*); ergo Joannes incertus erat, & hinc inde fluctuans, veritatem, quam denique aſſecutus eſt, inquirebat.

Ob. I. Raynaldus ad annum 1331 ſcribit, Joannem pro

(a) *Ex Bened. XII. in dipl.* **Benedictus Deus**. *Et Ptolomæo Lucenſi l. 24 Hiſt. & ex MS. Vatic. n.* 4008.
(b) *Ex Jo. Villano l. 11 Hiſt. Flor. c. 19.* (c) *Ex autogr. Pariſ. in Archiv. Fr. Præd.* (d) *Apud Raynaldum, Gotti, alioſque*.
(e) *Ex Epiſtola ad Reginam, & ad Rothomag. Arch.*

negativa sententia dogmatizatum fuisse ; ergo &c. ℟. neg. ant. Raynaldus enim ait , quod ita calumniabantur hostes Joannis, quod probat ex Ulrico, & MS. Vaticano.

Ob. II. Joannes omni favore excepit Gerardum Generalem Minorum, sed dure Vallesium, qui ob confutatam publica concione Joannis sententiam , in carcerem conjectus est; ergo &c. ℟. neg. conf. Vallesius enim a fidei quæsitoribus in vincula conjectus est , non quod Joannis sententiam impugnasset , id enim permiserat Pontifex (*a*) , sed quod e suggestu oppositæ sententiæ dira fuerit precatus (*b*). Gerardo autem nil præstitit Pontifex, quod tanti viri merito impar esset.

Ob. III. Durandus, annuente Pontifice, in jus vocatus, nonnisi regis patrocinio judicium declinavit ; ergo &c. ℟. neg. conf. Joannes enim æquo animo Durandi scriptum excepit, tradens theologis examinandum (*c*) , nihilque in ea propositione censura dignum notatum est . At male audiit Durandus propter doctrinas insertas , inter quas illa erat : ex contemplatione humanitatis Christi nullum animabus gaudium accedere; tum ob alia nova asserta, quorum alia probata, alia proscripta sunt.

Ob. IV. Joannem hunc errorem tradidisse scribunt Gobelinus (*d*), Krantius (*e*), Bzovius (*f*), Ciacconius (*g*), Ptolomæus Lucensius (*h*), Adrianus (*i*) , Gersonius (*k*) &c. ; ergo &c. ℟. neg. conf. Hi enim falso rumore omnes decepti sunt, cum multæ fuerint in Joannem malignantium linguæ, ut constat ex diplomate Benedicti XII. His autem opponimus auctoritatem Theologorum Parisiensium (*l*) . Deinde Bzovius ibi ait , Joannem differendo , non asserendo, nec decernendo , in negativam sententiam inclinasse . Ciacconius vero ait , Joannem omnibus theologis jussisse, ut quid de ea re sentirent , diligenter inquirerent , affirmando , se nihil, nisi disputandi gratia, efferre . Ptolomæus Lucensis , & Adrianus videntur ancipites : ille enim l. 24 c. 43. ait *de hoc dubium fecerat*: is vero habet, *fertur*, *dicitur*. Gersonis sermo, si germanus est, Parisiensis Academiæ testimonio rejicitur.

Ob. V. Jo. XXII. morti proximus errorem ejuravit; ergo erraverat. ℟. neg. ant. Declarat enim Joannes, se plura in hac

---

(a) *Ex Epistola ad Gall. reg.* (b) *Ex Bzovio ad ann.* 1331.
(c) *Ex MS. Vatic. n.* 208. (d) *In Cosmodrom. Aet. 6. c.* 71.
(e) *L. 8 Vandaliæ c.* 16. (f) *Ad ann.* 1331. (g) *In vita Jo. XXII.*
(h) *Ad an.* 1335. (i) *In 4. sent. de Sacr. Conf.* (k) *Serm. in die Pasch.* (l) *Vide supr. in prob.*

hac quæstione allegasse, *non intendens aliquid determinare, aut decidere, & si forte in suis sermonibus aliqua viderentur a vero aliena, ea præter intentionem a se fuisse prolata*. Quà declaratione voluit Joannes *linguis malignantium obviare: ne quis sinistre interpretari posset, sensisse aliquid, quod obviaret fidei orthodoxæ* (*a*). Sed etsi Joannes ut privatus doctor, in ea, nondum tunc definita sententia, haud recte sensisset, nihil præjudicii Cathedræ infallibilitati emersisset; nullam quippe constitutionem ea de re emisit. Ockami vero auctoritatem, quippe qui fuerit Romanorum Pontificum hostis infensissimus, flocci facimus.

Caput VII.

De inæqualitate visionis beatificæ.

Jovinianus Stoicis addictus, sicuti nullam meriti, ita nec retributionis inæqualitatem agnovit. Hunc impugnavit circa annum 392 duobus libris D. Hieronymus. In eundem scopulum incidunt Novatores, qui justificari homines putant per eandem Christi sanctitatem.

Propositio I. Inæqualis gloria meritis inæqualibus rependitur.

Prob. I. Scripturis. Jo. 14. 2. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; unde Tertullianus in Scorp. ait: *Quomodo multæ mansiones, si non pro varietate meritorum?* I. ad Cor. 3. *Unusquisque mercedem recipiet secundum suum laborem*, & c. 15. *Stella*, inquit, *a stella differt in claritate*. II. ad Cor. 9. *Qui parce seminat, parce & metet*. Idem evincitur ex parabola seminis, quod fructum dedit, aliud 100, aliud 50, aliud 30, &c. Accedit definitio Trid. Sess. 6 c.16.

Prob. II. ex Patribus. Chrysostomus hom. 41 in 1 ad Cor. *Non omnes iisdem potiri præmiis, significatur illa similitudine stellarum*. Ambrosius l. 5. in Luc. *Etsi unum regnum, diversa tamen sunt merita in regno cælorum*. Nazianzenus Or. 34 ait: *Prout illorum est ordo, plus minusque Deum cernunt*, S.P. Aug. de Tr. 67 in Jo. *Multæ mansiones diversas meritorum in vita æterna significant dignitates*. Idem tradunt Fulgentius (*b*), Prosper (*c*), Gregorius magnus (*d*), aliique.

Prob. III. rationibus Hieronymi. I. Ecclesia militans trium-

[a] *Ben. XII. in suo dipl.*
[b] *De fide ad Petrum.* (c) *In sent. 360.* (d) *L. 4. moral. c. 31.*

triumphantem exhibet, quique in ea servatur ordo, in cœlo servatur: sed in Ecclesia militante alium gradum tenent Pontifices, alium sacerdotes, levitæ &c.; ergo in triumphante aliam, atque aliam hierarchiam constituunt angeli, archangeli &c. II. nisi in cœlis unus esset major altero, frustra dixisset Christus: *qui vult major esse, sit omnium minor*; ergo &c. III. Gloria cœlestis est merces reddita juxta laborem; ergo major Paulo rependi debet, qui *plus omnibus laboravit* (*a*): IV. Impares sunt reproborum pœnæ ex Apoc. 18. *Quantum exaltavit se, tantum date illi tormentum*; ergo impar est retributio (*b*).

Ob. I. Operarii, Matth. 20, acceperunt *singulos denarios*; sed hoc designat æqualitatem mercedis; ergo diversis meritis eadem merces rependitur.

℞. dist. min. Designat æqualitatem retributionis, quoad substantiam, nempe vitam æternam, conc., quoad modum, & intensionem gaudii, neg. *Unus denarius*, ait cit. loc. Hieronymus, *non unum est præmium, sed una vita, & una de gehenna liberatio*; & S. P. serm. 59 de V. D. 4. *Quamvis enim meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus, quod tamen ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus.*

℞. II. neg. min. Sive enim accipiatur parabola de sanctis veteris Testamenti, sive de diversis justorum generibus, fieri potest, ut plures, qui novissime venerunt ad fidem, ad antiquiorum patriarcharum meritum, gloriamque pertingant, ut de B. V. M., & Apostolis dici potest.

Ob. II. Gloriæ inæqualitas invidiam pareret, & majoris præmii cupiditatem; ergo rejici debet.

℞. neg. ant. Invidia namque arcetur a perfectissima caritate, quæ *non æmulatur*. *Quantum enim quisque diligit aliquem, tantum de bono ejus gaudet*, ait prof. 25 S. Anselmus. Cupiditatem vero pellit perfecta spiritalis satietas, *sicut corporalis omnes saturos æqualiter habet, quamvis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint*, ait Pomerius de Vit. cont. Aliud exemplum profert S. P. l.22 de C.D. 30 de oculo, qui digito non invidet, aut vicissim.

Ob. III. Pœna damni, cum sit privatio, non suscipit magis & minus, & eadem pœna puniuntur damnati; ergo eadem gloria coronantur electi. ℞. dist. ant. Pœna damni non habet magis & minus, ratione sui, conc., ratione adjuncti, & inimicitiæ Dei, ex sequenti cruciatu, quo plus, mi-

(a) *Ex Hieronymo l. 2. c. Jovin.* [b] *Ex Greg. l. 9 moral. 39.*

minusve tristantur, dum percipiunt se divinæ essentiæ contemplatione privari, neg. Deinde visionis privatio, cum sit carentia, æqualis est in omnibus ratione sui, & inæqualem pœnam infligit ratione mœroris: visio autem, cum sit mentis apprehensio, per se animas sanctorum exhilarat, & gaudium parit.

Ob. IV. Beati omnes vident Deum, ut est in se; ergo æqualiter. ℟. dist. ant. Vident pro modulo suo, conc., eadem vi intelligentiæ, & eodem caritatis ardore diligunt, neg. (*a*)

Propositio II. Caussa moralis inæqualitatis visionis est meritum efficiens lumen gloriæ, quod pro meritorum ratione tribuitur.

I. Pars constat ex dictis: merces enim meritum sequitur, & tanto *amplius alius alio Deum videbit*, *quanto amplius in hac vita eum dilexit*, ait Fulg. L. de Trin. (*b*). Prob. II. pars. Beati Deum vident, & amant, non vi intellectionis, & amoris nativi, sed vi luminis gloriæ illustrantis, & inflammantis. Quando enim caussa secunda supernaturali virtute operatur, ab hac tantum exoritur major, aut minor operationis excellentia; ergo visio, & amor Beatorum a sola inæqualitate luminis gloriæ habet inæqualitatem. II. Scotistæ eam repetunt ab inæqualitate intellectus, eo quod intellectus sit activa potentia, & cum lumine gloriæ unam totalem causam constituat: sed hæc ratio nulla est; ergo &c. Prob. min. Perfectio, e. g., fidei actus, licet ab intellectu, & gratia oriatur, non ab intellectus acumine, sed a sola gratia perfectionem nanciscitur; ergo, licet visio Dei sit ab intellectu, & lumine gloriæ, non habet ab intellectu majorem intensionem, quia ille non naturali virtute Deum videt; sed ea, quam ipsi lumen gloriæ largitur. Hinc a Guillelmo, & Stephano Paris. hæc Prop. proscripta est (*c*): *Cui meliora fuerint naturalia*, *necessario major erit gloria*. III. Ex opposita sententia sequitur, meritis non semper gloriam respondere; nam habens idem meritum, & intellectum hebetiorem, minus gauderet, quam qui mente præpollet; ergo &c.

Ob. I. Cum æquali gratia unus alio intensius diligit Deum; ergo cum æquali lumine Deum videt alio perfectius. ℟. dist. ant. Et perfectio dilectionis pendet a gratia, non a vi

(a) *Vide* ℟. *ad Ob.* 2.
[b] *Vid. Aug. locum in* ℟. *ad* I. *Obj.* (c) *Ann.* 1240, *&* 1267.

a vi naturæ, conc., secus, neg. Potest quidem voluntas gratiæ resistere, sed si opus bonum exerceat, tota perfectio meriti erit a gratia. Deinde in hoc statu datur etiam gratiæ inæqualitas, & qui intensius operatur, majori gratiæ vi præmovetur.

Ob. II. Si duæ sint caussæ, & una perfectior altera, erit effectus perfectior: sed tales sunt intellectus, & lumen gloriæ; ergo si intellectus sit efficacior, erit visio vividior. ℟. dist. maj. Si sint ejusdem ordinis, ut duo equi eandem rhedam trahentes, conc., si diversi ordinis sint, ut arbitrium, & gratia intellectus, & lumen gloriæ, & una agat virtute alterius, neg.

Ob. III. Vegetior oculus eodem lumine melius videt; ergo perfectior intellectus eodem gloriæ lumine videt lucidius. ℟. neg. conf. Nam oculus, & lumen sunt ejusdem ordinis, mens autem, & lumen gloriæ diversi.

Ob. IV. Licet eodem Spiritus S. afflatu scripserint Paulus, & Lucas, tamen quia Paulus naturalibus scientiis erat imbutus, ejus scriptura libros Lucæ antecellit; ergo a pari. ℟. dist. ant. Antecellit styli venustate, conc., veritatis oraculo, neg., & retorqueo argumentum: licet enim Paulus, utpote magis eruditus, politiori stylo scripserit, tamen veritatis oraculo alios non vicit; ergo a pari (*a*).

CAPUT VIII.

De beatificæ visionis objecto.

NOt. I. Duplex est intuitivæ visionis objectum, primarium nempe, & secundarium. Illud per se videtur, & ratione sui; tale est SS. Trinitatis mysterium, quod facie ad faciem beati vident, nos autem fide credimus. Vident etiam beati essentiam Dei, ejusque attributa, scientiam, omnipotentiam &c., de quibus l. 2. dictum est. Objectum secundarium illud est, quod cum sit a Deo distinctum, non videtur per se, sed ratione alterius, ut creaturæ per Verbum conditæ, terra, cœlum &c. spectant enim omnia ad ordinem universi, cujus beati sunt partes. In illa ergo arte, in qua immutabiliter continentur, omnia divini luminis participatione cognoscunt. Vident se se invicem: *Nec erit*, ait S. P. (*b*), *quod suis quisque aperiat, abscondat alienis*,

[a] *Vide Auctorem.* (b) *Ep.6.*

nis, ubi nullus erit alienus. Unde & cogitationes sibi invicem sponte revelant, ut solent amici. Norunt etiam, quos nunquam noverunt. Ex iis, quæ in terris fiunt, ea beatis innotescunt, quæ propius ad eos spectant. Pontifices vident Ecclesiæ statum, reges regnorum vicissitudines, parentes familiæ conditionem &c. Nota sunt exempla Eliæ (*a*), & Oniæ (*b*). Recte enim provisum est a Deo, ut pro nobis intercedant ejus amici. Vident etiam damnatorum pœnas, ut gaudeant de evasione malorum. Futura autem, & contingentia, præsertim judicii diem, & secreta cordium, non norunt, nisi sibi ea invicem aperiant, aut Deus revelet.

Not. II. Circa primarium objectum quæritur, an divinitus fieri possit, ut una persona sine alia videatur, aut essentia sine attributis? Affirmant Scotistæ, Paludanus, L'Herminier &c. negant Augustiniani, ac Thomistæ, Sylvius, Habert, Juenin &c. Circa secundarium objectum variæ instituuntur quæstiones, quæ ex dictis facile resolvuntur. Sit itaque

Propositio. Neque absoluta potentia fieri potest, ut essentia sine attributis, aut una persona sine alia videatur.

Prob. I. Scripturis. Jo. 14. 9 habetur: *Philippe, qui videt me, videt & Patrem*. Respondent Scotistæ, ea verba a PP. exponi de cognitione per fidem, vel de ordinaria, non de absoluta potentia: sed contra sic arguitur: cum eadem sint Patris opera, ac Filii, qui credit in Filium, necesse est ut credat etiam in Patrem; ergo quia eadem est veritas, & lux Patris, & Filii, opus est, ut videns Patrem, videat quoque Filium.

Prob. II. ex Patribus. Augustinus in Ps. 85 ad ea verba: *Nescitis, quia ego in Patre, & Pater in me est*, ait: *me viso videtur Pater, & Patre viso videtur Filius. Patris, & Filii separari non potest visio:* & 2. de Trin. 8. *Neuter sine altero potest ostendi, unum quippe sunt*.

Prob. III. ratione. I. Quæ Personis divinis conveniunt ratione naturæ, sunt inseparabilia; non enim potuit, e. g., Pater sine Filio mundum condere; sed Personarum divinarum una est veritas, & intelligibilitas, quæ ex æquo in singulis reperitur; ergo &c. II. Scotus supponit in Deo distinctionem formalem, qua videatur secundum unam formalitatem, non secundum aliam; sed hanc rejecimus l. 2 c. 3; ergo &c. III. Ad visionem intuitivam requiritur, ut videatur

(a) 2 *Paralip.* 21 (b) 2 *Mach.* 14.

tur tota simul plenitudo divinitatis; sed si videatur una persona sine alia, non videtur tota simul; ergo &c.

Ob. I. Potest incarnari una persona sine alia; ergo & videri. ℞. neg. cons. Incarnatio enim fit hypostasi, quæ multiplex est, constituitur enim relatione, non absoluta proprietate; visio autem habetur ratione summæ, & indistinctæ cognoscibilitatis, quæ non alia est divinæ substantiæ, & relationum, sed eadem, & inseparabilis. Tum quia incarnatio est unio divinæ, & humanæ naturæ in eodem supposito; non prout natura divina est in se, sed prout est in Verbo: visio autem intuitiva est unio intentionalis mentis cum Deo prout est in se. Cæterum hoc argumento sententia nostra firmatur: si enim Patris, & Filii, ut una est natura, una esset hypostasis, Filius sine Patre incarnari non posset, sicuti nequit Filius incarnari absque Deo *sapiente*, *bono*, &c. qui est ab ejus persona indistinctus. Cum ergo ratione visibilitatis, nullum sit in Deo discrimen, non erit visio ratione aliqua separabilis.

Ob. II. Potest essentia communicari sine paternitate; ergo & videri. ℞. neg. cons. Paternitas enim essentialiter, non personaliter communicatur; repugnat enim communicari, quod per se dicit distinctionem ab alio, at non repugnat essentiam sine personis videri. Imo si videatur in se, utrumque videri debet, eo quod utrumque est in se una, & eadem veritas, & substantia (*a*).

Ob. III. In illo priori, quo Pater filium gignit, est perfecte beatus, nec dum tamen filium videt; ergo &c. ℞. S.P. (*b*), quod in Patre, & Filio ostenditur ordo, non *quo alter sit prior altero*, *sed quo alter sit in altero;* talis est ergo beatitudo, quale illud *prius*, nempe cogitationis nostræ figmentum.

Ob. IV. Divina essentia, cum sit summum bonum, est per se sola sufficiens beatitudinis objectum: ergo esset plene beatus, qui eam solam videret. ℞. dist. ant. Est sufficiens objectum, & una res simplicissima, cum attributis, & Personis, conc., ab iis separabilis, neg. Quod ergo videri nequeat Dei essentia sine relationibus, repetitur ex divinæ essentiæ simplicitate a relationibus indistinctæ. Pater enim est omnipotens, nec tamen sine Filio, ac Spiritu sancto mundum creare potuit, quia nempe virtus creandi est in tribus Personis indistincta. *Non enim tres omnipotentes*, *sed unus omnipotens*. Ex quo ergo tres Personæ sint una res summa, sim-

(a) *Vide Auctorem*. (b) *C. Maximin. lib. 3 c. 14.*

ſimplex, & impartibilis, requiritur inſeparabilitas viſionis.

Ob. V. Videri poſſunt abſoluta ſine relativis, e. g. color abſque inhærentia, quantitas in Euchariſtia ſine modo exiſtendi, humanitas Chriſti abſque ejus ſubſiſtentia; ergo &c. ℞. diſt. ant. Videri poſſunt, ubi non ſint una, & eadem res ſimplex, ut in exemplis productis, conc., ſecus, neg. Color enim ſubjectum connotat, a quo eſt ſeparabilis, quantitas panis connotat Chriſti corpus, a quo diſtinguitur, humanitas Verbi perſonam, a qua aſſumitur. Color ergo, quantitas, & humanitas Chriſti poſſunt abſolute videri abſque relatione ad aliquod a ſe diſtinctum: in Deo autem abſoluta, & relativa ſunt eadem indiviſibilis veritas. Deinde retorqueri poteſt argumentum: non poteſt enim in ſe videri color abſque figura, & magnitudine, quæ ab eo ſunt indiſtincta; ergo nequit videri Deus, quin videantur perſonæ, attributa, & quidquid eſt a Deo indiſtinctum *(a)* (1).

Ob. VI. Contingentia rerum poſſibilium a Dei omnipotentia non ſecernitur, & tamen videns omnipotentiam non videt omnes creaturas poſſibiles; poteſt ergo videri eſſentia ſine attributis, aut una Perſona ſine alia, licet ſint indiſtincta. ℞. diſt. ant. Et beati vident omnipotentiam abſolute in ſe ipſa, ideſt Dei naturam potentem omnia producere, conc., vident connotative, ideſt creaturas a Deo ſejunctas, & ab eo producibiles, neg. *(b)*.

Ob. VII. Deus eſt Beatorum ſpeculum voluntarium; ergo poteſt eis unam perſonam ſine alia exhibere. ℞. diſt. ant. Eſt ſpeculum voluntarium abſolute, quia libere, & ex gratia ſe ſe manifeſtet, conc., in hypotheſi quod ſe ſe manifeſtet, ſubdiſt. Eſt ſpeculum voluntarium exhibendo perfectiones a ſe indiſtinctas, quæ ſunt primarium beatitudinis objectum, neg., manifeſtando creaturas a ſe diverſas, quæ-

que

(1) Cum Deus ſit ſua eſſentia, ſua virtus, ſua potentia &c. qui illud videt *ut eſt in ſe*, videt etiam divinæ naturæ unitatem, trinitatem perſonarum, perfectionem attributorum, neque hujus incommutabilis ſubſtantiæ, quæ eſt ſuum eſſe, poteſt ſeparari viſio beata; ſi enim Deus eſt ſua unitas, ſua trinitas &c. nequit videri *ut eſt in ſe*, niſi videatur ut unus, ut trinus &c. alias non videbitur ut eſt in ſe. *Siquidem ubi non unius ſeparatur natura, & ſubſtantia, viſio ſeparari non poteſt*, ait S. P. Aug. in Pſ. 84.

[a] *Vide Auctorem.*

(b) *Vide Prop. 2 c. 2 diſſ. 1 Lib. 3 ℞. ad ult.*

que objectum sunt secundarium, conc. (*a*). Atque his tertio huic libro finem facimus, in quo si quædam obscure & involute sunt pertractata, ea clarius manifestabuntur in ea Civitate Sanctorum, ubi *tenebræ non sunt ullæ*, quippe *lucerna ejus est Agnus*.

Liber IV.

In quo de scientia Dei disputatur.

AD eam accedimus Dei proprietatem investigandam, de qua clamat Apostolus ad Rom. 11. 33. *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*. Sunt enim revera *incomprehensibilia judicia ejus, & investigabiles viæ ejus*. Has tamen inaccessibiles vias hoc libro percurrere in animo est, idque duplici dissertatione, quarum I. existentiam, objectum & proprietates divinæ scientiæ investigabit, II. vero rationem, aut modum, quo objecta ipsa pertingit.

DISSERTATIO I.

De existentia, objecto, ac proprietatibus scientiæ Dei.

SCientiæ nomine non eam hoc loco intelligimus constantem notitiam, sensuum ope, aut discursu comparatam, quæ cum sit imperfecta, nequit in Deo locum habere; sed permanentem concipimus absque hæsitatione cognitionem, cui nec error subesse potest, nec animi fluctuatio. De scientia sic accepta quatuor Capitibus eo, qui sequitur, ordine sermo erit.

Caput I.

De existentia divinæ scientiæ.

DIvinam scientiam soli negare audent Athei, qui Deum terrenarum rerum prævidentiam, curam, ac regimen habere inficiantur. Iis itaque revincendis sit

Propositio I. In Deo est omnis scientiæ plenitudo.

Prob. I. Ex scripturis. I. Reg. 11. 3: *Deus scientiarum Dominus est, apud ipsum est sapientia, ipse habet consilium, & intelligentiam*. Ps. 138. *Tu cognovisti omnia novissima, & anti-*

(a) *Vide not. 1 hujus cap.*

antiqua. Esther. 14: *qui habes omnem scientiam*. Ad Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*; ergo &c. Prob. II. ex PP., quos sequenti Prob. laudabimus. Prob. III. ratione. I. Deus est id, quo melius excogitari non potest; ergo sapientissimus est, nam sapientia vel maxima perfectio est. II. Perfectiones creaturarum continentur in Deo eminenter: ergo & scientia. III. Deus est substantia vivens expers corpore; sed vita hujus substantiæ est intelligendi facultas; ergo est in Deo intelligendi facultas, adeoque scientia; cum in Deo actus, & potentia non distinguantur. Prob. IV. Ethnicorum auctoritate, Platonis (a) Procli (b), Jamblici (c), Simplicii (d), Arriani (e), Menandri (f), qui Deum oculum vocat omnia cernentem. Adde etymon hujus nominis *Deus* quod a θεάομαι *specto cognosco* derivatur, unde veteres Deos suos Δαίμονας appellabant, quasi scientes a δάω *scio*. Ægyptii denique auream oculi imaginem in templis appendebant in signum providæ, & omnia lustrantis divinitatis.

Opp. Scripturæ loca supra laudata metaphorice accipienda sunt, quo sensu corporea membra Deo tribuuntur. Hinc S. P. Aug. q. 2 ad Simpl. docet, scientiam pertinere ad ea, quæ sensibus corporis exprimuntur; ergo in Deo non habet locum.

℟. neg. ant. Nam corporea membra extensionem important, quæ spiritali substantiæ repugnat; atqui non ita se habet scientia, quæ per Augustinum q. 2 ad Simpl. definitur: *Vivacitas certæ, & inconcussæ veritatis, una, atque æterna contemplatione cuncta cernentis*; ergo scientia Deo non repugnat. Augustinus vero loc. cit. negat tantum in Deo scientiam, qua sensa, & intellecta memoria retinemus, cum neque Deus sentiat, neque in eo sit mutabilitas, ut in homine, qui de una cogitatione in aliam transit.

Propositio II. Divina scientia est eadem Dei substantia connotans intelligibilia objecta.

Prob. I. Scripturis. Prov. 8. 2: *Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram*, ubi divina sapientia veluti res subsistens describitur. Hinc recte ex his verbis probatur Verbi cum Patre indivisa substantia. Sap. 7. 22 sapientia dicitur *spiritus sapientiæ sanctus, unicus, subtilis &c.* Prob. II. ex PP. August. de Tr. 99 in Jo. ait: *Non sic habet scientiam, ut aliud sit illi scientia, qua scit, aliud essentia, qua est, sed*

(a *In Parmenide*. (b) C. 21. (c) *Segm.* 1. c. 15. (d) *In epist.* (e) *In disput.* (f) *Ap. Clem. Alex.* 5 *Str.*

utrumque unum est. Cyrill. l. 33 Thes. *Cum confessione omnium simplex sit, non est aliquid ab eo diversum ipsius cognitio*. Accedunt Bernardus (*a*), Sinesius (*b*), aliique. Prob. III. ratione. Si enim Deus foret sapiens participatione veritatis, non perfectione substantiæ, esset compositus, & mutabilis, quod Deo repugnat; ergo Deus est substantialiter sapiens.

Ex quibus sequitur, I. divinæ sapientiæ convenire omnia divinæ naturæ attributa. Unde dicitur Sap. 7. *Spiritus intelligentiæ sanctus*, idest nulla contagione inquinatus, *unicus*, *& multiplex*, idest simplex, & ubique diffusus, *certus*, hoc est erroris expers, *subtilis*, & cuncta pervadens, alia movens, & *omnibus mobilibus mobilior*, *candor lucis æternæ*, *omnia potens*, *in se permanens &c.* Sequitur II., varias divinæ scientiæ partitiones in Scholis adhibitas exponi posse relate ad diversa connotata. Dicitur enim sapientia, prout res æternas, & altissimas scrutatur: dicitur *scientia*, prout alia a se percipit: dicitur *speculativa*, si respicit objectum non operabile, ut sunt res possibiles: *practica* vero appellatur, si opus respiciat, e g. mundi productionem. *Libera* ea est, quæ a libero Dei decreto pendet, ut creaturarum existentia: secus *necessaria* est, ut *scientia* possibilium. Si res spectat non extituras, dicitur *simplicis intelligentiæ*, & possibilia item complectitur. Si vero eas respicit in aliqua temporis differentia existentes, dicitur *scientia visionis*. Inter scientiam *visionis*, & *simplicis intelligentiæ* mediam quandam aliqui statuunt, quæ futura conditionata respicit, de qua postea.

Caput II.

De objecto divinæ scientiæ.

Objectum divinæ scientiæ illud est, circa quod ipsa Dei scientia versatur: cumque versari possit circa Deum ipsum, creaturas possibiles, præteritas, existentes, futuras, peccata, cogitationes &c. singula distinctis propositionibus percensebimus. Sit itaque

Propositio I. Deus semetipsum cognoscit, atque comprehendit.

Prob. Scripturis. Jo. 10. 15 ait Christus: *Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem*. I. ad Cor. 11. *Spiritus Dei scrutatur etiam profunda Dei*. S. P. 15 de Trin. 14. *Novit omnia Deus in se ipso, novit in Filio*; ergo &c. Prob.

(a) *De Consid.* (b) *De Insomniis.*

Prob. II. ratione. Deus enim est prima mens; ergo habet pro objecto præstantissimum intelligibile, adeoque seipsum. Quod vero seipsum comprehendat, patet; comprehensio enim est infinita cognitio, in qua nihil latet videntem; atqui Deus spiritus est, qui scrutatur etiam profunda Dei; ergo &c. II. Sapientiæ Dei non est numerus, atqui esset, nisi seipsum comprehenderet; ergo &c. III. Dei scientia nil est præstantius, sed absque hac comprehensione esset aliquid Deo præstantius; ergo seipsum comprehendit.

Ob. I. Scientia, & omnipotentia sunt unum; sed hæc non habet Deum pro objecto; ergo nec illa. ℞. dist. maj. Sunt unum re, conc. ratione objecti, & connotati, neg. ℞. II. neg. cons. Scientia enim est actio immanens, omnipotentia est actio transiens; ergo objectum scientiæ potest esse intrinsecum cognoscenti.

Ob. II. Quod comprehenditur, *finitur*, ut docet S. P. 12. de C. D. 18; atqui Deus est infinitus; ergo &c. ℞. dist. ant. Finitur negative, idest nihil latet videntem, conc., positive, scilicet attingitur ultimus ejus terminus, subdistinguo: in objecto finito, conc., in infinito, neg.

Propositio II. Deus cognoscit possibilia, futura, præsentia, atque præterita.

Prob. Scripturis. Eccl. 23. 29. *Domino, antequam crearentur, omnia sunt agnita*. ad Hebr. 43. *Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus* (a); ergo &c. Prob. II. ex Patribus. Clemens Alexandrinus 4 Strom. ait: *Deus omnia novit, non solum quæ fiunt, sed etiam futura*. S. P. Aug. 12 de C. D. 20. ait: *in una Dei sapientia esse immensos thesauros rerum intelligibilium*; ergo &c. Prob. III. ratione. Nihil enim fuit, est, aut erit, quod non pertineat ad vim effectricem Dei, ad ejus artem, & voluntatem; ergo nihil est, quod divinam lateat scientiam.

Ob. I. Hieronymus I. Habac. ait: *Absurdum est, ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat, quot nascantur culices, quotve moriantur*; ergo Deus de minimis non habet scientiam.

℞. dist. conf. Non habet scientiam simplicem, neg., providam, subdistinguo: peculiarem, ut de nobis, conc., universalem, neg. Subdit enim S. D. *Non simus in nos ipsos injuriosi, eandem rationabilium, quam irrationabilium providentiam esse dicentes*. Et ep. 3 miratur creatoris solertiam in *minutis quoque animalibus, formica, culice, vermiculis* &c.; ergo &c. K 2 Ob.

(a) *Vide Prop. I. c. 1.*

Ob. II. Futurorum cognitio præscientia dicitur, sed hæc in Deo non est per Augustinum (*a*); ergo &c. ℞. dist. min. In Deo non est præscientia mutabilis, conc., immutabilis, qua omnia novit, quasi nunc gerantur, neg. Quippe *negare Deum præscium futurorum, insania est*, ait idem Augustinus (*b*).

Ob. III. Paritur cognitio a potentia, & objecto; ergo si Deus cognoscit creaturas, hæ sunt caussa divinæ scientiæ. ℞. dist. ant. Paritur ex objecto tanquam termino, conc., tanquam vi effectrice, neg.

PROPOSITIO III. Deus cognoscit futura quælibet contingentia, & conditionata.

Not. Futura contingentia ea sunt, quæ non habent necessariam connexionem cum suis caussis, sed vel a libera hominum voluntate pendent, ut peccata; vel extra ordinem eveniunt, ut monstra. Conditionata illa sunt, quæ reapse non erunt, forent tamen, si conditio poneretur, ut pœnitentia Tyriorum, si Christi miracula vidissent; vel reapse erunt, posita conditione, ut Petri negatio, si ab ancilla tentabitur. His prænotatis,

Prob. de futuris contingentibus contra Crellium, Wolzogenium, aliosque Socinianos. I. ex Scripturis. Ps. 32 habetur: *Qui intelligit omnia opera eorum*. Sap. 8. *Signa, & monstra scit, antequam fiant, & eventus temporum, & sæculorum*. Is. 48: *Scio, quia prævaricaberis*, &c. 41: *Annunciate, quæ ventura sunt, & sciemus quia dii estis*; ergo &c.

Prob. II. ex PP. Aug. 5 de C. D. 9 ait, *Deo certus est omnium ordo caussarum*. Orig. ap. Eus. 3. P. E. *Quidquid futurum est, id Deum multo ante prænosse, is demum intelligat, qui excellentiam divinæ mentis intelligit*. Ciryll. Alex. 4. in Is. *Deo natura convenit habere & præteritorum, & futurorum notitiam*.

Prob. III. ratione. Deus enim sæpe hæc futura prædixit, v. g. regnorum eversionem, Templi abominationem &c. ergo prænoverat. *Cujus rei tot habemus testes*, ait Tertullianus (*c*), *quot Prophetas*. Deinde Deus est sapientissimus artifex; ergo novit, ait Ambrosius (*d*), suorum operum virtutem, efficientiam &c. (*e*)

De futuris conditionatis habetur Sap. 4. 2. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*; ergo præscivit Deus, illos in crimina prolapsuros, si diutius viverent. I. Reg. 23 quærenti Davidi, *si tradent*, eum, *viri Ceilæ*, respondet Do-

(a) *Lib. 2 ad Simpl. q. 2.* [b] *5. de C. D. c. 97.*
(c) *L. 2. c. Marc. c. 5.* (d) *L. 5 de fid.* (e) *Vide Prop. præced.*

Dominus: *tradent*. Matt. 11: *Si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes &c. pœnitentiam egissent*. Hinc S. P. l. de D. Perf. c. 11 ait: *His, quos prævidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus noluit subvenire, non subvenisse*, & l. de Corrept. & Gr. 8. *Respondeant cur illos Deus, cum pie viverent, de vitæ hujus periculis non rapuit? An eorum mala futura nescivit? Nihil horum, nisi insanissime dicitur*. Idem tradunt S. Prosper (*a*), Cyrillus (*b*), Gregorius M. (*c*) Bernardus (*d*), Chrysostomus &c. (*e*)

Ob. I. Jerem. 26. 3 habetur: *Si forte audiant, & convertantur*. Ezech. 2. 5: *Si forte audiant, & quiescant*. Joel. 2. 14: *Quis scit, si convertantur*. Matth. 21: *Verebuntur filium meum*; ergo &c.

℞. neg. conf. Hæc enim *Deus humano loquitur affectu*, ait Hieron. in Matth. 14, ut liberum *homini servetur arbitrium*. Aliquando sollicitudinem significant, ut Exod. 32, *si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro*. Aliquando sunt expletivæ particulæ, *quasi*, *utique*, *sane*; ut Jo. 8 *si me sciretis, utique Patrem meum sciretis*. Quandoque non dubitationem, sed rei difficultatem designant, ut Phil. 3, *si quomodo occurram ad resurrectionem*. Hinc S. P. tract. 37 in Jo. ait: *cum dicitur a Deo verbum dubitationis* (cum Deum nihil lateat) *arguitur infidelitas, non opinatur divinitas*.

Ob. II. Contingentia non habent determinatam veritatem; ergo a Deo non prævidentur. ℞. dist. ant. In mente Dei, neg., in caussis secundis, subd., pro futuro tempore, quo haud dubie vel evenient, vel non, neg., pro præsenti, conc. Contingentia esse determinata *in actu signato* demonstrant dialectici: nullus enim dicturus est, *quod quæ nunc fiunt, antequam fierent, eventura non fuerint*, ait Boetius 5. Conf.; ergo quando contingentia futura erant, habebant determinatam veritatem *in actu signato*, & pro præsenti tempore (*f*).

Inst. Futura contingentia non habent determinatam veritatem, nisi disjunctive, quatenus vel erunt, vel non erunt; ergo & Deus disjunctive futura cognoscit. ℞. dist. ant. Non habent veritatem relate ad mentem humanam, quam latet nexus caussarum, conc., relate ad Deum, qui omnia unico intuitu perlustrat, neg.

Ob. III. S. P. Aug., S. Prosper, Fulgentius &c. scientiam conditionatorum rejiciunt; ergo &c. ℞. dist. ant. Rejiciunt

K 3 in

(a) *In* ℞. 8 *ad excerpt.* (b) *L.* 3. *c. Jul.* (c) *L.* 33 *mor. c.* 27. (d) *Serm de Innoc.* (e) *L.* 2 *ad Stag.* (f) *Vide Arimin. dist.* 8.

in sensu Pelagii, qui ait homines prædestinari ex præscientia bonorum operum naturæ viribus efficiendorum, & sensu Semipelagianorum, qui docebant, ex duobus parvulis hunc, non illum salvari, eo quod Deus præviderit hunc, non illum sibi obtemperaturum, conc., in sensu Catholico supra explicato, neg.

Propositio IV. Deus scrutatur intimas cordium cogitationes, & quæcumque peccata.

Sequitur ex dictis, & Prob. Scripturis. Ps. 68. habetur: *Deus, tu scis insipientiam meam, & delicta mea a te non sunt abscondita*. Ps. 138. *Intellexisti cogitationes meas de longe*. Jer. 17: *Ego Dominus scrutans cor*. Accedunt S. Ephrem Syrus (*a*), Ambrosius (*b*), Hilarius (*c*), Prosper (*d*), & S. P. Aug., qui l. 3 de lib. Arb. 4 ait: *Deus prævidet eos, qui propria voluntate peccabunt*; ergo &c. Prob. etiam ratione. Cogitationes enim vel bonæ, vel malæ sunt; si bonæ, ab eo præmovente fiunt, si malæ, ab eo permittente; ergo a Deo videntur.

Ob. I. Habac. 1. 13: *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum*, Matt. 25: *nescio vos*; ergo &c. ℟. dist. ant. *Ne videant malum*, scientia practica, & approbationis, conc., simplici, & speculativa, neg. Subdit ibid. Propheta: *quare respicis super iniqua agentes, & taces, devorante impio justiorem se*; idest cur pateris? cur permittis? Phrasis Matthæi frequens est in Scripturis: *nescire* enim dicitur Deus, quos pro suis non agnoscit.

Inst. Genes. 22 ait Dominus Abrahæ: *Nunc cognovi quod times Deum*; ergo ante non noverat. ℟. neg. cons. Sensus enim illorum verborum est, Deum experimento comprobatam fecisse Abrahæ virtutem. Antea enim dixerat (*e*), se optime ejus fidem novisse. Sic etiam hunc locum exponunt S. P. Aug. l. 1 de Trin. 12 & l. 83 q. 60, Ambrosius l. 5 de Fide c. 7, Hilarius 9 de Trin. &c.

Ob. II. Peccata nihil sunt; ergo carent cognoscibilitate. ℟. dist. cons. Carent cognoscibilitate intrinseca, qua cognoscantur ut aliquid positivum a caussa efficiente productum, conc., cognoscibilitate extrinseca, qua videantur ut quid privativum in caussa a bonitate deficiente, neg. (*f*).

Ca-

(a) *Tract. de vit. Spir.* (b) *L. 1 de Off. c. 14.* (c) *In Ps. 137.*
(d) *Sent. 379.* (e) *Gen. 18.* (f) *Vide Auctorem.*

Caput III.

An Dei præscientia cum animorum libertate consistat?

Ex opinione Democriti, qui cuncta inevitabili necessitate contingere existimabat, Priscillianus quidam fabulam suam de siderum impulsu mutuam accepit: quo ex fonte venenum biberunt Joannes Us, aliique, qui libertatem arbitrii evertere conati sunt. Tullius vero, ne fatalem hanc necessitatem cogeretur admittere, divinam sustulit præscientiam, sicque *ut homines faceret liberos, fecit sacrilegos*, ait Aug. 5 de C. D. 9. Sit itaque

Propositio. Ex divina præscientia non sequitur inevitabilis rerum eventus.

Prob. I. Deus unico intuitu videt præterita, futura, ac præsentia, nec illi est aliquid futurum, aut præteritum, sed omnia præsentia sunt; atqui scientia præsentium, aut præteritorum nullam infert necessitatem; ergo neque infert præscientia futurorum (*a*). II. Ex quo Deo infallibiliter certus sit ordo caussarum omnium, non infertur libertatis exitium, cum in eo ordine sint caussæ liberæ, & ipsæ hominum voluntates; ergo Deus cognoscit in illo ordine multa fieri a caussis liberis, & ab hominum voluntate (*b*). III. Videt Deus, quæ ipse est facturus, idque non infert Dei operibus necessitatem, alias omnia ejus opera essent æterna, nihilque Deus operaretur in tempore; ergo neque scientia Dei tollit indifferentiam operum secundarum caussarum (*c*). IV. Non repugnat plura fieri, quæ possent non fieri; ergo nec repugnat sciri aliquid esse contingenter futurum. Quod enim ita fiet, ut possit non fieri, est futurum contingens. Confirmatur: Non pugnant hæ duæ propositiones: *Judas magistrum tradet*, & *Judas poterit magistrum non tradere*; ergo nec istæ pugnant: *Prævidit Deus Judam traditurum esse magistrum*, & *Judas poterit eum non tradere*; ergo non implicat, Deum prævidere futuram Judæ proditionem, & tamen Judam libere magistrum tradere (*d*).

Ob. I. S.P. l. 3 de lib. Arb. 4 ait: *aliter fieri non potest, quod Deus præscivit*, alioquin falli posset divina præscientia, quod

(a) *Ita Anselm. de Concord.*, *Boetius l. 5 de Conf. Pr. 4*, *S.P.Aug. l. 3 de lib. Arb. 4.* (b) *Ita S.P. 5 de C. D. c. 10.*
(c) *S.P.A. l. 3 de lib. Arb. 4.* (d) *Vide Auctorem.*

quod est absurdum &c. Idem docet Anselmus (a); ergo si Deus futura prænoscat, omnia necessario evenient.

℟. dist. conf. Necessario evenient, relate ad scientiam Dei, & primam caussam immutabilem, conc., relate ad caussas proximas, & mutabiles, neg. Non enim pugnat, eandem rem, si ad diversa referatur, dici necessariam, & contingentem. Idem est sensus verborum Augustini & Anselmi: cum enim Deus omnia videat unico intuitu, & relate ad æternitatem nil sit futurum, recte docent laudati PP., fieri non posse, quin eveniant, quæ Deus prævidit. Hanc necessitatem vocat Anselmus ibid. *sequentem positionem rei*, Scholastici vero *necessitatem consequentiæ*, *in sensu composito*.

Ob. II. Præscientia Dei est certa, necessaria, & immutabilis, sed posita præscientia, sequitur necessitate consequentiæ, e. g., peccatum; ergo hoc necessario sequitur. *Quod enim sequitur ex antecedenti necessario, necessarium est* ex vulgari axiomate.

℟. neg. maj. Nam divina præscientia non dicitur absolute, sed connotative, adeoque mutabilis est, & contingens: distinguendum est tamen inter certitudinem, & necessitatem futurorum. Non enim pugnat, hæc esse certa, & infallibilia, Dei præscientia supposita, licet necessaria non sint, si ad caussas proximas comparentur. Axioma illud a Sixto IV. damnatum putant Gonzalez, aliique in propositionibus Petri de Rivo. Negant alii; sed absolute prolatum de quolibet antecedenti necessario falsum est. ℟. D. Thom. 1 p. q. 14, futurum contingens necessarium esse, prout subest divinæ scientiæ, non prout est in se; sed hanc responsionem reprobat Ariminensis, ab eaque recedit Estius, quamvis D. Thomæ addictissimus. Hujus ergo argumenti: Deus præscit, e. g., Petrum peccaturum; ergo peccabit; nego ant. esse absolute necessarium.

Inst. Præscientia Dei est æterna, & relate ad futura est præterita; ergo est absolute necessaria. ℟. dist. 1 p. maj. Est æterna relate ad divinam substantiam, conc., est æterna, idest æterna sunt, quæ prævidentur, neg. Ubi enim agitur de attributis Dei relate ad extrinseca connotata, ex æternitate nunquam infertur absoluta necessitas. Sic æterna est creatio, relate ad divinam substantiam, & tamen libera; æterna voluntas, & gratiæ præparatio, sed libera (b).

Ob. III. Præscientia Dei est caussa futurorum, sed posita

(a) *In Concord.* [b] *Vide auctorem*.

ta caussa, necessario sequitur effectus; ergo &c. ℞. dist. maj. Est caussa, ut præscientia est, neg., ut voluntas, ac providentia, subdistinguo; caussa necessitatis legi adstricta, neg., libera, conc. Non omnem præscientiam esse caussam rerum, constat ex Augustino l. 3 de lib. arbitrio 4: *Deus omnia, quorum ipse auctor est, præscit, non tamen omnium, quæ præscit, auctor est*. Cum ergo a Theologis dicitur, scientiam Dei esse caussam rerum, id de scientia practica intelligendum est.

Ob. IV. Supposita Dei præscientia, non potest res non evenire; ergo necessario evenit. ℞. dist. conf. Necessario evenit necessitate simplici, & absoluta, neg., necessitate conditionis, & consequentiæ, conc. *Duæ sunt necessitates*, ait Boetius Prof. ult., *simplex una, ut omnes esse mortales, altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est*. Hæc autem non infert necessitatem. Vide Boetium loc. cit.

Caput IV.

De præsentia creaturarum omnium in immutabili æternitate.

Observa, rem aliquam in æternitate multipliciter posse consistere. I. Quod hæc omnia simul comprehendat; quæque diverso tempore peraguntur, immensæ ejus durationi respondeant, ut singulæ lineæ circuli ad centrum referuntur. II. Dici potest res esse in æternitate, itaut ante sæcula, nedum in caussa, sed in se res extiterint; quod melius dixeris ab æterno, quam in æternitate consistere. III. A Thomistis dicuntur creaturæ Deo in æternitate præsentes, quia existunt quidem in propria ipsarum natura, non comparate ad se, quatenus sunt in aliqua temporis differentia, sed comparate ad æternitatem, in qua nulla est successio temporum. Sit itaque

Propositio I. Primo modo supra explicato creaturæ omnes sunt in æternitate præsentes.

Prob. I. ex Patribus. Ambrosius l. 1. de Fide 7. ait, *Deo, quæ sunt futura, præsentia sunt, & ei, cui præcognita sunt omnia, ventura perfecta sunt*. S. P. Aug. 15. de Trin. 7 ait, *& præterita, & futura cum præsentibus cuncta præsentia* Deo esse. Et l. 2 ad Simpl. ait, *quid futurum est Deo, qui omnia supergreditur tempora?* Gregorius Magnus l. 20 Mor. 23. ait: *Scimus, quia Deo futurum nihil est, ante cujus oculos præterita nulla sunt, præsentia non transeunt, futura non veniunt*. Prob.

Prob. II. ratione. Si æternitati non essent omnia præsentia, non omnia simul comprehenderet, adeoque non esset æternitas. Deinde nulla sunt loca, quæ immensitati non respondeant; ergo nec tempora, quæ æternitati non congruant.

Propositio II. Nulla creatura a Deo cognoscitur secundo modo in æternitate, sive ab æterno consistens.

Prob. Deus videt creaturas eo modo, quo productæ sunt, sed nulla creatura producta est ab æterno; ergo &c.

Propositio III. Creaturæ non videntur ab æterno in propria natura, neque in mensura superiori relate ad æternitatem, neque in propria mensura relate ad se.

Prob. I. ex Augustino. L. 5 de Gen. ad lit. 18 ait: Creaturæ, *antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sua natura.*

Prob. II. ratione. Non enim existit creatura in sua natura, nisi ponatur extra suas caussas; sed hoc fit in aliqua tantum differentia temporis; ergo &c. Deinde repugnat, aliquid existere in sua natura, & esse præsens in superiori mensura, idest in arte conditoris, quæ est ipsa Dei omnipotentia (*a*).

Ob. I. Deus omnia videt præsentia, & omnia æternitati coexistunt; ergo Deo sunt omnia physice coexistentia ab æterno. ℞. neg. cons. Aliud est enim videre omnia præsentia, aliud æternitati coexistere, aliud physice præsens esse ab æterno. I. est præsentaria notione omnia sive sint, sive non sint, adæquare. II. est inter creaturam, & æternitatem nullum intervallum versari, unde æternitas, quæ a rebus nulla temporis intercapedine sejungitur, vere futuris rebus coexistit: sicut cuilibet loco divina immensitas. At rem existere ab æterno in propria natura, est semper in se fuisse extra ideam Dei, quod est absurdum; ergo &c.

Ob. II. Deus omnia videt in æternitate præsentia; ergo sunt actu apud Deum in æternitate.

℞. dist. maj. Deus videt &c. res omnes ab æterno existere, nego, prout in aliqua temporis differentia eventuræ sunt, conc. Deus enim in creaturarum serie tam præsentes, quam futuras unico intuitu videt: non sequitur tamen jam universas accessisse ad eam temporis differentiam, sine qua extare non possunt (*b*).

Ob.

(a) *Vide Auctorem.* (b) *Vide Auctorem.*

Ob. III. Divina scientia est immutabilis; ergo habet semper obiecta præsentia. ℟. dist. ant. Est immutabilis, relate ad divinam substantiam videntem, conc., ad rem subjectam, neg. Scientia enim dicitur mutabilis, vel immutabilis a principali objecto, quod in Deo est ars omnipotentiæ plena omnium rationum. *Ibi*, ait S. P., *novit omnia Deus, quæ fecit per ipsam, & ideo non decedit aliquid, vel succedit scientiæ Dei.*

DISSERTATIO II.

De medio divinæ scientiæ, quo nempe Deus creaturas intuetur.

Medii nomine heic intelligitur id, in quo, tamquam in ratione prius cognita, Deus ea novit, quæ per scientiam suam attingit: nimirum possibilia, præterita, futura cujusvis ordinis, & peccata. Singula distinctis capitibus percensebimus.

Caput I.

Ostenditur Deum in ideis suis & immediate universas creaturas inspicere.

Not. I. Deum in ideis suis cuncta introspicere certum est. Quid vero sint ideæ istæ inquirunt theologi. Nos cum Augustino 12 de C. D. 20, *incommutabiles rationes rerum intelligibilium* appellamus, eæque sunt a Dei sapientia indistinctæ. Cum autem res non exhibeant ut futuras, nisi artificis propositum, & voluntas accesserit, etiam præfinitionem complecti debent, ut ideæ sint futurorum, non possibilium. Hinc Græci Patres ideas definiunt παραδείγματα, sive *exempla*, & rationes substantiarum efficientes: easque ut imagines divini intellectus, non ut placita voluntatis spectamus; & quærimus, an possibilia, quæ divinarum idearum notione videntur, sint immediate cognita?

Not. II. Objecta in se ipsis ex D. Thoma (a) dupliciter videri possunt: per *speciem propriam*, ut cum oculus *hominem videt per speciem hominis*; & per speciem continentis, ut pars in toto. Ariminensis autem docet videri in se ipso, quod videtur nullo vertente medio inter facultatem, & ob-

(a) *Qu.* 15. *art.* 5.

& objectum, ut videntur in mente rationes intelligibiles, & ab oculo interius exaratæ corporalium rerum imagines.

Propositio I. Deus videt omnia in se ipso in incommutabili rerum intelligibilium ratione.

Prob. ex Aug. 15 de Trin. 14. *Novit omnia Deus in seipso*. Reapse in Dei sapientia sunt infiniti thesauri rerum intelligibilium, ut artifex novit quidquid elaborate potest efficere.

Propositio II. Deus videt creaturas in seipsis immediate in sensu Ariminensis (1).

Prob. Ubi nullum intercedit medium distinctum, videtur objectum in se immediate: atqui inter Deum, & creaturas non intercedit hoc medium; Deus enim non cognoscit per speciem a se distinctam; ergo &c.

Ob. I. S. P. Aug. 4 de Genes. ad lit. 23 ait: *Omnis cognitio, qua creaturam in se ipsa novimus, nox dici potest*, & 11 de C. D. 7. *Cognitio creaturæ in se decoloratior est, quam cum in Dei sapientia cognoscitur*; ergo Deus non videt creaturas in seipsis.

℟. neg. conf. Dicitur enim nox, & decoloratior cognitio creaturæ, vel quia recipit determinationem a re creata, & mutabili, vel quia nondum relata est sancta delectatione in laudem creatoris. Quæ duo in cognitione, qua Deus videt creaturas in se ipsis, non habent locum: non enim ei advenit ex earum præsentia accidentaria cognitio, nec potest, nisi in se delectari; ergo non est in Deo nox &c.

Ob.

(1) Ab hac sententia merito recedit clarissimus Auctor in schol. cap. 5 l. 4, ubi cum nostratibus aliis tradit, videri a Deo creaturas in seipso, tamquam in caussa earum effectrice, ut Prop. I. dictum est. Creaturæ enim, priusquam fierent, in hujus caussæ virtute præcontinebantur, ut docet S. P. Aug. l. 15. de Trin. Videt ergo Deus omnia in sua omnipotentia, ac voluntatis decreto, quæ sunt caussa universorum, adeoque in seipso: nam omnipotentia, ac voluntas Dei sunt ipse Deus. Cumque objectum *motivum* divinæ sapientiæ sit summa veritas, dicendum est, verum aut falsum a Deo cognosci in seipso, prout est summa veritas, cum qua verum congruit, & cui repugnat. Quod falsum est. Hinc S. P. lib. 83 quæst. 89. *sacrilegum* putat *asserere, quod Deus exeat extra se ad aliquid cognoscendum*. Non quod nihil intueatur, quod sit extra se, *sed quia quod est extra se, non intuetur, nisi in seipso*, ut explicat D. Thomas. Hinc D. Ambrosius ait: *licet omnia prospiciat Deus, nihil tamen extra se intelligere, sed omnia in se intueri dicitur*. Deus ergo, concludit S. P. de Gen. ad lit. c. 15, *vidit omnia, non præter seipsum videns, sed in se ipso*.

Ob. II. S. P. Aug. lib. 83 quæst. 46 ait: *non enim extra se quidquam intuetur Deus; hoc opinari sacrilegum est*; ergo &c.

℞. dist. ant. Non videt extra se, idest omnia videt sapientia sua, a qua rerum ideæ sunt indistinctæ, conc., hoc est non percipit res a se distinctas secundum proprias ipsarum rationes, neg. Refellit ibidem S. P. Platonicorum sententiam, qui putabant, mundum archetypum constitutum, itaut illum extra se productum Deus in creatione respiceret, quod *opinari sacrilegum est. Quod si hæ rerum rationes in mente divina continentur, non solum sunt ideæ, sed ipsæ veræ sunt, quia æternæ sunt*. Ex quibus constat, Augustini verba non fideliter ab adversariis recitari, & alium habere sensum, ac ipsi contendunt.

Ob. III. Quod cognoscitur in se immediate, est objectum scientiæ princeps & motivum; sed creaturæ nequeunt esse objectum *motivum* divinæ scientiæ; ergo &c. ℞. dist. maj. Si videatur per speciem propriam, conc., per alienam, neg. Objectum quippe motivum est, quod attingitur ratione sui, sed Deus non videt creaturas per ideas adscititias, neque per species creaturarum; ergo &c.

Ob. IV. Perfecte continentur creaturæ in omnipotentia Dei, non tamen ut sunt in se ipsis; ergo perfecte videntur in Verbo, licet non videantur immediate in seipsis.

℞. neg. cons. Repugnat enim, Deum infinitum, & simplicem *formaliter* in se continere res compositas & finitas, sed rem perfecte cognoscere, non est illam in se *formaliter* continere, sed *objective*, idest eam percipere quocumque modo percipi potest. Si enim eadem esset ratio utriusque; quia Deus nequit habere malitiam, non judicaret peccata, neque spiritalis corporalia videret, ut finitus finita, quod falsum est.

Caput II.

An futura libera ordinis naturalis videat Deus in decretis prædeterminantibus.

NOt. I. D. Thomæ discipuli physicæ prædeterminationis assertores in quavis creaturarum operatione ita eam necessariam putant, ut sine ipsa nihil agere valeant. Ajunt, nullum indifferens solis naturæ viribus in certum actum prodire posse, & tamen creaturarum dependentiam a Deo, earumque libertatem his limitibus contineri. Contra Soc. Jesu Theologi docent, has præfinitiones a Bannesio inductas, anti-

antiquis Theologis ignotas fuisse, ad Jansenii, & Calvini dogmata accedere, & libertatem evertere. Nos medium iter incedimus, & cum Thomistis propugnamus efficaces præmotiones in operibus supernaturalibus status naturæ lapsæ; rejicimus tamen in operibus naturalibus, & in statu naturæ innocentis, ut minus necessarias.

Not. II. Non negamus tamen præmotionem generalem, qua Deus mentem perpetuo illuminat ideas exhibendo, & voluntatem in bonum generatim inclinat: sed controversia est de speciali motione, & ad certum actum. Defendimus etiam concursum simultaneum, quo Deus res regit a se productas. Neque physicam præmotionem ob vocis novitatem rejicimus; nam quævis hæresis novas quæstiones & vocabula invexit, ut constat de *Homousio*, *Transubstantiatione*, aliisque vocibus ab Ecclesia consecratis. Quamvis enim physicæ præmotionis nomen sacrorum Canonum auctoritate non sit probatum, in omnium tamen ore versatur, eoque & nos utemur, ubi specialem Dei motionem exponemus. Absit autem, ut Calvinismi, aut Jansenismi nota Thomistas inuramus. *Quem enim invenient inter Thomistas Janseniani, qui concedat ita necessarium consensum motioni gratiæ, ut necessarius est amor beatificus, quandiu durat visio?* ait optime Annatus, licet physicæ præmotionis impugnator. Nulla item censura sunt inurendi Scientiæ Mediæ assertores, cum nihil in celebri Congregatione de auxiliis sub Clemente VIII., & Paulo V. ab Ecclesia fuerit definitum. Et quod profertur Pontificium decretum, quo scientia illa Media proscribitur, cum ex præscripto juris non fuerit promulgatum, fidem non mereri sancivit (a) Innocentius X. (1). Jure ergo a Pau-

(1) Quod ait hoc loco cl. Auctor, de fide *publica* accipi debet, quam decretum a Clemente VIII., & Paulo V. exaratum non mereri, declaravit Innocentius X. supra laudatus; ne forte quis existimaret, hanc controversiam illo decreto fuisse definitam, proscriptam scientiam Mediam, & jus cuique esse factum, ut eam, veluti ab Apostolica sede damnatam, penitus execraretur. Ceterum *privatam* illam & peculiarem fidem, quam in se inspectum decretum illud habere potest, ut a Rom. Pontificibus habitum, præviis tot discussionibus celeberrimæ Congregationis, illi decreto non denegat Innocentius X. Eadem ergo huic decreto fides haben-

(a) *Anno* 1654.

a Paulo V., & Urbano VIII. vetitum est, ne se mutuis dicteriis proscindant Theologi. Nec tamen probari possunt qui D. Thomam veluti vulgarem scriptorem contemnunt; hunc enim Scholarum principem reverentur celebriores Academiæ, Salmaticensis, Duacensis, Lovaniensis, Patavina, & Parisiensis. Ab eo tamen, ubi opus esset, imo ab ipso Augustino, si alicubi errasse deprehendi posset, recedendum esset debita reverentia. His prænotatis sit

Propositio I. Deus non prædeterminat actiones liberas naturales, nec prævidet in efficaci decreto.

Ita unanimiter contra Thomistas theologi ferme omnes: & Prob. I. Præmotio physica propugnatur a Thomistis, vel ad salvandam dependentiam caussæ secundæ a prima, vel ut virtus indifferens creaturæ determinetur ad actum; sed neutro ex capite hæc præmotio requiritur; ergo &c. Prob. min. Non requiritur ad I. Stat enim perfecta dependentia, si creatura incessanter a Deo illuminetur, & ad bonum generali præmotione inclinetur, & simultaneo concursu regatur. Sic enim caussa secunda sine prima nihil operatur; ergo salvatur perfectissima dependentia sine physica præmotione. II. Caussæ secundæ ita supremæ subordinantur, ut hæc ad earum actus concurrat juxta cujusque exigentiam; sed necessariæ, utpote ad unum ordinatæ, necessitate impelluntur; ergo liberæ, & indifferentes egent sola præmotione versatili. III. Essentialis dependentia creaturæ convenit essentiali necessitate; ergo, si hoc titulo physica prædefinitio admittitur, quæ fiunt a creatura, necessario, & essentialiter erunt determinata. IV. Ex parte actus primi non datur prædeterminatio, licet essentialiter a prima caussa dependeat; ergo hæc præmotio ratione dependentiæ non requiritur. Potest utique universorum Dominus, si velit, creaturam in quovis statu prædeterminare, & sicut ad opera supernaturalia prædeterminat lapsam, sic innocentem creaturam potuisset ad opera naturalia præmovere, absque libertatis exitio: non est tamen concedendum, Deum id omne præstitisse, quod potuit. Creaturæ dependentia in eo sita est, ut moveatur indifferenter, si sit indifferens: nam si caussa secunda ita a prima dependeat, ut nihil possit, nisi deter-

habenda est, quam haberi fas est omnibus ferme sacrarum Congregationum decretis, quæ in earum archiviis asservata, nullam fidem *publicam* faciunt in foro Ecclesiæ, nisi Rom. Pontificis auctoritate cognita fuerint, & confirmata.

determinetur, eadem erit conditio caussæ liberæ, & necessariæ, quæ ad unum est essentialiter determinata. Sed etsi daremus, quamlibet præmotionem cum indifferentia consistere, rejici tamen deberet, eo quod in naturalibus operibus necessaria non est, in malis etiam noxia. Quod autem præmotio illa necessaria non sit, ut caussa secunda prodeat in actum, patet; nam indifferentia, quæ exigit determinari, est passiva, ut saxum, quod ab alio movetur; atqui indifferentia creaturæ est activa, non passiva; ergo &c.

Prob. II. Prædefinitio futurorum necessaria non est ad infallibilitatem divinæ scientiæ, *potest enim esse*, ex Augustino (*a*), *sine prædestinatione præscientia*: ergo frustra admittitur decretum efficax, ut Deus certo futura libera prænoscat. Confirmatur. Patres enim, qui de futurorum contingentium præscientia loquuntur, nullibi divinæ efficientiæ meminere, nisi in operibus supernaturalibus: imo aliqui docent, non ideo Deum aliqua prænoscere, quia prædestinata sunt, sed contra, quia futura erant, ideo fuisse præscita (*b*); ergo &c.

Prob. III. ab exemplis, quibus actus liberos in ideis rerum a Deo videri suadetur. Nam si videam ferocem equum sessorem non ferentem, hunc casurum prænosco: vel si alium videro stricto gladio in proximum furentem, occidendum præsentio, licet nec habenas equi moderer, nec iratum provocem ad necem; ergo a fortiori videt Deus sine præmotione, qui naturam condidit, & *scrutatur corda*.

Propositio II. Non est ab hac sententia alienus Divus Thomas.

Prob. I. S. Thomas 1. 2 q. 9. art. 3 scribit: *Deus movet voluntatem, sicut universalis motor, ad universale objectum, quod est bonum, sed homo se determinat ad hoc, vel illud bonum. Interdum specialiter Deus movet ad aliquod bonum, sicut in his, ques movet per gratiam*; ergo docet S. Thomas, voluntatem creatam sola præmotione generali moveri, qua seipsam determinat.

℞. Thomistæ, sanctum Doctorem motionem universalem appellare prædeterminationem naturaliter secundis caussis applicatam. motionem vero specialem esse gratiam victricem. Verum D. Thomas gratiæ tantum tribuit, quod moveat ad aliquod determinate volendum, in motione vero generali ait, hominem determinare seipsum; ergo &c. Ita hunc locum

(a) *De Præd. sanct. c.* o. (b) *Vide Auctorem.*

cum exponit Cajetanus; & D. Thomas q. 1 de Potentia art. 4 ait: *Quod licet caussa prima maxime influat in effectum, tamen ejus influentia per caussam proximam determinatur*. II. D. Thomas l. c. Gent. c. 28 duplicem indifferentiam distinguit: prima est, quando potentia *nondum consecuta est suam perfectionem, per quam ad unum determinari possit*. Quod explicat exemplo *intellectus dubitantis, qui nondum assecutus est principia, ex quibus ad alterum determinetur*. Altera est indifferentia ad utrumlibet, *cum operans perfectam habet virtutem, sed a neutro dependet*, ut artifex, *qui pro lubitu diversis utitur instrumentis*. Docet autem D. Thomas, primam indifferentiam esse ab altera caussa determinandam, non secundam, adeoque Deum, licet sit indifferens, & liber, non determinari ab alia caussa, quia habet in se plenam virtutem; atqui per D. Thomam habet homo sufficientiam operativam virtutis ad actus naturales; ergo &c. Hinc Ferrariensis ait, quod *si aliquid sit indeterminatum per modum agentis liberi, ipsum se ratione suæ libertatis determinare potest*. III. D. Thomas 1 p. q. 14 docet, contingentiam effectuum in sua caussa certo præsciri non posse, sed tantum *conjecturaliter;* Deum vero ideo cognoscere in sua caussa, non quia præmovet, sed quia Dei contuitus fertur super omnia, prout sunt ei ab æterno præsentia. *Omnia*, inquit, *quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solum ea ratione, qua habet rationes rerum apud se præsentes, sed quia ejus intuitus fertur ab æterno super omnia, prout sunt in sua præsentialitate*. Ubi ne verbum quidem habet de adjuncto decreto de illis producendis, ut volunt Thomistæ.

Plana est ergo hujus loci expositio, si dicas, Deo ratione æternitatis omnia esse præsentia, nedum rationes rerum, & ideas, sed liberas etiam voluntatis determinationes. Videt proinde contingentia in illis rationibus, ut supra dictum est. Nullibi tamen decreta prædeterminantia commemorat. Cum ergo asserit S. Thomas, Deum futura cognoscere, eo quod sit eorum prima caussa; tripliciter hoc potest intelligi: I. Quia omnes caussæ se se movent virtute universalis motionis, in qua novit Deus liberam illarum motionem. II. Quia aliquando prædeterminat per gratiam. III. Quia omnia sunt ei ab æterno præsentia.

Ob. I. S. P. Aug. l. de Præd. SS. c. 10. ait: *Prædestinatione ea præscivit, Deus, quæ fuerat ipse facturus:* atqui Deus omnia operatur in nobis; ergo omnia novit in efficaci de-

decreto. II. L. de Corrept. & Gr. 14. ſcribit, *Deus magis habet in poteſtate voluntates hominum, quam ipſi noſtras*; poteſt ergo Deus determinare actus noſtros, ſicut & nos. III. L. 26. c. Fauſt. ait, illud eſſe ſine dubio futurum, *quod* Deus *vult*; ergo &c. IV. Electio Saul & David fuit actus naturalis; atqui S. P. ait, Deum inclinaſſe ad eam Iſraelitas *omnipotentiſſima poteſtate*; ergo &c.

℟. ad I. diſt. min. Operatur vel phyſica, vel generali præmotione, conc., ſemper ſpeciali; neg.; quæ enim ſola indigent præmotione generali, ut opera naturalia, a Deo non determinantur, niſi prout fiunt: adeoque cauſſæ neceſſariæ ad unum determinantur, liberæ virtute ſibi a Deo collata. Hinc patet ℟. ad ſecundum. Ad tertium neg. conſ., non enim omnis voluntas eſt prædeterminans. Ad quartum neg. conſeq. Aliud eſt enim poſſe Deum, ſalva libertate creaturæ, prædeterminare cauſſas ſecundas etiam ad actum naturalem, ut de Iſraelitis fatentur noſtrates (licet id fieri negent in omnibus indiſcriminatim), aliud, has ita a Deo pendere, ut nequeant ſine prædeterminatione in actum prodire. ℟. II. neg. maj. Deus enim inclinavit corda Iſraelitarum, ut ſe ſubderent Regi cum bona voluntate, quæ a Deo præparatur. Subdit enim S. P., Iſraelitas ex bona voluntate feciſſe, *quod fecerunt corde pacifico*: ad hoc autem præmotionem non negamus.

Ob. II. Deus eſt prima cauſſa cujuſvis effectus; ſed talis non eſt, niſi per efficacem præmotionem; ergo &c. Pr. min. Exigit enim ratio primæ cauſſæ, ut ſit primum movens; ergo exigit etiam, ut ſit primum determinans. II. Abſque ea præmotione non ſalvatur perfectiſſima dependentia, cum magis dependeat, quod ſpecialiter, quam quod generaliter determinatur. III. Id etiam exigit ratio ſupremi dominii, quo Deus ſpecialem in creaturis poteſtatem exercet. IV. Cum generalis præmotio determinetur a voluntate, voluntas erit prima cauſſa hujus determinationis, relate ad motionem divinam: ſed hoc eſt abſurdum; ergo &c. V. Cauſſæ ſecundæ ſunt inſtrumenta primæ, ſed inſtrumenta a primo agente determinantur; ergo cauſſæ ſecundæ determinantur a prima.

℟. neg. min. Salvatur enim in Deo ratio primæ cauſſæ per ſolam præmotionem generalem, quia per hanc Deus inceſſanter creaturam illuminat, ad bonum inclinat, & ſimultaneo concurſu illam adjuvat. Ad I. Prob. min. ℟., etiam per nos Deum eſſe primum prædeterminans; eo quod volunta-

tatem ante omnem ipsius motionem inclinet ad bonum in communi, cujus vi rationalis creatura seipsam ad bonum in particulari determinat. Ad secundum neg. antec. Salvatur enim perfectissima dependentia caussæ secundæ, si hæc nequeat in actum prodire, nisi a prima facultatem recipiat; hoc tamen ordine, ut caussa necessaria ad unum determinetur, libera sit indifferens ad utrumlibet: quæ libertas, cum sit a voluntate creatoris, eaque possit creatura spoliari, non tollit dependentiam, sed adstruit. Ad III. neg. antec. Nullum enim infertur præjudicium supremo Dei dominio, si caussæ liberæ sola universali motione indigeant; alioquin, si eodem pacto Deo subjiciantur, erunt omnes necessariæ: nam hæc est major dependentia, quam si ponantur in *manu consilii sui*. Ad IV. neg. maj. Nam caussa secunda eo sensu determinat Dei concursum, quatenus eo utitur, vel abutitur, prout lubet, nec ipsa efficacem reddit Dei concursum, sed cum eo suam efficaciam exercet. Ad ultimum dist. maj. Sunt instrumentum activum, & vitale, conc., passivum, & inanime, neg. Creaturæ enim non opus habent, ut determinentur, quemadmodum malleus, & serra, sed propria libertate se se determinant.

Ob. III. D. Thomas (*a*) docet I., omnes caussas secundas a prima moveri, & voluntates nostras cognosci a Deo per hoc, quod sit nobis caussa volendi. II. (*b*) asserit, Deum caussas secundas inclinare. III. (*c*) ait, caussam contingentem determinari ad effectum ab aliquo exteriori. IV. Dei voluntate, nedum res produci, sed etiam modum, quo producuntur, decerni (*d*).

℟. ad primum neg. conf. Deus enim est caussa effectuum contingentium I. per ejus præmotionem generalem, II. quia omnis operatio tribuitur Deo, qui dedit ipsi virtutem. Ad secundum dist. ant. Ait, caussas secundas inclinare, prout inclinatio naturalis est indita ab auctore naturæ, non ex fatali necessitate, conc., prout omnes indiscriminatim ad unum determinat, neg. (*e*). Ad tertium neg. conseq. Vult enim ibi D. Thomas, caussam contingentem determinari ad differentiam caussæ primæ, quæ ab alia non inclinatur ad bonum in communi. Ad quartum dist. ant. Modum determinavit, quia Deus alias decrevit liberas condere, alias nes-

 ces-

(a) *I. P. q. 105. art. 4. & 3. c Gent. c. 56.* (b) *I. P. q 6. a. 2.* (c) *In II. physicorum.* (d) *Ita Massoulieus in opere de divina motione.* (e) *Vide Prob. I. Propos. II.*

cessarias, conc., quia ad unum omnes determinavit, neg. Hæc malumus respondere, quam D. Thomam, ut vulgarem scriptorem, dimittere.

Ob. IV. In principio indifferenti videri nequeunt certo & infallibiliter res futuræ; ergo &c. ℞. dist. ant. In principio indifferenti passive, conc., active, subdist. Videri nequeunt a creaturis, quibus præsens non est determinatio caussæ liberæ, conc., a Deo, cujus oculis omnia patent, neg.

Caput III.

An Deus prævideat mala culpæ in decreto prædeterminante ad materiale peccati.

Thomistæ, ne Deum faciant auctorem peccati, distinguunt in opere malo actionem, ac deficientiam caussæ secundæ. Quod enim peccatum sit *factum, dictum, aut concupitum contra legem Dei*, pertinet ad substantiam actus, & dicitur materiale peccati; quod vero sit dissonum a lege æterna, est ejus formale. Cum ergo ex doctrina physicæ præmotionis cogantur asserere, præfiniri peccatum, prout actio est, ut a Calvino declinent, negant, a Deo prædeterminari illius actionis malitiam (*a*). Alii (*b*) negant, a Deo præfiniri substantiam actus mali, licet Dei concursum immediatum ad illum admittant. Alii (*c*) media incedunt via, & docent, Deum prædeterminare actum malum sufficienter, non *positive efficaciter*. Non omnes ergo Thomistæ hac de re, neque de mente D. Thomæ conveniunt. Extra Thomistarum castra nemo est, qui hanc ad materiale peccati præmotionem admittat, de mente D. Thomæ parum solliciti. Nos vero, licet a Thomistis etiam in hac parte recedamus, sumus tamen in D. Thomam obsequentissimi.

Propositio I. Deus non videt mala culpæ in decreto efficaci illius actus, cui adnectitur peccati malitia.

Prob. I. ex Augustino de Præd. SS. 10. *Prædestinatione Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus: præscire autem potest etiam, quæ non facit, sicut quæcumque peccata*. L. 3 de lib. Arb. 4. *Non omnium, quæ præscit, auctor est, quorum autem non est auctor, justus est ultor*. Idem docet Prosper (*d*), Fulgentius (*e*) &c. ℞. Tho-

(a) *Ita Alvarez, Lemos, Ledesma, Gonet, Salmantic., Gotti, aliique.* (b) *Zumel, & Gonzalez ap. Ledesmam, & Alvarez.* (c) *Bancel.* (d) *In ℞. ad Obj. Gall.* (e) *L. 1 ad Mon. 1. c. 19.*

℟. Thomistæ, Augustinum, aliosque PP. exponendos de malitia, non de actione, seu materiali peccati. Verum nusquam agnovit S. P. Aug. actus mali indeclinabilem præmotionem. I. Enim negat, actum illum præsciri prædestinatione; sed hoc falsum esset, si prædestinaret actionem, cui malitia adnexa est, nec verum esset dari præscientiam sine prædestinatione; ergo &c. II. Augustinus absolute pronunciat, Deum non prædestinare opera mala, nec ullibi actum a malitia sejungit; ergo &c. III. Deus permittit peccata, non facit, facit autem, qui est auctor actionis, cui necessario peccatum adnectitur; ergo &c. IV. Deus nedum punit malitiam, & aversionem a Deo pœna damni, sed etiam actionem physicam, & conversionem ad creaturas pœna sensus: sed, si auctor esset hujus actionis, non esset ejus ultor; ergo &c. V. Augustinus, aliique exponunt scripturæ loca, ubi Deus dicitur mala facere, per subtractionem gratiæ, non per præmotionem actus; ergo &c. Prob. II. ratione. I. Præmotio non requiritur ad bona opera naturalia (*a*); ergo multo minus ad mala. II. Deus non est auctor peccati; sed auctor esset, si peccati actum præmoveret; ergo &c. Prob. min. I. enim ex hac præmotione peccatum sequitur indeclinabiliter; ergo &c. II. Diabolus peccatum suadens est auctor peccati; ergo a fortiori esset Deus, si illud præfiniret. III. Posita lege de non occidendo, si Deus necem physice præmoveret, Deo obtemperaret qui fratrem occideret; ergo vel non peccaret, vel Deo volente peccaret.

℟. Thomistæ, Deum velle actionem peccati, non malitiam, Diabolum vero malitiam ipsam; adeoque hunc, non Deum auctorem esse peccati. Sed operam ludunt: qui enim vult opus malum, vult etiam necessario malitiam, alias quis posset oculos effodere, hostem configere, nec caussa esse cæcitatis, aut necis. Adde, quod malitia peccati, cum non sit entitas, non sit directe, & per se, sed ratione actus positivi: qui ergo hunc efficit, est saltem indirecte caussa malitiæ. III. Nec voluntas creata vult malum, ut malum est, sed solum actum, cui malitia adnexa est, & tamen est caussa peccati. IV. Diabolus intendit quidem malitiam, sed ea plerumque ab actione peccati, puta ab homicidio, furto &c. præscindi nequit; erit ergo qui existimet, Thomistarum doctrinam cohærere opinioni Chrysippi, qui teste Tullio (*b*) docuit, indeclinabilem esse præmotionem caussarum secunda-

 rum,

(a) *Per Prop. I. cap. præc.* (b) *De Fato.*

rum, malum tamen tribuendum caussis proximis, non supernis, quia ab his est solus actus, ab illis vero defectus. Calvinus, & Democritus docent, caussam primam prædestinare actus malos, & hos absoluta necessitate evenire; Thomistæ contra defendunt prædestinationem actus, non malitiæ, quam in caussam proximam refundunt; distant ergo toto cœlo ab hæresi Calviniana. Videri tamen poterit alicui Calvinus alter Democritus, & physicæ præmotionis assertor alter Chrysippus.

Propositio II. D. Thomas certo non adstruit physicam præmotionem ad materiale peccati.

Prob. I. Q. 80. 1. 2. a. 1. ait: *Peccatum actus quidam est, unde potest aliquod directe caussa esse peccati, per quem modum aliquis directe est caussa alicujus actus, per hoc, quod proprium principium illius actus movet ad agendum:* unde infert, voluntatem esse directe caussam peccati, quia se interius movet ad actum, diabolum vero indirectam, quia exterius suadet. Si ergo Deus ad agendum moveat intrinsece efficaciter promovendo, erit per D. Thomam auctor peccati. II. q. 49. I. p. a. 1. ait, quod agens producens aliquam formam, est caussa, saltem per accidens, corruptionis alterius, quia ex ea sequitur necessario alterius formæ privatio; ergo si Deus physicam actionem prædefiniat, ex qua sequitur privatio debitæ rectitudinis, erit caussa, saltem per accidens, istius privationis. III. 1. p. q. 19. a. 10. ait: *Malum culpæ Deus nullo modo vult, sed malum pœnæ vult volendo aliquod bonum, cui conjungitur tale malum*; ergo non vult Deus mala culpæ præfiniendo physicam actionem. IV. in c. 9. ep. ad Rom. ait, Deum caussare malitiam, quia aliquem *permittit ruere in peccatum ob præcedentes iniquitates*. Et q. 5 de Veritate docet, circa mala non aliam dari providentiam, quam *permissionis*; ergo &c.

℞. Thomistæ, S. D. negare præmotionem ad malitiam, non ad actionem; sæpe in ejus libris repeti, Deum esse primam caussam cujusvis actionis, ne dum permittendo, sed etiam movendo: ab eo memorari prædeterminationem in 5. dist. 36, & alibi (a). Verum nec ista ullius sunt momenti. Nam p. 2. q. 80. ait, esse caussam peccati, qui movet ad actum, ut voluntas creata, quæ tamen non intendit malitiam. Nec poterat D. Thom. clarius loqui, quam dicendo, Deum nullo modo velle peccata, & hæc spectare ad solam providentiam *concessionis*. Recte autem dicitur, actus physicos

(a) *Q. 2 art. 3, & qu. 3 de Ver. art. 1.*

cos peccatorum esse a Deo, licet ab eo præmoveantur generali præmotione, & concursu. Meminit quidem S.D. *prædeterminationis* rerum faciendarum juxta ideam Dei, & est decretum producendi tum res liberas, tum necessarias; meminit q. 3 de Veritate prædeterminationis efficientis substantias rerum, & hæc prædeterminatio est ordo creaturæ in suum finem, sed prædeterminationis ad materiale peccati nullibi meminit.

Ob. I. Act. 2. 2 legitur, Jesum *definito consilio, & præscientia Dei traditum*. Et c. 4. 27, Pilatum, & Herodem convenisse *facere, quæ manus, & consilium Dei decreverunt fieri*; sed occisio Christi summum scelus fuit; ergo &c.

℞. dist. maj. Et Jesus *traditus est consilio, & præscientia* prædeterminante passionem Christi, ut maximum suæ caritatis opus, conc., prædeterminante Judæorum perfidiam, aut crucifixorum crudelitatem, neg. Decrevit itaque Deus mundi reparationem, cumque præscientia sua voluntatem Judæorum videret, qui summo odio Christi doctrinam prosequebantur, hac veluti oblata occasione, redemptionem hominum perfici voluit: sicque ex parte Dei, & prædeterminatio passionis, & permissio culpæ Judæorum eodem momento statuta est; nostra autem cogitatione præfinitio passionis permissionem peccati præcedit. Hinc Act. 2. simul ponitur definitum consilium, & præscientia, eo quod non fuerit citra præscientiam judaicæ perfidiæ crucifixionis decretum. Recte ergo dicitur c. 4. *decreverunt fieri*, non illos facere, ut constet, decretam a Deo passionem, non Judæ, aut Pilati scelera. *Non enim furentium manus in se immisit Dominus, sed admisit*, nec *præsciendo quod faciendum esset, coegit, ut fieret*: ita S.Leo post Origenem, Justinum &c. Mitto etiam Calvinum uti hoc argumento, ut probet, Deum auctorem esse peccati. Unde patet, quam præter rem eo utantur Catholici.

Ob.II. Ex Thomistarum sententia non sequitur, Deum auctorem esse peccati; ergo &c. Prob. ant. I. Ubi plures caussæ ad eumdem effectum concurrunt, vitium refunditur in caussam proximam; unde ad terrena corpora refertur, non ad solem, quod monstra gignantur. Sic pedem claudicantem, non animam moventem, cytharam dissonantem, non expertum fidicinem, puerum scribillantem, non magistrum dirigentem culpamus: atqui Deus est caussa remota, non proxima; ergo &c. II. Deus vitiato corpori animam infundens, non est caussa originalis peccati, quod ex ea infusione consequitur; ergo &c. III. Impio ministro sacrilegium tribuitur,

non Deo sacramentorum auctori. IV. Ex præmotione generali, & simultaneo concursu non sequitur, Deum auctorem esse malitiæ; ergo neque ex physica præmotione.

℞. neg. ant. Ad I. prob. dist. ant. Refunditur in caussam proximam, si hæc ante determinationem caussæ remotæ sit ad vitium determinata, ut in productis exemplis, conc., secus, neg., & retorq. arg. Si cythara ex ligni vitio sonum reddat asymphonum, aut claudus sit fibrarum ligamento impeditus, non est lyristes caussa dissonantiæ, nec anima auctrix inæqualis gressus. Si vero aut ille chordas nimium laxet, aut tendat, vel hic sibi nervum abscindat, soni & gressus non recti isti auctores dicendi sunt: ita, si Deus concurrat cum voluntate creata, quæ non a Deo, sed a seipsa determinatur, non erit caussa malitiæ: erit autem, si ipse actum determinet. Deinde vitium physicum instrumento tribuitur, morale autem caussæ determinanti. Ad II. neg. conf., & disparitas est, quia animæ productio non est per se connexa cum peccato originali, sed ex corporis infectione consequitur Adami voluntate polluti: contra malitia peccati ex actione per se vetita promanat: quare, si anima corpori non infecto uniretur, ut Adæ innocenti, macula non contraheretur: unde retorqueo argumentum: Deus auctor esset peccati originalis, si corpus pollueret, ex quo animæ reatus traducitur: ergo esset actualis caussa peccati, si actionem præfiniret, ex qua peccatum consequitur. Ad III. neg. conf. Sacrilegium enim non est consecrationi per se connexum, sed oritur ex indignitate ministri, quam Deus permittit, non prædeterminat (a). Ad IV. neg. conf. Nam universalis motio est indifferens, & ab indifferenti, prout indifferenti, neque bonum determinate fit, neque malum. Quod si voluntas universali præmotione se se inclinet ad bonum, id etiam a caussa præmovente dependet, quia se se determinat virtute agentis universalis, & inclinatione sibi indita ad bonum: si vero flectatur ad malum, id non adscribitur præmoventi, quia malum non est a caussa movente, sed deficiente: concursus autem simultaneus non præcedit determinationem voluntatis, sed est ejus regimen, & conservatio, quam Deus nequit, ex lege providentiæ, subtrahere, quin creaturæ in nihilum abeant.

Ob. III. Etiam mala a Deo præordinantur; ergo præfiniuntur.

(a) *Vide Auctorem.*

tur. ℞. distant. Præordinantur a Deo permittente, cohibente, ulciscente &c., conc.; prædefiniente, aut impellente, nego.

Ob. IV. Deus est prima caussa etiam peccatorum, prout actiones sunt, nam quidquid est, in quantum est, bonum est. Hinc S.P. 3 de Trin. ait, Deum esse primam caussam omnium motionum, & Anselmus (*a*) ait, Deum in malis prædestinare, quod sunt essentialiter, non quod mala sunt. Eadem tradit D. Thomas (*b*); ergo &c.

℞. neg. conf. Constat enim ex capite præcedenti salvari rationem primæ caussæ, sine præmotione ad actus liberos. Proloquium illud; quidquid est &c. valet in actionibus liberis, quoad potestatem, non quoad voluntatem. *Apostolus* enim *dicit*, *non est potestas*, *nisi a Deo*. *Nusquam legimus*, *non est voluntas*, *nisi a Deo*; *alioquin etiam peccatorum auctor est Deus*, *si non est voluntas*, *nisi ab illo*. Hæc Augustinus (*c*). Anselmus ibidem ait: Diabolum *nec velle aliquod*, *nec movere potuisse voluntatem*, *nisi eo permittente*, *qui fecit illas naturas substantiales*, *& accidentales*. Docet ergo, actiones malas prædeterminari essentialiter, eo quod a Deo præfinitum sit, essentiam creaturæ rationalis esse liberam, ut ipso permittente, & subtrahente auxilium, si velit, peccet, si nolit, in justitia permaneat: non possit tamen bonum absque gratia. D. Thomam a suis invitum trahi, scripsit olim Campanella, ejusque testimonia facile explicantur. *Nil vetat ergo*, ait Du-Hamel (*d*), *quominus cum Ægidio statuamus*, *Deum futura omnia in suis ideis*, *in sua essentia*, *ut in caussa libera*, *continere*.

CAPUT IV.

An futura ordinis supernaturalis naturæ innocentis prævideantur in decreto absoluto.

NOt. I. Tertium dissidium inter nos, & D. Thomæ discipulos, est de operibus supernaturalibus naturæ innocentis, in quibus illi efficacem, nos versatilem gratiam admittimus, adeoque sanctorum angelorum perseverantiam sine prædeterminante decreto dicimus fuisse prævisam. Stant pro Thomistis Reginaldus, Estius, Sylvius, Contensonius, Serryus &c. Nobiscum sentiunt Lupus, Norisius, Bellelli, Pon-cius

(a) *L. de Cas. diab. c.* 20, *& in Conc. præsc. & lib. c.* 2.
(b) *Q.* 20. *l. p. art.* 4. (c) *De Sp. & Lit. c.* 31. (d) *L.* 4. *de Scientia c.* 5.

cius, La-Fosse, Vanroy, Piette &c. Efficacem gratiam, etiam in statu innocentiæ, admittunt ex nostris Casalius, Coquæus, Gavardi, Girken, quos nobis Serryus opponit: sed neque hi omnes efficacem gratiam prædeterminantem agnoscunt, & a Thomistis quam longe absunt. Argentinas vero, & Ægidius, de quo infra, haud recte a Serryo laudantur.

Not. II. Augustiniani systematis hæc summa est. Adamo & Angelis non opus fuit adjutorio gratiæ efficacis. Ex illis, qui steterunt, se se ad perseverandum libero arbitrio inflexerunt. Supernaturalis gratiæ auxilium in utroque statu requiritur, sed, ut sit per se efficax, & prædeterminans, exigit infirmitatis conditio, & vulnus naturæ. Uno verbo, perseverantia creaturæ innocentis adnexa est conditioni indifferenti, non inferenti, sub qua eam Deus ab æterno prævideral. Quoniam vero adversarii, suppresso nomine, nos Jansenianos appellant, eo quod Jansenius, Arnaldus, aliique Jansenismi nota traducti de hoc argumento scripsere, ac novitatis vocabulo opinionem nostram sugillant; eam nec novam esse, & a proscripto dogmate quam longe abesse ostendemus. Fuit ergo opinio veterum theologorum, quatuor esse gratiarum genera: habitualem nempe, quæ naturam perficit, conservationem ipsius habitus, cooperationem Dei, & præmotionem generalem in naturalibus operibus, & specialem in supernaturalibus, & motionem quandam per auxilium excitans, quod faciat hominem velle, & prioribus donis bene uti. Nos ergo, post Adæ lapsum, omnibus hisce donis muniri: at creaturam innocentem, cum nullis concupiscentiæ fluctibus jactaretur, utpote conditam cum bona voluntate, & amore casto, potuisse per solam præmotionem indifferentem, absque efficaci gratia perseverare. Ita docent Ariminensis *(a)*, Jo. Major *(b)*, Driedo *(c)*, Curiel *(d)*, Bellarminus *(e)*, aliique. Et hæc nostra est de gratia naturæ innocentis accepta ab antiquis opinio; quam ex recentioribus tuentur Patres Maurini, Thomassinus, Vitasse, Macedo, Habert, L'Hermenier, Juenin &c., eamque Hennus *(f)*, & Bellarminus *(g)* communem appellant. His prænotatis sit

Propositio I. Innocens creatura non indiguit gratia efficaci, nec ejus perseverantiam novit Deus in decreto prædeterminante.

Prob.

(a) 2 *dist.* 29 *p.* 1 *Concl.* 2 & 3. [b] *Ibidem*, (c) *De Concord. c.* 3.
(d) 1 2 *q.* 19. *art.* 10 *dub.* 2. [e] *L.* 1 *de gr. primi hom.* 4.
(f) *De princip. act. hum. disp.* 2 *quæst.* 5 *art.* 3. [g] *loc. cit.*

Prob. ex Augustino l. de corr. & gr. c.10, 11, 12 (1) Cum enim Adrumentini monasterii quidam monachi, lecta Augustini de gratia efficaci, & de gratuita electione sententia, contra illam insurgerent, laudatum librum scripsit Augustinus, quem S. Prosper, plenum vocat divinæ auctoritatis, & Norisius, & Maurini Patres, auream clavem librorum contra hostes gratiæ Dei. In eo libro solvit S. P. oppositionem Adrumentinorum dicentium, nullum esse corripiendum, si divinæ legi non obtemperet; excusari enim possunt, quod destitutus sit illa gratia, sine qua opus non perficitur salutare. Ait ergo Aug., Deum ita hominem constituisse, ut naturam simul conderet, & gratiam conferret, qua posset in accepta stare justitia, si vellet: hac gratia stetisse angelos aliquos, alios vero libero arbitrio peccasse: hac etiam Adamum stare potuisse: recte corripi, qui gratia ad perseverandum necessaria destituuntur, quia illam receperunt in Adam, qui peccando se posterosque omnes infecit: subventum esse huic infirmitati uberiori gratia, quæ dat etiam velle; hanc tamen uni, non alteri, justo Dei judicio, conferri. Qui ergo non habet perseverantiæ donum, eo caret in pœnam peccati, & juste corripitur. Hæc est summa Augustinianæ doctrinæ. Sed, si natura innocens indigeret gratia efficaci, non solvisset S.P. Adrumentinorum objecta; ideo enim per Thomistas Deus Adamo gratiam non contulit, quia est donorum suorum supremus dominus: atqui S. P. Aug. hanc obviam responsionem non adhibuit; ergo &c. Quia vero Thomistæ ineptum putant hoc argumentum,

Prob. ex Augustino loc. cit., ubi ait: Deum sic *ordinasse Angelorum, & hominum vitam, ut prius ostenderet, quid eorum posset arbitrium, deinde quid posset gratiæ beneficium.* Intellige arbitrium cum auxilio *sine quo*; hoc enim si iis defuisset, *non utique sua culpa cecidissent*, ait ibidem S. D.; sed, si gratia efficaci indiguissent, nullum esset hujusmodi discrimen; ergo &c.

℞. Thomistæ, ex his non excludi gratiam efficacem. Tam sanum, quam infirmum arbitrium stare, & cadere sua libertate, nec inde peti status utriusque discrimen: ostensum esse in Adæ lapsu, quid possit arbitrium sibi relictum: in perfe-

(1) De Augustini locis ex lib. de corr. & gr., quibus præsertim se premi sentiunt adversarii, alibi sermo erit, nimirum l. 12., ubi de gratia primi hominis disputabitur: ibique recentissimi scriptoris animadversionibus occurremus.

ſeverantia angelorum, quid valeat gratia ſuffultum.

Verum, etſi in utroque ſtatu libere quis peccet, & mereatur, ſi tamen utrobique neceſſaria ſit gratia efficax, quid valeant arbitrii vires non conſtabit. Si enim duo pari ope indigeant, ut idem pondus ferant, quinam ex iis vi prævaleat non cognoſces: cognoſces autem, ſi alter majori, alter minori ope indigeat; ergo &c. Deinde c. 11 ait S. P. *Tale erat adjutorium, quod defereret, cum vellet, & in quo permaneret, ſi vellet, non quo fieret, ut vellet*. Et infra: *dederat adjutorium, ſine quo non poſſet permanere, ſi vellet, ut autem vellet, in ejus libero reliquit arbitrio*; ergo Adam habuit ſolum auxilium, *ſine quo*; ſed hoc non eſt prædeterminans; ergo &c. ℞. Thomiſtæ: Adamo utique collatum auxilium, *ſine quo*, ſed controverſiam inſtitui, non de gratia Adamo neceſſaria, ut *poſſet*, ſed, ut perſeveraret reipſa; ſed hæc eſt gratia efficax; ergo &c. Verum S. P. ibidem ita ſtatuit diſcrimen inter hominem innocentem, & lapſum, ut illum dicat accepiſſe *poſſe non peccare*; ſanctos autem, ad quos pertinet gratia liberationis, etiam ipſam perſeverantiam, ipſum velle, ſive adjutorium, *quo*: eo quia in malis ſunt, ex quibus clamant ad Deum: *libera nos, & non habent tranquillitatem, in qua conſtituerat primum hominem*; ergo adjutorium *quo* non erat homini recto neceſſarium. Deinde ait S. P., potuiſſe Adam per liberum arbitrium (verſatili gratia ſuffultum) perſeverare, ſicut per ipſum angeli boni ſteterunt; ergo gratia Adamo collata ſat erat nedum, ut poſſet, ſed etiam, ut actu perſeveraret, ſicuti per eandem gratiam angeli ſancti reapſe ſteterunt. Pergit S. P. ibidem: *Ille*, Adam, *in bonis erat, ſancti vero in malis ſunt, ex quibus clamant: libera nos. Ille non opus habebat eo adjutorio, quod implorant iſti, cum dicunt: Video aliam legem in membris meis* &c. *Ille vero nulla tali rixa ſua pace fruebatur; proinde potentiore gratia indigent iſti*. Quibus verbis demonſtrat S. P., primum hominem, nulla rixa turbatum, potentiore gratia non indiguiſſe, quæ in hoc infirmitatis ſtatu ſolummodo locum habet; ergo &c.

℞. Reginaldus, potentiorem gratiam modo requiri, quia Adamo ea opus erat ad opus tantum; nunc autem etiam ad concupiſcentiam ſuperandam, adeoque duplici titulo, dependentiæ, & infirmitatis, eſſe neceſſariam. Utitur Serryus exemplo ſcalæ, qua, ut aſcendant, egent ægrotus, & ſanus; huic tamen ſat virium habenti ſcala fert ſolum adminiculum; *ut aſcendat*. Sed contra: nam per Auguſtinum Adam inno-

innocens neque auxilio sanante indiguit, cum non esset infirmus, neque prædeterminante, cum velle & nolle in ejus esset arbitrio; ergo nullo titulo gratia efficax erat ei necessaria. *Hæc est prima gratia*, ait S. P. ibidem, *quæ data est primo Adam, sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est, qua fit, ut habeat homo justitiam, si velit; secunda plus potest, qua etiam fit, ut velit, & tantum velit, ut carnis voluptatem voluntate spiritus vincat*. Constat ergo, gratiam, qua fit, ut velimus, in secundo Adamo, non in primo locum habuisse. Deinde, vel egeat homo gratia unico titulo, aut duplici, dummodo efficax sit, id non reddit gratiam potentiorem, sed tantum indigentiam in subjecto majorem. Quid enim interest discriminis, ex parte Baptismi, si in puero originalem culpam, in adulto etiam actualem abstergat? Non recte ergo dicitur, auxilium secundi Adam potentius fuisse auxilio primi Adam, si utrumque fuisset efficax. Imo in sententia Thomistarum gratia illa fuisset proprie medicinalis, quia, licet actu non mederetur vulneribus, esset tamen medicamentum, si vulnera adessent. Sicut herba medicinalis est, etsi virescat in horto, nec actu vulneribus applicetur; ergo a virtute efficaci, non ab actu dicitur gratia efficax. Exemplum Serryi est ad rem nostram. Eget namque scala, ut murum conscendat, tam sanus, quam ægrotus, sed ille scalam muro aptat, hic vero ad hoc vires non habet. Ita homo innocens gratiam applicat arbitrio suo, infirmus vero gratia indiget validiori, qua determinetur ad opus. Adde ex Augustino, in solo statu naturæ lapsæ prædestinationem esse gratuitam; ergo in hoc tantum statu admittenda est gratia efficax. *Nunc autem*, ait c. 11, *factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat*; ergo homini innocenti atque integro data est perseverantiæ potestas: post ejus lapsum pertinet ad gratiam, ut quis accedat ad Deum: subventum est per ipsam infirmitati ejus, ut insuperabiliter ageretur. *Nam si nunc etiam illæsus vigor ille maneret, in quo insons natura fuit, sua quemque voluntas conciliare Deo, pœnaque absolvere posset*, ait in Carm. S. Prosper.

PROPOSITIO II. Cohæret Augustinianæ sententiæ etiam Doctor Angelicus.

Prob. I. Nam S. D. nullibi statuit, præmotionem necessariam esse ex capite dependentiæ: atqui hoc unico titulo gratia efficax in statu naturæ innocentis dicitur necessaria; ergo &c. II. Utriusque status diversitatem, non diffitentibus Thomistis, non uno in loco tradit; ergo &c. Quod vero ajunt

ajunt, efficacem gratiam in eo ſtatu a D. Thoma admitti titulo *dependentiæ*, in hoc autem titulo etiam *infirmitatis*, id ſane clariſſimis teſtimoniis non probant. Salvatur enim perfectiſſima dependentia per ſolam præmotionem generalem (a). III. D. Th. 1. 2 q. 109 a. 10 hoc argumentum proponit: *Apoſtolus ad Rom. 5 ait, plus reſtitutum eſt homini per donum Chriſti, quam amiſerit per peccatum Adæ, ſed Adam accepit, unde poſſet perſeverare; ergo multo magis nobis reſtituitur per gratiam Chriſti, ut perſeverare poſſimus, & ita homo non indiget gratia ad perſeverandum*. Ad hæc autem non reſpondet S. D., Adamum indiguiſſe gratia efficaci ad ſalvandam ejus dependentiam a cauſſa prima; ſed latam eſſe diſparitatem; Adamum nempe, utpote in bonis poſitum, accepiſſe donum, per quod perſeverare poſſet, non ut actu perſeveraret: *Nunc autem per gratiam Chriſti multi accipiunt & donum gratiæ, quo perſeverare poſſunt, & ulterius eis datur, quod perſeverent. Et ſic donum Chriſti eſt majus, quam Adæ delictum*. Clariora habet 2. 2 q. 137. *Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus ait de Corr. & gr., primo homini datum eſt, non ut perſeveraret, ſed ut perſeverare poſſet per liberum arbitrium, quia nulla corruptio tunc erat in humana natura, ſed nunc prædeſtinatis per gratiam Chriſti non ſolum datur, ut perſeverare poſſint, ſed ut perſeverent*.

℟. Thomiſtæ, D. Thom. (b) gratiam efficacem requirere pro ſtatu naturæ integræ: & art. 3 & 9 ejus verba luce clariora eſſe, ut ait Em. Gotti (c). Verum in priori loco ait D. Th.: *Indiget homo, ut ab ipſo* Deo *moveatur ad bene agendum;* ergo S. D. de gratia movente, non de prædeterminante verba facit. In ſecundo loco ait: *Homo in ſtatu naturæ integræ non indigebat dono gratiæ ſuperadditæ, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum moventis*. Moventis ait, non efficaciter præmoventis. In tertio loco ait, *nulla res creata poteſt in actum prodire, niſi virtute motionis divinæ*: motionis, inquit, non phyſicæ præmotionis; ergo D. Thomas nobis non adverſatur (1).

Pro-

(1) Hac reſponſione facile occurri poteſt ſingulis teſtimoniis ex D. Thoma petitis, quibus recentiſſimus ſcriptor, paulo ſupra laudatus, ſententiam noſtram conatur evertere: in iis enim S. D. meminit quidem *divinæ motionis in quemcumque actum*; tum *de virtute*

[a] *Per Prop. I.* (b) 1. 2. *qu.* 109 *art.* 2. [c] *T.* 3 *q.* 6 *de Scien. cond.*

Propositio III. Consentit Augustino & Thomæ Ægidius Romanus.

I. enim Ægidius dist. 4. in 2. sent. a. 4. ait: *Adhærere Deo amore casto in statu naturæ corruptæ non potest esse sine gratia, sed in statu naturæ institutæ potuit esse per puritatem & innocentiam*. Ex quo sic arguitur. Per Ægidium non potest homo in statu naturæ corruptæ adhærere Deo sine gratia, at in statu innocentiæ potuit per solum amorem naturalem purum, & innocentem: sed hic amor purus, & innocens est inclinatio naturæ superaddita, & ea per Ægidium est gratia Angelis collata, quæ non fuit prædeterminans, alias omnes stetissent; ergo poterat ex Ægidio creatura innocens Deo adhærere absque gratia efficaci cum sola dilectione singulis ex æquo collata. Major est Ægidii, min. constat ex dictis; ergo &c. II. Ægidius (*a*) docet, Adam per solam originalem justitiam stare potuisse, & peccata vitare: sed ex Ægidio justitia originalis non importat gratiam prædeterminantem; ergo potuit Adam stare, & vitare peccata absque gratia prædeterminante. Confirmatur (*b*). Si Adam, uti habuit originalem justitiam, ita etiam habitualem gratiam habuisset, nedum stare, sed etiam moveri, & proficere potuisset: ideo enim stare potuit, sed non mereri, quia habuit originalem justitiam, non gratiam habitualem; ergo, ut posset homo perseverare, ac mereri, non aliud requiritur per Ægidium, præter justitiam originalem, & gratiam gratum facientem. III. Ib. probat Ægidius, non potuisse naturam integram se se præservare a peccato sine originali justitia, *vel sine ulteriori gratia*; ergo ubi est justitia originalis, ut natura integra possit se se præservare a peccato, non est necessaria *ulterior gratia*. Ubi nota, per *ulteriorem gratiam* non intelligere Ægidium gratiam habitualem. Nam sine ipsa poterat creatura innocens se se præservare a peccato sola justitia originali. Gavardus, & Serryus laudant pro sua sententia locum p. 1. Hexam. 15, & p. 2. c. 3; ubi Ægidius docet: Angelos prius fuisse productos, postea distinctos; sed nullibi ait, distinctos fuisse uberiori gratiæ efficacis auxilio. Fuerunt au-

tute gratuita ad operandum, & volendum loquitur: denique de *divina providentia dirigente, & adjuvante*; de physica vero aut efficaci præmotione, sive de gratia prædeterminante, ne verbum quidem.

(a) *Dist. 29. art. 2. dub. 1.* [b] *Ex art. 3. seq.*

autem per Ægidium prius producti cum originali justitia, postea distincti per gratiam habitualem. *Cœlum* facti conditione naturæ, lux per gratiam: *Lux* autem *a tenebris* divisa est per confirmationem in gratia (*a*).

CAPUT V.

In quo argumenta opposita diluuntur.

OPp. I. S.P.L.12. de C.D.9. ait: *Aut minorem Angeli mali acceperunt gratiam, quam qui perstiterunt, aut, si utrique boni creati sunt, istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fierent, pervenerunt*; ergo Angeli, qui steterunt, majori gratiæ adjutorio suffulti sunt.

℟. I. aliqui (*b*), Augustinum sub vitæ finem (*c*) hanc retractasse sententiam, sed nulla ducti ratione. Alii, Angelos SS. adjutos censent validiori gratia, non efficaci, sed versatili in eodem gratiæ genere. ℟.II. & verius, dist. conseq., Angeli, qui steterunt, sunt magis adjuti, & hoc est adjutorium perseverantiæ, neg., & est major abundantia caritatis, accepta postquam steterunt, per liberum arbitrium, conc.; Angeli ergo, qui perseveraverunt, cum possent in ancipiti statione relinqui, in præmium perseverantiæ tanta mentis illustratione, tantaque caritate donati sunt, ut certissime scirent, se nunquam ultra casuros. Quod explicat S. P. l. de Corr. & gr. 10. dicens: *Diabolus, & angeli ejus, etsi beati erant, erat tamen, quod eorum adderetur beatitudini, donec istam beatitudinis plenitudinem, tamquam præmium istius permansionis acciperent: idest, ut magna per spiritum sanctum data abundantia caritatis, cadere ulterius non possent, & de se hoc certissime scirent.* Illud ergo, *amplius adjuti*, & hoc: *Magna abundantia caritatis*, unum & idem sunt. Hoc majus adjutorium vocant nostrates, *adjutorium patriæ*, non *viæ*. Sed instant Thomistæ: quomodo auxilio *patriæ* Angeli ad *patriam* ipsam pervenirent? ℟., Augustinum non dixisse, SS. Angelos magis adjutos, ut pervenirent ad *beatitudinem* simpliciter, sed ad beatitudinis plenitudinem. Jam erant beati, erat tamen quod eorum adderetur beatitudini: deerat quippe major abundantia caritatis, qua certissime scirent, se non amplius esse casuros.

(a) *Vide Auctorem.* (b) *Henno, aliique.* (c) *In Lib. de Corr. & Gr.*

ros. En beatitudinis plenitudo, quæ *auxilium patriæ* dicitur, ob inamissibilitatem beatitudinis, eaque SS. Angelis, postquam perseveraverunt, accessit. *POST ISTORUM RUINAM*, ait S. P. 11 de C. D. 13, *illis certa scientia suæ sempiternæ felicitatis accessit*. Hæc ergo propositio : *Angeli sancti fuerunt adjuti auxilio patriæ, ut pervenirent ad patriam*, falsa est, neque a nobis asseritur. Hæc autem : *postquam steterunt, fuerunt adjuti pleniore caritate, quæ præfert patriæ beatitudinem*, vera est, & traditur ab Augustino (1). Possumus etiam cum Scoto varia instantia in via Angelorum distinguere. I. S. Angelos uberiorem gratiam postulasse : II. Confirmatos in gratia : III. Plena beatitudinis gloria fuisse coronatos : itaut major caritas fuerit adjutorium *viæ*, non ad perseverandum, sed in præmium perseverantiæ, ut facilius ad beatitudinem pervenirent.

Ob. II. S. P. ibid. ait : *Si Angeli boni fuerunt prius sine bona voluntate, eamque Deo non operante fecerunt ; ergo meliores a seipso facti sunt? absit* : sed tales facti essent seipsis, si perseverassent sola gratia versatili ; ergo &c.

℞. dist. min. Tales facti essent seipsis, idest solo naturali arbitrio, neg., una cum gratia conditoris, conc. Non itaque

[1] Cum S. P. Aug. non uno in loco lumen gloriæ gratiam appellet atque *adjutorium*, quo nimirum *anima adjuta, videt quidquid etiam se intelligendo videt*, ut ipse ait l. 12 de Gen. ad lit., facile intelligitur, cur S. D. lumen illud indubiæ certitudinis, & inamissibilitatis gloriæ a Deo Sanctis Angelis revelatum, non incongrue *amplius* adjutorium appellet. Præterea τo *amplius adjuti &c.* accipi potest *extensive*, de extensione, seu continuatione adjutorii, quo sensu idem valet ac *ulterius adjuti &c.* non vero *intensive* de ejus intensione, aut incremento. Mali siquidem Angeli *deseruerunt*, & *deserti sunt*. Deus subtraxit ipsis auxilium, *sine quo*, postquam illo abusi sunt ; sicque remanserunt absque potestate *ulterius* resurgendi, æternisque fuerunt addicti suppliciis. Bonis autem confirmavit Deus gratiam suam, atque idem adjutorium, *sine quo* ulterius protraxit, eoque perseverantes Angeli sancti ad terminum plenæ, sempiternæque felicitatis pervenere. Tandem illud *amplius* adjutorium non refertur ab Augustino neque ad momentum, quod præcessit lapsum, neque ad ipsum lapsus momentum [ait enim ; *post istorum ruinam, illis certa scientia suæ sempiternæ felicitatis accessit*] ergo ad subsequens momentum refertur ; adeoque illud *amplius* adjutorium, quod a Thomistis censetur efficax, datum est Angelis bonis, postquam in primo, & secundo momento perseveraverunt ; ruit ergo recentiorum Thomistarum argumentum, qui ad perseverantiam Angelorum efficacem gratiam necessariam fuisse contendunt.

ſeipſis meliores facti ſunt Angeli ſancti, ſed gratiæ beneficio, quæ an efficax eſſet, an indifferens, non erat Auguſtini ſcopus definire, quodcumque enim eſſet, ſemper ſtat, gratia meliores factos eſſe. Non enim, ait ibid. S. D., *ſeipſos meliores fecerunt, quam a Deo facti ſunt, ſed in bona voluntate ſteterunt, in qua conditi ſunt.*

Ob.III. Spectat etiam ad Angelos illud Apoſtoli: *quid habes, quod non accepiſti?* (a) Atqui S.P. ex eo demonſtrat contra Pelagianos neceſſitatem gratiæ victricis; ergo &c.

℞. diſt. min. Ex eo oſtendit neceſſitatem gratiæ victricis, prout diſtinguitur a donis naturalibus, conc., prout ſecernitur a gratia indifferenti, ſine ſuppoſitione vulneratæ naturæ, neg. Quidquid ergo creatura habet, a Deo accepit, nec gloriari poteſt, niſi in Domino. Si ergo Angeli ſola naturæ vi juſtitiam comparaſſent, gloriari potuiſſent, ſe habere, quod a Domino non accepiſſent, & ſi homo infirmus poſſet ſola gratia verſatili bene agere, gloriari poſſet, ſe ægrum feciſſe, quod ſanus non fecit; ergo ex Apoſtoli loco probatur tantum gratiæ neceſſitas, prout eſt donum naturæ ſuperadditum, præſcindendo, an ſit indifferens, aut efficax. Si vero circumſtantia infirmitatis accedat, oſtenditur validioris gratiæ auxilium, quod non ſpectat naturæ conditionem, ſed lapſum. Aliunde enim repetitur cibi neceſſitas in ſano, ac in ægroto: huic enim cibus convenit etiam, ut fractæ antea vires reſtituantur. Utitur hoc exemplo S. P. 14 de C. D. 27 (1)

Ob.

[1] Heic obiter nota, laudatum Apoſtoli teſtimonium, *quid habes* &c. etiam donis mere naturalibus ab Auguſtino, aliiſque Patribus applicari; ſicut ergo male quis argueret dicens: locus Apoſtoli accipitur a ſanctis Patribus de naturæ donis; ergo donum naturæ eſt gratia efficax; ita haud recte arguunt adverſarii, dum ajunt: locus Apoſtoli applicatur ab Auguſtino donis naturæ innocentis; ergo innocentis naturæ donum eſt gratia victrix. Omnibus itaque ſtatibus locus Apoſtoli poteſt aptari, ſtatui nimirum naturæ ſimplicis non elevatæ, ſtatui naturæ innocentis elevatæ cum adjutorio *ſine quo*, nec non ſtatui naturæ reparatæ cum adjutorio *quo*, ſive gratia efficaci. In hoc autem poſtremo ſtatu ſtrictiſſime applicatur, ac juxta illum intelligentiæ gradum, in quo proprie accipitur ab Apoſtolo, & Auguſtino. Ita locus Jo. 10. *Ego, & Pater unum ſumus* de unitate voluntatis, & naturæ accipitur: cum autem de creaturis ait Chriſtus, *rogo ut ſint unum*, de ſola unitate amoris, & concordiæ cum reſtrictione accipi debet. Non ergo materialis, ſed formalis, & proportionalis hujus loci applicatio ſpectanda eſt.

(a) *Ex Aug. de C. D. 19.*

Ob.IV. Creatura innocens debuit orare Deum, ut perseveraret; ergo non habuit donum perseverantiæ. Frustra enim petis, quod in tua habeas potestate. Prob. ant. ex libel.Gelas. contra Pelag., ubi ait: *Illa prima conditionis integritas, dum ita de se fidit, tamquam ipso, qui se condiderat, non egeret, nec de perceptis gratias agit, quod nusquam fecisse memoratur, in prævaricationem tracta, conditionem mortis invenit*; ergo &c.

℞. dist. ant. Debuit orare oratione gemitus, neg., oratione laudis, conc. Illa auxilium petimus nondum collatum, hac de percepto gratia refertur. Sic pauper stipem petit, dum fame perit, sed ea accepta, laudat divitem misericordem, rogatque, ne se deserat posthac. Creatura ergo innocens, quæ originalem justitiam, & bonam voluntatem dono conditoris acceperat, debuit agnoscere, se divini muneris conservatione indigere: illa vero de se fidit, *tamquam ipso, qui se condiderat, non egeret*. Debuit gratias agere, *quod nusquam fecisse memoratur*. Debuit tentatione pulsante orare, ne divino destitueretur auxilio, quod, etsi præsto erat, subtrahi tamen poterat, sua culpa: *illa vero nec ad eum pulsato tentatoris accessu devota concurrit*; merito ergo deserta est. Quod autem creatura innocens teneretur petere gemebunda uberius victricis gratiæ adjutorium, ex Gelasii verbis non eruitur. Arguit ergo Gelasius de minori ad majus sic: si gratia necessaria fuit creaturæ innocenti, quanto magis erit lapsæ? si illa superbiendo non stetit, quomodo hæc stabit fractis viribus?

Ob.V. S.P. l. de Cant. num.8. ait: *quid valeat arbitrium non adjutum, in ipso Adam monstratum est*; ergo &c. ℞. I. cum doctissimis criticis, hunc librum non esse Augustini, cum neque in libris Retr., neque in Indiculo Possidii memoretur. ℞. II. dist. ant. Monstratum est quid valeat arbitrium *non adjutum*, hoc est suis viribus confisum, & Dei munera abjiciens adeoque sibi relictum, conc., *non adjutum* efficaci adjutorio, neg. Sicut enim in claudo, qui superbe sibi fidens, projecto baculo cadit, satis liquet, sine eo non posse consistere: sic Adam, ait S. P. (a), *voluit deserere eum, a quo factus est: permisit Deus, tamquam dicens, deserat me, & inveniat se, & miseria sua probet, quia nihil potest sine me. Hoc modo ostendere voluit Deus, quid liberum arbitrium valeat sine Deo.*

Ob. VI. Etiam in statu innocentiæ gratuita prædestinatio locum habet, exemplo Christi, qui, ex August. de Præd. SS., est *prædestinationis, & gratiæ pulcherrimum lumen*; ergo &c. ℞.

[a] *De Verbis Apoc. c. 11.*

℞. neg. ant. Nam in eo statu prædestinatio fuit merces arbitrii, intellige Dei gratia suffulti, & de mercede reddenda meritis gratia Dei comparatis. Nam merita naturalia, etiam hominis integri, Pii V, & Greg. XIII judicio proscripta sunt: jam vero prædestinatio est gratia liberationis. Exemplum Christi non est ad rem. Christus enim est caput prædestinatorum, & spectat ad ecclesiam, quam acquisivit sanguine suo, & in quovis corpore eadem est vita capitis, atque membrorum. Cumque nos egeamus gratia efficaci, Redemtori collata est, non ob ejus necessitatem, sed ob ecclesiæ utilitatem. *Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput esset, ita multi prædestinati sumus, ut membra essemus. Humana hic merita conticescant, quæ perierunt in Adam*, ait ib. S. P. Aug., *& regnet, quæ regnat gratia per Jesum Christum*.

Ob. VII. Fulgentius l. 11 ad Trasim. 2 ait: Eandem gratiam reparasse hominem lapsum, & custodisse Angelum a ruina; II. Gregorius Magnus (*a*) refert ad occulta judicia Dei, quod ex Angelis alios servavit, alios perdidit; jure ergo vetat ecclesia, ne quis dicat, gloriam in iis mercedem futuram.

℞. dist. ant. Ait eandem *&c.* quoad vim effectricem, neg., quoad principium, & virtutem Dei, conc.; ait enim ib., *una est in utroque gratia operata: in hoc ut surgeret, in illo ne caderet. Hunc autem, qui sapit, filium Dei esse non ambigit, qui est virtus, & sapientia Patris*. Probat ergo ibi S. D., Dei filium, nedum ut hominem esse humani generis Salvatorem, sed etiam, ut virtus est, & sapientia Patris, servatorem fuisse Angelorum, adeoque immutabilem Deum, & Patri consubstantialem. Cæterum, si eadem gratia in utroque statu requiritur, quoad vim effectricem, quomodo potentior est, quæ sanat vulnera? & si validior est, quomodo est eadem? Vide Fulgentium l. 3 de Fide ubi docet, sanctos angelos non fuisse majori gratia donatos, nisi postquam, aliis cadentibus, sua voluntate steterunt. Ad II. dist. ant. Gregorius ad judicia Dei refert, quod angeli steterint, vel ceciderint, neg., quod istis noluerit ignoscere, neque ad resipiscendum gratiam elargiri, conc. Idem docet etiam S. P. Aug. (*b*). Cur autem uni, non alteri donetur perseverantia, spectat ad Dei judicia in hoc statu, in quo uni misericorditer datur, alteri juste negatur, non autem in

[a] 25 *Mor.* 32. (b) *L.* 11 *de Gen. ad lit.* 10.

in illo, in quo stare, aut cadere in libero erat arbitrio. *Deus* enim, ut ait Greg. 5 Moral. 28, *naturam spirituum bonam, sed mutabilem condidit, ut, qui permanere nollent, ruerent, & qui persisterent, ex arbitrio starent*. Objicit Serryus alia plura, sed ea ex dictis eadem facilitate exufflantur, qua proponuntur (*a*).

CAPUT VI.

An scientia futurorum contingentium scientia media sit appellanda?

NOt. dictum est c. 1, scientiam Dei, relate ad possibilia, *simplicis intelligentiæ* appellari, relate ad res existentes in tempore, *scientiam visionis*. Inter eas mediat scientia conditionatorum, quæ non sunt absolute futura; essent tamen, si aliqua poneretur conditio, v. g., si Tyrii Christi signa vidissent, conversi essent; si Petrus in tali circumstantia vocabitur, resipiscet. Dicitur a Molina scientia media, eaque ejicitur a Thomistis, qui futura omnia a Deo, videri docent per scientiam visionis, in suo decreto physicæ præmotionis. Si vero quæras, quomodo ex eo decreto res non sint absolute futuræ? respondent, quia decretum est absolutum ex parte Dei, conditionatum ex parte objecti. Idem sentiunt Scotistæ, licet decretum divinum a præmotione sejungant. Nostrates, qui efficaciam gratiæ ad opera naturalia in quovis statu inutilem existimant, in his omnibus scientiam, quæ certo quodam sensu media dici potest, admittunt, sed removent ab operibus supernaturalibus status naturæ lapsæ. Quidam putant, futura hæc referenda non esse neque ad scientiam visionis, quod nullum de iis extet decretum, neque ad mediam, eo quod a possibilibus non distet, nisi per mentem, sed ad scientiam simplicis intelligentiæ, adeoque de nomine, non de re disputari. Sit itaque

PROPOSITIO I. Si accipiatur scientia media pro certa præscientia futurorum ordinis naturalis, & supernaturalis in statu naturæ innocentis sine ullo decreto, admitti potest vocabulum scientiæ mediæ.

Prob. Neque ad opera naturalia (*b*), neque ad supernaturalia (*c*) in statu naturæ innocentis, neque ad peccata (*d*) ad-

(a) *Vide auctorem.* (b) *Per Prop. 1. cap. 2 diss. 2.*
(c) *Per Prop. 1. cap. 4* (d) *Per Prop. 1 cap. 3.*

admitti debet decretum efficax; ergo non in decreto, sed per scientiam mediam a Deo videntur.

Propositio II. Præscientia peccatorum in hoc statu spectat ad scientiam visionis, non ad mediam.

Negant id qui prædeterminationem rejiciunt ad materiale peccati, dicentes: Deus non prædefinit materiale peccati; ergo non prævidet peccata in decreto prædeterminante, sed per scientiam mediam. Verum peccata non sunt objectum scientiæ mediæ, quia non prædefiniuntur, sed quia necessaria est in hoc statu, ut vitari possint, gratia efficax, quam Deus aliquibus largitur, aliis negat. Hi vero, ob prædominantem cupiditatem, libere in scelera prolabuntur: unde sic propositio prob. Peccata in hoc statu prævidentur sub conditione inferente, nam perduellis concupiscentia est conditio inferens peccatum, ut gratia victrix est conditio inferens meritum, licet voluntas peccet, quia vult, & mereatur, quia gratia illi dat velle: sed in hoc statu præscientia meritorum spectat ad scientiam visionis, quia prævidentur sub conditione gratiæ prædeterminantis; ergo in hoc statu præscientia peccatorum spectat ad scientiam visionis, quia prævidentur sub conditione voluntatis, quæ libere, sed certissime labitur.

Propositio III. Scientia media, sumpta pro cognitione conditionatorum, a scientia visionis, & simplicis intelligentiæ distincta, neque in hoc statu, neque in statu innocentiæ locum habet (a).

Prob. Futura, quæ reapse non erunt, forent tamen aliqua posita conditione, non sunt futura, sed possibilia: *omnia enim, quæ vere futura sunt, sine dubio fient*, ait S. P. Aug. l. 1 contra Faust. c. 4, *si autem facta non fuerint, futura non erant*; sed futura conditionata non erunt; ergo non sunt vere futura, sed possibilia. ℟. Adversarii: ex hoc argumento sequi, ea non esse futura absoluta, non autem conditionata. Sed contra. Futura conditionata dependent a conditione; sed hæc futura non est, sed possibilis; ergo &c. Pr. min. Vel enim ponetur ea conditio, vel non. Si primum, erit res futura absolute, si secundum, erit possibilis; ergo &c. Tandem futura illa conditionata nunquam erunt; ergo non sunt futura. Thomistæ, qui hæc futura referunt ad scientiam visionis, ajunt, hæc futura evadere per decretum absolutum ex parte Dei, conditionatum ex parte objecti. Molinistæ vero, qui ea futura ad scientiam mediam referunt, docent, ad

(a) *Ita noster Jos. a Villan. disp. 11 dub. 10.*

ad statum futurorum transire per potestatem caussæ liberæ, cui præsto sunt omnia ad agendum requisita: sed gratis ista finguntur; ostendimus enim (a), decreta Dei dici tantum connotative, & comparate ad objecta; nullum ergo decretum fingi potest absolutum ex parte Dei, sed cum sit connotativum, aut absolutum est, aut conditionatum undequaque. Adde, caussas liberas, nisi in ordine ad opera supernaturalia hujus status, Deum non prædefinire, sed præmovere universaliter. Ex qua præmotione generali non infertur certa rerum futuritio, sed potentia perficitur, ut libere valeat in actum prodire. Nec verum est, ut ajunt Molinistæ, conditionata fieri futura per possibilitatem caussæ liberæ, in qua nil aliud comprehenditur, nisi facultas agendi, vel non agendi; sed hæc indifferens potentia non potest esse medium cognoscendi, nisi possibilitatem eventuum; ergo decretum, quod potest esse, rem possibilem constituit, non futuram. Potuit ergo negari scientia media ab iis etiam, qui prædeterminationem rejiciunt: nam futura absoluta possunt a Deo videri per scientiam visionis in libera voluntatis determinatione, conditionata in comprehensione omnium possibilium per simplicem intelligentiam. Si vero futura conditionata absolute pronuncientur, ut cum Davidi respondit Dominus, *tradent*, tunc, præter proditionem possibilem, quæ videtur *per simplicem intelligentiam*, etiam pravus Ceilarum animus designatur; quem Deus vidit per scientiam visionis. Idem dicendum de vaticinio Elisei, *si percussisses quinquies, aut sexies, percussisses Syriam usque ad consumptionem*, 4 Reg. 15; ibi enim pravus affectus Regis Joas innuitur, qui parum fidebat in Dei virtute, idque spectat ad scientiam visionis, & Syriæ eversio, utpote possibilis, ad simplicem intelligentiam (b).

CAPUT VII.

Futura ordinis supernaturalis naturæ lapsæ videt Deus in absoluta præfinitione.

NOt. Scientia media, missis vocabulorum ambagibus, est præscientia futurorum independenter a decreto prædeterminante, cumque hoc decretum ab hoc statu removeant plures Soc. J. Theologi, eo quod putent libertatem evertere, pro-

[a] C. 1 *hujus libri*. [b] *Vide auctorem*.

propugnant acerrime ſcientiam mediam contra Auguſtinianos, & Thomiſtas, qui inter ſe hac in parte conveniunt. Adeo autem de ſcientiæ mediæ inventione ſibi placuit Molina, ut dixerit in ſua Concordia, ſe omnium primum veram inveniſſe rationem conciliandi libertatem cum gratia, quæ latuit Auguſtinum: *quæ ſi tradita fuiſſent Auguſtini tempore*, ait cit. loc. Molina (1), *itum fuiſſet obviam hæreſibus Pelagianorum, & Lutheranorum &c.* Principio Molinæ ipſi hæc doctrina adeo ſuſpecta viſa eſt, ut eam timeret publici juris facere. Sed Suareſius ſcribit, illam a vetuſtioribus traditam nomine ſcientiæ ſimplicis, & viſionis, & pro ea ſtare SS. PP. Conſtat tamen (*a*), ſcientiam mediam ab Auguſtino damnatam, a Semipelagianis fuiſſe traditam, qui ajebant, (*b*) *tales perdi, taleſque ſalvari, quales futuros illos, ſi ad longiorem ſervarentur ætatem, ſcientia Dei præviderit*. Chriſtum etiam apparere voluiſſe, *quando, & ubi ſciebat eſſe, qui in eum fuerant credituri*. Quod ingenue faſſi ſunt Patres Soc. Jeſu in Reſcripto Romæ evulgato, dum (*c*) hæc graviſſima agitaretur controverſia, & ipſe P. Cobos (*d*) an. 1601. Cæterum Pelagiani ſcientiam mediam, non ipſi invenere, ſed accepere ab Arianis, qui, Theodoreto teſte, dicebant, Chriſtum fuiſſe ex omnibus præelectum, quod Deus *eum præſcientia prænoviſſet, neutiquam ipſum aſpernaturum*. Quod etiam docet Molina in Concordia (*e*). Non tamen dicimus in Semipelagianis ſcientiam mediam fuiſſe damnatam. Meminimus, quæ ea de re alibi (*f*) ſcripſimus. Addimus, duplex eſſe inter Semipelagianos, & Mediſtas diſcrimen, primo quod hi, non illi, veram Chriſti gratiam agnoſcant ad initium fidei, ſecundo quod Semipelagiani docerent, cauſſam prædeſtinationis ad gratiam eſſe illa opera parvulorum, quæ nuſquam futura erant, quod Mediſtæ non docent. Licet autem de ſcientia media nil poſſimus, niſi accedente judicio Eccleſiæ definire; diſtin-

(1) Hæc verba minus Auguſtino honorifica in poſterioribus editionibus non extant, ſed in vetuſtioribus reperiri certiſſimum eſt, eaque in duobus exemplaribus, ex Luſitania conquiſitis controverſiæ hujus finiendæ gratia, ſe legiſſe teſtatur Prælect. 12 n. 1 receatiſſimus ſcriptor.

(*a*) *Ex Ep. Proſperi, & Hilarii.* (b) *Ex eadem Proſp. Ep.*
(c) *Vide ap. auctorem.* (d) *In reſp. ad Prop.* 14. (e) 1 *par. q.* 23.
(f) C. 2. 2 *diſſ. hujus lib.*

distinguenda est tamen in Semipelagianis duplex caussa, cur hanc scientiam admittebant; primo ne Deus videretur iniquus, si ex duobus parvulis eadem labe infectis unum, non alium eligeret, quod fieri dicebant intuitu meritorum, quæ facturi essent, si vixissent; quod de prædestinatione saltem ad gratiam Moliniani non dicunt: secunda est, ne prædestinatione efficaci fatalis necessitas induceretur. Qua de re, nedum scientiam mediam adoptarunt Medistæ, sed etiam veteres, vietasque Semipelagianorum querimonias ingeminant. Quanti autem in hac controversia Augustini auctoritas facienda sit, dicemus alibi. Illud non est prætereundum, in Congregatione de auxiliis a Clemente VIII. statutum esse, ut caussa illa ad mentem Aug. discuteretur: eo quod S. P. 22 annorum spatio pro gratia Dei contra Pelagianos strenue certaverit, nihilque eorum omiserit, quæ ad illam spectant, ut ipse Mejer (a) non diffitetur. Cumque Molinæ sententia, ipso Molina teste, Augustino adversetur, decreto Claudii Aquavivæ Soc.J. Generalis anno 1613 fuit improbata, eamque rejicit Azorius, Henriquez, aliique. Sit itaque

Propositio. Deus videt futura supernaturalia hujus status in efficaci decreto, non per scientiam mediam.

Pr. Deus homini lapso largitur gratiam victricem, sine qua nunquam opus efficeret salutare; ergo prævidet futura illa, non per scientiam mediam, sed in efficaci decreto, quo gratiam illam conferre constituit. Probabitur ant. uberius ubi de gratia efficaci sermo erit; nunc pauca subjiciam. Dicitur ergo Dei gratia supernaturalis quædam vis, Dei liberalitate nobis collata, unde omnes motus bonæ voluntatis proveniunt, & definitur ab August. (b), *inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus:* estque in hoc statu efficax, quando vincit omnem cordis duritiem, *& facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati.* Hæc gratia per Aug. (c) *a nullo duro corde respuitur, ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.* Eaque dicitur efficax, quia tam valida delectatione trahit, ut voluntas, libere quidem, & cum potentia ad oppositum, sed infallibiliter sequatur vocantem, & huic gratiæ, quæ ex nolentibus facit volentes, nunquam liberum resistit arbitrium.

Est tamen aliud gratiæ genus, quæ allicit quidem, quantum in se est, tribuitque potestatem recte operandi, si obex pra-

(a) *Hist. de Aux. l. 5 c. 1.* (b) *L. 4 c. duas Ep. Pelag.*
(c) *L. de præd. SS. 8.*

pravæ affectionis removeatur, quam placet vocare efficacem relative, quia relate ad varias hominum affectiones, & efficax, & sufficiens appellatur. Si enim carnalis delectatio prævaleat, frustratur suo effectu, & redditur inefficax, & hæc est gratia sufficiens, cui voluntas sæpe resistit. Quod si sancta delectatio concupiscentiam superet, effectum sortitur, & victrix dicitur ab Augustino. Adamo ergo, utpote integro, tale collatum est adjutorium, quod dabat posse non peccare, posse non mori, ut docet S. P. (*a*). Nunc autem gratia determinatam quoque delectationem inspirat, quæ si adeo vivida sit, ut *cordis duritia penitus auferatur*, est gratia efficax absolute: si autem non tam sit intensa, pro varia affectione voluntatis, modo effectum consequitur, & est efficax, modo frustratur, & est inefficax, licet sit per se sufficiens ad producendum opus salutare. His positis,

Prob. ant. Scripturis. ad Philipp. 2 habetur: *Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate*. Ezech. 36. *Faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & operemini*. Hinc S. P. de Gratia & arb. 16. ait: *ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati*. Prob. II. ex Orationibus Ecclesiæ: *Fac nos amare, quod præcipis: Fac nos tuis obedire mandatis* &c. Hinc S. P. l. de Don. Pers. 7 ait: *Attendat orationes suas. Orat, ut increduli credant, Deus ergo convertit eos ad fidem*. Prob. III. ex Ep. ad Vit. *Quæstio, quæ inter nos agitur, est, utrum hæc gratia, quoad effectum, præcedat, an subsequatur hominis voluntatem*. Et c. 12 de Corr. & gr. *Subventum est infirmitati voluntatis humanæ, ut insuperabiliter, & indeclinabiliter ageretur*; ergo &c. Plures Medistæ gratiæ efficaciam repetunt, ex quo Deus illam conferat in iis circumstantiis, in quibus prævidet, voluntatem sibi vocanti responsuram. Vocant hanc gratiam *congruam*; eamque docent nunquam suo effectu frustrari: sicque per scientiam mediam absque gratia victrici totius prædestinationis negotium exponunt. Sed Augustinus hom. 23 gratiæ efficaciam non a circumstantiis naturalibus repetit, sed gratiæ tribuit, quod improbis locus, tempus, & mali suasor desit. Hæc porro gratia, si lubet, congrua dici potest, itaut hæc, vel illa opportuna circumstantia, aut occasio non sit divinæ præfinitionis caussa, sed effectus.

Reapse in oppositis circumstantiis sæpe Deum largiri gratiam, probat S. P. (*b*) exemplo Pauli: *ille enim alienus a fi-*

[a] *De Corr. & Gr. c. 12.* [b] *Lib. de Præd. sanct. c. 2.*

a fide, quam vastabat, repente est ad illam gratia potentiore conversus, ut non solum ex nolente fieret volens, verum etiam ex persecutore persecutionem pateretur. Ex quo sic arguitur: eget homo lapsus auxilio per se efficaci, quod a decreto absoluto in nos derivatur, sed quod pendet ab hoc decreto non est objectum scientiae mediae; ergo &c. Deinde S. P de Praed. sanctorum 10 ait: *Praedestinatione ea praescivit, quae fuerat ipse facturus.:* & de D. Pers. 17. *Si nulla est praedestinatio, quam defendimus, non praesciuntur a Deo Dei dona;* ergo Deus videt opera meritoria in suo decreto. Deinde cum Semipelagiani objicerent, praescientiam conditionatorum absque praedestinatione ab Augustino tradi in epistola ad Porphyrium, ubi ait: *Tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos praedicari doctrinam suam, quando, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri;* quem locum pro scientia media protulerunt Patres Soc. J. in disp. 33 coram Clemente VIII., & validissimum putat Suarez (a); respondet S. P. (b); *Cernitis me sine praejudicio latentis consilii Dei, aliarumque caussarum, hoc de praescientia Christi dicere voluisse, quod convincendae infidelitati Paganorum, sufficere videbatur: sed utrum tantummodo praescierit, an etiam praedestinaverit Deus, quaerere tunc necessarium non putavi.* Quae verba sunt scientiae mediae peremptoria. Nec obstat, quod ex Augustino addit Suarez: *Noluisse Christum infidelibus apparere, quod nec verbis, nec miraculis suis credituros esse praescivit.* Nam Augustinus expresse docet, se ibi locutum absque praejudicio latentis consilii Dei: debuit ergo Suarez notare quod sequitur: *Tunc satis erat breviter esse dicendum, excepta altitudine sapientiae, & scientiae Dei, & sine praejudicio aliarum caussarum;* adeoque ab Augustino Semipelagianorum objecta rejici, non confirmari. Tandem cum Augustino Semipelagiani objicerent, quaedam veterum Patrum testimonia, respondet S.P. de Don.Pers. 18. *Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei praescientiam, & agitur de vocatione electorum, eamdem praedestinationem intelligere?* atqui praescientia praedestinationi innixa non est scientia media; ergo Augustinus rejicit scientiam mediam.

Ca-

[a] *Lib. 5 de Gr. prol. 2 c. 3* b) *Lib. de Praed. sanct. 9.*

CAPUT VIII.
Ubi Medistarum objecta diluuntur.

OB. I. Deus prævidit futuram conversionem Tyri, & Sidonis independenter ab omni conditione inferente; ergo vidit per scientiam mediam. Prob. ant. Matt. 11 legitur: *Væ tibi Corozaim &c., quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, in cinere & cilicio pœnitentiam egissent*; ex quibus sic arguitur. Deus vidit conversionem Tyriorum &c. sub gratia, quam habuere Corozaitæ; sed hæc non fuit efficax; ergo non vidit conversionem Tyriorum dependenter ab efficaci decreto.

℞. neg. cons. Nam conversio Tyriorum, utpote conditionata, spectat ad scientiam simplicis intelligentiæ, qua Deus possibilem vidit eorum conversionem, si apud eos factæ essent virtutes Corozaim, quorum cives pervicacissimos merito increpat Dominus, eo quod Spiritui sancto resisterent, cui Tyrii, & Sidonii non ita obdurati obtemperassent; quamve duritiem per scientiam visionis Christus agnovit. Illa ergo conversio possibilis erat, hæc obduratio existens. Ad prob. dist. maj. Deus vidit &c., & hæc gratia in Tyriis non ita obduratis fuisset efficax, in Bethsaitis obduratis inefficax, conc., in utrisque versatilis, neg. Habet ergo gratia gradus suos, & in uno est efficax, in altero otiosa, ob pervicaciam voluntatis. Credidissent ergo Tyrii, si æqualia signa vidissent, *quia non erant sic excæcati oculi*, ait cor Tyriorum &c., sicut erant excæcati Corozaitæ (a).

Dices. Non erit ergo gratia efficax ab intrinseco, sed ex arbitrii affectione, ut docent Molinistæ.

℞. neg. cons. Aliud est enim obicem ponere, ne gratia sortiatur effectum, aliud efficacem reddere. Illud præstat arbitrium per peccata, ut etiam Corozaitæ faciebant, idcirco increpatione digni, quod gratiæ lumini clausos sponte oculos objiciebant. Cur autem gratia sit efficax, trahatque rebellem voluntatem, non ex nobis, sed ex Dei munere venit. Interdum tamen talem gratiam Deus elargitur, quæ agit de omni mala cupiditate triumphum; sed hæc non omnibus datur. Communior est gratia illa, quæ in se quidem valida est, sed ei, nisi adsit specialis illa victrix, & magna, liberum arbitrium culpabili voluntate resistit. Ita medicina habet

(a) *De don. Perf.* 14.

bet in se virtutem sanitatis; si vero infirmus comedat quidquid appetit, aeri maligno se se exponat &c., nunquam medicinæ beneficium poterit experiri.

Inst. Si gratia esset efficax ab intrinseco, potuissent respondere Bethsaitæ, se non credere, quia ipsis deerat efficax adjutorium, quod Tyriis præsto esset: hoc daret, & nisi crederent, tunc objurgaret; ergo &c.

℞. retorqueo argumentum. Potuissent enim etiam dicere, sibi deesse gratiam congruam. Sunt ergo istæ veteres Semipelagianorum querimoniæ, quibus ipsi etiam Congruistæ urgentur; merito ergo, ait Augustinus, corripiuntur, quia eorum obduratio ex Deo non erat, sed ex ipsis. Cur autem adjutorium, quo fit in nobis bona voluntas, non omnibus ex æquo concedatur, id est inscrutabile Dei judicium; qui, cujus vult, miseretur, & quem vult, indurat, negat beneficium indebitum, & debitum judicium exercet. Uno verbo culpanda est in homine mala voluntas, laudanda in fide credentium misericordia liberatoris: *discernendum est ergo quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio* (a).

Ex dictis constat, quid sit respondendum ad loca scripturarum 1 Reg. 23. *Si viri Ceilæ tradent*. Jer. 38. *Si exieris ad principes Babylonis, vivet anima tua*. Matth. 24. *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro &c.* Illa enim omnia ad scientiam pertinent simplicis intelligentiæ, quia nempe possibilis noscitur proditio Davidis, vita Sedeciæ, prævaricatio justorum, & ad scientiam visionis, prout videtur, conspiratio Celeitarum, justorum infirmitas, indoles Babylonis principum (b).

Ob. II. S. P. 12. de C. D. 6 ait: *Si duo æqualiter affecti corpore, & animo, eadem tentatione ambo tententur, & unus ei cedat, alter perseveret, quid aliud apparet, nisi unum voluisse, alterum noluisse a castitate deficere?* Ubi non ad gratiam victricem, sed ad solam voluntatem refert S. P. tam impudicitiam, quam continentiam. II. De Don. Perf. 14 ait: *Habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, si congrua vel audiant verba, vel signa conspiciant*. III. De spiritu, & lit. ait: *Non omnem voluntatem nostram ex Deo esse*. IV. De Præd. 10. *Potest esse sine prædestinatione præscientia*. V. In Expos. Ep. ad Rom. Prop. 55. *Non omnes, qui vocati sunt,* se-

(a) *Aug. de Præd. sanct. c. 6. Vide auctorem*. (b) *Vide Prop. III. Cap. p æc.*

secundum propositum vocati sunt, *nec prædestinavit aliquem*, *nisi quem præscivit crediturum*. VI. *Cujus miseretur*, *sic eum vocat*, *quomodo scit ei congruere*, *ut vocantem non respuat*: sed his verbis traditur scientia media in terminis; ergo &c.

℟. neg. min. Ad primum autem etiam Congruistæ respondere debent; non enim sunt æqualiter affecti animo, & corpore, qui in diversis circumstantiis positi sunt. Deinde quærit ibi S. P. caussam mali, non boni. *Quid putamus*, ait, *caussæ esse*, *ut in illo fiat*, *in isto non fiat voluntas mala? illa provenit a solo homine*, *sed bona voluntas excitatur a Deo* (a). Ad secundum ℟., naturales cujusque affectiones non disponere ad gratiam, hoc enim dicere Semipelagianum est, sed removere tantum gratiæ obicem, nec per Augustinum, bene operari, qui hoc munus habent, si *altiori judicio a perditionis massa non sint gratiæ prædestinatione discreti*. Ad tertium, & quartum respondeo: veram esse propositionem, si de operibus naturalibus, & peccatis loquamur, ut cap. 2 dictum est. Ad quintum ℟., hæc, aliaque istiusmodi protulisse Augustinum sine præjudicio latentis consilii Dei. Sicubi autem, ut ante episcopatum, scientiam mediam propugnare aliquibus visus est, excusatione dignus est, quia tunc temporis *nondum diligenter* quæsierat, qualis sit electio gratiæ (1). Deinde cum S. P. hunc locum retractaverit, debent etiam Medistæ suam retractare sententiam. Ad sextum ℟. S. P. l. 2 Retr., in libris ad Simplicianum, *laboratum esse pro libero arbitrio voluntatis humanæ*, *sed vicit Dei gratia*. Non sic autem appellat S. P. gratiam congruam, ut ejus efficacia sita sit in rerum circumstantiis &c., sed quod Deus omnia tali congruentia disponat, ut ubi, & quando sibi videbitur, trahat hominum voluntatem, quia, *ut sit industria studii*, *ut sit nutus voluntatis*, *ille tribuit*, *ille largitur*. Quid plura? recurrit etiam hoc loco S. P. ad inscrutabilia judicia Dei; ergo &c.

Ob. III. ratione. Scientia media, quasi igne probata, in Congregatione de auxiliis ab errore immunis emersit; ergo &c. II. Per eam facile diffidia componuntur, nec non liberum arbitrium contra Jansenium, & Calvinum defenditur.

(1) Cur S.P. id non quæsierit, est, quia nulla se se exhibuerat occasio controversiam istiusmodi sedulo pertractandi, quam tamen ad optatum finem perduxit, ubi cum Pelagianis manus conseruit.

(a) *Vide Auctorem*.

tur. Ex adverso prædeterminantia decreta fuere scissionum seminaria, iisque Adrumetini, Massilienses, aliique turbati sunt; ergo &c. III. Scientia media necessaria est, ut Dei voluntas dirigatur in suis decretis: debet enim explorare quid possit humana voluntas cum adjutorio versatili, si in tali circumstantia ponatur. IV. Nec potest in una caussa videri effectus, qui a duabus, nempe a gratia simul, & voluntate derivatur. V. Tollitur in nostra sententia indifferentia libertatis; ergo admittenda est scientia media.

℞. I. aliqui, jam exaratum diploma proscriptionis Molinianæ sententiæ, Deo disponente, non fuisse publicatum. At an. 1697 fuisse ab Archiepiscopo Rhemensi damnatam. Verum neque decretum non promulgatum, neque privatum unius judicium officit prædictæ sententiæ. Dicimus ergo, scientiam mediam in Congregatione de auxiliis neque damnatam esse, neque probatam, tolerari, non commendari. Judicium in ea suspensum, non definitum. Servandam inter nos caritatem, non deserendam veritatis inquisitionem: abstinendum a rixandi prurigine, non a sectandis Augustini vestigiis. Ad II. neg. conf. Etenim tam facilis ratio conciliandi libertatem cum gratia nunquam ab Augustino, aut ab Ecclesia probata est. Incredibile est etiam tot annorum spatio Christi fidem Moliniano magisterio caruisse. Deum optimum maximum Augustino pugnanti contra hæreticos, non Molinæ, finita caussa, credibilius est revelasse veritatem. Augustini doctrinam tantum turbarunt Pelagianorum reliquiæ: consecrata est tamen ad hæc usque tempora summorum Pontificum laudibus, & gloriæ characterem esse, si ea concitati fuerint ingrati. Molinæ vero placita, non ab hæreticis impugnantur, sed ab Augustini, ac D. Thomæ discipulis, pro Christi gratia, pro arbitrii facultate, pro Patrum traditione pugnantibus. Ad III. neg. ant. Cum enim *universæ viæ Domini* sint misericordia, & veritas, seu justitia, & pax, his dirigitur Deus absque scientia media. Videt enim omnes Adæ posteros originali labe fædatos, & ex una luti massa fingit sibi vasa honoris, & permittit coagmentari vasa contumeliæ: quos elegit ad honorem, trahit ad se omnipotentissima gratia, adjuvat infirmos, convertit rebelles. Hæc est via misericordiæ. Quos reprobat, sinit dari sponte præcipites, spernit sanie voluntaria confectos. Hæc est via justitiæ; ergo sufficit scientia simplicis intelligentiæ, qua Deus comprehendit quidquid ejus potestati subjicitur, & scientia visionis, qua in Adæ posteris videt miseriam,

riam, & culpam. Ad IV. neg. ant. Nam in una caussa cognoscitur alterius effectus, si hæc ab illa recipiat virtutem, determinationem, & motum, quod præstat divinum adjutorium. Ad V. sequenti capite respondebimus.

Caput IX.

An, & quomodo divinis præfinitionibus libertas humana cohæreat?

Ex Augustiniana doctrina circa prædestinationem, & gratiam, tolli libertatem, Semipelagiani olim (*a*) questi sunt, nec novum est argumentum postremum cap. præc., sed in eorum officina procusum. Pro cujus solutione notandum est, modum conciliandi liberum arbitrium cùm gratia efficaci ipsi Augustino perdifficilem visum fuisse, ut ipse fatetur l. 4. c. Julianum 8. *Ista quæstio, ubi de arbitrio libertatis, & Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Jure ergo suspecta censetur Molinæ concordia per scientiam mediam, quæ cum sit facillima, nusquam Augustino probari potuit. Accipe ergo clarissimorum theologorum conciliandæ libertatis optimas regulas.

I. Regula. Thomistæ recurrunt ad sensum compositum, & diversum: supposita enim divina præmotione, ex. gr., ad actum caritatis, non potest quis non amare in sensu composito; quia componi nequit Dei præmotio ad amorem cum non amore: potest tamen in sensu diviso non amare, aut odisse. Sicut dum ambulo, non possum non moveri, possum tamen ab ambulatione desistere: quare longe distant Thomistæ a Calvini sententia, qui ait, sub efficaci decreto non remanere potentiam ad oppositum. Addunt aliqui, aliam esse necessitatem absolutam, aliam consequentiæ, qua aliquod aliter se habere nequit ob rerum connexionem: ita qui currit, necessario movetur. In horum sententia negandum est, suppositionem antecedentem tollere libertatem. Si ergo dicant, stante efficaci præmotione, res necessario evenit, ℞. dist. ant.: in sensu diviso, & necessitate absoluta, neg., in sensu composito, & necessitate consequentiæ, conc.

II. Regula. Alii melius distinguunt inter caussas, quæ ex-

[a] *Ex Ep. Hilar. & Prosp.*

extrinsecus movent, & inter Deum, qui cum sit nobis intimus, nedum secundam caussam movet, sed etiam efficit voluntatem, & cum libera operatione determinat etiam modum agendi; *magis enim habet in sua potestate voluntates hominum, quam ipsi suas*. Decrevit ergo Deus, quædam necessario fieri, quædam libere; & quibusdam effectibus caussas necessarias, quibusdam liberas, & contingentes aptavit, ex quibus effectus contingentes provenirent. Juxta horum principia dicendum est, inferri necessitatem ex suppositione antecedente caussæ extrinsecæ, quæ per se est ad unum determinata, non ex suppositione caussæ primæ. Si dicant, necesse est quidquid Deus præfinivit, evenire, respondetur, præfinitum etiam esse, ut mediis liberis eveniant, quæ, si necessario evenirent, falleretur divina præscientia, cum Deus præsciat, ac definiat, ut libere fiant, & contingenter. Si dicas, supponi posse, quod quis actu dissentiat, & frustretur decretum, si possit homo sub efficaci decreto dissentire, respondetur, fieri non posse, ut ponatur dissensus, nisi ea libertate, quæ a Deo est præfinita. Si ergo res est futura, id Deus præscivit, secus, hoc etiam a Deo prævisum est.

III. Regula. Sunt Augustinenses nonnulli, qui efficacem gratiam in utroque statu propugnant. Negant tamen esse prædeterminantem. Nam Aug., ajunt, in eo constituit gratiæ efficaciam, quod operetur Deus in nobis bonam voluntatem, quod eam excitet &c., sed impossibile est, hominem fieri ex nolente volentem ante motum liberum voluntatis; ergo gratia Christi non prædeterminat liberum voluntatis arbitrium. Hi ergo negant, gratiam efficacem esse quid antecedens, aut ex ea sequi necessitatem operationis. Verum tam plana via, Augustino ignota, nobis non probatur: distinguendum est enim inter actus voluntatis indeliberatos, & deliberatos. Fateor, gratiam efficacem esse sanctam dilectionem indeliberatam, a Deo in homine excitatam; sed deliberatam, ac volitam ex parte principii, Dei scilicet, gratiæ largitoris, quis appellaverit gratiam Christi, efficacem? Sicut ergo actus indeliberatus deliberatum præcedit, ita gratia efficax actum liberum voluntatis.

IV. Regula. Quidam docent, quod si suppositio antecedens requiratur ex conditione naturæ, forte libertatem interimat, secus, si sit contingens, aut ex capite infirmitatis. Concupiscentia enim, licet gravis, vulnerat libertatem, non interimit, cum sit adventitia, & accidentalis, & præsupponat in arbitrio indifferentiam, quæ essentialiter liber-

libertatem constituit: nullum enim accidentale essentiam rerum immutat, cum ergo gratia efficax non sit creatæ libertati essentialis, sed exigatur ob vulnus peccati Adæ, non evertit libertatis naturam, imo, sicut concupiscentia, quæ ad malum inclinat, minuit voluntarium, non tollit, ita gratia quæ bonam voluntatem excitat, arbitrium perficit, non perimit. Deinde divina præscientia est aliquod antecedens, nec infert necessitatem; ergo &c.

℞. Medistæ id fieri, quia præscientia nihil ponit in re, & objectum supponit, non facit. Sed detur adversariis, præscientiam, quæ supponit objectum, non facit, non inferre necessitatem; ergo neque eam infert prædestinatio accidentalis, quæ supponit arbitrium constitutum in sua essentiali indifferentia. Sic gratia congrua antecedit actum, & infallibiliter sortitur effectum, nec tollit libertatem, quia supponit arbitrium in sua indifferentia. Deinde per Suaresium salvatur in Christo libertas, quia ejus voluntas in se est capax peccandi, quamvis peccare non valeat, prout Verbo unita; ergo salvatur etiam libertas in voluntate nostra, ex quo essentialiter sit indifferens, licet prædeterminetur accidentaliter, exigente indeclinabilem necessitatem sauciata liberi arbitrii natura. Itaque ad arg. ℞. Suppositio antecedens, & inimpedibilis tollit libertatem, si sit essentialis, & exigita ex titulo dependentiæ, transeat; si sit accidentalis, & ex capite infirmitatis nego.

V. Regula. Nuper traditam doctrinam verbis tantum a Janseniano dogmate differre putat cl. auctor; Jansenius enim in beatis, non secus ac viatoribus efficaci gratia suffultis, veram libertatem agnovit, eo quod gratia victrix, & Dei visio ad hominis essentiam non spectat. Hinc toto lib. 3 de stat. nat. lapsæ nititur Jansenius ostendere victam vitio naturam libertate carere propter ignorantiam, & concupiscentiam, quæ libertatem captivant in lege peccati. Veram autem libertatem restitui per gratiam liberantem, & tam concupiscentiam, quam gratiam ita dominari, ut ablata indifferentia ad bonum & malum, inducat agendi necessitatem. Ut ergo concupiscentia non est natura, sed vitium, & gratia non est homini lapso essentialis perfectio, sed donum, ita peccandi necessitas, & dominatus concupiscentiæ accidentalis est, sicut accidentalis necessitas recte agendi, quam infert gratia liberatrix; ergo etiam Jansenius accidentalem necessitatem agnovit: quare quartam Regulam simpliciter sumptam, ut sumitur a Jansenio, reprobamus,

non

non ita tamen, si cum quinta, quam mox tradituri sumus, conjungatur. Itaq. ejus quartæ regulæ loco aliam tradimus Jansenianis principiis oppositam. Cum objectum intellectus sit verum, voluntatis vero bonum, non est indifferens ille ad verum in communi, hæc ad bonum generatim: sed non ita est circa hoc particulare verum, aut bonum: si enim hoc particulare verum sit per se evidens, ut veritas primorum principiorum, in quibus nulla species falsi interesse potest, ut *omne totum est majus sua parte*; intellectus necessario assentitur, nec remanet libertas, aut indifferentia judicii. Si vero hoc peculiare verum non sit per se notum, sed per aliud, ut sunt veritates incertæ, quibus misceri potest species falsi, e.g. *Sol circa terram movetur*; potest mens assentiri, vel dissentiri, cum indifferentia judicii. Quare, si hoc peculiare bonum ita proponatur voluntati, ut nequeat apprehendi sub specie mali, & sit per se evidentissime bonum, ut Deus visus per lumen gloriæ; voluntas in illud necessario fertur, nec in ea remanet vera indifferentia, aut libertas. Si vero hoc peculiare bonum non proponatur, ut omnimode bonum, nec ut tale evidenter apprehendatur, ut pœnitentia, martyrium, in quibus potest intellectus apprehendere aliquam speciem mali in sui abnegatione, aut supplicio; tunc remanet in voluntate vera indifferentia, vera libertas, & potentia ad oppositum. Hinc sequitur I. contra Jansenium, beatos, cum Deum videant intuitive, non esse in amore liberos, nam ad amandum Deum clare visum sunt naturaliter determinati, ut docet S. Thomas (*a*). II. Posse in hac vita Deum libere odio haberi, quia per plures effectus potest inordinatæ voluntati proponi sub quadam specie mali, ut vetans peccata, & pœnam infligens, ut ait idem S.D. (*b*). III. Sequitur, non idcirco concupiscentiam non evertere libertatem, quia accidit ex Adæ peccato, sed quia non ita flectit ad malum, ut non possit proponi voluntati aliquod oppositum. Sequitur IV., gratiam victricem stare cum libertate, quia ita mentem illustrat, & voluntatem inflammat, ut possint excitari contrariæ cogitationes, & affectus, ut de pœnitentia, & martyrio dictum est.

VI. Regula. Utuntur hac regula plures recentiores, qui docent, gratiæ efficaciam non consistere in mortua qualitate physice prædeterminante, sed in blanda, intimaque de-

(a) 1 p. q. 60. a. 5. (b) 2. 2. q. 34. a. 1.

delectatione, quæ superat determinatione morali omnem adversam cupiditatem. Et putant facile nodum solvere dicendo, indifferentiam physicam non tolli, nisi physica prædeterminatione, & recte componi cum morali. Ita, ajunt, dum vir sui compos tenetur desiderio propriæ vitæ servandæ, nunquam in se gladium convertet, quod tamen physice potest; & faciet, si lumine rationis destituatur. Neque disertus orator cogere dicitur, dum vi verborum ita rei utilitatem suadet, ut nequeat aliquis hortationes abjicere. Ita hec cogit Christi gratia, dum efficaciter præmovet blanda, ac suavi caritatis delectatione.

Tria sunt in hac regula: unum verum, nempe Christi gratiam in mentis illustratione, & sancta delectatione consistere, quod docent etiam Norisius, Poncius, aliique: alterum aperte falsum, hanc nempe illuminationem moraliter, non physice prædeterminare liberum arbitrium; quod nimis forte Pelagianis arridet: tertium est dubium, quomodo nempe hæc prædeterminans delectatio libertatem non tollat? Recurrendum est ergo ad V. Regulam, quam confirmat ipsum exemplum hominis deliri, qui ideo non peccat, quia mente captus caret indifferentia judicii, & ex adverso homo sanæ mentis sub determinatione naturalis amoris libere servat propriam vitam, quia cum tali amore stat indifferentia judicii, qua apprehendere potest in ipsa vitæ conservatione aliquam speciem mali (a).

His ita expositis, V. Regulam supradictam cæteris præferendam existimamus, & hujus ope alias omnes revocare possumus ad catholicum sensum, in quo ab autoribus suis traduntur. Dicimus ergo, sub efficaci gratia in sensu composito ac diviso Thomistarum priori Regula explanato, manere veram indifferentiam potentiæ, cum determinatione actus, quia cum tali determinatione perseverat indifferentia judicii. Idem dicimus de modo illo intrinseco contingenter operandi, quem suprema caussa in inferioribus attingit, ut in II. Regula dictum est. Idem quoque dicendum de gratia prædeterminante, cujus necessitas ex hominum infirmitate reperitur, ac de sancta delectatione, in qua Christi gratiam collocandam esse fatemur. Quæ sane Regulæ in ipsa visione beatifica locum non habent, ubi nulla remanet potentia ad oppositum, quia summum bonum ita videtur, ut nequeat in eo apprehendi aliqua mali species. Atque hæc est ratio

[a] *Vide auctorem.*

ratio conciliandi decreta absoluta, Dei gratiam, ac prædestinationem cum humana libertate, cui si nondum tyrones nostri acquiescant, meminerint, hanc esse quæstionem difficillimam. Cui vero nostra hæc non arrident, *quærat doctiores, sed caveat, ne inveniat præsumtiores* (a).

L I B E R V.

In quo de voluntate Dei disputatur.

QUæ ad caussarum secundarum spectabant præfinitiones, quæque in hoc argumento ingenia exercent Scholasticorum, superiori libro complexi sumus: nunc minus prolixa sequitur de Voluntate Dei disputatio, quam proinde unica dissertatione comprehendimus, in qua divinum beneplacitum, amorem, providentiam, libertatem proposita brevitate expendemus.

C A P U T I.

An divinum beneplacitum erga singulorum hominum salutem versetur.

NOt. I. Dari in Deo voluntatem ex ipsa Dominica oratione colligitur, qua cœlestem Patrem sic oramus: *Fiat voluntas tua*. Est autem voluntas propensio in aliquod objectum, cum perceptione conjuncta, quam, si a Deo removeas, non Deum percipies, sed rem corpoream, spiritus, ac rationis expertem. Dei autem substantia, intelligentia, ac voluntas in Deo sunt unum quid & idem, diversamque cum nominum, tum idearum rationem sortitur, cum ad plures terminos comparatur. Cum ergo voluntas dicatur relate ad bonum, ac ipsa Dei substantia sit bonum per se diligendum, alia vero bona sint participatione, ac dependentia, certum est solam bonitatem divinam esse Dei voluntatis objectum *terminativum*, ac *motivum*, & bonitatem creaturarum objectum *terminativum* materiale, & secundarium.

Not. II., ex diverso respectu plures emersisse voluntatis Dei divisiones. Alia enim est voluntas *signi*, alia *beneplaciti*: illa est declaratio exterior, qua Deus nobis significat, se aliquid velle; hæc autem est ipsamet interior volitio, aliquid,

(a) *Aug. de Spir. & lit.* 34.

quid, ut sibi gratum, decernens. Signa sunt quinque: præceptum aliquid jubens, aut vetans, consilium, permissio, & operatio. Hæc voluntas improprie & metaphorice dicitur. Nam sicut exterior pronunciatio verborum non est intima mentis contemplatio, sed ejus signum, ita præceptum, & consilium sunt tantum interioris voluntatis significationes, non ipsa volitio: signa vero, cum falsa esse nequeant, semper internam aliquam voluntatem supponunt, sed non semper illam, quam nos ex primo signi contuitu conjicimus. Ita Isaac immolatio ejus mortem præseferebat, sed per eam Deus Abrahami fidem, & filii sui passionem expressit: cum ergo docent theologi, voluntatem signi sæpe non impleri, id verum est tantum de iis, quæ nos arbitramur hisce signis subesse; sed alia eveniunt longe præstantiora, quorum caussa signa illa Deus præmiserat.

Not. III. Voluntatem beneplaciti a theologis dividi in *antecedentem*, & *consequentem*. Medii tæ vocant antecedentem, quæ antecedit voluntatis consensum, consequentem, quæ sequitur. Nos vero, qui absolutam voluntatem salvandi aliquos ante prævisa merita admittimus; nullum credimus futurum bonæ voluntatis actum ante divinum beneplacitum, quo præparatur ipsa bona voluntas a Domino. Quare voluntatem *antecedentem* eam vocant Thomistæ, quæ connotat homines in se spectatos, ut conditos, & redemptos: *consequentem* quæ illos spectat in aliquibus circumstantiis, v. gr. peccati, quibus vult Deus aliquid absolute. Sicut enim, ait D. Thomas (a), justissimus princeps, & mercator vult, ille civium, hic mercium conservationem, & tamen ille civem homicidam damnat, iste ingruente tempestate merces projicit in mare; ita Deus omnes ad salutem invitat, ut omnes hæreditatem capiant salutis; sed aliquos sceleribus inquinatos justitia sua damnat, & reprobat.

Not. IV. Nos, admissa Thomistarum distinctione, duo alia connotata paullulum diversa spectamus, unde sumitur voluntatis *antecedentis*, & *consequentis*, distinctio: nempe ordinem a Deo impositum, in quo omnes homines, tam justi, quam impii in via salutis collocantur. Omnes enim jus habent accedendi ad Ecclesiam, petendi sacramenta &c. omnibus prædicatum est evangelium, exhibita misericordia, & pro omnibus pretium redemptionis solutum. Porro hujus ordinis impositio est *antecedentis voluntatis* objectum. Secun-

(a) 1 *pa. q.* 19 *art.* 6.

cundo, spectanda est hujus ordinis executio, qua plures ad salutis terminum perducuntur, sed non omnes: quo sensu, non pro omnibus, sed *pro multis* fudisse sanguinem, & orasse Christum, declarat Catechismus Romanus (*a*). Itaque voluntas *antecedens* spectat ad ordinis impositionem, *consequens* ad ejus executionem, & utraque voluntas est beneplaciti. Utriusque discrimen tradit Damascenus (*b*), & illam *bonitatis*, hanc *justitiæ* voluntatem appellat. Et S. Prosper illam *invitantem*, hanc *judicantem* vocat. Anselmus (*c*) vero illam dicit misericordiæ, *& de rerum possibilitate*, hanc justitiæ, *& de rerum effectibus*. Itaque voluntas *antecedens*, *misericordiæ*, *bonitatis &c.* ex laud. PP. efficit, ut omnes salvari possint, & in via salutis constituantur; *consequens vero*, *justitiæ*, *& de rerum effectibus* facit, ut reapse salventur, & ponantur in termino salutis. Quæritur ergo, an sit in Deo voluntas *antecedens* salvandi omnes? & an sit in Deo vere, ac proprie, an metaphorice, ut ira &c.? Primum negant Jansenii asseclæ, qui docent, velle Deum salvos fieri solum prædestinatos, pro quibus tantum passus est Christus; secundum plures Thomistæ (*d*), aliique (*e*). Sit itaque

Propositio I. Deus voluntate antecedente vult omnes homines, nemine excepto, salvari.

Pr. I. Script. Ezech. 33. 32. *Vivo ego: nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat*. Ubi Deus sententiam suam etiam juramento confirmat. *Volens enim Deus*, ait Apostolus ad Hebr. 6. 16, *abundantius ostendere pollicitationem hæredibus, immobilitatem consilii sui interposuit jusjurandum*. Et 1 ad Tim. 2 scribit: *Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus, hoc enim acceptum est coram salvatore nostro Deo* (1), *qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*; sed pro omnibus orandum est, & pro omni-

(1) De nova atque hactenus inaudita cujusdam Theologi recentioris interpretatione, qui nimium ingenio suo indulgens, *contra unanimem PP. consensum*, hunc Apostoli locum de Christo, ejusque, non divina, sed humana voluntate, accipiendum esse opinatus est, deceptus ex iis verbis: *coram salvatore nostro Deo*, vide Prælect. 15 T. 2. P. Chignolii, qui eam nervose confutavit.

(a) P. 2 c. 4. (b) L. 2 *de Fid. Orth. c.* 29. (c) *In 6 Matth.*
(d) *Bannez, Zumel, Bancel.* (e) *Sylvius, Estius, Poncius, Florez.*

omnibus passus est Christus; ergo *sincerissime credendum est*, *Deum velle, ut omnes salvi fiant* (a).

℟. Janseniani, locum Apostoli spectare homines in statu innocentiæ, non culpæ, juxta ideam voluntatis *antecedentis* ex D. Thom. supra (b) expositam; ergo, ubi originalis culpa supponitur, voluntas antecedens non habet locum. Sed contra. Apostolus enim loquitur de iis, pro quibus ait orandum esse; sed ex Apostolo pro omnibus orandum, etiam pro impiis Regibus illius ævi; ergo &c. Reapse, cum status innocentiæ perierit, pro iis orandum monet, quorum est vitiata natura, possibilis tamen Deo miserante conversio. Addit etiam Apostolus, Christi mediationem, & redemptionem; ergo omnes redemptos sub illa generali voluntate comprehendit. Nec obstat originalis culpa, quia hæc Christi morte deleta est, nosque *regenerati sumus in spem vivam*, ut ait Apostolus; ergo male cit. Apostoli locum, *unus est mediator &c.*, de solis prædestinatis intelligunt Janseniani, cum nos ibi hortetur Apostolus ad orandum pro omnibus, & reprobis, & perditissimis. Deinde Apostolus 2 ad Cor. 5 ait: *si unus pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt:* quo testimonio probatur ex August. (c) originalis peccati transfusio. Sicut enim omnes in Adam mortui sunt, ita Christus pro omnibus mortuus est: atqui in Adam omnes mortui sunt; ergo Christus pro omnibus mortuus est. Sed de hoc argumento alibi. Pr. II. ex PP. Basilius in Ps. 29. ait: *Velle hoc Deum, suæ ut vitæ participes omnes fiant*. Macarius Hom. 26 ait: *Dominus unice desiderat, quod toti prorsus ad eum convertamur*. Chrysostomus in 1 ad Tim. 2. *Imitare Deum tuum: si enim ille omnes vult salvos fieri, velis & tu, si & tu vis, ora pro iis*. Ambrosius l. 3 de Interpell. David. 2. *Pulchre Apostolus explanavit, quia & omnibus bonus est Deus, qui vult omnes homines salvos fieri*. De Augustino infra erit sermo. Adde Concilium Arelatense tertium, Moguntinum, Valentinum, Carisiacum, & Theologos omnes. Pr. III. ratione. Tenemur enim orare pro omnibus, petere, ac sperare regnum cœlorum, & redemptorem, qui nos sua morte liberavit, diligere; sed hoc falsum esset, nisi Deus vellet omnes salvos fieri; ergo &c.

Propositio II. Hæc voluntas est in Deo vera, propria, & sincera.

Se-

a S. Prosp. 2 obj. Vinc. b Vide not. 3.
(c) Contra Jul. 4, & 20. C. D. 6.

Sequitur ex dictis: & pr. I. Quod Deum decet, & scripturæ de illo affirmant, de ipso est affirmandum; sed hæc voluntas Dei bonitatem decet; ergo &c. Voluntas *antecedens* est relate ad institutionem mediorum, quibus omnes salvari possunt; sed hoc est vere bonum; ergo &c. Vere enim Deus omnes ad agnitionem veritatis invitat, omnibus sacramenta dispensat, pro omnibus redemptionem dedit; ergo hæc voluntas est in Deo vere, & proprie. Affirmant quidem plures Theologi, voluntatem antecedentem non esse in Deo proprie, eo quod D.Thomas (*a*) velleitatem appellet, inefficacem, & suspensam, cum tamen semper impleatur, quod Deus vult simpliciter. Unde memorati Janseniani ajunt, se ab illis non dissentire. Verum ab iis toto cœlo distant Scholastici: distinguendus est enim duplex divinæ voluntatis effectus. Primus est creaturam ordinare ad finem salutis, eique parare, & exhibere auxilia sufficientia: secundus est, eandem ad salutem perducere, & in termino collocare efficacibus auxiliis, ac perseverantiæ dono (*b*). Dum ergo Theologi ajunt, voluntatem antecedentem esse in Deo metaphorice, id catholico sensu pronunciant. Primo enim, cum nulla sit in Deo intrinseca distinctio, negant, *antecedentem* voluntatem, in Deo, a *consequenti* esse distinctam, totum quippe discrimen repetendum putant ex parte volitorum, ut ait Durandus (*c*). Secundo relate ad actualem gloriæ consecutionem, quia non omnes electi sunt, neque omnibus vult Deus talia media impertiri, quæ certe ad salutem perducant: impletur tamen Dei voluntas in alio ordine, & semper effectum proprium, & immediatum consequitur, qui est ordinare creaturam in suum finem, eamque in via salutis constituere. Quæ doctrina catholica est, & ab omnibus, si Molinianos excipias, admittitur. At novatores hanc voluntatem generalem a statu naturæ lapsæ prorsus eliminant; nullam sinceram voluntatem salvandi, nisi prædestinatos, agnoscunt; neminem, præter electos, a Christo redemptum: & licet usurpent veterum verba, ab eorum sensu quam longe absunt. Quare voluntatem antecedentem, quam veteres inculpate metaphoricam vocant, adversus Jansenianos cavillatores, sinceram, & propriam dicimus, sed eam exponendam censemus connotative ad generalem ordinem creaturarum, non ad omnes circumstantias; alias nullum esset discri-

(a) 1. *p. q.* 19. (b) *Ita Ægidius, Scotus, S.Benaventura, aliique.*
(c) *Q.* 3 *dist.*47.

ſcrimen inter voluntatem antecedentem, & conſequentem.

Ob. I. S. P. Aug. Apoſtoli locum : *Vult omnes homines ſalvos fieri*, quadrifariam exponit : primo, quod nullus fit ſalvus, niſi Deo volente : ut de ludimagiſtro dicimus : *omnes pueros literas docet*, quia per illum omnes docentur, quotquot literis vacant (*a*). Secundo, ut τὸ *omnes* accipiatur diſtributive *pro generibus ſingulorum*, ita ut ex omni genere, & conditione Deus velit aliquos ſalvos fieri, Judæos, Græcos, pueros, adultos, divites, pauperes &c. (*b*). Tertio, vult nos ſalvos fieri, quia nos facit velle : ita clamans ſpiritus dicitur ad Rom.8, quia facit, ut clamemus (*c*). Quarto, vult nos ſalvos fieri per auxilia externa, per legem omnium menti inſcriptam, per paſſionem Chriſti, per prædicationem Apoſtolorum, orationes eccleſiæ, ſanctorum merita &c. (*d*). Atqui hæc expoſitio omnem voluntatem *antecedentem* excludit, & ſolam conſequentem pro electis admittit, pro aliis autem voluntatem *ſigni*, ac metaphoricam ; ergo hæc voluntas exploditur ab Auguſtino.

℞. I. Vaſqueſius (*e*), Auguſtinum locum Apoſtoli non recte expoſuiſſe : ſed aliter ſentiunt D. Thomas (*f*), Eſtius (*g*), aliique. ℞. II. neg. conſ. Nam Auguſtini interpretationes cum voluntate antecedenti non pugnant. Siquidem S. P. de voluntate conſequenti abſoluta & efficaci, quæ eſt de rerum effectibus, non de antecedenti accipi debet, ut monuit S. Thomas (*h*). Deinde Vaſqueſius Semipelagianorum querimonias ingeminat, qui poſt obitum Auguſtini ſpargebant, eum docuiſſe, *quod Deus nolit omnes ſalvare*, ut ſcribit S. Proſper (*i*). Præterea S. P. propugnabat ibid. prædeſtinationem, & gratiam, contra Pelagianos, adeoque de voluntate abſoluta loqui debuit. Denique hanc voluntatem antecedentem agnoſcit S. P. l. de Sp. & lit. 23, ubi propoſita ſibi quæſtione : cur non omnibus conferatur gratia efficax, *cum omnes velit ſalvos fieri ? ℞. Vult omnes ſalvos fieri, non ſic tamen, ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel male, vel bene utentes juſtiſſime judicentur. Quod cum ſit, infideles contra voluntatem Dei faciunt, cum Evangelio non credunt, nec ideo eam vincunt, experturi in ſuppliciis poteſtatem, cujus in donis miſericordiam contempſerunt. Ita voluntas Dei ſempe-*

invi

(a) *Ita Ep. ad Vit & alibi*. (b) *Ita Enchir.* 103 *& alibi*.
(c) *Ex lib. de Corr. & Gr.* 15. (d) *Ex Proſpero in ℞. ad* 1, *&* 2 *obj. Vinc.* (e) 1 *p. diſp.* 83 *c.* 2. (f) *Q.* 19 *art.* 6. (g) *Diſt.* 46. §. 4. (h) *In* 1 *diſt.* 46 *q.* 1 *art.* 1. (i) *In Præf. ℞. ad obj. Vinc.*

invicta est. Vinceretur autem, si non inveniret quid de contemptoribus faceret, aut ullo modo possent evadere, quod de talibus ille constituit. Admittit ergo S. P. Aug. antecedentem voluntatem salvandi omnes, easque interpretationes de voluntate efficaci, & absoluta accipiendas esse, quam Pelagiani non agnoscebant, nemo non videt.

Ob. II. Fulgentius l. de Incarnat. c. 31, ait, *omnes, quos Deus vult salvos fieri, sine dubitatione salvantur*. S. Prosper in Carm. *At vero omnipotens hominem cum gratia salvat, non causis anceps suspenditur ullis*. PP. in Sardiniam exules in Ep. Synod. 14. *Omnes prædestinati ipsi sunt, quos Deus vult salvos fieri &c.* Auctor Hypogn. l. 6 c. ult. *Omne quod Deus vult potest, nec præpeditur humana voluntate, quod vult;* ergo Augustini discipuli hanc voluntatem salvandi omnes ad solos prædestinatos extendunt.

℟. dist. cons. Et PP. laudati loquuntur de voluntate *consequente*, conc., de *antecedente*, neg.: de illa autem, non de hac laudati PP. loqui, ex eorum scopo colligitur; toti enim sunt in vindicanda contra Pelagianos præparatione gratiarum, quas Deus secundum propositum voluntatis suæ impertitur electis. Subdit quippe Fulgentius; *prædestinando præparavit gratiæ donum, qui gratiam donando implet prædestinationis effectum*. S. Prosper loquitur de gratia, *quæ suum consumat opus*. PP. Sardiniæ *de consecutione salutis*. Auctor Hypogn. de voluntate *salvandi finaliter:* sed hi omnes sunt voluntatis *consequentis* effectus; ergo &c.

Ob. III. Ps. 134 habetur: *omnia quæcumque voluit fecit.* Is. 5, *omnis voluntas mea* fiet: sed voluntas antecedens non impletur; ergo non est in Deo. ℟. dist. min. Non impletur quoad effectum sibi proprium, qui est omnes in via salutis constituere, auxilia parare &c., neg., quoad effectum voluntatis consequentis, quæ est perducere ad terminum, & specialissima dona largiri, quibus salus certissime comparatur, conc. Vide not. 4.

Inst. Si voluntas *antecedens* dicatur connotative ad creaturam rationalem, abstrahendo ab individuis aliqua circumstantia affectis, Deus dicendus erit voluntate antecedente velle etiam dæmonum, & damnatorum salutem, nec minorem habebit curam reproborum, ac dæmonum; ergo &c.

℟. neg. sequelam: cum enim voluntatis antecedentis effectus sit rationales creaturas in via salutis locare, eisque communia gratiarum dona parare, non potest ad hanc voluntatem pertinere quisquis in termino constitutus, neque me-

mereri poteſt, nec oratione juvatur, nec gratia excitatur.

Ob. IV. Non eſt voluntas antecedens propria, & ſincera, quæ conjungitur cum voluntate conſequente illi oppoſita: ſed voluntati ſalvandi omnes opponitur voluntas conſequens damnandi complures: ergo &c. Pr. maj. Si enim mercator poſſet fluctus componere, & merçes projiceret, non oſtenderet ſinceram voluntatem merces ſalvandi; ergo, cum poſſit Deus omnes ſalvare, ſi plures damnat, non habet ſinceram voluntatem illos ſalvandi.

℟. diſt. maj. Si utraque voluntas connotet eundem finem, conc., ſi diverſum, neg. Mercator ergo, ut peculiaris perſona, unicum ſibi finem, nempe lucrum, præfigit; & relate ad hunc finem non datur duplex voluntas: Deus vero, univerſalis rerum proviſor, non ſolum locat omnes in via ſalutis; ſed etiam illud definit, quod poſtulat impoſiti ordinis executio. Reſpicit ergo voluntate antecedente creaturam univerſe, eamque miſericorditer amplectitur, conſequente vero hanc vel illam, quam ex malorum præſcientia juſte damnat. Nil obſtat ergo unam eandemque voluntatem, ſi ad diverſa connotata referatur, dicere oppoſitionem, quæ, cum ſit ex parte terminorum, nullam in Deo diſcrepantiam importat.

Ob. V. Si judex civium flagitia prævideret, non eſſet de eorum ſalute ſollicitus; ergo Deus, qui novit omnia, non poteſt habere voluntatem ſinceram ſalvandi reprobos.

℟. neg. ant. Nam, etſi judex prævideret alicujus meditatum ſcelus, quo patrato reum morte multaret, non tamen civem illum deſereret, ſed monitis, aut minis a ſcelere deterreret. Ita Deus, licet ob quorundam duritiem illos reprobet, & damnet, eos tamen generalibus auxiliis non deſerit, niſi in pœnam originalis, vel actualis peccati, ſed, quantum in ſe eſt, miſericorditer monet, adjuvatque, ne pereant.

Ob. VI. Voluntas antecedens fuit Semipelagianorum effugium, quo Auguſtini de Sanctorum Prædeſtinatione doctrinam repudiabant; ergo &c.

℟. neg. conſ. Differt enim voluntas antecedens Semipelagianorum ab ea, quam nos propugnamus. Illi enim in Deo voluntatem antecedentem admittebant ex præſcientia humani conſenſus, & impugnabant voluntatem conſeq., qua Deus quoſdam e maſſa perditionis liberare conſtituit. Nos autem dicimus, nunquam ab humana divinam voluntatem præveniri, & hanc eſſe noſtrorum meritorum cauſſam, atque princi-

cipium. Voluntatem etiam consequentem, & absolutam a divino proposito, non ab operum præscientia repetimus; ergo &c.

Caput II.

De amore, ac providentia Dei erga creaturas.

Supponimus, in Deo esse actum amoris, quo creaturis vult aliquod bonum: licet proprie non sit in eo desiderium, neque odium inimicitiæ. Nam desiderium est de bono absente, quod in bono incommutabili nequit excogitari. Odium est velle alteri malum, quod Deo benefico adversatur. Unde odisse dicitur impios, translata ab hominum indignatione proprietate sermonis.

Propositio I. Deus amat creaturas suas propter propriam sui ipsius bonitatem.

Pr. I. pars. Gen. 1. 31. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*. Sap. 11. *Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti*; ergo &c. Pr. II. ratione. Deus enim dat creaturis existentiam, conservationem, & quidquid ipsarum conditioni, & rerum ordini congruit; ergo amat creaturas. Pr. II. pars, nempe quod Deus omnia diligat propter seipsum. Prov. 16. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*. Et ratio est, quia sola bonitas divina est divini amoris objectum, ut ajunt, *specificativum*; sicut ergo operari non potest, nisi ex seipso, ita nequit, nisi propter se, aliquod velle, aut diligere.

Ob. I. Divinus amor est a Dei essentia indistinctus, atqui Deus est ens a se; ergo nil aliud amat, quam se. ℞. dist. maj. Est indistinctus, si spectetur in se, conc., relate ad terminum, neg. Deo itaque idem est esse, ac velle, sed illud dicitur ad se, istud relative, ut de divinis attributis alibi dictum est. Nil mirum ergo si scientiæ, & voluntatis divinæ assignetur extrinsecum connotatum.

Ob. II. Aliquem diligere propter se, est amor concupiscentiæ; sed hic amor est Deo indignus; ergo. ℞. dist. maj. Si aliqua amanti proveniat utilitas, & delectatio, conc., secus, nego.

Ob. III. Deus in creaturis sæpe vult mala; ergo non eas diligit. ℞. dist. ant. Vult mala culpæ, neg., pœnæ, subdist.: ut majora inde faciat bona, conc., ut gaudeat malo, nego.

Quæres: quid sit dicendum de possibilibus? ℞. Censent ali-

aliqui, ea a Deo amari, primo, quia bona sunt possibiliter; sicut enim possibilia sunt divinæ cognitionis objectum, sic esse possunt divini amoris; qualem enim veritatem habent, talem habent bonitatem. Secundo, salus omnium est possibilis, atqui Deus sincere eam vult (*a*); ergo &c. R. alii negative, primo enim possibilia non habent existentiam; ergo nullam participant rationem boni. Secundo, amor Dei est effectivus, & rebus impertitur quidquid amore dignum est; sed possibilibus nil bonitatis impertitur; ergo &. Tertio, amoris actus sunt *uti*, *& frui*, atqui Deus nec utitur possibilibus, nec fruitur; ergo &c. Ex his constat, I. Deum non diligere creaturas possibiles amore efficaci (*b*). II. Quod, sicuti bonitas possibilium non est à parte rei, sed tantum in mente; ita amor divinus erga possibilia non est in re, sed in nostra cogitatione; non enim diligi possunt, nisi quomodo sunt, quæ recte diliguntur.

Propositio II. Deus providentia sua gubernat omnia, vilia quoque, ac minima.

Prob. I. Script. (*c*) Sap. 8. 1 habetur: *attingit a fine ad finem, & disponit omnia suaviter*. Et c. 12. 13. *Non est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus*. Matt. 10. 29. *Nonne duæ passeres veneunt, & unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro*. Et c. 6. 26. *Respicite volatilia cœli, quoniam pater vester cœlestis pascit illa*. Pr. II. ex PP. Damascenus (*d*) id probat ex Dei bonitate. Si enim homines, ac bestiæ suorum fœtuum providentiam habent, quanto magis Deus? Utitur hoc argumento. S. P. Aug. (*e*); & S. Ambrosius (*f*) ex eo evincit, quod nullus operarius negligat operis sui curam. Egregia hac de re scripsere Theodoretus, Salvianus, Paulinus, aliique: idem sentiunt Philosophi Hierocles (*g*), Chalcidius (*h*), Jamblicus (*i*), aliique (1). Prob. III. ratione. Deus enim sapientissimus est, trin

(1) Merito ergo ab Antisiodorensi Episcopo Pradesius reprehenditur, qui in suis Thesibus asseruit, a veteribus Philosophis *pro tritam* fuisse, & *conculcatam* divinam providentiam, ejusque agnitionem, & cul um recentioribus Philosophis acceptam esse referendam.

(a) *Ex Prop. II. cap. prec.*

(c) *Patet ex argum. productis* (b) *Vide c. 2 & 3 lib 1*

(d) *Desid. orth. 29.* (e) *Contra Adimantum.* (f) *De Offic. c. 3.*

(g) *De fortuna & usu Deorum.* (h) *ad Timæum Platonis.*

(i) *Segm. 8 de myst. Ægypt.*

principium, & finis omnium creaturarum; sed nisi omnibus provideret non esset sapientissimus, neque in eo esset summa potestas, & ultimi finis dignitas atque præstantia; ergo &c. Pr. IV. Ex rebus creatis. I. Certi cœlorum motus, ratique astrorum ordines, quibus anni tempora, & sæcula imperturbato ordine prætereunt, mira animantium, ac satorum propagatio, regnorum vicissitudines, hominum artes, commercia, consuetudines, quæ omnia, ait Tullius, non dubitamus, quin opera sint rationis. II. Ex iis, quæ casu evenire creduntur, sed mirabili dispositione contingunt. Quis enim fortuito non evenisse existimasset, ut Moyses in fiscella exponeretur ad Nilum, Joseph ad Ægyptios duceretur captivus, Saul deperditis asinis ad Samuelem accederet, David relicto pecore migraret ad urbem? Hæc tamen Deo disponente facta esse probavit eventus. Nam Moyses in ducem populi, Joseph in Ægypti principem, David & Saul in reges maximos assumpti sunt, quæ sane dubitari nequit, quin suprema ratione moderante contingant.

Ob. I. Monstra, & ostenta, & innumera insectilium & vermium genera, nullam afferunt universo pulchritudinem; ergo hæc saltem non curat, neque providet Deus.

℟. neg. ant. licet enim monstra distent ab intentione ac fine particularium caussarum, non distant tamen a regulá caussæ primæ. Illud enim sapientissime ordinatum est, ut caussæ secundæ natura mutabiles in rerum efficientia commutentur, ut in ipsa contingentium varietate, unius summæ caussæ immutata ratio persistat (1). Minima quoque ac vilia, licet insipientibus superflua videantur, non ita sunt tamen conditori, qui omnibus utitur ad gubernationem universitatis. Id probat S. P. l. 1 de Gen. contra Manichæos c. 16.: *Si in alicujus opificis officinam imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta, quorum caussas ignorat, superflua putat. Jam vero, si ferramento acuto seipsum vulneraverit, etiam perniciosa, & noxia. Quorum tamen usum, quoniam novit artifex, insipientiam ejus irridet, & tamen tam stulti sunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vitu-*

(1) Quidquid enim, præter naturæ cursum contingit, ostendit esse primam caussam, quæ, prout Jubet, rerum naturalium ordinem immutat, ut nova, ac mirà cernentes in sui admirationem convertat. Novit enim sapientissimus artifex, *quarum partium universitatis pulchritudinem, vel similitudine, vel diversitate contexat*, ait S. P. l. 16 de C. D. 7 & 8. Vide not. 2 c. 3 l. 1.

tuperare, quæ ignorant; in hoc autem mundo, cujus conditor prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum caussam non vident.

Inſt. Ap. 1 ad Cor. 9 ait: *Numquid de bobus cura eſt Deo?* Et Hieronymus in 1. Habac. indignum Deo putat curam hujuſmodi; ergo &c.

℟., Apoſtolum id unum velle, nempe illud Deuter. 25, *non alligabis os bovi trituranti*, ſpecialiter cauſſa hominis dictum eſſe, ut alimenta, & mercedem, quam jumentis largimur, magis in homines exerceamus, & in eccleſiæ miniſtros, quibus, dum ſeminant ſpiritalia, licet carnalia metere, & de altari vivere, cui inſerviunt, adeoque licitum ſibi fuiſſe victum a Corinthiis accipere, tanquam librorum ſuorum juſtum, debitumque ſtipendium. Hieronymus vero ait, non eandem eſſe curam de hominibus, ac de aliis rebus. Non negat tamen, quin Deus omnia dirigat, & gubernet (*a*). Ut enim recte ratiocinatur Ambroſius l. 1 de Off. 13. *Cum aliquid non feciſſe nulla injuria ſit, non curare quod feceris, ſumma inclementia eſt.*

Dices. Congruum videtur, ut Deus, ſicuti reges, utatur aliorum miniſterio, non per ſe regat creaturas. ℟. neg. ant. Quod enim reges longe diſſitas provincias per alios regant, non tam auctoritatis eſt, quam infirmitatis argumentum: Deus autem, qui omnipotens eſt, & ubiqne præſens, omnia ſua poteſtate diſponit.

Ob. II. Deus innumera mala permittit. Via impiorum proſperatur: florent iniqui: boni vexantur; ergo &c.

℟. neg. conſ. Permittit enim Deus mala, ut defæcatiora ſint bona: ſic umbra in picturis eminentiora diſtinguit (*b*). Permittit etiam mala, ut eveniant bona (*c*). Proſperatur via impiorum, ne bona hæc cupidius appetantur, quæ mali etiam habere cernuntur (*d*): tum ut Deus juſtus, ſi quid boni fecerunt, præſentis vitæ mercedem rependat. Præterea, *omnis malus, aut ideo vivit, ut corrigatur, aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur*, ait S. P. in Pſ. 65. Bonis autem eveniunt adverſa, ut terrena deſpiciant. Non enim ſemper in hac vita Deus coronat merita, ut ſpe melioris ſubſtantiæ nutriantur ſtudia virtutum.

Dices. Deus ſaltem non curat homines perditiſſimos, quos ſinit in ſcelerum profunda demergi, ergo &c.

℟. neg.

(a) *Vide Prop. 2 c. 2 l. 4.* (b) *Vide Aug. de Op. Imp. 5.*
(c) *Vide Prop. III. Cap. 4. Diſſ. II. Lib. I.* (d) *Ita S. P. 1 de C. D. 8.*

℟. neg. ant. Licet enim non eandem de his curam habeat, ac de electis, non tamen a Deo deseruntur, alias abirent in nihilum. Et in domo magni patris familias ad omnem usum vasa aurea, & fictilia sunt disposita. Utque piorum exempla nos ad imitationem hortantur, ita impiorum flagitia debent pavorem simul, & sollicitudinem excitare. Peccata ergo providentiæ subjiciuntur, non quod Deus ea curet, ac prædefiniat: non enim caussam habent, nisi deficientem, sed quantum ad ordinem, quod nempe Dei consilio permittantur, ut inde majora bona proveniant.

Ob. III. Providentia hæc, quæ res singulas suis nectit ordinibus videtur idem ac Fatum Stoicorum; ergo &c.

℟. neg. ant. Fatum enim Stoicorum, quod est anticipata necessitas proveniens ex certa siderum dispositione, primus invexit Democritus; ex quo errorem hauserunt Hermogenes, & Marcion. De hoc Tertullianus l. 5. ait: *collocasse cum Deo creatore materiam de porticu Stoicorum*. Cum ergo nossent hanc malitiosam materiæ vim Dei bonitati repugnare, facile fuit etiam cum fato æternum principium malorum inducere, & Manichæorum hæresim ex Magorum cineribus suscitare. Hinc Priscillianus ex Manichæorum, & Gnosticorum dogmate hæresim suam conflavit an. Christi 381, aut 386 (*a*). Qui Fatum sic acceptum admittit, ille se in tenebris paganitatis immergit. Conatur enim asserere necessariam, ac sempiternam malitiæ vim, Dei naturæ contrariam; cultum siderum instaurat: nec de bonis, aut malis actibus potest judicium ferri, si fatalis necessitas motum mentis impellit: & quidquid ab hominibus agitur, non est hominum, sed astrorum, ut arguit S. Leo, Gregorius, & Augustinus. Si vero Fatum accipias cum Boetio pro *dispositione rebus mobilibus inhærente, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus*, iisdem argumentis adstruitur, quibus providentia comprobatur. Monet tamen S. P. l. 5 de C. D. 10., a Fati nomine esse abstinendum, quod sermonis usu videatur significare certam siderum positionem, ex qua casus eveniant inevitabiles. Ceterum providentia Dei non tolli rerum contingentiam, ex eo constat, quod in certa caussarum omnium dispositione etiam caussæ contingentes, & liberæ contineantur; & prima caussa, nedum effectus disponat, sed etiam rationem, & modum, adeoque ex Dei providentia nulla sequitur absoluta necessitas (*b*). Immerito ergo de Deo que-

(*a*) *Ex Euseb. & Sigeb.* (*b*) *Vide præc. lib. Cap. ult.*

runtur nonnulli ob molestias, & miserias, quibus plerumque in pœnam suorum criminum afficiuntur.

Caput III.

De libertate divinæ voluntatis.

Not. Tertiam voluntatis conditionem, idest plenitudinem libertatis, in Deo esse, facile intelligimus, sed ejus rationem exponere est valde operosum. Cajetanus libertatem constituit in perfectione divinæ substantiæ superaddita, ac pro lubito variabili. Quæ varietas, si sit respectu terminorum, ut docent veteres Thomistæ, a pluribus admittitur. Sunt tamen, qui putant libertatem divinam non addere divinæ substantiæ, nisi respectum rationis, ut docent Legionensis, & Vasquez. Alii eam constituunt in intrinseca quadam entitate variabili in se virtualiter. Nos autem, qui, ut lib. 2 dictum est, nihil in Deo mutabile, aut adventitium, nisi ratione connotatorum, admittimus, dicimus, Dei libertatem in ipsa Dei substantia intelligente, ac volente consistere, prout terminatur ad exteriora objecta, ut docent Ariminensis, Scotus, Tournelius, Habert, Juenin &c.

Not. II. Supponimus agi modo de libertate, quæ est agendi, vel non agendi potestas. Quotquot enim de libertate scripsere, ad eam pertinere tradunt, ut sit plenissima potestas indifferens ad utrumlibet. Libertatem *contrarietatis*, sive ad bonum, & malum, a Deo removendam, constat ex ipsa idea perfectissimi entis, quod nequit a recta agendi ratione deflectere. Si vero hanc libertatem *contrarietatis* referas ad pœnam, vel præmium rependendum hominibus, ut unum eligat, alterum reprobet, potest cum Scotistis in Deo admitti: sed in his, sicut diversa intervenit connotatio, ita nulla ostenditur contrarietas respectu Dei, de quo præsertim inquirimus, an in rebus a se productis libere se gerat? ita ut unum sic eligat, ut alterum valeat eligere, sicque operetur, ut possit non operari, quam in scholis communiter vocant libertatem contradictionis.

Propositio I. Est in Deo opposita necessitati libertas.

Prob. Scripturis contra Vorstium, Wiclefum, aliosque hæreticos. Ps. 134. *Omnia quæcumqe voluit, fecit.* I. ad Cor. 12. *Hæc omnia operatur unus, & idem spiritus, dividens singulis, prout vult*, ad Rom. 9. *Cujus vult miseretur, & quem vult indurat.*

Pr.

Pr. II. ex Patribus. Aug. 22 de C. D. 3. *Non ideo*, ait, *quia Deus peccare non potest, liberum arbitrium habere negandum est*. Damasc. l. 2 de Fid. Orthod. 22 ita contra Arianos scribit: *In tantum processistis impietatis, ut negetis, quod filius Dei liberæ voluntatis sit* (*a*); ergo &c.

Prob. III. ratione. Id enim exigit ratio supremi dominii, Dei liberalitas, quæ a libero animo, teste Seneca, nominatur perfectio, & summa ejus ratio, ac sapientia, quæ sine electione, & consilio stare nequeunt. Deinde singulæ creaturæ a divina operatione sejungi possunt: non enim cum Dei potestate ulla junguntur lege necessitatis; ergo &c. Ant. patet: Si enim res creatæ a vi primæ caussæ separari non possent, sequeretur, eas esse æternas, ut Dei virtus, & substantia, nec quidpiam creatum esset, sed omnia forent æterna, quod est absurdum.

Propositio II. Constituitur Dei libertas per actum necessarium divinæ voluntatis, prout connotat objectum creatum.

Pr. I. pars. Dei libertas est intrinseca perfectio, ejusque actus est immanens, & vitalis; sed in Deo nihil intrinsecum, & immanens reperitur, præter necessariam, ac sempiternam substantiam intelligentem, & volentem, alias Deus esset compositus, & imperfectus; ergo Dei libertas est eadem Dei substantia intelligens, ac volens. Prob. II. pars. Requiritur ad libertatem aliqua indifferentia; sed actus divinæ voluntatis non est indifferens, prout comparatur ad bonitatem divinam, quæ non potest cadere sub indifferentia judicii, cum nullum sit bonum, quod cum summo bono valeat comparari; ergo hæc indifferentia attendi debet penes connotata. Pro solutione argumentorum nota, Dei libertatem esse ex eorum genere, quæ *connotative*, non *absolute* dicuntur, idest unum significant, & aliud consignificant: primum est ipsa Dei natura, quæ est suum esse, & sua operatio, alterum quidquid fit a Deo in aliqua temporis differentia (*b*).

Ob. I. cum l' Herm. Actus liber consistit in actione voluntatis, quæ potuerit non esse, & discrimen aliquod assignari debet inter libertatem, & actum; sed nullum aliud discrimen est, nisi quod libertas est facultas ad Dei substantiam spectans, actus vero operatio ejusdem facultatis; ergo

O 2 &c.

(a) *Vide Bernardum de Gr. & Arb., Basilium in Hexam. Hom. 1., Hieronymum in Ep. ad Phil. c. 3.*

(b) *Vide l. 2. c. 4. Prop. 3.*

&c. II. Quærenti, quid sit libertas? non recte respondetur dicendo: libertas Dei est ipsa divina substantia, *terminative* accepta, sicut non recte dicitur, æternitas est substantia principio, ac fine carens. III. Etiam scientia est entitas divina connotans creaturas; ergo &c.

℟. ad I., actum Dei liberum utique esse actionem, quæ potest non esse, cum autem quidquid in Deo est, secundum id quod importat in recto, sit necessarium & immutabile, liberæ actionis indifferentia tota versatur penes extrinsecum connotatum. Discrimen autem inter facultatem, & actum in Deo nullum est, nisi quod facultas connotat terminum, prout poni potest, actus vero, prout positum, vel ponendum. Sic libera creandi potestas connotat creaturam possibilem, decretum liberum creaturam futuram, creatio creaturam actu existentem. Ad secundum neg. ant. Optima est enim allata æternitatis definitio, & cohærens ei, quam tradit S. P. Aug. (*a*) & Anselm. (*b*). Ad III. ℟., scientiam a libertate diversa connotatione distingui: illa enim terminatur ad creaturas, prout habent veritatem intelligibilem, libertas vero eas respicit, prout habent existentiam contingentem.

Ob. II. In Deo non est electio; ergo nec libertas. Secundo, non est in Deo indifferentia activa, cum in Deo esse nequeat potestas sine actu; ergo &c. Tertio, Deus est immutabilis; ergo non est liber.

℟. ad I. dist. ant. Non est electio anceps cum suspensione animi, quæ ex ignorantia procedit, conc., non est electio unius præ alio absque hæsitatione, neg. Ad secundum neg. ant. Est enim in Deo indifferentia activa, sed cum hæc dicatur connotative, indifferens est Deus ad mutabilitatem effectuum. In Deo autem nulla est potentia ab actu distincta, nisi prout actus accipitur terminative; exigit enim summa Dei perfectio, ut idem sit ejus potestas, & operatio. Ad III neg. maj. Salvatur enim Dei immutabilitas cum indifferentia actus liberi, dummodo iste sit contingens, prout connotat terminum, non pro eo, quod dicit in recto, nam creatio mundi est actus liber, ex quo tamen Deus mundum condiderit, non est intrinsece mutatus.

Ob. III. Actus Dei liber vitalis est; ergo est illi prorsus intrinsecus. ℟. dist. ant. Est actus vitalis connotans extrinsecum objectum, conc., in Dei substantia consistens, neg. Mul-

[a] *In Ps.* 101. [b] *Monolog.* 26.

Multa enim sunt Deo intrinseca, quæ ad objectum creaturum comparantur, ut præscientia, prædestinatio &c.

Inst. Hæc connotatio vel intrinseca est, vel extrinseca. Si primum, erit Deo necessarius respectus ad creaturas; si secundum, constituitur ergo Dei libertas per aliquod extrinsecum, & adventitium. II. Si divina libertas ex hac connotatione constat, erit imperfectior libertate creata, quæ sine hac terminatione consistit. III. Nulla divina perfectio, etiam inadæquate, per aliquod extrinsecum constitui potest, sed hæc connotatio est extrinseca; ergo &c.

℞. ad I., talem connotationem ex parte actus intrinsecam esse & necessariam, extrinsecam autem ac variabilem ex parte termini, & objecti. Ita quævis Dei operatio æterna est, nec a divinitate sejungitur, & tamen libera est ejus omnipotentia, eique advenit nova creatoris denominatio per solam creaturarum connotationem. Ad secundum neg. ant. Libertas enim creata, cum sit per se mutabilis, non opus est, ut contingentiam exterius accipiat. At Dei libertas, quæ est immutabilis, nec potest habere actus diversos, a terminis tantum suam accipit indifferentiam. Qui ergo actum Dei liberum exponunt in ordine ad connotata, nil derogant Dei perfectioni, & de ejus simplicitate, atque immutabilitate decentius loquuntur. Negari etiam potest, voluntatem nostram constitui per objectum extrinsecum. Constituitur enim non secundum formam, pro qua supponit, sed relate ad terminum, quem consignificat. Hoc etiam pacto divinam perfectionem constitui, si sit de illarum genere, quæ connotative dicuntur, est valde congruum: atque ita ℞. ad III.

Ob. IV, Si idem esset actus Dei liber, ac ejus substantia, ut hæc, ita ille foret æternus, atque eadem Dei perfectio esset simul immutabilis, & contingens: immutabilis, quia talis est Dei natura, contingens, quia talis esse debet actus liber; sed hoc repugnat; ergo &c. ℞. dist. ant. Actus Dei liber æternus, ac necessarius foret, secundum id, quod importat in recto, & relate ad substantiam, conc., secundum id, quod connotat, neg. Non repugnat autem eundem actum esse immutabilem, & contingentem respectu diversorum, sicuti eadem creatio æterna est, relate ad Deum, temporalis autem, relate ad creaturas, quas connotat.

Ob. V. Actus Dei liber fuit ab æterno, nec tamen ab æterno ulla extitit creatura, ergo &c. ℞. dist. ant. Liber fuit ab æterno, quoad substantiam, conc., quoad terminum, nego.

Dices. Ab æterno nulla erat res creata; ergo nec esse potuit ulla connotatio, quæ ad libertatem requiritur. ℟. dist, cons. Non potuit esse connotatio ad terminum existentem, conc., ad terminum futurum, neg. Ita creatio ab æterno spectabat mundum producibilem, quæ nunc connotat jam productum.

Ob. VI. Quævis creatura pendet a libera Dei voluntate, & est effectus determinationis ipsius; ergo respectus ad creaturas non constituit, sed supponit actum liberum voluntatis Dei. ℟. dist. ant. Creatura est effectus voluntatis Dei liberæ, inadæquate acceptæ, & pro actu permanente, conc., adæquate pro termino, quem connotat, neg. Non enim sequitur: creatura dependet a libera Dei voluntate, & est effectus determinationis ejus; ergo non constituit actum Dei liberum. Constitutiva enim per modum termini, & connotati possunt a re, quam constituunt, vere ac proprie produci. Ex quibus infertur. I. Nullam in Deo esse indeterminationem intrinsecam, quæ, cum sit incerti animi fluctuatio, non potest cum perfectissima scientia componi. II. Voluntatis divinæ nullam esse caussam proprie dictam, sicut nulla datur caussa divinitatis. III. Nullam in Deo esse libertatem contradictionis, idest, voluntatem intrinsece suspensam ab omni actu volitionis. Dari autem libertatem contradictionis, prout est potestas indifferens ad agendum, vel non agendum, indifferentia spectata ex parte connotatorum. Sed de hoc argumento satis.

Liber VI.

De inscrutabili prædestinationis mysterio.

Cum divinæ prædestinationis doctrina Augustini præsertim auctoritate subnixa sit, qui de hoc tam sublimi argumento egregia volumina conscripsit, a Romanis Pontificibus, a SS. PP., atque ab ecclesia universa communi calculo comprobata, non abs re me facturum arbitror, si doctissimorum virorum, atque ipsius cl. Auctoris inhærens vestigiis, Augustini dogmata de inscrutabili prædestinationis mysterio ab iniquissimis quorundam obtrectatorum calumniis ipso in limine sexti hujus libri vindicare pro virili conabor. Ajunt itaque, alios quoque Patres summorum Pontificum laudibus cohonestari, adeoque non esse potiorem Augustini, quam illorum PP. auctoritatem. Deinde S. P. Ep. 9. ad Hie-

Hieron. ſolis libris ſcripturarum tribuere auctoritatem &c. III. Statuere eccleſiam, nullam propoſitionem eſſe infallibilem, eo quod ab Auguſtino tradita ſit. IV. Auguſtinum etiam in plures, & graves errores fuiſſe prolapſum.

Hæc tamen, aliaque iſtiuſmodi liberiori ſtylo, quam reverentia erga doctorem maximum ſcriptitarunt, qui aut victricis gratiæ efficaciam, aut electionem ſanctorum ſecundum propoſitum oppugnare conati ſunt, eaque eadem facilitate exſufflantur, qua proponuntur. Nam, etiamſi ultro daremus, nullum eſſe inter Auguſtinum, alioſque PP. diſcrimen, nec illum fuiſſe indutum virtute ex alto, ut qui plus omnibus laboraverit, ut Fulgentius teſtatur; dum tamen agitur de prædeſtinatione, & gratia, nefas eſt Auguſtino refragari, cum in ejus libris contineatur, *quod aſſeverat eccleſia*, ut Pontifices teſtantur; *cum antiquam fidem rurſus condiderit*, ut ajunt PP.; ejuſque ſententiæ in canones evaſerint, ut ex Conciliis evincitur; atque unus ſufficiat Auguſtinus, ubi de gratia diſputatur, ut Theologi affirmant. Habent etiam PP. alii parem cum Auguſtino honorem, ſi pari ab Eccleſia decorati fuerint præconio. Ad II. ℞., privatis ſcriptoribus deferendam non eſſe infallibilem auctoritatem, quæ ſolis convenit ſacris literis; ſi tamen, quæ ab iis ſcripta ſunt, eccleſia commendet, ſumma excipienda ſunt reverentia (1). Neque Auguſtino credimus. quia ſcripſit hæc Auguſtinus, ſed quia recte ſcripſiſſe Auguſtinum Eccleſia teſtatur. Ad III. ℞., Auguſtinum eccle-

(1) An hanc, multiplici titulo debitam, S. Doctori exhibuerit reverentiam recentiſſimus ſcriptor, qui confidenter aſſeruit, quod *Auguſtinus eget interprete D. Thoma*, alii viderint. Mihi ſane perſuaſum eſt, Auguſtinum per ſeipſum perſpicuum eſſe, ejuſque ſcripta, multo ante D. Thomam, a Romanis Pontificibus, a Conciliis, ab eccleſia univerſa non ſolum fuiſſe intellecta, ſed ab iis etiam probata, & ſummis laudibus celebrata, ut alibi dictum eſt. Non ergo Auguſtinus D. Thoma, magiſter nempe diſcipulo, indiguit, ſed contra D. Thomas Auguſtino indiguit doctore maximo per ſe, & abſque ullo etiam interprete clariſſimo, ab eoque ne latum quidem unguem receſſit: quo factum eſt, ut ipſa Angelici Doctoris volumina *Auguſtinus contractus* ab aliquibus dicerentur, ac veluti epitome librorum magni Auguſtini ſummo in pretio haberentur. Laudandus eſt D. Thomas, eo vel titulo, quod obſequentiſſimus fuerit, atque addictiſſimus Auguſtini diſcipulus. Sed hoc tanti magiſtri diſpendio ab aliquibus fieri, laudandum omnino non eſt.

fiæ decretis præferendum, soli affirmare possunt novatores; ego vero si ecclesia Augustini scripta damnaret, primus in ignem ejus libros projicerem: nunc autem totius ecclesiæ plausu celebratos catholico sensu exponam, & pro virili tuebor. Quod quarto loco opponitur, mera calumnia est, quæ, ubi se se exhibuerit occasio, exsufflabitur. Vindicata S. P. Aug. doctrina, duabus Dissertationibus hunc librum complectimur, quarum prima erit de prædestinatione electorum ad vitam, altera de prædestinatione impiorum ad mortem.

DISSERTATIO I.

De prædestinatione electorum ad vitam.

DE existentia, nomine, essentia, caussa, effectibus, de numero tandem, ac signis prædestinatorum distinctis capitibus, eo, qui sequitur, ordine disputabimus.

CAPUT I.

De existentia, nomine, essentia, ac definitione prædestinationis.

UNico capite plures complectimur quæstiones, tyronibus nostris non omnino inutiles, de existentia, nomine, ac partitione prædestinationis.

PROPOSITIO I. Datur reapse aliqua electorum prædestinatio ad gloriam.

Pr. I. ex Ap. ad Rom. 8. *Quos prædestinavit, hos & vocavit*; ergo &c. Pr. II. ratione. Prædestinare est rationalem creaturam ad æternam vitam præeligere; atqui Deus plures ad vitam æternam præelegit; de fide est enim multos reapse a Deo in cœlum assumi; ergo &c.

Ob. I. Prædestinatio in nostra potestate non est, & merita tollit bonorum operum; ergo &c. ℞. dist. ant. Non est in nostra potestate, quoad caussam, conc., quoad consecutionem, & terminum, neg. Etenim æternæ vitæ consecutio nonnisi per nostra bona opera potest obtineri.

Dices cum Damasceno lib. 2. de Fid. orth. *Prædestinationem esse earum rerum, quas absolute vult: præscientiam vero illarum, quæ in nostra sunt potestate*; ergo &c. (1).

℞. neg.

(1) Eandem Damasceni sententiam adoptavit etiam Doctor Ange-

℟. neg. conſ. Loquitur enim Damaſcenus de iis, ad quæ noſtra ſola poteſtas ſufficit, ut ſunt opera naturalia, & peccata; quæ vero a Deo prædeterminante operantur, & præſciri, & prædeſtinari, ex l. IV. notum eſt.

Ob. II. Si Deus aliquos prædeſtinaret, omnes forent electi. Ideo enim prædeſtinantur, ut in his oſtendatur divina bonitas, ac liberalitas; ſed hæc magis oſtenditur, ubi ad omnes extenditur; ergo &c. ℟. neg. ant. Ad prob. neg. min. Miſericordia enim magis oſtenditur comparate ad miſeriam, in quam plurimi ſponte ruunt. Spectat autem ad providentiam, ut manifeſtetur ſimul juſtitia in reprobis, & miſericordia in electis.

Propositio II. Multiplex eſt prædeſtinatio, variiſque vocabulis deſignatur.

Prob. Alia enim eſt prædeſtinatio ad bonum, alia ad malum pœnæ, non culpæ, ut ſupra dictum eſt, & conſtat ex can. 3. Concilii Valentini, ex Auguſtino (*a*), & Fulgentio (*b*). Rurſus prædeſtinatio ad bonum alia eſt ad finem, alia ad media; illa creaturis gloriam largitur, hæc gratiam & finalem perſeverantiam. Prædeſtinatio ad gratiam, vel eſt ad gratiam ſufficientem, vel ad verſatilem, vel ad efficacem. Prædeſtinati ad gloriam vocantur *præfiniti, ac prædeterminati*. Dicuntur etiam *dilecti*, *& electi*, ut ad Tim. 2. *Omnia ſuſtineo propter electos:* vocantur *cogniti*, *& præcogniti* 2 ad Tim. 2. Dicuntur etiam *probati*, *& præordinati in vitam æternam*, *& vocati ſecundum propoſitum;* item *vaſa miſericordiæ*, *& vaſa in honorem* ab Apoſtolo. *Oves* (*c*), *filii Dei* (*d*), *benedicti a Patre* (*e*). Dicitur etiam prædeſtinatio *dilectio*, *electio*, *propoſitum*, *diſcretio*, *ac præparatio*. Quæ nomina, licet idem ſignificent, tamen ratione noſtra ordinem quemdam important. Prædeſtinatio enim ſcientiam; dilectio cognitionem præſupponit.

Propositio III. Prædeſtinatio ad gloriam definiri poteſt: *præſcientia*, *ac præparatio beneficiorum Dei*, *quibus certiſſime liberantur*, *quicunque liberantur*.

Prob. Traditur enim hæc definitio ab Aug. l. de Don. Perſ. 14.

gelicus, ut eum conſtet ad opera naturalia & peccata, quæ *in noſtra ſunt poteſtate*, decretum *abſolutum*, aut prædeterminans non admiſiſſe.

(a) *Enchir. c.* 100. (b) *Ad Mon.* (c) *Joan.* 10. [d] *Jo.* 11. [e] *Matt.* 25.

14. Putant Moliniani, loqui Augustinum de præscientia conditionata: nos autem de absoluta, quæque ab efficaci decreto pendet, si loquamur de prædestinatione lapsorum, quam spectat ib. S. P. Aug.; supponit enim liberatio miseriam, miseria culpam: si loquamur de statu innocentiæ, erit prædestinatio præscientia, non tamen præparatio finalis perseverantiæ, quam Deus in arbitrii viribus reliquit (*f*).

Propositio IV. Prædestinatio pertinet ad mentem Dei simul, & voluntatem.

Not. Si prædestinatio accipiatur pro sola ordinatione creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ, est actus intellectus, connotans actum voluntatis, ut docent Thomistæ: si vero accipiatur pro divino proposito, & decreto conferendi gratiam in præsenti, & gloriam in futuro, ut eam definit S. P. Aug. (*g*), dicimus cum Bonaventura, Soto, Ariminensi &c., prædestinationem esse actum voluntatis, qui supponit actum intellectionis. Pr. I. pars. Ordinare unum ad aliud est opus intelligentiæ, sola enim ratio dirigit ex Aristotele; ergo prædestinatio, prout dicit ordinationem, ad munus spectat intelligentiæ. Quod vero connotet actum aliquem voluntatis, patet: ideo enim Deus aliquos dirigit in vitam æternam, quia illos amat, amare autem est velle alteri bonum; ergo prædestinatio præsupponit, & connotat actum amoris, ac beneplaciti. Pr. II. pars. Propositum enim, decretum, dilectio &c. ad voluntatem spectant. Augustinus autem, Hilarius, ac Prosper illam appellant *divinæ voluntatis propositum*: hæc porro voluntas actum intelligentiæ præsupponit sibi proponentem, quod beneplacito suo eligat, & prosequatur.

Ob. I. Prædestinatio definitur ab Augustino præscientia, & præparatio mediorum; atqui præscientia est actus intellectus; ergo & prædestinatio. ℟. neg. cons. Sicut enim præscientia ad intellectum, sic præparatio ac propositum spectat ad voluntatem. Hinc S. P. utrumque exigit, intellectum dirigentem, & voluntatem determinantem.

Ob. II. Dirigere est actus liber & efficax; atqui libertas, & efficacia spectat ad voluntatem; ergo &c. ℟., directionem spectare ad voluntatem, prout importat propositum, & decretum, ad intellectum vero, prout directionem præsefert.

Ob. III. Prædestinatio est pars providentiæ, sed hæc ex

(*f*) *Vide lib.* 4. [*g*] *De præd. sanct.* 10.

ex Boetio spectat ad solum intellectum; ergo &c. ℞. neg. min. Non enim intellectus ordinat unum ad aliud, nisi voluntas velit unum propter aliud. Boetius vero ait, providentiam esse ipsam divinam rationem, quæ multa disponit. Solæ enim caussæ ratione utentes sibi finem proponunt, aliæ in finem sibi proprium a Deo disponuntur.

Caput II.

De Ambrosii Catharini sententia circa prædestinationis vocabulum.

Not. Censuit Catharinus, non omnes, qui salvantur, esse prædestinatos, sed duos salvandorum ordines statuit: hinc Deiparam, Apostolos, aliosque virtute insigniores posuit; inde alios minoris meriti, qui tamen salvi fiunt. Illos prædestinatos esse, & uberiori gratia donari ait, hos autem ordinaria virtute exornatos negat prædestinari, sed communibus auxiliis suffultos, docet & ipsos ad beatitudinem pervenire: adeoque in prædestinationis vocabulo, non prioritatem temporis particula *præ* significari, sed dignitatis, idest majorem cumulum meritorum. Quam sententiam Estius *novum commentum* appellat, Bannez vero hæresim manifestam. Accedit enim Pelagianis, qui prædestinationem in solis Apostolis agnoscebant. Sit itaque

Propositio I. In prædestinationis vocabulo *præpositio præ*, non dignitatis, sed temporis prioritatem significat.

Prob. Nam 1. ad Cor. 2. habetur, *prædestinavit Deus ante sæcula*. ad Ephes. 1. *elegit nos ante mundi constitutionem*. Matth. 25 legitur, *a constitutione mundi*, *idest ante mundum*, *ante omnia tempora*, ut exponit S. P. Aug. tr. 105 in Jo. Pr. etiam ratione. Prædestinatio enim est propositum divinæ voluntatis, sed hæc est eterna; ergo &c.

Opp. Rom. 8 legitur: *Quos prædestinavit, hos & vocavit . . . justificavit . . . glorificavit &c.*; sed vocatio, justificatio &c. sunt in tempore; ergo etiam prædestinatio. ℞. neg. cons. Prædestinatio enim, præscientia, &c. sunt actiones immanentes, & dicuntur relate ad intellectum, & voluntatem divinam, at vocatio, justificatio &c. sunt actiones transeuntes, & dicuntur relate ad effectum productum in tempore.

Propositio II. Soli prædestinati salutem æternam consequuntur.

Prob.

Prob. I. Scripturis. Ex Matth. 22 colligitur, eos, qui non sunt electi, mittendos esse *in tenebras exteriores*. Ex c.24. inter electos, & reprobos non dari medium. Ex 25. regnum cœlorum esse paratum electis *a constitutione mundi*; ergo soli electi salvantur. Prob. II. ex Patribus. Aug. l. 4 contra Jul. 4 ait, ex duobus parvulis unum, non alium baptizari, eo quod unus, non alter sit prædestinatus. L. de Corr. & Gr. 1 ait: *neque hos moveat, quod filiis suis non det perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, qui vere sunt filii promissionis*; nullus ergo per Augustinum salvabitur, qui non sit de hoc numero. Idem docet Fulgentius (*a*), & Tridentinum (*b*). Prob. III. ratione. Non prædestinati, per Catharinum salvandi, aut viribus arbitrii salvantur, aut viribus gratiæ. Si primum, est hæresis Pelagiana; si secundum, prædestinationem admittit: gratia enim non confertur, nisi ratione gloriæ, quatenus prædestinatio importat seriem auxiliorum, quibus prædestinati salutem consequuntur, sive sint efficacia, sive sufficientia; ergo &c.

Ob. I. Matt. 20. *Erunt novissimi primi* &c.; ergo duplex est ordo: unus eorum, qui vocati sunt, & non electi, alter eorum, qui & vocati sunt, & electi.

℟. I. cum Estio neg. cons. *Primi* enim & *novissimi* dicuntur respectu Dei, & hominum, ita ut *multi*, *qui judicio hominum sunt primi*, ut divites, nobiles &c., *erunt Deo novissimi*; pauperes autem, & qui persecutionem patiuntur, *qui videntur novissimi*, *primi erunt judicio Dei*. ℟. II. neg. cons. Significat enim ibi Matthæus in regno cœlorum, id est ecclesia, Judæos, ad eam prius invitatos, nondum venisse ad Christi fidem, ad quam Gentiles venere, qui post illos apostolica prædicatione vocati sunt.

Ob. II. Matth. 25. multi sunt prædestinati a mundi constitutione; non sunt ergo prædestinati ab æterno. ℟. neg. cons. Quod enim ibi dicitur, *a constitutione*, ad Ephes. 1 dicitur, *ante mundi constitutionem*, & 1 ad Tim., *ante tempora sæcularia*, quæ phrases diversæ eandem æternitatem significant.

Ob. II. Vocati in vineam hora undecima receperunt mercedem, nec erant electi; ergo etiam non prædestinati salvantur. ℟. neg. cons. Designantur enim ibidem gentes ad Christum conversæ; quæ eandem receperunt mercedem cum Judæis, qui pondus Mosaicæ legis portarunt (*c*). Ubi nota, non

(a) *De Fid. ad Petr. c.* 35. [b] *Sess. 6 c.* 12.
(c) *Vide apud auctorem expos. hujus parab. c. 9. l.* 3.

non erraſſe Catharinum, eo quod aliquos eximiæ ſanctitatis viros efficaciſſime electos dixerit: id enim de Paulo aſſerit S. P. Aug. (*a*); ſed quia erga ſalvandos inferioris ordinis nullam electionem, aut propoſitum agnovit.

Caput III.

De cauſis prædeſtinationis.

Not. I. Non quærimus de cauſſa efficiente; conſtat enim, prædeſtinationis nullam eſſe cauſſam efficientem, niſi Deum, a quo beneficia præparantur electis: loquimur ergo de cauſſa meritoria: an ſcilicet in creaturis aliqua merita prævideri Deus, quæ eum moverint ad eas prædeſtinandas?

Not. II. Origenes (*b*) docuit, animas, priuſquam corpori unirentur, propriam ſortem bonam, aut malam ex naturalibus meritis ſibi comparaſſe, & ex iis quamlibet præelectionem habuiſſe. Pelagius vero, qui a Rufino Origeniſtæ venenum hauſit, alios ad gloriam, alios ad ſupplicium prædeſtinari docuit, quia Deus prævidit illos pie, ſanctequc victuros arbitrii viribus, iſtos in ſcelera prolapſuros. Semipelagiani admittebant Dei gratiam ad boni operis complementum, ſed putabant præcedere ex nobis initium fidei, & primum ſanctæ cogitationis exordium. Molinæ diſcipuli ajunt, prædeſtinationem ad primam gratiam eſſe aliquando ex prævisione operum, quæ ſunt moraliter bona, itaut ex viribus naturæ *facienti*, *quod in ſe eſt*, Deus primam gratiam non deneget: non quod hæc opera *de condigno*, ſive ex rigoroſo debito Deum ad largiendam gratiam obſtringant, ſed quia *de congruo*, & condecentia quadam Dei liberalitatem alliciunt.

Propositio I. Fictitia eſt animarum præexiſtentia, & meritum comparatum ante earum unionem ad corpus.

Prob. I. ex hiſtoria Geneſ., ubi legitur, Deum anteæ formaſſe corpus Adæ de limo terræ, & poſtea inſpiraſſe *ſpiraculum vitæ*, & tunc factum eſſe in animam viventem; ergo antea non erat anima vivens. II. Ap. ad Rom. 5 ait: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum;* ergo ante corpus Adæ non erat peccatum. III. c. 9 ait Ap. *Cum nondum nati eſſent, aut aliquid boni egiſſent, aut mali;* ergo ante corpus nil boni fuit, aut mali. IV. 2 ad Cor. 5 ait Apoſtolus, ho-

(a) *De Gr. & arb.* 5. (b) *Ex Nor. hiſt. Pel. l.* 1.

homines judicandos *secundum ea, quæ gesserunt in corpore*, non in anima; ergo &c. V. Can. I Synodi V. Origenis sententia proscripta est his verbis: *si quis dicit præexistere hominum animas, demissasque in corpora supplicii caussa, anathema sit*; ergo &c.

Propositio II. Non prædestinantur electi ex prævisis meritis sola facultate arbitrii comparatis.

Prob. I. ex Ap. ad Rom. 2. *Si autem gratia, jam non ex operibus &c.* II. S. P. Aug. Ep. ad Vit. *Scimus gratiam, nec parvulis, nec majoribus secundum merita nostra dari*. Prob. III. ratione. Gratia est supernaturale beneficium; ergo nequit naturali opere comparari.

Propositio III. Neque prædestinabuntur electi ob præscientiam fidei, aut bonæ voluntatis ex libero arbitrio.

Prob. I. ex Ap. 2 ad Cor. 3. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis*. Prob. II. ex D. P. Aug. de præd. sanctorum 2. *Attendant hic qui putant, ex nobis esse fidei cœptum, & ex Deo fidei supplementum: quis non videt prius esse cogitare, quam credere?* Prob. III. ratione. Gratia est donum gratis collatum; ergo non retribuitur fidei, aut operi naturali.

Propositio IV. Libera acceptatio, & bonus arbitrii usus non sunt caussa prædestinationis.

Sequitur ex dictis, & prob. I.; quia plures prædestinantur infantes, qui neque gratiam accepturi sunt, neque eadem usuri; ergo &c. II. Quod arbitrium Deo vocanti respondeat, & bene utatur acceptis donis, per Augustinum est gratiæ donum; ergo fictitia est præscientia boni usus arbitrii.

Propositio V. Opera moralium virtutum neque *de congruo* sunt prædestinationis caussa (1).

Prob. I. Scripturis. ad Eph. 2. *Gratia salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est*; sed si opera moralium virtutum, saltem *de congruo*, essent caussa prædestinationis, salus nostra ab operibus naturæ initium duceret;

(1) Non desunt Theologi præclarissimi, qui ex inconcussis Augustini, ac D. Thomæ principiis perspicue demonstrant, opera naturalia, ne simplex quidem motivum, nec remotam esse prædestinationis caussam, jactitatæ proinde legis, atque initi cum Christo pacti de danda gratia *facienti quod in se est* naturæ viribus, nullibi, nisi forte in Fausti, & Cassiani operibus deprehendi vestigium. Merito ergo pactum illud in celeberrima Congregatione de Auxiliis veluti futile, & commenticium fuit declaratum.

ret ; ergo &c. Hinc Trid. Syn. sess. 6 ait : *homines per fidem justificari, quia fides est humanæ salutis initium*; ergo excludit quæcumque merita etiam *de congruo*: ait enim absolute, *nullis eorum meritis præcedentibus vocantur*. Deinde fides, initium salutis per Tridentinum, justificationem meretur *de congruo*, non *de condigno*: atqui per Augustinum (*a*) morales virtutes non habent meritum fidei ; ergo &c. Prob. II. ex Augustino l. 1 de pecc. merit. *Unde fit, ut homo ab ineunte pueritia temperantior, in eo loco sit, ubi ei prædicari gratia Christi non possit, alius autem flagitiis coopertus ita gubernetur, ut audiat, credat, rapiatur?* ergo &c.

℟. aliqui, opera moralium virtutum non ex vi sua, sed ex *pacto*, quod pater iniit cum Christo, quo facienti, quod in se est, gratiam, & gloriam spopondit, id promereri. Verum *pactum* hujusmodi ut *temerarium*, & *erroneum*, nec non scripturis, Patribus, & traditioni oppositum proscripsit Clerus Gallicanus an. 1700; ergo &c.

Ob. I. Matth. 25 dicitur, *Venite benedicti ; esurivi* enim, *& dedistis mihi manducare &c.*; ergo eleemosina, aliaque opera moralia sunt caussa salutis. Prob. cons. Eleemosina illa non est a fide, dicitur enim ibidem, *Domine, quando te vidimus esurientem?* ergo &c.

℟. neg. cons. Eleemosina enim, aliaque opera meritoria, sine fide, & caritate non fiunt ; alias veram rationem meriti non haberent. Justi ergo mercedem referent eleemosinæ, quam ob Christi amorem pauperibus erogaverint. Ad prob. neg. ant. Ideo enim dicent, *quando te vidimus &c.*, quia Christum non viderunt in carne pauperem, & mendicum: Judex autem respondebit : *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*.

Ob. II. Act. 10 Cornelius eleemosinis fidem promeruit. Luc. 19 Zachæus ob studium videndi Christum vocatus est, & c. 23 Latro impium socium objurgans audivit: *hodie mecum eris in Paradiso*; ergo &c.

℟. neg. cons. Cornelius enim non sine aliqua fide, ait S. P. Aug. (*b*), eleemosinas erogavit. In Zachæo autem, & latrone *præcessit aliqua præparatio ex supernaturali fide*, ut ait S. Prosper adv. Coll. 13. Fuit ergo maximum gratiæ opus latronis fides, qui credidit in hominem crucifixum, plenum opprobriis &c. ; sed hæc exempla nos movere non debent, iis enim etiam Semipelagiani abusi sunt.

Ob.

(a) *In Ep. ad Xistum*. (b) *L. de præd. sanct. c. 7.*

Ob. III. Gen. 18, & Job. 13. habetur, Deum invenire bonos, ideoque gratiam largiri. Zachar. 1. *Convertimini ad me, & convertar ad vos*. Prov. 16. *Hominis est præparare animam*; ergo &c. ℞. neg. conf. Ait enim S. P. l. 2 contra 2. Ep. Pelag. *Deum invenire in bonis hominibus illud tantum, quod ipse facit*. Hortationibus autem scripturarum commendatur arbitrium, non excluditur gratia, sicuti cum dicitur: *Converte nos, Deus*, aut, *præparatur voluntas a Domino*, arbitrium non excluditur.

Ob. IV. S. P. de don. Perf. 14 ait: *Habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem*; ergo &c. ℞. dist. ant. Ita ut qui sic sunt affecti, minorem præseferant obicem, & obdurationem, quæ a gratia vincatur, & facilius moveantur, conc., ut sese disponant ad gratiam, neg.: hoc enim dicere Semipelagianum est, nec recte agunt per Augustinianos, qui habent hoc naturæ *munus, nisi sint a perditionis massa gratiæ prædestinatione discreti*.

Ob. V. Chrys. hom. 45 in Gen. ait, *Abraham se prius disposuisse, quam a Deo tam magna gratiæ acciperet beneficia*; ergo &c.

℞. neg. conf. Ibi enim S. D. ob grassantem Manichæorum hæresim, qui liberum arbitrium negabant, in homilia ad populum arbitrium commendat. Quod constat ex hom. 12 ad Hebr., ubi ait: *in Dei potestate sunt omnia, sed non ita, ut nostrum lædatur arbitrium*.

Ob. VI. Martyrologium Romanum narrat, Basilidem mercedem recepisse, quod Potamienæ virginitatem curasset; ergo &c. ℞. neg. conf. Vel enim fides aliqua in Basilide præcessit, vel ejus merces fuit oratio a virgine pro eo facta.

Ob. VII. *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam* (*a*); ergo &c. ℞. dist. ant. *Facienti quod in se est* viribus gratiæ, Deus non denegat gratiam uberiorem, conc., viribus naturæ, neg. Hoc enim sensu *Semipelagianum instaurat mutatis vocibus* (*b*).

Ca-

(a) *Ex Scholarum axiom.*
(b) *Censur. Cler. Gallic. 4. Sept. ann. 1709.*

Caput IV.
An prædestinatio ad gloriam prior sit, quam prædestinatio ad gratiam.

Cum in Deo sint omnia simul, sola ratione unum præcedit alterum: de sola itaque prioritate rationis, non temporis sermo est. Sit itaque

Propositio. Prædestinatio ad gloriam præcedit ratione prædestinationem ad gratiam.

Pr. I. Act. 13 legitur: *Et crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam;* ergo fides, & gratia subsequitur præordinationem, idest prædestinationem, ut caussam effectus. II. Fulgentius. I. ad Mon. 13 ait: *quia tales prædestinando præparavit, ut regno digni essent, præparavit secundum propositum vocandos, ut obediant, justificandos, ut accepta gratia bene vivant;* ergo prædestinatio præcedit vocationem, justificationem, & gratiam. Pr. II. ex PP. Aug. de Præd. SS. 10 ait: *Gratia est prædestinationis effectus;* ergo &c. Pr. III. ratione. Finis est caussarum prima, cujus gratia media parantur; sed gloria est finis; ergo &c.

Ob. I. Res habent in Dei prædestinatione ordinem, quem habent in se; sed in re gratia præcedit gloriam; ergo &c. ℞. neg. maj. Nam in *executione* media finem præcedunt, in *intentione* autem contra. Ita ægrotus prius intendit sanitatem, cujus gratia suscipit medicinam.

Ob. II. Vocans operarios prius intendit vineæ culturam, postea denarii solutionem; ergo Deus, qui nos, quasi operarios, conduxit in vineam suam, prius intendit opera, postea mercedem, & gloriam.

℞. neg. cons. Nam homines in operariis spectant propriam utilitatem; atqui Deus *bonorum nostrorum non eget*; ergo gloriam suam, & nostram spectat utilitatem. Ac primo quidem vult nostram beatitudinem, in qua maxime glorificatur: & quia hæc sine gratia haberi nequit, ideo gratiam secundo loco intendit conferre.

Caput V.
An constet ex sacris literis, prædestinationem ad gloriam esse in hoc statu gratuitam.

Not. I. Non loquimur de meritis naturalibus, sed per gratiam comparatis, nec de prædestinatione ad gra-

tiam, quam non esse ex operibus de fide est: sed loquimur de gloria, cujus intuitu Deus gratiam, & perseverantiam largitur. Nec dubium est de Christi meritis, sed de meritis electorum; idque in hoc statu, in quo peccatum originale supponitur: nam de prædestinatione angelorum adversariis assentimur.

Not. II. Duas esse ea de re Scholarum opiniones. I. est Henrici, Ockami, Vasquesii, qui ajunt, Deum velle omnes æqualiter salvos fieri, & singulis media conferre ad salutem, illosque ad gloriam eligere, quos prævidet in bono perseveraturos usque in finem. II. est D. Thomæ, Ægidii, Ariminensis, Estii, Bellarmini &c., qui docent, Deum e massa perditionis, ante prævisionem operum futurorum, alios prædestinare, alios relinquere: & illis, præter communia gratiarum dona, talia beneficia parare, quibus a perditione certissime liberantur. Hanc sententiam *per excessum* ab Augustino traditam Adamus effutiit. Ast Bellarminus (cui nuper accessit Edm. Simonet) l. 2 de Gr. Christi ait: *Hæc, non quorumvis Doctorum opinio, sed fides Ecclesiæ catholicæ dici debet:* eamque Scripturarum interpretes nobilissimos, & Scholasticos ferme omnes tenere affirmat P. Rhodes Soc. J. Addit, oppositam ideo fuisse exceptam a plerisque, quoniam ignari citius illi acquiescunt.

Not. III. Duplex ordo distingui debet, *intentionis & executionis*. Ille dicitur relate ad massam perditionis, ex qua non ex meritis, sed ex sola Dei miseratione nonnulli prædestinantur. Ordo *executionis* dicitur relate ad opera meritoria, quibus ex vi divinæ promissionis gloria non tam beneficium est, quam retributio mercedis, adeoque *corona justitiæ, denarium, & justa retributio* dicitur in scripturis. Sit ergo

PROPOSITIO. Ex Scripturis ostenditur, prædestinationem ad gloriam esse in hoc statu gratuitam.

Pr. I. Ex Jo. 15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut fructus vester maneat.* II. ad Ephes. 1. *Elegit nos Deus in Christo ante mundi constitutionem, ut essemus sancti &c.* III. ad Coloss. 1. *Qui dignos nos facit in partem sortis sanctorum.* Ubi sortem appellat prædestinationem sanctorum, eo quod contingat præter hominum intentionem. IV. ad Tit. 3. *Non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.* V. 1. ad Cor. 4. *Quis te discernit? quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris &c.* VI. Ps. 17. *Salvum me fecit, quoniam voluit me.* Ezech. 38. *Non propter vos ego faciam, sed propter nomen*

san-

sanctum meum. Denique (*a*) justi implorant salutem, gratiam, ac beatam æternitatem propter gloriam divini nominis; ergo &c.

℟. Adversarii, ex iis locis evinci, electionem ad fidem, ad evangelium, ad gratiam; vel ea intelligi de prædestinatione ad gloriam complete, prout etiam auxiliorum dona complectitur. Sed plane decipiuntur: fructus enim, qui manet, est finalis perseverantia, & æterna beatitudo. Neque eligi dicuntur sancti ad sanctitatem, & gratiam, sed sancti fiunt, quia sunt electi, ut docet Hieronymus (*b*). Sors quoque sanctorum nequit esse sola fides, aut gratia, quia hanc reprobi complures participant: & Ep. ad Tit. ex Dei misericordia salus repetitur. Discernit quidem fides, & gratia inter incredulos, & fideles; impios, & sanctos; sed hæc discretio temporalis est, non æterna: qui enim prædestinati non sunt, partem habebunt cum infidelibus. Lucas etiam 22. regnum cœlorum complacita Dei benignitate promissum testatur, dicens: *Nolite timere, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*. Et de ovibus suis ait Christus Jo. 10: *Ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapit eas quisquam &c.*: atqui oves non sunt, nisi prædestinati ad gloriam; ergo &c.

Pr. VII. ex Rom. 9. 11, ubi, ut ostendat Apostolus, adoptionem filiorum Dei non ex carnali generatione pendere, sed unicam habere caussam in Dei beneplacito, affert exemplum Jacob, & Esau, dicens: *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori*. Ubi Apostolus ait, illos pares fuisse quoad parentes, quia *ex uno concubitu*, & quoad merita, quia ex solo Dei proposito. Et ne quis Deum ut injustum traduceret, addit: *numquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor cujus miserebor... igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*. Et exemplo figuli ita coercet hominum querimonias: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei; qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Denique odium Esau ex justitia fuisse, & amorem Jacob ex misericordia docet his verbis: *Sustinuit vasa*

(a) 1 *Reg.*, *Ps.* 22, & 77, *Jerem.* 14, & *alibi*. (b) *In* 1. *Ephes.*

iræ in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Ex quibus sic arguitur. Apostolus in Jacob prædestinatos præfiguravit; atqui Jacob nullo meritorum intuitu electus est; ergo &c.

℟. I. Adversarii, Apostolum loqui de prædestinatione ad gratiam, non ad gloriam: sed perperam. I. enim *vocati secundum propositum*, sunt ex Apostolo prædestinati etiam ad gloriam; ait enim, *quos prædestinavit, hos & vocavit... & glorificavit &c.*; ergo qui non glorificantur, non sunt de electorum numero, de quibus loquitur Apostolus: licet ergo loquatur de prædestinatione ad gratiam, non negat electionem ad gloriam, sed contra ex hac electione ostendit, conferri a Deo electis fidem, gratiam & finalem perseverantiam.

℟. II. alii, loqui Apostolum de prædestinatione ad gloriam ex prævisione meritorum, quæ per gratiam comparantur. Sed hoc est merum effugium. Apostolus enim c. 11. asserit, prædestinationis mysterium esse inscrutabile; sed si prædestinatio fiat ex prævisione meritorum per gratiam, quilibet etiam rudis intelligit, cur Jacob diligatur, Esau autem odio habeatur; ergo &c. Ita ratiocinatur S. P. Aug. Epist. 194. *Cum enim rem stupendam*, Apostolus, *proposuisset: quomodo de nondum natis dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium odio habuerit? ipse sibi objecta quæstione: quid ergo dicemus, inquit, numquid iniquitas apud Deum? Absit. Hic ergo opus erat, ut diceret, quod isti sentiunt: futura enim Deus opera prævidebat, quando majorem minori serviturum esse dicebat*. Quæ responsio valet tam de præscientia operum naturalium, quam supernaturalium per gratiam. Jacob enim, & Esau, cum nondum nati fuissent, nec naturalia, nec supernaturalia opera perpetrarunt; ergo utrumque excludit Apostolus.

℟. II. Becanus, hinc sequi etiam Esau absque præscientia meritorum fuisse reprobatum, quod est Calvini dogma. Sed fallitur. Reprobatio enim fit ob originale in parvulis, ob actuale in adultis baptizatis. Calvinus contra ait, Deum sine culpa homines perdere.

℟. III. alii, Apostolum loqui de sorte populi Judæorum, & Gentilium, quorum typum gerebant Jacob, & Esau: adeoque designare prædestinationem Judæorum ad possessionem terræ Canaan, Gentium ad hæreditatem in solitudine. Addunt, non recte argui a sensu literali ad mysticum. Sed dato etiam, Jacobum & Esau fuisse typum, ut supra dictum est, Paulus certe non loquitur de electione ad bona temporalia, sed de prædestinatione ad gloriam. Dolet enim vehementer, Israelitas,

litas, quorum erat adoptio filiorum, a caritate Christi, & sanctorum sorte excidisse. Ait tamen, non excidisse verbum Dei, quia veri Israelitæ sunt filii Dei. Sicque a literali sensu ad mysticum transit Apostolus, quasi dicat: sicut nullis prævisis meritis Jacob prædestinatus fuit ad terram promissionis, ita sine hac prævisione ad gloriam prærordinantur electi. Ceterum a sensu literali ad mysticum recte arguitur; si prior in veteri, alter in novo Testamento exprimatur.

Ob. I. Matth. 25 habetur: *Possidete paratum vobis regnum, esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c.*; ergo ex intuitu bonorum operum regnum paratum est. ℞. dist. ant. Et τὸ *esurivi* exprimit caussam possessionis regni, conc., caussam præparationis, neg. *Esurivi* enim refertur ad τὸ *possidete*, non ad τὸ *paratum*. Sicuti ubi infra de reprobis sermo est, refertur ad τὸ *discedite*, non ad τὸ *paratus est diabolo &c.* Non enim diabolo paratus est ignis, eo quod fideles non fuerint misericordes.

Instat Frassenius. Ex eo loco infertur, reprobos damnari ob demerita; ergo infertur etiam, electos salvari ob prævisa merita. ℞. neg. cons., & retorqueo argumentum. Non infertur inde, paratum esse ignem diabolo defectu eleemosinæ; ergo nec infertur, paratum regnum electis ob eleemosinam. ℞. II., non agi ibid. de prædestinatione, sed de judicio, adeoque ob demerita reprobos damnari, & propter merita electos regnum possidere.

Ob. II. Vita æterna dicitur in Scripturis *merces, bravium, & corona justitiæ*; ergo ob merita rependitur. ℞. dist. ant. Et hæ appellationes spectant ordinem executionis, conc., intentionis, nego.

Dices. Nemo mercedem dat sine meritis; ergo nec Deus. ℞. dist. ant. Ita ut merita sint motivum voluntatis dandi mercedem, neg., ita ut, qui dat mercedem ex meritis, præparet etiam ipsa merita, quibus merces comparatur, conc. Deus ergo vult dare gloriam, ut mercedem meritorum, sed merita non sunt motivum divinæ voluntatis, qua primo intendit alicui gloriam. Res exemplo illustratur. Si Rex servum impense diligens, in lucem vix editum ad supremam dignitatem destinaverit, quæ strenuis confertur; media præbet, queis eam assequi valeat: disciplinis exornat, arma ministrat, rebusque feliciter gestis, ad paratum gradum assumit, quem rex confert quidem ex meritis, sed hæc non sunt caussa regii beneplaciti, sed dispensationis mercedis: Rex enim prius dilectionem, quam præmium impendit. Idem de divina

vina prædestinatione judicium esto. Deinde, per Suaresium, ex quo detur meritum respectu gloriæ, quæ est prædestinationis effectus, non sequitur, dari meritum respectu prædestinationis, quæ est caussa gloriæ. Sic prædicatio Ambrosii fuit caussa conversionis Augustini, & hæc effectus prædestinationis Augustini, sed prædicatio Ambrosii non est caussa prædestinationis Augustini, sed effectus, aut medium.

Ob.III. ad Rom.8 legitur, *quos præscivit, & prædestinavit*; ergo præscientia est caussa prædestinationis, ℞. dist. ant. Et nomine præscientiæ intelligitur actus cognitionis bonorum operum, neg., dilectionis, conc.: sæpe enim præscientia in Scripturis pro dilectione usurpatur, ut Rom. 11, *non repulit plebem suam, quam præscivit;* ad Tim. 2, *cognovit Dominus qui sunt ejus*. Hoc etiam sensu usurpat ibid. Apostolus. Non enim ait, *præscivit bene victuros*, sed absolute, *præscivit, & prædestinavit*, ita ut unum sit alterius explicativum.

Ob.IV. Apostolus ad Tim. 2 ait: *si quis emundaverit se, erit vas in honorem*; ergo a munditie pendet prædestinatio. ℞. dist. conf. Pendet in ordine *executionis*, conc., in ordine *intentionis*, neg. Non enim emundatio, sed Dei propositum in caussa est per Apostolum, cur quis constituatur *vas honoris*.

Ob. V. Jo. 16 dicitur: *Pater amat vos, quia vos me amastis*; ergo amor creaturæ est divini amoris caussa. ℞. dist. ant. *Pater amat vos*, idest majoribus cumulat beneficiis, *quia vos me amastis*, conc., idest Pater ab æterno amavit vos, quia vos me amaturi eratis in tempore, neg. Hæ ergo Scripturarum phrases id unum significant, ut observant Beda (*a*), & Estius (*b*), quod gratia gratiam meretur.

Ob. VI. Ps. 18. *Non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem*; ergo Deus non miseretur, nisi prius videat, qui operantur iniquitatem. ℞. dist. ant. Et loquitur Ps. de justitia infligente pœnas, conc., de misericordia prædestinante, nego (*c*).

Caput VI.

De vera Augustini mente circa gratuitam sanctorum prædestinationem ad gloriam.

Fatentur nonnulli, hanc sententiam esse revera Augustini, sed novam, & adeo asperam, ut plures ipsa commoti

(a) *Hom. sup Evang. Dom. ante Ascens.* (b) *Dist.* 41 §. 7 *ad* 7
(c) *Vide auctorem.*

moti ad Pelagianos defecerint. Alii, quos forte puduit tanti doctoris auctoritatem abjicere, Augustinum ipsum nobis adversari contendunt. Ac illos quidem refutavit Norisius (*a*), istos vero quæ sequitur

Propositio. S. P. Augustinus asseruit apertissime gratuitam prædestinationem ad gloriam.

Pr. I. Ex l. de Præd. sanct. 18, ubi S. P., recitata Pelagii sententia, qui ait, prædestinari homines a Deo, quia illos sanctos fore prævidit, hæc habet: *Intueamur verba Apostoli, & videamus, utrum propterea nos elegerit, quia sancti, & immaculati futuri eramus, an ut essemus... Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti; non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus. Ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse prædestinans, ut tales per gratiam ejus essemus*; ergo sola electio per Augustinum est caussa prædestinationis.

Dices cum Vasquesio, Augustinum loqui de prædestinatione ad gratiam, quam negabant Pelagiani; ergo &c.

℟. neg. ant. Quadruplex enim gratiæ genus Pelagius agnovit. 1. liberum arbitrium. 2. remissionem peccatorum, 3. legem & doctrinam, 4. vitam æternam. De tribus primis nulla erat inter Augustinum, & Pelagium disputatio, eo quod electis æque, ac reprobis conferri possent; solam ergo gratuitam prædestinationem ad gloriam Pelagiani negabant, eamque fieri putabant ex prævisione meritorum; ergo S. P. Aug. de hac tantummodo disputat contra Pelagianos. Deinde Pelagius putabat, hominem posse sine gratia justificari, & tamen fatebatur, prædestinari certos homines præ aliis; ergo de prædestinatione ad gloriam, non ad gratiam loquitur Pelagius, ac de ea redarguitur ab Augustino. Deinde S. P. cap. seq. inter gratis justificatos duo genera distinguit, unum eorum, qui non perseverant, nec coronantur, aliud eorum, qui recipiunt donum perseverantiæ, & ait, illos, qui secundum propositum vocati sunt, certissime gloriam consequi: *Quos enim prædestinavit, ipsos & vocavit, illa scilicet vocatione secundum propositum; non ergo alios, sed quos ita vocavit, glorificavit*. Ubi S. P. non prædestinationem ad gratiam, sed ad gloriam, qua vocati, & justificati glorificantur.

Prob. II. Ex Augustini sententia de prædestinatione *secundum propositum* Massilienses concitati dicebant: *Deum eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos*

P 4

(a) *c. ultim. Vind.*

gnos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse praeviderit. En Moliniana prædestinatio ad gloriam ex prævisione meritorum in terminis. Contra ex Augustini sententia dicebant, *removeri omnem industriam, si Dei constitutio humanas præveniat voluntates, & sub prædestinationis nomine fatalem induci necessitatem*. Sed Semipelagiani opponebant, id sequi ex prædestinatione secundum propositum, *quo ante mundi initium dicitur facta discretio eligendorum, & rejiciendorum, ut alii vasa honoris, alii contumeliæ sint creati*; ergo &c.

Ajunt I. aliqui, Semipelagianos Augustino exprobrasse prædestinationem ad gratiam, & ad fidei initium, non ad gloriam; ergo &c. ℞. neg. ant. Nam ex Prospero constat, eam prædestinationem in Augustino eos reprehendisse, qua ante prævisa merita facta est discretio, unde alii vasa honoris, alii contumeliæ sunt creati, sed tales per Augustinum non sunt, nisi qui prædestinantur ad gloriam; ergo solam prædestinationem ad gloriam reprehendebant in Augustino Massilienses.

℞. II. alii, improbari a Massiliensibus in Augustino prædestinationem ad gloriam ex prævisione meritorum; negabant enim, ait S. Prosper, electorum numerum nec augeri posse, nec minui. Sed contra. Id enim in Augustino Semipelagiani improbabant, ex quo liberum arbitrium auferri putabant, & fatalem induci necessitatem, sed hoc sequi putabant ex gratuita prædestinatione ad gloriam; ergo &c. Secundo Semipelagiani admittebant prædestinationem ex meritis; ergo illam non improbassent in Augustino. Vide auctorem.

Pr. III. Ex l. de Corr. & gr. 7, ubi docet S. P.: *ab illa perditionis massa, quæ facta est per Adam, neminem posse discerni, nisi quod hoc donum habet, quisquis habet, quod gratia Salvatoris accepit*; ergo per Augustinum prædestinatio ad gloriam, qua quis e massa perditionis eruitur, est gratuita. Ne vero putes, loqui Augustinum de prædestinatione ad gratiam, ostendam per Aug. nullo modo discretos dici, & prædestinatos, nisi qui reapse salvantur: ait enim ibi S. P., eos, *qui audito evangelio, in melius commutati, perseverantiam non acceperunt, non esse ab illa conspersione discretos, quam constat esse damnatam*, Unde sic arguitur. Qui in melius commutantur, sunt prædestinati ad gratiam; atqui illos ait S. P. non esse prædestinatos, nisi iis detur perseverantia; ergo S. P. Aug. loquitur de sola prædestinatione

tione gratuita ad gloriam. Hoc argumentum, Petavio judice (a), dirimendæ *controversiæ sufficere potest, si quis æquus veritatis arbiter esse velit* (1). Clariora tamen sunt, quæ subdit in fine laud. cap. *Qui vero*, ait, *perseveraturi non sunt, nec illo tempore, quo bene vivunt, in isto numero computandi sunt. Non enim sunt a massa illa perditionis prædestinatione discreti, & ideo nec secundum propositum vocati, & per hoc non electi*. Et c. 9 & 13 ait, non pertinere ad numerum prædestinatorum, qui, aut jacent sub peccato, aut in accepta gratia non perseverant. Non sunt ergo prædestinati, per Augustinum, nisi qui prædestinantur ad gloriam. Qui enim Deo vivunt, sed non perseverant, electi non dicuntur, nisi a nesciis futurorum; ergo &c.

Prob. IV. Ex l. de don. pers. 9, ubi ait: *Ex duobus parvulis originali peccato obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur, & ex duobus impiis, cur iste ita vocetur, ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Ex duobus piis, cur illi donetur perseverantia, illi non donetur, inscrutabilia sunt judicia Dei*. Constat autem, ibidem S. P. Augustinum eodem modo loqui de prædestinatione parvulorum, qui assumuntur in gloriam, & adultorum, quibus donatur perseverantia; ergo Augustinus loquitur de electione ad gloriam, non ad gratiam. Excludit quoque præscientiam meritorum, etiam per gratiam factorum, nam ad inscrutabilia Dei judicia cum Apostolo recurrit. Hinc Pelagiani, qui eo argumento maxime urgebantur, dicebant, illos eligi, hos rejici, ex præscientia operum, quæ facturi erant, si ad usum rationis pervenissent.

Sed hanc responsionem pluribus rejicit S. P. I. Quia (b) Dei misericordiæ tribuitur, quod pueros rapiat, antequam malitia pervertat intellectum eorum. II. Quia ex Apostolo

(1) Merito ergo ait cl. auctor in schol. c. 6., illud *cum Augustinensium, tum Thomistarum princeps esse firmissimumque fulcimentum, ideoque nec leviter, aut perfunctorie tractandum*: de eo autem, non secus ac de IV. argumento hujus capitis, quo mire olim, Hilario teste, Semipelagiani urgebantur, plura scitu digna adnotavit loc. cit., quem adire non pigeat.

(a) *L. 9. c. 6. n. 10.*
(b) *Sapient. 4.*

lo (a) ante tribunal Christi quisque refert, quæ gessit, non quæ gesturus esset in *corpore*, si diutius vixisset; ergo Pelagiana responsio ita *abhorret a sensibus christianis, ut refellere pudeat*, ait S. P. de Don. Pers. 9. Deinde Pelagiani ajebant, parvulos prædestinari, aut reprobari ob parentum merita, sed oppositum experientia docet. Nam ex bonis parentibus improbi filii, ex improbis boni gignuntur; ut ex Davide Absalon, Enoch ex Cain. Tandem ajebant Hæretici, Deum velle quidem parvulorum salutem, verum a caussis secundis impediri, ne ad gratiam baptismi perveniant. Sed hanc responsionem rejicit S. P. de don. Pers. c. 12. *Neque enim fato cogitur Deus illis infantibus subvenire, illis non subvenire, cum nec passer, Deo nolente, cadat in terram.*

Dices. Prædestinatio parvulorum est gratuita etiam in ordine *executionis*; ergo non est norma prædestinationis adultorum. ℟. dist. cons. Non est norma quoad electionem, & finem, neg., quoad media, & executionem, conc. In *intentione* ergo utrique per Augustinum prædestinantur secundum propositum, iisque præparantur beneficia liberationis, quæ reprobis denegantur. In hoc eadem est parvulorum, & adultorum caussa, at media non sunt eadem, illi enim rapiuntur incapaces merendi, isti assumuntur post merita.

Prob. V. ex c. 11 de Corr. & Gr., ubi inter prædestinationem hominum, & angelorum hoc statuit discrimen, quod istis plenitudo beatitudinis fuit *merces meriti*, *illis vero gratiæ beneficium*. Deus enim contulit creaturæ innocenti adjutorium, quo permaneret, si vellet, sed perseverantiam in ejus arbitrio reliquit: nunc autem infirmitati voluntatis humanæ ita subventum est, ut per gratiam salvatoris nedum detur iis posse, sed etiam actu perseverare. Sicut ergo prædestinatio angelorum fuit conditionata, & ex præscientia meritorum, ita lapsorum prædestinatio est absoluta, & merita antecedit, quia his donatur etiam actualis perseverantia; ergo S. P., qui in hoc statu efficacem gratiam admittit, etiam absolutam electionem agnovit (b).

Prob. VI. ex c. 15 de Præd. SS., ubi ait: prædestinationem Christi nostræ esse exemplar; sed prædestinatio Christi ad unionem hypostaticam, ad gratiam, & gloriam est gratuita; ergo &c. *Est etiam*, ait S. P., *præclarissimum lumen prædestinationis, & gratiæ salvator, qui, ut talis esset, qui-*

(a) 2. *Corinth.*
(b) *Vide c. 8. & 11 l. 4.*

quibus meritis natura humana, quæ in illo est, comparavit? quid egit ante? quid credidit?

℟. Adversarii, loqui Augustinum de prædestinatione ad gratiam. Christus enim est exemplum prædestinationis, & gratiæ, non gloriæ. Verum hæc est inanis elusio. Nam S. P. ex prædestinatione Christi infert, prædestinatos gratis eligi ad fidem, & perseverantiam, ita ut hæc duo sint prædestinationis ad gloriam effectus, non caussa: *sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset, ita multi prædestinati sumus, ut membra ejus essemus. Humana hic merita conticescant, quæ perierunt per Adam, & regnet Dei gratia per Jesum Christum*. Asserit ergo S. P., Christum esse prædestinationis & gratiæ exemplum, quia sicut ipse nullis præcedentibus meritis fuit prædestinatus, ut esset caput nostrum &c., ita, qui prædestinati sunt, ut sint membra Christi, quæ non pereant, certa vocatione trahuntur, credunt, perseverant; propugnat ergo S. P. gratuitam prædestinationem ad fidem & gratiam: sed simul ostendit, fidem & gratiam esse gratuitæ prædestinationis ad gloriam effectus, sicut nativitas & gratia Christi effectus fuit prædestinationis ejus.

℟. II. Becanus: de Christo ad homines non valet illatio: ille enim sine merito, nos per meritum gloriam comparamus. Verum, si de ordine *executionis* accipi nequit allatum Augustini exemplum; ergo de ordine intentionis debet accipi, ut ad gloriam prædestinentur electi exemplo Christi absque ulla meritorum prævisione. Deinde, si *oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam*, in qua constitutus est caput prædestinatorum, quid mirum, si ejus membra, fideles nempe, gratis ad gloriam prædestinati, eam comparare teneantur per carnis macerationem, & exercitamenta virtutum? *Nam si compatimur, & conglorificabimur*.

Ob. I. S. P. Aug. l. 1 ad Simpl. q. 2. ad locum Rom. 9 ait: *non secundum electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio:* idest, non quia invenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, ideo manet propositum justificationis ipsius, sed quia illud manet, ideo invenit opera, quæ jam eligat ad regna cœlorum: constat ergo, electionem a bonis operibus, non a Dei beneplacito petendam esse.

℟. I. Cum Bellarmino, Augustinum, dum hæc scribit, *nondum diligentius quæsivisse, quænam sit electio gratiæ, de qua ait Apostolus: reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt*, ut ipse profitetur l. I. Retr. 23.

℟. II.

℟. II., distingui ab Augustino eo loci duplicem electionem, ut contra Vasquesium ostendit Petavius. Alia est electio antecedens, & gratiæ, alia consequens, & justitiæ. De illa ait l. 5 contra Jul., *nullum elegit dignum, sed eligendo effecit dignum*. De hac l. de Præd. SS. 7, *intelligamus ergo vocationem, qua fiunt electi*. Illa præcedit meritum, ista consequitur. Una est caussa, cur præparentur electis gratiæ, altera est earundem effectus. Per illam discernuntur electi ab æterno, per istam in tempore. Itaque l. 1. ad Simpl. q. 2 loquitur S. P. de electione consequenti, non de antecedenti: ait enim, *electio non præcedit justificationem, sed electionem justificatio*. Electio ergo, de qua ibi Augustinus, est temporalis assumptio ad gloriam, quæ justificationem subsequitur. Deinde ait: *Nemo enim eligitur, nisi distans ab illo, qui rejicitur*, sed in electione æterna nullus ab alio distabat, omnes enim eramus in eadem massa perditionis; ergo &c. Tertio, dixerat supra, electionem esse ex præscientia: dum ergo ait electionem esse ex præscientia, de diverso electionis genere loquitur. Ideo autem Augustinus usurpat electionis nomen ad ostendendum prædestinationis effectum, quia nondum diligentius distinxerat inter electionem gratiæ, & justitiæ, ut ait l. 1 Retr. 23; qua distinctione omnia opposita argumenta exsufflantur.

Ob. II. S. P. l. de Præd. sanctorum 19 ait: prædestinationem, de qua agit spectare ad fidem, & contra illam *neminem, nisi errando, disputare potuisse*; sed gratuita prædestinatio ad gloriam non spectat ad fidem; ergo &c.

℟. I. aliqui neg. min. Nam Patres Sardicenses ad fidem spectare testantur. Aquaviva (a) ait, eam recipi in Scholis communiter, & ab Ecclesiæ Patribus, nec sine periculo ab ea recedere recentiores censet Baronius (b). ℟. II., spectare ad fidem *illative*, quatenus ex veritate irrefragabili, quod finalis perseverantia sit speciale donum gratiæ, ipsa prædestinatio gratuita ad regnum necessaria illatione consequitur. Nos vero dicimus, spectare ad fidem gratuitam prædestinationem ad gratiam; de hac etiam pertractare Augustinum, sed eam invicte comprobare ex divino proposito dandi gloriam, ex quo gratiæ omnes præparantur electis; vel quia Augustini ævo soli Semipelagiani hanc doctrinam impugnabant (1). CA-

(1) Prædestinationem ad glo- riam, una cum prædestinatione ad

(a) *In delectu quæstionum*. (b) *Ad ann.* 490.

Caput VII.

De aliorum Patrum sententia circa gratuitam prædestinationem ad gloriam.

Ut aliorum Patrum mens facilius intelligatur, in plures propositiones hæc quæstio resolvitur. Sit itaque

Propositio I. De Patribus, qui scripsere ante exortam Pelagianam hæresim, non multum debemus esse solliciti.

Prob. I. ex testimonio Augustini: *Quid opus est*, ait l. de Præd. sanctorum 14, *ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista hæresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili quæstione versari, quod facerent, si responderе talibus cogerentur?*

Prob. II. ex ejus exemplo, qui ante exortam Pelagianam hæresim non ita exquisite scripsit, ut supra dictum est. III. Patres alii obiter de hoc argumento scripsere, vel in concionibus ad populum, in quibus ad virtutes, & ad fugam peccati hortabantur fideles, ut scribit cit. loc. S. P. Aug.; ergo &c.

Propositio II. Ex Græcis patribus Origenis auctoritas rejicienda est (1).

Prob. Origenes enim Pelagii doctrinam aperte docuit in li-

ad initium fidei, & ad finalem perseverantiam conjunctam, spectare ad fidem, satis liquet ex Hormisdæ Papæ rescripto, ubi dicitur: *in variis Augustini libris, & maxime ad Prosperum & Hilarium, abunde cognosci, quid catholica sequatur Ecclesia.* Porro in libris illis non solum agitur de gratiæ necessitate ad initium fidei, aut ad finalem perseverantiam, sed etiam de gratuita prædestinatione, quæ nonnullos offenderat: recte ergo concludit Ven. Bellarminus, *Apostolicam sedem pro defensoribus gratiæ, & prædestinationis non semel tulisse sententiam, ut jam hæc sententia, non quorumvis doctorum opinio, sed fides Ecclesiæ catholicæ dici debeat.*

(1) Idem judicium ferendum est de Theodoreti, Theophilacti, & Œcumenii doctrina, quos constat Origenem secutos esse, & oppositam Augustino tradidisse sententiam, non diffitetur Vasquesius. Chrysostomum vero, quem Semipelagianis prælusisse scribit Molina, alibi vindicabimus. Si quæ tamen opponantur obscuriora ejus loca, ea juxta regulas secundo, aut tertio loco nuper traditas exponi debent, vel ex scopo sancti doctoris, qui erat plebem hortari ad opera salutaria, non vero de altissimo prædestinationis mysterio verba facere.

libris Periarchon. Hinc Hieronymus Ep. ad Ctes., *doctrina tua*, inquit, *Origenis ramusculus est*. Adde, Origenis opera a Rufino fuisse interpolata, qui fuit Pelagianorum Coryphæus; ergo &c.

PROPOSITIO III. Si quidam ex veteribus Patribus de prædestinatione sanctorum ambigue loquuntur, possunt commode exponi.

Prob. I. Præscientia enim operum, quam illi admittunt, accipi potest pro ipsa divina prædestinatione, ut docet S. P. l. 2 de præd. sanctorum 19. *Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus, Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere?* Usurparunt autem præscientiæ nomen, ne viderentur libertatem evertere cum Manichæis, quorum hæresis tunc grassabatur. II. Exponi possunt de ordine *executionis*, ut illud Matth. 25. Vide c. 5 lib. 6 in Ɍ. ad 1. III. de electione, qua Deus intendit, gloriam conferre tanquam mercedem meritis comparandis per gratiam, præparatam electis ex vi antecedentis decreti. IV. Merita, & gratiæ usum in sensu veterum Patrum habent rationem caussæ finalis, non efficientis, & meritoriæ, quia nempe gratia confertur, ut ea bene utamur, ut ait Apostolus: *elegit nos ante mundi constitutionem* &c. Ita S. Th. q. 23. a. 5.

PROPOSITIO IV. Patres, qui floruerunt post Augustinum, gratuitam prædestinationem tradidere.

Prob. I. S. Prosper ad obj. Vinc. c. 2. *Illi cum Christo regnabunt, quos Deus gratuita bonitate prædestinavit ad gloriam*. II. Fulgentius 1 ad Mon. 13. *Voluit prædestinare quosdam ad gloriam*. III. Gregorius Magnus 1 dial. 8. *Prædestinatio ita est a Deo disposita, quatenus electi postulando merentur accipere, quod Deus ante sæcula disposuit dare*. Idem docent Bernardus (*a*), D. Thomas (*b*), Primasius (*c*), aliique (*d*); ergo Patres qui post hæresim Pelagianam floruere, gratuitam prædestinationem tradidere. Vetustiores autem, vel parem non habent in hac controversia auctoritatem, vel possunt commode exponi.

Ob. I. Irenæus l. 4 adv. Hær. 38 ait: *Ex futurorum præscientia dictum fuit, Jacob dilexi* &c. Hieronymus in 1. Malach. scribit, *dilectionem, & odium Dei ex præscientia operum*

---

[a] *Serm. 78. n. 2.* (b) *Q. 23 ad 3.* (c) *In Ep. ad Rom. c. 5.*
(d) *Ap. Bellarm. l. 2 de Gr. & Arb. c. 11, Petav. l. 9. 16, Thomassin. l. 8. c. 8.*

rum proficisci. Chrysostomus hom. 15 in ep. ad Rom. 8 ait: *Qua ergo de caussa hic amori, ille odio habendus erat? Quoniam quidem hic malus, ille autem bonus erat;* ergo prædestinatio ad gloriam est ex præscientia meritorum.

℟. dist. cons. Ita ut merita sint caussa divini propositi, neg., ut sint effectus, conc. (*a*). Iræneus ergo ait: *ex præscientia dictum fuit: Jacob dilexi*, quia sciebat Deus, quid ipse facturus erat in Jacob per auxilium gratiæ suæ. Hieronymus etiam ait: Deum *illum diligere, qui odit vitia, sed, ut vitium odio habeat, efficit Deus potentissimis auxilis*. Chrysostomus loquitur de prædestinatione ad gloriam, prout est merces, quo sensu prævisionem meritorum importat, sed ait hæc merita præparari a Domino (*b*).

Ob. II. Damascenus in ep. ad Rom. 9 ait: *Non ipse*, Deus, *honorabilia, aut ignominiosa struit vasa, sed propria electio;* & l. 2. de Fid. *Secundum præscientiam suam præjudicavit omnia;* ergo &c.

℟. ad I. dist. ant. Et S. D. ibi agit de æterna prædestinatione, neg., de præsenti merito bonorum operum, per quæ quis se reddit vas honorabile electione voluntatis suæ, quæ præparatur a Domino, conc. Ad secundum dist. ant. Et S. Doctor loquitur de ordine *executionis*, conc., *intentionis*, neg.: ait enim, *Deum prædestinare aliis præmium secundum bonitatem suam, aliis supplicium secundum justitiam* (*c*).

Ob. III. Hilarius in Ps. 64 ait: *non res indiscreti judicii electio est, sed ex meriti delectu facta discretio est*; ergo &c. ℟. neg. cons. Hilarius enim electionis nomine non accipit æternum Dei propositum, sed temporalem assumptionem hominis ad uberiorem gratiam, aut gloriam (*d*).

Ob. IV. S. Prosper ad ob. 12 Vinc. ait: *quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati, essent autem, si essent reversuri;* ergo &c. ℟. dist. ant. Et loquitur Prosper de prædestinatione, prout est electio, neg., prout est ejus manifestatio, conc. Quo sensu exponitur illud proloquium; *si non es prædestinatus, fac, ut prædestineris*, idest, si malefactis te reprobum præbes, fac, ut bonis actibus te electum exhibeas.

Ob. V. Fulgentius l. 1. ad Max. 24 ait, *prædestinavit ad supplicium, quos a se præscivit discessuros, prædestinavit,* quos

[a] *Vide* ℟. *ad* 1. *c.* 4. (b) *L.* 1 *de Provid. & hom.* 12 *ad Corinth. c.* 8. (c) *Vide auctorem*. (d) *Vid.* ℟. 2 *c. præc.*

quos ad se præscivit redituros; unde sic arguitur: ex Fulgentio prædestinatio ad gloriam se habet, ut prædestinatio ad pœnam, sed hæc supponit prævisionem meriti; ergo & illa. ℞. dist. maj. Se habet &c., in ordine *executionis*, conc., in ordine *intentionis*, neg. Constat ex dictis. Reapse prædestinationem in *intentione* præscientiam meritorum præcedere docet Fulgentius l. de Fid. ad Petr. c. 3., ubi ait: *illi regnabunt, quos Deus gratuita bonitate prædestinavit ad regnum*.

Caput. VIII.

An gratuita prædestinatio ad gloriam sit rationibus Theologicis consentanea?

Sententiam de gratuita prædestinatione ut rationi dissonam quidam rejiciunt: sed plane injuria. Sit itaque

Propositio. Prædestinatio gratuita Theologicis rationibus comprobatur.

Prob. I. Dei voluntas homines perditos ad gloriam prædeterminans est absoluta, & meritum antecedit; ergo &c. Prob. ant. Voluntas conferendi media, quæ efficaciter ad finem perducunt, supponit voluntatem efficacem ejusdem finis; ergo &c. Ant. patebit ex lib. de Gratia. II. Merita, quibus ad gloriam pervenitur, sunt prædestinationis effectus, cum sint ex gratia electis collata, ut gloriam adipiscantur; ergo non sunt caussa. III. Hoc mysterium inscrutabile est; ergo non pendet ex libero arbitrio. IV. Deus prædestinat plures scelestissimos, ut Paulum, latronem &c.; ergo non respicit merita, ut fingat ex luto vasa honoris.

Ob. I. Potest quis efficaciter velle finem mediis sufficientibus, non absolutis: sic medicus vult efficaciter salutem ægroti, dum media ponit, quibus salus obtineri potest, licet sæpe sanitas non habeatur; ergo potest Deus etiam velle nobis gloriam, ut finem, licet media conferat inefficacia.

℞. neg. ant. Nam voluntas finis non est efficax, si media efficacia non sint. Si enim medicus sciret, hanc, non aliam medicinam esse efficacem, hanc, non illam præberet ægroto, quem vellet efficaciter sanum; ergo si Deus velit efficaciter dare gloriam prædestinatis, non sufficientia, sed remedia efficacissima præbet, *quibus certissime liberantur*.

Ob. II. In hac sententia non solvitur hoc dilemma: *aut sum prædestinatus, vel non; si primum, quidquid egero, salvus ero, si secundum, damnabor*; sed hoc incommodum

dum vitatur in opposita sententia ; ergo &c.

℞. neg. maj. Licet enim Deus gratis eligat, non confert tamen gloriam adultis, nisi ut mercedem ; eligit enim ad gloriam per merita obtinendam, ita ut merita connotent prædestinationis objectum, non motivum. Quare prædestinationis actus est gratuitus, sed objectum onerosum. Hoc dilemma a Semipelagianis confictum sic in eos retorquet S. P. Aug. de Don. Pers. 15. *Numne, si Deus illos bonos futuros esse præscivit, boni erunt, in quantalibet nunc malignitate versentur? si autem malos, mali erunt in quantalibet bonitate cernantur? Numquid ergo propter hujusmodi caussas, quæ de præscientia Dei dicuntur, vel neganda sunt, vel tacenda?* Urget ergo hoc dilemma etiam adversarios, cum per eos tam certa sit præscientia, quam prædestinatio. Vulgo dicitur argumentum rustici, eique rudibus argumentis respondetur: vel morieris hoc morbo, vel non; cur ergo uteris medicinis? certa est futuri anni messis; cur ergo seris, & occas? Recte ergo tentanti diabolo respondit S. Eremita: Vel sum electus, vel reprobus: si primum, certe salvabor; si secundum, plane damnabor; frustra ergo me ad malum sollicitas. Bonis itaque operibus est insudandum; Deus enim misericors est simul, & justus, & licet nos præveniat, ut pater, reddet tamen coronam, ut judex.

Ob. III. Dei voluntas rationalis est; ergo aliqua ejus caussa assignari debet. ℞. dist. cons. Ex meritis creaturæ, neg., ex Deo, ut *ostendat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ*, conc. Si quæras, cur ex eadem massa unum, non alium, eligat? ℞. D. Thom. q. 23. *Non habet rationem, nisi divinam voluntatem. An non potest figulus*, ad Rom. 9, *ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?*

Ob. IV. Si Deus unum præ alio eligeret sine meritis, esset acceptator personarum; æqualibus enim inæqualia dispensaret, illi perseverantiam, huic gratiam sufficientem, illi gloriam, huic supplicium; ergo &c.

℞. neg. sequelam. Ad prob. dist. ant. Inæqualia dispensaret indebita, conc., debita, neg. Si ergo Deus nulli debitum fraudet, & uni det ex misericordia, quod ei non debetur, & alteri reddat ex justitia, quod debetur, non sequitur, quod sit acceptator personarum. *Ubi enim est commune delictum, & nullum meritum, acceptio personarum nequit esse*, ait S. P. l. 2 ad Bon. 7. Ubi etiam exemplum affert duorum debitorum, quorum uni creditor remittit debitum,

tum, ab altero exigit, absque ulla injustitia. Vide c. 8. de Don. Perf. expositionem parabolæ Matt. 20, *Nonne ex denario convenisti mecum?* Denique, per adversarios, non est Deus acceptator personarum, si uni det gratiam congruam, quam alteri negat; ergo &c.

Ob. V. Prædestinatio juvatur orationibus; ergo habet aliquam caussam. ℟. dist. ant. Juvatur, quoad consecutionem effectus, conc., quoad intentionem finis, neg.

Ob. VI. Gratuita prædestinatio antecedit actum voluntatis, eamque sic prædeterminat, ut nequeat voluntas obsistere, alias frustraretur Dei decretum; ergo tollit libertatem. ℟. dist. ant. Decretum Dei antecedit, & prædeterminat, inspirando dilectionem, conc., imponendo necessitatem, neg. Decretum Dei, aliquem, e. g., ad pœnitentiam præmovens, nullam necessitatem ei imponit, cum pœnitentiam ei non proponat sub omni ratione boni, ita ut in ea nil mali, aut molestiæ valeat apprehendere: Vide Reg. 5 l. 4. c. ult. Sicut ergo præscientia Dei, licet antecedens, libertatem non tollit, quia non tollit indifferentiam, ita nec tollit Dei decretum, quia, licet antecedens, relinquit tamen potentiam ad oppositum.

Caput IX.

De Petavii celeberrima retractatione.

Petavium l. 10. Theol. Dogm. Augustinianam retractasse sententiam, quam lib. præc. propugnaverat, dictum est supra: id vero an jure, an injuria factum sit, sequens ostendit

Propositio. Petavii momenta levissima sunt, & a Petavio ipso solvuntur.

Opp. I. Etenim l. 10 c. 1 ait, verbum ὁρίζειν significare aliquando prædestinationem citra merita, & usum voluntatis, quo sensu ad Rom. 1. ait Apostolus, Christum *prædestinatum esse filium Dei*; atqui verbum προορίζειν non absolutam voluntatem designat, sed eam, quæ merita supponit; nam Act. 4. de Judæorum scelere dicitur, *manus tua & consilium decreverunt fieri*, græce προώρισε; ergo ex Apostoli verbis non constat, qualis sit sanctorum prædestinatio.

℟. Petavius l. 9. c. 1 ait, quod ὁρίζειν 1 ad Rom. latinus vertit, quasi esset προορισθείς, ut est in c. 9: *quos præscivit, & prædestinavit &c.*; atqui cap. 1 significatur prædestinatio citra præscientiam meritorum; ergo προορίζειν non significat decretum ab arbitrio pendens. Nec obstant verba Act. 4; ea

enim,

enim, non ad redemptionem hominum referuntur, sed ad facinus Judæorum (a).

Opp. II. Ibid. n. 5. observat Petavius, Apostolum in Ep. ad Rom. exemplo Jacob, & Esau vocationem ad legem, & Evangelium ostendere; sed ex quo solo Dei proposito homines eligantur ad gratiam, non sequitur, gratis ad gloriam prædestinari, sicut ex quo Judas ad Apostolatum electus est, non sequitur ad regnum fuisse prædestinatum; ergo &c.

℞. Petavius (b), prædestinationem, de qua loquitur Apostolus, perinde gratiam, & gloriam importare, *nam utraque nos Deo similes facit, utraque simul a massa damnata liberat*, ait Petavius. Loquitur ergo Apostolus de prædestinatione ad legem & gratiam evangelicam, & simul ad gloriam, & ex una alia infertur, non in singulis, qui vocantur, sed in his, qui sunt prædestinati *conformes fieri imaginis filii Dei*. In qua prædestinatione Judas non fuit, & ideo non sequitur: electus fuit ad Apostolatum; ergo ad regnum.

Opp. III. Petavius Ibid. n. 7 ait: ex scriptura odium Esau minorem dilectionem præseferre; nec Dei propositum absolutum decretum importare ex Augustino (c), sed prævisionem meritorum; ergo &c.

℞. Petavius ibid. *Uti Jacob nullis suis meritis Palestinæ regionem est adeptus; sic Judæorum populus, nullis suis officiis hanc gratiam emeruit, ut regni Dei hæres esset*. Transit ergo Apostolus a literali sensu ad mysticum, ut ostendat, nulla prævisione meritorum electos ad regnum prædestinari, cujus typum gerebat terra Chanaan, Augustinum vero loqui de sola electione consequente, ostendit Petavius l. 9. 14: non recte ergo scribit, Augustinum a sua descivisse sententia.

Opp. IV. Petavius ibid. n. 9 & seq. ait: Augustinum massam luti accipere pro multitudine peccato vitiata, non ita Chrysostomum, Hieronymum, Origenem, totum inter vasa discrimen ex hominum voluntate repetentes; ergo &c.

℞. Petavius (d), ubi de gratia sermo est, majorem haberi rationem latinorum PP., & præcipue Augustini, quam Græcorum: cur ergo Augustino illos præfert? Dixerat, Hieronymum in ep. ad Hedib. Apostoli verba *minus commode interpretatum*; Ambrosium Augustini sententiæ non refragari, nec ejus esse citatos commentarios; Chrysostomum sententiam rejicere *conditionatam*: quomodo ergo PP. illos nobis opponit?

(a) *Vide l. 5 diss. 2 c. 3 in* ℞. *ad 1.*
(b) *L. 9. c. 12 n. 3.* (c) *L. 1 q. 2 ad Simpl.* (d) *L. 9 c. 6 n. 8.*

Opp. V. Petavius ibid. n. 14 ait, Augustinum ad prædestinationem retulisse illud ad Ephes. 1. *Elegit nos, ut essemus sancti*; sed Paulus de electione ad fidem accipiendus est, non de absoluto decreto dandi gratiam, & gloriam; ergo &c.

℟. Petavius (*a*), ex Apostolo *Deum suos elegisse, ut sancti sint, tum ut adoptivi sint per Christum filii, ut perfectam in se Dei similitudinem referant. Joannes vero perfectam cum Deo similitudinem in futura vita pollicetur*. Itaque electio est ad perfectam Dei similitudinem in altera vita; ergo electio illa est gratuita.

Opp. VI. Petavius notat, Apostolum electionem referre ad incomprehensibilia judicia Dei; sed talis non est electio ad gloriam: constat enim, quod referet quisque prout gessit; ergo Apostolus loquitur de electione ad fidem, cujus caussam nemo novit.

℟. Petavius (*b*) : *Sit verior illa sententia, quæ definit, sufficientem omnibus vim & auxilium sufficere: postea, ut quisque concessis adjumentis uti voluerit, aut noluerit ita eligi, aut reprobari: tum, si quis iniquum id esse Dei arbitrium caussari vellet, non exceptione illa summovendus esset adversarius, qua usus est Apostolus, nec arcanorum Dei altitudo commovenda: sed facilis esset illa defensio, ideo justam esse Dei in utramque partem sententiam; quod & illos, qui invitati paruerint, ad cœleste convivium admiserit, & eos, qui vocati renuerint, excludendos censuerit*. Salvatur ergo in Augustini sententia ex Petavio arcanorum judiciorum altitudo (*c*).

Opp. VII. Petavius ibid. c. 2 ait: *Viæ Domini*, Ps. 24, *sunt misericordia, & veritas*. In illa locum non habent merita, idque ex sacris literis spectat ad vocationem, & gratiam, sed ex his etiam docemur, gloriam meritis sanctorum ex justitia deberi, ut docet Ap. 2. ad Cor. 9; ergo &c.

℟. Petavius (*d*), *Deum electis illis, quos liberavit, æternam salutem haud absolute destinasse: non enim gratis hanc illis decrevit dare, sed ut bravium*. Docet ergo per Augustinum, gloriam esse coronam justitiæ, & tamen prædestinationem ad gloriam esse ex beneplacito. Quare ambæ viæ Domini late patent in Augustini systemate: *misericordia*, quod gratis aliquos eligat, & adjuvet, *justitia* vero, quod meritis vitam æternam rependat. Nota, Augustini discrepantiam

(a) L. 9. 12. 3. (b) L. 9. c. 8. n. 4. (c) *Vide c. 8 in* ℟. *ad 4.* (d) L. 9. 12 n. 2.

tiam a veteribus PP. objeciſſe primo Semipelagianos, deinde Grotium, Voſſium, & Launojum, ſed omnium jacula retudit S. P. l. de Præd. ſanctor. 14, & cuique reſpondet S. Proſper in vulgato Epigrammate: *Te ſtylus iſte Conficit, & verbis perderis ipſe tuis.*

CAPUT X.

An merita Chriſti ſint noſtræ juſtificationis cauſſa.

OMnes prædeſtinatos Chriſti morte ſalvari, catholici fatentur; ſed quæritur, an Chriſti merita cauſſa fuerint electionis ſanctorum, an illam ſint ſubſecuta? Ut diximus de complexu auxiliorum, quibus pervenitur ad gloriam, & quæ cauſſa ſunt meritorum, ſed propoſitum conſequuntur, Sit ergo

PROPOSITIO. Prædeſtinatorum electio fit ex Chriſti meritis.

Prob. Ex Ap. ad Epheſ. 1: *prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum* &c. Prob. II. ratione. Chriſtus enim nobis promeruit omnes prædeſtinationis effectus, ideſt gratiam, juſtificationem, perſeverantiam; ait enim Apoſtolus: *creati ſumus in Chriſto in operibus bonis*; ergo &c.

Ob. I. Chriſtus eſt prædeſtinationis noſtræ exemplar; ſed Chriſti prædeſtinatio eſt gratuita; ergo & noſtra. ℞. diſt. maj. Ita ut Chriſtus ſit caput Eccleſiæ, & prædeſtinatorum primogenitus, nos vero filii, ac membra, conc., ita ut pares ſimus dignitate, neque ab illo ſpiritalem vitam participemus, neg. Vide cap. *6* Prob. ult.

Ob. II. Mors Chriſti eſt medium, quo ſalutem conſequimur: ſed Deus prius vult finem, quam media; voluit ergo prius ſalutem hominum, quam mortem Chriſti; ergo nequit hæc eſſe prædeſtinationis noſtræ cauſſa.

℞. diſt. maj. Medium eſt relate ad redemptionem hominum, conc., relate ad abſolutam electionem aliquorum ex numero redemptorum, neg. Nam horum reſpectu Chriſti mors habet rationem cauſſæ; Deus enim voluit redemptionem hominum, & ob hanc decrevit incarnationem Verbi. Deinde vero ex redemptis aliquos prædeſtinavit, & intuitu paſſionis Chriſti eis auxilia efficacia præparavit.

Caput XI.

De intercessione Sanctorum pro electis.

INquiritur a Theologis, an prædestinati juvari possint sanctorum precibus, non quidem relate ad divinum propositum, quod est immutabile, sed relate ad finis consecutionem. Sit ergo

Propositio. Utiles sunt prædestinatis orationes sanctorum.

Prob. I. Scripturis. Ep. Jac. 5: *Orate pro invicem, ut salvemini*. Prob. II. exemplis. Nam orationibus Stephani, ac Monicæ, Saulus, & Augustinus ad Christi fidem conversi sunt; ergo &c.

Ob. I. Oratio sanctorum, vel est pro aliquo particulari, vel in communi, vel indeterminate; sed si primum, est inutilis: cur enim Deus hunc, non illum trahat, nullam habet caussam, nisi voluntatem suam; si secundum, est frustranea, cum plurimi reprobentur: si tertium, nullam requirit efficacem intentionem conferendi gloriam; ergo &c.

℟. neg. min. Quamvis enim per orationes sanctorum immutari nequeat Dei decretum, juvatur tamen, velut mediis, quibus comparatur prædestinationis effectus, nempe detestatio peccatorum, justificatio & finalis perseverantia; ergo &c.

Ob. II. Prædestinatio sortitur infallibiliter effectum; ergo inutiles sunt orationes sanctorum. ℟. dist. ant. Sortitur effectum eo modo, quo Deus disposuit, & mediis caussis secundis, idest sanctorum intercessionibus, ac bonis operibus, conc., seclusis operibus, & intercessionibus sanctorum, neg.

Ob. III. Electio Augustini præcessit prævisionem orationum S. Matris, alias non fuisset gratuita; ergo, licet Monica non orasset, Augustinus salutem consecutus fuisset.

℟. dist. ant. Præcessit ordine intentionis, conc., executionis, neg. *Si aliqui nondum sunt vocati, pro eis oremus, ut vocentur. Fortassis ita prædestinati sunt, ut nostris orationibus & gratiam accipiant, & efficiantur electi*, ait S. P. de Don. Pers. 2. Erat ergo ita prædestinatus Augustinus, ut orante matre gratiam consequeretur.

Caput XII.

De variis prædestinationis effectibus.

PRædestinationis effectus sunt beneficia, quæ Deus confert electis ex efficaci intentione illos salvandi. Ad hoc autem

autem tria requiruntur: primo, ut bona sint, & Deo auctore fiant; peccatum enim cum sit aversio a Deo, nequit per se ad vitam æternam ordinari: secundo, ut conferantur ex intentione dandi gloriam; quæ de re gratiarum munera reprobis collata, non sunt effectus prædestinationis ad gloriam: tertio, ut reapse ad gloriam perducant: est enim prædestinatio: *præparatio mediorum, quibus certissime liberantur quicumque liberantur*.

Propositio I. Effectus prædestinationis primarii sunt vocatio, justificatio, & glorificatio.

Prob. ex Ap. ad Rom. 8. *Quos prædestinavit, hos & vocavit .... justificavit, ... glorificavit*; sed hæc a prædestinatione oriuntur, tanquam a caussa; ergo &c. Pr. min. Nam prædestinatio est præparatio auxiliorum liberationem importans; atqui *glorificatio* a miseriis perpetuo liberat, *vocatio* autem & *justificatio* ipsam glorificationem præcedunt; ergo &c.

Ob. I. Vocatio, & justificatio etiam reprobis conferuntur: Calvini enim dogma est, non dari reprobos vere justos; ergo &c.

℟. dist. ant., conferuntur ex efficaci intentione perducendi ad gloriam, neg., ad gratiam, conc. Diximus supra, ad prædestinationis effectum requiri, ut descendat ex efficaci proposito dandæ beatitudinis, quod sane ad nullum attinet reproborum.

Ob. II. Prædestinati sæpe deserunt vocationem, justitiam, & fidem ipsam; ergo vocatio, & justificatio non sunt media prædestinationis. ℟. neg. cons. Nam ex recordatione prioris vocationis magis electus trahitur ad assentiendum præsenti: & ex præterito lapsu timorem concipit, clamans cum Davide: *Priusquam humiliarer, ego deliqui; propterea mandata tua custodivi*.

Ob. III. Glorificatio non est medium, sed finis; ergo non est prædestinationis effectus. ℟. neg. cons. Nam quodlibet beneficium, quo electi a perditionis massa liberantur, per modum termini, aut medii est effectus prædestinationis, adeoque glorificatio est præcipuus ejusdem effectus.

Propositio II. Substantia prædestinati, aliaque naturæ dona sunt aliquo modo prædestinationis effectus.

Not. Licet substantia prædestinati absolute spectata, prout pendet a solo creationis decreto, non sit prædestinationis effectus; illud enim præcedit ratione præscientiam originalis peccati; est tamen ejus effectus, quia servata misericorditer post culpam, præordinatur ad gloriam. Prob. Substantia præ-

destinati post culpam servata est ob Christi merita; ergo &c. Prob. ant. Nam propter originale peccatum genus humanum promeruit etiam in nihilum redigi; ergo ob Christi merita servatum fuit. Hinc S. P. ser. 2 de V. Ap. ait: *Electos per Jesum Christum esse creatos*.

Ob. I. Voluit Deus homines redimi; ergo substantia prædestinati præsupponitur ad Christi merita. ℟. dist. conf. Præsupponitur, idest voluntas redemptionis antecedit ratione incarnationis decretum, conc., voluntas implendi prædestinatorum numerum præsupponitur ad Christi merita, neg. Substantiam enim prædestinati Christi merito servata posterior est incarnatione, prout præordinatur ad hunc numerum instaurandum.

Ob. II. Prædestinatio facta est post prævisionem originalis peccati; sed hoc supponit substantiam prædestinati; ergo &c. ℟. dist. min. Si spectetur absolute, ut creata, conc., ut præservata ad instaurandum electorum numerum, nego.

Inst. Etiam substantia reproborum meritis Christi servata est; ergo & ipsa erit prædestinationis effectus. ℟. neg. conf. Non enim omne beneficium per Christum collatum est prædestinationis effectus, sed quod habet conjunctum propositum conferendi gloriam. Idem dicendum est de ingenio, arbitrio, aliisque naturæ donis, quæ quidem non se solis possunt ad gloriam perducere, sed gratiæ supernaturalis auxilio.

Propositio III. Etiam permissio peccati est aliquo sensu prædestinationis effectus.

Not. Non loquimur de peccato finali, quod perditionem secum trahit, hoc enim nullum est in prædestinatis, quibus donatur perseverantia; neque de effectu elicito, qui per se ad gloriam confert, nam hæc permissio per se est magis pœna, quam donum; sed loquimur de effectu imperato, qui remote, & mediate ad gloriam perducit. Pr. I. ex Ap. ad Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Pr. II. ex Aug. de Correp. & gr. 9. *Etiamsi qui eorum* prædestinatorum, *deviant; etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores*. Et l. 14. de C. D. 13. *Audeo dicere superbis esse utile cadere in aliquod apertum peccatum, unde sibi displiceant, qui sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit quando flevit, quam sibi placuit quando præsumpsit*. Idem docet Gregorius M. l. 2 moral. 26. Pr. III. ratione. Nam peccati permissio ex Dei ordinatione conducit ad spirituale bonum prædestinati, idest ad humilitatem &c.; ergo &c. Vide Prop. I. Ob. II.

Ob. I.

Ob. I. Permissio peccati non est Dei beneficium meritis Christi collatum, non opus misericordiæ, sed justitiæ, non distributio, sed negatio gratiæ; ergo &c. ℟. dist. ant. Permissio in se, conc., ut subest Dei proposito, neg., Permissio ergo, prout est in se, est pœna præsumptionis; sed prout subest Dei proposito, est aliquale beneficium, nam excitat in prædestinato humilitatem, sollicitudinem &c.

Ob. II. Sapiens provisor non debet summum malum permittere, ut bonum conferat; sicut nec medicus morbum, ut reddat sanitatem; ergo &c.

℟. neg. ant. Deus enim sapientissime peccata permittit, ut finem assequatur, in quo justitia & misericordia relucet: sicut enim per adversarios vult Deus reprobationem negativam aliquorum, ut justitiam ostendat in reprobos, misericordiam in electos, ita peccatum permittit, ut ostendat gratiæ necessitatem, infirmitatem arbitrii &c. Nec medicus morbum permittit, ut conferat sanitatem, sed ut reddat robustiorem, sic Deus non sinit peccatum, ut justificet, sed ut sanctificet. *Cooperatur enim casus ille in bonum, unde & humiliores efficimur, & cautiores*, ait D. Bernardus in Ps. 9.

Caput XIII.

De certitudine, atque immutabilitate prædestinationis sanctorum.

NOt. Cum prædestinatio spectari possit in *intentione*, & in *executione*, quæritur an utroque modo sit infallibilis? idest relate ad Deum eligentem, & hominem libere præcepta servantem. Sit itaque

Propositio. Prædestinatio tam ex parte Dei, quam hominis, est immutabilis, sed illa certa est, hæc incerta.

Prob. I. pars. Decreta Dei efficacia, & absoluta sunt immutabilia, *non est Deus, ut filius hominis, ut mutetur* ex num. 23, nec volenti efficaciter salvum facere humanum resistit arbitrium; ergo ex parte Dei prædestinatio est immutabilis. Est etiam ex parte hominis; posito enim Dei decreto, prædestinatus infallibiliter gloriam consequitur; ergo &c.

Prob. II. pars ex Ap. ad Tim. 2. *Cognovit Dominus, qui sunt ejus*. S. P. Aug. de Corr. & gr. 7. *Nemo eorum perit, quia non fallitur Deus:* ergo prædestinatio respectu Dei certa est. Esse homini incertam docet Eccl. 9. *Nescit homo*, an

an amore, vel odio dignus sit: & Trid. sess. 6. *Nemo*, ait, *de prædestinationis mysterio præsumere debet, ut certo statuat, se esse in numero prædestinatorum*. Accedit ratio. Decebat homines talis spes, qua cum tremore salutem suam operarentur, & dona Dei non superbiendo fastidirent, sed timendo custodirent; ergo &c.

Ob. I. Augustini proloquium: *si non es prædestinatus, fac ut prædestineris*. Idem serm. 102. de Temp. ait: *velle Deum mutare sententiam, si homo resurgat ad pœnitentiam*. Ecclesia etiam orat, *ut liber vitæ prædestinatorum nomina adscripta retineat*; ergo prædestinatio est mutabilis.

℟. I. dist. cons. Est mutabilis, quoad effectum medium, idest justificationem, & opera, conc., quoad propositum, & gloriæ coronam, neg. Proloquium illud, & sermo 102 de Temp. non est Augustini, nec prædestinatio ibi sumitur inadæquate pro justificatione, aut signis prædestinationis. Vide c. 7. ad 4. Hoc sensu Ambrosius ait: *Novit Deus mutare sententiam, si tu noveris mutare delictum*, & Ecclesia orat: *ut liber vitæ* &c.

℟. II. Loca laudata accipienda esse, non de prædestinatione relate ad efficacem Dei voluntatem, sed relate ad legem Dei, quæ statuit peccatoribus impœnitentibus æternum supplicium, pœnitentibus delet mortis chirographum, quæ responsio facilior est, & germanior.

Ob. II. Exod. 32, ait Moyses; *aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo;* ergo &c. ℟. I. dist. ant. Et loquitur Moyses de libro vitæ temporalis, conc., de libro vitæ æternæ, neg. Sensus est ergo, si non dimittis, *obsecro, ut interficias me*, ut ait num. 11. ℟. II. neg. cons. Moyses enim rem petendo impossibilem, vehementissimum desiderium expressit de Hebræorum salute, quam propriæ anteponere visus est.

Ob. III. Apostolus I. ad Cor. 9. ait: *Castigo corpus meum, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar;* ergo &c. ℟. dist. ant. *Reprobus efficiar*, idest e gratia excidam, conc., de prædestinatorum numero, neg. Loquitur enim Apostolus de gratiæ privatione, ac de reprobationis effectu, non de proposito Dei.

Ob. IV. Si prædestinatio immutabilis esset, posset quis dicere: *Vel sum prædestinatus, vel non. Si primum, quodvis crimen admisero, salvus ero; si secundum, quidquid boni egero, nihil mihi prodest;* ergo &c. Neg. ant. Licet enim prædestinatio immutabilis sit, quoad Dei propositum, tamen

in

in *executione* liberis meritis comparatur. Vide c. 8. ℞. ad 3. Argumenta hæreticorum contra 2. partem Prop. alibi excutiam. Interim nota, ex Trid. sess. 6. c. 9., neminem scire certitudine fidei, se gratiam Dei consecutum.

CAPUT XIV.

De Prædestinatianæ hæreseos pseudo-historia.

NOt. I. duo sunt errores circa prædestinationem, & gratiam. I. Pelagianorum, qui eam repetebant ex prævisione meritorum; II. Prædestinatianorum, qui victricem gratiam, & prædestinationem secundum propositum, ita defendunt, ut liberum arbitrium, *titulum sine re esse arbitrentur*. Utrique malæ causæ patroni. Pelagiani enim & Semipelagiani pessime de Christi gratia, de Augustino irreverenter locuti sunt. Prædestinatiani autem impie de libertate hominis, imperite de Augustino sensere: constans enim est S. P. doctrina, neque prædestinationem, neque libertatem esse negandam (1).

Not. II. Prædestinatianorum, quæ in Calviniana secta adhuc vigent, præcipua dogmata sunt. I. Deum eodem modo ad vitam, & mortem prædestinare. II. divinam præscientiam voluntatem compellere. III. perire Dei voluntate, qui pereunt. IV. Trahi etiam invitos ad salutem. V. nullam esse in Deo voluntatem salvandi omnes, VI. Christum pro solis prædestinatis mortuum esse &c. Ortam esse hanc hæresim an. 427. apud Monachos Adrumetinos, in Galliis emersisse an. 429, & a Gothescalcho recusam an. 847. asserunt Tyro Prosper, Sigebertus, Baronius, Spondanus, &c. Sed eam esse fictitiam putant Usserius, Mauguinus, Norisius, Cabassutius, Alexander, aliique: qui odioso Prædesti-na-

(1) Observat cl. auctor in Schol. c. 1 l. 6, Augustino, ejusque discipulis, ubi de prædestinatione, & gratia disputatur, primum a Pelagianis deliramenta Manetis, tum a Semipelagianis hæresim Prædestinatianam, postea a quibusdam catholicis quidem, sed magis pro arbitrii libertate, quam pro Christi gratia sollicitis, ipsam Calvini fatalem necessitatem, postremo ab Arminianis (inter quos Joannes Phereponus, supra cæteros omnes Augustino infensissimus fuit) omnes istas, quæ tandem in idem recidunt, injuriarum plenissimas notas opponi. Qua in re Pelagianorum vestigia premunt, qui easdem calumnias, ad nauseam usque repetitas, ingeminant.

natianorum nomine traductos esse Augustini discipulos observarunt.

Not. III. Nullum inferri Augustinianæ doctrinæ præjudicium, etsi daremus Augustini ævo hanc sectam emersisse; ejusque asseclas se se tanti doctoris auctoritate muniisse. *Non enim melius loqui potuit Augustinus, quam Prophetæ, quorum verbis male intellectis tam multi suos defendere conantur errores*, ait Facundus Herm. l. 6. contra Motianum. Imo cum constet, Gothescalchi caussam ad Augustini scripta, veluti ad lydium lapidem, fuisse revocatam, magnum eidem robur accessit. Sit ergo

Propositio I. Nulla fuit in Adrumetino Monasterio, Augustino superstite, hæresis Prædestinatiana.

Prob. I. Ex S. Prudentio Trecen. Episcopo lib. contra Jo. Erig. 4 ubi ait: *tertiam hæresim, qua ita donum gratiæ prædicatur, ut libertas arbitrii auferatur, nec legimus, nec audivimus*. S. Rhemigius contra ipsum Erig. ait: *Quæ est ista hæresis tam inaudita, quæ libero arbitrio denegato solius gratiæ sit prædicatrix, nisi disputator iste B. Augustinum quasi hæreticum accusat*. Reapse S. P. Aug. scripsit librum de hæresibus an. 428. jam sedatis Adrumetinis dissidiis; cur ergo hæresim non memorat a se præfocatam? Cur Pelagianam vocat recentissimam, si aliam juniorem profligaverat?

Pr. II. ex historia. Cum enim Augustini epistola 105. a Floro Adrumetum delata a Monachis avide legeretur, aliquibus imperitis visum est, vocationem secundum propositum, & gratiam victricem tollere libertatem. Valentius Abbas, & Florus pro Augustino stetere. Hinc turbæ excitatæ, quas Felix, & Cresconius ad Augustinum ambigue retulerunt, qui videns, Adrumeti, sub prætextu libertatis, novum bellum contra gratiam Christi parari, scripsit librum de gratia & lib. arbitrio: sed opponentibus Adrumetinis non corripiendos trasgressores ob gratiæ defectum, librum addidit de correptione & gratia, plenum, ait Prosper, *divinæ auctoritatis*. Et hæc origo, & finis dissidiorum.

Ex quibus constat Semipelagianam hæresim, non Prædestinatianam inde erupisse. Qui enim negant electionem secundum propositum, eamque libertatem auferre putant, non Prædestinatiani sunt, sed Semipelagiani: nam Prædestinatiani electionem secundum propositum, ex Augustini doctrina tuentur, licet errent, quoad libertatem; ergo &c.

Confirmatur ex D. Prosp. in ep. ad Aug., ubi, narratis Semipelagianorum oppositionibus contra divinum propositum

situm, ait: *Evenit, ut cum quosdam intra Africam similia movissent, librum de Corr. & gr. plenum divinæ auctoritatis emitteres*. Similis ergo fuit Semipelagianorum, & Adrumetinorum expostulatio. Reapse nullus fuit Prædestinatianus inter Adrumetinos. Non Valentinus, de cujus fide nemo dubitat, neque Florus, quem constat ex Valentini epistola a Felice, & Cresconio falso accusatum. *Servi tui Flori* (ait Valentinus ib.) *fides est, non sicut fratres illi locuti sunt, non juxta merita nostra dari donum pietatis, sed per gratiam Redemptoris*: neque alii Monachi: ii enim ita arbitrium propugnabant, ut gratiam negarent. Rumor ergo exortæ Adrumeti hæreseos, ex falsa illorum relatione ortus est. Vide ep. Valentini ad Aug. & hujus responsionem ad Valent.

Ob. I. S. P. cit. ep. ait: *Retulerunt, monasterium vestrum dissensione turbatum, eo quod quidam in vobis sic gratiam prædicent, ut negent hominis esse liberum arbitrium*; ergo &c.

℟. neg. cons. Felix enim & Cresconius falsa narraverant. Illos ergo, utpote inscios, diu apud se retinuit S. P.; *quo instructiores redirent adversus Pelagianos:* iisque redeuntibus Adrumetum una cum libro de Gr. & lib. arb. sic Monachos hortatus est: *Neque negetis Dei gratiam; neque liberum arbitrium a gratia separetis*. Rescripsit Valentinus; *liberum arbitrium Dei gratia non negamus*. Hinc S. P. Monachis gratulatur, *hanc fidem etiam in Floro invenisse*, *unde* ait, *potius corrigendi sunt, qui eum non intelligebant*; ergo &c.

Ob. II. S. P. l. de Gr. & arb. utrumque defendit; sed ex quo gratiam defendat, sequitur extitisse, qui eam negarent; ergo a pari. Erant ergo in eo monasterio duæ factiones, Pelagianorum, & Prædestinatianorum.

℟. neg. cons. Nam, etsi daremus, Augustinum initio credidisse Felici, & Cresconio, & contra Prædestinatianos scripsisse; bene se gessisset evellendo, cum, erumpente Semipelagianorum hæresi, etiam ficti erroris radices, quas noverat olim insitas a Manichæis. Sed Augustinus ibi probat, gratiam merita non supponere, nec tamen perimi liberum arbitrium, ut Pelagiani criminabantur. Hæc itaque propositio: non datur sub gratia efficaci libertas, enuntiatur a Pelagiagianis, & Prædestinatianis: illi, ut Dei gratiam tollant, ajunt, ex ea sequi libertatis exitium: isti, ut arbitrium eliminent, censent, per illum Dei gratiam auferri. ℟. II. dist. ant. Augustinus utrumque defendit retundens criminationem Pelagianorum, conc., repellens assertionem Prædestinatianorum, nego. Ob.

Ob. III. meminere hujus hæresis Sigebertus, Prosper Tyro, Arnobius, aliique; ergo &c. ℞. neg. conf. Cum enim eo nomine a Semipelagianis traducerentur Augustini discipuli, plures falsa crimina pro veris historiis venditarunt. Ita Sigebertus a Fausto Rejensi, qui Augustini discipulos Prædestinatianos appellat, hanc fabulam hausit. Arnobius quoque Semipelagianus fuit, ut ostendit Norisius (a), vel falso rumore a Semipelagianis accepit, Prædestinatianos extare, qui tollerent libertatem. Hinc forte errorem hausit Prosper Tyro in historia hospes, qui hanc hæresim refert ad an. 417. quando Augustinus nondum egerat de Præd. SS., nec epistolam ad Xistum dederat ante an. 424.

Propositio II. Neque sub Celestino I. erupit in Galliis secta Prædestinatianorum.

Prob. Qui eam apud Massilienses suscitatam tradunt, putant Hilarium, & Prosperum Augustini, & Cœlestini opem implorasse, sed ii non contra Prædestinatianos, sed contra Semipelagianos ad Augustinum confugere ex cit. Prosperi ep., ex qua constat, Massilienses improbasse gratuitam prædestinationem: cum Prædestinatiani gratuitam prædestinationem admitterent; ergo controversiæ illæ non Prædestinatianæ seminarium, sed Semipelagianæ hæresis incrementum fuere. Deinde S. P. Aug., acceptis illis epistolis, morbo occurrit libris de Præd. SS., & de Don. Perf., quos contra Agustinianæ doctrinæ obtrectatores editos esse constat; ergo Augustinus non exagitat ibi Prædestinatianos, sed Semipelagianos.

Ob. I. Auctor *Prædestinati* ex Vet. Cod. a Sirmondo editi ait, hanc hæresim irripuisse sub Cœlestino P.; ergo &c. ℞. Norisius; Sirmondum, qui effœta an. 80. ætate *Prædestinatum* edidit, deceptum esse: unde ejus historia fabula dicitur a Maguino: nam dogmata Massiliensium a Prædestinatianis quam longe absunt. Adde auctorem *Prædestinati* se prodere Pelagianum, dum ait: concupiscentiam esse a creatore, nec pœnam peccati, sed legem naturæ.

Ob. II. Prosper, & Hilarius narrant, plures apud Massilienses asseruisse, Dei constitutione tolli libertatem, & sub nomine prædestinationis necessitatem induci; ergo &c. ℞. dist. ant. narrant in propria sententia, neg. in sententia Massiliensium, qui *non ex veritate*, *sed ex livore* hæc absurda oppo-

(a) *L. 2 Hist. Pel. 15.*

opponebant Augustini doctrinæ, ut scribit Fulgentius l. 1. ad mon. c. 1, conc. Vide test. Prosperi supra c. 6.

Ob. III. ex libris Fausti, ex Arelatensi, ac Lugdun. Synodo, & epistola ad Lucidum constat, Prædestinatianos extitisse circa an. 470; ergo &c.

℟. neg. ant. Nam, dato etiam a Fausto Synodos illas non fuisse confictas, ut censet Maguinus, constat, Faustum, utpote Semipelagianum, Prædestinatiana dogmata Augustinianis objecisse. Cum ergo Faustus retulisset, plures existere Prædestinatianos, provide Galliarum Præsules sex a Fausto exhibitas propositiones damnarunt. Constat ergo, paradoxa illa esse hæretica, & a Semipelagianis objecta, ut sententiæ Prædestinationis gratuitæ invidiam conflarent: jure ergo damnata sunt: hinc tamen non eruitur, extitisse sectam Prædestinatianam. Quod spectat ad Lucidum, si vera sunt, quæ de eo narrat Faustus, eum dicimus a Semipelagianis acutis ingenio in hac difficillima quæstione circumventum forte ea retractasse, quæ recte sentiret: quod sæpe contingit rudioribus, qui cum versutis adversariis decertant.

Propositio III. Gothescalcus Prædestinatianus non fuit, licet veram caussam imprudenter defenderit.

Sic censent Maguinus, Lupus, Norisius, &c. Pr. I. auctoritate S. Prudentii, Rhemigii, & Lugdunen. Ecclesiæ: quam errore facti deceptam esse perperam scribit Pagius ad an. 849. ob testimonium Hincmari, aliorumque, apud Natal. Alex. diss. 8 sect. 9. Nam I. digniores fide sunt laudati scriptores, Lugdunensis, & Valentina Synodus, quam Hincmarus. II. Gothescalchi dogmata sensum habent catholicum, & toto cœlo distant a Calviniano, III. ex Hincmaro colligitur, Gothescalcum sensu catholico, ea propugnasse. Nam quod ait primo, quosdam esse prædestinatos ad mortem, de malo pœnæ accipi debet, *propter præscita ipsorum merita*, ut constat ex ejus confessione, & ex Hincmaro ipso. Quod ait secundo, non esse in Deo voluntatem salvandi omnes, de efficaci intelligitur ex Aug. in Ench. c. 96. a quo eadem ferme verba exscripsit in epistola ad Nicolaum Pont. Quod ait tertio, Christum non esse mortuum pro mundi redemptione, intelligit non esse mortuum pro reprobis *perpetualiter*, idest efficaci voluntate dandi illis perseverantiam, quæ tria capita sunt ipsa Gallorum objecta apud Prosperum. Gothescalco ergo contigit, quod Augustinianæ doctrinæ assertoribus.

Ob. I. Gothescalcus docuit, Prædestinationem ad mortem

tem in collatione cum Eberardo Comite, & cum episcopo Brixiensi Nothingo, qui cum Rabanum Archiepiscopum Moguntinum in Gothescalcum incendisset, is in Moguntina Synodo damnatus est an. 848; ergo &c. ℞. dist. ant. Docuit prædestinationem ad culpam, quam tradunt Prædestinatiani, neg., ad pœnam ob prævisa demerita, quam admittunt catholici, conc. Constat ex ejus confessione, & ex Hincmaro ipso.

Dices Gothescalcus in gemina confessione errorem simulavit; ergo &c. ℞. neg. ant. I. enim eum ad extremum usque fuisse pertinacissimum scribunt adversarii. II. Rabanus, & Hincmarus fatentur, Gothescalcum fuisse Augustinianæ doctrinæ studiosissimum, cupiens ut de ipso arbitrio teneretur, *quod ab Augustino & aliis PP. inculcatum est, non juxta dogma Gennadii Massiliensis*. Nothingus autem parum in Augustiniana Palæstra exercitatus, ait Norisius, non poterat Rabanum de altissima quæstione informare, *unde ad rem non pertinentem disputationem assumpsit*. Recte ergo a Rabano errores illi proscripti sunt, licet a Gothescalco improbati.

Ob. II. Hincmarus, Annalista Bertinianus, & Synodus Carisiaca Gothescalcum damnarunt; ergo &c.

℞. neg. cons. Nam Hincmarus fuit, Sirmondo teste, *fallere, & falli proclivis: ejusque concilia, conventicula de sanguinibus dicta sunt*. Præceps judicio fuit, maxime in hac caussa, in qua idem testis, accusator, & judex Gothescalcum damnavit, & virgis cæsum compulit ad comburendam propriam apologiam (1). Carisiaca capitula, merito a Valentina Synodo exploduntur, propter *inutilitatem, vel noxietatem & errorem*: eique interfuit sola factio Hincmari, cum Valentinæ interfuerint Lugdunensis, Viennensis, & Arelatensis episcopi: ejusque canones a Concilio Tullensi plenario 12. Provinciarum firmati sint.

Dices cum Alexandro, Valentina decreta non pugnare cum Carisiacis; ergo &c.

℞.

[1] Gothescalcum etiam ab Amolone Antistite Lugdun. & Floro Diacono tanquam *Prædestinatianum*, refutatum nuper tradidit Franciscus Morenas t. 3 H E. p. 477, sed fallitur: nam Florus, & Ecclesia Lugd. pro Gothescalchi doctrina pugnarunt, & S. Remigius Amolonis successor ait: *quæ de prædestinatione docuit*. Gothescalcus, *vera sunt, & ideo in hac re dolemus, non hunc miserabilem, sed Ecclesiasticam veritatem esse damnatam*.

℟. Posset responderi, aliter judicasse Valentinos Patres, qui in iis errorem notarunt, & Hincmarum, qui miratur, ea capitula ab Episcoporum primoribus fuisse damnata. Sed demus Alexandro, Valentinos Patres errore facti putasse in iis capitulis errorem contineri; demus, Valentinos canones ab Ebbone Hincmari hoste corruptos esse, licet oppositum eruatur ex Hincmaro aliisque: sicut ergo erravit Valentina Synodus errore facti per Alexandrum, & canone 4 proscripsit hæresim Semipelagianam, ita errare potuit Carisiaca, & quatuor capitulis damnare hæresim Prædestinatianam, quam a Gothescalco, errore facti, credidit propugnari. Christum enim pro solis prædestinatis efficaciter mortuum esse, & dari prædestinationem impiorum ad mortem, nedum Gothescalcus, sed etiam Augustinus, Fulgentius, Prosper, aliique asserunt. Si Ebbo, ob simultatem cum Hincmaro canonem 4. Valent.Synodi vitiavit,cur non potuit Carisiaca capitula vitiare Hincmarus ad fallendum proclivior? Non est tamen dissimulandum Gothescalcum verum dogma imprudenter asseruisse: nam prædestinationem ad mortem ita prædicavit, ut multi in desperationem inducerentur. Defuit ergo Gothescalco & macula erroris, & cordati theologi temperamentum.

Caput XV.

An populis prædicanda sit Augustiniana de gratuita prædestinatione sententia.

Augustiniana de gratuita prædestinatione sententia removeri virtutes, & torporem induci, adeoque nec populis prædicandam vetustissima est Semipelagianorum querimonia, quam etiamnum ingeminant quidam fraternæ caritatis obliti: contra quos sit

Propositio. Opportunum est populis prædicare Augustinianam de gratuita prædestinatione sententiam, prudenti tamen, ex Augustini monitis, temperamento.

Prob. I. pars auctoritate Augustini, qui in lib. de Don. Pers. c. 20 ait: *Quid est, quod isti dicere existimant: etsi verum est, quod dicitur de prædestinatione, non est tamen populis prædicandum? Prædicandum est prorsus, ut qui habet aures audiendi audiat.* Cujus rei rationem profert S. D. Si enim recte prædicatur pudicitia, pietas &c., ut Deus recte colatur; recte ergo prædicatur prædestinatio gratuita, ut nemo nisi in Domino glorietur. Et c. 22, postquam monuit,

in unoquoque excitandam ſpem, & ſedulam legis obſervantiam, ſubdit: *Hæc atque hujuſmodi cum dicuntur, ſive paucis, ſive multitudini Eccleſiæ, cur metuimus prædeſtinationem prædicare?* ergo &c. (1).

Prob. II. ratione. Hæc enim doctrina non removet, ut adverſarii contendunt, ſed promovet virtutes, & vitia coercet; ergo &c. Prob. ant. Per eam quippe in fidelibus excitatur Humilitas, quod nemo ab altero ſe ipſo, ſed Dei liberalitate diſcernitur; Spes intuitu divinæ miſericordiæ, cui complacuit puſillo gregi regnum parare: Timor ex conſideratione humanæ infirmitatis, cujus arbitrium, niſi adjuvetur a Deo, nonniſi ad peccandum valet; Caritas recogitando ſummam Dei dilectionem, qua *non ex operibus juſtitiæ, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſalvos nos fecit*; Gratitudo erga Chriſtum, qui redemit nos in ſanguine ſuo, & fecit nos Deo noſtro regnum; & Fuga Peccati, cum ſimus incerti, an poſt culpam gratia victrix donetur, qua cordis durities penitus auferatur; ergo &c.

Prob. II. pars ex ipſo Auguſtino, qui cit. lib. de Don. Perſ. c. 22 ait, *Prædeſtinatio non ita populis prædicanda eſt, ut apud imperitam multitudinem redargui quodammodo ipſa ſua prædicatione videatur, ſi dicatur: ſive curratis, ſive dormiatis, quod vos præſcivit, qui falli non poteſt, hoc eritis.* Do-

(1) Idipſum probari poteſt auctoritate Romani Pontificis Pauli III., qui ſpeciali Brevi ſub die 11 Martii an. 1538. hanc doctrinam probavit in Auguſtino Muſæo Tarviſino Ord. Erem. S. Auguſtini Theologiæ Magiſtro, qui eam 20 circiter annis in celebrioribus Italiæ urbibus prædicaverat, cumque, ea de re, tanquam violatæ fidei eſſet ab aliquibus poſtulatus, ornatiſſimam doctrinæ apologiam, Pontifici exhibuit, quam ille Archiepiſcopo Brunduſino, & Magiſtro S. Palatii tradidit examinandam. Quibus *omnibus mature conſideratis*, *ſanam doctrinam*, a Muſæo traditam fuiſſe deprehendit Pontifex, ſed populum non ita accepiſſe, quod ille commiſſarius prædictis explicaverat. Quamobrem juſſit, *ut ad civitatem Senarum*, & Vicentiæ, ſe conferret, & *in publica prædicatione eam doctrinam*, *quam Commiſſariis* explicaverat, & *ſe tenere, & prædicaſſe dixerat*, *ita clare & diſtincte diceret*, ut in formula, & *reſponſionibus deſcripta continetur*. Mandans præterea Vicariis Generalibus Patriarchæ Aquilejenſis, & Epiſcopi Tarviſini, ne eum permitterent per quoſcumque, ea de re, quomodolibet moleſtari. Ex his ergo conſtat, doctrinam de gratuita prædeſtinatione, & ſanam eſſe, & populis prædicandam, & quod ſecundo loco poſitum eſt, adhibendum in ea prædicanda prudens, ex Auguſtini monitis, temperamentum.

Dolosi vel imperiti medici est utile medicamentum sic alligare, ut vel non prosit, vel obsit. Constat autem ex Gothescalchi historia, veram etiam doctrinam offensionem quandoque excitare posse; atqui ex Augustino lib. laud. c. 16, *utile est, ut taceamus aliquid verum propter incapaces, maxime si timendum sit, ne pejores faciamus eos, qui non intelligunt, dum volumus eos, qui intelligunt facere doctiores*; ergo &c.

Quibus verbis monentur Augustini discipuli, ut a vocabulis, atque sententiis durioribus abstineant, quæ imperitos turbare possent, tum a prædicanda prædestinatione ad mortem, ne ipsa veritas fiat occasio scandali simplicioribus, & mulierculis ad desperandum pronis: præsertim cum in sacris literis summa Dei miseratio, bonitas, atque voluntas salvandi omnes passim commendetur. Qua de re imprudenter se gereret sacer orator, qui tantum ostenderet, non posse prædestinatum a gloria excidere, aut reprobum vitare supplicia. Licet enim prædestinatis ex Dei beneplacito salus, reprobis ex prævisione meritorum æterna supplicia parata sint, tamen sacræ literæ vitæ æternæ coronam, nonnisi legitime certantibus exhibent; contra, ignem solis transgressoribus minitantur. Nec omnino laudandus esset, qui adversus prædicantem prædestinationem ex meritis obloqueretur, tum quia hæc doctrina nulla censura notata est, & de ordine executionis est verissima, tum quia sacri oratores moribus efformandis, non quæstionibus enodandis incumbunt.

Oppones. Leonardus Utinensis Ordinis Prædicatorum anno 1549 accusatus est apud Grimanum Patriarcham, quod in concione dixisset: I. *Prædestinatus nullo modo damnari potest:* II. *Prædestinatio in arbitrio nostro posita non est*. Grimanus vero, ob ejus defensionem, ut hæresis suspectus, ad Inquisitionem delatus est; ergo non licet populo prædicare prædestinationem gratuitam.

℟. Leonardum injuria accusatum, & pro eo pugnasse Grimanum epistola ad Vicarium Generalem Utinensem, ubi gratuitæ prædestinationis sententia defenditur, & quoad dogma probatur a Patribus Trid. Quod constat I. ex epistola Card. Lotharingiæ ad Pium IV., ubi ait, Grimanum unanimi consensu fuisse purgatum. II. Ex epistola ad S. Carolum Borromæum a quatuor Cardinalibus subscripta, ubi habetur: *judicarunt omnes, Grimanum absolvendum a calumnia*. III. Ex votis episcoporum, & theologorum apud Pallavicinum in Historia Conc. Trid. IV. Ex sententia absolutionis Grimani sub die 14 Septembris 1563, ubi ejus epistolæ a nota hæreseos vindicantur.

Inst. Grimani epistolæ interdictæ sunt a Patribus Tridentinis; ergo &c. ℞. dist. ant. Interdictæ sunt propter dogma prædestinationis gratuitæ, neg., ob quædam ibi minus exacte exposita, conc. Non enim vetitum est a Tridentinis Patribus, ne gratuita prædestinatio prædicaretur, sed ne vulgarentur Grimani epistolæ, non propter dogma, sed propter aliqua, quæ ille in theologicis disputationibus minus exercitatus non satis exacte explicaverat, ut constat ex laud. epistola ad S. Carolum.

Inst. II. Grimanus post Tridentini sententiam rursus ad Inquisitionis tribunal delatus est; ergo &c. ℞. neg. conf. Irrito enim perversorum consilio hoc factum est; nam inde ejus innocentia magis refulsit, ita ut hymni laudis ei publice canerentur (1)

Caput XVI.

De numero, ac signis prædestinatorum.

Soli Deo cognitum esse numerum electorum Ecclesiæ orationes demonstrant. Quidam tamen opinantur, eos comparandos esse angelis lapsis, vel iis, qui steterunt. S. P. Aug. l. 22 de C. D. 1 de cœlesti Jerusalem hæc habet: *nulla civium suorum, idest angelorum lapsorum numerositate fraudabitur, sed uberiore etiam copia fortasse regnabit*. Quid nos ea de re sentiamus declarabit sequens

Propositio. Magnus est electorum numerus, sed valde exiguus, si comparetur cum numero reproborum.

Prob. I. pars. Apoc. 7. 9. *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus stantes ante thronum*; ergo &c. Prob. II. pars Matth. 7. *Arcta est via, quæ ducit*

(1) Opponi etiam posset, ex laud. Brevi, *populum, ob hujusmodi doctrinæ difficultatem scandalum passum in perniciem*, & Musæum ipsum Venetiis *carceribus mancipatum*; ergo, etsi vera est, hæc doctrina prædicanda non est: *utile est enim*, ex Aug., *ut taceamus aliquod verum propter incapaces, ne pejores faciamus &c.* Sed constat ex Brevi ipso, Musæum, nedum *pristinæ famæ & honoribus restitutum*, & ejus doctrinam, ut sanam probaram, sed ipsi jussum esse a Pontifice, ut in *publica concione eam clare & distincte diceret, ut populus inde erigeretur ad salutem, unde scandalum passus est*. Ex Augustino solum evincitur, servandum hac in re prudens cordati Theologi temperamentum, ut a parte propositionis supra probatum est.

ducit ad vitam, *& pauci inveniunt eam*. Luc. 13. *Multi quærent intrare*, *& non poterunt*. Matth. 22. *Multi sunt vocati*, *pauci vero electi*. Qui proinde, *pusillus grex*, vocantur in evangelio, *ob majorem numerum reproborum*, ut ait Bedas in Lucæ 12.

Prob. II. ex Patribus. Aug. Ps. 48 ait, vix unum esse vel duo, *qui videntur observare præcepta Dei*. *Ipsos solos liberaturus est Dominus*, *& cæteros damnaturus*, Greg. Magn. hom. 14: *ad fidem multi veniunt*, *sed ad cœlestia regna pauci perveniunt*. Chrysost. or. 14 ad Antioch. ait: *quot putatis esse in civitate*, *qui salvi fiant? Non possunt in tot millibus centum inveniri*, *& de his dubito*.

Prob. III. ratione. Nam in lege naturæ multa malitia hominum erat in terra, omnis quippe caro corruperat viam suam, itaut aquis diluvii omnia consumpta fuerint. Post diluvium crevit iniquitas, idolorum cultus, & effrenis libido. In statu legis soli Judæi legem habuere, & de iis etiam cecinit David: *non est*, *qui faciat bonum*, *non est usque ad unum*. In lege gratiæ major est pars Ethnicorum, & Hæreticorum. Vix enim Catholici partem tenent Europæ, & Americæ, neque ex his omnes salvi fiunt: nam, *præter paucissimos*, *qui mala fugiunt*, *quid est aliud pene omnis cœtus Christianorum*, *quam sentina vitiorum?* ut ait l.3 de Provid. Salvianus; constat ergo gregem prædestinatorum esse vere *pusillum*.

Quæres, quænam sint signa prædestinatorum? ℟. Primum esse mundi voluptatibus renunciare. II. persecutiones, ac probra propter justitiam æquo animo ferre (a). III. Humilitas spiritus, qua efficiamur sicut parvuli (b). IV. Amor Dei, & proximi cum observantia divinæ legis (c). V. Dei verbum libenter audire (d). VI. Specialissimus Deiparæ cultus &c. VII. Non confidere in homine, sed in Deo (e). VIII. Sollicitudo vitandi peccata, studium placandi Deum, sacramentorum frequentia, candor morum, divini judicii formido &c.

DISSERTATIO II.

De prædestinatione impiorum ad mortem.

PRædestinationem, aliam esse electorum ad vitam, aliam impiorum ad mortem supra observavimus. Hæc autem, re-

[a] *Matth.* 5. [b] *Matth.* 18. [c] *Jo.* 14. [d] *Jo.* 8. [e] *Ps.* 39.

reprobatio simpliciter dici solet, & duplex est: scilicet positiva, & negativa. Illa est actus divinæ voluntatis, quo reprobis infligenda pœna decernitur: hæc vero est prædestinationis privatio, seu non electio aliquorum ad gloriam, electis aliis. De utraque agemus hoc loco: tum de reprobationis effectibus, de reproborum numero, ac via perditionis breviter de more tractabimus.

CAPUT I.

De reprobatione positiva.

CUm reprobi in sacris literis passim dicantur: *maledicti*, *vasa iræ*, *& contumeliæ*, *repulsi &c.*, dari reprobationem negari non potest, dicente Domino Matth. 25.: *ite maledicti in ignem æternum &c.* Hujus reprobationis caussam, non aliam agnoscit Calvinus, præter divinam voluntatem, adeoque independenter a prævisione cujusque peccati, tam actualis, quam originalis putat, aliquos cum angelos, tum homines a Deo conditos ad gehennam, iisque Deum imponere peccandi necessitatem, & efficaciter ad peccatum impellere. Ita Calvinus (*a*), Zuinglius (*b*), Piscator (*c*), Beza (*d*), aliique Calviniani: licet Glassio (*e*), hæc sententia visa sit detestabilis. Sit itaque

PROPOSITIO. Calvinianum dogma de reprobatione horrendum est & execrabile.

Prob. I. Scripturis. Sap. 11. *Diligis omnia*, *quæ sunt*, *& nihil odisti eorum*, *quæ fecisti*. Oseæ 13. *Perditio tua ex te*, *Israel*, *tantummodo in me auxilium tuum*. Jac. I. *Deus intentator malorum est*. Concilium Arauxicanum (*f*) can. 25 dicit anathema iis, qui credunt, aliquos ad *malum* esse *prædestinatos*. Synodus Valentina (*g*) can. 3. statuit: *in damnatione meritum malum præcedere justum Dei judicium*. Et Tridentinum sess. 6 can. 6 ait: *Si quis dixerit*, *reliquos omnes*, *qui vocantur*, *gratiam non recipere*, *utpote divina potestate prædestinatos ad malum*, *anathema sit*.

Prob. II. Ex traditione; quam etiam agnovere Magdeburgenses (*h*), qui de Patribus Apostolis coævis ajunt: negas-

(a) *Exp. ep. ad Rom.*, 3 *Inst.* 21, *& alibi*. (b) *Serm. de Provid.* (c) *In not. ad Coll. Vorst.* [d] *De prædest.* (e) *Sess.* 6. *can.* 6 *&* 17. (f) *Celebratum est an.* 59. (g) *Celebrata est an.* 855.
(h) *Centur.* 2. *c.* 4.

gasse *hominis*, *& diaboli lapsum fatali necessitate contigisse, nec prædestinationem in eo Dei, sed præscientiam solam admiserunt*. Vossius (a) etiam plura ea de re Justini loca collegit, sed his omissis, Aug. 13 de Trin. 12 ait: *Modus iste, quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi, tanquam Deus hoc fecerit, aut jusserit, sed quod tantum permiserit, juste tamen:* & l. 3 contra Jul. *Non potest quemquam sine malis meritis damnare, quia justus est*. S. Prosper obj. 7 Gall. ait: *Reproborum lapsum Deo adscribere immodicæ pravitatis est*.

Prob. III. Rationibus Augustini. I. Calvini dogma ordinem universi pervertit; ergo execrabile est. Pr. ant. ex l. 3 de lib. arb. 9. *Si peccatis detractis miseria perseverat, recte deformari dicitur ordo universi*. II. Ex eo dogmate tollitur Dei providentia, & justitia. Nam *providentia Dei*, ait S. P. ib., *regitur mundus, & ideo nunquam esset istorum æterna miseria, nisi esset magna malitia*. Justitia vero: nam *omnis pœna*, ait l. 3. arb. 18, *si justa est, peccati pœna est*. III. Calvinus Deum facit tyrannum; si enim de Pelagianis recte ait S. P. l. 2. Imp., *cum dicitis nullum peccatum parvulis imputandum, injustum facitis Deum, qui eis grave jugum imposuit*, quanto magis Calvinus Deum facit injustum, qui non solum vult, absque culpa excludi a gloria creaturam Dei, sed etiam prædestinari, ex sola Dei constitutione ad interitum sempiternum.

℞. Calviniani: Deum præparare quidem reprobis supplicium independenter a meritis, sed non infligere, nisi post culpam: sicuti gloriam paratam ante prævisionem meritorum non confert, nisi post merita. Sed inepta responsio: sicut enim pœnæ inflictio per Calvinum injusta esset, si innocentes afficeret, ita injustum est decretum, quod pœnam decernit absque culpæ prævisione. Deinde hoc decretum vel justum est, vel injustum; si primum, poterit ergo executioni mandari, licet reprobatus innocens perseveret; si secundum, injustus est Deus, qui injusta decernit. Nec valet comparatio prædestinationis ad gloriam: hæc enim, cum sit opus misericordiæ, non supponit merita, sed efficit: justitia vero dignis rependitur.

℞. II. Calvinistæ. Etiam catholicos reprobationem admittere, sine peccatorum præscientia. Sed ii de reprobatione negativa loquuntur, non de positiva. Aliud est non eligi ad glo-

(a) L. 7. H. Pel. P. 2. Th. 2

gloriam indebitam, aliud destinari ad pœnam soli culpæ debitam. Qui vero ajunt, posse Deum etiam innocentes igni addicere, non loquuntur de ordinaria, sed de absoluta potentia: vide notam c. 7 l. 2. Calviniani autem de hac providentia loquuntur.

Ob. I. Legitur 1 Petr. 2. *qui offendunt verbo non credunt in quod & positi sunt*; ergo aliquis efficienter prædestinatur ad non credendum; ergo &c. Pr. conf. Nam τιθέναι sæpe sumitur pro destinare, ut Grotius ostendit: non ergo legendum est, ut vulgata, *in quo*, sed *in quod positi sunt*, ut legit Beza, cujus lectionem probat græca εἰς ὃ *in quod*. Quibus verbis significatur, aliquos efficienter prædestinari ad non credendum, quippe neutrum ὃ nequit ad masculinum λόγον referri; ergo &c.

℟. neg. conf. ad prob. neg. conf. Vulgata enim lectio tenenda est, quam confirmat Arabica, & Syriaca, quæ habent: *in quem positi sunt*, aut ergo græca emendanda est, aut neutrum ὃ respondet λόγῳ *Verbo*, prout Christi personam indicat, ut 1 Jo. 1. *Quod erat in principio*. Deinde non legimus, *positi sunt a Deo*; si ergo ultro daremus Bezæ, reprobos in incredulitate positos esse, non sequitur Dei decreto esse positos, sed propria malitia.

Ob. II. Exod. 7. *Ego indurabo cor ejus*. Jo. 12. *Excæcavit oculos eorum, & induravit cor, ut non intelligant*; ergo &c.

℟. dist. conf. Deus indurat & excœcat subtrahendo gratiam, conc., impertiendo malitiam, neg. *Excæcat*, ait S. P. de Tr. 53. Jo. *& obdurat Deus deserendo, & non adjuvando, quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest*. Et l. 20 contra Faust. ait: *in opere malo aliud venire de astutia suadentis, aliud de nequitia volentis, aliud de justitia punientis, cum diabolus suggerit, homo consentit, Deus deserit*; ergo &c.

Dices Augustinus l. de Gr. & arb. c. 20. docet exemplo Pharaonis &c., *operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates, sive ad bona, sive ad mala, pro meritis eorum*; ergo Deus trahit efficienter reprobos ad perditionem.

℟. dist. conf. Trahit directe, & per se, neg., indirecte, & permissive, conc. Ita D. Th. in Ep. ad Rom. 9 ubi ait: *Instinctu quodam moventur homines a Deo ad bonum, & ad malum. Nam ad bonum inclinat voluntates directe & per se, tamquam auctor bonorum: ad malum autem occasionaliter, in quan-*

quantum Deus hominis proponit, quod ex se est inductivum ad bonum, sed homo propter suam malitiam utitur ad malum. Ita regem Deus inclinat ad bonum, puta *ad defendenda jura regni sui, sed hoc instinctu bono malus abutitur, secundum malitiam cordis sui, & hoc modo circa Pharaonem accidit: qui cum a Deo excitaretur ad regni sui tutelam, abusus est hac excitatione in crudelitatem*.

Inst. Repugnat, Deum summe bonum inclinare voluntates ad malum, etiam occasionaliter; ergo &c. ℞. dist. ant. Repugnat Deum inclinare, idest constituere in tali occasione, quæ per se trahit ad peccatum, conc., quæ trahit per accidens, & posset illum excitare ad bonum, nisi malitia sua abuteretur in malum, ut de Pharaone dictum est, nego.

CAPUT II.

De reprobatione negativa.

NOt. I. Thomistæ complures, quos sequitur Sylvius, Estius, aliique docent, reprobationem negativam nullum ex parte reprobi habere motivum; sed Deum absolutum donorum suorum Dominum, sicut absque meritorum intuitu aliquos elegit ad gloriam, ita absque prævisione peccati plurimos reprobasse. Quæ opinio a Calvini dogmate quam longe abest. Non enim putant Thomistæ, ex Dei reprobatione fieri peccata, aut reprobos creatos ad necem, ut ait Calvinus, ad illam trahi fatali necessitate. Verum cum ipsi in statu innocentiæ gratuitam prædestinationem propugnent, coguntur reprobationem negativam, saltem angelorum, admittere ante prævisionem peccati, sicuti ante meriti prævisionem, eorum electionem propugnant. Quo enim instanti angeli alii prædestinati sunt, alii reprobati sunt negative, idest non electi; ergo datur aliqua reprobatio negativa, nempe angelorum ante prævisa merita, ut Gotti fatetur. Coguntur ergo Thomistæ fateri reprobationem negativam in hominibus opus esse justitiæ ob peccatum originale, in angelis autem denegationem indebiti beneficii: corruunt ergo Augustini argumenta, quibus contra Pelagianos originalis peccati existentiam ostendit ex ipsa exclusione a regno cœlorum. Reponerent enim Pelagiani, etiam angelum, cum elevatione ad finem supernaturalem creatum, nulla culpa exclusum a gloria; licet ergo, parvuli ad finem supernaturalem elevati essent, exclusio ista pœna non est

neque ex ea evincitur, illos obnoxios esse peccato.

Not. II. Augustini sententia est, voluisse Deum homini, & angelo salutem & gloriam in primo creationis instanti conferre, non absolute, sed si per liberum arbitrium in accepta justitia stetissent. Prævidit enim ex angelis alios perseveraturos, alios casuros, & illos ad gloriam assumpsit, hos in sua perditione reliquit; pars ergo angelorum ob meritum electa est, pars alia ob demeritum reprobata. Vidit etiam Adæ culpa humani generis massam infectam, quam statuit reparare per mortem filii sui, cujus beneficio noluit omnes Adæ posteros fieri eodem modo participes. Quibusdam enim talem gratiam conferre constituit, qua finaliter perseverent: atque hi sunt vasa misericordiæ, seu prædestinati: reliquis vero Deus donorum suorum Dominus noluit tantam gratiam impertiri, sed justo judicio permittit, ex ea perditionis massa nonnullos privari gratia baptismi, quosdam etiam ex baptizatis sua libertate perire. Qui ergo damnatur, ob originale peccatum aliquo pacto damnatur: sed alii proxime, alii remote. Proxime ii, quibus hoc peccatum non remittitur per baptismum, remote autem, & *radicaliter* tantum alii, quibus originale peccatum remissum est, sed justo Dei judicio cadere permittuntur, & libero voluntatis arbitrio perire. Hæc vera est Augustiniana doctrina, quam tradit S. P. in pluribus locis (*a*), Fulgentius (*b*), S. Prosper (*c*), PP. Africani (*d*), nec non D. Thomas, ejusque celebriores discipuli Zumel, Lemos, Bancel, Godoi, Gotti. Ex nostratibus ferme omnes: Norisius, Ariminensis, Argentinas, Gibbon', Gavardi, Bellelli, Manso, Piette &c. Ex Scotistis Macedo, & Frassen. Ex recentioribus Juenin, Du-Hamel, Habert, l'Hermenier. Ex ipsa Societ. J. Bellarminus, Suarez, Simonet, Vasquez, &c. Sit itaque

PROPOSITIO. Reprobatio negativa ex parte reprobi caussam habet originale peccatum.

Prob. I. Ex Ap. ad Rom. 9. *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi; Esau autem odio habui*. Et v. 21. *An non habet potestatem figulus ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam*, quæ verba de reproba-

[a] *Ep.* 105 *ad Sist.*, *Ench.* 98, & *lib.* 3 *contra Jul. cap.* 3.
(b) *L.* 1 *de Ver. præd.* & *gr.* (c) *Ad* 7 *Obj. Gall.*
[d] *In epist. Synod. c.* 6.

batione negativa accipi debent, non de positiva, quæ fit ob actualia peccata. Et sic arguitur: qui reprobati sunt negative odio habentur a Deo, & vasa iræ, aut contumeliæ appellantur; sed ex Augustini Epistola ad Xistum Deus nil aliud *oderat in Esau, antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum*, & ex l. 1 ad Simpl. q. 2. *Non odit Deus Esau hominem; sed Esau peccatorem;* ergo &c. II. potest Deus ex eadem massa unum eligere, alium reprobare; sed si hæc massa, antequam inficeretur, foret Dei lubitu destinata, ut ex ea fierent vasa iræ, *id merito* (ait S. P. ep. 157 ad Opt.) *videretur injustum: quod ergo fiunt inde nascendo vasa iræ pertinet ad debitam pœnam*. III. qui reprobationem negativam defendunt, ajunt, Deum excludere creaturam a regno, tamquam ab indebito beneficio; atqui Deus neminem deserit, nisi prius deseratur: & sola exclusio a regno maxima pœna est, cujus non aliam caussam assignat Augustinus ep. ad Xistum præter originale peccatum; ergo &c.

Pr. II. Ex August. l. de Corr. & Gr. 11 & 12, ubi docet, Adamum non indiguisse perseverantiæ dono, quia tales vires habebat ejus recta voluntas, ut perseverandi facultas ejus committeretur arbitrio. Nunc autem ad perseverandum opus est auxilio validiori, quia si in tanta infirmitate sibi relinqueretur, inter tot tentationes voluntas ipsa succumberet. Quare peccato Adæ perdita est potentia proxime expedita perseverandi, quæ modo prædestinatis confertur per auxilium actualis perseverantiæ, sive per adjutorium, *quo* Deus operatur in nobis velle, & perficere. Hocque adjutorium quibus deest, pœna peccati est. Ex quibus sic arguitur. Illi negative sunt reprobati, quibus Deus non præparavit donum actualis perseverantiæ, neque conferre decrevit adjutorium, *quo* vividiori gratia reddantur in extremo agone potentia proxime expedita, ut nulla adversitate vincantur: sed hujus potentiæ privatio in nobis est pœna peccati originalis; ergo propter hoc, saltem remote, quilibet reprobatur, vide l. 4 diss. 2 c. 6 & 7. II. S. P. Aug. prædestinationem gratuitam admisit solum post Adæ peccatum; eamque definit l. de Don. Pers. 14. *Præscientia, ac præparatio beneficiorum, quibus certissime liberantur &c.* sed liberatio pœnam supponit; ergo, sicut prædestinatio, ita reprobatio negativa peccatum supponit, quæ cum sit, *non electio electis aliis*, fit cum prædestinatione eodem instanti. III. Ex reprobatione fiunt homines *vasa iræ &c.*; ergo, si fieret absque culpa, Deus esset injustus. Si enim hæc *massa*, (ait S. P. ep. 86,

esset

esset ita media, ut nihil boni, nec mali mereretur, non frustra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vasa in contumeliam; ergo &c. IV. S. P. l. 3 contra Jul. c. 3 demonstrat contra Pelagianos orginale peccatum hoc argumento : per vos excluduntur parvuli a regno cœlorum, quæ maxima pœna est; sed justus Deus pœnam non infligit sine culpa ; ergo &c. Sed hoc argumentum nullum esset, si creatura ad regnum ordinata posset ab eo excludi sine culpa ; ergo &c. *Si parvam pœnam fatemini, quæ magna est, ut imago Dei non sinatur intrare in regnum Dei, videte qua justitia pœna ista infligenda sit parvulo, quem originali obnoxium negatis esse peccato*. Ita S. P. ibid.

Pr. III. ratione. I. Reprobatio negativa est non electio aliquorum, electis aliis ; sed non electio supponit originale peccatum; ergo &c. II. Reprobatio negativa pœna est ; ergo culpam supponit. III. Licet gratia, & gloria non sit debita rationali creaturæ, ex quo tamen Deus eam condidit, cum originali justitia, iniquus esset, si stantem in gratia, sine culpa a regno cœlorum excluderet. IV. Sicut prædestinatis gratis datur perseverantia, ita reprobis justo judicio negatur; sed hæc negatio pœna est originalis peccati ; ergo & reprobationis negativæ caussa est originale peccatum.

Ob. I. Ap. ad Rom. 9 ait, Esau odio habitum, antequam aliquod boni egisset, aut mali ; ergo. II. Apostolus id refundit in Dei potestatem exemplo figuli, qui ex arbitrio alia vasa in honorem, alia in contumeliam fingit; ergo &c. III. S. P. l. 3. de Don. Pers. 8 tam reprobationem, quam prædestinationem, refundit in inscrutabilia judicia Dei : ait enim, *in hac re, sicut justa est ira ejus, ita inscrutabilia judicia ejus*. Et D. Th. l. 1 ad Annib. ait: *Voluntas, secundum quam vult Deus aliquem non salvari, non requirit rationem ex parte voliti, cum salus non sit debita naturæ humanæ*. Accedit ratio: Deus enim est gloriæ dominus absolutus; ergo potest eam denegare creaturæ, etiam sine culpa.

℞. ad I. dist. ant. Et Ap. ibi excludit merita personalia, conc., originale peccatum, neg. Constat ex dictis. Ad II. dist. ant. Refundit in Dei judicia Reprobationem relativam, conc., absolutam, neg. Cum omnes spectent ad eandem massam, & possit Deus juste universam damnare, voluit ex ea fieri quædam vasa honoris, quædam contumeliæ. Qua in re, sicuti justa est ira ejus ob peccatum, ita magna est misericordia. Hinc S. Th. q. 3 de Verit. a. 2 ait : *In electione ratio est divina bonitas, ratio autem reprobationis pecca-*

catum originale , ut Augustinus dicit . Quod ergo D. Th. scribit ad Annib. accipi debet de massa humani generis spectata cum originali noxa, qua supposita, gloria est indebita, cum tamen deberetur creaturæ conditæ cum originali justitia, si in ea stetisset. Ex his autem solvitur ratio ultimo loco producta. Ad III. dist. ant. Refert ad Dei judicium reprobationem comparative acceptam, conc., absolute, neg. Reprobatio ergo absolute, & comparative potest considerari. Absolute, si quæras, cur reprobatus sit Cain, Judas, Esau? comparative, si quæras cur sit reprobatus Cain, non Abel? cur Esau, non Jacob? &c. Priori ergo quæstioni respondetur: Propter peccatum originale. *Ex uno quippe omnes in condemnationem non injustam judicati sunt ire, sed justam. Qui ergo liberatur gratiam diligat, qui non liberatur debitum agnoscat.* Ita S. P. l. de Don. Perf. 8., cui subscribit S. Th. in Ep. ad Rom. Alteri autem quæstioni: cur liberatus est Abel, non Cain? R. cum Apostolo: *An non habet potestatem figulus ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Vel cum Aug. ib. *Cur iste assumatur ille derelinquatur, inscrutabilia sunt judicia Dei.*

Ob. II. Trident. Synodus sess. 5. de orig. peccato ait: *In renatis nihil odit Deus; quia nihil damnationis est iis, qui consepulti sunt cum Christo per baptisma;* ergo in iis saltem hoc peccatum non est reprobationis caussa. ℟. Hoc argumento, plures ab Augustino recessere, non percipientes, quomodo originale jam remissum sit caussa reprobationis negativæ. Ubi nota; hanc esse secundam objectionem Gallorum, cui non respondet Prosper, Augustinum de baptizatis non loqui: novit enim ex Augustino Deum odisse in Esau originale peccatum, cui per circumcisionem remissum fuerat. Recurrendum est ergo ad supra statuta Augustini principia. Nempe, ex originali peccato, nedum sequi privationem gratiæ sanctificantis, sed etiam potentiæ proxime expeditæ ad perseverandum, quæ privatio tollitur per auxilium *quo* necessarium in hoc statu, ubi non amplius viget arbitrii sanitas, quam perdidimus, & quam perficit medicinalis Christi gratia. Qui ergo non baptizantur a regno *proxime* excluduntur propter originale, ex quo sequitur privatio gratiæ sanctificantis: qui vero baptizantur reprobantur propter originale *remote*, quatenus non datur eis donum perseverantiæ, & potentia proxime expedita, per speciale illud adjutorium, *quo* Deus in homine operatur, ut velit. Ita Augustinus, Africani PP. Greg. M., aliique apud Norif. in Vindic. Ita-

Itaque ad arg. ℟. dist. ant. *Nihil remanet*, ideſt deletur penitus peccati macula, & infunditur habitus gratiæ ſanctificantis, non vero, ut ajunt hæretici, originaria labes non imputatur, aut tegitur, conc., nihil remanet, itaut in renatis ſanetur vulnus concupiſcentiæ, reddatur libertas vegetior, quam habuit Adam, aut conferatur unicuique auxilium *quo*, & donum actualis perſeverantiæ, neg. Nam Tridentinum ibi definit, manere in baptizatis concupiſcentiam, quam Apoſtolus *peccatum appellat, quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat*. Et ſeſſ. 6. ait: *Juſtificatum ſine ſpeciali auxilio Dei perſeverare non poſſe*.

Dices: Deus remittens reatum, remittit etiam pœnam peccati; atqui renatis remittitur reatus; ergo & pœna. ℟. Diſt. maj. remittit pœnam, ideſt debitum proxime connexum cum ipſa culpa, conc., connexum remote, neg. Excluſio a gloria eſt proxime connexa cum reatu, & remote cum privatione potentiæ proxime expeditæ, ſive ſpecialis auxilii actualis perſeverantiæ, quæ privatio eſt pœna peccati. Renatus ergo non damnatur proxime ob labem originalem, nihil enim damnationis in eo remanet, damnatur tamen ob eam labem remote, quia, ut ajunt Africani PP., *impius per nequitiam cordis in hominis terreni vetuſtate permanet, illius judicio relictus, qui gratis ſalvat, juſteque damnat*.

Inſt. Adam innocens caruit dono perſeverantiæ, & adjutorio *quo* abſque labe originali; ergo ejus privatio non eſt pœna peccati. ℟. neg. conſ. Nam Adam integer tali gratia non indigebat: nunc autem ad reprimendos concupiſcentiæ motus, opus eſt amplioris gratiæ vi, quam Deus aliis dat, aliis negat, ut qui liberantur gratiam agnoſcant, qui relinquuntur judicium (*a*).

Ob. III. Non datur cauſſa prædeſtinationis; ergo neque reprobationis. ℟. neg. conſ., *poteſt enim Deus*, ait S. P. (*b*) *aliquos ſine meritis liberare, quia bonus eſt, non poteſt ſine meritis damnare, quia juſtus eſt*.

Ob. IV. Nonnulli theologi ſententiam noſtram comparant impio dogmati Calviniano; ergo &c.

℟. diſt. ant. Comparant juſta de cauſſa, neg., iniquo judicio, conc. Siquidem Auguſtiniana ſententia toto cœlo diſtat a Calvini dogmate, qui primam reprobationis cauſſam, non

(a) *Vide Aug. de Corr. & gr. 12.* (b) *L. 1. cont. Jul. c. 12.*

non peccatum constituit, sed absolutam Dei voluntatem: cum Augustinus dicat, neminem sine culpa reprobari. Calvinus docet, homines ad interitum impelli: Augustinus, voluntate cadere, qui cadit. Ille ait, in renatis tegi, vel non imputari peccatum originale, adeoque proximam in iis peccati caussam manere. Iste hanc labem baptismo prorsus abstergi, & remanere ad agonem concupiscentiam caussam damnationis remotam. Calvinus in concupiscentia statuit originalis peccati naturam: Augustinus in macula reatus. Ille nulli reprobo veram fidem, aut justitiam tribuit: Augustinus ex iis plurimos, & credere, & justificari fatetur, licet in accepta justitia non perseverent; ergo &c.

Caput III.

De reprobationis effectibus, tum de reproborum numero, ac via perditionis.

Cum Deus non sit efficiens caussa peccati: divinæ reprobationis effectus non est, sed potius caussa, ut enim ait Valentina Synodus, *in damnatione meritum malum*, ut originale peccatum, *præcedit justum Dei judicium*, non sequitur. Alia vero peccata fiunt ex voluntatis malitia, nec decretum supponunt, nisi permissivum. Sunt autem peccata reprobationis caussa diverso modo. Originale negativæ in sensu exposito, & peccatum, quod cum morte conjungitur positivæ.

Sunt ergo reprobationis effectus permissio actualium peccatorum, & denegatio auxiliorum efficacium. Prævidens enim Deus alicujus peccata statuit ea non impedire speciali gratia, impium relinquens in manu consilii sui, obdurans & excæcans subtrahendo gratiam, non impertiendo malitiam. Ad malum enim sufficit se sola voluntas. Quare subtrahente Deo gratiam victricem, sequitur obduratio, cujus permissio, non efficientia Deo tribuenda est. Quæ ergo diximus de prædestinationis effectibus sunt etiam de reprobatione, servato utriusque ordine, confirmanda: itaut reprobationis effectus sit quidquid est a Deo reprobante, & ad damnationem ex Dei intentione perducit. Unde nec reprobi substantia, nec libertas arbitrii sunt reprobationis effectus; non enim ea largitur Deus creaturis, ut pereant. Neque inclinatio ad malum, aut peccatum, sunt effectus reprobationis, cum non sint a Deo efficienter. Sunt ergo ejus effectus per-

permissio peccati, quod nunquam dimittitur, denegatio doni perseverantiæ, excæcatio, & induratio, prout sunt debita hominis derelictio. Et supplicium æternum, quo Deus juste punit, quod ipse non fecit.

Dices. Permissio peccati, quod non dimittitur, est effectus reprobationis; ergo non est caussa damnationis. ℞. Permissionem illam esse effectum reprobationis negativæ, qua negatur donum perseverantiæ, & peccatum cum morte conjunctum esse caussam reprobationis positivæ, sicut donum finalis perseverantiæ effectus est gratuitæ prædestinationis, & perseverantia ipsa est caussa glorificationis. Nihil est ergo in sententia nostra repugnans.

Quod spectat ad numerum reproborum, quantus futurus sit, ille solus novit, cui noti sunt, qui permaneant ad coronam, aut flammam; majorem tamen esse reproborum, quam prædestinatorum numerum c. 16. Diss. I. dictum est. Id vero humiliores nos reddere debet, & magis sollicitos, ut ibi monuimus.

Via denique perditionis his gradibus conficitur. Primo reprobus leviora peccata contemnit, torpescit subinde & orationis studium, ac sensuum custodia remittitur: unde in majora prolabitur. Deinde contrahitur culpa, quam sequitur animæ mors. Hinc descendit in peccandi consuetudinem, qua veluti catena costringitur. Delabitur postea in mentis excæcationem. Tum profundior succedit gradus, idest cordis obduratio, maloque inhærens animi pertinacia, de qua ad Rom. 2. *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ.*

Si quis nostrum, quod absit, per hos perditionis gradus progreditur, pedem cito retrahat: revertatur a via sua mala, & ne differat de die in diem, ne quando irascatur Dominus & pereat de via justa. Speret in eo, qui coronat in misericordia & miserationibus. Utinam libri hujus assidua lectio id præstet, ut nemo desperet, nemo intumescat.

PARS SECUNDA

DE DEO TRINO.

DEUM unum, ejusque præcipua attributa, prima hujus voluminis parte sex libris spectavimus. Sequitur de altissimo Trinitatis mysterio pars altera, quam tribus libris complectimur. Quorum primus, qui est ser-

servato Auctoris ordine VII., totus erit Polemicus, eoque adversus Judæos & Hæreticos pro fide individuæ Trinitatis pugnabimus. VIII. Apologeticus, in quo Ante-Nicænorum Patrum, aliorumque vindicabimus orthodoxiam. IX. Scholasticus adiaphoras continebit disputationes, quæ salva fide agitari solent in Scholis.

Liber VII.

In quo pro fide individuæ Trinitatis contra Judæos & Hæreticos disputatur.

Ex fidei inimicis quidam Trinitatem personarum impugnarunt, alii unius, aut alterius personæ Divinitatem. Illis itaque revincendis duplici dissertatione occupabimur. Ac I. quidem de numero, II. de divinitate personarum proposita brevitate tractabimus.

DISSERTATIO I.

De Trino divinarum personarum numero.

Trinitatem personarum in Deo, præter Judæos, plures Heterodoxi impugnarunt. I. Montanistæ (*a*), qui unicam in Deo personam, Hieronymo (*b*) teste, agnovere. II. Noætus (*c*), qui ait eundem esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, qui dedit legem in veteri Testamento, in novo autem in similitudinem hominum, & igneis linguis apparuit. III. Marcellus ac Photinus, qui Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum solo nomine putarunt esse distinctum. IV. His adhæsit (*d*) Priscillianus. Contra vero Theodorus Mopsuestenus, & Nestorius quaternitatem invexere. V. Impudentissime de Trinitate blasphemavit (*e*) Michael Servetus, qui *triplicem cerberum* illam appellavit: eumque secuti sunt Ochinus, Danæus, Crellius, Wolzogenius, & Sociniani omnes, quorum insaniam septem sequentibus capitibus refutabimus.

(a) *II. Ecclesiæ sæculo.* (b) *Ep. ad Marcellam.* (c) *III. Ecclesiæ sæculo.* (d) *IV. Ecclesiæ sæculo.* (e) *Ann. 1531.*

Caput I.

In quo Trinitas perſonarum ex veteri Teſtamento demonſtratur.

QUamvis Deus Hebræis Trinitatis myſterium aperte non revelaverit, ne forte ad idololatriam proni, Deorum adſtruerent pluralitatem, ut cenſent Baſilius (*b*), & Iſidorus (*c*), vel ut gradatim humana fragilitas altiſſimarum rerum cognitione imbueretur, ut viſum eſt Auguſtino (*d*); plura tamen in veteri teſtamento deprehenduntur ſanctiſſimæ Trinitatis veſtigia. Sit itaque

Propositio I. Trinitas perſonarum evincitur ex verſ. 1 Geneſeos: *In principio creavit Deus* &c.

Prob. I. ex hebraica voce אלהים, *Elohim*. Ibi enim vox illa pluralis numeri cum ברא *Barah* ſingulari conjuncta probabile ſaltem pro perſonarum pluralitate ſuppeditat argumentum. Licet enim *Elohim* nec perſonas deſignet, nec triplicem gradum divinitatis, ut aliquibus viſum eſt, in ea tamen apud Hebræos inuſitata ſyntaxi latet myſterium. Cum enim Dei opera ad extra fiant per omnipotentiam tribus perſonis communem, ſingulari *creavit* Moyſes uſus eſt. Cumque in Dei eſſentia tres hypoſtaſes ſubſiſtant, plurale *Elohim*, non ſingulare *Eloha*, aut *Jehova* uſurpavit. Neque id exigit hebraica phraſis, ut quidam putant, honoris cauſſa: licet enim ſæpe in ſacris literis nomen plurale cum ſingulari verbo, Hieronymo teſte, jungatur, id tamen non poſtulat linguæ proprietas, ſed latens myſterium. *Niſi enim ſcriptum eſſet, non licuiſſet dicere: creavit Elohim*, ut legitur in Bereſcit Ketana. Idem tradit Rabbi Moyſes Hadar. aliique (*e*). Deinde in ſacris literis, ubi *Elohim* pluraliter effertur, ne plures Dii adſtruantur, ſtatim ſingulari conjungitur, ut notat Rabbi Jonatan. Sic, ubi legitur: *faciamus hominem*, ſtatim ſubditur, *creavit Deus hominem*, & ubi Geneſ. 11 legitur: *deſcendamus*; c. 35 legitur: *deſcendit Dominus*; ergo non ex vi phraſis hebraicæ, ſed œconomiæ cauſſa, conjungitur ſingulare *Barah* cum plurali *Elohim*. Non enim ſolent Hebræi, honoris cauſſa, nomina pluraliter efferre,

[a] *Orat. de Moyſ* [b] *L. 2 Epiſt. 143.*
[c] *In q. vet. Teſt. c. 86.* [d] *Apud Galatinum l. 2 c. 9.*

re, ut Europæi, nec recte dicitur hebraice, *vobiscum Dominus*, sed, *Dominus tecum*: nec ait Tecuitis 2 Reg. 14: *servate*, sed, *serva me rex*, ut patet ex sacris Bibliis.

Prob. II. Ex voce ברשית *Berescit*, *in principio*, quam legit, *in Filio*, auctor *Altercationis Jasonis & Papisci* (*a*), & Tertullianus (*b*): unde Chaldæus Paraphrastes vertit, *in sapientia*. Licet ergo Hieronymus *Berescit*, exponat, in sensu grammaticali, possumus tamen theologico sensu interpretari, *in sapientia*, vel *in Filio*. Hinc Augustinus in q. ad Dulc. 8 ait: *Intelligimus Patrem in Dei nomine, & Filium in principii nomine, qui universæ creaturæ principium est*. Quam lectionem Picus etiam Cabala nititur comprobare. Vide auctorem.

Ob. I. Bellarminus. Pluralitatem personarum loc. cit. negant ostendi viri doctissimi in hebraica lingua. Nec desunt exempla, in quibus ex vi hebraicæ phraseos plurale pro singulari usurpatur; ergo &c. Prob. ant. I. Nam Gen. 24 legit hebræus, *famur Abraham Dominorum suorum*, & Exod. 20. *Non erit tibi Dii alieni*. II. *Elohim* etiam cum plurali jungitur 2 Reg. 7. *Iverunt Elohim*, & alibi passim. III. Nemo hactenus vertit *Barah Elohim*, creaverunt Dii; ergo non habet pluralem significatum.

℞. ad primam partem ant. Longe plures hæbraicæ linguæ peritos ibi deprehendisse mysterium. Nam præter Magistrum, D. Thomam, Catharinum &c. idipsum notarunt clarissimi interpretes Steuchus, Lyranus, Burgensis, & De la Haje: imo Capellus, Glassius, Meisnerus, aliique hæretici, qui Socinianos impugnarunt. Et neg. secundam partem ant.. Ad I. prob. ℞. in voce ארונין, *Adonin* literam Jod, cum sequatur suffixum, non esse notam pluralis, sed pronominis. Unde a grammaticis dicitur redundans. Deinde, licet appellativa, ut *Adonai* plurali numero pro singulari efferantur, id in primitivis, ut est *Elohim*, non habet locum. Ad II. Respondetur, *Elohim* Exod. 20 dici de Diis gentium, qui, cum plures sint, pluraliter efferuntur: dicitur autem *non erit Dii*, ut constet non esse eo cultu adorandos, qui debetur vero Deo. At 2 Reg. 7 plurali *Elohim* innuitur personarum distinctio: ad tollendam autem pluralitatem deorum, additur singulare, *ut redimeret*. Ad III. neg. maj. Cum enim Dei nomen substan-

(a) *Apud Orig. l. 4 contra Celsum*. [b] *Contra Herm. 20*.

aſntiam latine ſignificet, nemo vertit: *creaverunt Dii*, quod eſſet Scripturis oppoſitum, nam ex Jerem. 10 *Dii cœlum & terram non fecerunt*.

Ob. II. Bellarminus. Plurales voces בעלים *Baalim*, ארונים *Adonim*, & אלהים *Elohim* in ſacris literis paſſim de uno homine, aut Idolo, de Moyſe, de aureo vitulo, de arca, & aqua enunciantur; ergo ex hebraica phraſi plurale pro ſingulari uſurpatur.

℞. neg. conſ. Vox enim *Baalim* de falſis Diis in Scripturis dicitur, qui, cum plures ſint, ea vox plurali numero effertur. Singulariter effertur, ubi additur nomen unius Idoli, ut *Baal*, & *Beelphegor*. Cum de hominibus dicitur, additur ei genitivus, ibique Jod redundat, ut dictum eſt. Adjectivum ſingulare קשה *Kaſcech*, additum plurali *Adonim*, partitionem ſignificat, innuitque, ſingulos Ægypti reges crudeles futuros: hinc Vulgata legit, *tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium*. *Elohim* de uno vitulo dicitur, eo quod in cultum plurium deorum Ægypti fuerit erectus: quo nomine gaudent Moyſes, Samuel, & reges, quia Dei vices gerunt; arca ob ſpecialem Dei præſentiam; aquæ denique ad ſignificandas ſuperiores, ut imbres, & inferiores, ut fluviales, atque paluſtres.

Ob. III. Judic. 13. Manue ait, *Moriemur, quia vidimus Elohim*; ſed hic erat angelus, ergo &c. ℞. diſt. min. Et angelus Dei perſonam referebat, unde ait, *moriemur* &c. conc., ſecus, neg. Reapſe Manue hædum & libamina obtulit Domino; vel ergo angelus ille Dei perſonam gerebat, vel Manue pro vero Deo ipſum agnovit.

Ob. IV. Petavius. In Hebraica, Iſmaelitica, & Arabica lingua res eximiæ pluraliter efferuntur; ergo &c. Pr. ant. Nam & Scortum 3. Regum Salomoni ait, *date illi infantem*; ergo &c. ℞. neg. ant. Nam duo tantum exempla producit Petavius, *Baalim*, & *Adonim*, quæ cum ſint appellativa, non primitiva, ut *Flohim*, non ſunt ad rem. Ad prob. neg. conſ. Scortum enim Salomonem ſimul, ac lictorem pluraliter alloquitur.

Ob. V. Divinæ perſonæ dici nequeunt Dii, vel Domini; ergo vel mendum irrepſit in ſacris codicibus, aut *Flohim* eſt nomen ſingulare. ℞. neg. conſ. Conſtat enim. *Flohim* plurale eſſe ſingularis *Floha*. Cur autem latine reddi nequeat, *Dii*, vel *Domini* eſt, ex D. Thoma 1 p. q. 39 a. 3, *quia*

quia diversæ linguæ diversum habent loquendi modum; unde sicut Græci dicunt tres hypostases, ita apud Hebræos dicitur pluraliter Elohim. Nos autem non dicimus neque Deos, neque substantias, ne pluralitas ad substantiam referatur.

PROPOSITIO II. Ex v. 26. Genes. *Faciamus hominem &c.* demonstratur Trinitas personarum.

Prob. I. Verba illa *faciamus* sunt unius personæ alteram alloquentis, & per illa *ad imaginem &c.* divinæ essentiæ unitas designatur; ergo &c. II. Imago Patris est filius. Generatio enim per D. Thomam est *in similitudinem naturæ*: atqui filius non esset similis Patri, nisi esset ei consubstantialis; ergo &c. III. Spiritus Sanctus, cum sit mutuus amor Patris & Filii, dici potest similitudo utriusque; ergo in verbo *faciamus* intelligimus Patrem, in *imagine* Filium, in *similitudine* amorem. Nam Spiritus Sanctus est amor Patris ad Filium. Accedunt PP., qui hoc testimonio utuntur ad probandam Trinitatem personarum, Chrysostomus (a), Ambrosius (b), Theodoretus (c), Justinus (d), nec non Interpretes, & Theologi ferme omnes; ergo &c.

Ob. I. Illis verbis: *Faciamus &c.* unus Deus angelos alloquitur, ut ait Aben-Ezra, & Maimonides; ergo &c. II. Plato in Tim. ait, in productione hominis a Deo summo minores fuisse adhibitos; ergo &c. III. Deum adstantes angelos de Achabi ruina consuluisse, liquet ex 3 Reg. 22; ergo Deus hominem conditurus ait, *faciamus*, quasi cum angelis de suo opificio deliberans.

℟. neg. ant. Hebræi enim, qui hanc interpretationem excogitarunt, ne Verbum a Patre distinctum agnoscerent, plures Deos videntur adstruere, quod iis exprobrat D. Basilius: nam ad creationem opus est infinita potentia, qua caret creatura. Qui ergo cum Platone minores Deos, aut angelos cum Rabbinis assumunt, plures Deos videntur admittere, sicque *prærogativam, quam Filio negant, servulis donant*, ut ait Ambrosius. Deinde animam hominis unus Deus creavit quando *inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*. Corpus etiam 2 Genes. *formavit de limo terræ*: ergo totus homo a solo Deo creatus est, *ad imaginem Dei*, non angelorum, ut Scriptura testatur. Ad III. neg. ant. Deus enim per angelos malos, non jubendo, sed permittendo, Achab de-

(a) *Hom. 2 tom. 5.* (b) *L. 6 in Hexam. 7.* (c) *Q. 19 in Genes.* (d) *In Dialog. cum Triph.*

decepit: dedecet enim Dei bonitatem homines in mendacium inducere. Creatio autem ad ejus ſpectat omnipotentiam; ergo non opus erat, ut angelorum exquireret miniſterium.

Ob. II. Illud *faciamus* Dei auctoritatem ſignificat; qui regum more pluraliter loquitur, ut illi, *jubemus*, *interdicimus &c.* Addit Socinus, Deum, ut ſolent artifices, ſe ſe ad opificium hortari, ut Annibal venenum ſumpturus, *liberemus*, ait, *diuturna cura populum Romanum*; ergo &c.

℞. neg. ant. *Si Deus propter auctoritatem in plurali de ſe loqueretur, oportuiſſet, eum ita loqui præſertim cum legem daret in Sina*, ait Theodoretus q. 20 in Geneſ. Principes quidem, *modeſtiæ gratia, ne ſoli videantur omnia gerere*, loquuntur fere pluraliter, ait Laurentius Valla. Non ita Deus, qui ait: *ego ſum Dominus Deus tuus*. Socini commentum ſic rejicit Baſilius Hom. 9 in Exam. *Quis faber ſolus ſibi admurmurat dicens, faciamus gladium &c.?* Quod ſi homo dicat labore deterritus, non tamen Deus, qui verbo omnia fecit. Annibal milites alloquitur, qui domus ſuæ fores occluſerant, cujus rei nullum extat in ſacris literis exemplum, ubi Pharao, Achab, aliique reges ſuperbiſſimi non loquuntur pluraliter.

Ob. III. Veteres Rabbini ajunt, iis verbis Deum alloqui terram, unde hominem finxit; ergo &c. ℞. neg. conſ. Abſurdum eſt enim mortuum elementum ad opem Deo ferendam advocari.

Ob. IV. Nulla creatura eſt Deo ſimilis; ergo verba illa ſunt angelorum, quibus anima ſimilis eſt. ℞. neg. conſ. Non enim angelus, ſed Deus creavit hominem ad imaginem ſuam; quam imaginem in ratione conſtituit S. P. l. 24 contra Fauſt. 2.

Ob. V. In Deo non eſt locutio vocalis, quæ a ſpiritu non emittitur, neque mentalis, cum enim in divinis unica ſit intellectio, non poſſet una perſona ſuam intellectionem alteri dirigere; ergo ea verba ſunt Dei angelos alloquentis. ℞. diſt. maj. In Deo non eſt locutio mentalis, qua manifeſtetur cogitatio occulta, conc., qua dirigatur ſermo unius perſonæ ad aliam per communicationem divinorum conſiliorum, nego.

PROPOSITIO III. Ex verbis Geneſ. 19. *Dominus pluit ſulphur & ignem a Domino*, probatur diſtinctio divinarum perſonarum.

Prob.

Prob. I. Ibi enim nomen יהוה, *Jehova*, repetitur cum emphatica propositione מאת, *Mehet*, *ex*, *ab*, qua origo unius ab alio exprimitur. II. Nomen illud semper significat verum Deum; ergo duæ saltem personæ ibi exprimuntur, quarum una ab alia originem habet. III. Rabbi Heccados ait, *Jehova significare generantem*; *at non potest generans esse absque genito*, *propterea nos volumus*, *generantem*, & *genitum unam esse substantiam*; ergo &c.

Opp. Repetitio *Jehova* fit loco prænominis, & sensus est, *pluit Dominus a se* &c. Sic Gen. 4 habetur, *uxores Lamech* pro *uxores meæ*; ergo &c.

℟. neg. ant. Hæc enim repetitio non fit, ubi de Deo sermo est, ne Judæis idololatriæ præbeatur occasio; sed etsi daremus hoc loco Judæos revinci non posse, possent tamen hæretici, contra quos eum urget Justinus (*a*), Irenæus (*b*), Athanasius (*c*), Hilarius (*d*), aliique. Hinc Synodus Sirmiensis anathema dicit ei, qui hunc locum non de *Filio*, *ac Patre intelligat*, *sed ipsum a se dicat pluisse*. *Pluit enim Dominus Filius a Domino Patre*.

Dices. Synodus illa fuit conventiculum hæreticorum; ergo &c. ℟. neg. conf. Nam Ariani Episcopi hac in parte fidei patrocinati sunt, unde hæc Synodus recipitur ab Hilario (*e*), nec aliter sentiunt Patres Antiocheni, in epistola Synodica.

Ob. II. *Jehova* convenit Monti, Altari, ac Urbi Jerusalem; ergo non soli Deo. ℟. dist. ant. Convenit absolute, neg., cum aliquo addito, conc. Mons enim dicitur, *Dominus videt*, Altare, *exaltatio mea*, Jerusalem, *Dominus illic*. Ibi ergo Dei præsentia, non essentia designatur.

Propositio IV. Ex aliis locis veteris Testamenti personarum distinctio potest ostendi.

Pleraque proferemus, ubi agemus de Verbi, ac Spiritus S. divinitate. Interim prob. Genes. 3. 22. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est*. Et c. 11. 7. *Venite*, *descendamus*, & *confundamus linguam*. Ps. 11 *Dominus dixit ad me*, *filius meus es tu: ego hodie genui te*. Ps. 109. *Dixit Dominus Domino meo*. Ps. 32. 6. *Verbo Domini cœli firmati sunt*, & *spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Isaiæ 6. *Sanctus*, *sanctus* &c., quod de personarum pluralitate explicat

S 4 R. Jo-

(a) In *dial.* (b) L. 3. [c] *L. contra Sabell.* [d] *L.* 4. *de Trin.* [e] *L. de Syn.*

R. Jonadan. Et c. 61. *Spiritus Domini Dei super me*, quod de Spiritu sancto super Messiam habitante exponit R. Kimki; ergo &c.

Opp. Locus Gen. 3. & 11 de Angelis accipiendus est, quorum scientiam Adam expetiit. Nam de iis exponunt Philo, Augustinus, aliique. In Ps. 11 & 119 alloquitur David Salomonem. Ps. 32. Verbum significat Patris vocem, & Spiritus anhelitum oris, Trisagium Isaiæ summam Dei sanctitatem; ergo &c.

℟. ad I. neg. ant. Ibi extat *Jehova*, quod Angelis non convenit, irridetque ibi Dominus Adamum, quod similitudinem Dei concupierit, ut Angelus concupivit, non per ignorantiam, sed per debitæ considerationis omissionem. Confusionem linguarum, & alia plura fecisse Deum per angelos, non negamus, sed illi divinam majestatem verbis, ac signis præseferebant; sequitur enim: *atque ita divisit eos Dominus &c.* Locus Ps. 11 recte de Christo intelligitur, cum ipsi Messiæ hæreditas gentium sit repromissa. Sed de hoc argumento alibi. Psalmus 119. nequit accipi de Salomone, qui non sedit a dextris David, neque ante Luciferum genitus est, &c. Adde ibi etiam efferri nomen Dei tetragrammaton. De Ps. 32 hæc habet Nyssenus or. 4. Cathech. *Quænam tanta virtus proficiscitur a verbis, & ab anhelitu, ut sufficiant ad construendum cœlum, & quæ in eo sunt virtutes?* Isaiæ trisagium designat gradum superlativum, sed in eo latet mysterium, ut notat Ambrosius de Fide c. 4. Sequitur enim c. 8. *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Ex quibus pluralitas innuitur personarum; ergo &c.

Caput II.

De Judæorum, ac Sabellianorum argumento ex Dei unitate petito (1).

Aiunt itaque: Ex Scripturis unus Deus prædicatur; ergo personarum consortium excluditur. Pr. ant. Deuter. 6. *D[eus] n[o]ster Deus unus est*. Isa. 44. 6. *Ego primus, & novissimus,*

(1) Optime observat Jaquelotius [dissert. *du mistere de la Trinité*] unicum offensionis lapidem, quo Judæi in sua cæcitate tanta pervicacia versantur, ipsum esse Trinitatis mysterium, ex quo tres necessario Deos induci arbitrantur. Cum enim fide constet, unum esse

ſimus, *abſque me non eſt Deus:* v. 24. *Ego ſum Dominus*, *& nullus mecum:* c. 45. *Ego Dominus*, *& non eſt alter*; ergo &c. II. Solus Pater omnia condidit; ergo *non eſt alius*, præter Deum Patrem. III. Deus Abraham, Iſaach &c. eſt ſolus Deus Pater, nam Deus Filius a Deo Abraham dicitur glorificatus Act. 3; ergo Deus Filius alius eſt a Deo Patre.

℞. neg. conſ. Ad prob. neg. ant. Nam loca illa unitatem naturæ, non perſonæ ſignificant. Sic Deut. 6. prædicatur unitas Dei contra deorum pluralitatem, ſed myſterio non caret trina divini nominis repetitio, ut notant Rabbini apud Galat. in l. 2. c. 1. Hinc Cabbaliſtæ notant יהוה *Jehova* ter repetitum cum numerali אחד *Echad*, *unus*, numerum conficere 91, qui reſultat ex voce אמן, *Emun*, *veritas*, *amen*, ut conſtet, non eſſe ſummam veritatem, niſi trinum cum unitate conjungatur. Unde probat Glaſſius, veteres Hebræos a doctrina de Trinitate non abhorruiſſe. Iſ. 44 vaticinatur Meſſiæ adventum, qui primus dicitur, quia eſt *ante luciferum genitus*, & noviſſimus, quia in fine mundum judicabit, ut explicat Epiphanius. Ad II. neg. ant. Cum enim trium Perſonarum una ſit omnipotentia ac divinitas, Patri æque, ac Filio, & Spiritui Sancto creatio tribuitur. Ad III. neg. ant. Ad prob. diſt. ant. Dicitur glorificatus Deus Filius Chriſtianorum, ut carne indutus, ſive in natura humana, qua minor eſt Patre. conc., in natura, quam communem habet cum Patre, nego.

Præterea revincuntur Hebræi linguæ ſanctæ peritia, veterum Rabbinorum Commentariis, & Cabbaliſtarum obſervationibus, in quibus, licet plura ſint puerilia, conſtat tamen, Hebræos aliquam Trinitatis notitiam habuiſſe. Urgentur etiam Philonis ſui Theologia, qui l. de Sacr. Abel, & Cain agnoſcit in Deo ſermonem mundi opificem, qui neque eſt ingenitus, ut Pater, neque genitus, ut homines. Ad-

ſe verum Deum, nec alium, præter ipſum, jure putant a ſe Chriſtum rejici, ejuſque evangelium, unde tam immane abſurdum conſequitur. Verum cum *omnes catholici tractatores*, ut ait S.P. Aug. l. 1. de Trin. c. 4, *hoc intenderint docere*, *quod Pater*, *Filius*, *& Spiritus Sanctus unius*, *ejuſdemque ſubſtantiæ inſeparabili æqualitate divinam inſinuent unitatem*, *ideoque non ſint tres Dii*, *ſed unus Deus*, ſatis conſtat, nonniſi imperite, aut inique Chriſtifidelibus tribui Polytheiſmum.

Adde R. Maimonidem, Josephum Albo, & Aben-Ezram, qui in uno Deo distinguunt id, quod cognoscit, quod cognoscitur, & cognitionem. Cabbalistæ etiam Deum in tria lumina dividebant. Item in Gemara missio spiritus Dei memoratur. Sicut ergo per eos non repugnant in Deo tria lumina & missio spiritus, ita nec repugnat distinctio personarum.

C a p u t IV.

Ubi ex novo Testamento Trinitas Personarum demonstratur.

Non solum ex veteri Testamento, sed ex novo etiam Trinitatem evinci posse perfracte negant Unitarii; contra quos sit

Propositio. Ex novo Testamento Trinitas Personarum invictissime demonstratur.

Pr. Ex Matth. 3, Marci 1, & Luc. 3, ubi Pater & Filius monstrantur per ea verba: *Hic est Filius meus dilectus*, & Spiritus Sanctus per ista: *Descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba:* sed hæc dicta sunt de filio naturali, non de adoptivo, ut putant Unitarii; ergo &c. Prob. min. ex Hilario, qui l. 6 de Trin. ait: *alios quidem cognominatos ab eo in Filios*, quibus nempe donavit *adoptionis nomen, sed iste mihi filius est;* ergo &c. Frustra per Spiritum Sanctum gratiæ plenitudinem intelligunt, qua donatus est Christus. Quis enim gratiam descendere, aut manere dixerit corporali specie? Neque columba descendit in gratiæ signum, sed Spiritus Sanctus quasi *sicut columba;* ut Græcus habet ὡσεὶ περιστερὰν, in quo ὡσεὶ pro similitudine, non pro identitate usurpatur; ergo Spiritus Sanctus, non columba descendit, nec inde sequitur, quod inepte arguit Schlictingius, Spiritum Sanctum dispertitum fuisse, dum igneis linguis apparuit. Nam a signorum aut imaginum partitione non arguitur divisio personarum, cum unius principis esse possint plures imagines, unde act. 2 dicitur *apparuerunt dispertitæ linguæ*, ob carismatum divisionem, *seditque supra singulos*, ob Spiritus Sancti unitatem.

Pr. II. Matth. 28. præscribitur baptisma *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; sed *in nomine* unitatem substantiæ, alia verba trinitatem significant personarum; ergo &c. Si enim Pater & Filius distinctæ personæ sunt, erit etiam Spiritus Sanctus, qui eodem modo hic exprimitur, & alibi dicitur, *missus, descendens, sedens, &c.* ut persona subsistens.

R. So-

℞. Sociniani posse baptisma conferri in nomine plurium, qui unum natura non sunt. Ita ad Cor. 10. *omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari*; sed nubes & mare alia sunt a Moyse natura; ergo &c. Item Exod. 14. *Crediderunt Domino & Moysi*; 1. Reg. 12. *timuit Dominum & Samuelem*. Commendatur etiam anima *in nomine Patris &c. & angelorum*, & ipsæ humanæ leges nomine principis, & magistratus promulgantur.

Sed contra: non ait Apostolus baptizatos in nomine Moysis, nubis &c. (quod esset eandem fidem mari, & nubi tribuere) sed in Moyse, quia huic Hebræi credidere, & eo duce iter ingressi sunt sub nube, & per mare. Deinde Apostolus ibi vult præfiguratum baptismum in *Moyse*, *nube*, *& mari*, ac si dicat: quasi baptizati sunt; omnia enim in figura contingebant illis; inepte ergo inde arguitur contra formam nostri baptismi. Locus Exod. 14 significat, Israel Deo, ut Domino, Moysi, ut ejus servo credidisse. Ex 1. Regum eruitur, nos & Deum, & homines simul timere posse, non posse tamen iis devoveri, ut sacramentorum auctoribus. In animarum commendatione τὸ *in nomine* est nota invocationis, licitum est autem etiam angelos invocare, ut intercessores. At in forma baptismi τὸ *in nomine* summam auctoritatem, & potestatem significat. Ad ultimum dico: leges ferri nomine principis, ac magistratus, ubi viget Aristocratia: at in Monarchia non recte dicitur, imperat princeps & magistratus, sed, imperat magistratus nomine principis.

Prob. III. Ex Ep. 1. Jo. c. 5 v. 7: *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*; ergo &c. ℞. I. Erasmus, Simonius &c., hunc versiculum non esse genuinum. ℞. II. alii, nullius roboris esse, ex quo Patres contra Arianos eo usi non fuerint. ℞. III. alii, ibi sermonem institui de testimonii, non de naturæ unitate.

Propositio II. Germanus est, non adscititius laud. versiculus 7.

Prob. I. Licet enim in aliquibus mss. desideretur, invenitur tamen in aliis pluribus: nam Robertus Stephanus, Lovanienses, & Correctorium Bibliorum, ex magno numero mss. in paucis deesse testantur. Extat ex Amelotio in vetustissimis Vaticanis, ex Erasmo ipso, ac Simonio, in Britannico, & Sangermanensi annorum 800. In melioribus tandem, ex Valla, Calvino, Beza. Aliud vetustissimum

lau-

laudat Grotius:& Salmeron Hispaniensem & Rhodiensem codices laudat Erasmo cognitos; constat ergo ex tanto mss. numero versiculum 7 esse germanum. Nec obstat in aliquibus mss.desiderari, id enim forte accidit amanuensium incuria, ob repetitionem verborum: *& hi tres unum sunt*. Sic Jerem. 30 in pluribus græcis codicibus LXX. quatuor commata desiderantur, eo quod repetantur verba, *propter multitudinem &c.* Et Jos. 22 in pluribus hebræis deest v. *Civitates quatuor &c.*, qui tamen extat ex Glassio in vetustissimis mss.

Prob. II. ex contextu. Nam particula copulativa 8. v. *Et tres sunt &c.*, & v. 9. *Si testimonium &c.* ostendit, de utroque testimonio Joannem disseruisse. Quod confirmatur ex ejus scopo: scripsit enim contra Ebionitas, qui ajebant, Christum ante Mariam non fuisse. Duplici ergo usus est testimonio, ut Christi divinitatem probaret, & veritatem Dominicæ Incarnationis; ergo ex mss. codicibus, ex more Amanuensium, & ex ipso contextu germanitas vers. 7 demonstratur.

Propositio III. Plures Ecclesiæ PP. auctoritatem versiculi 7. agnovere.

Prob. Nam, præter Tertullianum, & Cyprianum, qui non ita aperte loquuntur, ut germanum laudant hunc v. Eugenius Carthaginensis (*a*), auctor Prologi in Epistolas Canonicas, Higinius Papa (*b*), Victor Vitensis (*c*), Vigilius Taspensis (*d*), Innocentius III. (*e*), qui in ipso Lateranensi Concilio eo usus est contra Abbatem Joachimum, D. Bernardus (*f*), aliique (*g*). His adde Athanasium Africanum Episcopum, qui antiquæ Italicæ semper adhæsit, quique v. 7. laudat in expositione Symboli a Blanchinio edita, & Cassiodorum, qui emendatissimis codicibus usus est, in lib. Complexionum, quas vulgavit Maffejus.

Propositio III. Ex laudato versu 7. evincitur personarum distinctio.

Prob. Ibi enim Pater, Verbum, & Spiritus sanctus dicuntur tres, & unum; atqui non sunt unum unitate consen-

(a) *In Profess. Fidei Hunnerico exhibita an.* 484.
(b) *In Ep.* 1 *ad Orth.* (c) *L.* 3 *de Pers. Vandal.*
(d) *L.* 3 *ad Varimad.*, *qui Tom.* 6. *Bibl. PP. inscribitur nomine Idacii Clari.* (e *Cap* Quadam *de celebr. Miss.*
(f) *Serm.* 1 *&* 2 *in oct. Pasch.* (g) *Apud Tournelium, L' Herminie, Bullum, Blanchinium &c.*

sensus, & testimonii, ut infra ostendemus; ergo sunt unum unitate naturæ.

Ob. I. Erasmus. D. Cyrillus l. 14. Thes. profert contra Arianos versum 8, non 7. Nec ejus meminit S. P. Aug. contra Maximinum, nec Beda in observandis vetustis codicibus diligentissimus. II. Hieronymus primus fuit, qui versiculum. 7 dolo malo intrusit ex Græcis codicibus. Nam vel Græci codices variabant, vel non: si primum, incerta est vera lectio; si secundum, cur ergo Patres omittunt? Hinc est Hieronymum, tanquam falsarium, apud aliquos audiisse. III. Cum constet codices variasse, nil prodest contra hæreticos hujusce versus additio; ergo &c. IV. Erasmus, qui ex Britannico hunc v. addiderat, videns deesse in Burgensi, & Vaticano, rursus expungere coactus est; ergo &c.

℞. ad I. & II. neg. cons. Ideo enim Patres illi hunc locum Arianis non objecere, vel quia habebant ad manus codices eo versu destitutos, vel quia de ejus authentia disputare noluerunt, cum possent aliunde Arianos confutare. Usi tamen sunt Patres alii supra laudati; ergo extabat hic versus in eorum codicibus. Extabat etiam in antiqua Itala, qua Athanasius, & Cassiodorus usi sunt, ex quibus patet responsio ad II. Hieronymus enim publicam lectionem restituit, non corrupit, ut quidam obtrectatores opponebant, nam Ecclesiæ omnes ejus editionem apertis ulnis exceperunt, quod non fecissent, si communem lectionem immutasset. Ad III. neg. ant.. de quo vide Prop. II. Ad IV. neg. cons. Nam in Burgensi codice mendum irrepsit amanuensium incuria. Vide Prob. I. Prop. II. Vaticano Erasmi codice vetustiorem profert Amelotius. Neque illi accessit auctoritas pontificia, ex quo in Pontificis bibliotheca servetur, ut ineptit Erasmus.

Ob. II. Simonius. I. Deest v. 7 in 7 regiis mss., in 5 Colbertinis, in pluribus Græcis, Latinis, Syriacis, Arabicis, & Ethiopicis; ergo &c. II. In aliis v. 8. præmittitur 7; ergo ex margine in textum irrepsit. III. Nullus ejus meminit ante V. sæculum. IV. Nec meminit Hieronymus, cui falso adscribitur Prologus in epistolas canonicas; ergo &c.

℞. Ad I. neg. cons. Cum enim extet in aliis melioris notæ, cur desit in aliquibus, Prop. II. dictum est. Ad II. neg. cons. In iis enim amanuenses reposuere, quod omiserant; unde in Sangermanensi extat hic versus in textu, non in margine. Ad III. neg. ant. Laudarunt enim ante V. sæculum hunc v. Athanasius, Hyginius, aliique Hieronymo vetustiores. Quod

Quod spectat ad Prologum in epistolas canonicas, perperam Hieronymo eum abjudicat Simonius. Quod enim ait I., desiderari in pluribus vetustissimis codicibus, respondent Maurini, extare in regiis num. 3561, & 3564, in quatuor Sangermanensibus, in Colbertino, & Corbejensi antiquissimis. Addunt desiderari in mss. regio numero 3564 præfationem in libros Esdræ, & in aliis præfationem in psalmos, quas nemo Hieronymo abjudicat. Quod ait secundo, quosdam codices retinere Prologum sine auctoris nomine, ℟. Maurini, alias plures Hieronymi præfationes reperiri sine auctoris nomine, ut in codicibus mss. Montis majoris, in Canone veritatis, in Colbertino numero 16, in Sangermanensi numero 164 &c. Quod ait tertio, hujus Prologi auctorem eum esse, qui libros novi, & veteris testamenti unico volumine complexus est, ut constat ex præfatione Act. Ap., quæ non a Hieronymo, sed ex ejus Prologo Galeato constructa est, ℟. Maurini, præfationem in Actus desumptam esse ex epistola Hieronymi ad Paulinum. Nam in prologo Galeato de libris novi testamenti altum est silentium. Ex quibus revincitur Simonius, Oudinus &c. Verum quidem est aliis de caussis hunc prologum Hieronymo abjudicasse Patres Maurinos, quos tamen refellit Tournelyus de Trin. pag. 116.

Ob. III. Hæretici. Ex vers. 8. non infertur unitas substantiæ; ergo nec ex 7. ℟. I. Cum ea verba: *Et hi tres unum sunt*. deesse in 15 vetustissimis codicibus testentur Lovanienses, Grotius censet addita ab Arianis. Alii ajunt, haberi in Græcis, *in unum sunt*, & apud Vigilium, *in nobis sunt*. Verum licet responsiones istæ probabiles sint, cum tamen ea verba in Vulgata legantur, & apud Augustinum l. 2 contra Maximinum c. 24, germana esse censemus. Itaque

℟. II. neg. cons. Nam spiritus, aqua, & sanguis signa sunt, non unum substantia, sed unius substantiæ; ut si dicam: *petra, & aqua sunt unum*, significans in petra Christum, in aqua Spiritum sanctum; non sequitur petram & aquam esse unum natura, sed quod unam naturam habeant Christus, & Spiritus sanctus, quorum signa sunt. Quod vero *spiritus, aqua &c.* sint signa, probat S. P. ibidem: ait enim, spiritum significare Patrem ex Jo. 4, *Spiritus est Deus*; sanguinem esse Filium ex Jo. 1, *Verbum caro factum est;* aquam Spiritum sanctum ex Jo. 7, ubi *flumina* Jo. interpretatur *de spiritu, quem accepturi erant credentes;* ergo cum di-

dicitur *spiritus*, *aqua*, *& sanguis unum sunt*, non ostenditur unitas in se, sed in substantia Patris, Filii, & Spiritus sancti, qui per hæc sacramenta significantur. Contra Pater, Verbum, & Spiritus sanctus cum signa non sint, unum dicuntur unitate naturæ. Deinde spiritus, aqua, & sanguis, quia ad eandem Christi substantiam spectabant, exierunt enim de ejus corpore, recte dicitur quod unum sunt: Pater vero, Verbum, & Spiritus sanctus non sunt unum, ut partes divinæ substantiæ, quæ simplex est, sed unitate naturæ. Quia Pater, Verbum, & Spiritus sanctus unus est Deus. In Græco legitur *μαρτυροῦντες*, *qui testimonium dant*, masculini generis post neutra, τὸ πνεῦμα, τὸ ὕδωρ, τὸ αἷμα, ut constet, hæc verba ad præcedentem versum 7 referri *τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες*, *tres sunt &c.* Tandem non fit ibidem comparatio inter unitatem testimonii cœlestis, & unitatem spiritus, aquæ, & sanguinis, sed inter rem, quam testificantur: Apostolus enim ibi ostendit, Christum verum Deum ex testimonio cœlesti, & verum hominem ex terrestri, idque ob hæreses exortas circa divinam, humanamque naturam.

CAPUT IV.

Ubi solvuntur hæreticorum objecta ex novo Testamento petita.

SAbelliani, & Sociniani ex novo testamento Trinitatem personarum his argumentis impugnant.

Ob. I. Crellius. Jo. 17 legitur: *hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum &c.*; ergo solus Pater est Deus. Prob. cons. Si dicatur: solus Christus est redemptor, sensus est, nullum esse redemptorem, præter Christum; ergo a pari.

℟. dist. ant. Et ibi solus Pater dicitur Deus per exclusionem inanium Deorum, conc., per exclusionem Filii, & Spiritus sancti, neg. Non enim sensus est Patrem solum esse Deum, sed Patrem esse illum solum verum Deum. Significat enim ibi Joannes, vitam æternam comparari per fidem in unum Deum, & incarnationem Filii, & modum præscribit parandæ vitæ æternæ, ut ejurata pluralitate Deorum, unum Deum confiteamur, & Christi doctrinam, religionemque sectemur. Unde Ignatius ep. ad Magnes. de Christo ait; *ad multitudinem impactis Deorum, unum & solum verum Deum annunciat Patrem suum*. Et 1 Thess. 9. *Conversi*

estis

estis ad Deum a simulacris servire Deo vero, & expectare Filium ejus, ubi *Deus verus* non dicitur per oppositionem ad Filium, sed ad simulacra, & idola.

Ob. II. Apostolus 1 ad Cor. 8 ait: *Nobis unus Deus Pater, ex quo omnia... & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia &c.*; ergo Deus differt a Domino, & illud nomen Patri, hoc Filio tribuitur. ℟. I. Retorqueo argumentum. Sicut enim Christus dicitur unus Dominus, non excluso Patre, ita Pater dicitur unus Deus, non excluso Filio. ℟. II. neg. conf. Pater enim dicitur solus Deus per exclusionem inanium Deorum, ut constat ex verbis præcedentibus: *Etsi sunt, qui dicantur Dii, nobis tamen unus &c. Ubi* Pater Deus dicitur per oppositionem ad eos, qui dicuntur Dii. Habent ergo verba illa catholicum sensum, nempe, *nobis unus Deus Pater, ex quo omnia*, idest rerum principium, & origo divinitatis, *& unus Jesus Christus, per quem omnia*, idest nulli creaturæ subjectus, sed sapientia Patris, per quem fecit & sæcula; ergo &c.

Ob. III. In 1 ad Cor. 12 ait Apostolus: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, & divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & divisiones operationum sunt, idem autem Deus*, ubi unus tantum dicitur Deus; ergo &c. II. Cohæret apostolicum symbolum, & Constantinopolitanum, quæ habent, *Credo in unum Deum Patrem*; ergo &c.

℟. I. neg. conf. Apostolus enim ibi alloquitur *gentes ad simulacra euntes*, spe futura sciendi &c. Quærere ergo poterant Corinthii, cur non omnes futura prædicerent, ut prophetæ? Cui quæstioni respondet *divisiones gratiarum sunt &c.*, idest, non omnibus omnia dantur, sed omnia ex eodem spiritu sunt, & ad eundem Dei cultum pertinent, ut diversi ordines ministrorum ad unius Domini famulatum, sicut diversa corporis membra, quæ non eundem actum habent, ad unius hominis vitam.

℟. II. alii neg. conf. Apostolus enim nomine *spiritus Domini, & Dei*, vel unum spiritum innuit, vel tres personas. Si I., ea dicuntur de variis Spiritus sancti muneribus, cui gratia proprie convenit, ut ministratio Domino, operatio Dei omnipotentiæ; si II., Dei nomen accipitur, prout est deitatis principium, quo sensu Pater specialiter Deus appellatur. Ad II. neg. conf. Symbola enim sunt instituta, ut ab idololatria revocati, possent ab opinione *multitudinis Deorum removeri*, ait Cyrillus l. 2 de Ador. Additur etiam divinitas Filii iis verbis: *& in Jesum Christum unicum Domi-*

minum nostrum. Unde Ambrosius in 1 ad Gal. ait: *Nec minorem Filium significat, cum Dominum vocat, nec Patrem majorem, quia Deum appellat, quia non erit verus Deus Pater, nisi & Dominus sit, neque verus Dominus Filius, nisi Deus sit*. Eodem modo respondetur aliis Scripturæ locis, ex 1 ad Tim. 25, ad Rom. 3, Jo. 44, ubi ad exclusionem inanium Deorum unius Dei mentio fit.

Ob. IV. Wolzogenius. Romani theologi docent, Trinitatis mysterium ex Scripturis non probari, sed traditionibus. Hinc Petavius de Trin. l. 1 c. 1 ait, *ante Nicænum Conc. perfecte sciri non potuisse, quia post certamen cum Arianis, Catholicis est revelatum*. Bellarminus l. 4 de verbo Dei c. 6: *Cum ex scriptura non convincerentur Ariani damnati sunt ex sermonibus non scriptis*. Eadem habent Sacroboscus (a), Skarga (b), Salmeron (c), Florimundus (d), Hosius, Fevardentius, Gordonius, Gretserus, aliique; ergo &c.

℞. neg. ant. Nusquam enim Romani theologi hoc docuere; sed solum ajunt, præter Scripturas, etiam traditione dogma Trinitatis ad nos derivasse. Porro traditio necessaria est, ut vera Scriptura, ejusque sensus intelligatur, ubi est obscura, & eget declaratione. Hæc Petavius c. 1 de Trin., ubi non extant verba a Wolzogenio citata, quæ, si scripsit alicubi, accipienda sunt de vocibus *Omousion*, *Usiæ &c.*, quæ Nicæna Synodus consecravit, & de quibus agit Petavius l. 1 c. 3. Falsum est autem, Nycænos Patres non pugnasse pro fide Trinitatis scripturis. *Allegarunt enim*, ait Theodoretus l. 1 Hist. c. 8, *ex scriptura resplendescentiam, fontem, flumen &c., & hoc: in lumine tuo videbimus lumen, & hoc: Ego & Pater unum sumus &c.* Nec aliter docent Sacroboscus, & Salmeron. Sed, etsi Patres sola traditione Arium damnassent, esset tamen irrefragabile eorum judicium. Bellarminus falso citatur a Wolzogenio; ait enim ibidem: *etsi quædam scripturæ poterant afferri contra Arianos, tamen, quia Arius etiam proferebat scripturas, ex doctrina non scripta, sed tradita illum condemnaverunt*. Non ait ergo Bellarminus, Arianos Scripturis revinci non posse, sed, cum scripturis abuterentur, ex traditionibus eos refellerunt Nicæni Patres. Skarga ait solum, Apostolos non statim neophytis aperuisse Trinitatis arcanum, quod etiam Paulus fecit in Areopago. Hosius vero, aliique ajunt, non omnia scitu ne-

[a] *In defens. Trid. c. 6.* (b) *Ad Christi verba:* Baptizate.
[c] *Comment. in Jo. 16.* (d) *Hist. de ortu & progressu Her.*

necessaria ex Scripturis probari, adeoque traditiones non esse rejiciendas, quod nos etiam suo loco ostendemus. Non est tamen negandum, Petavio quædam dura excidisse, quamvis constet (*a*), Trinitatem personarum ex verbo Dei scripto eum demonstrasse.

CAPUT V.

De Patrum traditione circa Trinitatis mysterium.

NOt. Veteres Patres Trinitatem agnovisse, non inficiantur Sociniani: ajunt tamen, eos Platonicorum placitis plus æquo addictos, Arianis ex parte adhæsisse, quod falsum esse infra ostendemus.

PROPOSITIO. Veteres Patres catholice de Trinitate sensere.

Prob. I. Clemens in ep. ad Corint., quam laudat Clemens Alexandrinus, Origenes, Eusebius &c., ait: *Vivit Deus, & Dominus Jesus Christus, & Spiritus sanctus*. Justinus martyr in dial. docet, præter Deum Patrem, *esse Filium virtutem Dei, ac Deum numero alterum*. Athenagoras Apol. 9. ait: *Non esse ridiculum, Deo esse Filium, cum Pater, & Filius unum sint*. Iræneus l. 5 adv. hær. c. 6 ait: *Patrem, & Filium vere Deum esse*. Item Dionysius ad Rom. in ep. contra Sabellianum, & Tertullianus contra Praxeam Trinitatem tam perspicue defendit, ut Clerico tres admisisse substantias visus sit. De Græcis aut Latinis Patribus, qui post tertium sæculum floruere, dubium non est. Vide Basilium Magnum (*b*), Cyrillum Hierosolymitanum (*c*), Nazianzenum (*d*), Epiphanium (*e*), Chrysostomum (*f*), Theodoretum (*g*). Quid plura? *Omnes Catholici tractatores hoc intenderunt docere, quod Pater, Filius, & Spiritus sanctus unius ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divinam insinuent unitatem, ideoque non sint tres Dii, sed unus Deus*, ut scribit S. P. Aug. l. 1 de Trin. 4. Prob. II. Ex Conciliis Nicæno I., Constantinopolitano, Toletano I., Arelatensi, Lateranensi, & Tridentino. Prob. III. ex Romanis Pontificibus Dionysio (*h*), Hormisda (*i*), Gregorio Magno (*k*), Aga-

---

(a) *Ex l. 2. c. 7 & seq.* (b) *In Exercit. Monast.* (c) *Catech. 6.*
(d) *Or. 13. 29. 32.* (e) *Her 56, & 57.* (f) *Hom. 2 in Marc.*
(g) *Quæst 20 in Gen.* (h) *Apud Athan. Ep. de Syn. Nic.*
(i) *Ep. 76. ad Justinum.* (k) *In Symbolo.*

Agathone (*a*), Leone IX (*b*), Innocentio III. (*c*). Adde Imperatorem Justinianum, Basilium, Leonem philosophum, Carolum M., & Catholicos omnes. Nec dicas, Gentiles nunquam Catholicis Deorum pluralitatem objecisse, quæ ex Trinitate consequi videtur; non enim extant omnes Gentilium libri, nec primi Christiani Ethnicis irrisoribus revelarunt prima fidei capita, ut est Trinitas, Incarnatio &c. Deinde ex Justini apologia constat, Christianos ab Ethnicis redargutos esse, quod Christum ut Dei filium haberent. Imo Praxeas, & Celsus pluralitatem Deorum Catholicis objecere, quos Tertullianus, & Origenes confutarunt.

Nonnulli Scholastici Trinitatem probant ex l.6 & 8 Constit. Apost., quæ sub Clementis nomine circumferuntur, sed eas spurias esse norunt eruditi. Proferunt alii Areopagitæ libros de divinis nominibus, & de myst. Theol., quos genuinos censuit contra Erasmum Facultas Parisien., Alexander, Annatus &c. contra Launojum, Morinum, Dupinium &c., sed alii pluribus momentis apocryphis accensent. Laudat etiam Coccius epistolam Prochori, sive Joannis historiam; sed hanc fabulosam censent Baronius, Bellarminus, Alexander, aliique. Accedit Hermæ, seu Pastoris liber scriptus circa an. 69., ubi Christus vocatur Deus antiquior omni creatura, & Spiritus Sancti divinitas ex eo comprobatur. Hic ab Origene (*d*), & Irenæo (*e*) Scripturæ nomine insignitur. Rejicitur tamen ab Eusebio (*f*), Rufino (*g*), Prospero (*h*), Gelasio (*i*): sed, licet non sit in canone, est tamen optimæ notæ, simplex, & Ecclesiæ utilis, non tamen hæreticis revincendis aptissimus. Sunt qui S. Zenonis Veronensis Episcopi Conciones in medium proferant, sed eas a Basilio, Hilario, aliisque Græcis, Latinisque scriptoribus absque delectu desumptas esse, ab eruditis est observatum. Ut taceam, S. Zenonem passum sub Gallieno non potuisse Arianam hæresim multo posteriorem perstringere. Cæterum libri Apocryphi, si antiqui sint, neque corrupti, possunt traditionem ostendere, quæ vigebat in Ecclesia, quo tempore sunt exarati.

[a] *Ep. ad Const.* [b] *Ad episcopum Antioch.*
(c) *L. 4 de myst. Miss c. 1.* [d] *Hom 1 in Ps. 37.* (e) *L. 4. c. 3.*
[f] *L 3 c. 25.* (g) *In Symbolo.* [h] *c. 30. contra Coll.*
[i] *In Decreto de script. can.*

CAPUT VI.

Trinitatis mysterium, etsi incomprehensibile, non est denegandum.

HÆretici, ut Trinitatis mysterium pessumdent, ad humanam nos provocant Philosophiam. Itaque

Opp. I. Nullum est tam sublime mysterium, quod scrutandum non sit; ergo &c. Prob. ant. Ap. 1. ad Tess. v. 21. jubet, ut probemus omnia, & quod bonum est, teneamus. Sola enim Scriptura via est indagandi veritatem, ad quam, veluti ad Lydium lapidem, religionis controversiæ sunt exigendæ: nec spectat ad fidem, quod in sacris literis non continetur, aut inde legitime non infertur. Addunt *mysterii* nomen ad terrendos rudes invectum, ne veritatem inquirant. Nam de re qualibet duo quæri solent: an sit, & quomodo sit? Licet ergo Trinitas in unitate mysterium sit, nemo vetat, ne inquiratur, an sit. Non enim religionis capita sine probatione obtrudi debent; ergo, si ratione non constet, Trinitas Personarum non est credenda.

℟. neg. conf. Licet enim cœco modo non sit credendum, ubi tamen Scripturis, aut traditione constat de veritate revelationis, captivandum esse *intellectum in obsequium Christi*, ait Ap. 2. ad Cor. 10. Nec temere scrutandum, quod mentis aciem excedit. Recte ergo monet Apostolus, ut omnia probantes, quod bonum & verum est teneamus; non enim omni spiritui credendum est, ex Jo. ep. 1 c. 4. Ceterum si sola scriptura est fidei norma, cur ergo adhibent hæretici philosophica argumenta? Cur negant dogmata, quæ rationem excedunt? Sit itaque Scriptura fidei norma, eique Deum unum in Patre, Filio, ac Spiritu Sancto proponenti credamus. Nam, si Scripturæ clare Trinitatem insinuant, cur syllogismis certamus? si obscure, cur tentamus mysteria ratione assequi? Hoc mysterium perspicue in novo Testamento revelatum esse, supra ostendimus, quod si esset obscurius, non ratio, sed Ecclesia consulenda esset: alias non fides, sed ratio esset prima credendi ratio. Duo quæstionum genera distinguimus, sed in mysterio, ubi constat rem esse, non quærimus, quomodo sit. Si enim obvia ignoramus, quanto magis remotissima? Narrent Unitarii, si valent, creationis, resurrectionis, & conceptionis Dominicæ modum. Explicent alia infinita naturæ arcana. Dicant cum Wol-

Wolzogenio, se nescire; cur ergo credunt, si modum ignorant? Quia certi sumus, ajunt, *quod sit*, *non quomodo sit*. Idipsum respondent Catholici.

Dices. Ex hac responsione sequitur, Trinitatem esse mysterium, ut res naturales. ℟. neg. ant. Nam rerum naturalium existentiam naturaliter novimus, non modum, at vero Trinitatis sine revelatione utrumque ignoramus.

Dices II. Cur ergo student Scholastici modum exponere, quo Deus unus est, & trinus? ℟., eos duci argumentis, quæ ratio imaginis, & amoris suppeditat, quem Deo inesse revelatione acceperunt. Non enim sine ratione credimus. Hæc autem suadet, non rationi fidem subjiciendam esse, sed fidei rationem, ut infra videbimus.

Caput VII.

Socinianorum sophismata diluuntur.

OB. I. Dogma Trinitatis seipsum evertit: statuit enim unum Deum, & tres Deos. Nam Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus Sanctus est Deus; ergo tres sunt Dii. Sicut enim per Trinitarios Pater est persona divina, Filius, & Spiritus S. est persona divina; ergo tres sunt personæ divinæ, sic per Unitarios Pater est Deus summus, Filius, & Spiritus sanctus est Deus summus; ergo tres sunt Dii summi.

℟. neg. ant. Non enim sequitur, ex quo singulæ personæ sint Deus, tres esse Deos summos, cum quævis persona unam habeat eamdemque naturam. Deus enim spectari potest, & quoad substantiam, & quoad subsistentiam, ut cum dico Patrem, divinam substantiam intelligo cum sua subsistentia, idest Paternitate: cum dico Filium, eamdem substantiam dico cum sua hypostasi, idest filiatione. Idem de Spiritu sancto dicendum est.

Pater ergo est Deus, idest divinam habet substantiam cum personalitate Patris, Filius, & Spiritus sanctus eamdem substantiam habent cum personalitate Filii, & Spiritus Sancti; ergo triplex est in eadem substantia personalitas. Nec valet comparatio de trina personalitate: Pater enim non est divina substantia indefinite, sed cum suo modo existendi, qui est Paternitas. Idem de Filio, & Spiritu Sancto dicimus; ergo tres sunt existendi modi in una eademque substantia, quæ consequentia catholica est.

Falsum est etiam eodem modo numerari Deum in pri-

mo ac secundo syllogismo. Deus enim ratione naturæ, quæ simplex est, numerari non potest, sed tantum ratione personæ, quæ est triplex. Numerus enim & distinctio vel oritur ex limitatione, vel ex ordine ad aliud. Dei ergo natura, utpote infinita, numerari non potest, licet possint personæ, quæ ad invicem referuntur.

Ob. II. Ex Dogmate Trinitatis sequitur, Patrem esse Filium, & vicissim. Dici enim potest: Deus ille unus est Pater, Filius est Deus ille unus; ergo Filius est Pater. Idem de Filio, & Spiritu Sancto dici posset. Major est in Scriptura, Min. catholicorum, consequentia sequitur.

℟. neg. ant. Ad prob. dico, ex præmissis illis particularibus nihil concludi; idem est enim ac si dicas, Petrus est homo, Paulus est homo; ergo Petrus est Paulus. ℟. II. dist. maj. Deus ille unus est Pater, prout Dei substantia contrahitur ad unum subsistendi modum, conc., prout omnes complectitur, neg. Sic enim Pater non est ille unus Deus, nisi una cum Filio, & Spiritu Sancto: unde retorq. argumentum: Deus ille unus est Pater, prout Deus est divina substantia in supposito Patris; sed Filius non est hujusmodi; ergo Filius non est Pater.

Ob. III. Ex hoc dogmate sequitur, tres personas non esse unum verum Deum. Nam verus Deus est Pater, sed Filius non est Pater; ergo &c. Vel verus Deus est Filius, sed Pater non est Filius; ergo non est verus Deus.

℟. neg. ant. Ad prob. dist. maj. Verus Deus est Pater, idest divina substantia, cum uno subsistendi modo, conc., cum omnibus subsistendi modis, nego.

Ob. IV. Sequitur ex Trinitate, quamvis personam trinam esse, nam Deus ille unus est trinus, sed quævis persona est Deus ille unus; ergo &c. ℟. neg. ant. Ad prob. dist. maj. Est trinus, si sumatur adæquate, tam secundum id, quod dicit absolute, quam connotative, conc., inadæquate, & prout divinitas coarctatur ad unum subsistendi modum, nego.

Ob. V. Quæ sunt eadem realiter uni rei, sunt eadem realiter inter se ex noto axiomate &c. Sed tres personæ realiter distinctæ sunt idem uni rei, idest essentiæ divinæ; ergo & inter se. Hinc Trinitarii probant, attributa divina inter se non distingui, quia cum uno tertio, idest divina essentia, sunt eadem.

℟. neg. maj. Illud enim axioma (quod in Deo non habet locum) valet in iis, quæ convertuntur ad invicem, non in iis, quæ opponuntur. Nam rationale, & irrationale idem

idem sunt cum animali, sed quia sunt differentiæ oppositæ ejusdem generis, realiter inter se distinguuntur: cum ergo divinæ personæ invicem opponantur, licet idem sint cum essentia, non sunt idem inter se. Non est tamen eadem ratio de attributis, quæ, cum sint absoluta, non possunt opposita relatione distingui, adeoque sunt eadem inter se.

Ob. VI. Supposita Trinitate, in Deo esset una simul & tres substantiæ, idest tres distinctæ personæ; ergo &c. ℟. neg. ant. In Deo enim unica substantia est, & tres subsistentiæ, seu tres existendi modi, Pater nempe, Filius, & Spiritus S., *& hi tres unum* substantia *sunt*.

Ob. VII. In creatis una substantia intelligens una est tantum persona; ergo Deus, cum una sit substantia intelligens, non tres, sed una est persona. Nec alia est ratio Dei & creaturæ, ex quo Deus sit infinitus, craturæ finitæ: ideo enim finita substantia unam tantum personam constituit, quia persona totam in se substantiam complectitur, nec potest eadem substantia eodem tempore bis esse idem: sed eadem ratio in Deo est. Quævis enim persona divina totam divinam substantiam complectitur, nec partem decerpit; ergo non magis substantia infinita potest plura in se habere supposita, quam finita. Adde, quod si divina substantia plures contineret personas, quia est infinita, non tres, sed infinitæ personæ fingi possent; ergo &c.

℟. neg. cons. Duæ enim aut plures subsistentiæ creatæ nequeunt esse in eadem natura, non quod repugnet, unam naturam ad plurium jura pertinere (plures enim theologi docent, tres simul personas divinas potuisse eandem naturam humanam assumere) sed quia personæ creatæ, cum essentia discrepent, arguunt distinctam substantiam, nec possunt in unica hominis, vel angeli natura plura inveniri supposita. Tres ergo personæ divinæ, quæ non discrepant essentia, eandem possunt terminare naturam, cum sint indistinctæ, nec una persona decerpit partem substantiæ divinæ, sed illam determinat sub uno tantum respectu, cumque hi respectus sint plures, plures sunt quoque personæ. Cur autem non sint infinitæ, evincimus, I. ex scriptura, quæ tres tantum enumerat; II. ratione, quia summum bonum non potest se se ad intra communicare, nisi per generationem, & processionem. Nec potest esse nisi unus Pater, eique unus Filius, qui mutua dilectione Spiritum S. producunt.

Ob. VIII. In hoc dogmate nequit intelligi, quomodo Filius & Spiritus S. sunt personæ infinitæ, si carent generandi

randi potestate? Cur Spiritus S. aliam personam non generet? Cur non dentur termini infiniti aliorum attributorum? Cur infinite perfectus non habeat infinitas operationes, quibus communicatione naturæ infinitæ personæ constituantur.

℟. Gignendi vim esse etiam in Filio, & Spiritu Sancto, nec tamen gignere, quia hæc est personæ proprietas, non perfectio substantiæ. Cum enim Spiritus S. ab aliis personis procedat, non habet rationem principii respectu divinæ naturæ, sicuti nec habent divina attributa, quia referuntur aut ad creaturas, ut omnipotentia, providentia &c., vel ad essentiam, ut æternitas &c., non vero ad terminum subsistentem. Deus autem, utpote simplicissimus, unam habet operationem, idest divinam substantiam, sola terminorum connotatione multiplicem: falsum est ergo perfectioris substantiæ plures esse operationes.

Ob. IX. Primum Trinitatis fundamentum, hoc est distinctio inter essentiam, & personas, labile est. Nam Dei essentia est ejus natura, per quam Deus est, persona autem est substantia completa & intelligens; ergo tres personæ erunt tres substantiæ intelligentes. Ad hæc, persona est res completa; ergo habet suam singularem essentiam; ergo qui statuit in Deo tres distinctas personas completas, tres etiam essentias admittit. Multiplicatis enim personis, etiam essentia multiplicatur.

II. Trinitatis fundamentum est, in eadem essentia trinum existendi modum affingere, sed hoc est absurdum, sic enim essentia non una res esset, sed multiplex, quot sunt modi, quibus existit. II. Hoc est ipsum Sabellii commentum, qui ait, Deum summum esse unam personam, quæ se tribus modis, ut Patrem, ut Filium, ut Spiritum S., revelavit; ergo &c. III. Deus ob infinitatem essentiæ unam habet essentiam; ergo unum existendi modum.

III. Fundamentum est personarum περιχώρησις, seu *circumincessio* unius personæ in alia, sed hæc I. intelligi nequit. II. Qui fieri potest, ut tres personæ permixtæ sint, nec inter se confundantur? III. Si in quavis persona est tota Trinitas, erunt tres Trinitates & novem personæ, & sic in infinitum. IV. Si quævis persona est in tota Trinitate, erit Pater in Patre &c. quod est absurdum. V. Si Spiritus Sanctus & Filius in terris visus est; ergo abierunt a Patre, qui in cœlis est.

IV. Fundamentum est duplex Dei nominis acceptio, *essentialiter*, & *personaliter*, quæ non extat in sacris literis.

II.

II. Cum Filius totam habeat divinam essentiam, cur Dei nomen in Filio nequit essentialiter accipi? III. Nomen Dei unum Creatorem & Dominum importat, quod munus personæ est; ergo nomen Deus unam tantum personam significat. Hæc Unitarii.

℟. neg. ant. Cum enim persona sit rationalis naturæ individua substantia, eam a substantia non secernimus, nec dicimus addere naturæ formam distinctam, nec partem esse, sed totam substantiam. At persona connotative distinguitur a natura, quæ dicitur ad seipsam, illa refertur ad aliud. Non ergo sequitur: sunt tres personæ; ergo tres sunt substantiæ: sed; sunt tres personæ; ergo tres sunt ejusdem substantiæ supposita. Nam essentia significat id, quod est; persona id, quod est alteri incommunicabile; ergo, si in una substantia sint plures proprietates alteri incommunicabiles, erunt distinctæ personæ in una substantia, cujus rei frustra in creatis exemplum quæritur; Scripturis ergo credendum est. Dum ajo Patrem, nomen est personæ, dum Deum dico, est nomen substantiæ; dum dico Deum Patrem, & substantiam dico, & ordinem ad Filium. Nec repugnat, unam substantiam trinam esse in personis, quia unitas ad naturam spectat, numerus ad relationem. Ad ult. dico, divinam naturam, cum sit infinita, multiplicari non posse, ut fit in creatis.

Ad I. Argumentum contra 2. fund. neg. min. Ad prob. neg. ant. Nam plures existendi modi multiplicant naturæ respectum, non rem existentem: nec diversus est homo, dum stat, aut sedet, licet varii sint standi, aut sedendi modi. Ad II. neg. ant. Non enim ex diverso modo se se manifestandi, sed ex diverso modo terminandi naturam sequitur personæ distinctio, quam negavit Sabellius, non Catholici. Ad III. neg. cons. Cum enim creatæ substantiæ discrepent aut specie, aut separatione naturæ, utraque distinctio limitationem importat, quæ infinitæ substantiæ repugnat. Atqui personæ neutro modo invicem distinguuntur; ergo non repugnat earum distinctio.

Ad I. Argumentum contra 3 fund. neg. I. part. min. Fit enim *circumincessio* per inseparabilem naturæ unitatem, quæ, cum ubique tota sit, separationem non patitur personarum. Ad II. ℟., personas non distingui ab essentia, cui non opponuntur, sed inter se, quia referuntur ad invicem. Ad III. ℟., unam personam esse intra aliam, quia unum substantia sunt, non quod unius proprietas sit alterius, & ideo non sunt tres substantiæ, sed una in qualibet proprie-

tate:

tate. Ad IV. ℞., quod Pater, & Filius ipse est in Patre, quia utraque persona eadem res est cum substantia communi. Ad V. vide l. 2. c. 4 Prop. 2.

Ad I. argumentum contra 4 fund. ℞., nomen Dei, cum sit concretum, primo naturam, secundo personalitatem innuere, ut homo 1 humanam naturam significat, 2 individuum. Ita Jo. 1. *Deus erat Verbum* personam designat, ut Genes. 1. *Creavit Deus &c.* divinitatem designat subsistentem in quavis persona. Si ergo enuncietur munus personæ, *Deus* pro persona accipi debet, ut *Deus carnem assumpsit*. Si munus naturæ enunciatur, ut *Deus est unus*, pro natura accipitur.

Ob. X. Sequitur ex hoc dogmate, Deum esse *genitum, & ingenitum*, sed hoc repugnat; ergo &c. 2 Sequitur, rem eamdem communicari, & non communicari: Filius enim communem habet cum Patre naturam, non paternitatem; ergo &c. 3. Sequitur esse simul tres personas, & unam aliam præcedere, & opera certo ordine distribui inter plures, quorum una est operatio.

℞. ad I. dist. min. Repugnat, si in iis propositionibus accipiatur Deus pro diversa persona, neg., si pro eadem, conc. Si vero in 1. propos. *Deus* pro Filio sumatur, in 2. pro omnibus personis, prima vera est, secunda falsa. Ad II. dist. ant. Sequitur communicari personaliter, idest Patris naturam, neg., essentialiter, idest Dei naturam, conc. Ad III. dist. ant. Sequitur, unam aliam præcedere ordine, conc., tempore, neg. Nam personæ divinæ sunt simul æternitate, & natura, sed una oritur & procedit ab alia. In operibus etiam diversæ rationes distinguuntur, quarum aliæ ad communem omnipotentiam pertinent, aliæ ad personalem proprietatem. Ita incarnatio, prout est conceptio & productio hominis, etiam a Patre, & Spiritu S. peracta est, sed, prout est terminatio humanæ naturæ, est solius Verbi; hoc enim non est munus omnipotentiæ, sed hypostasis (a).

Hæc argumenta urgentur ferme omnia a Wolzogenio Sociniano, qui Crelii sophismata, & omnia fere majorum suorum arma callida dexteritate tractavit: non ergo negandum est Trinitatis mysterium humanæ mentis captum excedere. Non desunt tamen in creatis exempla, queis illustrari possit. I. Petitur ab aqua: Nam *Fons, Fluvius, & Potio*, ait S. P. ser. 38. de V. Ap. 7, *sunt aqua, & tamen nihil horum*

(a) *Vide Aug. l. 2 de Trin. 5.*

rum est alterum. II. a sole, in quo tres sunt, quæ, ut ait S. P. ser. 13, separari non possunt: *Cursus*, *splendor*, *calor*. III. ab anima, quæ *meminit sui*, *intelligit se*, *diligit se*: *hoc si cernimus*, *cernimus Trinitatem*, ait S. P. l. 14. de Trin. IV. ex perfectione numeri ternarii, cujus ordo in rerum principiis, in partibus temporis, in corporum dimensionibus, in animarum potentiis, in omni re, quæ in numero, pondere, & mensura producta est, & cui inest trina perfectio, Unitas, Veritas, Bonitas, mire observatur. His adde alia quædam ex conflictu Serapionis, & Arnobii T. 8. Bibl. PP. p. 203.

Neque Trinitas personarum rationi repugnat, eo quod eadem esse nequeat multarum personarum operatio. Nam duorum oculorum, aurium, manuum, pedum &c. unus est visus, auditus, contactus, & gressus. Nec repugnat, quod una persona ab alia originem habeat, & tamen omnes sint duratione æquales, nam ex flatu vox, ex hac sermo eodem tempore exoritur. His accedunt plura miracula, apud Basilium, Amphilochium, Victorem Vitensem, Gregorium M. Ex his unum proferam hæreticis revincendis aptissimum. In cista fellea B. Claræ O. N. tres globuli reperti sunt figura, colore, & pondere ita pares, ut unus idem pondus haberet, quod duo vel tres, tres idem ac duo vel unum.

DISSERTATIO II.

De Personarum Divinitate.

DE Patris divinitate nulla est controversia. Conveniunt hæretici, eum esse unum summum & verum Deum. Difficultas est de Filio, ac Spiritu S. De his itaque distinctis capitibus eo, qui sequitur, ordine disputabimus.

CAPUT I.

De Verbi divinitate, ejusque ante Incarnationem præexistentia.

VErbi divitatem præcipue impugnarunt Cerinthus, Arius, & Socinus. Cerinthus ann. V. Æ. 80 purum hominem Dei Verbum prædicavit, dicens, *ante Mariam non fuisse*. Hunc secuti sunt Ebionitæ, contra quos Joannes, Hieronymo teste de script. Eccl., scripsit evangelium. Arius an. 320. etiam Filio Dei divinitatem negavit. Socinus denique Ebioni-

nitarum, & Arianorum errores instauravit, & cum illis præexistentiam, cum his impugnavit Verbi divinitatem. Sit ergo

Propositio. Verbum erat, antequam de Virgine nasceretur.

Prob. I. Ex Jo. 1. *In principio erat Verbum &c.*, sed hoc *Verbum caro factum est*; ergo erat persona, nam Verbum incarnatum personam esse, non negant hæretici; ergo &c. Secundo ait, hoc Verbum esse Patris *quasi unigenitum*, sed hæc persona *erat in principio*, idest ante sæcula, ut exponit Chrysostomus Hom. 7. in Jo.; recte ergo ex hoc loco Nicæni PP. Arianos damnarunt, dicentes, Verbum factum *ex non extantibus*, & *fuisse aliquando*, *cum nondum erat*, quos ita refellit Ambrosius l. 1 de Fid. 5. *Ecce quater erat: ubi impius invenit quod non erat*. Deinde per Verbum facta sunt omnia, & ipsum caro factum est; ergo erat antequam omnia fierent, aut nasceretur ex Virgine. Tandem ex v. 1. Genes. *In principio &c.* constat, nihil fuisse ante cœlum; ergo ex v. 1. Jo. constat nihil fuisse ante Verbum.

Prob. II. Jo. 8. 56. Christus ait: *Antequam Abraham fieret, ego sum*, quæ frustra de Christi prædestinatione exponunt Sociniani, per hanc enim nedum Christus, sed quivis prædestinatus Abraham præcessit. Deinde cum Judæi objicerent Christo: 50. *annos nondum habes*, & *Abraham vidisti*, de præexistentia temporis locuti sunt; ergo & Christus. Et sensus est: *Abraham expetivit videre diem meum: Vidit*, spiritu, & *gavisus est*. Ego vero, qui non sum purus homo, sed verus Deus, antequam Abraham crearetur, jam eram. Ubi notat Augustin., (*a*) ibi dici: *Ego sum*, *non ego eram*, ut suam æternitatem designet; ut Ps. 89. *Priusquam montes fierent, tu es*.

Pr. III. Demonstratur præexistentia Patris ante creaturas ex Is. 41. *Ego Dominus primus*, & *novissimus*: sed eadem de Christo dicuntur Apoc. *Ego sum* Alpha, & Omega, *principium & finis*: & c. ult. *primus & novissimus*; ergo &c. Quæ verba non de Patre, sed de Filio dicta sunt. Nam c. 1 de judice sermo est, qui veniet cum nubibus, qui est *radix David*, & *Agnus in throno* sedens. Similia habentur ad Hebr. 13. *Jesus Christus heri & hodie*, *ipse & in sæcula*. Et Micheæ v. 2. *Egressus ejus a diebus æternitatis*: sed hæc non de Patre dicuntur, sed de parvulo in Bethlehem nascituro; ergo &c. Prob.

(a) *Tr. 43 in Jo.*

Prob. IV. ex traditione PP. Antenicænorum (nam de aliis dubium non est) qui docent, in veteri Testamento Filium Dei sub variis speciebus apparuisse Abrahamo, Jacobo, Moysi, ut docent Justinus (a), Irenæus (b), Clemens Alex. (c), Tertullianus (d), Origenes (e), quæ opinio fuit Græcorum omnium ex Eusebio (f). Hæc autem argumenta, præsertim secundum, tam validum Socino visum est, ut ejus solutionem a Deo accepisse impudenter effutiat (g). Unde

Opp. I. Sensus verborum Jo. 8. 56 is est: *Antequam Abraham* fiat pater multarum gentium in futura conversione, jam ego sum Salvator, & pater vester: nam ibi græcæ habetur γενέσθαι, *fieri*, aoristus verbi γίνομαι, *fio*; qui junctus præsenti λέγω, habet significatum præsentis, ut Jo. 13, & 14, ubi Vulgata legit *priusquam fiat*, græca legit γενέσθαι, ubique aoristus a verbo præcedenti temporis significationem mutuatur. ℞. neg. ant. Ad prob. dico, an aoristi sint præteriti, aut futuri temporis, ex contextu esse evincendum, sed ibi tum ex scopo, tum ex propositione πρὶν constat γενέσθαι esse præteritum; ergo &c. Ad prob. retorqueo argumentum. Nam Jo. 14. γενέσθαι est futuræ significationis, & tamen jungitur cum præterito εἴρηκα. 2. Nego in orationis complexu nulla præterita reperiri, habetur enim: *Dixerunt Judæi, & Abraham vidisti*. 3. Vult Socinus, aoristum hic habere significationem futuri, & tamen λέγω, *dico*, & εἰμί, *sum*, præsentis temporis sunt. Inst. Wolzogenius: si Christus præexistentiam suam significavit, cur non ait, *ego eram*, vel *fui?* Respondetur, per præsens melius exprimi æternitatem, ut Ps. 89, *antequam montes fierent, tu es*, non *eras*: sed & Syrus habet, *ego eram*.

Inst. Wolzog. Gen. 17. Abram dictus est *Abraham*, idest, *pater multarum gentium*, quod impletum est ex Rom. 9, cum gentes in Christum credidere; sensus ergo est: antequam gentes fiant per fidem Abrahæ filii, ego sum Messias in lege promissus; ergo &c.

℞. neg. ant. Nam ex orationis complexu, & ex responsione Christi in prob. 2 satis constat, sumi hoc loco Abraham, non juxta etymon, sed, prout personam significat. Deinde ibi non dicitur: antequam Abram fiat Abraham, sed

(a) *In Dialog. cum Triph.* (b) *Adverf. Hær.* c. 11. (c) *L.* 1 *Ped.* 7. (d) *c. Prax* c. 14 (e) *L.* 3. *& 6 contra Celsum*. (f) *In Proœm. H. E.* (g) *In disp. contra Erasm.*

ſed *antequam Abraham fieret*, quod a Socini ſenſu longe abeſt. Ubi, nota ſacris literis exprimi Abrahami dotes per propoſitionem de 3. adjacente, ut *Abraham eſt pater multarum gentium*. Cum ergo Jo. 8 occurrat prop. de 2 adjac. *Antequam Abraham fieret*, non dos exprimitur, ſed perſona.

Ob. II. Wolz. contra Prob. I. Scopus Joannis eſt novæ creationis hiſtoriam deſcribere, quam orditur, ut Moyſes: *In principio &c.* Et ſicut Moyſes ait, Deum Verbo omnia feciſſe, ita Joannes ait, omnem ſpiritalem ſtructuram factam eſſe per Chriſtum. Meminit etiam, ut Moyſes, vitæ, lucis, tenebrarum &c. Unde ſic arguitur: τὸ *in principio* 1 Geneſ. ſignificat, ante res omnes factas creaſſe Deum cœlum, & terram; ergo cum ait Joannes *in principio &c.*, ſignificat, ante omnia, quæ ad evangelium ſpectant, Deus erat Verbum.

Confirmatur I. Nam Marc. 1. Evangelium inchoatur a prædicatione Jo. Baptiſtæ, & Jo., poſtquam ait per ſermonem totum opus novæ creationis eſſe productum, ſubdit, *Fuit homo miſſus a Deo &c.* II. Τὸ *in principio* initium deſignat, non rerum omnium, ſed illarum, de quibus eſt ſermo, ut Jo. 15. *vos a principio mecum eſtis*. III. Potuit Deus Chriſtum creare *in principio*, ideſt ante mundum, ut angelos; ergo non eſt æternus.

Confirmatur II. *Verbum caro &c.* legi debet, *& ſermo fuit caro*, ex græco ἐγένετο, ut v. 6. *Fuit homo* ἐγένετο. II. Si legas *factum eſt*, ſequitur Verbum deſiiſſe eſſe, quod fuerat: ſicut aqua eſſe deſiit, cum vinum facta eſt ad nuptias. III. Ibi ſignificatur, Chriſtum fuiſſe natura, ut alii homines, infirma & mortali.

℞. neg. ant. Joannes enim, Hieronymo teſte de Script. eccl., evangelium ſcripſit adverſum Ebionitas, qui aiebant, *Chriſtum ante Mariam non fuiſſe*. Addit Irenæus, ſcripſiſſe adverſum Nicolaitas, & Gnoſticos, qui inter Æones cenſebant *verbum*, *vitam*, *& unigenitum* (a). Joannes ergo oſtendit, Verbum eſſe Deum, dicens; *In principio &c.* Cum autem Gnoſtici dicerent, alium eſſe Deum creatorem, alium Verbum, alium Chriſtum, addit Joannes, unum eſſe, qui omnia fecit per Verbum: *omnia per ipſum &c.* Nec aliam eſſe emanationem *Verbum*, *& vitam*, ſed in ipſo Verbo vitam fuiſſe, quæ erat lux hominum, ne quis putet, aliud eſſe

(a) *Vide Fab. Valent. l. 2. c. 5.*

esse *vitam*, aliud *salvatorem*. Profert deinde missionem Baptistæ, *qui venit, ut testimonium perhiberet*, nedum eum esse *Verbum*, *vitam*, *salvatorem*, sed etiam a Verbo indistinctum esse unigenitum, ideft Christum. Subdit enim, *Et Verbum caro factum est*. Constat ergo scopus Joannis ex Patribus, ex verbis, & ex erroribus Gnosticorum. Sed etsi daremus, scopum Joannis esse historiam novæ creationis describere, nihil tamen evincerent adversarii, sic enim arguitur: demonstrat Joannes novæ creationis auctorem esse Verbum; sed Verbum non secernitur a creatore rerum omnium; ergo is est idem ac auctor novæ creationis.

Prob. min. I. Joannes ait, per hoc *Verbum omnia facta* esse; ergo & nova, & vetera per eum facta sunt. II. ait: *sine ipso factum est nihil*; ergo nulla creatura est facta, nisi per Verbum. III. ait: *Mundus per ipsum factus est*; ergo Verbum, a quo nova creatura facta est, est idem, per quod factus est mundus. *Factus*, inquam, non *refectus*, ut exponit Socinus, qui ait, Joannem ex hebraico idiotismo verbo simplici pro composito usum esse. Constat enim, Joannem græce scripsisse, quæ lingua abundat compositis. Adde ex Hebr. 1, Cor. 8, Prov. 8. &c. per Verbum omnia fuisse creata. I. ergo Wolzogenii argumentum sic in illum retorquetur: *το in principio* Gen. 1 significat, ante omnia cœlum & terram fuisse creatam; ergo *το in principio* Jo. 1 designat. ante Verbum nihil fuisse. II. Aliud est *creavit*, aliud *erat*. Si Deus in principio creavit cœlum & terram; ergo ante non erat, sed si Verbum *in principio* jam erat; ergo creatum non est. III. Non ait Joannes: *Verbum erat*, sed *erat apud Deum*, ideft æternum, ut habet Arabicus.

Ad I. confir. retorqueo argumentum. Prædicatio Evangelii initium habuit a baptismo Joannis, sed *το in principio* &c. non refertur ad Joannis baptismum; ergo nec refertur ad initium Evangelii. Non enim scriptum est; *in principio fuit homo missus* &c., sed, *erat Verbum*. Ad II. neg. ant. Nam *το in principio* jungitur verbis *apud Deum*, quæ æternitatem significant, at in ep. 1 Jo. jungitur verbis *audivimus*, quæ, non æternitatem, sed initium significant auditæ prædicationis. Ad III. neg. ant. Qui enim docent, angelos ante cœlum esse creatos, sumunt *το in principio* de initio rerum corporearum; at Joannes ait, omnia per Verbum, & sine ipso nihil esse factum; ideft ne unum quidem eorum, quæ facta sunt; ergo &c.

Ad II. confirm. neg. ant. Nam *εγένετο* redditur *factum est*

est v. 3, 10, & 14, ubi ponitur simpliciter. At v. 6 additur participium *missus*, adeoque ex regula Erasmi significat *fuit*. Ad II. neg. ant. Nam *Verbum caro factum est*, non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, ex Chrysostomo hom. 2 in Jo., unde retorqueo argumentum. Antequam aqua vinum fieret, erat aqua; ergo antequam Verbum caro fieret, erat Verbum.

Ob. III. Quod ajunt Patres, Filium Dei Patriarchis apparuisse, falsum est, nam ex Act. 7 constat, iis angelum apparuisse; & 2 ad Hebr. 1 legitur, Deum novissime *locutum in Filio*; ergo non per filium, sed per angelos loquebatur olim *Deus patribus*, ac *prophetis*.

℞. neg. ant. Quidam enim ex Antenicænis docent, Filium apparuisse visibilem speciem assumendo, & angelum dictum, quia missus est a Patre, ut Is. 9. Alii putant, angelos apparuisse, sed in iis adfuisse Dei Filium. Ita Hieronymus, Augustinus, Gregorius &c. *Apparuit angelus*, ait S. P., *in angelo autem Deum fuisse, quis dubitat?* Ubi enim legitur, Hebræos tentasse Dominum, qui eos eduxit de Ægypto, 1 ad Cor. 10 habetur tentasse Christum; ergo Christus erat angelus, qui Hebræos eduxit de Ægypto, de quo Exod. 23. ait Deus Pater: *Ecce ego mitto angelum meum* &c. Verum, quidquid sit de hac sententia, certum est, docuisse Patres, Filium Dei tunc extitisse.

C a p u t II.

An Deo Patri sit Filius verus, proprius, & naturalis?

ARiani, ut verbi divinitatem impugnarent, illud non natura, sed adoptione & gratia Dei Filium esse dixere, nec veram, & propriam in Patre generationem agnovere. Sit ergo

Propositio. Est Deo Patri Filius, non adoptivus, sed naturalis.

Prob. I. ex veteri Testamento. Ps. 2. *Deus dixit ad me: filius meus es tu: ego hodie genui te;* sed hæc ad Christum refert Apostolus ad hebr. 1; ergo &c. Nam *hodie* ex Augustino est nota æternitatis, in qua omnia præsentia sunt. *Te genuit* veram generationem significat, ut Ps. 106. *Ante luciferum genui te*, & Prov. 8. *Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram &c.*, quæ de divina sapientia, nempe Filio, dicta esse constat; ergo &c. Nequeunt hæc dici

de

de ſapientia, prout eſt attributum, ut putant hæretici, nam concipi, & parturiri ad Filium proprie ſpectat; ergo &c.

Prob. II. ex novo Teſtamento. Jo. 1 habetur: *Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit*. Ubi etiam de hoc Filio dicitur, fuiſſe ante Joannem, omnes de plenitudine ejus accipere, peccata mundi tollere &c. II. Narrat ibidem Joannes, Judæos Chriſtum interficere voluiſſe, quia *Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo*; ſed, ſi Chriſtus non fuiſſet verus Deus, excuſabile fuiſſet ſcelus Judæorum; ergo &c. III. Ait Chriſtus ibidem: *Sicut Pater ſuſcitat mortuos, ſic Filium vivificare quos vult*; ergo &c. IV. Matt. 3 Petrus ait: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*; ſed hoc non caro, aut ſanguis, ſed Pater ei revelavit; ergo &c. Accedit locus Ap. ad Hebr. 1. *Noviſſime locutus eſt nobis in Filio*, ubi ait I., per Filium condita eſſe ſæcula, ubi διὰ cum genitivo effectricem cauſſam exprimit. Hinc v. 10 habetur: *Tu in principio terram fundaſti*. II. Vocatur *ſplendor æternæ gloriæ*, cum a Patre, ut lux a Sole, proceſſerit. III. Dicitur *portans omnia verbo virtutis ſuæ*, ubi infinita ejus potentia deſignatur. IV. ait, ſedere eum *ad dexteram majeſtatis in excelſis* (1). V. Excelſiorem angelis vocat, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit: *cui enim aliquando dixit angelorum; Filius meus es tu?* Sed angeli vocantur adoptione filii Dei Pſ. 87 & Job. 1; ergo Chriſtus, qui ab iis differt, eſt vere, & proprie Filius Dei &c.

Prob. III. ex Patribus Antenicænis. Hermas, de quo ſupra, ſimilitudine 9 ait, *Filius quidem Dei omni creatura antiquior eſt*. Ignatius martyr epiſt. ad Magneſ.: *Qui ante ſæcula apud Patrem erat, & in fine apparuit*. Juſtinus martyr

(1) Habetur in græco τȣ θρόνȣ τῆς μεγαλωσύνης, *throni magnificentiæ*, & in hebraico כסא כבוד, *chiſeb cavod*, *throni majeſtatis*. Porro in ſacris literis thronus magnificentiæ & majeſtatis ſummam Dei gloriam ſignificat, ut, præter Grotium a cl. auctore laudatum, evincitur etiam ex ipſis nominibus: μεγαλοσύνη enim a μέγας, *magnus*, in ſacris literis proprie Deo tribuitur, qui vere magnus eſt, & *magnitudinis ejus non eſt numerus*. כבוד, *cavod*, autem gloriam, excellentiam, reverentiam, præſtantiam, majeſtatem, dignitatem, opeſque ſignificat, quæ omnia vero Deo ſpecialiter conveniunt. Eſt a radicali כבד, *cavad*, *ingraveſcere*, *augeri divitiis*, *honore*, *gloria*, & Deo tribuitur Iſ. 29, Jud. 13, Prov. 3.

tyr in apol. *Filius ejus, qui solus dicitur proprie Filius, Verbum simul cum illo, per eum cuncta condidit*. Tatianus eum vocat *Verbum cœleste a Patre genitum*, Athenagoras in apol. *Primogenitam Patris progeniem*, Iræneus l. 4 c. 7. *Filium Verbum Dei*; ergo &c.

Prob. IV. ratione. Generatio enim *est origo viventis in similitudinem naturæ*; sed talis est Verbi processio; ergo &c. Prob. min. Jo. 16 Christus ait: *exivi a Patre*, & Ps. 2 ait Pater: *hodie genui te*; en origo a Patre. Jo. 1 *in ipsa vita erat*; en filius vivens; ad Hebr. 1. dicitur *figura substantiæ Patris*; en perfecta cum Patre similitudo; ergo generatio Christi est vera, & propria.

Ob. I. Ariani. Jo. 1 Christus dicitur *quasi unigenitus*; ergo &c. II. Ibidem c. 10. 36 Christus se dixit *Filium Dei*, ex quo eum Pater sanctificaverit; ergo Filius Dei est gratia, non natura. III. ad Coloss. 1, & 18 dicitur *Primogenitus*; supponit ergo alios filios ejusdem naturæ, sed ii sunt adoptivi; ergo & Christus. IV. 1 ad Cor. 15: *Cum subjecta fuerint illi omnia, tunc & ipse Filius subjectus erit ei*; ergo Christus est Filius Dei sola administratione Ecclesiæ, quam illi Pater subjecit.

℟. ad I. neg. cons. Nam Græcum ὡς, *quasi*, ut plurimum est ὁριστικὸν, *definitivus*, sive, ut ait Chrysostomus hom. 2 in Jo., *confirmationis*, & *indubitatæ determinationis*. Ita Matth. 15. *Sicut Prophetam eum habebant*, Græce ὡς προφήτην. Nec obstat illud Luc. 5. *Erat incipiens quasi annorum* 30, τὸ *quasi* esse diminutivum; habetur enim ibi ὡσεὶ, *indeterminatum*, non ὡς ὁριστικόν. Adde τὸ *incipiens* significare annum nondum completum. Ad II. respondet Æstius (*a*), neg. cons. Ibi enim probat Christus, se recte dixisse, quod Filius Dei esset. Si enim homines, ad quos sermo Dei factus est, recte vocantur filii Dei, quanto magis verus Dei filius? Nec obstat, Christum dici sanctificatum, nam sanctificavit eum Pater, quando genuit, ait S. P. Aug., sanctificavit ejus humanitatem, quando eum misit in mundum, ait Hilarius l. 7 de Trin. Ad III. neg. cons. Christus enim jure dicitur *primogenitus*, quia fuit *major in donis, & prior in imperio*. II. Quia prior est genitus, quam ulla creatura. III. Quia est princeps fratrum suorum, & *princeps regum terræ*, ex 1 Apoc. IV. Quia est *hæres universorum*, per quem omnes hæreditatem capiunt salutis; ergo &c. Ad IV. neg. cons.

(a) *Comm. in Jo.*

conf. Christus enim subjicietur Patri, ut docet Hieronymus, & Augustinus, juxta dispensationem carnis assumptæ: Apostolus enim loquitur de Christo, ut homine. Ait vero in fine subjiciendum, *ne quis putaret*, ait S. P. l. contra Serm. ar. 37., *spiritum, & corpus humanum aliqua conversione in eo periturum*, quod Ariani opinati sunt.

Ob. II. Wolzogenius. Christus dicitur Dei filius in sacris literis, I. Quod Spiritus S virtute conceptus est. II. Quod sit a Patre sanctificatus, & missus. III. Quod Deus eum suscitans a mortuis, ad vitam immortalem quasi genuit, ex Ap. Act. 3. IV. Quia ad dexteram suam posuit, donavit illi nomen &c. Sed ex iis non habetur propria generatio; ergo &c.

℞. neg. min. Nam Luc. 1 ait angelus: *ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*, ubi τὸ ideo hunc sensum reddit: *quia Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, quod nascetur ex te, vocabitur, & erit filius Dei*. II. Cum supernaturalis Christi conceptio exprimatur iis verbis: *Spiritus Sanctus superveniet in te*, sequentia aliquid præstantius significant, unionem nempe divinæ humanæque naturæ. Ad II. Vide ℞. ad II. obj. præc. Ad III. ℞., illud Ps. 2. *Ego hodie genui te*, etiam de resurrectione dictum, ut docent Origenes, Chrysostomus &c. sed non inde excludi æternam generationem, de qua illud exponunt Nyssenus, Cyrillus Alexandrinus, & Athanasius. Imo de temporali explicat idem Athanasius, Fulgentius, Euthymius, aliique: nec tamen discrepant inter se. Statuendum est enim, I. ex loco citato probari divinam generationem: illud enim, *Filius meus es tu*, demonstrat Christum filium Dei esse, non adscitum, sed genitum, nec gratia, sed natura, unde Apostolus ad Hebr. 1. de propria generatione hunc locum accipit. Potest etiam exponi de temporali conceptione, qua factum est, ut filius hominis fieret Filius Dei naturalis ob unionem hypostaticam. Ad resurrectionem vero spectat illud: *Ego hodie genui te*, quia Christus resurgens se verum manifestavit Dei filium. Ad IV. ℞., illas Christi prærogativas ab æterna ejus generatione, veluti a primo fonte, manare.

Ob. III. Zwikerus. Hermas Filium Dei antiquiorem facit omni creatura, non generatione, sed prædestinatione, quo sensu Ecclesiam vocat *anum*, quia *omnium prior creata est*. II. Spiritum sanctum cum Filio confundit, dicens; Filius Dei Spiritus sanctus est; ergo &c.

 ℞. Ec-

℟. Ecclesiam *unum* dici posse, & omnium primam ratione angelorum sanctorum, qui ad triumphantem Ecclesiam spectant. Ad II. neg. ant. Cum enim spiritus nomen sit Deo, & angelis commune, recte Filio Dei tribuitur etiam a Prudentio in Apoth., ubi ait: *Spiritus ille Dei Deus, & se corpore matris induit*.

Caput III.

Wolzogenii sophismata diluuntur.

Ob. I. Si Pater aliam personam ex sua essentia genuisset, alium Deum genuisset, sicut Pater in humanis filium gignens ex sua essentia, alium hominem gignit; ergo sicuti hic ex uno duo homines fiunt, sic ibi ex Deo uno duo fient, & sicuti ibi, ita etiam hic Pater, & Filius distinctam habent essentiam, unde in Nicæno symbolo Christus dicitur *Deus de Deo*.

℟. neg. ant. Deo enim tribui debent perfectiones creaturarum, detractis imperfectionibus. Quod ergo gignens, & genitus sint res subsistentes, & ille huic naturam communicet, est generationis perfectio, quæ recte de Deo enunciatur. At quod genitor sit prior tempore, quod generatio fiat seminis decisione &c., non est essentia, sed defectus creaturarum. In humanis ergo filius est a Patre diversus, quia generatio fit seminis decisione; Deus autem, qui simplex est, essentiam non dividit. In Symbolo Nycæno Filius Dei dicitur *Deus de Deo*, idest persona ex persona divina, ut Eccl. ult. *Invocavi Dominum Patrem Domini mei*: ergo hæc propositio: Deus Deum genuit vera est, non item alia, *deitas genuit deitatem*.

Dices. Deus non genuit se, neque alium Deum, cum sit unus; ergo &c. ℟. dist. ant. Deus non genuit alium Deum, idest aliam personam, quæ Deus est, neg., aliam naturam divinam, concedo.

Inst. Deus Pater Deum non Patrem genuit; sed Deus non Pater non est verus Deus; ergo &c. ℟. dist. maj. Genuit Deum non Patrem, si nomen Dei sumatur pro persona, conc., si pro divinitate accipiatur, neg. suppositum; Divinitas enim nec gignit, nec gignitur, & neg. minorem.

Ob. II. Pater, & Filius eandem essentiam habent; ergo filius est genitus ex sua, & Patris essentia. ℟. dist.cons. Filius est genitus de Patris essentia, hoc est de Patre, qui est.

est sua essentia, conc., de essentia a Patris proprietate sejuncta, neg. Nam divina essentia neque gignit, nec gignitur, unde filius dicitur genitus a Patre, non ab ejus essentia.

Ob. III. Deus est ab æterno; ergo, si Filius Dei proprie genitus est, Deus summus non est. Nam generatio est mutatio de non ente in ens. II. Pater est semper tempore prior Filio, alias generari posset, quod jam existit, illudque in dies iterum generari, quod est absurdum; ergo &c.

℟. neg. cons. Non enim necesse est, ut ab æterno existens sit *innatum*, quippe in divinis non requiritur præexistentia Patris, sed sufficit conditio originis, quod PP. explicant exemplo caloris, & lucis. Sol enim, & ignis, calorem, aut lucem, quam gignit, non præcedit, sed statim ac sol, aut ignis productus est, lux & calor ab illis manavit. Ita Pater ab æterno genuit Verbum, ut si sol ab æterno fuisset, semper lucem emisisset. Unde Ecclesia Filium vocat *lumen de lumine*: non opus est ergo, ut generatio sit transitus de non esse ad esse, sed sufficit ut Filius accipiat naturam a Patre, quod potest, licet sit illi coæternus. Ad II. dist. ant. Pater est prior, si ejus operatio sit accidentalis, conc., si sit essentialis, ut est in Deo, neg. Ideo autem quotidie generari non potest, quod jam existit, quia generatio creaturæ fit tempore, in quo præteritum nequit esse futurum; at in æternitate, ubi non est ante, neque post, Verbum gignitur, & semper est.

Ob. IV. Si Deus Filium genuit ab æterno, nunc autem non gignit, factus est ex generante non generans. Sed hæc mutatio, utpote intrinseca, in Deum non cadit; ergo &c. II. Vel Filius libere est a Patre genitus, vel necessario. Si primum, ergo potuit non gigni, adeoque nec esse: si secundum; ergo perpetuo gignit, cum Dei voluntas sit semper eadem.

℟. neg. ant. Cum enim Dei generatio sit æterna, nunquam cessavit Pater a generando. Nec sequitur, quod Ariani opponebant, Filium nondum esse perfecte genitum: neque enim lux dicitur imperfecta, quod sol non cesset illam producere. Melius tamen dicitur: *Filius semper natus, quam qui semper nascitur*, ut ait S. P. q. 37. Vere enim semper natus, quia semper Filius.

Inst. Vel Pater genuit Filium existentem, & frustra genuit, vel non existentem, & ita Filius semper non fuit. ℟. Generationem æternam tribuere Filio, ut semper habeat

esse a Patre; atqui ad id non requiritur præexistentia, sed sufficit, si quod habet Filius, habeat a Patre, licet ambo sint coætanei, ut sol & lux; ergo Pater Filium genuit existentem, prout est principium existentiæ Filii, quam is semper recipit a Patre.

Ad II. dist. ant. Filius genitus est necessitate, prout naturalis est, & ex Patris substantia, conc., sic enim necessario est productus, non ex deliberatione natus, ut ait Eunomius: sumpta necessitate pro indigentia, quæ in Deo nulla est, neg. Item si voluntarium sumas pro non coacto, Filius voluntarie natus est, cum Deus a nullo cogeretur, ut Filium gigneret. Si cum Ario accipias, pro ut est indifferens, nego Filium Dei ita gigni, cum nulla ex Fulgentio præcesserit in gignente deliberatio. Tandem si necessarium, & deliberatum simul accipias, nec voluntate, nec necessitate filius genitus est, sed natura.

Ob. V. Wolz. Si essentia Patris Filius est, intellectus Patris erit etiam intellectus Filii; si ergo Pater intellectum Filii gignit, etiam Filius gignit seipsum, & Spiritus S. erit Pater Filii, & origo suæ originis. ℞. neg. ant. Nam intellectio, quæ Filium producit, non est *essentialis* intellectio, sed relativa, & *notionalis*. Nego itaque operationem, qua Pater Filium gignit, communem esse, licet communis sit intellectio essentialis, cum Pater omnia Filio communicet, excepta proprietate personæ. Vide ℞. ad 1 c. 6 diss. 1.

Caput IV.

An Filius sit Patri consubstantialis.

Licet hæc quæstio possit ex hactenus dictis facile solvi, cum non possit esse Filius naturalis, & coæternus, quin eandem habeat cum Patre substantiam, cum tamen plura alia ab Hæreticis opponantur, aliis etiam momentis eam firmare conabimur. Sit itaque

Propositio I. Ex Dei nominibus Verbi divinitas demonstratur.

Prob. I. Etenim Filio tribuitur nomen יהוה, *Jehova*, quod soli Deo vero tribuitur; ergo &c. Prob. Isaias enim c. 6 ait: *Vidi Dominum*, יהוה, *Jehova*, *sedentem super solium* &c., quæ de vero Deo dici constat ex *Jehova*, & ex trisagio *Sanctus* &c.; sed Isaias vidit gloriam Christi ex Jo.

Jo. 12; ergo Christus est Deus summus. II. Is. 8 habetur: *Dominum*, יהוה, *sanctificate*, *& erit vobis in sanctificationem*, *& in lapidem offensionis*: sed hoc de Christo dicitur ex Luc. 2, & ad Rom. 9; ergo &c. III. Zach. 11. *Appenderunt mercedem meam 30 argenteos*, *& dixit Dominus*, יהוה, *ad me* &c. quæ de Christo prædicta sunt ex Matth. 27; ergo &c. (*a*).

II. Tribuitur verbo Dei nomen, quod nullibi in novo Testamento creaturis tribuitur, cum Latinum Deus, & Græcum Θέος, sit proprium nomen, non appellativum ex Irenæo l. 3 c. 6. Et patet ex Joann. 2: *Et Deus erat Verbum*; ergo &c. ℞. Socinus (*b*) in Græco haberi nomen Θεὸς absque articulo, quo Deus summus designatur. Sed contra. Nam I. fatetur Socinus, hanc regulam non esse in græca lingua perpetuam, nam ὁ Θεὸς cum articulo enunciatur de Diis gentium (*c*). E contra Θεὸς absque articulo verum Deum significat Jo. 1, ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ. Et v. 12 τέκνα Θεοῦ &c. II. Si Θεὸς cum articulo est verus Deus, erit & Christus, qui a Thoma dicitur ὁ κύριος, καὶ Θεὸς μου cum articulo. Quæ verba referri ad Christum, cum quo Thomas loquebatur, evincitur ex contextu: legitur enim, *respondit Thomas*, *& dixit ei* &c. III. Jo. 1 habetur Θεὸς absque articulo, ex Chrysostomo (*d*), quia articulus subjecto præponi solet, non prædicato. Nam, ut fatetur Wolzogenius, in græco legi debet: *Sermo erat Deus*, *ut sermo subjectum sit*, *Deus prædicatum*, *quod etiam Beza*, *Piscator*, *Maldonatus &c. observarunt*. Nec Verbum dictus est Deus, ut Moses, & Prophetæ: 1. quia id in novo Testamento est inusitatum, neque in veteri Testamento ponitur *Deus* loco יהוה, ubi de vero Deo non est sermo, 2. Licet Gentibus sint Dii multi, *nobis tamen Deus unus est Pater*, *& unus Dominus J. Ch.*, ut ait Apost. 1 ad Cor. 8. Si ergo Verbum Deus est, debet esse idem ille Deus unus, qui est Pater. 3. Per Socinianos Verbum Deus est præstantiori titulo, quam quævis alia creatura (licet non sit Deus ille summus); ergo Verbum non est Deus, ut Moyses &c.

 III.

(a) *Vide Huetium D. E. Pr. 7.*, *Habert de Deo trino c. 4 &c.*
(b) *Contra Bellarm. c. 6 Class. 4.* (c) *2 ad Cor. 4*, *& alibi*.
(d) *Hom. 3 in Jo.*

III. Christus dicitur *Deus super omnia benedictus* ad Rom. 9; sed hic est Deus altissimus ad Eph. 4; ergo Christus est Deus ille summus &c. ℟. Sociniani, Deum ibi poni cum restrictione, *super omnia*. Sed contra. Præpositio ἐπί Matth. 24, Luc. 1, Act. 8 &c. præeminentiam designat; ergo etiam ad Rom. 9. Deinde etiam Pater ib. dicitur, *qui est super omnes* &c.; sicut ergo hic Deus summus innuitur, ita etiam innuitur, ubi de Filio sermo est.

℟. II. Erasmus, illud esse epiphonema, sive acclamationem ad Patrem, quæ a verbis præcedentibus debet interpunctione secari, sed fallitur. I. enim in Græco extat articulus, qui Dei nomini præpositus ex Erasmo certam personam exprimit, quique non solet apponi in epiphonemate. II. Quia ὁ ὤν, *qui est*, refertur ad præcedentia, nec est nota novæ orationis, sed veteris. III. Socinus, & critici sacri eam interpunctionem rejiciunt.

℟. III. Erasmus, Dei nomen ibi irrepsisse; nam Cyprianus, Hilarius, Chrysost. &c. legunt, *qui est benedictus*, sine Dei nomine. Grotius ait, desiderari in Syriaca, & Paulum de more Patrem *Deum* vocare, Filium autem *Dominum*. Sed contra. I. Quia non opus est, ut PP. integros textus proferant. II. Quia Erasmus, Petavio teste, mendoso Cypriani codice usus est. Fallitur etiam Grotius, nam in Syriaca nedum extat Des nomen, sed ad Christum refertur: habetur enim, *apparuit Meschicho in carne, qui est Deus super omnes &c.* Eadem habet Arabicus ap. Valton. in Polygl. Apostolus autem tribuit Filio nomen Domini & Dei etiam ad Tit. 2 & 3.

Propositio II. Ex attributis summi Dei Verbi divinitas demonstratur.

Pr. I. Ps. 79. summus Deus dicitur *Deus magnus*; sed talis dicitur Christus c. 2 ad Tit. *Expectantes adventum gloriæ magni Dei, & Jesu Ch.*, ubi magnus Deus non est Pater, sed Filius, quem solum expectamus in fine mundi; ergo &c. II. Filio tribuitur æternitas Mich. v. 2. *Egressus ejus ab initio a diebus æternitatis*. Hebræus habet *ante dies sæculi*. Ubi *egressus* non prosapiam, sed nativitatem designat. Habet etiam Hebræus *de egressibus*, quod non innuit longam majorum seriem, ut putat Wolzogenius, sed aut duplam Christi genealogiam, aut plurali numero magnitudinem antiquæ nativitatis ostendit. III. Convenit etiam Filio omnipotentia, nam *omnia per ipsum facta sunt*; ergo &c. Vide ap. Tournel., & Juenin probationes de aliis attributis.

Pro,

Propositio III. Ex Dei operibus Verbi divinitas comprobatur.

Prob. Opera Dei sunt remissio peccatorum, mortuorum resurrectio, collatio Spiritus S., & scrutatio cordium; sed hæc virtute sua fecit Christus; ergo est verus Deus. Pr. min. Nam Matt. 9. ait Paralityco: *remittuntur tibi peccata tua*; quam potestatem miraculo comprobavit, dicens: *Tolle grabatum tuum &c.* Ubi tribus miraculis, ait Chrysostomus, Christus se Deum ostendit, secretorum cordis scrutatione, peccatorum remissione, & Paralytici curatione. II. Filium Dei propria virtute a mortuis surrexisse, constat ex Jo. 2, ubi ait: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: hoc autem dicebat de templo corporis sui*. Et c. 10. *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam*; ergo &c.

Inst. Wolzog. Resurrectio Christi tribuitur Patri ad Gal. 1, Act. 13, & alibi; ergo Christus habuit proprie moriendi potestatem, improprie resurgendi.

℟. neg. cons. Christus enim a seipso potestatem habet ponendi animam suam, & resumendi eam; ergo si prior potestas propria est, erit & secunda. Deinde, si potestas resuscitandi propria est Patris, quia ejus virtute Christus surrexit, propria erit hæc potestas etiam in Filio, quia ejus virtute omnes in die judicii resurgent, ex Jo. 5. III. operatio soli Deo propria est Spiritum S. conferre; sed hæc etiam Filio convenit, ut infra ostendemus; ergo &c. Unde S. P. Aug. l. 25. de Trin. 29 ait: *Quomodo Deus non est, qui dat Spiritum S.? Imo quantus Deus, qui dat Deum. Discipuli orabant, ut veniret, non ipsi eum dabant*. IV. Ut omittam creationem, & gubernationem omnium, quam Filio tribuit Jo. 1, & Apostolus ad Hebr. 1, cordium scrutatio tribuitur Filio Apoc. 2, & Jo. 21, ubi Petrus ait, *Domine tu omnia nosti, tu scis, quia amo te*. Nec Petrus hæc dicens erravit, quia ejus vera confessio recepit mercedem a Christo.

Propositio IV. Ex perfecta Filii æqualitate cum Patre ejus divinitas ostenditur.

Pr. I Filius Patris opera facit, est una cum Patre beatorum vita, & eandem habet divinitatem; ergo &c. Pr. I. pars ant. Jo. 5. Christus ait: *Pater meus operatur, & ego operor*; ergo eadem sunt opera utriusque. Ubi nota, Judæos eum occidere voluisse, *quia Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo*; ergo intelligunt Judæi, quod non capiunt Ariani, ait S. P. de Trin. 17 in Jo. Prob. II. pars. Jo.

Jo. 14. ait Christus, *qui videt me, videt & Patrem*; viso ergo Filio, habetur vita æterna; ergo &c. Ubi nota, ex Aug., non videri unum, viso alio, nisi sint perfecte similia, nec viso Petro, videri Paulum, nisi eandem habeant ambo staturam, colorem &c. Si ergo viso Filio, videtur Pater, sunt ambo similes: non enim videri potest in auro lapis, in homine leo, ut ait Chrysostomus H. 74; ergo Pater & Filius est una eademque substantia. Joannes etiam 1 Ep. 5 ait: *Qui habet Filium, habet vitam*, & c. 20, *hic est verus Deus, & vita æterna*. Quæ verba male ad Patrem refert H. Grotius, & Socinus. Ibi enim οὗτος, *hic*, ad Filium, qui proxime præcedit, referri debet, maxime cum scopus Joannis sit ostendere, Filium esse Verbum vitæ, & vitam æternam (a).

Pr. III. pars. Jo. 10 Christus ait: *Ego & Pater unum sumus*, ubi Christus loquitur de unitate substantiæ, 1, quia ait, rapi non posse de manu Patris, quod nequit rapi de manu Filii; ergo Patris, & Filii una est potestas, una substantia: 2. ex quo nemo rapiat oves de manu Patris, is major est omnibus, qui ait, *nemo rapiet &c.*, unde ait, *Ego & Pater unum sumus*. Hinc S. P. tract. 71 in Jo. scribit: *Quod ait unum, audiant Ariani, quod ait sumus, audiant Sabelliani, & nec illi æqualem, nec illi alterum negando sint vani*.

Instant Ariani. Joannis locus de voluntatis consensu accipi debet; Christus enim rogat, ut fideles sint unum; *sicut* (ex Jo. 17) *tu Pater in me, & ego in te*: & Act. 4, *credentium erat anima una, & cor unum*, nempe unitate concordiæ. ℟. dist. ant. Accipitur de consensu, seclusa unitate substantiæ, neg., non exclusa, conc. Nam unitas substantiæ probatur ex Joannis scopo, qui est ostendere, Patris ac Filii unam esse potestatem. Neque Christus ait: *unum volumus*, scribit Eugenius Carthag, *sed unum sumus*. Nullibi enim invenitur, *unum sunt* de iis, quorum diversa est natura, ut observant S. P. Aug. (b), & D. Thomas (c).

℟. II. ad singula loca cit. Joann. 17. Unitas naturæ designari non potest: nam καθὼς est nota similitudinis, non æqualitatis, ut Luc. 6, & Matt. 5, ubi præcipitur imitatio, non æqualitas divinæ perfectionis. II. Non petit Christus, ut simus unum in natura, sed in Patre, & Filio, idest cari-

(a) Cap. 1. Jo. (b) L. 6 de Trin. c. 3. (c) Lect. 5. in hunc loc.

caritate, & dilectione, ut explicat S. P. Aug. l. 6 de Trin. 9. III. Nos ipsi cum Deo conjuncti sumus per Verbi incarnationem, qua sibi nostram copulavit naturam, & per Eucharistiam; qua ejus corpore pascimur, ait Cyrillus, & Hilarius. Ad IV. Retorqueo argumentum: rogat Christus, ut Fideles *unum sint*, *sicut tu Pater* (ait) *in me*, *& ego in te*: sed, nisi Christus se se a creaturis distingueret, dicere debuisset, *sicut tu in nobis*, *& nos in te*; ergo &c. Quod sequitur, solvitur a S. P. contra Max. c. 20. *Quando de pluribus dicitur unus est, & additur quid unus, & de his quæ diversæ, & de his, quæ sunt unius substantiæ, dici potest; ubi autem dicitur de duobus unum sunt, nec additur quid unum sint, non diversæ, sed unius intelliguntur esse substantiæ: sicut dictum est, ego & Pater unum sumus.*

Caput V.

Ut Arianorum argumenta solvuntur.

Ob. I. Jo. 14. Christus ait: *Pater major me est*; ergo Filius non est Patri consubstantialis.

℟. dist. ant. *Major me* est ratione humanitatis, conc., ratione personæ, subd. Major me est origine, conc., substantia, neg. Alias non diceret Jo. 5. 9. *Qui videt me, videt & Patrem*. Nec Patrem suum dixisset Deum, *faciens se æqualem Deo*. Ob duplicem ergo naturam, ait S. P. 2 de Trin. 1, *Filius est æqualis Patri secundum formam, in qua erat, & minor Patre secundum formam servi, quam accepit.* Hæc latini PP. Græci vero, qui ajunt, Filium esse minorem Patre secundum habitudinem caussæ, eo quod Pater sit origo Filii, ut docent Basilius (a), Nazianzenus (b), Chrysostomus (c), nomen *caussæ & principii* indiscriminatim usurpant. Videtur tamen verior sententia Latinorum, quia nullibi scriptum est, Patrem majorem esse Spiritu S., aut hunc esse Patre minorem, quia Spiritus S. non assumpsit humanitatem, & Christus ait, *gauderetis, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est*: sed Christus non adiit Patrem ratione divinitatis, qua nunquam a Patre recessit, sed ratione humanitatis; ergo &c.

Ob. II. Hæc propositio affirmans, *Pater major me est*, hanc

(a) L. 1 *adv. Eunom.* (b) *Or.* 5. (c) *Hom.* 75.

hanc negantem includit: *ego non ſum tam magnus, ut Pater:* atqui non poteſt negari de perſona, quod ei convenit ratione naturæ: nemo enim negat hominem eſſe quantum, eo quod ejus anima non ſit quanta; ergo, ſi Chriſtus ſecundum divinitatem tam magnus eſſet ac Pater, nullo modo id negare potuiſſet.

℟. neg. ſuppoſitum minoris: non enim de perſona Filii negatur, quod ſit tam magnus, ut Pater, ſed cum conſtet divina, & humana natura, illa æqualem, hac minorem Patre eum enunciamus. Unde retorqueo argumentum: ex quo homo ſit quantus ratione corporis, non ſequitur, quin ſit ſpiritalis ratione animæ; ergo, ex quo Chriſtus, ut homo, ſit minor Patre, & æqualis Patri, ut Deus, vere dixit: *Ego & Pater unum ſumus, & Pater major me eſt.*

Inſt. Wolzog. Dici nequit, Chriſtus non eſt natus de Virgine, nec paſſus &c., ex quo nil horum ei competat ratione divinitatis; ergo nec dici poteſt, eſt æqualis Patri &c., eo quod nihil horum ei competat ratione humanitatis. ℟. neg. conſ. Cum enim Chriſtus Deus ſit & homo, de eo affirmantur, quæ utrique naturæ conveniunt, ſicut de homine dicitur, quod ſit corporeus & ſpiritalis; nequit ergo dici Chriſtum nec natum eſſe nec paſſum, cum id ei competat ratione humanitatis, nec dici poteſt non eſſe Patri æqualem, cum id ei competat ratione divinitatis.

Ob. III. Jo. I. 19. *Non poteſt Filius facere quidpiam, niſi viderit Patrem facientem*, & v. 30. *Ego nihil poſſum a meipſo*; ergo Deus non eſt omnipotens. II. Jo. 7 ait Chriſtus, *doctrina mea non eſt mea, ſed ejus, qui miſit me*; ergo &c. III. Ait ſe miſſum a Patre (*a*), ab eo mandatum accepiſſe (*b*), ad Patrem oraſſe (*c*); ergo &c. IV. Jo. 20. Patrem ſuum Deum, ac Dominum vocat. V. Matt. 26. aliam voluntatem a Patre innuit dicens, *non ſicut ego volo, ſed ſicut tu;* ergo &c.

℟. ad I. cum Nazianzeno diſt. ant. *Filius non poteſt*, quia impotens, neg., quia una eſt Patris, ac Filii poteſtas, conc.; ſubdit enim, *quæcumque ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit*, & ſupra dixerat, *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor.*

Nec obſtat, quod Filius ad normam Patris ſe componat. Chriſtus enim ad Patris normam ſe componit, non ut ſervus, ſed ut imago, quæ eandem motionem habet cum ar-

---

[a] *Jo.* 3. (b) *Jo.* 10. [c] *Jo.* 17.

archetypo, ut dum quis se se contemplatur in speculo. Ad II. neg. conf. Ideo Christus doctrinam suam doctrinam Patris appellat, ne credatur per humanam industriam comparata, vel forte loquitur ex Judæorum hypothesi, qui putabant eum voluntate, & doctrina a Patre diversum.

Inst. Wolzog. Christus expresse negat, eam doctrinam suam esse; ergo &c. ℟. dist. ant. Negat absolute, neg., in Judæorum hypothesi supra exposita, conc. Ad III. dist. ant. Fuit missus a Patre &c., ratione humanitatis, conc., ratione divinitatis, neg. Unde Aug. ait: ideo *Patris & Filii diversas esse naturas, quia obediens Patri ostenditur Filius*. Inst. Wolzog. Christus mandata accepit a Patre, ut ejus legatus; sed per catholicos Christus est legatus Patris, ut Deus; ergo ut Deus subjicitnr. ℟. dist. min. Itaut divinitas Christi subjectionem, & mortem reddiderit summe dignam, conc., itaut hic legatus per formam Dei sit Patri subjectus, mortemque subjerit, neg. Ad IV. dist. ant. Vocat Deum, ac Dominum, ut homo est, conc., ut Deus est, neg. Hinc S. P. Tract. 122. in Jo. exponens verba illa, ait: *aliter meum aliter vestrum: Deum meum, sub quo ego homo sum, Deum vestrum, inter quos mediator sum*.

Inst. Wolz. Christus Deum suum hebraica phrasi Patrem vocat, idest benefactorem suum, eo quod a morte eum suscitavit; ergo &c. ℟. Transmisso ant. neg. conf. Nam Deus humanitatem assumpsit, in quam possent ea beneficia conferri. Ad V. neg. conf. Inde enim eruitur fuisse in Christo voluntatem divinam & humanam, & hanc divinæ perfecte subjectam.

Ob. IV. Christus non habet bonitatem, potestatem, scientiam; ergo non est Deus summus. Prob. I. pars. Matt. 19. Christus ait: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus*; ergo &c. Prob. II. pars. Ib. c. 20 ait Christus: *Sedere ad dexteram &c. non est meum dare vobis*; ergo &c. Prob. III. pars. Ib. c. 27 ait, *de die illa*, judicii, *nemo scit, nisi solus Pater*; ergo &c.

℟. neg. ant. Christus enim se bonum dicit Jo. 10. Omnem potestatem sibi datam esse Matt. 28. In eo omnes sapientiæ thesauros agnoscit Apostolus ad Coloss. 2. Ad I. partem ant. neg. conf. Non negat Christus propriam bonitatem, sed fidem adolescentis attollit, quasi dicat: si me purum hominem censes, cur bonum vocas? si bonum dicis, & me Deum crede, qui solus est boni fons & origo. Ita Nazianz. or. 36, & S. P. Aug. l. 3 contra Maximin.

Ad

Ad II. partem ant. dist. ant. Non *est meum dare superbis*, ut exponit S. P. Aug. in Ps. 126, qui terrenum regnum petunt jure sanguinis, conc.; humilibus, *quibus paratum* est a Patre, nego.

Inst. Cur ergo non ait Christus: *quibus paratum est a me, vel a Patre meo?* ℟. Quia fons est summi imperii, nec tamen seipsum excludit, ait enim Jo. 16. *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*.

Ad III. dist. ant. Nescit Filius judicii diem, ut Deus homo est; & privata persona, neg., ut Ecclesiæ caput nullis manifestando, ut salubriter paveant; conc. Hoc sensu judex, confessarius, & regius legatus se nescire ait, quod nefas est revelare. Nec mentitur tamen, dum ait se nescire quod scit ut privata persona: *hoc enim nescit*, ait S. P. l. 1. de Trin. 12, *quod non ita sciebat, ut tunc discipulis indicaret*.

Dices. Hoc sensu etiam Pater diem judicii ignoravit; ergo &c. ℟. neg. ant. Nam Pater hunc diem Filio revelavit, nec ipse legatione fungitur apud homines, quod munus est Filii.

Ob. V. Filius divinitatem habuit ex gratia, Deus enim, ad Philip. 2, *donavit illi nomen &c.* Jo. 54. *Omne judicium dedit Filio*. Act. 2. *Dominum & Christum fecit eum*, 1. ad Cor. 1. *Factus est nobis sapientia a Deo, & justitia*. Apoc. v. 12. *Dignus est agnus accipere virtutem, & divinitatem*; ergo &c.

℟. neg. ant. Nam Filius factus est Deus, Dominus, sapientia &c. quando *Verbum caro factum est*: tunc enim transiit jure naturali ad Filium hominis quidquid Verbum erat, divinitas, sapientia, &c. Christus ergo ratione humanitatis factus est Deus, quia natura humana nexu substantiali ad jura divinitatis transivit. Prædestinatus est autem Christus, ut homo, ad tantam nominis gloriam, etiam propter passionis humilitatem, per quam agnus occisus accepit virtutem, & divinitatem: ubi *divitatem* olim scriptum aliqui putant, nam græcus habet πλοῦτον, *divitias*, quia Christus passione sua divitias misericordiæ suæ nobis largitus est.

Ob. VI. Prov. 8. 4 Filius dicitur *creatus*; ergo &c. II. Matt. 12 dicitur *servus*. III. Jo. 1 dicitur *factus*. IV. dicitur ibi: *omnia per ipsum facta esse*; ergo Verbum est Patris instrumentum, adeoque creatura.

℟. ad I. neg. ant. Nam Prov. 8. legendum est: *Dominus possedit me*. Sic enim habet hebraica & vulgata. Græcis au-

autem facile fuit, pro ἐκτήσατο, substituere ἔκτισε, ut Epiphanius observat. Possidere autem, generationem, non creationem significat, ut Gen. 4, *possedi hominem*. Deinde κτίζειν dicitur etiam de rebus, quæ non fiunt ex nihilo, ut de magistratibus &c. Aliquando etiam significat gignere, aut constituere, ut notat S. P. in l. contra Advers. legis. Ad II. dist. ant. Dicitur servus conditione, neg., obedientia, conc. Deinde Isaias hæc profert de seipso, & licet in Christo, cujus figuram gessit, sint adimpleta, non sequitur tamen, Isaiam, & Christum eodem modo servum fuisse, sed illum conditione, Christum obedientia. Ad III. dist. ant. *Ante me factus est*, hoc est *antepositus*, & *prælatus est mihi*, conc., ante me creatus est, neg. Sequitur enim, *quia prior me erat*: si enim priora verba creationem significent, sensus erit: *ante me creatus est*, *qui ante me creatus est*, quæ est indigna Joanne sententia. Ad IV. neg. cons. *Quomodo enim fieri* potest (ait S. P. de Tr. in Jo.) *ut Verbum Dei factum sit*, *quando Deus per Verbum fecit omnia?* Nam græca particula διὰ, *per*; sæpe effectricem caussam designat, ut Gen. 4. *Possedi hominem per Deum*, & Prov. 8, *per me reges regnant*; ergo &c.

Ob. VII. Dei proprietas est esse *ingenitum*, sed Filius non est ingenitus; ergo &c. II. Filius est similis Patri; ergo est alterius substantiæ. III. Pater est persona divina; filius non est Pater; ergo non est persona divina. ℞. dist. maj. Dei proprietas est esse ingenitum, hoc est non creatum, conc., hoc est, non genitum subd. Est proprietas personæ, conc., naturæ, neg. (*a*). Ad II. dist. ant. Filius est Patri similis identitate substantiæ, conc., qualitatis proprietate, nego (*b*). Ad III. dist. maj. Et nomen Patris significat divinitatis substantiam, neg., relationem, & habitudinem, concedo (*c*).

Ob. ult. Filius est sermo Patris; ergo non est ei consubstantialis. Prob. cons. ex Augustino, & Arnobio, qui probant, Mercurium non esse Deum, si sermo est.

℞. dist. ant. Est sermo prolatitius, syllabicus, & foris erumpens, neg., vivus, subsistens, & intus manens, conc. Siquidem Dei Filius Verbum vocatur, quia mente gignitur, & quandam habet cum verbo nostro similitudinem, estque eadem Patris ratio, & intelligentia; non potest ergo aliam a Pa-

[a] *Vide Cyrill. l. 11 Thes. c. 1, & D. Th. 1 P. q. 33. a. 4 ad 2.*
[b] *Vide Basil. Ep. 141 ad Cæsar.* (c) *Vide Nazianz. l. 3 Theol.*

a Patre habere naturam. Non ita sermo exterior, & syllabicus; is enim non subsistit, sed transit, adeoque non est verbum substantiale, sed qualitas adventitia. Jure ergo S.P. l. 7. de C. D. 14 ait: *Quod si sermo dicitur esse Mercurius, Deus non est*. Quæ argumentatio validissima est, & immerito carpitur a Pherepono.

Caput VI.

An Synodus Nicæna recte definierit Filium esse Patri ὁμοούσιον.

NOt. I. Proscripta Ariana hæresi, Verbum Patri per omnia simile nonnulli dixere, qui Semiariani dicti sunt. Rejiciebant quippe cum Arianis vocabulum ὁμοούσιον, sed ajebant Filium Patri assimilari οὐσίᾳ. Recentiores hæretici hoc vocabulum criminantur, alii ut a Gnosticis derivatum, ut Sandius, alii ut minus aptum ad Catholicum dogma exprimendum, ut Clericus.

Not. II. Vox ὁμοούσιον componitur ex ὁμοῦ, & οὐσία, quæ ex Clerico essentiam, aut substantiam significat, non personalitatem: licet quidam post Hilarium scribant, ὁμοούσιον a Synodo Antiochena proscriptum, eo quod Samosatenus per hanc unius essentiæ nuncupationem unicam personam esse Patrem, & Filium docebat, adeoque *usiam* pro persona, non pro natura accipiebat. Vide infra ob. 3.

Propositio. Vox ὁμοούσιον rite a Nicæna Synodo recepta est.

Prob. ex Mario Victorino tribus argumentis I. Duo Ariani asserebant, & Filium ex nihilo esse, & aliquando cum Patre non fuisse; atqui per ὁμοούσιον utrumque damnatur; ergo &c. Prob. min. Ὁμοούσιον aut significat ambo esse eandem rem, aut in eadem substantia esse simul. Si primum; ergo Filius non est productus *ex non extantibus*, sed ex Patris substantia, & refellitur Arius, qui ait: *ex nihilo Filius*. Si secundum, nusquam fuit Pater in sua essentia absque Filio, & Arius refutatur, qui ait, *fuisse aliquando, quando non fuit*. II. De fide est, Filium esse *Deum de Deo &c.*; sed hoc est esse ὁμοούσιον; ergo &c. III. Semiariani ajebant, Filium esse *similem* cum Patre *substantiam*, adeoque ὁμοιούσιον, non ὁμοούσιον, contra quos dicendum est Filium eandem esse cum Patre, & *simul* substantiam, sed hoc recte per ὁμοούσιον exprimitur; ergo &c. Patres reapse uno ore fatentur, iis tan-

tantum hanc vocem displicere, qui filium Patri consubstantialem fateri nolunt. Ita Hilarius, Basilius, Athanasius, Augustinus, Fulgentius, aliique apud Petavium l.4 de Trin., & Lupum in append. ad Synodum Chalced.

Ob. I. Hoc vocabulum non extat in sacris literis; ergo non recte Synodo insertum est.

℞. neg. conf. Neque enim in sacris literis extat, Verbum esse *ex non extantibus*, *fuisse aliquando*, *quando non erat*, *non esse e Patris substantia &c.* Si ergo licuit Arianis nova superstruere vocabula ad fidei excidium, licuit etiam Nicænis Patribus ad fidei confirmationem ea voce uti, qua Verbi æternitas significatur, & eadem cum Patre substantia. II. Non rejiciunt Ariani voces istas ἀγέννητον, ὁμοιούσιον, idest *innascibilem*, & *similem substantia*, licet non extent in sacris literis; ergo nec ὁμοούσιον debent rejicere. III. *Si ita credendum est*, ait Basilius or. 40, *cur non ita profitendum?* ℞. II. dist. ant. Non extat &c. expresse, conc., illative, neg. Οὐσία enim est, id quod est, nempe Deus est lumen, vita, veritas, suum esse; sed hæc eadem de Filio legimus in evangelio; ergo extat saltem illative in evangelio ὁμοούσιον, ut ait S. P. ad Pascent. *Etsi nomen istud non inveniretur in Scripturis, res tamen ipsa inveniretur. Quid est enim contentiosius, quam, ubi de re constat, certare de nomine?*

Ob. II. Ante Nicænam Synodum nullus ex Patribus protulit ὁμοούσιον; ergo &c. ℞. I. neg. conf. Singulæ enim hæreses novas voces invexere, quibus contra impios fides custoditur. ℞. II. neg. ant. Meminit enim hujus vocabuli auctor qq. ad Orth. (*a*), illudque Dei Filio tribuunt Dionysius Alexandrinus (*b*), Pamphilus martyr (*c*), Tertullianus (*d*), & auctor Ποιμάνδρης ad Apostolorum tempora scriptus. Hinc Eusebius (*e*) fatetur, antiquissimum esse.

Inst. Sandius. Hæc vox a Gnosticis invecta, ut Æonum fabulam conflarent; ergo &c. ℞. neg. ant. Gnostici enim Æones suos *omousios* non putabant, ut constat ex Iræneo (*f*).

Inst. Clericus. Eadem numero οὐσία dici nequit sibimet ὁμοούσια, nam veteres ea voce significant, quod est ejusdem speciei; sed Dei essentia rationem speciei non habet; ergo &c.

R. neg. ant. Non enim essentia Filii, sed persona dicitur consubstantialis; licet ergo *usia* in creaturis habeat ra-

(a) *Inter opera Justini*. [b] *Apud Athan. l. de fide sua*. (c) *In Apol. pro Orig.* [d] *Contra Praxeam*. (e) *In ep. ad Cæsar. ap. Socr. l. 1. H. E. c. 8.* (f) *L. 1. c. 1.*

tionem speciei, & in individuis multiplicetur; in Deo tamen est in tribus personis indistincta. Quare personæ divinæ ejusdem speciei dici nequeunt, licet sint *omoousiæ*.

Inst. Ὁμοούσιον in creaturis partionem substantiæ significat; ergo rejiciendum. ℞. neg. cons. Non enim per se *omoousion* hanc naturæ partitionem significat, nec nomina Deo, & creaturis communia comparationem admittunt: alias male diceretur, Deus Pater, aut Deus Filius, quod Pater in creaturis natura dividatur a Filio, aut Filius a Patre; sicut ergo utrumque recte dicitur, ita *omoousion*.

Ob. III. Synodus Antiochena proscripsit *omoousion*, quo Paulus Samosatenus abutebatur (1); ergo &c. ℞. cum Basilio ep. 300 dist. ant. Proscripsit in sensu Samosateni, prout decisionem substantiæ significat, conc., prout plures personas designat, quibus eadem essentia communis est sine partitione naturæ, nego. Hæc enim partitio non infertur ex voce *omoousion*, sed ex conditione creaturæ. Hinc Nicæni Patres, *cum Pauli calliditatem animadvertissent* (qui hoc vocabulum urgebat, quasi a Catholicis admitteretur eo sensu, quo sumitur a Philosophis, apud quos partitionem importat, adeoque negarent, Filium personam esse a Patre distinctam) *neque hoc modo in Deo omoousion accipiendum esse considerassent, merito inducti sunt, ut Filium omoousion dicerent*, ut ait Athanasius L. de Syn. Arim. & Seleuc.

Inst. *Omoousion* sensum patitur Sabellianum; ergo debuit reticeri. ℞. neg. cons. Quamvis enim hoc etiam in Nicæna Synodo discussum sit, unde Basilius illos excusat, qui *omoousion* initio respuebant; subinde vero jure receptum est, I. Quia partitionem naturæ per se non significat: nec ullus veterum hoc sensu usurpavit. II. Ariani fatebantur, hoc vocabulo reapse significari communionem naturæ, ut postea in sua Antiochena Synodo testati sunt apud Socrat. l. 3 H. E. 25, & Sozom. l. 6 c. 4. III. Nicæni Patres pravum sensum ab hac voce expunxere, definientes, filium esse ex Patre uni-

(1) Vocabulum *omoousion* ab Antiochena Synodo fuisse proscriptum, negat doctissimus Maurinus P. Meran. l. 4 de divinitate D. N. JC. c. 29, ubi ostendit, auctores & promulgatores hujusce proscriptionis solos fuisse Semiarianos, atque ex eorum relatione, vel potius oppositione Athanasium, Basilium, atque Hilarium scripsisse, Antiochenos Patres *hanc vocem omoousion substulisse*, proindeque Athanasii, Basilii, atque Hilarii ea de re testimonia falsis rumoribus Semiarianorum, non veritati hujus facti esse subnixa.

unigenitum, idest ex substantia Patris: *Deum de Deo, lumen de lumine; Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, & Patri consubstantialem*, quibus verbis aditum omnem hæreticorum fallaciæ præcluserunt.

Quæres: cur Patres Nicæni non probarint ὁμοιούσιον, idest *substantia similem*? ℞. Cum nulla creatura similis Deo esse possit, hoc etiam nomine Verbi divinitatem exprimi, sed quia hac voce *Semiariani* abutebantur, ut *omoousion* excluderent, latet in ea hæreticorum perfidia; *Multa* enim *sæpe fallunt, quia similia sunt: timeo aurum bracteæ, quia me fallere potest, & tamen auro simile est*, ait Hil. l. 1 de Syn.

Caput VII.

De subsistentia, sive personalitate Spiritus sancti.

Not., circa Spiritum Sanctum errasse Sadducæos, qui & angelos, & Spiritum S. negabant: Montanistas, qui Montanum esse Paracletum a Christo promissum somniarunt: Sabellianos, qui Spiritum S. Patris personam esse affirmabant. Sed omnium impudentissime Macedoniani, & Sociniani. Illi a Macedonio Constantinopolitano dicti sunt, qui circa an. 360 errorem suum spargere cœpit, Spiritum Sanctum cum Anomæis, & Semiarianis creaturam esse blasphemans. Damnatus est Athanasii opera in Alexandrina Synodo an. 362. Sociniani Spiritum S. putant esse virtutem, per quam Deus fideles sanctificat, non tamen ipsum Deum summum. Sicque cum Macedonianis Spiritum sanctum a Deo uno distinguunt, & cum Sadducæis negant esse personam. Nos errorem utrumque impugnabimus.

Not. II., Spiritus nomine in sacris literis sæpe charismata designari, ut Ps. 12. *Spiritum rectum innova*, idest pium cordis affectum, & Jo. ep. 1. *Nolite omni spiritui credere*, idest omni doctrinæ. Ex his tamen non sequitur, Spiritum S. nil aliud esse, præter participationem divinorum donorum, cum effectus pro caussis sæpe exprimantur.

Propositio. Spiritus S. vera est & subsistens persona.

Prob. argumentis validissimis c. 3. lib. hujus, quorum summa est. I. De Spiritu S. legimus, descendisse de cœlo, missum esse, sedisse super Apostolos &c.; sed hæc opera sunt personarum; ergo &c. II. Confertur baptisma in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.; sed Pater, & Filius personæ sunt; ergo & Spiritus S. III. *Tres sunt qui testimonium*

 dant

dant in cœlo, *Pater*, *Verbum*, *&* *Spiritus S.*; ſed duo priores ſunt perſonæ; ergo & Spiritus S. Jam vero quid inſaniat Socinus audiamus.

Ob. I. Probant catholici Spiritum S. eſſe perſonam, I. ex forma baptiſmi, & ex Matt. 3, *ipſe vos baptizabit Spiritu S. & igni*; ſed perſona nequit eſſe id, quo quis baptizatur, alias perſona eſſet aqua & ignis; ergo Spiritus S. non eſt perſona. Nec obſtat c. 28 poni Spiritum S. cum perſonis Patris, & Filii. Sæpe enim perſonis res etiam inanimatæ junguntur, ut ad Eph. 6 *Confortamini in Domino*, *& in potentia virtutis ejus*: ergo &c. II. id probant ex operibus perſonalibus; I. quia Spiritui S. tribuitur loqui Marc. 13; ſed ad Rom. 3. *Lex loquitur*, & ad Hebr. 12 *ſanguis Abel*, quæ duo perſonæ non ſunt; ergo nec Spiritus S. II. Luc. 12 de Spiritu S. dicitur *docebit vos omnia*, & 1 ad Cor. 11 & Jo. 2 habetur: *Natura*, *& unctio docet vos*; ſed neutra ex iis perſona eſt; ergo &c. III. Luc. 2. habetur *Spiritus S. erat ſuper eum*. Sed Jo. 3. idipſum dicitur *de ira Dei*, & ad Gal. 6 de pace: ergo &c. IV. Neque id evincitur ex quo dicatur Spiritus S. venire, mitti, procedere, teſtificari; hæc enim omnia tribuuntur legi, regno Dei, fidei, iræ &c. ut ex ſcripturis oſtendit Socinus l. 1 contra Spiritum S. V. Nec id probatur, ex quo dicatur Conſolator, nam Pſ. 22 id etiam virgæ, & baculo tribuitur. VI. Neque ex quo ſimul aliquando jungantur virtus & Spiritus S., nam ad Rom. 15 legitur, *in virtute ſignorum*, *& in virtute Spiritus S.* Hæc Socinus.

℟. ad I. diſt. min. Perſona non eſt gratia vel aqua, qua quis baptizatur, conc., perſona non eſt Spiritus S., per quem gratia regenerationis diffunditur, neg. Si enim remiſſio peccatorum eſt effectus a Spiritu S. diſtinctus, ſequitur præter Spiritum S., qui eſt donum Dei, dari Spiritum S., qui eſt perſona hos effectus producens. Licet ergo baptizari Spiritu S. ſignificet ſanctificationem, & gratiam, ex hoc tamen non evincitur, Spiritum S. non eſſe perſonam, ſed potius oppoſitum. Nam remiſſio peccatorum, quæ metonymice dicitur Spiritus S., diffunditur in cordibus una cum caritate per Spiritum S., ex Rom. 5.

Ad II. ℟., nedum ex ſola unione verborum, ſed etiam ex τὸ *in nomine* evinci, Spiritum S. eſſe perſonam; baptizari enim *in nomine* alicujus, eſt ſeſe ei devovere, ut c. 3. dictum eſt. Non negamus, in ſacris literis res inanimatas necti cum verbis, quæ ſignificant operationes perſonarum, ſed certi ſunt characteres, quibus perſonæ ab iis ſecer-

cernantur. I. Regula est Enallages pronominis, quod, ubi non respondet proximo vocabulo, & jungitur verbo significanti opus personæ, veram personam designat. Ita Matt. 29. *docete omnes gentes*, ubi neutro πάντα τα Ἔθνη respondet in græco αὐτὰς, *eos*, quia de hominibus sermo est. Ita ad Rom. 9. 23. ad Coloss. 2. 19, & alibi. II. est attendere antecedentia, & subsequentia, unde facile *Prosopopeja* dignoscitur. Siquidem nullibi legimus, cœlum enarrare, quæ audit, audire, quæ intelligit. III. Ubi Spiritus pro energia, & persona accipitur, si illam non potest, hanc debet innuere: ut locus Jo. 7. *Nondum Spiritus S. erat datus &c.*, non de energia, quæ ante Christum prophetis data erat, sed de ipsa Spiritus S. persona accipi debet. IV. Licet πνεῦμα, *spiritus*, plura significet, cum articulo tamen rem certam, ac determinatam significat (*a*). Nec oppositum evincit Glassius ex Thess. 5, Ephes. 4, & 1 Jo. 4, nam ibi metonymice persona ponitur pro effectu, ut docet Glassius ipse.

Ad I. ergo Socini argumentum dist. maj. Lex, & sanguis loquitur proprie, neg., figurate, conc. Non enim dicitur lex & sanguis loqui, quæ audit, ut de Spiritu S. dicitur Jo. 16; dicitur etiam ib. venire, mitti, docere &c., ubi Enallages pronominis, qua ad neutrum το πνεῦμα additur masculinum ἐκεῖνος, demonstrat esse personam: habetur etiam ibi articulus, qui est nota singularitatis ex Reg. 4. Eodem modo respondetur aliis metaphoris usque ad num. 6. Ad VI., ibi το πνεῦμα esse cum articulo; ergo vel de persona accipi debet, vel de ejus effectibus, ut ad Rom. 15; sed effectus caussam supponit; ergo &c.

Ob. II. Ex quo 1 ad Cor. 13 caritati tribuantur actiones personarum, non sequitur, eam esse personam; ergo a pari.

℞. neg. cons. Tropi enim ex verborum complexu facile dignoscuntur, ut cum dicitur: *Montes exultant*, *flumina plaudunt*, quia hæc non sunt nomina personarum; atqui Spiritus est nomen personæ, & illi characteres personæ tribuuntur, de quibus supra; ergo &c. De homine habente dona spiritus recte dicitur, *Spiritus loquitur*, *quæ sunt Dei*, sicut de homine caritate prædito dicitur, *non æmulatur*, sed, sicuti alia est caritas, quæ diffunditur, alia, quæ subsistit, de qua Jo. 1. *Deus caritas est*, ita alius est Spiritus, ut charisma, alius, ut persona, de qua Jo. 4, *Spiritus est Deus*. Aliud

[a] *Vide auctorem.*

ergo caussa, aliud effectus. Deinde per Socinum, quia ex 1 ad Cor. 2. *Deus revelavit per Spiritum S.*, est persona, *actiones enim sunt suppositorum:* sed non minus est actio annuntiare ventura, operari, velle &c., quæ Spiritui S. tribuuntur; ergo &c.

Ob. III. Spiritus S. est spiritus Dei; ergo non est persona distincta a Deo. ℟. I. conc. totum argumentum. Nam Spiritus S. non est a Dei substantia distinctus, sed persona est, ut Filius, qui eandem habet cum Patre substantiam. ℟. II. dist. conf. Non est persona, si spiritum intelligas partem essentiæ, ut anima hominis, conc., si rem subsistentem, ut angeli, & Spiritus S., nego.

Inst. Socinus. Apostolus 1 ad Cor. 2. comparat spiritum Dei cum spiritu hominis; sed spiritus hominis non est persona ab eo distincta; ergo nec spiritus Dei a Deo. ℟. retorqueo argumentum. Spiritus hominis spectat ad substantiam hominis; ergo spiritus Dei spectat ad substantiam Dei; sed hæc est impartibilis; ergo spiritus Dei Deus est: atqui non est Deus Pater, uti vult Socinus, cum ex Ap. ibi ex Deo sit, idest a Patre; ergo est Spiritus S., qui non est Pater, sed tamen est verus Deus.

Inst. Nequit una persona esse in alia; sed Spiritus S. in Deo est; ergo persona non est. ℟. neg. maj. Nam Jo. 14 habetur Filium esse in Patre, & vicissim. Quo vero pacto id fiat, dictum est supra c. 6. ad ob. 8.

Ob. IV. Socinus. Is. 40. Spiritui tribuitur herbam arefacere &c., cum insufflaverit in eam; sed hoc Dei virtutem, non personam significat; ergo &c.

℟. neg. min: Ibi enim exprimitur Spiritus S. energia, non exclusa persona. Porro nomine spiritus nedum ejus energiam significari concedimus, sed etiam ventum, vocem, affectum &c. Sed ubi personarum notæ reperiuntur, personam designari dubium non est.

Ob. V. Spiritus Dei malus, de quo 1 Reg. 18, est efficacia divina, qua homines traduntur in reprobum sensum; ergo spiritus Dei bonus est ejus virtus, qua sanctificantur.

℟. Spiritum malum, quo Saul abreptus est, ex Patribus fuisse spiritum nequam: malum enim non est, nisi a Deo permittente, nec Deus efficaciter aliquem tradit in reprobum sensum, ut Socinus blasphemat. Unde retorqu. arg. Spiritus malus, nedum est atra bilis agitans energumenum, sed etiam diabolus, qui spiritus Dei dicitur, qui justitiæ Dei minister est; ergo Spiritus S., nedum est virtus, & efficaca-

ficacia bonorum, sed etiam spiritus Dei, qui est persona gratiarum effectrix.

Ob. VI. Wolzogenius (*a*). I. Spiritus sanctus Luc. 11 dicitur: *Digitus Dei*. II. Act. 2. *Donum Dei*. III. ad Cor. 1 *arrhabo*. IV. ad Tit. 3 effundi dicitur. V. Act. 2 dividi & partiri. VI. ad Rom. 8 ejus *primitiæ* memorantur. VII. ad Thess. 1 dicitur, extingui posse. VIII. Jo. 7 absolute dicitur, quod Spiritus sanctus non erat; ergo &c.

℞. In iis locis exprimi varia munera Spiritus S., quæ personam supponunt. I. enim *digitus Dei* ejus omnipotentiam significat, quæ a natura ejus non distinguitur; si ergo Spiritus S. est digitus Dei, est Deus summus. Ad II. dist. ant. Est donum Dei personale, seu persona, quæ aut seipsam donat, ut Filius, qui Jo. 3 *donum* dicitur, vel dono datur, ut Spiritus S., quem ad nos misit Pater, conc., est donum accidentale, ut gratia &c., nego. Ad III. dist. ant. Est *arrhabo*, idest vita æterna nobis repromissa, & Deus ipse, conc., est aliquid accidentale superadditum, neg. Arrhabo ergo a ערב, *harav*, fidejussionem significat, & est portio rei, quæ promittitur; cum ergo nobis promissa sit vita æterna, Spiritus S. una cum Patre, & Filio est vita æterna, & ipse Deus. Adde, *arrhabona* hoc loco esse veluti obsidem datum pro pace cum Deo firmanda; ergo Spiritus S., non secus ac obses, vera est persona. Ad IV. & V. dist. ant. Spiritus S. effunditur & dividitur, quoad effectus, & dona gratiarum, conc., quoad substantiam, neg. Ibi enim spiritus sine articulo ponitur; ergo effusio illa personam non excludit: ita Christus Ps. 21 *effusus* dicitur, *sicut aqua*. Ad VI. neg. cons. Nam *primitiæ* Christi, & Spiritus S. dicuntur electi; sed Christus est persona; ergo & Spiritus S.. Ad VII. dist. ant. Extingui dicitur Spiritus S., proprie, neg., figurate, & sumpta persona pro effectu ex aptissima ignis comparatione, in cujus forma olim descendit, conc. Ad VIII. neg. ant. Nam in Græco habetur: *nondum erat Spiritus S. super ipsos*. Syriaca, & vulgata addunt, *datus*, qui ex antecedentibus *de spiritu*, *quem accepturi erant credentes in eum*, subintelligitur: accipere enim, & dare sunt relativa; ergo &c.

Ob. VII. Si Spiritus S. persona est, duo erunt Filii,

 & duo

(a) *Lib. de tribus in una Deitate personis c. 5 & 23.*

& duo Patres, quod Scripturis repugnat; ergo &c.

℞. neg. ant. Nam Filius est ab uno Patre; si ergo Spiritus S. est a Patre & Filio, non erit filius Filii, quia procedit etiam a Patre, nec erit filius Patris, quia procedit a Filio. Si enim Spiritus S. *& ipse filius diceretur*, ait S. P. Aug. l. 15 de Trin. c. 27, *amborum utique Filius diceretur, quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi Patris & Matris. Absit autem, ut inter Deum Patrem, & Deum Filium aliquid tale suspicemur.* Ex quibus colligitur potior ratio differentiæ inter generationem Verbi, & processionem Spiritus S., quam probat etiam Petavius l. 7. c. 13.

Ob. VIII. Wolzog. Si Spiritus S. esset persona, potiori jure esset Pater Christi, quam Deus Pater, nam Spiritus S. Mariam *obumbravit*, & in ea produxit Dei Filium; ergo &c.

℞. neg. ant. Christus enim non est genitus a Patre ratione humanitatis, qua non est Patri consubstantialis, nec Filius, sed ratione Verbi assumentis humanitatem, quia temporalis generatio terminata est ad personam, quæ est filius Dei naturalis. Christus ergo, spectata sola humana natura, est genitus a sola Virgine, non a Deo Patre: neque natura divina in eo producta est per Spiritus S. obumbrationem, sed *erat in principio apud Deum*, qui ante luciferum genuit Filium. Itaque Spiritus S. Christi Pater dici nequit, nec ratione divinæ naturæ, qua Filius est Patris, nec humanæ, qua Filius est Matris. Christus enim secundum carnem, quæ Spiritus S. virtute formata est, non est ei similis, adeoque nec Filius.

Caput VIII.

Spiritus S. divinitas adversus Macedonianos demonstratur.

Quæ pro Spiritus S. divinitate proferuntur, fere omnia collegit Didymus duobus libris. Exquisitioria illustrantur a Cyrillo (a), Athanasio (b), Basilio (c), Ambrosio, Augustino (d), Chrysostomo (e), aliisque. Sit itaque

Propositio I. Ex Scripturis Spiritus S. divinitas comprobatur.

Prob. I. ex divinis nominibus, quæ Spriitui S. tribuso

(a) *In libris Thes.* (b) *Epistola ad Serap.* (c) *In libris de Spir. S.* (d) *contra Maximin.* (e) *Hom. 89. de Pent.*

solent. Appellatur enim *Jehova* If. 6, & Pf. 94, quæ de Spiritu S. accipiuntur Act. 28, & ad Hebr.3; ergo &c. Dicitur etiam *Dominus* 2 ad Thefs.2. Item *Arrha*, *digitus Dei*, *& virtus altiſſimi*; ergo &c.

Prob. II. ex ejus proprietatibus. I. eſt a Deo procedere; ſed nequit a Deo procedere, quod eſt ab eo diverſum, alias Dei ſubſtantia eſſet origo accidentium; ergo &c. II. eſt animam ſanctificare, quo fit, ut Deus in ea habitet ex 1 Jo. 2; ſed habens Spiritum S. habet in ſe Deum inhabitantem; ergo &c. III. eſt per Spiritum S. hominem regenerari, & renovari ad Tit. 3; ſed hoc non præſtat creatura; ergo &c. IV. eſt per gratiam corpus fieri templum Spiritus Sancti; ſed hoc ſoli Deo erigitur; ergo &c. V. Spiritui S. tribuitur nedum Chriſti, ſed etiam noſtrorum corporum vivificatio; ſed Filius, qui vivificat, eſt verus Deus ex Jo. 5; ergo & Spiritus S. VI. Chriſtus alium paraclitum vocat Spiritum S.; ergo, ut Chriſtus, ita Spiritus S. Deus eſt.

Prob.III. Ex divinis attributis, ad Cor.2 de eo dicitur, ſcrutari *profunda Dei*. Job. 33, & Pſ. 32, eſſe creatorem univerſorum. Pſ. 103, ab eo fieri naturæ, & gratiæ opera. I.ad Cor. 6, habere immenſitatem. Iſ. 48, redemptorem miſiſſe. Luc. 5, Chriſti corpus procreaſſe. Act. 13, Eccleſiæ præeſſe; ergo &c.

Prob. IV. Ex perfecta SS. Triadis communione. I. Quia tres ſimul perſonæ dux fuerunt Iſraelis in deſerto. Pater Jerem. 2. 6, Filius Pſ. 79. 10, Spiritus S. Iſ, 63. *Spiritus Domini ductor ejus fuit*. II. Quia tres locuti ſunt in Prophetis. Pater Zach. 1. 6, Filius Iſ. 52. 6, Spiritus S. Act. 1. 16. *Oportet impleri ſcripturam, quam prædixit Spiritus S.* III. Quia tres ſimul Hierarchiam eccleſiaſticam conſtituerunt. Pater 1 ad Cor. 12, Filius ad Eph. 4. 11, Spiritus S. Act. 20. *Spiritus S. poſuit epiſcopos regere Eccleſiam Dei*. IV. Tres orbem implent. Pater Hierem. 23. 24, Filius ad Eph. 4. 10, Spiritus S. Sap. 1. 7. *Replevit orbem terrarum.* V. Tres de Chriſti divinitate teſtantur 1 Jo. 5. 7, & uno nomine invocantur in baptiſmo Matt. 28. 19. VI. Tres eadem poteſtate omnia operantur: Pater 2 ad Cor. 5. 18, Filius ad Eph.1.10, Spiritus S. 1 ad Cor. 12. *Hæc omnia operatur unus atque idem ſpiritus*. Conſtat ergo ex Dei nominibus, proprietatibus, attributis, & communione Spiritum S., Deum eſſe.

Ob. I. Macedoniani, & Sociniani. Spiritus S. nomine in ſacris literis virtus, & energia deſignatur; ergo &c. ℞. ne-

neg. conf. Ibi enim persona non excluditur, maxime in græco, ubi cum emphasi & articulo effertur: cur autem Filius, qui a Patre missus est, & Patrem glorificat, sit persona, non sit autem Spiritus S., qui a Filio mittitur, & Filium glorificat?

Ob. II. I. ad Cor. 8 de Patre habetur: *Ex quo omnia*; de Christo autem, & Spiritu S.: *per quem omnia* enunciatur; ergo neuter est Deus summus.

℟. PP. neg. conf. Sive enim dicas *ex*, aut *per* perinde est. Nam de summo Deo habetur, Gen. 4: *Possedi hominem per Deum*, & 1 ad Cor. 1. *Fidelis Deus, per quem vocati estis &c.* Item de Spiritu S. effertur aliquando *ex*, ut Jo. 3, *quod natum est ex spiritu*; aliquando etiam *per*, ut ad Rom. 5, *caritas Dei diffusa est per Spiritum S.* Non tamen negamus, *ex* potiori jure Patri tribui, quia fons est, & origo deitatis.

Ob. III. Hebr. רוח, *Ruah*, græcum πνεῦμα, & latinum *Spiritus* sæpe ventum, & rem creatam significat, ut 4 Amos; ergo &c. ℟. neg. conf. Nam Spiritus Sanctus nusquam dicitur Spiritus simpliciter, & sine addito *Dei*, *Patris*, *Christi*, *Filii*, aut *Veritatis*: vel ei additur articulus; vel dicitur *Sanctus &c.* Dignoscitur etiam ex orationis complexu, de quo Spiritu loquatur. Sic Amos 4, ubi flagella Dei memorantur, Spiritus dicitur *ventus urens*.

Propositio II. Ex act. 5. 3, & 4 Spiritus S. divinitas comprobatur.

Prob. Habetur enim ibidem: *cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui S.* Et v. 4. *Non es mentitus mihi, sed Deo*. Unde sic arguitur: ille cui mentitus est Ananias, Deus est, sed Ananias mentitus est Spiritui S.; ergo Spiritus S. est Deus.

℟. I. Crellius in græco haberi ψεύσασθαι σε τὸ πνεῦμα *mentiri te*, & fallere *Spiritum S.* Sed inepta responsio I. enim observat Grotius, ψεύδεσθαι modo cum dativo, modo cum accusativo jungi. Glassius vero pluribus exemplis ostendit, *ad*, & *in* reticeri, & idem esse mentiri Spiritum S., ac in Spiritum S. Particulam vero εἰς, *in*, extare in aliquibus mss., & in versione Syriaca testatur Beza, & Wolzogenius. Falluntur ergo qui ajunt, Ananiam esse mentitum Spiritum S., quia se hypocritam simulavit, fraudando de pretio agri: mentiri enim Spiritum S. est, quantum in se est, fallere

lere Spiritum S. Hypocrita autem mentitur se Sanctum: non vero Spiritum Sanctum.

℞. II. Sociniani; Ananiam mentitum Spiritui S., ideſt Apoſtolis, in quibus erat Spiritus S., non contra Spiritum S. Sed errant. Quia Ananias mentitus eſt Apoſtolis, in quibus erat Spiritus S.; ſed Ananias *mentitus eſt Deo*; ergo Spiritus S., qui erat in Apoſtolis, Deus eſt. Nam recte arguit, qui ait, e. g., fornicarius violat corpus ſuum, quod eſt templum Spiritus S.; atqui templum Spiritus S. eſt templum Dei; ergo qui fornicatur violat templum Dei. Sed ita arguunt catholici ex loco laudato; ergo &c.

℞. III. Wolzog. Exod. 16. ait Moyſes & Aaron: *non contra nos murmurationes veſtræ, ſed contra Dominum*; atqui male hinc deduceretur, Moyſen, & Aaron Deum eſſe; ergo &c. Vide Marc. 9, Luc. 10, 1 ad Cor. 8 &c. Sed contra. Nam negativa particula pro comparativa ſæpe uſurpatur: ut ſi quis legatum regis injuria afficiat, non hunc, ſed regem ſpernere dicitur. Ita Exod. 16 murmuravit Iſrael potius in Deum, quam in Moyſem, quia is Dei vices gerebat: ita Matt. 10, qui prophetam ſuſcipit, Deum ſuſcipit, a quo ille mittitur, & 1 ad Theſſ. 4, *qui ſpernit* Apoſtolicam doctrinam, *non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit Spiritum ſuum S. in nobis*.

Dices. Moyſes ex loc. cit. non eſt Deus; ergo neque ex Act. 5. Spiritus S. Deus eſt. ℞. neg. conſ. Nam Exod. 16. habetur, *murmuravit Iſrael contra Moyſen, & Aaron*. Act. 5 legitur, *mentiri te Spiritui S.*; ergo murmur contra Spiritum S. prolatum eſt. Item Exod. 61. 8. habetur: *nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum*. Act. 5, *non es mentitus hominibus, ſed Deo*. Ubi nota, non excludi Spiritum S., dum dicitur, *non es mentitus hominibus*, uti excluditur Moyſes, & Aaron, dum dicitur, *nec contra nos eſt murmur veſtrum*: unde ſic arguitur. Quia Moyſes & Aaron v. 8. excluduntur, ſequitur neutrum eſſe Deum; ergo, quia Spiritus S. v. 4 non excluditur, Deus eſt. Idem dicendum de locis aliis a Wolzogenio productis.

Propositio III. Ex PP. Traditione Spiritus S. divinitas demonſtratur.

Prob. I. ex Juſtino M., qui Apol. c. 1. ait: *Filium, & Spiritum S. adoramus*. Athenagoras in Apol. *Quis non miretur, nos, qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium, & Deum Spiritum S., Atheos vocari?* Lucianus *Deum alte regnantem*, profitetur, *Filium Patris, & Spiritum ex Pa-*

Patre procedentem, *unum ex tribus*, & *ex uno tria*. Eadem habet Irenæus (*a*), Clemens Alex. (*b*), Tertullianus (*c*), Cyprianus (*d*) &c. Prob. II. Ex Conyciliis Nyceno, & Constantinopolitano I. in Symbolo, & in epistola synod. ad episcopos Occid. Neque id negat Wolzogenius, qui hanc doctrinam appellat veterum PP. commentum, ex Platonis schola introductum (*e*): & Socinus (*f*) scribit, totius orbis consensum nil valere contra scripturas, ad quas proinde nos provocat.

Caput IX.

Solvuntur objecta contra Spiritus S. divinitatem.

OB. I. In sacris literis sæpe extat Pater & Filius sine Spiritu S., qui Deus expresse nullibi dicitur; ergo &c. ℟. I. neg. cons. Nam Pater, & Spiritus S. nominatur Is. 45. *Dominus misit me*, & *Spiritus ejus*, Matt. 28, Act. 5, & ad Thess. 3, ubi *Deus*, & *Dominus* appellatur. ℟. II. Retorq. argumentum; nullibi enim Spiritus S. creatura appellatur, neque in Ps. 102, & 148, ubi creaturæ omnes ad laudes Dei invitantur; ergo Spiritus S. non est creatura.

Ob. II. ad Rom. 8. *Spiritus postulat pro nobis*; ergo indigens est; ergo &c. II. Ex Jo. 1. omnia per Verbum facta sunt; ergo Spiritus S., si res est, factus est. III. Jo. 6 de Spiritu S. dicitur, *non loquetur a semetipso*; ergo est impotens, nec Deus. IX. ad Ephes. 4 dicitur *contristari*. V. 1 ad Cor. 2 *scrutari profunda Dei*; sed hæc sunt passionis, & ignorantiæ notæ; ergo &c.

℟. Ad I. ex Aug. Ep. 105 dist. ant. *Postulat*, *quia postulare nos facit*, conc., quia indiget, neg. Vocatur enim Spiritus adoptionis, *in quo clamamus*, & Zach. 12. *Spiritus gratiæ & precum*. Actiones autem tribuuntur conferentibus potestatem. Præmiserat Apostolus: *Adjuvat infirmitatem nostram*. *Nam quod oremus*, *sicut oportet*, *nescimus*. Unde in græco extat ὑπερεντυγχάνει, ab advocatis sumptum, qui dictant suspiria clientibus. Et Chrysostomus (*g*) de dono accipit orationis. Ad II. dist. ant. Omnia, quæ facta sunt, conc., quæ non sunt facta, neg. Sicut enim Deus cœlo-

(a) L. 4. *adv hær. c.* 37. (b) L. 1 *Ped. c.* 6.
(c) *contra Prax. c.* 2. (d) *Ep.* 73. (e) *c.* 6. *in Jo.*
(f) *contra Viekum p.* 617. (g) *Hom.* 14 *in ep. ad Rom.*

cœlorum creator per Verbum non est factus, ita nec *Spiritus oris ejus*, unde *omnis virtus eorum*. Ad III. dist. ant. Non loquitur ex impotentia, neg., quia habet essentiam, & scientiam ab eo, a quo procedit, ut explicat Augustinus tr. 99., conc. Ubi nota, futurum poni ratione termini, & in ordine ad creaturas illas, quibus Spiritus Sanctus mittendus erat. Ad IV. dist. ant. Dicitur *contristari*, proprie, neg., metaphorice, conc. Sic Gen. 6 dicitur Deus summus *tactus dolore cordis*; ergo &c. Ad V. neg. min. Scrutari enim de intima notitia dicitur Ps. 7, Jer. 11, & Apoc. 2, ubi de Deo summo dicitur: *scrutari renes, & corda*. Adde, *profunda Dei scrutari*, esse altitudinem assequi scientiæ Dei.

Ob. III. 1 ad Cor. 14 legitur: *spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt*; ergo Spiritus S., qui est hujusmodi, hominibus subjicitur. ℞. dist. maj. Spiritus prophetarum passivus, idest intellectus, qui Spiritus S. afflatu agitur, conc., activus, qui Prophetarum mentem illustrat, neg. Ibi Apostolus loquitur de spiritu humano, habetur enim πνεύματα plurali numero, & sine articulo: dicitur autem subjici, quia doctrina humana Ecclesiæ judicio subjecta est.

Ob. IV. Spiritus S. a Filio mittitur; ergo Filio minor est. ℞. dist. ant. Mittitur per imperium ut servus, neg., per originem ut Dominus, concedo (*a*).

Ob. V. Spiritus S. non est genitus, quod Filio convenit, neque ingenitus, quod Patri; ergo nec Deus. R. I. dist. ant. Non est *ingenitus*, prout *ingenitus* est *non factus*, neg., prout est *a nullo procedens*, conc. ℞. II. neg. cons. Nam, præter genitum, & ingenitum datur procedens, quod est a duobus simul, ut dictum est c. 7. ad 7.

Caput X.

De Processione Spiritus S. a Patre, & Filio.

Spiritum sanctum a Patre, Filioque procedere Latini docent: Græci contra a solo Patre. Quorum erroris Theodoretum auctorem aliqui faciunt, sed facile excusatur. Definita est hæc controversia an. Christi 667 sub Pipino Francorum rege, sed an. 869 sub Photio contra Latinos vehementius discussa est: quod factum est etiam an. 1097 sub Ur-

(a) *Vide infra cap. 13.*

Urbano II. in Concilio Barensi, ubi S. Anselmus Cantuariensis Episcopus Græcos compescuit. Sub Innocentio III. in Lateranensi Synodo IV. ad Romanam communionem Græci reversi sunt, sed statim relapsi, rursus in concordiam rediere sub Gregorio X. an. 1274; sed iterum violata pace, tandem in Florentino generali Concilio an. 1439 controversia finita est, & Græci Patres, uno excepto Marco Ephesino, catholico dogmati unanimiter, B. Nicolai meritis, teste Eug. IV. Rom. Pont., subscripsere.

Propositio. Spiritus S. a Patre, Filioque procedit.

Prob. I. Scripturis. I. Spiritus S. vocatur ad Gal. 4. *Spiritus Filii sui*. Act. 6. *Spiritus Jesu*. Jo. 14. *Spiritus veritatis*, idest Filii, qui est *via*, *veritas*, *& vita*. Sed dici non potest Spiritus Filii, nisi quia a Filio procedit; ergo &c. Prob. min. Spiritus S. dicitur Spiritus Filii, vel ut ejus sanctitas adventitia, vel ut Filio *consubstantialis*, vel ut Filii instrumentum, & virtus, vel quia a Filio habet esse. Non primum, nec tertium, ut Græci fatentur. Non secundum, alias Filius diceretur Filius etiam Spiritus Sancti per consubstantialitatem, quod est absurdum; ergo Spiritus S. dicitur spiritus Filii ratione originis, quia ab eo procedit. II. Christus, Jo. 2, insufflavit dicens: *Accipite Spiritum sanctum*; sed per hoc ostendit Spiritum S. a se procedere, veluti corporeus halitus, qui ex ore alicujus emittitur; ergo &c. (*a*). III. Spiritus S. a Filio mittitur; ergo ab eo procedit. Prob. ant. Nam Jo. 16 legitur: *Si abiero*, *mittam eum*, Paraclitum, *ad vos*. Prob. conf. I. Quia hic est ordo divinæ naturæ, ut, qui a nullo est, a nullo mittatur, ut docet Athanasius (*b*), & Augustinus (*c*); ergo si Spiritus S. mittitur a Filio, ab eo procedit. II. Ex quo Filius dicatur missus a Patre infertur, ipsum a Patre procedere; ergo a pari. III. Qui ab alio mittitur, aut mandatum ab eo recipit, aut potestatem, sed Spiritus S. mandatum non recipit, quia non subjicitur; ergo recipit potestatem a Dei substantia indistinctam. Nec Spiritus S. missus est gratia sanctificationis, nam Filius Spiritum misit, qui a Patre procedit, quemque personam esse Græci fatentur; ergo &c. IV. Jo. 14 de Spiritu S. ait Christus: *De meo accipiet &c.*, sed Spiritus S. recipit esse a Filio; ergo ab eo procedit. II. Christus ait: *De meo accipiet &c.*, *quia omnia*, *quæ habet Pater*, *sunt Filii*; sed Pa-

(a) *Vide Aug. tract. 121 in Jo.*, *& l. 3 contra Maxim. c. 14.*
(b) *In ep. ad Serap.* (c) *L. 4. de Trin. 19.*

Pater habet de essentia, ut sit Spiritus S. principium; ergo & Filius. III. Spiritus S. a Filio recipit, ut annuntiet futura; ergo etiam recipit, ut sit. Nam in divinis, unde est audientia, inde est & essentia.

℟. Græci, Spiritum S. accipere essentiam, & divinitatem a solo Patre, & verba illa, *de meo accipiet*, reddenda esse, *de Patre meo &c.*; sed contra. Subdit enim Christus: *omnia, quæ habet Pater, mea sunt: propterea dixi, quia de meo &c.*; ergo si Spiritus S. procedit a Patre, & quod habet Pater, habet Filius, sola excepta paternitate, debet Spiritus S. etiam a Filio procedere. Quæ Latinorum responsio firmatur Persica, & Syriaca versione: quæ habent: *a me*, vel *de meo* necnon Ethiopica, & Arabica: quæ legunt: *accipiet de eo, quod meum est*.

Prob. II. ex Græcis Patribus. Epiphanius in Ancor. ait: Christus ex Patre creditur, & Spiritus ex Christo, aut ex ambobus. Et Hær. 74. *Spiritus ex ambobus, spiritus ex spiritu*. Cyrillus l. 14. Thes. *Ex essentia Patris, Filiique, Spiritus, qui procedit ex Patre, & Filio*. Basilius l. 3 contra Eunomium: *Ab ipso habens esse, & ab ipso Filio accipiens, & ex illa caussa pendens*. Vide Leonem Allatium, Jo. Beccum, Calecam, Petavium &c.

℟. Græci, Epiphanium de donis, non de persona Spiritus S. accipiendum. Cyrillus proprium Filii dicit Spiritum S. ob consubstantialitatem. Basilii locum ex mendoso codice excerptum observavit Marcus Ephesinus in Concilio Florentino. Addit Camaterus, nec Basilium, nec Athanasium solum Patrem fontem divinarum personarum agnoscere.

Sed contra. Nam Epiphanius Patris, ac Filii nomine designat personas, & his Spiritum S. adnectit; sicut ergo Pater, & Filius personæ sunt, ita Spiritus S., Cyrillus autem nullibi ait, Filium, aut Patrem proprium esse Spiritus S. Consubstantialitas autem efficit, ut divinarum personarum sit una substantia, non, ut una persona sit propria alterius, sive ex altera, ut ait Cyrillus. Basilii locum germanum esse ostendit adversus Marcum Ephesinum Joannes ex Ord. Præd. e vetustissimo codice a Cardinali Cusano e Byzantio asportato, & longe ante hanc controversiam exarato, ex quo constat, non Latinos, sed Græcos Basilii scripta vitiasse. Camaterus vero apertissimis Basilii, & Athanasii testimoniis revincitur. Is enim Or. de Incarn. Filium vocat *fontem spiritus*: ille autem Or. 2 contra Eunomium Filium dicit *fontem vivificum*. Chrysostomus etiam Christum appellat *fontem*

tem vitæ, *& aquam vivam* Spiritum Sanctum &c.

Prob. III. Ex Patribus Latinis, quorum auctoritatem Græci agnoscunt. Ambrosius l. 1 de Sp. S.; *Spiritus sanctus cum procedit a Patre*, *& Filio*, *non separatur a Patre*, *non separatur a Filio*. S. P. Aug. de Trin. 99. in Jo. *Cur non credamus*, *quod etiam de Filio procedat Spiritus sanctus*, *cum Filii quoque ipse sit spiritus?* Leo M., quem IV. Gener. Synodus *columnam Fidei orthodoxæ* appellavit, *alium esse* ait, *qui genuit*, *alium*, *qui genitus est*, *alium*, *qui ab utroque procedit*. Quid plura? Fatentur Græci, hanc esse Latinorum fidem, eamque in Synodo Lugdunensi, & Florentina esse firmatam.

Prob. IV. ratione. Quæ habet Pater, excepta paternitate, habet & Filius, ut ait Damascenus; sed Pater habet, ut sit Spiritus S. principium; ergo & Filius. Et ideo paternitas Filio non communicatur, quia opponitur relative, sed ratio principii non opponitur; ergo &c. II. Filius est unigenitus, quia immediate est a Patre; si ergo Spiritus S. immediate a solo Patre procederet, esset & ipse unigenitus. III. Processione sublata, Spiritus S. non distinguitur a Filio, in Deo enim omnia sunt unum, sublata relatione; ergo &c.

Caput XI.

In quo Græcorum sophismata diluuntur.

Ob. I. Latinorum dogma non continetur in sacris literis, imo iis adversatur; ergo &c. Prob. ant. ex Jo. 16, ubi Spiritus S. dicitur a Patre procedere, nulla facta Filii mentione; ergo &c.

℞: dist. ant. Non continetur explicite, conc., implicite, neg. Dicitur enim ibi *Spiritus veritatis* mitti a Filio, de illo accipere, & omnia habere, quæ habet Pater; ergo &c. Ad prob. neg. cons. Nam Christus ait, Spiritum S. a Patre procedere, ut ostendat, Patrem esse aliarum personarum originem, quo sensu ait, doctrinam non suam esse, sed Patris. Præterea, non sola scriptura, sed etiam traditione fidei quæstiones dirimendæ sunt. Hanc tamen sibi adversari, in Florentina Synodo Græci agnovere.

Ob. II. Dionys. de div. nom. c. 2 ait: *Solum Patrem esse divinitatis fontem*. Athanasius q. de Nat. Dei c. 2 ait: *Solum Patrem esse caussam duorum*. Naz. or. 24. *Quidquid habet Pater*, *idem Filii esse*, *excepta caussa*. S. Maximus ait,

Pa-

Patres non concedere, *Filium esse caussam Spiritus sancti*. Unde sic arguitur: Filius non est fons, caussa, aut principium Spiritus S.; ergo is non procedit a Filio. II. Nyssenus, Athanasius, Cyrillus, aliique PP. Græci docent, Spiritum S. *ex Patre per Filium* profluere: ubi *ex* principium exprimit, non autem *per*; ergo Pater, non Filius, est Spiritus S. principium.

℞. dist. ant. Filius non est fons &c. speciali titulo, conc., nullo modo, neg. Nam laudati Patres speciali titulo Patrem appellant *caussam*, *fontem*, *&* *principium*, eo quod originem non habeat ex alio: nil vetat tamen, quin Filius Spiritum Sanctum producat: & sicut est Deus *de Deo*, ita sit caussa de caussa, fons de fonte &c. Nec desunt Patres, qui Filium vocant fontem, & caussam Spiritus S., licet quidam, ut Basilius, Athanasius, Chrysostomus, Epiphanius, Cyrillus &c. usurpaverint particulam διὰ, *per*, ut ostenderent, Filium non esse principium sine principio. Ast Nyssenus hom. 3 super *Pater noster* ait, *ex filio procedit*. Cyrillus ep. ad Nestorium, *ex eo profluit*. Epiph. in Ancor., *ex quo procedit*. Et S. Maximus ep. ad Marin. ait, *etiam ex Filio Spiritum sanctum procedere*. Ad II. neg. ant. Nam *per* efficientem caussam significat Genes. 4. *Possedi hominem per Deum*, Jo. 1, & ad Coloss. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*. Unde Basilius ad Amphil. ait: *per transire sæpe in ex: ut possedi hominem per Deum, ac si diceret ex Deo*. Idem docet Chrysostomus (*a*). Cyrillus etiam ep. ad Theod. ait, *Christum natum esse per Deiparam*, & in ep. ad Nest., *natum ex muliere*, *&* *per mulierem*. In ep. ad Gal. habetur *ex*, *per*, *&* *in*. *Ex* Patrem significat, ut primum principium, *Per* Filium, ut opificem, *In* Spiritum S., ut caussam rerum perfectivam; aliquando autem *per* de Patre non dicitur, nec de Filio *ex*, ne Patri principalem caussam tollamus (*b*).

Ob. III. Damascenus l. 1 de Fid. Orth. 11 ait: *Spiritum sanctum ex Patre esse, at non esse ex Filio dicimus*; ergo &c.

℞. I° aliqui, neg. conf. Putant enim, Damascenum imbutum fuisse Græcorum errore, cum hæc quæstio ejus ætate nondum esset definita. Quæ suspicio ex historia Synodi Aquisgranensis exorta est, quæ an. 809 contra Joannem Monachum coacta fuit; is autem non Damascenus fuit, sed Hierosolymitanus.

(a) *Hom. 53. in Matt.* (b) *Vide dissert. Gennadii Scholarii sect. 5.*

℟. II., & verius, neg. ant. Adhuc enim vigebat Damasceni ætate Macedonii, & Eunomii hæresis, qui docebant, Spiritum S. ex Filio esse, tanquam ex caussa creatrice; caute ergo dixit, Spiritum S. esse Filii spiritum, sed non dici *ex Filio* tanquam a caussa principe; ne imperiti creaturam esse opinentur; aliud est autem non dici, aliud non esse ex Filio. Ita Beata Virgo Christipara est, & dicitur ab Ephesina Synodo, sed ob Nestorii hæresim, ait idem Damascenus, *Christiparam B. V. non dicimus*. Sic ob Eunom. hæresim Spiritus S. ex Filio non dicitur.

℟. III. Card. Bessarion, Damascenum accepisse *per*, prout significat principium sine principio. Quo sensu Spiritus S. ex solo Patre dicendus est. Nam ibidem S. D. comparat Patrem Soli, Filium radio, Spiritum S. splendori. Sed splendor est a sole, & radio; ergo Spiritus S. a Patre, & Filio. Vide cap. X. in fine.

Ob. IV. Theodoretus in ep. ad Monast. ait, quod *blasphemat in Spiritum sanctum, qui non ex Patre solo ipsum asserit procedere, sed ex Filio habere existentiam*. Eadem habet in Conf. 9. Anath.; ergo &c. ℟. I. neg. conf. Nam Theodoretus fuit plus æquo Nestorio addictus contra Cyrillum. Sed instant Græci. In Ephesina Synodo examinatum est Nestorianum Symbolum, & confutationes Theodoreti, & utrobique Spiritum S. a Filio non procedere continebatur; sed neque Synodus, neque Cyrillus Theodoreti scripta, aut Nestorii Symbolum hac in parte damnavit; ergo damnari non debet Græcorum sententia de Spiritus S. processione a solo Patre.

℟. dist. min. Hac in parte non damnavit explicite, conc., implicite, nego. Approbavit enim Ephesina Synodus epistolam Cyrilli ad Nestorium, & ad Orientales, ubi dogma de processione Spiritus S. continetur; ergo &c. Deinde ait Nestorius, Spiritum S. a Filio extantiam non habere, ut eum a Christo faceret alienum; ergo Synodus damnans Nestorium, simul definiit, Spiritum S. non esse alienum a Filio, ab eoque procedere.

Dices: hanc quæstionem ad Nestorii caussam non pertinere. ℟. Synodum Ephesinam, & Cyrillum ideo de processione Spiritus S. a solo Patre non reprobasse Theodoreti sententiam, eo quod de ea principaliter non ageretur.

℟. II. Probabilius esse, nusquam hoc dogma negasse Theodoretum. Nam I. nec a Cyrillo, nec ab ullo antiquo scriptore ea de re reprehenditur, ut factum est, cum Nestorio adhæ-

adhærere visus est. II. Quia Theodoretus (a) scribit, circa Spiritus S. personam se idem cum Cyrillo sensisse; ergo cum Cyrillo docuit Theodoretus Spiritum S. a filio procedere. III. scribit, blasphemum esse; qui ait, Spiritum S. habere extantiam per Filium; quia opinabatur, id a Cyrillo prolatum in sensu Eunomii docentis, Spiritum S. comprehendi in rebus a Filio creatis, unde in exp. ad Rom. 8 ait: Spiritum Christi appellatum, *non quod per Filium creatus sit, ut volunt hæretici, sed quia est ejusdem cum Patre, & Filio substantiæ, & ex Patre procedit; ejus autem gratia per Christum suppeditatur*.

Ad argumentum itaque dist. ant. Negat Theodoretus Spiritum S. habere extantiam a Filio, & per Filium in sensu Eunomii, qui eum creaturam esse asserebat, conc., in sensu catholico, neg. Nam in ep. ad Antioch. ait: *Spiritum Sanctum non ex Filio, aut per Filium existentiam habentem dicimus; sed ex Patre procedentem: proprium vero Filii, uti consubstantialem*. Hinc Ephesina Synodus, & Cyrillus, Theodoreti sensu explorato, hac in parte eum non damnavit.

Ob. V. Si Spiritus S. a Patre, Filioque procederet, duo essent Spiritus S. principia; ergo &c. II. Pater de se est principium sufficiens Spiritus S.; ergo superfluum est aliud principium. III. Spirare vel est essentialis proprietas, vel personalis; si hoc, uni tantum personæ convenit, cum personales proprietates nequeant ad invicem communicari, alias Filio etiam paternitas conveniret: si illud; ergo debet etiam Spiritui S. convenire.

℞. ad I. neg. ant. Siquidem principia non multiplicantur ratione personæ, sed operationis, & formæ; cum ergo Pater, & Filius eandem habeant spirandi virtutem, dicuntur unum Spiritus S. principium: sicuti tres simul personæ, quibus est eadem omnipotentia, sunt unum principium creaturarum. Ad II. neg. suppositum; in Patre enim, & Filio est eadem spirandi vis, adeoque Spiritus S., dum ab utroque procedit, est ab una spirandi vi. Sicut ergo non valet hoc argumentum: Pater est sufficiens creationis principium, ergo est superfluum Filii, ac Spiritus S. principium; ita nec valet istud: Pater sufficiens est Spiritus S. principium; ergo Filius non est principium Spiritus S.; sed hoc potius sequitur,

(a) *Ep. ad Jo. Antioch.*

tur: Spiritus S. procedit a Patre; ergo etiam a Filio procedit, cui omnia, quæ habet Pater, communia sunt. Ad III. dico, spirare esse proprietatem notionalem, sunt autem notiones, non solum paternitas, filiatio, & processio, sed etiam *innascibilitas*, *& spiratio*, quas etiam Græci tenentur admittere. Nam & Patrem *ingenitum* fatentur, & paternitatem ad solum Filium referri sciunt; ergo præter paternitatem, aliam fateri debent proprietatem, quam nos cum Augustino dicimus notionalem, eamque Pater Filio communicat, cum filiationi relative non opponatur.

Caput XII.

De particula Filioque *Symbolo addita*.

Constantinopolitanæ Synodi contra Macedonianos, & Eunomianos decrevere, Spiritum S. non esse creaturam. Sed nondum exorta quæstione de processione Spiritus S. a Filio, addiderunt Symbolo hæc verba: *qui a Patre procedit*. Suborto Græcorum schismate, addita est vox *Filioque*, quam Græci contra Ephesinæ Synodi statuta insertam esse queruntur. Sit ergo

Propositio. Immerito a Græcis de corrupto Symbolo Latini insimulantur.

Prob. I. ex Florentini Concilii decreto: *Definimus, explicationem verborum illorum* Filioque *licite, ac rationaliter Symbolo fuisse appositam*. Ea enim est Ecclesiæ œconomia, ut novis erroribus emergentibus, catholicæ fidei professionem opponat, qua, accessione alicujus particulæ, scripturis, ac PP. consonæ, veritas fidei servetur; sed talis est hujus particulæ additio; ergo merito Symbolo inserta est. Prob. maj. ab exemplis. Etenim Nicæna Synodus contra Arianos addidit Symbolo Apostolico ὁμοούσιον. Constantinopolitana addidit, *& in Spiritum S. Dominum & vivificantem*, contra Macedonianos. Chalcedonensis addidit *consubstantialem Patri secundum divinitatem, consubstantialem nobis secundum humanitatem*. Sicut ergo Nicænum Symbolum violatum non est a Patribus Constantinopolitanis, & Chalcedonensibus; ita nec a Latinis: & sicut additio ὁμοούσιος non est nova fidei professio, ita non est additio vocis *Filioque*.

Prob. II. Si quid vetat additionem hujusmodi, est decretum Ephesinæ Synodi p. 1 sess. 6: *Alteram fidem nemini liceat proferre, præter definitam a SS. PP., qui in Nicæna con-*

congregati fuerunt; sed hoc decreto prohibetur Symbolum Nicæno oppositum, non vero adjectio, aut expositio; ergo &c. Prob. min. I. enim Ephesina Synodus probavit Charisii Symbolum, aliud sane a Constantinopolitano & Nicæno, pium tamen, & orthodoxum: e contra Nestorianum proscripsit Nicæno contrarium; ergo Eph. Synodus vetat solummodo Symbolum Nicæno oppositum, alias Charisii Symbolum cum Nestoriano improbasset. II. Probant Græci Symbolum C. Politanum, cui accessit articulus de divinitate Spiritus S., qui in Nicæno non extat; ergo vetat Ephesina Synodus additionem tantum Nicænæ oppositam. III. Actionis initio Ephesini PP. convenere, ut id probarent, quod cum Nicæno concordaret, improbarent oppositum; ergo solam additionem oppositam vetat S. Synodus. IV. Cum Dioscorus Flavianum damnasset, quod contra Eutychetem hanc expositionem adjecisset: *consubstantialem Patri secundum divinitatem &c.*, quam contra Ephesina decreta adjectam esse clamabat Eutyches; PP. Chalcedonenses *anathema* dixere *Dioscoro, quia male judicavit*, Ἀνάθεμα Διοσκόρῳ ὅτι κακῶς ἔκρινε; sed is male non judicasset, si Ephesinum decretum quamlibet expositionem vetasset; ergo merito Eusebius Dorylæi pro Flaviano instavit, nullum esse canonem, quo novam fidei expositionem, novis hæresibus emergentibus, vetaret; ergo solam contrariam vetat Ephesinum decretum.

Prob. III. Vox *Filioque* immerito Symbolo inserta est, vel quia falsum est dogma de Processione Spiritus S. a Filio, vel quia in aliis Symbolis virtualiter continetur: atqui neutrum dici potest; nam & Spiritus S. a Filio procedit, & ea inserere fas est, quæ virtualiter in aliis sacris monumentis præcontinentur. Ita Apostolico Symbolo plura sunt addita, licet Nicæna fides virtualiter in eo contineretur; ergo &c.

Ob. I. Græci. Chalcedonensis Synodus recitato Nicæno, & C. Politano Symbolo statuit, ut *expositionem alteram nullus faciat*; *sufficiunt quæ exposita sunt*; ergo &c. ℟. dist. ant. *Nullus faciat*, privata auctoritate, ut Nestoriani faciebant, conc., Ecclesiæ auctoritate, ut catholici, neg. Cum enim nulla urgeret necessitas, & sufficerent, quæ erant exposita, noluerunt PP. novum Symbolum condi, quia satis superque Eutychetis error in Nicæno damnatur. Cæterum PP. ipsi Leonis expositionem probarunt, neque alteram fidem esse clamarunt: licet in ea expositione esset aliquod additamentum; ergo &c.

Ob. II. Cyrillus in ep. ad Jo. Antioch. ait: nemini licere *unam voculam Nicæni Symboli immutare, aut syllabam prætereire*, idque Ephesinæ Synodi decreto cautum esse scribit in ep. ad Acac. Melit. ergo &c.

℟. ut supra. Cyrillus enim hæc habet adversus Nestorianos, qui privata auctoritate novas fidei professiones cudere audebant, ut Anastasius ac Photius, quos damnat Synodus Ephesina. Sane Cyrillus commendat Joannis Antioch. aliorumque Orientalium professionem, quæ multo amplior erat Nicæno Symbolo. Cyrillus ergo reprobat *unam voculam*, vel auctoritate privata insertam, vel Nicænæ fidei contrariam.

Ob. III. Vox *Deipara*, licet revincendis Nestorianis aptissima, nec ab Ephesinis PP., neque a Calched. adjecta est Symbolo, quamvis plures instarent, ut *addatur Symbolo, Mariam esse Deiparam*; ergo noverant PP., quodlibet additamentum, etiam fidei consonum, vetitum esse.

℟. neg. conf. Non enim ob decretum Ephesinæ Synodi ea vox adjecta non est, sed quia PP. hoc additamentum ad fidem necessarium non putarunt. Nam Christum Deum esse habetur expresse in Nicæno articulo: *Et in unum Dominum &c.* Et B. V. Christum peperisse in alio: *Et incarnatus est de Spiritu S. ex Maria V.* Itaque œconomiæ causa nec *Deipara* dicta est B. V., ob hæresim Eutychetis, neque *Christipara*, ob Nestorianam: licet utrumque recte dici posset, si PP. opportunum judicassent. Est enim revera B. V. & *Christipara* & *Deipara*, quia peperit Christum verum Deum.

Ob. IV. Agatho (*a*), Vigilius (*b*), & Synodus vetant quodlibet additamentum; ergo &c. ℟. dist. ant. Vetant contrarium, conc., consonum, neg. Nam Agatho & ipse Symbolum conscripsit, in quo plura extant de dogmate duplicis in Christo voluntatis, quæ in Nicæno non extant, ex Florent. Synodi sess. 7.; ergo additionem absolute non vetant. Vigilius etiam adjecit articulum de resurrectione, qui in C. Politano Symbolo erat sufficienter expressus. Additio itaque triplex est. 1. Contraria Symbolo, & est hæretica. 2. Disparata, & est temeraria. 3. Consona, & est expositio veritatis; quam potest Ecclesia opportune adhibere.

Ob. V. Leo III. hanc additionem non probavit an. 809. licet id postularent Synodi Aquisgranensis Legati: imo jussit, Symbolum sine voce *Filioque* duobus scutis argenteis in-

[a] *In epistola lecta Act. 4. Syn. VI.* (b) *Epist. ad Eutych.*

inscribi, & in Confessione S. Petri & Pauli locari, ut scribit Photius (*a*), & Anastasius (*b*); ergo &c.

℟. dist. ant. Non probavit absolute, neg., ex auctoritate privata, conc. Merito ergo Leo III. restitit Legatis, ne quis sine Romani Pontificis, aut Ecclesiæ consensu quidpiam Symbolo addere auderet. Non tamen vetuit, ait Pagius, ne Symbolum cum hac particula caneretur, sed rogavit, ne ultra in regia cappella caneretur, ne morem Palatii tota Gallia sequeretur: atqui modo hoc additamentum peractum est Florentinæ Synodi, & Romani Pontificis auctoritate; ergo &c.

Quæres: Quo tempore peracta sit additio hujus particulæ? ℟. incertum esse. Nam Calecas, & Genebrardus eam Damaso tribuunt: S. Antoninus, & Sisinnius Nicolao I. circa annum 857; alii Synodo VII. ad an. 787. Quidquid sit, extat hæc particula in Concilio Toletano III. an. 589 celebrato, & in aliis, in Gallia, & Germania coactis; sed quo præcise tempore obtinuerit in Romana, & universali Ecclesia, incertum est.

Caput XIII.

Exponitur, quo sensu Filius, & Spiritus Sanctus missi *dicantur*.

Missio in divinis duo importat: I. æternam processionem unius personæ ab alia, II. temporalem effectum, maxime in ordine ad gratiam. Non enim in Deo est *missio* per imperium, ut famuli a Domino, neque per consilium, ut regii ministri ad bellum: nisi mandatum accipias pro ipsa persona mittente, quæ sua voluntas, & βούλημα est, si de Verbo loquamur, vel personam respiciat humana natura indutam, ut Filius. Dare enim alicui mandata, superioris est; consilium vero alterius sequi, timidi, aut ignorantis. Hæc ergo missio est a Deo removenda. Sit itaque

Propositio I. Pater neque a Filio mittitur, neque a Spiritu sancto.

Prob. ex Augustino contra serm. Arian. c. 4. *Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem, a quo*

[a] *In ep. ad Patriarch. Aquilejen.* (b) *pag. 305. Rom. edit.*

a quo genitus sit, *vel a quo procedat*. *Non enim splendor ignem*, *sed ignis mittit splendorem*. Prob. II. ratione. Persona, quæ mittitur, dicit processionem, & originem; atqui Pater a nullo procedit; ergo a nullo mittitur.

Propositio II. Filius dici potest missus ratione humanæ naturæ ad homines redimendos.

Prob. ex ep. ad Gal. 4. *Misit Deus filium suum* &c. Jo. 10. *Quem Pater misit in mundum*: & Luc. 4 Christus sibi aptavit illud Is. 61. *Spiritus Domini super me*, *evangelizare pauperibus misit me*. Accedit ratio. Filius a Patre genitus est, & ab eo una cum aliis personis incarnatio peracta est; ergo est in Filio origo æterna a Patre, & efficientia temporalis, in quibus vera *missionis* ratio sita est.

Dices: Filius a Spiritu S. non procedit; ergo ab eo non mittitur. ℟. dist. cons. Non mittitur ratione divinitatis, conc., ratione humanitatis, neg. Nam Christus totius Trinitatis operatione plasmatus est, & sic etiam a Spiritu S. accepit esse. Quo sensu etiam Filius, & Spiritus S. mittuntur a se ipsis, ex Aug. l. 2 de Trin. 5.

Propositio III. Spiritus sanctus mittitur a Patre, & Filio.

Prob. I. ex Jo. 14. *Spiritus sanctus*, *quem mittet Pater in nomine meo*. Et c. 16. 7. *Si abiero mittam eum ad vos*. Prob. II. ratione. Nam Spiritus S. a Patre, Filioque procedit: deinde sub columbæ, aut ignis specie super Christum, & Apostolos apparuit, hisque tribuit charismatum dona; ergo in eo habetur processio, & effectus temporalis, adeoque vera missio.

Ex his sequitur, I. missionem duabus tantum personis convenire, nempe Filio, qui a Patre, & Spiritu S. missus est, sensu nuper exposito, & Spiritui S., qui mittitur a Patre, & Filio. Sequitur II., eam dici posse æternam simul, & in tempore; æternam relate ad principium, & in tempore relate ad effectum. III., missionem aliam esse visibilem, ut cum Christus in Bethlehem natus est, aut Spiritus S. corporea specie super ipsum descendit; aliam invisibilem, ut cum caritas per Spiritum S. diffunditur in cordibus nostris.

Ob. I. Ex ea missione sequitur inæqualitas, aut separatio personarum; ergo non datur. Prob. prima pars ant. ex Jo. 20, ubi Christus ait: *sicut misit me Pater*, *& ego mitto vos*; ergo sicut discipuli minores sunt Christo, quia ab eo missi sunt, ita Filius minor erit Patre, quia ab eo

eo

eo missus est. Prob. secunda pars. Quod corpori conjunctum est, mitti nequit ab ejus parte, nisi divellatur; ergo si Spiritus S. mittitur a Patre, & Filio, necesse est, ut ab utriusque separetur divinitate.

℟. neg. ant. Ad I. Prob. neg. conf. Nam particula καθὼς non est semper nota æqualitatis; & sensus est: *ea vos caritate diligo, cum inter scandala persecutorum mitto, qua me caritate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit*, ut exponit Chrysostomus Hom. 28. Ad II. prob. neg. conf. Quod corpori conjunctum est, ideo non mittitur, quia corpora localiter moventur, & si una pars amoveatur ab alia, non erunt amplius in eodem corpore copulatæ: in Deo autem persona, quæ mittitur, nec loco, nec natura a mittente sejungitur. Missio enim solum importat unius personæ originem ab alia, & externam alicujus effectus productionem.

Ob. II. Si Filius dicitur missus a Spiritu S. (a) tollitur ejus processio a Filio; ergo &c. Prob. ant. Dicent enim Græci: Filius a Spiritu S. missus est, nec tamen ab eo procedit; ergo a pari. Si dicas, Filium a Spiritu S. missum, prout incarnatio est opus inseparabile totius Trinitatis, dicent etiam Græci, Spiritum S. a Filio missum, quia externa columbæ species fuit a tota Trinitate; ergo &c.

℟. neg. ant. Ad prob. dist. ant. Filius a Spiritu S. missus est missione impropria, & late sumpta pro externa tantum efficacia ex Aug. (b) aliisque (c), conc., stricte & proprie sumpta, prout æternam processionem, & externum effectum importat, neg. Filius itaque a Spiritu S. missus est missione late sumpta, quæ ad solum incarnationis opus refertur, non ad Filii personam. At vero Spiritus S. missus est missione proprie dicta, quæ non solum externam efficientiam respicit inseparabilis Trinitatis, sed etiam subsistentem personam procedentem a Filio.

Ca-

(a) *Ex Prop. II.* (b) 2 *de Trin.* 5.
(c) *Mag. sent. dist.* 15, *& D. Th. q.* 43 *art.* 8.

Caput XIV.

De Græcis, latinisque vocabulis, quorum in disputando de Trinitate frequens est usus.

VOces hujusmodi aliæ pluribus personis communes sunt, aliæ uni tantum conveniunt. Communes sunt

I. Οὐσία, *usia*, quæ idem significat ac τὸ ὄν, *quod est.* Sabelliani, qui pluralitatem personarum negabant, οὐσίαν, *usiam*, pro persona sumebant, Deumque μονοούσιον, idest *unius usiæ*, non trinum appellabant. Verum *usia* non personam, sed essentiam, naturam, & substantiam significat. Et post Nicænam Synodum non audemus dicere, ait Aug. l. 5 de Trin. c. 9, tres *usias*, neque tres *essentias*, neque tres *substantias*.

II. Ab οὐσία ortus est ὁμοούσιος *consubstantialis*, & ὁμοιούσιος, *similis substantia*, quæ non unum sensum habent. Nam quæ sunt ejusdem speciei, licet sint individuo diversa, *omousia* a Platonicis dicta sunt: quo sensu PP. nonnulli ante Nicænam Synodum Filium, & Spiritum S. *omousion* negarunt. Cum autem *omousios* partitionem substantiæ per se non significet, sed quod est ejusdem cum alio substantiæ merito vox ista a Nicænis Patribus contra Arianos adhibita est. Ejus loco ὁμοιούσιον ab Arianis substitutum est, de quo vide c. 6 hujus dissert.

III. In essentia item concipimus aliud esse, quod est, aliud principium, ex quo est, aliud modum, quo est: primum dicitur οὐσία, de qua supra; secundum dicitur φύσις, a φύω, *gigno*, & ex nominis etymologia, etiam personam designat; tertium dicitur ὕπαρξις, *essentia natura existentia*, ab ὑπάρχω, *existo*; aliquando tamen significat peculiarem existendi modum.

IV. Ὑπόστασις, *subsistentia*, ab ὑπό, *sub*, & ἵστημι, *sto*, rem per se subsistentem, & intelligentem significat, & convenit personæ, non rebus inanimatis. A veteribus usurpatur ad significandam substantiam, neque ab essentia distinguitur, prout etiam subsistendi modum comprehendit. Cumque substantia una sit in tribus personis, nil mirum si plures ex iis unam in Patre & Filio hypostasim dixere. Si tamen hypostasis pro persona sumatur, recte tres hypostases nominamus. Quo sensu usurparunt Concilia, PP., ac Theologi omnes. Qui ergo unam in Deo affirmarunt hypostasim, *usiam*,

usiam, & existentiam absolutam intelligunt. Qui vero tres hypostases, *usiam*, & tres subsistentias relativas. Atque ita eruditorum dissidia ea de re componuntur.

V. *Persona* non solam qualitatem apud Latinos exprimere ex Tullio constat ep. 48; ait enim, *Cæsarem in Pompeii personam multa asperius fecisse*. Definitur a Philosophis: *rationalis naturæ individua substantia*. Ubi individua substantia dicitur, quæ constat communi essentia, & certa proprietate, quæve non potest alteri convenire. Hæc proprietas, quæ per mentem ab essentia distinguitur, in prima Trinitatis persona dicitur *Paternitas*, in secunda *Filiatio*, in tertia *spiratio*.

VI. Præter communia, sunt etiam propria vocabula personarum. Primum est nomen Patris, græce Πατὴρ, quod a πάω *pasco*, derivatur, quia pascit & curam gerit natorum, quo sensu hoc nomen tribus personis convenit. Sed prout parentem designat, a pariendo dicitur, græce γενέτωρ, *genitor* quia a Patre Filius gignitur, et nomen est Patris proprium.

VII. Ingeniti vocabulum, græce ἀγένητε, a γίνομαι, *fio*, significat *non productum*, quo sensu quævis persona est ἀγένητα, idest *non facta*, sed geminata littera ν est a γεννάω, & significat *non genitum*, & sic soli convenit Patri: quia a nullo genitus est, nec potest ab alio procedere. Hinc Spiritus S., qui licet sit ingenitus, tamen a Patre procedit, ingenitus dici non potest.

VIII. Dicitur etiam Pater principium, auctor, fons, & caussa, prout est Filii, & Spiritus S. origo, a nullo procedens, sed a nomine *auctoris* Græci abstinent, quia præeminentiam supra cæteros designat, ut Latini a nomine *caussæ*, qua exprimitur productio effectus natura diversi. Non item apud Græcos αἰτία: unde Patrem communiter vocant *caussam Filii*, & aliquando etiam Latini.

IX. Secunda persona vocatur Filius, Verbum, imago Patris, splendor, character, sapientia, quorum tria priora propria videntur, reliqua appellativa. Filius a Græco φύω, *gigno*, designat personam genitam, & e Patris sinu prodeuntem. Verbum, vel λόγος ostendit hunc filium non gigni externa fœtus productione, & seminis decisione, ut mortales, sed in sinu Patris commorari, ut mentis nostræ Verbum non divellitur a mente, quæ illud concipit. Hinc Jo. 1 dicitur *Verbum apud Deum*, & *Filius in sinu Patris*. Dicitur etiam λόγος, *ratio*, quia, nedum ad Patrem comparatur, sed

ſed etiam ad omnia, quæ facta ſunt, ut ratio, & idea opificis ad effecta. Dicitur *Verbum Patris*, quia ſicut Verbum nunciat occultas cogitationes, ita inviſibilem Deum Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, enarrat. Dicitur *imago*, quia Patrem exhibet Filii charactere, cui convenit a Patre procedere in ſimilitudinem naturæ.

X. Alia nomina ſunt appellativa, ut *ſapientia*, *character*, *ſplendor &c.*, quæ etiam Spiritui S. conveniunt. Erunt tamen propria, ſi relative ſumantur; ut ſi dicas *ſapientia genita*, *ſplendor paternæ gloriæ &c.*

XI. Filio una cum Patre convenit eſſe Spiritus S. principium: unde ſpiratio eſt proprietas notionalis, quæ ſingulares divinarum perſonarum exprimit characteres, quibus ab invicem diſtinguuntur. Cum ergo tertia perſona ab aliis diverſa ſit, debet a duabus procedere, quod recte dicitur ſpirari. Sunt ergo quinque notiones, ideſt *innaſcibilitas*, *Paternitas*, *Filiatio*, *ſpiratio activa*, & *paſſiva*. Gignere autem, naſci, procedere &c. non dicuntur notiones, quia non exprimunt exiſtentis perſonæ characterem, ſed originem & productionem.

XII. Tertia perſona dicitur *Spiritus S.*, *donum*, *charitas*, *conſolator*. *Spiritus a ſpiro* dicitur, quia ſicut halitus ex ore ſpiratur, ita Spiritus S. a Patre, Filioque procedit. Πνεῦμα etiam a πνέω, *flo*, *ſpiro*, derivatur. Additur *ſanctus* ad differentiam ſpiritus hominum, & angelorum, qui eſt peccatis obnoxius, vel eſt ſanctus per gratiam. De dono vide c. 7. Dicitur etiam *Amor*, *caritas*, *oſculum*, quæ notæ ſunt duorum ſe mutuo diligentium.

XIII. *Paraclitus* græcum eſt nomen a παρακλέω, *rogo*, *hortor*, *conſolor*, *advoco*, eoque deſignantur gratiarum chariſmata, mentis illuſtrationes, pia cordis vota, gratia orationis, & ſanctitas ipſa, quæ eſt Spiritus S. habitatio in cordibus noſtris. Tum etiam ſanctitatis ornamenta, ideſt gaudium, pax &c., de quibus Apoſtolus ad Gal. 5. Licet enim etiam Filius ſit conſolator, gaudet ſpecialiter hoc titulo Spiritus S., per quem caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, unde in nos omnia bona derivantur, & vita æterna, ad quam ille nos perducat, qui cum Filio, ac Spiritu S. vivit & regnat Pater unus & trinus Deus.

Liber VIII.

In quo nonnullorum PP. de Verbi divinitate orthodoxia vindicatur.

EX PP., qui Arianam hæresim, aut præformasse, aut eam defendisse, quamvis immerito, traducti sunt, quidam Nicænam Synodum præcessere, quidam autem subsecuti sunt. De quibus singillatim duplici dissertatione tractabimus.

DISSERTATIO I.

De PP. Antenicænorum orthodoxia.

INter Ante-Nicænos PP., qui in suspicionem Arianæ hæreseos trahuntur, novem præsertim ab hac macula vix expurgari posse putarunt nonnulli. Sunt autem Ignatius, & Justinus martyres, Athenagoras, Irenæus, Clemens, & Dionysius Alex., atque Origenes. Quibus addit Wolzogenius Athanasium, & Basilium, quos totidem capitibus sequenti ordine vindicare curabimus.

Caput I.

De Ignatio Martyre, atque ejus epistolis.

EPistolas S. Ignatii Episcopi Antiocheni impugnarunt Salmasius, Dallæus, ac Blondellus, nec non Oudinus in Hist. de Script. Eccl.: illas tamen defendunt Usserius, Hammondus, Vossius, Cotelerius, Caveus, Clericus, Pearsonius, Bullus, Dupinius, Alexander, Annatus, aliique. Sunt autem epistolæ illæ numero 7, nempe ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallianos, ad Romanos, ad Philadelphos, ad Smirnæos, & ad Polycarpum. Verum epistolæ ad B. V. M., & ad Joannem, veluti supposititiæ rejiciuntur a Baronio, Possevino, aliisque, cum nullus ex veteribus earum meminerit ante Bernardi tempora. Sit ergo

Propositio I. Septem Ignatii epistolæ ab Usserio, & Vossio pristinæ fidei restitutæ, sunt genuinæ.

Prob.

Prob. I. Ex Eusebio, qui lib. 3 c. 37 narrat, S. Polycarpum de 7 laudatis Ignatii epistolis meminisse in sua ad Philippenses epistola, & l. 5 c. 8 ait, Irenæum plura testimonia ex iis protulisse, quæ inter Irenæi scripta non extare, mirari non debuit Dallæus; cum plura S. Martyris opera interierint. Neque *ex antiquorum silentio*, ut ipse ait, evincitur, Eusebium errasse; cum plura germana scripta ab omnibus recipiantur, quorum nullus ante Eusebium catalogum texuit. Is autem non e penu sua; sed ex præcedentium scriptorum scriniis memorias eruit antiquitatis. Deinde Theophilus Antioch. commentaria edidit in Matthæum, ex quibus testatur Hieronymus, se accepisse ea verba: *Martyr Ignatius quartam addit caussam*; sed Ignatius hoc tradit in sua ad Ephesios epistola; ergo &c. Reapse Hieronymus de Script. eccl. 7. Ignatii epistolas eodem, quo supra dictum est, ordine censet. Nec Hieronymus ab Eusebio deceptus est, apud quem Ignatiana sententia non extat; ergo aliunde, idest a Theophilo; eam accepit. Origenes etiam Hom. 6 in Lucam quædam profert ex epistola Ignatii ad Ephesios, & in Prol. in Cant. & in ep. ad Rom.

Dices, Origenem Ignatii verba retulisse non scripta. ℞. neg. ant. Ait enim, in *Cujusdam Martyris epistola reperi, Ignatium dico Episcopum Antiochiæ*. Denique Ignatianas epistolas laudat Athanasius (*a*), Theodoretus (*b*), aliique posteriores (*c*); ergo &c.

Prob. II. Dallæus enim & Oudinus has epistolas ut spurias rejiciunt, vel ob distinctionem inter Episcopos, & presbyteros, vel ob stylum Ignatio indignum, vel ob dogmata, quæ in iis continentur. Sed hæc futilissima sunt; ergo &c. Prob. min. I. enim distinctio Episcoporum a presbyteris vetustissima est, & de jure divino, quidquid asserant Presbyteriani. Stylum vero septem epistolarum simplicitatem Apostolicam redolere censet Clericus criticus apud adversarios accuratissimus. Nam & phrases duriores, & epithetorum frequentia sunt Syriorum propria; & suus cuique mos est. Doctrina vero tota est Apostolica. Egregia ibi sunt ad virtutem hortamenta, & frustra in iis improbatur flagrantissimum martyrii desiderium. Nec obstat veterum silentium, quod argumentum est negativum, & falsum, ut notum est.

Ob.

(a) *L. de Synod. Arim. & Seleuc.* [b] *Ap. ad Monach. Constant.* [c] *Ap. Natal. Alex. diss. 23 sæc. 1.*

Ob. I. Auctor epistolæ ad Magnes. perstringit Æonum fabulam, nondum Ignatii tempore exortam: *Verbum æternum* vocans, *non a silentio progrediens*. II. In epist. ad Trall. meminit Basilidis, & Cleobuli, qui post Ignatium eruperunt. III. In ep. ad Ephes. Onesimum, veluti superstitem, laudat, qui sub Domitiano occubuit; ergo spuriæ sunt Ignatii epistolæ.

℟. ad I. neg. ant. Non enim laud. locus respicit Æones, sed Verbum dicitur *non a silentio progrediens*, ideft æternum. Sic enim loquitur etiam S. P. Aug. ser. 369. *Verbum*, *quod dicturus Pater non silebat*. Reapse nullibi ait Valentinus *Logon*, ideft *Verbum*, ex *Sige* sive *silentio* natum. Sed ex Irenæo constat, verbum Valentini natum esse ex *mente* & *veritate*, ex Epiphanio ab *homine*, & *ecclesia*, ut eruitur ex Valentini fragmento ap. Epiph. in Panario, licet illud Valentino abjudicent eruditi.

Adde, Æones ex antiquioribus hæreticis derivasse, testibus Irenæo & Epiphanio, & ab iis Ignatio innotuisse. Ad II. neg. conf. Nam ea nomina non extant in castigatis Vossii, & Usserii editionibus. ℟. II., Cleobolum fuisse Simonis Magi discipulum, Basilidem vero Cerinthi coævum, qui hæresim sparsit circa an. Christi 80, adeoque potuisse utrumque Ignatio innotescere, qui sub Trajano passus est. Ad III. neg. conf. Non enim ibi laudat Ignatius Onesimum Pauli discipulum, sed alium, qui post Gajum Epheso præfuit imperante Trajano.

Ob. II. Nycephorus in Stychometria, & Anastasius in indice Hist. suæ Ignatii epistolas ut spurias rejiciunt; ergo &c. ℟. I. retorq. argumentum. Nam scriptores illi germana censent opera Areopagitæ, sed is ex Ignatii epistolis insignem locum exscribit lib. de div. Nomin.; ergo &c. ℟. II., neque Stychometriam esse Nycephori, nec ibi Ignatii epistolas, sed spuria ejus scripta notari. Forte apochryphis accensentur, quod in canonem scripturarum, quarum catalogum texit, non sint referendæ.

Ob. III. Pseudo Ignatius martyres ut viventes alloquitur, quos antea scripserat ad gloriam pervenisse; ergo &c. II. Milites custodes suos *Leopardos* vocat; sed hæc vox erat ante Constantinum inusitata, ut Bochartus, & Gesnerus observant; ergo &c. III. In ep. ad Eph. ait, se Christum in carne vidisse, quod licet sit a Hieronymo traditum, impossibile censent eruditi Chronologi. IV. Mirificæ etiam sunt harum epistolarum inscriptiones, ergo &c.

℟.

℞. ad I. neg. conf. Ignatius enim Martyres vocat Apostolos, Philippenses, alioſque, quorum aliqui ad Martyrium pervenerant, alii erant ſuperſtites. Ad II. neg. min. Nam *Leopardorum militum* meminit Spartianus (*a*) an. 100. ante Conſtantinum. ℞. II. diſt. maj. Vocat *Leopardos* ob feritatem, conc., ob militiæ genus, neg. Ad III. neg. ant. Extat enim in græco οἶδα, *ſcio*, *& credo Chriſtum in carne eſſe*, non *vidi*, ut ex corrupto codice quidam male verterunt. Ad IV. neg. ant. Nam amplioribus inſcriptionibus utitur Apoſtolus ad Rom., ad Gal., ad Titum, quas nemo ut ſpurias agnoſcit.

Ob. IV. In hiſce epiſtolis Ignatius dicitur *Theophorus*, ex fabula, qua fingitur Ignatius puerulus ille, quem Chriſtus ſtatuit in medio; ergo &c. ℞. neg. ant. Sic enim dictus eſt, quod Deum ex Apoſtolo (*b*) *portabat in corpore ſuo*.

Propositio II. In Ignatianis epiſtolis Verbi divinitas expreſſe prædicatur,

Prob. I. ex ep. ad Eph. *Unus medicus eſt carnalis, & ſpiritalis, factus, & non factus in carne Deus*. Prob. II. ex ep. ad Magneſ. *Etſi Filius principium habeat Patrem ſuum, tamen concurrentem cum ipſo habet exiſtentiam. Nam quia eſt ex principio, ideo conſubſtantialis principio. Porro quod eſt Patri conſubſtantiale, id adventitium non eſt in tempore*; ergo &c.

Ob. I. Ignatius Patrem comparat Epiſcopo, Filium presbytero; ſed eo exemplo etiam Ariani abutebantur, teſte Athanaſio (*c*); ergo &c.

℞. diſt. maj. Comparat, ut probet Filium a Patre divinitatem accipere, ut presbyter ab Epiſcopo recipit characterem, conc., ut probet eſſe Patre minorem, nego. Nec mirum, Arianos SS. exemplis abuti, qui etiam ſcripturis abutebantur.

Ob. II. Ignatius in epiſtola ad Smyrn. Chriſtum vocat Dei filium *ſecundum voluntatem, & potentiam Dei*: ergo &c. ℞. diſt. ant. Vocat &c. prout voluntas, & potentia Dei eſt creaturarum principium, neg.; prout non coacte, ſed voluntarie genitus eſt, & procedit a Patre omnipotente, & volente, concedo.

Ca-

(a) *In Vita Antonini.* (b) *1 ad Cor. 6.* (c) *Dial. 1 de Fid. Orth.*

Caput II.

De Justino Martyre, ejusque fide circa Verbi Divinitatem.

NOt. I. Auctor Irenici etiam Polycarpum Arianis accenset, eo quod Patrem Deum dixerit, Filium autem sempiternum Sacerdotem. Sed Polycarpi fides satis liquet ex ejus ad Philipp. epistola, & ex oratione, quam protulit morti proximus (*a*), ubi Patri, Filioque æqualem gloriam attribuit. Sed & Ignatii epistolas laudat, & discipulum habuit Irenæum, qui ex magistri doctrina hæreses refutavit.

Not. II. De Justino M. scribit Petavius l. 1 de Trin. c. 3, Filium putasse *inferioris conditionis etiam antequam homo fieret*. Episcopius vero ex Justino probare nititur, *anathema* dicendum non esse neganti Verbi divinitatem. Petavius tamen priorem sententiam temperavit (*b*), fassus in Justini libris plura extare divinitatis Christi vestigia. Sunt autem germana Justini opera: Duplex pro christianis apologia, Dialogus cum Triphone, & alia, quæ periere. Non tamen Oratio parenetica ad Græcos, nec alia plura, quæ sub ejus nomine circumferuntur.

Propositio. S. Justinus Verbi Divinitatem perspicue affirmavit.

Prob. I. ex 1 Apol. *Filius ejus, qui proprie dicitur Filius, Verbum simul cum illo ante creaturas existens, quoniam per eum cuncta condidit, & ornavit &c.* II. In Dial. ait: *ante creaturas omnes Deum genuisse ex se virtutem quandam rationalem, non per resectionem, tamquam dispertita esset Patris essentia*, ut fit in hominis generatione, sed eiusdem participatione naturæ. Quod probat exemplo ignis, quo non mutato, alter accenditur &c. III. In Apologia 2, *Fatemur*, inquit, *nos talium deorum esse Atheos, sed non illius Dei Patris: verum hunc ipsum, & Filium, & Spiritum S. adoramus*. Ex quibus sic arguitur. Docet fides, Verbum non esse productum, sed æternum, & ante omnes creaturas a Patre nascens, non abscissione paternæ substantiæ genitum, sed ejusdem communicatione naturæ, eodemque latriæ cultu cum Patre, ac Spiritu S. esse adorandum: sed hæc profitetur Justinus ex dictis; ergo &c.

Ob. I. Petavius. Justinus in Dial. Filium Patre infe-

(a) *Ap. Euseb. l. 4 Hist. 5.* (b) *In Præf. l. 1. de Trin.*

riorem appellat, Dei administrum, secundo loco habendum, potestatem post Patrem &c.; ergo &c. II. Ait, Prophetis apparuisse, cum Deus sit invisibilis; ergo &c.

℟. ad I. dist. ant. Vocat inferiorem nomine, & ordine, ac ratione geniti in sensu aliorum PP., conc., inferiorem substantia, aut natura, neg. Ad II. dist. ant. Ait apparuisse Filium, ut legis dispensatorem, hominumque redemptorem, conc., ut expertem invisibilis naturæ, quæ est in Patre, neg. Ostendit enim ex Scripturis ibidem Justinus, eum qui olim apparuit, Deum verum fuisse, licet ipse, non autem Pater, visibilem formam induerit, qua sese reddidit aspectabilem.

Ob. II. Sandius. Justinus in responsione ad Græcos ait, *Genitum*, & *conditum* non differre: & in eversione dogm. Arist. ait, *fuisse aliquando*, *cum non fuerit*, *id*, *quod genitum est*; sed hæc Arianismum sapiunt, non secus ac similitudines ex igne, & humano verbo deductæ; ergo &c.

℟. I. Utrumque librum ut spurium rejici a Sandio ipso, a Sylburgio, Possevino, Alexandro, Riveto, aliisque, I. ob mentionem Manetis plusquam sæculo posterioris, II. ex quo Justinus solum 1 & 2 physicorum librum impugnavit, hic vero usque ad 8 perducitur. ℟. II. dist. maj. Et ibi loquitur Justinus de mundi productione, conc., de Verbi generatione, neg. Græci enim promiscue dicunt *genitum*, & *factum*; allatis autem exemplis Justinus ostendit, Verbi generationem esse spiritalem, nec ea substantiam paternam imminui, quod iisdem symbolis præstitit Athanasius (*a*), & Augustinus (*b*).

Ob. III. Episcopius. Justinus in dialogis ait, ex Scripturis ostendi, Jesum esse Christum Dei, idque fide tenendum, etsi non constaret, hunc esse Deum conditorem sæculi; ergo per Justinum de fide non est Verbi divinitas. ℟. dist. ant. Et Justinus arguit in falsa Triphonis hypothesi, qua ille negabat Messiam futurum esse ipsum Deum, sed purum hominem, conc., absolute negat, Verbum ante incarnationem extitisse, neg. Imo vero id luculenter ostendit dicens, se non assentiri Ebionitis confitentibus ipsum esse Christum, sed hominem ex hominibus genitum (1).

In-

(1) Censet laudatus P. Meran hoc loco a Justino factum, quod l.4 de divin. D. N. J. C., idem ab iis solet, qui via, & ratione di-

(a) *L. de Decr. Nic. Sym.* (b) *Tr. 14 in Jo.*

Instat Zvikerus, Justinum Platonica philosophia imbutum gentilismi dogmata nondum exuisse; ergo &c. R. Bullus, Zvikeri rationes ab infelici ingenio esse excogitatas. Nam Justinus in Dialogo Platonicis, ethnicisque Prophetas anteponit, suamque sapientiam, priusquam divina imbueretur, stultitiam vocat. In apologia autem inanium Deorum cultum invictis argumentis refellit.

CAPUT III.

De Athenagora, ejusque fide circa Verbi Divinitatem.

ATHenagoras philosophus clarissimus insignem pro Christianis edidit apologiam an. 166 (a), in qua Christianos purgat a calumniis de Atheismo, de cœna Tyæstea, sive de esu carnis humanæ, & de Oedipodeo, idest promiscuo incestus concubitu, de quibus ab Ethnicis falso accusabantur. Meminit ejusdem Methodius, & Photius, & germanam esse omnes fatentur. Sabellianum, aut Arianum dogma in ea subodoravit Petavius, sed fallitur. Sit itaque

PROPOSITIO. Athenagoras ab Ariano, ac Sabelliano errore longe abest.

Prob. I. pars. Docet Athenagoras: *Filium Dei esse Verbum Patris in idea, & efficacia: per ipsum facta esse omnia, cum Pater & Filius unum sint; ita, ut Filius sit in Patre, & Pater in Filio per unionem Spiritus. Siquidem mens, & Verbum Dei Filius est. Primigenia hic est Patris progenies,* non

disputant. Agebat enim cum pervicacissimis adversariis, & si quid interdum faterentur, paulo post factum mutantibus, quod vitium eis sæpe exprobrat S. Martyr. Quare demonstrationem divinitatis Christi, rogatu Triphonis, aggressus, eum prudenter monet Justinus, ne, si minus succedat promissa demonstratio, idcirco neget, quod in antecessum fuerat demonstratum, Jesum nempe esse Christum. Quæ præfatio non eo spectabat, ut Judæis onus credendi in Christum eximeret, sed potius, ut eos ad hanc fidem sine interpellatione revocaret. Porro si vim habet ratiocinatio Episcopii, quisquis, peracta aliqua demonstratione, aliam aggressus adversarium moneat, ne, si mox dicenda non probet, idem judicium de supradictis ferat, is censendus erit postremam demonstrationem floccifacere, ac in priore omnia ponere. Quod quam sit absurdum, nemo non videt.

(a) *Ad M. Antoninum, & L. Aur. Commodum.*

non ut facta ; a principio enim Deus, qui est mens æterna, ipse in se ipso λόγον, hoc est, *Verbum & rationem habet* : sed his verbis ostenditur I., Verbum a Patre genitum esse ab æterno, quia Pater ab æterno rationem habet. II. Esse a Patre essentia indistinctum, cum Deus Pater essentialiter sit mens æterna, habens in se rationem, & Verbum. III. Esse rerum omnium caussam effectricem. IV. Ostendit arctissimam esse inter personas unionem per circuminceffionem ; ergo &c. Deinde probat, Atheos non esse Christianos, ex quo isti unum in Trinitate Deum agnoscant. *Quis non miretur*, ait Athenagoras, *nos, qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium, & Spiritum sanctum, eorum in unitate virtutem, & in ordine distinctionem explicantes, Atheos vocari?* ergo &c.

Prob. II. pars. Athenagoras docet, Filium esse genitum a Patre, & ordine, ac relatione unum ab alio distingui ; ergo Filio propriam tribuit hypostasim ; ergo &c.

Ob. I. Petavius. Athenagoras docet, prius fuisse in Patre substantiam Filii, quam propriam haberet hypostasim. II. Ait, Filium fuisse ab æterno Patris rationem, & mentem, quæ a Patre nullo modo distinguitur ; ergo nec æternum Filium credidit, nec a Patre distinctum.

℞. ad I. dist. ant. Docet prius fuisse origine, & ordine, conc., tempore, & dependentia, neg. Hanc phrasim adhibuit etiam Alexander Episcopus Alexandrinus, nec censetur Arianus, aut Sabellianus ; ergo nec Athenagoras. Cum enim per ipsum Filius sit primigenia Patris progenies, non facta, sed genita ex ipsa Patris substantia, ordine tantum, & relatione Filium præcedit Pater, non caussa, vel tempore. *Quoniam ab æterno Pater est rationalis* ; ergo ab æterno λόγον, & Verbum habet, & ab æterno progressa est idea, & perfectio rerum ; ergo ordine, & hypostasi est a Patre distincta.

Ob. II. Ait Athenagoras, Verbum esse in efficacia, & prodiisse, cum mundus ex nihilo factus est ; ergo &c. ℞. dist. ant. In efficacia, quia per Verbum res omnes factæ sunt, & in earum productione apparuit Dei sapientia, ac potentia, conc., quia ante non fuit, nego.

CAPUT IV.
De Irenæo Lugdunensium Episcopo.

IRenæus Asianus genere scripsit libros quinque adversus hæreses, in quibus Sociniani Arianismi semina deprehendunt:

dunt: sed ejus vindicias suscepere Bullus, Le-Nourrys, & Massuetius, qui Irenæi scripta ad vetustissimos codices castigavit. Sit itaque

Propositio. Irenæus Verbi divinitatem invicte propugnavit.

Prob. I. Lib. 3 c. 21 de Christo ait: *Est autem ipse proprie Deus, & Dominus*. Et l. 4 *Quoniam vere homo, & vere Deus est*. II. L. 5 c. 4 de Christo ait: *Ille, in quem peccavimus, donavit remissionem*; sed ille, in quem peccavimus, est Deus; ergo Christus, qui per Irenæum *donavit remissionem, est verus Deus*. III. Lib. 3 c. 15 ait: *Cum sacræ literæ neminem Deum vocaverint, nisi solum verum Deum Patrem, & Verbum ejus, ostensum est, factorem cœli, & terræ, qui locutus sit cum Moyse, Dominum Deum confiteri*. Ex quibus constat, Filium, qui Moysi apparuit, *Deum* ac *Dominum* in sacris literis dici; ergo &c.

Opp. Irenæus l. 3 c. 8 scribit, Patrem solum Deum appellari. II. Patrem Verbo præcepisse, velut famulo, ut mundum conderet. III. l. 2 c. 27 Christo tribuit ignorationem extremæ diei; ergo &c.

℟. ad I. neg. ant. Nam l. 3 c. 8 illos perstringit, qui mundi creatorem alium esse a summo Deo autumabant, sed ibi ait, Patrem cum Verbo juste Deum appellari, & neminem esse Deum, nisi, qui Moysi apparuit, & legem dedit &c.; ergo Filium a Dei nomine non excludit Irenæus, sed *Demiurgon*, quem Gnostici mundi conditorem putabant. Ad II. neg. ant. Nam præceptum creandi mundum, quod Pater dedit Filio, est ipsum Verbum Patris. Siquidem loqui non potest Pater, aut præcipere, nisi per Verbum a se indistinctum, alias præciperet, & loqueretur, ut creatura, ut notat S. P. Aug. l. 1 de Trin. c. 12. Hinc Basilius, & Athanasius scribunt, Filium Dei obtemperare Patris præcepto. Nam Filium gignere, qui est Verbum, & jussio Patris, præcipere dicitur. Sic Irenæus ibidem docet, mundi opificem non fuisse creaturam, sed Verbum, qui Patris vox est ac præceptum (a). Ad III. ℟. Bullus, Irenæum ignorationem Christo, ut homini, tribuere. Verum cum Christus, etiam ut homo est, omnem scientiæ plenitudinem habuerit, ℟. II. Massuet. dist. ant. Tribuit absolute, neg., quatenus illius diei scientiam non a se ipso habet, sed a Patre, conc. Refellit ibi S. D. Gnosticos, qui se omnia mysteria nosse ja-

(a) *Vide* ℟. *ad 4 c. 5. l. 7.*

ctitabant. Potest tamen utraque sententia conciliari, si dicamus, Christum ignorasse judicii diem, ut hominem, quia hæc cognitio est in Christo, non ex vi humanitatis, sed ex natura divinitatis, quæ in Patre, & Filio una est.

C A P U T V.

De Clemente Alexandrino.

GErmana Clementis scripta sunt ex Bellarmino de Script. Eccl. Adhortatio ad gentes, tres libri Pædagogi, & octo Stromatum, licet de ultimo dubium sit. In his autem Arianismum subodorarunt Clericus; & Petavius ipse: nec desunt alii Theologi, qui scribunt, Clementi plura incaute excidisse, & contra fidem historiæ, puta de annis prædicationis Christi, & de incontinentia angelorum, sed ejus orthodoxia etiam a Caveo Protestante defenditur. Sit itaque

Propositio. Immerito de Arianismo insimulatur Clemens Alexandrinus.

Prob. I. In Adhor. ad Gent. de Verbo ait: *Est Deus manifestissimus, fons vivificus, per quem effecta sunt omnia.* II. In 1. Pæd. c. 2 declarat, ideo Filium Dei esse Pædagogum, quia *in eum nullum omnino peccatum cadere potest.* Atqui ex Clemente, unius summi Dei est *nullo modo peccare*; ergo Clemens Christum credidit impeccabilem, adeoque verum Deum. III. Strom. 7 probat, Christum esse Dominum universorum. I. Quia omnium curam gerit, & in quem neque imbecillitas cadere potest, neque invidentia. II. Quia ipse sine principio genitus est, adeoque est impassibilis. III. Quia apud Deum cadere non potest ignoratio, cum sit sapientia Patris. IV. Quia Verbum est unum principium, a quo cuncta dependent, & summum bonum, adeoque verus ac summus Deus. Adde, Arianos ne verbum quidem in sui erroris defensionem ex Clemente protulisse, ut ex Rufino, aliisque notum est; ergo &c.

Ob. I. Photius cod. 119. Bibl. scribit, a Clemente Dei *Filium ad creaturæ sortem deprimi;* ergo &c.

℟. I. Rufinus, plura Clementis opera fuisse ab Arianis interpolata. ℟. II., incertum esse, an libri Hypotiposeon sint Clementis, nam Photius ibi ait: *alia sexcenta nugatur, sive ipse, sive quis alius ejus personam indutus*: & Cod. 110 de lib. Pæd. ait: *blasphemis opinionibus omnino vacat;* & Cod. 111 de Clemente ait: *multa, quæ ibi* (in lib. Hypot.) *dicta fuerunt, oppugnat*; ergo Photio teste, li-

libri Hypot. Clementis non sunt, a quo in genuinis operibus blasphemiæ illæ damnantur.

Ob. II. Clericus. Lib. 5 Strom. ait Clemens, *sapientiam, quæ omnia permeat, esse primum a Deo creatam*. II. Lib. 7. *Filii naturam* vocat *omnipotenti propinquissimam*; ergo est diversa.

℟. neg. ant. Clemens exemplo veterum πρωτοτοκον, *primogenitum*, & πρωτοκτιστον, *primiconditum*, promiscue usurpavit, vel de sapientia loquitur, prout in rerum creatione ad hominum captum descendit, quo sensu primogenitam creaturam dici notat Athanasius or. 3 contra Arianum. Ibi enim ostendit, unum esse principium omnium ingenitum, & improductum, nempe Patrem simul, & Filium. Ad II. dist. ant. Vocat *propinquissimam*, quia in utroque una eademque est, conc., quia diversa est, neg. Quippe, Ariana hæresi nondum exorta, quædam minus caute Patres locuti sunt, ut ait Hieronymus contra Rufinum. Reapse Clemens ibidem Dei Filium vocat immensum, infinitum, omnipotentem, ac Dominum universorum, qui sunt summi Dei characteres, & I. Præd. ex Petavio ipso ait Clemens, *universorum Deum unum esse, bonum, justum, opificem, Filium in Patre*; ergo Clemens Filii naturam Patri propinquissimam, nempe unam, eandemque in utroque agnovit. Censet Juenin, naturam ibi sumi pro persona, quo sensu ab aliis etiam *usia* sumitur; sed ibi non ὀσία, sed φύσις extat, quæ raro pro persona usurpatur.

CAPUT VI.

De Origene Adamantio.

QUamvis Origenes hæresum hydra dictus sit, eum tamen defendunt Eusebius, Picus, Syxtus Sen., Genebrardus, Halloixius. Adversantur Theophilus Alex., Anastasius Papa, Hieronymus, Epiphanius, Augustinus, Justinianus Imp., nec non Petavius, Huetius, Norisius, Alexander, aliique, quibus subscribimus. Sit ergo

PROPOSITIO. Nequit Origenes ab Arianismi nota excusari.

Prob. I. ex Hieron., qui in ep. ad Avitum ait: Nicænos PP. *Origenem fontem Arii percussisse*. Epiphanius ep. ad Jo. Hierosl. *Arii Patrem Origenem, & aliarum hæresean parentem laudare non debemus*. S. P. Aug. l. 43 Hær. ait, ab Ori-

Origene inter creaturas constitui Filium, & Spiritum S., *& quod Filius Dei hominibus comparatus veritas sit, Patri collatus mendacium: & quantum distant Apostoli Christo, tantum Filius Patri*. Justinianus ep. ad Mennam ait: Origenes *ausus est dicere, Patrem majorem esse Filio, Filium Spiritu S., nec posse Filium Patrem videre, nec Spiritum S. Filium: Filium, & Spiritum S. creaturas esse*; ergo &c.

Ob. I. PP. alii Origenem, velut Orthodoxum, commendant; ergo &c. II. Hieronymus, & Epiphanius corruptis Origenis codicibus decepti sunt; ergo &c. III. Origenes Clementis Alex. & Ammonii discipulus fuit; ergo ut illi, ita & ipse ab errore excusandus. IV. Athanasius plura ejus loca producit contra Arianos; ergo &c. V. Non ex Patribus, sed ex scriptis Origenes judicandus est; sed scripta Origenis sunt orthodoxa; ergo &c.

℞. Ad I. neg. cons. Licet enim *defensores ejus dicant, Origenem Patrem, Filium, & Spiritum S. unius substantiæ docuisse, sed qui ejus plura legerunt, contradicunt*, ait S. P. de Hær. c. 43. Reapse in Origenis lectione versatissimus fuit Hieronymus, qui plura latine reddidit, & de ipsius mente cum Rufino certavit: sed is fatetur, quædam absurda de Trinitate e libris Periarchon resecasse; ergo impuri sunt Origenis fontes ipsorum Apologistarum confessione. Ad II. neg. ant. Nam Origenes vivens damnatus est a Demetrio Alexandr. Episcopo, & ab Heracla pulsum testatur Synodus Alex. Neque corruptos ejus libros ostendit Hieronymus l. 2 Apol. contra Rufinum, qui in libris Periarch. catholica dogmata substituit, abrasis impiis doctrinis; unde Origenis interpolatio ab ejus asseclis peracta est; potius ergo emendata sunt ejus scripta, quàm vitiata. Ad III. neg. cons. Origenes enim inanis gloriæ cupidus majorum doctrinis prætulit placita Philosophorum.

Ad IV. dist. ant. Athanasius ejus loca producit, ut demonstret, Filium esse Patri coæternum, conc., ut demonstret, esse Patri consubstantialem, & ejusdem cum illo naturæ, neg. Jure ergo Athanasius Origenis auctoritate certavit contra Arianos: fatetur enim Origenes, Filium esse genitum, splendorem paternæ gloriæ, & Patri coæternum, corruit ergo, quod ajunt Ariani, Verbum esse ex non extantibus, & fuisse aliquando, cum nondum erat. Ceterum Dei Verbum, uti genitum, & coæternum, ita unum cum Patre substantia Origenem dixisse, ex Athanasio non eruitur: docuit enim Origenes, Filium esse veluti effluvium divini-

vinitatis, coexistens Patri ab æterno, & ab eo, ut splendor a sole promanans. Sed ait, Patrem Deum esse substantia, Filium vero participatione, quæ fuit, teste Cyrillo, ipsa Platonis sententia. Ad V. neg. min. Satis enim liquet ex Origenis scriptis ejus perfidia. Nam T. 2 in Jo. ait, ὁ Θεὸς cum articulo unum verum Deum exprimere; sine articulo autem Dei Filium, aliosque, qui Dii sunt tantum participatione. Docet etiam, eos, qui Filium adorant, medios esse inter eos, qui solem, lunam &c., & Deum colunt universorum; ergo per Origenem Filius non est Deus universorum.

℞. Origenis patroni, eum docuisse, per articulum designari, Patrem fontem esse ac principium divinitatis. Nam Origenis mens ex libris contra Celsum, utpote incorruptis, eruitur.

Sed contra. Origenes loco citato expresse ait, Verbum dici Deum sine articulo, non solum quia originem habet a Patre, sed etiam quod sit Deus *participatione*, & æqualis iis, qui Dii dicuntur sine articulo, in hoc aliis *præstantior*, quod omnibus Diis minister sit deitatis. Denique ex libris contra Celsum patet corrupta fides Origenis. Nam l. 8 ait: *Colimus Patrem, & Filium, duos quidem substantia, unum vero consensu, & voluntatis identitate*. Ubi hypostasis non sumitnr pro persona, nam post assertam distinctionem personalem, unitatem substantiæ commemorasset, non voluntatis concordiam, qua Ariani eludunt Christi verba: *Ego & Pater unum sumus*. Adde, veteres hypostasim pro *usia* usurpasse, ut observat Hieronymus in ep. ad Damas. Reapse Origenes personas, ἰδιότητα vocat, non hypostases; ergo per Origenem, multiplicata hypostasi, multiplicatur natura.

Ob. II. Bullus. Origenes l. 3 contra Celsum vocat Verbum Deum, ac Dei Filium, sapientiam, & veritatem. Lib. 4 Christum fatetur immortalem, incorruptibilem &c. quoad subsistentiam divinitatis. In 5 ait, omnem creaturam transcendere, & præexcellentem habere divinitatem. In 6 ait, primogenitum neminem nosse, ut Pater, qui eum genuit: neque hunc nosse aliquem, uti ejus Verbum. In 8 docet, non esse separandum a Patre, neque in Deo esse tantummodo trinæ appellationis vocabulum; ergo &c.

℞. neg. cons. Cum enim Origenes in divinitate gradus admitteret cum Platone, ut ait Justinianus, & Dei Verbum pronunciaverit ex Patris substantia, non ex nihilo genitum, sed tamen creatum, ut docet hær. 64 Epiphanius, in

in his latet Ariana perfidia. Licet ergo Origenes Dei Filium dixerit Verbum, & sapientiam, immortalem, non factum, neque creatum, quia non eductum ex nihilo, unumque cum Patre unitione substantiæ; potuit tamen credere, juxta propria principia; Filium inferiorem esse gradu altissimæ divinitatis, & ad illam spectare, ut individuum ad speciem.

Caput VII.

De Dionysio Alexandrino.

ARii dogmata eum præformasse scribit Ep. 41 Basilius; & Gennadius (*a*). Illum tamen defendunt Athanasius (*b*), Facundus Herm. (*c*), aliique. Sit ergo

Propositio. Dionysius Alexandrinus, ejusque ad Pentapolitas epistola est orthodoxa.

Prob. ex historica narratione apud Athanasium loco citato. Cum enim in Pentapoli Libyæ superioris quidam Episcopi Sabellianos errores deglutissent, Dionysius morbo occurrens, primo legatos, deinde epistolam ad eos misit, qua ex evangelio humanitatem Christi comprobavit, docens, non Patrem, sed Filium pro nobis hominem esse factum, ut, demonstrata distinctione personarum, ad credendam Filii divinitatem illos perduceret, exemplo Apostolorum, qui antequam enuntiarent Christi divinitatem, eum hominem esse, & redemptorem Abrahæ promissum prophetarum oraculis prædicarunt. Accepta Dionysii epistola Pentapolitani eum accusarunt apud Pontificem; I. quod Christum non semper fuisse scripsisset, & Patrem sine Filio nominasset. ℞. Dionysius: se de Christo ut homine locutum, ut contra Sabellianos personarum distinctionem ostenderet ex incarnationis mysterio. Ceterum nomina Patris & Filii inseparabilia, & Verbum Patri coævum profitetur.

II. Accusarunt, eum non scripsisse, quod Filius sit genitus e Patris substantia. ℞. Dionysius: se hæc de sola natura humana enunciasse, & firmissime credere Filium Patri consubstantialem. Hoc sensu exemplum vitis & agricolæ usurpasse, quo etiam Christus suam ostendit humanitatem.

III. Accusabant, quod Verbum dixisset a Patre conditum,

(a) *De Eccl. dogm. c. 4.* [b] *In pecul. lib. de Dionys. sententia l. 10*
(c) *L. 10.*

tum. ℞. Dionysius: se hoc dixisse, ut ostenderet, non Patrem, sed Filium creatum corpus induisse, adeoque Filium, ut hominem, dici creatum, & factum. Constat ergo, Dionysium personarum distinctionem propugnasse; sed non impugnasse Verbi divinitatem.

Ex his infertur, I. Verbi divinitatem III. Ecclesiæ sæculo ubique obtinuisse. Primo in Ecclesia Romana, ubi Dionysius Papa Synodum ea de re coegit, jussitque, ut Dionysius objectis Pentapolitarum responderet, quod præstitit citata apologia. Deinde in Lybia, ubi audito dogmate de Verbi creatione, Dionysius accusatus fuit. Tandem in Ægypto, ubi iste calumniam repulit. Infertur II., Dionysii mentem, non ex epistola ad Ammonium & Euphranorem, sed ex ejus apologia esse pensandam; ibi enim Sabellianos, hic Arianos exagitat. III., Basilium Dionysium vellicare, quod solam citatam epistolam legerit, & sparsos rumores audierit, ait enim Basilius ep. 41, caussam hujus rei non improbitatem fuisse, sed quod Sabellio obluctari cuperet; ergo Athanasio potius credendum est, qui de ejus mente librum scripsit, quam Basilio, et Gennadio.

Opp. Eusebius in Chron. ponit Dionysii obitum ante electionem Dionysii R. P.; ergo spuria est ejus apologia. ℞. Cum Eusebius meminerit hujus Apologiæ l. 7 H. E. c. 26, ejus Chronicon ita corrigendus est, ut Dionysius creatus sit Pontifex an. Christi 259, quo solus regnavit Gallienus: Dionysius vero Alex. obiit an. 12 Gallieni, 266 Æræ V., ut probat Schelestratius diss. 2. Antiqu. Eccl.

Caput VIII.

De Athanasio, ac symbolo ejus nomine inscripto.

Athanasium Ariana dogmata propugnasse, & Patrem Filiumque unum esse docuisse sola voluntatis concordia, contendit Wolzogenius in Dial de Trin., quem symbolo Athanasii opponit. Sit ergo

Propositio I. Athanasius immerito de Arianismo insimulatur.

Prob. ex Athanasio Or. 1 contra Arium. *Nos ex Scripturis dicimus, Filius verus natura, & genuinus est Patris, ejusque substantiæ; non res creata, sed proprius substantiæ Patris fœtus. Quocirca verus est Deus, veroque Deo consubstantialis.* Fallitur ergo Wolzogenius, I. Quia ibi, præter iden-

titatem concordiæ, habetur identitas etiam naturæ: nam quærenti Anomæo: *An ulla sit differentia Patris, & Filii, & Spiritus sancti?* Respondet orthodoxus: *nulla sane: neque in natura, neque in voluntate*. II. Quia Dialogos istos Garnerius Theodoreto, Combefisius, et Rivetus Maximo tribuunt. *Quidquid sit, inter doctos convenit non esse Athanasii*, ait Dupinius Tom. 2 Bibl. pag. 73. De ejus symbolo non una est criticorum opinio. Non esse Athanasii, demonstrat Vossius (*a*), Heideggerus, (*b*) Oudinus, (*c*) Dupinius (*d*), Juenin (*e*): quæ sententia magis placet, licet opposita probabilis videatur. Ut autem teneat quisque, quod lubet, utriusque sententiæ momenta proferemus.

Propositio II. Plura sunt momenta, quibus Athanasio abjudicatur symbolum ejus nomine inscriptum.

Prob. I. Nemo ante annos mille Athanasii nomine hoc symbolum laudavit: primi enim ejus meminere Apocrisiarii Greg. IX. Constantinopolim missi an. 1233 ad Græcos cum Latinis conciliandos. Tribuit Athanasio Abbo Floriacensis in Apologetico, cui innititur Baronius ad ann. 1001: sed hi sunt testes parum idonei pro vetusto scriptore; ergo &c. ℞. Adversarii, nedum Abbonem, sed etiam Hincmarum, Radulphum, Aymonem hoc symbolum Athanasio tribuisse, ita ut Græci Schismatici ausi non sint illud Athanasio abjudicare, sed tantum dixerint, eum ab aliis recedere, & cum symbolum edidit fuisse ebrium. Probabile est etiam ejus meminisse Nazianzenum, & ab eo depromptas sententias extare in Conciliis Augustodunensi & Toletano IV. Plura enim PP. opera, quæ latebant, postmodum recepta sunt.

Prob. II. Non extat hoc symbolum in veter. codicibus sub Athanasii nomine, unde exploditur a Sculteto (*f*); ergo &c. ℞. Felcmannus, extare in cod. Palatino, in Mss. Vaticano, & Sangermanensi.

Prob. III. Hæc opinio orta est ex fabula, quæ narrat, Athanasium in puteo Trevirensi, ubi latuit ob Arianorum insidias, hoc symbolum composuisse; sed ex Rufino (*g*) id, non Treviris, sed in Ægypto contigit; ergo hinc fabula illa orta est. ℞., plura opera haberi, ut germana, licet de loco, aut tempore non constet, quo scripta sunt. Verosimile

---

(a) *Diss. 2 de tribus symb.* (b) *T. 2 select. disp. diss. 18.*
(c) *De Script. Eccl. T. 1 p. 346* (d) *In notis ad Ath. script. T. 2. Bibl. pag. 101.* (e) *Inst. T. 6 diss. 4 c. 2 a. 3.*
(f) *In Medull. PP.* (g) *L. 1 c. 18.*

le est symbolum ab Athanasio scriptum esse, cum apud Julium Romanum Pontificem diris calumniis ab Eusebianis impeteretur an. 339.

Inst. Vossius. Athanasius, non de fide, sed de criminibus accusatus est; ad quid ergo novum symbolum, cum ipse in ep. ad Antioch. clamet, non aliud proferendum præter Nicænum?

℞., Athanasium voluisse fidei suæ professione demonstrare, se in Synodo Tyria præter jus fasq. omne fuisse damnatum. In epistola autem ad Antiochenos eos perstringit, qui Nicænum symbolum ut mancum respuebant. Fallitur ergo Juenin, dum ait, non aliud Joviano symbolum misisse Athanasium, præter Nicænum, quod sane ad hæresim Macedonii refellendam aptum non fuisset, quam ab Athanasio jugulatam scribit Nazianzenus.

Prob. IV. Variantia græca exemplaria probant, hoc symbolum latine scriptum esse, eo quod latina exemplaria non varient; ergo &c. ℞., Athanasium latinam linguam Alexandriæ, aut alibi didicisse, cum esset profugus, vel forte latino interprete usus est, eo quod symbolum esset Papæ exhibendum.

Prob. V. Latini PP. eo usi non sunt adversus Græcos in controversia de processione Spiritus S.; ergo &c. R. I., non omnia veterum argumenta ad nos pervenisse. ℞. II., eo uti Calecam, Scholarium, et Gregorii IX. Apocrisiarios adversus Græcos. ℞. III., ex argumento negativo nihil concludi, non secus ac ex PP. silentio contra auctoritatem v. 7 Joannis.

Prob. VI. Hoc symbolum fortasse ab Anastasio Synaita editum, Athanasio tribuitur ob nominis affinitatem; ergo &c. ℞. neg. ant. Hoc enim est divinare velle. Quidam enim Anastasio, alii Eusebio, alii Vigilio tribuunt.

Prob. VII. In eo symbolo hæresis Eutichiana Athanasio posterior confutatur his verbis: *Unus non confusione substantiæ, sed unitate personæ;* ergo &c. ℞. Macedo, Spiritum S. Ecclesiam contra futuras hæreses communisse. Eutychiana vero dogmata etiam in expositione Fidei (*a*) ab Athanasio profligari; nam et ante Eutychen illius erroris semina jecisse nonnullos, scribit Eutymius, quæ ab Athanasio sine Eutichetis nomine refelluntur.

Propositio III. Non desunt momenta, quibus laudatum

(a) *T. 1 op. Athan. p.* 240.

tum ſymbolum Athanaſio tribui poteſt.

Prob. I. ex conſenſu ſcriptorum X. Sæculi, Socinianorum etiam, qui illud *ſymbolum* vocant *Satanaſii*, Græcorum Schiſmaticorum (*a*), et Proteſtantium. ℞. Adverſarii, hos omnes recentiores eſſe, et Eccleſiæ hoſtes; Græcos Schiſmaticos, ut plurimum illiteratos eſſe: aliqui tamen, ut Meletius Alex. (*b*) id aperte negant. Nunc autem conveniunt omnes falſo Athanaſio adſcribi.

Prob. II. Ex codicibus vetuſtiſſimis ſup. laudatis (*c*). ℞. Adverſarii, illos aut Athanaſii nomen non præſeferre, nec videri antiqua manu conſcriptos, aut non eſſe numero, et vetuſtate cum iis comparandos, in quibus non extat. Adde, Vigilium Taſpenſem, cui ſymbolum adſcribit Queſnellus, plura ſub Athanaſii nomine ſuppoſuiſſe.

Prob. III. auctoritate Rom. Eccleſiæ, quæ illud legit in officio dominicæ ſub nomine Athanaſii. Conſentit Conſtantinopolitana, Serviana, Bulgarica, Ruſſica &c. ℞. Adverſarii, hoc ſymbolum Athanaſio tribui, quia ex ejus diſputationibus mutuatum eſt, collectis contra ſubortas hæreſes ſparſis hinc inde ſententiis, quippe nondum exortas hæreſes Athanaſius confutare non potuiſſet.

Prob. IV. S. P. Aug. ad illud Pſ. 120 *per diem ſol &c.*, ait: *De hoc ſole Athanaſius locutus eſt: Filius a Patre ſolo eſt, non factus &c.* Porro Athanaſii nomen, quod cit. Auguſtini loco non extat, reperit Macedo in Comm. ep. 1 Jo. veteris editionis Auguſtini; recte ergo eo argumento Bellarminus (*a*), & Poſſevinus (*b*) uſi ſunt. ℞. Adverſarii, cum Athanaſii nomen nullibi legatur apud Auguſtinum, conſtat, verba illa vel a ſciolo amanuenſi eſſe adjecta, vel e margine in textum irrepſiſſe: ait enim Macedo, *videbatur additus vet. editioni*.

Prob. V. ex Nazianzeno Or. de laud. Athan., ubi loquens de ſymbolo, quod S. D. miſit Joviano una cum epiſtola, ait: *Cum multi circa Filium, plures circa Spiritum S. ægram fidem haberent, unam trium perſonarum divinitatem ſcripto confeſſus eſt, & Imperatori donum vere regium, & magnificum offert*; ſed hæc verba de Nicæna fide accipi nequeunt, ubi Macedoniana hæreſis de Spiritus S. divinitate non

(a) *Vide Prob. I.* (b) *Ap. Voſſium diſſ. 2 de tribus ſymb. c.20.*
(c) *In ℞. ad 2 Prob.* (d) *L. 2 de Chriſto c. 25.*
(e) *In Appar. v. Athanaſius.*

non perstringitur, nec de brevi epistola, quæ donum vere regium dici non potest; ergo intelligi debent de Athanasiano symbolo, ut probat Caleca, aliique. ℞. Adv., Nazianzenum ad utrumque respexisse, nam & Nicænam fidem Joviano misit Athanasius ex Theodoreto (a), & epistolam, ut illa Ariani, hac Macedoniani revinci possent.

Caput IX.

De Basilio Magno.

Basilium de Spiritu S. non recte sensisse aliquibus visum est eo, quod in episcoporum conventu Cæsareæ an. 370 plura de Patre ac Filio, nihil de Spiritu S. locutus fuerit. Sit ergo

Propositio. Basilius de Spiritus S. Divinitate catholice sensit.

Prob. I. ex ejus hom. 27 contra Sabell., ubi ait: *neque Trinitas manet detracto Spiritu, & si unum ex creaturis adjungatur, universa creatura Patri, Filioque annumerabitur*. Et ep. 60. scribit, Nicænam Synodum hanc doctrinam non definisse, nondum exorto bello contra Spiritum S. Et in Tr. ad Amphil. totus in hoc argumento versatur, non secus ac l. 3 contra Eunomium. Librum de Spiritu S. rejiciunt Novatores ob traditionum doctrinam, quam statuit c. 27. Sed Erasmus rejicit tantum postremam partem ob styli varietatem: quod vitium in Athanasio etiam, Hieronymo, Chrysostomo, aliisque sibi visus est deprehendisse. Recipit etiam hunc librum Robertus Cocus, & ex PP. Nazianzenus, Hieronymus, Svidas, Theodoretus, & Damascenus. Ex Protestantibus etiam Casaubonus (b), & Caveus.

Prob. II. ex historia. Nam cum primum Eustathius Spiritus S. impugnavit divinitatem, Basilius se se ab antiqua ejus amicitia sejunxit, eumque confutavit. Prob. III. ex Nazianzeno, qui or. 20 scribit, *in suis sermonibus sibi fuisse imprecatum, ut a Spiritu S. excideret, nisi cum Patre, & Filio, ut consubstantialem, & honore parem, veneraretur*; ergo &c.

Opp. I. In binis ad Apollin. epistolis plures sunt errores circa Trinitatem, quibus Athanasius Ancyr. eum de im-

---

(a) *L. 3 H. E. c. 3., & Nicephorus l. 10 c. 42.*

(b) *Exerc. 6 in Baron.*

impietate postulavit; ergo &c. II. Eum damnarunt religiosi viri, quod in festo S. Eupsichii subdole divinitatem Spiritus S. reticuit, & fluvio comparavit. III. Non Deum, sed Dei Spiritum eum vocat hom. 17; ergo &c. IV. Nec pari honore Patrem, & Filium, & Spiritum S. glorificat dicens, *Gloria Patri per Filium in Spiritu S.*; ergo &c.

℟. ad I. epistolas illas spurias esse. Nam Basilius ep. 59 ait: *Nihil sibi cum illis esse commercii, qui ad eum modum loquuntur*. Ad II. dist. ant. Damnarunt injuria, conc., merito, neg. Basilius enim in ea oratione prudentem servavit œconomiam, ut notat Nazianzenus ep. 26. *Cupientibus enim hæreticis apertam vocem ex Basilio arripere, ut ex Ecclesia expellatur, præstat œconomiam adhibitam fuisse, quam ut illa* (veritas) *opprimeretur*. Neque id ignaviæ tribuendum: aliud est enim non respondere quærentibus, aliud insidias vitare silentio. Certe Basilius ea audita calumnia, temporum injuriam caussatur in ep. 33 ad Naz. Ad III. dist. ant. Et ibi Dei nomen accipit *essentialiter*, neg., *notionaliter* exemplo Pauli, qui sæpe Dei nomine Patrem intelligit, ut notat Chrysostomus (*a*), conc. Expresse enim fatetur Basilius hom. 141, *Deum esse Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum S.* Ad IV. neg. ant. Demonstrat enim ib. c. 25, *in*, & *cum* in laud. hymno idem valere, & c. 26 ex ea varietate exponit divinarum personarum originem, & c. 27 alteram etiam formam probat ex Apostolica traditione.

Caput X.

De Tertulliano, Cypriano, Lactantio, aliisque Ante-Nicænis Patribus Occidentalibus.

NOt. I. Præter orientales, occidentales etiam PP. nobis opponunt hæretici, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Arnobium, quos nobiscum non sensisse opinantur. Nam Tertullianum contra Praxeam tres induxisse divinas substantias, scribit Clericus (*b*), & ambiguum esse ejus sensum, omnes affirmant. Licet autem hunc librum scripserit factus jam Montanista, potest tamen ex Bellarmino, Alexandro, aliisque, ab Ariana labe defendi: Praxeas enim Deum unum mundi opificem agnovit, & Patris, Filii, ac Spiritus S. distinctionem improbavit, ex qua tres Deos consequi

(a) *Hom. 5. de Incompr.* (b) *In Hist. Eccl. ad an. 186.*

sequi putabat. Ut ergo Tertullianus hunc errorem revinceret, demonstrare debuit, in una divina natura tres esse personas, easque unitatem substantiæ non evertere.

Not. II., veteres PP. duplicem Filii generationem ante creaturas agnovisse: I. cum Pater Verbum genuit intelligendo seipsum, eaque est æterna, cum Deus semper fuerit Pater, & rationalis. II. fuit, quando verbo virtutis suæ mundum condidit. Sit ergo

PROPOSITIO. Tertullianum de Verbi Divinitate recte sensisse probabile est.

Prob. I. Tertullianus enim Verbi æternitatem, generationem, & consubstantialitatem asseruit; ergo &c. Prob. I. pars ant. Nam c. 5 contra Prax. ait: *Ante omnia Deus erat solus, quia nihil aliud extrinsecum præter ipsum. Cæterum, ne tum quidem solus: habebat enim secum, in semetipso, rationem suam.* Et c. 8. *Sermo ergo & in Patre, & apud Deum semper, sicut scriptum est; & sermo erat apud Deum. Et nunquam separatus a Patre, quia ego, & Pater unum sumus.* Prob. II. pars ex Apologet. 21. *Hunc ex Deo prolatum dicimus, & prolatione generatum; & idcirco Filium Dei, & Deum dictum ex unitate substantiæ*; ergo &c. Prob. III. pars ex c. 15: *Quomodo dictum est: ego & Pater unum sumus? Ad substantiæ unitatem, non ad numeri singularitatem.* Et c. 2 ait, *eos esse unius substantiæ, status, & potestatis*; ergo &c.

Ob. I. Tertullianus c. 2 contra Prax. ait: *Tres non statu, sed gradu, nec substantia, sed forma:* sed hæc nil faciunt contra Praxeam, nisi plures substantias intelligat: admittebat enim Praxeas relationes, & modos in una essentia; ergo &c. II. c. 6 ait, Deum primum protulisse *sermonem, & Sophiam, ut per ipsum fierent universa*; ergo &c. III. ait, sermonem generatum ad effectum *habere substantiæ proprietatem, ut res & persona quædam videri posset*. Censuit ergo Tertullianus, Verbum esse accidens, priusquam Deus eum conderet initium viarum suarum, & faceret sibi parem. IV. c. 8 ait, protulisse Deum sermonem, sicut radix fructum, fons fluvium, & sol radium: *Nam & istæ species probolæ sunt substantiarum, ex quibus prodeunt*; ergo Tertullianus agnoscit unam substantiam divinam specie, sed numero non unam, quod totus liber ostendit, ut ait Clericus (*a*), & Petavius (*b*).

(a) *H. E. ad ann. 186* [b] L. 1 c. 5.

℟. Ad I. dist. maj. Et gradus, quos in Deo adstruit Tertullianus, sunt relationum, & personarum, quibus exprimit unius ab alia originem, conc., sunt diversæ substantiæ, neg. Ait enim, *tres non statu, sed gradu, nec substantia, sed forma, unius autem substantiæ:* si ergo unius substantiæ, non aliud nomine gradus, formæ, aut speciei intelligit, nisi ordinem personarum. Falsum est autem, Praxeam pluralitatem relationum in deitate agnovisse, ut in not. dictum est, alias catholicam tenuisset sententiam: sed ad summum relationem fictitiam, non personarum subsistentiam admisit. Ad II. dico, prolationem Verbi in productione creaturarum, quam Tertullianus generationem vocat, non excludere æternam productionem sermonis, quod ex loco ipso infertur; si enim creaturæ factæ sunt per Verbum, a quo erant ab æterno dispositæ; ergo hoc Verbum extabat ab æterno. Ad III. neg. cons. Deus enim non loquitur prolatitio sermone, sed cum ait: *Fiat lux*, idem verbum prolatum est, quod erat genitum e Patris substantia. Hæc autem locutio non connotat terminum intrinsecum, & æternum, sed extrinsecum, & temporale, idest creaturam: in hac sermo dicitur factus primogenitus, quia in creatione mundi sermonis virtus innotuit. Cæterum Tertullianus hic etiam æternam generationem exprimit dicens: *Filius factus est primogenitus, & ante omnia genitus*; ac de Sophia dici notat: *ante luciferum genui te*, ob originem a Patre, & *hodie genui te*, ob prolationem temporalem. Ad IV. neg. conf. His enim exemplis ostenditur, sermonem non esse ex nihilo, sed e Patris substantia. Inter eas autem et Verbum statuit discrimen, illas substantiarum *probolas*, seu emissiones dicens, Filium vero alium a Patre, personæ, non substantiæ nomine.

Ob. II. Tertullianus l. 2 contra Marc. Deum invisibilem facit, non Filium, quem ait cum Patriarchis conversatum; ergo &c. II. ait ibidem c. 3, non ideo Patrem, et Judicem semper fuisse, quia Deus semper: *nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec judex ante delictum*. III. Contra Prax. c. 9. Patri totam divinitatem tribuit, Filio vero portionem, qua eum minorem declarat; ergo &c.

℟. ad I. dist. ant. Non facit Filium invisibilem ratione naturæ, neg., ratione officii, conc. Ait Tertullianus, Filium apparuisse, *quia ad eum spectabat legis dispensatio*, quæ sunt eadem ejus verba. Ad II. dist. ant. Et ibi loquitur in propria sententia, neg., in sententia Hermogenis,

qui

qui æternitatem materiæ adſtruebat, ex quo Deus ab æterno fuerit Dominus, licet eam a Filio non æterno digeſtam affereret, conc. Ait ergo Tertullianus, quod, ſicut Deus ab æterno erat Pater per Filium gignendum in tempore, ſic ab æterno Deus erat per ea, quæ ſibi ſervitura feciſſet. Si velis, Tertullianum in propria ſententia locutum eſſe, dico, Patrem non ſemper habuiſſe Filium humana carne indutum: nam in l. contra Praxeam diſerte Filii coexiſtentiam æternam expreſſit. Ad III. diſt. ant. Tribuit portionem, hoc eſt derivationem, et originem, quo ſenſu Filium minorem Patre illi etiam dixere, qui Arium impugnarunt, conc., hoc eſt deciſionem propriæ ſubſtantiæ, neg.

Inſt. Tertullianus fuit Antropomorphita; ergo portionem ſine deciſione, vel defluxu non intelligit. ℟. neg. conſ. Tertullianus enim alterius generis corpus excogitavit, quod ſicuti per eum non repugnat naturæ Dei, ſic nec repugnat divinitati. Ceterum non ubique ſibi conſtat Tertullianus, ut obſervat Petavius, & ſæpe pugnantia loquitur.

De Cypriano, Lactantio, atque Arnobio non opus eſt peculiarem inſtituere diſputationem. Omnes enim aperte Chriſti divinitatem profitentur, Lactantius l. 2. Inſt. c. 8, Cyprianus l. 2 Teſtimoniorum, Arnobius contra Gentes, et ſi quid in iis durum eſt, poteſt ex dictis emolliri.

DISSERTATIO II.

De Poſt-Nicænis Patribus, qui Ario damnato faviſſe cenſentur.

TRes præcipue numerantur, qui Arianis faviſſe cenſentur, Euſebius Cæſarienſis, Liberius Romanus Pontifex, & Hoſius Cordubenſis, de quibus diſtinctis capitibus ſermo erit.

Caput I.

De Euſebio Cæſarienſi.

NOt. I. Euſebium Cæſarienſem, velut ſummæ eruditionis virum, admirantur omnes, ſed anceps eſt de ejus orthodoxia judicium, relate ad Verbi divinitatem. Illum defendunt Molinæus, Zanchius, Caveus, Valeſius, Petitdierius; damnant Baronius, Petavius, Alexander, Clericus. Nos utriuſque partis momenta, ac reſponſa proferemus.

Not. II., falli Proteſtantes, qui ajunt, Pontificios Arianis Euſebium accenſere ad elevandam hiſtoriam de Con-

ſtantini baptiſmo, quaſi in gratiam Arianorum mentitus fuerit, eum non Romæ, ſed Nicomediæ tinctum eſſe, nam hiſtoriam illam rejiciunt plures Pontificii, qui Euſebium damnant, ut Pagius, Alexander &c., et plures Proteſtantes, ut Clericus, aliique Euſebium accuſant.

Not. III., Euſebium (*a*) fateri, Filium fuiſſe ante omnia, neque e nihilo eductum, aut creatum, ſed e ſubſtantia Patris genitum ab æterno, ut ait Athanaſius (*b*): unde non Arianus, ſed Semiarianus dicendus eſt. Dicitur ergo a Hieronymo Arianorum ſignifer, & quia Ariani dicuntur, qui Filio denegant divinitatem, licet alius ſit alio iniquior, ut notat Valeſius, et Dupinius, et quia Ario favit, eique conjunctus fuit.

Propositio. Qui Euſebium accuſant Arianiſmi, non levibus momentis innituntur.

Prob. I. ex Euſebii ſcriptis, unde ſex Arianiſmi notæ eruuntur. Prima eſt divinitatis in plures gradus diſtinctio. Nam l. 7 Præp. Ev. 5 Filium appellat *ſecundum ſubſtantiam a primo principio conditam*. Secunda eſt, quod ait, Filium poſt Patrem exiſtere. Nam l. 4 D. Ev. 3 Filium magis a Patre divellit, quam lucem a Sole, cui hanc facit coexiſtentem. Tertia, quod Verbum vocat artificem, Patris opificium, ſecundum dominum, l.4 de Dem. Ev., et l. 1 de Eccl. Th., *& genitum*, *& creatum* Arianorum more confundit. Quarta eſt, quod Dei unitatem l. 1 contra Marcell. in eo ſtatuit, quod ſolus Pater ſit caput, ac principium, Filius autem non Deus, ſed Dei unigenitus, itaut *duæ ſint uſiæ*, *& duæ poteſtates*. Quinto Filium declarat mediatorem angelorum, ratione naturæ divinæ ante incarnationem. Sexto Patrem, et Filium unum dicit *tropica voluntatum unitione* ibidem c. 9: quæ licet in veteribus Patribus poſſint benigne exponi, impia ſunt in ore Euſebii, qui Nicænæ Synodo interfuit, eique dolo ſubſcripſit.

Prob. II. auctoritate VII. Synodi generalis, quæ Act. 5 ad Euſebium declarat *traditum in reprobum ſenſum*, *& ejuſdem cum Ario opinionis*. Et Act. 5. *Labiis veritatem honoravit*, *animus vero longe ab ea aberat*, *ut oſtendunt ſcripta ejus*, *& epiſtolæ omnes*, *& manſit ut æthiops*, *minime mutata cute ſua*. Nec dicas cum Valeſio, in VII. Synodo de cultu imaginum, non de fide Euſebii actum eſſe, adeoque

(a) *L. 1 contra Marcellum Ancyr. & alibi*.
(b) *Epiſt. de decret. Nic. Syn.*

que obiter tantum, non data opera, aut re cognita, Eusebium Arianum esse proclamatum ad ejus elevandam auctoritatem; nam PP. VII. Synodi Eusebii Arianismum satis exploratum habuere ex ep. ad Euphrationem, et Alexandrum, et ex omnium fidelium opinione.

Prob. III. Evincitur etiam ejus vafrities ex epistola ad Cæsarienses, ubi ait, se recepisse voces *ex substantia Patris*, & *consubstantialis Patri*, prout significant, Filium ex Patre quidem esse, sed non Patris portionem, quod nullus Arianorum negasset. Addit, se voces admisisse, *genitum*, *non factum*, quia *factum* adjectivum est creaturarum, quæ per Filium factæ sunt. Ait, se improbasse voces illas, *non erat antequam genitus esset*, quia omnes fatentur, Filium Dei fuisse, priusquam secundum carnem gigneretur. Ait, fuisse in Patre potentia, priusquam actu genitus esset. Concludit, se credere, quod antea crediderat.

Prob. IV. ex Patribus. Athanasius l. de decr. Nic.Syn.ait, Eusebium temere errasse, & ut canis ad vomitum rediisse: Hieronymus (*a*) Arianæ impietatis signiferum, Epiphanius (*b*) illius fautorem appellat. Adde Theodoretum (*c*), Photium (*d*), aliosque (*e*). Prob. V. ex rebus gestis. I. enim Nicænæ fidei subscribere renuit, licet ex metu Imperatoris postea subscripserit, finita Synodo Arianorum partibus studuit, eorum conventiculis Antiocheno, & Tyrio præfuit, & Athanasium perpetuo vexavit. Episcopos Arianos impense laudat, Arium vero silentio præterit.

Propositio II. Non desunt conjecturæ, quibus Eusebius ab errore excusatur.

Prob. I. ex ejus scriptis, ubi sex pariter extant divinitatis Verbi characteres. I. De Filio ait l. 1 Eccl. Th. *Deus est ac Dominus similiter atque Pater*, eumque non θεῖον, *divinum*, vocari ait, sed θεὸν, *Deum*, *quia habet divinæ dignitatis naturam*. II. L. 1 & 2 contra Marcell. Filio tribuit omnipotentiam, infinitatem, aliaque Dei attributa. III. L. 7 de D. E. Christo tribuit illud Micheæ, & *egressus ejus a diebus æternitatis*. IV. L. 2 de Eccl. Theol. docet, Filium non esse origine a Patre, non enim fuit Sabellianus, aut Filium a Patre genitum negavit; ergo αὐτόθεον dixit, idest Deum non participatione, sed substantia. V. L. 1 con-

(a) *L. 1 Apol. 2, & ep. ad Pamm. 65.* (b) *Hær. 68.*
(c) *L. 1 Hist.* (d) *Cod. 19.* (e) *Apud Vales. in Præf.*

tra Marcell., & 5. de D. E. 4 Filium Dei unigenitum vocat naturalem, non adoptivum, ex ſubſtantia, non ex Patris potentia genitum. VI. L. 1 de Eccl. Th. ait, Verbum a Patre recipere eandem deitatis naturam, dicens, *quod natum eſt ex Deo, Deum eſſe intelligamus*.

Prob. II. ex auctoritate. Cum enim occidentales ferme omnes, excepto Hieronymo, honorifice de Euſebio locuti ſint, Romani Pontifices Euſebium orthodoxum agnovere, ut conſtat ex lib. Gelaſii de 2 naturis. Porro Gelaſii judicium Patribus Synodi VII. præferri debet; ſiquidem in epiſtolis in ea recitatis, ubi ait Patrem eſſe Filio priorem &c., de prioritate originis exponi debet, aut de relativo ordine perſonarum: ſed quia hæc dubia ſunt, cum Euſebius, ob ſuam cum Arianis conſuetudinem, ut Arianus audiret, recte Nicæni patres ſcripta Euſebii improbarunt: nam Ariani, & Iconomachi ejus auctoritate freti, ſuum pertinacius fovebant errorem. Id enim contigit Patribus VII. Synodi, quod Patribus VI. contigerat. Hi enim falſo rumore decepti, ob Honorii cum Monothelitis conſuetudinem œconomiæ cauſſa, Romanum Pontificem innoxium damnarunt.

Prob. III. ex actis Nicænæ Synodi, cui ſubſcribere diu detractavit, non ſecus ac alii Patres ſanctiſſimi, qui ὁμοούσιον reſpuebant, eo quod inde Sabelliani divinæ naturæ ſciſſionem inferrent. Hinc Euſebius ep. ad Cæſarienſes: *non conceſſimus*, ait, *ſine inquiſitione, quod Filius ſit Patri conſubſtantialis*, quod ſe probaſſe ſcribit: ſtatim ac Patres confeſſi ſunt, ita Filium eſſe *omouſion*, ut non ſit par eſſentiæ paternæ; ergo *omouſion* reſpuebat Euſebius in ſenſu Sabelliano, non in ſenſu catholico.

Inſt. Aſſeruit Euſebius, ſe probaſſe, Filium non eſſe *ex non extantibus*, quod præextiterit incarnationi, quod nullus ex Arianis negavit; ergo ſubdola eſt ejus fides.

℞., Euſebium æternam Filii exiſtentiam nuſquam negaſſe. Imo in confeſſione fidei ſuæ ep. cit. ait: *Et in unum Dominum J. C. Dei verbum, Deum de Deo &c. ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitum*. Dices: ſcripſit Euſebius, Filium in Patris potentia fuiſſe, antequam gigneretur; ergo &c. ℞. Hæc verba, cum non extent ap. Socratem, videntur addita Arianorum malitia. Nam l. 2 de Eccl. Th. docet, Filium, utpote genitum, e Patris ſubſtantia eſſe, non e potentia: quod ergo ait, ſe in priori ſtare ſententia, reſpicit confeſſionem fidei ſuæ, in qua nihil deerat, præter vo-

vocem *omousion*, quam non malitia, sed zelo respuebat, ut dictum est.

Prob. IV. Veterum testimoniis. Socrates enim de Hist. Eccl. l. 1 c. 8 negat, Eusebium fuisse Arianum. Et l. 2 testatur, Eusebium redarguere furorem Arianorum. Theodoretus, & Gelasius Cizicenus l. 2 de Syn. Nicæn. I.: *nemo existimet*, inquit, *virum hunc in Arii impietatem concessisse*. Longum esset singulos percensere. Ceterum Eusebium, ob Arianorum contubernium, & ab eo latam in Athanasium sententiam, in suspicionem erroris venisse (quod accidit Liberio eadem de caussa) non mirabitur, qui Arianorum noverit calliditatem, & quanta Athanasio facinora supposuerint.

Prob. V. ex ejus cultu. Nam inter SS. recensetur in Martyrol. Usuardi, & Adonis, in Brev. mss. Lemovicensi. in Passione S. Valeriani, in Canone Paschali, in antiquo mss. Hist. Ecclesiæ Paris. In vet. mss. Reginæ Sveciæ vocatur *beatus, doctor, & Eccl. Hist. dictator illustris*, quæ nequeunt intelligi de Eusebio Samosateno cum Baronio, nec de Eusebio Basilii decessore cum Pagio: ille enim non erat Eccl. Hist. dictator. Adde, Eusebium fuisse pacis amicum, nec constat Athanasii perniciem molitum; potuit ergo cum Arianis versari, ut Ecclesiæ schisma componeret. Præterea Basilius Filium *secundam caussam* dixit l. 1 contra Eunom., & l. de Spiritu S. c. 16, quod Græci PP. caussam, & principium promiscue usurpaverint. Irenæus item l. 5 c. 17. Filium ministrum Patris appellat: alii factum, & natum confundunt. Est ergo Eusebius, ut illi, ab Arianismi labe immunis. Hæc in gratiam Eusebii.

Qui vero illum damnant, notant, etiam Semiarianos rationem geniti, naturalem Patris imaginem, substantiam divinam Filio tribuisse, sed non eandem numero cum Patris essentia. Callide Verbum αὐτόθεον dixisse, quia non est productum per aliud Verbum ministrum Patris, ut aliæ creaturæ, non quod sit Deus sua substantia. Quoad Eusebii cultum ℟., eum cultum ei non impendi ab Ecclesia universali; Adonem vero, & Usuardum non attendisse, alios extare Eusebios sanctitate claros, sicque divo Eusebio nomen Cæsariensis accessit, ut ex Fortunio evincit Pagius ad an. 340.

CAPUT II.

De Liberio Romano Pontifice.

NOt. I. Inter fidei formulas editas ab Arianis tres Sirmienses occurrunt: I. contra Photinum edita an. 351, ubi Verbum dicitur *Deus de Deo*, & damnantur qui Filium Dei esse *ex non extantibus* ajebant, suppressa tamen voce *omousion*, quæ erat fidei tessera. Hæc formula catholica habetur ab Hilario, sed ob latentem hæresim ab Athanasio rejicitur. II. ab Hosio, & Potamio scripta an. 357, quam Hilarius blasphemiam appellat, nedum rejicit *usiam & omousion*, sed etiam Filium Patre minorem declarat. III an. 359. a Basilio Ancyrano edita statuit, Filium esse Patri similem, sed substantiæ nomen, quod in sacris literis non extat, prorsus explodit. Cum ergo constet, Liberium tædio victum exilii uni ex dictis formulis subscripsisse; quæritur, cuinam subscripserit?

Not. II. Triplex est ea de re sententia. I. Valesii, & Pagii, qui docent, Liberium probasse tertiam editam an. 358, in quo Liberius sedi suæ restitutus est. Formula enim, quam Hilarius *perfidiam* vocat, *apud Sirmium descriptam*, & cui Narcissus, Theodoretus, & Liberius subscripsit (*a*), non est prima Sirmiensis, hanc enim catholicam appellat Hilarius: nec secunda, hæc enim ab Hosio, & Potamio scripta est; ergo tertia.

II. est Blondelli, cui ex parte Petavius accedit, eamque probabiliorem novatores existimant, Liberium nempe secundæ formulæ subscripsisse. Constat enim ex epistola, quam scripsit exul ad Orientales, rogans, ut *communi studio ab exilio dimitteretur*, cum se jam omnibus iis consentaneum viderent, Liberium subscripsisse formulæ ab Orientalibus ipsi per Demophilum exhibitæ. Hanc vero eam esse, quam Hilarius blasphemiam appellat, patet ex parenthesi, quæ est in Fragmento, ubi recitata Liberii epistola ait Hilarius (*hæc est perfidia Ariana: hoc ego notavi, non Apostata. Liberius sequentia*). Petavius vero contendit a Demophilo non integram, sed mutilatam formulam fuisse exhibitam Liberio, quam ipse in ea tantum parte recepit, quæ *omousion* supprimit, non in ea, quæ Filium Patri subjicit.

III.

(a) *Ex eodem Hilario l. 2 de Syn.*

III. Eaque communior sententia, pro qua pugnant Romanenses, Galliq. Theologi, Alexander (*a*), Tournelyus, Juenin, Benedictini PP. (*b*), aliique, docet, Liberium primæ formulæ subscripsisse. Ubi nota, non hic agi de formula, quam probavit Liberius Sirmium reversus; in hac enim supprimebatur *omousion*, eo quod nonnulli hac voce Sabellianam hæresim fovebant, ut narrat Sozomenus (*c*), qui, dum ait Imperatorem coegisse Liberium confiteri, Filium non esse Patri *omousion*, intelligendus est de confessione, in qua *omousion* suppressum erat, non in qua damnabatur; vel eo sensu *omousion* proscripsit, quo abutebantur Photiniani, a Synodo Antiochena damnati. His prænotatis sit

Propositio I. Liberius subscripsit uni ex tribus Sirmiensibus formulis, quæ saltem interpretative est hæretica.

Prob. I. ex Liberii ep. ad Orient., ubi fatetur, se fidem suscepisse, quæ Sirmii tractata fuerat, quamve ipse catholicam, Hilarius blasphemiam appellat. Item ex epistola ad Ursacium, et Valentem, et ex altera ad Vincentium Episcopum. Prob. II. ex Hilario supra cit., et ex Hieronymo, qui l. de Viris ill. c. 97 de Fortunatiano ait: *Liberium ad subscriptionem hæreseos compulit*. Eadem scribunt Athanasius (*d*), Auxilius (*e*), Petrus Damianus (*f*), Platina (*g*) &c. Imo Marcellinus ex albo Rom. Pontificum Liberium expungit; ergo Liberius, saltem *interpretative*, ut hæreticus audiit, probando formulam, quæ supprimit, non quæ reprobat, *omousion*.

Propositio II. Liberius non subscripsit tertiæ formulæ Sirmiensi.

Prob. Ex epistola Liberii ad Orient., et ex Hilarii Fragment. constat, Liberium fidem probasse, quæ *Sirmii tractata, & suscepta est*; idque Beroæ, priusquam ab exilio revocaretur, nempe ante exactum an. 358. Atqui tertia Sirmiensis Synodus an. 359. coacta est: quæ enim celebrata est an. 358, non Sirmiensis fuit, sed Ancyrana, ut constat ex epistola Synodica apud Epiphanium; ergo &c. Prob. min. Ex epigraphe tertiæ Sirmiensi formulæ inserta constat, eam sub consulatu Flavii Eusebii, et Hypatii apud Sirmium expositam esse; sed horum consulatus incidit in ann. 359. Ær. V.; ergo &c.

Pro-

[a] *Diss. 32. sec. 4.* [b] *In notis ad Fragm. 6. Hil.* [c] *L. 4 c. 15.*
(b) *Ep. ad Solitarios.* (e) *L. I de Ord.* (f) *Ep. 15. c. 16*
[g] *In ejus vita.*

Propositio III. Liberius non probavit secundam Sirmiensem formulam, neque absolute, neque ex parte.

Prob. I. Hæc secunda formula, cum damnaret etiam Filii cum Patre similitudinem, statim ab Omeusianis explosa est, et Imperator supplicium minatus est ei, qui eam occultasse deprehenderetur; atqui incredibile est Imperatorem, et Omeusianos Liberium coegisse, ut formulæ ab ipsis quoque reprobatæ subscriberet; ergo &c.

Prob. II. A solis Occidentalibus Ursacio, ac Valente secunda formula conscripta est, eaque nec re, nec verbis cum prima concordat: hæc enim tradit, illa reprobat Filii cum Patre similitudinem; atqui Liberius in ep. ad Orient. ait, non Romanam Ecthesim recepisse, sed eam, quam Orientales in Synodo Sirmiensi susceperant, quamve Liberius ibi vocat, *fidem vestram catholicam*; ergo non secundæ, sed primæ subscripsit.

Prob. III. ex Hilarii fragmento, ubi narrat, *Perfidiam apud Sirmium descriptam, quam dicit Liberius catholicam, a Demophilo sibi expositam*, conscripsisse Narcissum, Theodorum &c. aliosque Orientales; atqui secundam Sirmiensem Occidentales edidere, ex Socrate (*a*) et Soz. (*b*), qui addit, Antiochenam Synodum Arianam ea de re Ursacio, & Valenti gratias egisse, quod Occidentales recte sentirent; ergo &c. II. In Episcoporum catalogo non extat Hosius, Potamius, nec Herminius, qui secundæ Sirmiensis formulæ ex Hilario et Sozom. fuerunt auctores præcipui. III. Sirmiensi secundæ subscribere non poterant, nec Theodorus, qui decesserat biennio ante, nec Eudoxius, et Cecrops, qui ab an. 557. Sirmio aberant; ergo &c. Huic argumento non aliter responderi posse fatentur Petavius, et Dupinius, nisi horum episcoporum nomina ab eo fuisse adjecta, qui Hilarii excerpta confecit. Atqui hujus additionis nec caussam nec auctorem proferunt, neque ea de re vel unum laudant vetustum codicem; ergo *perfidia* a Liberio subscripta non est secunda, sed prima Sirmiensis, et fallitur Blondellus, et Petavius. Fides enim tot Episcoporum suffragio signata non ea est, quam exhibuit Demophilus Arianorum princeps, qui sane blasphemiam Hosii in præjudicium Ariani dogmatis non mutilasset. Deinde Liberius ipse testatur, integram Ecthesim se suscepisse in nullo contradicens. Liberius ergo alicui Sirmiensi fidei subscripsit; atqui non secundæ; ergo primæ. Di-

(a) *Loc. cit.* (b) *L. 4. c. 12.*

Dices: cur ergo Demophilus aliique Ariani omeusianæ formulæ sibi contrariæ subscripsere? ℟. Id Omeusianorum præpotentia factum esse, qui summa gratia pollebant apud Imperatorem.

Prob. IV. Narrat Sozomenus, Anomæos falso sparsisse, Liberium reprobasse *omousion*, et Filium Patri affirmasse dissimilem. Sed Anomæi hoc falso non sparsissent, nec Liberius iis dixisset anathema, si secundæ formulæ subscripsisset; ergo &c.

Prob. V. Subscriptio secundæ formulæ Liberium ab exilio non revocasset, imo Imperatoris et Omeusianorum odium in eum concitasset, eam quippe execrabantur ut continentem Arianam perfidiam (*a*); ergo &c.

Ob. I. Hilarius in Fragm. ait, Liberium obsignasse *Sirmiensem perfidiam*; ergo secundæ formulæ subscripsit. ℟. neg. cons. Constat enim ex prob. III., hæc verba accipienda non esse de *blasphemia per Osium*, *& Potamium* scripta (*b*).

Ob. II. Sozomenus l. 4 c. 15 narrat, Liberium coactum ad confitendum, Filium non esse Patri *omousion*; ergo &c. ℟. dist. ant. Subscribendo vel primæ formulæ, quæ reticet *omousion*, vel Antiochenæ, quæ illud reprobat in sensu Sabelliano, conc., subscribendo secundæ Sirmiensi, nego.

Ob. III. Liberius probavit Ecthesim, qua sperabat suæ sedi restitui; sed hæc est secunda Sirmiensis; ergo &c. ℟. neg. min. Si enim secundæ subscripsisset, non gratiam, sed odium Imperatoris, et Omeusianorum sibi conciliasset (*c*).

Ob. IV. Liberius suppressit *omousion*; ergo &c. ℟. dist. ant. Suppressit ex zelo et œconomiæ causa, conc., pravo animo, neg. (*d*).

Ob. V. Liberius Athanasium damnavit; ergo Arianis adhæsit. ℟. dist. ant. Damnavit ob fidei professionem, neg., ob crimina ab Arianis conficta, nimis credulum se præbendo, conc.

Ob. VI. Hieronymus, & Hilarius ut hæreticum damnant Liberium, ergo &c. ℟. neg. cons. Cum enim Liberius primæ formulæ subscripsisset, in qua Semiarianorum fraus latebat, et Athanasium damnasset, visus est Arianis favere, licet veram fidem profiteretur. Deinde cum Photini hæresim improbasset, adeoque falso ab Anomæis spargeretur, a Liberio proscriptum esse *omousion*; nil mirum quod Hi-

---

(a) *Ex Prop. I.* (b) *Vide Prob.* 3. (c) *Ex Prob.* 5. *Propos.*
(d) *Vide in nota* 2 *expositionem* 3. *sent.*

Hilarius hoc rumore deceptus, ter in eum dixit anathema.

Caput III.

De Hosio Cordubensi Episcopo, ac de ejus lapsu, & pœnitentia.

HOsius ætate, ac fidei confessione clarissimus Nicænæ Synodo adfuit, atque Arianorum insidiis in exilium pulsus, ab Imperatore Constantio revocatus est, ut vel vi, vel sponte hæresi consentiret, quippe magnum inde fidei suæ putabat præsidium esse accessurum. Sirmium ergo venit invitus centenarius ætate, 700 leucarum itinere fessus, eorum fraude, qui tanti Antistitis senectam male exercitam habuere, ut narrat Socrates l. 2 c. 31, et Theodoretus l. 4 c. 6. Quæritur ergo, an Arianæ blasphemiæ subscripserit, an resipuerit post lapsum, vel in impietate decesserit? Sit ergo

Propositio I. Hosius tormentorum vi Arianæ impietati subscripsit.

Prob. I. ex Hilario l. de Syn., ubi memorat blasphemiam per Hosium, et Potamium conscriptam; ergo etc. II. Socrates l. 2 c. 31 ait: *Plagas, & tormenta seni inferebant, unde & necessitate coactus consensit, & subscripsit*. Eadem habet Theodoretus l. 4 c. 6. Athanasius in sua Apol. ait, quod Hosius *ob illatas ipsi multas plagas cesserit ipsis* (Arianis) *ad horam*. Vide alios plures apud Baronium, qui ad an. Christi 357. ait, Hosii lapsum alios omnes superasse casus.

Opp. Aguirræus (*a*). Hosii casum dubium esse constat, I. quia Senis oculi caligaverant, & mentis deliquium passus fuerat; ergo &c. II. Athanasius (*b*) meminit tantum Hosii communionis cum Ursacio ac Valente; ergo &c. III. Hilarius procul a Sirmio aberat; ergo falso rumore deceptus est. Nam *blasphemiam* ab Hosio conscriptam esse scribit Sirmii; atqui Hosius Ursacio ac Valenti diu restitit; ergo Ariani impiam confessionem jam paraverant, quam Hosii nomine circumferrent. IV. Hosius levius peccavit Liberio, non enim damnationi Athanasii consensit, ut fecit Liberius: sed is ab errore excusatur; ergo & Hosius.

℞. ad I. neg. ant. Nam Hosii ad tempus invicta constantia ostendit eum non mente, sed corpore laborasse. Ad II. neg. cons. Fatetur enim Athanasius in sua Apologia, ad *horam* Arianis illum *cessisse*. Ad III. neg. cons. Cum enim con-

[a] T. 2 *Concil. Hisp. diss. 2.* [b] *In ep. ad Solit.*

constet auctoritate scriptorum, Hosium revera Sirmiensi blasphemiæ subscripsisse, nec Hilarius deceptus est, nec Hosii innocentia defendi potest. Ad IV. dist. min. Liberius excusatur, quia dolo malo Arianorum Athanasium reum putavit, & formulæ subscripsit formaliter non hæreticæ, conc, secus, neg. Responsio patet ex supradictis.

Propositio II. Non obiit Hosius in Ariana impietate.

Prob. I. ex Athanasio in ep. ad Solit., ubi ait: *Moriturus* (Hosius) *Arianam hæresim condemnavit, vetuitque a quopiam recipi*: & in Apol. ait, eum Arianis cessisse *ad horam*. Prob. II. ratione. Licet enim possit justus Dominus semel peccantem deserere, cum tamen superexaltet misericordia judicium, credibile est pœnitentiæ locum dedisse Athletæ veritatis, qui non malitia, sed infirmitate, non corde, sed ore peccaverat. Sed hæc inscrutabili Dei judicio subjicimus.

Opp. Isidorum c. 14 de Viris illustr., Vaseus, Mariana, aliique narrant, Hosium digno Apostatæ exitu elisum, & e sede dejectum esse, cum vellet Gregorium Illiberitanum deponere, qui cum eo communicare renuit; ergo &c.

℟. I. Alex., librum de Viris ill. esse supposititium, sed cum Isidoro jure tribuatur a Vossio, aliisque, ℟. II, Isidorum hanc fabulam a Luciferianis accepisse, quorum duo Faustinus, & Marcellinus, ne lapsos in persecutione Constantii reciperent, in libello ad Imp. Valentinianum fabulas tragicas excogitarunt. Ibi primum Hosii cum Gregorio dissidium, & mors atrox conficta est: indeque historiæ suæ assuit Isidorus; magis ergo Athanasio synchrono scriptori, quam Isidoro credendum est ab eo longe dissito. Idem de aliis supra citatis dicendum est.

Caput IV.

De hymno Te Deum laudamus, *atque ejus auctore.*

Ecclesia a pluribus sæculis hunc hymnum recepit, in quo unum cum Patre, & Filio, & Spiritu S. Deum confitemur: de ejus tamen auctore non conveniunt eruditi. Qua de re sit

Propositio. Hymnus Eucharisticus *Te Deum laudamus* Ambrosio, & Augustino jure tribuitur.

Ita Bartholomæus Urbinas (*a*), Jacobus de Valentia (*b*), Lan-

(a) *Præf. ad Milleloq.* (b) *De hoc Cant.*

Lancillottus, aliique nostrates, queis accedunt Lorinus (a), Radulphus Tungrensis (b), & cujusvis ordinis scriptores clarissimi.

Prob. I. ex vetustissima traditione petita ex Breviario Ambrosiano, & Monastico, ubi hic hymnus tribuitur Ambrosio, & Augustino; quam traditionem non diffitentur Pagius (c), & Mabillonius (d). Prob. II. ex lib. psalm. mss. quem Carolus Magnus misit ad Adrianum Papam, pretio vetustatis magno æstimando, cujus autographum servatur in bibliotheca Cæsarea, ibique legitur cum hac epigraphe; *Hymnus, quem S. Ambrosius, & Augustinus invicem condiderunt*. Hunc etiam titulum præfert in libris Alcuini, Bedæ, & Egberti; ergo &c. (1).

Ob. I. In vetustiss. mss. hymnus iste nec Ambrosio, nec Augustino tribuitur. In Vaticano Psalterio inscribitur: *Hymnus S. Sisebuti*; in breviario Aniciano: *Hymnus S. Abundii*. In psalterio Gallico tribuitur Nicetio, & apud Martene Hilario Pictaviensi; ergo incertus est auctor hujus hymni. Addunt Maurini: nemo est, qui nesciat fabulam esse, hunc hymnum alternis vicibus ab Ambrosio, & Augustino cantatum.

℟. ad I. neg. cons. Cum enim Sisebutus fuerit Monachus Cassinensis, & floruerit ann. 1082, nequit ei tribui hymnus, qui ann. 506. jam extabat c. 12 Regulæ S. Benedicti his verbis: *post 4. Responsorium incipiat Abbas hymnum Te Deum &c.* Nec putes, D. Benedictum hymnum inusitatum officio addidisse; nam multo ante in natalitiis Pontificum cantatum fuisse scribunt viri doctissimi; ergo nullus Benedictinus, fatentibus Maurinis, illius hymni auctor est. Sed neque Abundius aut Nicetius, pro quibus vix stat unius mss., nec veteris, testimonium. Cum enim Amanuenses plurium aucto-rum

(1) Affert etiam hoc loco cl. auctor traditionem Mediolanensium, qui viam, quæ a laterali janua Ecclesiæ S. Ambrosii ad aliam ducit, in qua fertur, Augustinum fuisse baptizatum, vulgo appellant *la via del Tedèon*, cujus nomenclaturæ, cum nulla afferri possit origo recentior, non incongrue conjicit laud. auctor, tempus, quo id primum invaluit, esse prorsus immemorabile. Verum hoc momentum, utpote populari traditioni subnixum, nec satis firmum, nec criticæ gravitati consonum aliquibus visum est, adeoque consulto illud omisimus.

(a) *In Ps. 27.* (b) *Prop. 11 de Can. obs.* (c) *Ad an. 38 n. 11.* (d) *Dissert. de Az. & ferm. 6.*

rum scripta sæpe confuderint, fieri potuit, ut inter aliorum opera hymnus iste locum habuerit, vel in fine additus sit ad gratiarum actionem. Ad II. neg. conf. Nam variatis circumstantiis, non continuo tollitur veritas: nec refert, an hunc hymnum S. P. Aug. & Ambrosius alternatim cecinerint, an ab utroque editum Clerici Mediolanenses: utrumque enim nobis favet.

Ob. II. Hæc nostra opinio ex Chronico S. Datii Mediolanensis invaluit, quod Menardus (*a*), Gavantus (*b*), Mabillonius (*c*), & Muratorius, qui Ambrosianos codices accurate lustravit, censent opus esse suppositititium. ℞. neg. ant. Docet enim Mabillonius (*d*), I. nedum in Chronico Datii, sed etiam in vetustiss. Psalterio Caroli M., de quo supra, Canticum istud nomen præseferre Ss. Ambrosii & Augustini, unde infertur, nostram persuasionem novam non esse, sed aut Datii tempore, aut paulo post esse receptam. II. Observat, idem Chronicon sub Datii nomine citari cum apud Paulum Diaconum, tum apud Anastasium (*f*), unde infert, aut Datium ejus auctorem esse, aut alium Paulo Diacono, hoc est 8. sæculo, superiorem. III. Ait, hoc Chronicon non esse rejiciendum, licet recens sit, potuit enim quæ narrat, ex vet. monumentis accipere. Hæc Mabillonius.

Dices. Datii Chronicon perducitur usque ad an. 1067, & apud Ladulphum eadem, iisdemque verbis narrantur; ergo &c. ℞. neg. conf. Nam Datiano Chronico aliqua additamenta ut Eusebiano accessere, quod ab Eusebio ad an. 326. perductum est; a Hieronymo autem ad 389. Cum enim juniores Chronologi exscribant antiquorum historias, mirum non est, si plura in Ladulpho occurrant, quæ Datii nomine alibi reperiuntur.

Ob. III, Laudatus hymnus non est editus in forma dialogi; ergo a solo Ambrosio conditus est. II. Versus Ps. 27. *Salvum fac &c.* aliter legitur tam in Psalt. Ambrosii, quam apud Aug.; ergo suspicari jure possumus a neutro conditum esse.

℞. ad I. neg. conf. Non enim more dialogi hic hymnus fuit contextus, quia non est mutuum Augustini cum Ambrosio colloquium, sed utriusque oratio eucharistica. Ad II. neg. conf. Quod enim in Cantico illo legatur, *hæreditati tuæ*, & in Ps. *hæreditatem tuam*, accidentalis est, & minima discrepantia, quæ non obstat germanitati hujus hymni.

Sæpe

(a) *In notis ad sacram Greg.* (b) *In Rubr.* (c) T. 1 *Analect.* (d) *Diss. de Azimo.* (e) *L. 16 H. Miscell.* (f) *In Vita Silverii.*

Sæpe enim deprehendimus, longe aliter Ambrosium & Augustinum textum Psalmorum legere, quam sit in Ecclesiastico Psalterio. Atque his VIII. lib. finem facimus hymno de *fide Christi*, *& pro gratiarum actione*.

L I B E R IX.

In quo Scholarum placita, & præscriptiones traduntur ad scite disserendum de Trinitate.

VEterum Scholasticorum prolixas æque ac salebrosas disputationes extremis, ut ajunt, labiis hoc loco degustabimus, ut impiis hæreticis, ac morosis criticis graviori stylo dejectis, eos etiam, qui aut domestica, aut ludicra bella inferunt, exerceamus. Erit itaque IX. hic liber totus Scholasticus, & unica dissertatione septem capitibus comprehendi poterit, quorum hic futurus est ordo.

C A P U T I.

An intellectus creatus solis naturæ viribus certam Trinitatis notitiam assequi valeat?

NOt. I. Trinitatis mysterium Platonem invenisse scribit Claudianus. Plura etiam extant ejus vestigia in libris Trismegisti, & in Oraculis Sybillarum. Altissima quæque mysteria ingenii vi attingi posse, docuit etiam Abaelardus, & Raymundus Lullus.

Not. II., demonstrationem aliam esse per caussam, aliam per effectus, aliam a simili &c. Duo itaque inquiremus hoc loco, I. An ratio naturalis valeat per se in hujus mysterii cognitionem assurgere? II. An revelatione supposita, possit argumentis eam demonstrare? Sit ergo

Propositio. Nequit naturæ vi Trinitatis mysterium attingi, nec fide supposita demonstrari.

Prob. I. Scripturis, in quibus Trinitatis notitia soli gratiæ dono tribuitur, ut Matt. 11. *Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare*. Et c. 16. *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus*; ergo &c.

Prob. II. ex PP. Hormisdas epistola ad Just. *Secretum Trinitatis*, ait, *nec ulla visibilium, nec invisibilium creaturarum potuit investigare natura*. Ambrosius de Fide. *Impossibile est Verbi divini scire secretum*. S. P. Aug. 15 de Trin. 16.

16. *Quænam vis intelligendi, quæ acies cogitationis ostendent, quomodo sit Trinitas?* ergo &c.

Prob. III. ratione. Cognitio enim Trinitatis aut a creaturis haberi posset, aut ex idea ingenita: non a creaturis; nam harum productio non est ex proprietate personæ, sed ex unitate naturæ, itaut, si in una tantum hypostasi Dei natura subsisteret, adhuc ratio haberetur creatoris, & creaturæ. Neque ex idea Dei; hæc enim infert naturæ unitatem, non distinctionem personarum. Quæ quidem valent etiam supposita revelatione: hæc enim naturæ vim, aut mentis aciem non immutat, sed efficit tantum, ut assentiamur veritati non apparenti ob revelantis auctoritatem; ergo &c.

Ob. I. S. P. Aug. l. 15 de Trin. 2., *ne quis frustra existimet, se quæsisse in creatura indicia summæ Trinitatis*, affert locum ad Rom. 1: *Invisibilia Dei*, & Sap. 8: *A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterat horum creator videri*; ergo per Augustinum, ut Dei existentia, ita Trinitas ex creaturis dignoscitur. Reapse S. P. eam pluribus exemplis creaturarum demonstrat; ergo &c.

℞. dist. conf. Dignoscitur ex creaturis tanquam Trinitatis vestigiis, conc., tamquam invictis argumentis, neg. Quidquid enim creatum est, Deum omnipotentem demonstrat, non Deum trinum: quæ ergo ex Augustino, & ex cit. Scripturæ locis videntur Trinitatem referre, non eam exhibent æquiparantia naturalis similitudinis, sed cogitatu mentis divinitus illustratæ. Quod S. P. probat ibidem ex imagine sita in hominis mente cogitante, & volente, ubi ait: *caveat, ne hanc imaginem ita ei comparet, ut omnino existimet similem, sed potius in qualicumque ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat*. Mens enim, notitia, & amor, ait c. 8, *ita sunt in homine, ut non ipsa sint homo*; ast divinitas ita est in personis; ut unaquæque sit Deus. Et c. 23 aliud discrimen addit: *ista imago, quod est homo, habens illa tria, una persona est: & in Deo tres personæ sunt unus Deus.*

Ob. II. Veteres Philosophi Trinitatem agnovere; ergo &c. Prob. ant. De Trismegisto fertur dixisse: *Monas genuit monadem, & in se suum reflexit ardorem*. II. Aristoteles, & Pythagoras ternarium numerum ut symbolum Trinitatis agnoscunt. III. Hoc mysterium in Timæo Platonis observavit Eusebius, & æternitatem Verbi in libris Platonicorum vidit Aug. IV. Patris & Filii meminit Zoroaster, & plura de Christi divinitate occurrunt in libris Sybillarum; ergo &c.

℞. neg. ant. Ad I. Prob. neg. conf. Libri enim Trismegi-

sti spurii sunt, neque excedunt Apostolorum ætatem, ut observat Petavius (a), Dupinius (b), aliique. In eo enim passim occurrunt verba ex Evang. Joannis, & græca vocabula, cum Mercurius longe ante floruerit, quam Græcorum nomen audiretur; sed, etsi daremus, opera Trismegisti germana esse, in iis *monas monadem genuit*, idest unus Deus unum mundum: *genuit* enim pro *creavit* ibi ponitur more Græcorum. Ad II. neg. ant. Nam ternarium laudant Aristoteles, & Pythagoras ob triplicem unitatem, quæ rationem habet principii, medii, & finis; sed Pytagoras quaternarium præferebat. Et in num. octavo summam esse perfectionem symbola Scripturarum ostendunt. Ad III. dist. ant. Et hæc mysteria ex Hebræis, eorumque libris noverunt Platonici, conc., & habuere natura duce, neg. Cum enim plures libri sancti ante expeditionem Alexandri in græcum translati essent, poterant Platonici, vel ex iis, ut censet Huetius, vel ex Judæorum consuetudine, ut de Aristotele affirmat Clearcus (c), plura audire mysteria. Plato enim magnam orbis partem discendi cupiditate peragravit. Unde Verbum Dei cognovit Plato, teste Augustino (b), sed cum plures in Deo gradus agnosceret, inferiorem credidit *Tagato*, idest caussa, & semina jecit Arianismi. Ad IV. neg. cons. Quæ enim ex Zoroastre proferuntur, aut spuria sunt, aut Arianismo infecta.

Idem dicendum de *Sybillinis oraculis*, quæ spuria censentur, nedum a Blondello, Oudino, Vossio, & Clerico, sed etiam a Possevino, aliisque. Et licet Sybillina carmina a XV. Viris Romæ asservata esse omnes fateantur; quæ tamen nunc extant, liquet, post Apostolorum ætatem fuisse consarcinata: nil mirum ergo si Filium Dei Christum prædicant. Si dicas cum Grotio, Sybillina carmina a Judæis edita græco idiomate, etsi hoc falsum est, inde tamen sequitur, fidei arcana solos fideles in vulgus prodidisse.

Ob. III. Quod non demonstratur impossibile, demonstratur possibile; sed mysterium Trinitatis non demonstratur impossibile: ergo monstratur possibile. ℟. dist. maj. Si habeat in humana mente rationem, aut ideam aliquam, conc., secus, neg. Porro revelatione seclusa, nulla est idea Trinitatis.

Ca-

(a) *L. 1. de Trin. c. 2.* (b) *In Bibl. T. 1 p. 35.*
[c] *Apud Joseph. l. 1 contra Appion.* (d) *L. 7 Confess.*

Caput II.

De numero, ac principio divinarum Processionum.

NOt. Processio est origo unius personæ divinæ ab alia, eaque est immanens, & substantialis, ut a creaturarum productione secerni possit. Nam processiones esse in Deo admittendas; easque duas tantum esse, nempe generationem Filii a Patre, et Spiritus S. originem ab utroque, nec illum gignere, neque hunc spirare, lib. 7. demonstravimus.

Not. II. Quæri solet in Scholis, an divinarum Processionum principium sit natura, an hypostasis, an utrumque? Principium dicimus id, in quo sita est ratio potentiæ generandi, aut spirandi. Aureolus nullam activam potentiam agnoscit, præter connexionem, & repugnantiam terminorum, qualis est potentia, qua Deus potest esse Deus, homo homo &c. Alii distinguunt principium *quod*, idest personam, & principium *quo*. Hoc autem statuit Durandus in sola natura, prout est fœcunda, & præconcepta ad intellectionem, ac volitionem. Quidam cum Bonaventura statuunt in sola relatione, seu personali proprietate. Thomistæ in intellectu, & voluntate, prout connotat *relativum*, nempe rationem constitutivam personæ. Scotistæ, præter communes intelligendi, ac volendi actus, alios formaliter diversos invenere, in quibus Verbi generatio consistit, & spiratio: illa *dictio* dicitur, hæc *spiratio*.

Nos vero, qui omnem intrinsecam distinctionem a Deo removemus, hæc prænotamus: recte dici cum Cyrillo l. 1 Thes. c. 7. *Essentia est virtus generativa Dei*; item: *Divina natura est generativum principium, quo Pater Filium generat*, ut ait Sess. 18 Conc. Florentini Joannes Theologus; nec non: *Verbum gignitur intellectu, vel dictione Patris*: quæ sunt enunciationes a Patribus usitatæ: sed cum illæ sensum admittant *complexum*, & *incomplexum*, uterque exponi debet. Ut si dicam, *Filius genitus est e Patris substantia*, sensus est, Filium esse genitum a Patre, qui est sua substantia; & *complexum* hunc sensum, ut vocat Ariminensis, admittit Augustinus docens, Patrem esse quidquid est, substantiam, vitam &c. At si dicas: *Filius gignitur a substantia, quæ est aliquid a Patris persona distinctum*, sive procedit per intellectum, qui est potentia hypostasi superaddita, hunc sensum *complexum* rejicimus.

Propositio I. Datur in Deo verum, ac proprium generationis, ac spirationis principium.

Prob. contra Aureolum. I. Pater non constituitur ex eo, quod Filius non repugnet, sed quod illum vere gignit; ergo, præter non repugnantiam terminorum, aliud est generationis principium. Prob. ant. ex Augustino 5 de Trin. 14. *Pater ad Filium principium est, quia genuit eum*; ergo, sicut vera generatio in Deo negari non potest, ita nec proprium generationis principium, II. Filius a Patre est, nedum illative, sed etiam substantiali generatione; ergo non est principium Filii sola non repugnantia. III. Principium generationis Verbi refertur ad terminum productum; ergo est vera potentia.

Ob. I. In Patre non est potentia, ut se faciat Patrem; ergo in eo non est vera potentia gignendi Filium. ℟. dist. ant. Non est potentia, quæ est ad actum, conc., ad terminum, neg. Nam illa potentia indigna Deo est, qui cum sit actu purissimus, nequit ullam perfectionem acquirere, cum nulla careat. Hæc autem nullo superveniente actu dat termino existentiam, aut perfectionem, ut potentia condendi mundum, aut gignendi Filium, quæ in termino extrinseco dependentiam infert, in intrinseco relationis originem.

Ob. II. Potentia productiva Filii est perfectio simpliciter; ergo, si est in Patre, est in eo perfectio simpliciter, qua caret Filius. ℟. dist. ant. Est perfectio *simpliciter*, & *incomplexe* significabilis, idest indistincta a perfectione Patris, conc., *simpliciter*, & *complexe*, idest forma superaddita substantiæ Patris, nego.

Propositio II. Principium divinarum processionum non est sola hypostasis, vel relatio.

Prob. ex Anselmo c. 54 Monol. *Non ex eo procedit, in quo plures sunt Pater, & Filius, sed ex eo, in quo unum sunt:* idest ex natura, quæ in iis una est; ergo relatio sine natura non est completum generationis principium.

Dices. Hypostasis est Patri principium personaliter essendi; ergo & operandi. ℟. dist. ant. Est essendi principium *incomplexe* significabile, quod est ipsa natura cum termini connotatione, conc., significabile complexe, & naturæ adventitium, nego.

Propositio III. Sola natura non est principium divinarum processionum.

Prob. ex Concilio Lateranensi IV., ubi statuitur contra Abbatem Joachimum, quod *essentia non est generans*, ne-

neque genita, *neque procedens*, *sed est Pater*, *qui generat*, *Filius*, *qui gignitur*, *Spiritus sanctus*, *qui procedit*; ergo &c.

Propositio IV. Non est in Deo principium *quod* a principio *quo* sensu *complexo* distinctum.

Prob. I. Deus Pater, cum sit perfectissimus, & simplicissimus, est ipsa sua potentia, ipse suus actus, nec ulla adventitia qualitate perficitur; ergo solus est principium, & *quod* producit, & *quo* producitur. II. Principium *quo* vel est Patri intrinsecum, vel extrinsecum. Non primum, quia Deo repugnat, non secundum, quia nulla forma est a paternitate distincta. III. Nisi Pater absque alio principio Filium gigneret, non esset, ut fides docet, sine principio; ergo &c. Prob. II. Principium *quo* non est natura sine intellectione, & voluntate, ut ait Durandus. Filius enim est Verbum Patris, Dei ratio &c.; ergo procedit ex intellectu Patris. Neque, ut placet Thomistis, est intellectus & voluntas, quia principium generationis a genito distingui debet: sed nec intellectus, nec natura a genito distinguuntur; ergo &c.

Quod ergo ait D. Thomas, *naturam*, *& intellectum esse generationis principium*, *quatenus in obliquo significant relationem*, verum est in sensu *incomplexo*, quo significatur, generationis principium esse Patrem, qui est sua natura, sua mens, sua voluntas, non in sensu *complexo*, cum nulla detur potentia hypostasi superaddita, & omne principium, cum sit alterius, non sui, a *principiato* distinguitur. Neque vero *dictio*, & *spiratio* est principium *quo*, ut docent Scotistæ; nam in Deo *nihil aliud est apud se dicere*, *& apud se cogitare*, ut ait l. 3 ad Mon. S. Fulgentius, & frustra Scotus actus *notionales* multiplicat. Si velis appellare *dictionem* actum intellectionis paternæ, prout refertur ad Verbum, licet per me quidem; sed erit revera principium Filii sapiens Pater, cui idem est esse, quod sapere, & terminus generationis Verbum & sapientia Patris, cui idem est esse, ut docet S. P. Aug. l. 7 de Trin. c. 1. sapientiam, & prolem, cum in Deo sit vere una simplex essentia.

Ob. I. Dei natura non est neque generans, neque genita; ergo principium generationis non est quidquid est Pater.

℟. dist. ant. Si accipiatur Dei natura *incomplexe*, pro persona, quæ est sua natura, neg.; si accipiatur *complexe*, prout personæ superadditur, & dicitur absolute, conc., & neg. suppositum. Hæc enim natura communis non est intrinsece a personis distincta, ut ait Ab. Joachimus, qui non veram,

 & pro-

& propriam unionem admisit inter naturam, & personam, unde quaternitatem in Deo adstruebat, idest tres personas, & illam communem essentiam, quasi quartam, quod a Synodo Lateran. damnatur, qui statuit, *Patrem esse, qui generat, Filium, qui gignitur, Spiritum sanctum, qui procedit*. Vide auctorem.

Ob. II. cum Durando. Divina essentia sine intellectu, et voluntate fœcunda est, ut patet in humana natura; ergo intellectus et voluntas non constituunt divinarum processionum principium. ℟. neg. ant., et suppositum. Non enim distinguitur natura Dei simplicissima ab intellectu, & voluntate, nisi per mentem; secus in natura humana, quæ cum non sit simplex, intellectus a potentia gignendi secernitur.

Ob. III. Si Filius vi suæ processionis est Verbum, & Spiritus S. est amor, debet Filius per intellectum, Spiritus S. per voluntatem procedere; ergo cum Thomistis admitti debent hæc duo principia, quibus assignatur ratio, cur in Deo sint duæ processiones tantum, idest generatio, & spiratio, & una sit opus intellectus, altera voluntatis: ex illa Verbum, ex ista autem sit amor. Nec Filius Amor dicitur, nec Spiritus Verbum; ergo &c.

℟. dist. ant. Si τὸ *per* reddat sensum *complexum* supra expositum, neg., si *incomplexum*, conc. Intellectus enim et voluntas Dei eadem summa res est cum natura, et qualibet persona: nec ille est Filii principium, nisi sensu *incomplexo*, prout principium Filii est Pater, qui est sua intellectio. Nec voluntas est principium Spiritus S., nisi hoc sensu, quod Pater, et Filius, qui sunt unum Spiritus S. principium, sunt summa illa res, quæ est sua voluntas. Si autem quæras; cur Filius, qui est a Patre, non sit Amor, si Pater est sua voluntas? ℟. Quia minus, quam *inter duos caritas versari* non potest, ut ait hom. 17 Gregorius M. Ideoque amor debet a duorum voluntate procedere, hoc est a Patre, et Filio, qui sunt una voluntas. Item Spiritus S. non est Verbum, quia hoc est opus unius intelligentis, adeoque ab uno intelligente procedit, idest a Patre, qui est sua intellectio.

Ob. IV. Pater, et Filius sunt Spiritus S. principium, non ratione personæ, sed propter eandem virtutem spirandi, ut l. 7 dictum est; ergo admitti debet distinctum principium, quo ambo spirant.

℟. neg. cons. Nam Pater, et Filius sunt eadem substantia, eademque virtus spirandi, et licet distinguantur hypostasi, non tamen distinguuntur intrinsece, aut virtute, aut na-

natura, unde habetur ratio principii: personæ enim spirantes dicuntur ad invicem connotative, et opposite, non quia sunt spirantes, sed quia una est generans, alia genita, et inter personas spirantes, et spirandi principium, nulla est oppositio; ergo, sicut Pater et Filius sunt unum natura, ita sunt unum spirandi principium: & in hac propositione, Pater et Filius spirant per voluntatem, sensus teneri debet *incomplexus*, ut dictum est.

Caput III.

Sola processio Verbi est generatio, sed hujus rei certa caussa proferri non potest.

Generationem esse Verbi processionem, l. 7 dictum est. Et Spiritum S. non esse Filium, colligitur ex 1 Jo., ubi dicitur, Filium Dei esse *unigenitum*. Et S. P. 5 de Tr. 6 ait, Spiritum S. non esse Filium, nec genitum; & in symbolo Athanasii dicitur: *Non factus, nec genitus, sed procedens*. Cur autem sola Verbi processio sit generatio, non una est Theologorum opinio. Sunt qui cum Augustino docent, Filium esse genitum, quia procedit ab uno; nemo quippe duos Patres habere potest. Alii cum eodem ajunt, non esse Filium, quia est a Patre, non ut *natus*, sed ut *datus*. Thomistæ ajunt, Verbum esse genitum, quia procedit per intellectum, cujus operatio est imaginis productiva. Vasquez ait, Verbum esse genitum, quia per intellectum procedens perfecte Patrem exhibet, adeoque est ejus imago. Hinc Aug. Tract. 48 in Jo. ait: *Quia Verbum, ideo Filius*. Ariminensis ait, spirationem et generationem *formaliter* distingui seipsis, sed certam distinctionis caussam proferri non posse. Sit ergo

Propositio. Cur solus Filius dicatur genitus, evidens ratio reddi nequit.

Prob. I. ex Nazianzeno Or. 1. *Quomodo genitus est? Dei generatio honoretur silentio*. Ambrosius l. 6 in Luc. ait, *non licet discutere, quomodo natus sit*. Basilius c. 18. de Spiritu S. *Quid inter nasci & procedere intersit, explicare quis potest?* S. P. Aug. l. 3. contra Max. 14: *Distinguere inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo &c.*

Prob. II. ratione. Quodcumque statuas inter generationem, & processionem discrimen, incertum est, cum cl. Theologi præfatas opinationes rejiciant, alii unam amplectantur, quam cæteri improbant. Vide auctorem singulas

Scholarum opiniones refellentem, ut cum Ariminensi statuat, certam rationem proferri non posse de re, quam PP. inexplicabilem appellant, et Scholastici incertis, variisque principiis conantur exponere.

Propositio II. Laudandi sunt Scholastici, qui divinas processiones illustrarunt, et singulorum sententia aliquo sensu vera est.

Prob. I. pars. Scholastici illi Ecclesiæ Patres imitantur, qui, licet curiosos terreant, ne divinitatis arcana indagare præsumant, ad eas tamen illustrandas plures afferunt comparationes, quas a PP. Scholastici mutuantur; ergo &c. II. Cum hæretici sæpe nos provocent sophismatibus, nec scripturis, & traditioni acquiescant, eorum fallaciæ probabilibus conjecturis sunt refellendæ; ergo &c.

Prob. II. pars. Constat enim ex sacris literis, Filium a Patre, & Spiritum S. ab utroque procedere; sed experientia constat, unius Filii unum Patrem esse, ut ajunt Scotistæ; ergo &c. II. Verbum Dei esse intelligentis seipsum imaginem, & amorem esse inter duo: a voluntate autem proficisci, ut docent Thomistæ, nemo ambigit. Idem de aliis sententiis supra citatis dicendum est; ergo Scholasticorum sententiæ aliquo sensu veræ sunt. A pluribus tamen in eo tantum dissentimur, quia rejiciendum putamus illud principium *quo* a personali proprietate distinctum. Cæterum omnes summo honore prosequimur.

Caput IV.

An Spiritus S. esset alia persona a Filio, si ab eo non procederet?

NOt. I. Confert hæc quæstio ad percipiendam rationem, cur divinæ personæ realiter inter se distinguantur. Quod fieri docent Theologi per processionem unius ab alia. Quid autem foret absque originis relatione, controvertitur. Affirmativam sententiam propugnant Scotistæ, negativam alii communiter: putant enim in ea hypothesi utramque personam in una coalescere.

Not. II. Censet Ariminensis, hanc hypothesim non esse admittendam. Si enim Spiritus S. a Filio non procederet, omnino non esset: nec donum Filii esset, nec amor, & proinde nihil esset. Ne tamen videamur difficultatem declinare, admittatur hypothesis, tametsi impossibilis.

Not. III. Non datur in Filio, cum sit simplicissima & sum-

ſumma res, proprietas aliqua intrinſeca a Filiatione diſtincta, adeoque ſpiratio eſt eadem peſona Filii, quia in eo nulla proprietas eſſe poteſt, quæ non ſit Filiatio. Ea enim ſpiratio a Filiatione diſtincta, vel extrinſecus advenit, vel intrinſecus: ſi primum, Filius inhærentibus qualitatibus ſubjicitur: ſi ſecundum; ergo non eſt ſimplex Filii perſona, quæ, præter Filiationem, habet etiam intrinſecam proprietatem; eſt ergo eadem Filii proprietas Filiatio, & ſpiratio: illa, prout connotat primam perſonam generantem, hæc, ſi comparetur ad tertiam. Sit itaque

Propositio. Si Spiritus S. a Filio non procederet, eſſet una eademque perſona.

Prob. I. ex Theologico axiomate: *In divinis omnia ſunt unum, ubi non obſtat relationis oppoſitio*. Idipſum traditur etiam ab Auguſtino tr. 39 in Jo., ubi ait: *Hoc ſolum numerum inſinuat, quod ad invicem ſunt*, a Concilio Toletano XI. iiſdem verbis, et a Florentino Seſſ. 8: *Sola relatio multiplicat perſonas*; tandem ab Anſelmo de Proceſſ. Spiritus S. c. 11: *Relationis oppoſitio prohibet Patrem, & Filium, & Spiritum S. de invicem dici*. Ex quibus ſic arguitur. Si Spiritus S. a Filio non procedat, non eſt inter eos relationis oppoſitio; ſed hac ſublata nulla eſt perſonalis diſtinctio; ergo &c.

℞. Scotiſtæ, in eorum hypotheſi ſat eſſe relationem *diſparatam*: Patres vero, & Concilia loqui de facto opinatur Brancatius, quia de facto Spiritus S. originem habet a Filio. Sed hoc eſt merum effugium: PP. enim et Concilia non qualemcumque, ſed relationem oppoſitionis, ſive originis aſſerunt in Deo eſſe. Secundo relationes *diſparatæ*, ſi a proceſſione ſegregentur, non ſunt ad invicem, et in eadem perſona conſiſtunt, ut paternitas et ſpiratio in Patre, ſpiratio et filiatio in Filio: ſicut ergo ſtant duæ relationes *diſparatæ* in eodem principio, quia non opponuntur ad invicem, ita in hypotheſi ſtarent in uno termino, eademque perſona eſſet genita et ſpirata, ſicuti eadem perſona eſt ſpirans et generans.

Prob. II. ratione. Realis diſtinctio vel oritur ab origine unius ab alio, vel a limitatione; ſed hæc in Deo locum non habet; ergo illa. ℞. Scotiſtæ, deſumi diſtinctionem a terminorum incompoſſibilitate. Atqui perſonæ infinitæ nihil eſt incompoſſibile, niſi quod illi opponitur relative; omnia enim Pater dedit Filio excepta Paternitate; ergo nulla reſponſio.

Ob-

Ob. I. S. Anselmus de Spiritu S. docet, *quod Filius, & Spiritus S. per hoc solum essent diversi, quia alter nascendo, alter existit procedendo*. Et S. P. Aug. l. 5 de Trin. 14 docet, Spiritum S. non esse Filium, *quia exit non quomodo natus, sed quomodo datus*; sed hæc est sufficiens ratio distinctionis; ergo &c.

℟. dist. min. Est sufficiens ratio, si datus sit, et procedat a Patre et Filio, conc., si a Patre tantum, neg. Tunc enim inter se non differrent Filius et Spiritus S. Anselmus autem loc. cit. Græcos impugnat, qui negant Spiritum S. a Filio procedere, licet Filium nasci, et Spiritum Sanctum procedere fateantur. Ait itaque Anselmus: *si per aliud non essent plures &c.* Filius & Spiritus S., essent tamen diversi, quia unus est a Patre nascendo, alter procedendo; sed non esset hæc diversitas *nativitatis & processionis*, nisi Spiritus S. esset a Filio; ergo Spiritus S. est a Filio. Anselmus ergo diversitatem illam nativitatis & processionis a sola relationis oppositione repetit, & Scoti opinionem aperte rejicit. Aug. autem l. 5 de Trin. 14, ex quo Filius sit natus, & Spiritus S. datus, infert, Filium esse cum Patre unum Spiritus S. principium, quomodo ergo Filius tantum natus erit, si Spiritus S. ab eo non procedit? Addit, *quod natum est, ad solum Patrem referri*; ergo Spiritus sanctus Filius erit, si ad Patrem solum referatur.

Ob. II. In hac hypothesi Filius haberet proprium constitutivum, idest filiationem, quæ a spiratione per se etiam in sententia nostra distinguitur; ergo essent duæ personæ distinctæ.

℟. dist. ant. haberet constitutivum relative oppositum Patri, conc., Spiritui S., neg., et dist. cons. Essent personæ distinctæ Filius, & Pater, conc., Filius, & Spiritus S., neg. Filiatio ergo a spiratione distincta nec est in Filio, nec illum constituit, nec cum simplicissima Filii natura stare potest. Non enim Dei Filium sola filiatio constituit, sed filiatio Dei, qua est quidquid est, & id tantum non est, quod cum ea opponitur relative.

Ob. III. Si Spiritus S. non procederet a Patre, distingueretur a Patre; ergo a pari. ℟. neg. ant. Ait enim Anselmus de Process. Spiritus S. *Non potest intelligi Spiritus S. a Patre alius, si de illo non habet esse: sicut Filius per hoc est alius a Patre, per quod est Filius ejus*; ergo &c.

Ob. IV. Si Spiritus S. a solo Filio procederet, distingueretur a Patre; ergo si a solo Patre procedat, a Filio distin-

ſtinguitur. ℞. neg. conſ. Filius enim nequit eſſe principium Patris; & recte arguitur, ſi dicatur : nequit Pater a Filio procedere; ergo non eſt Pater, qui a Filio procedit. Aliunde in hypotheſi ſolus Pater eſſet Filii, & Spiritus S. principium. Nec recte arguitur, ſi dicatur: a Patre nequit Filius procedere; ergo non eſt Filius, qui a Patre procedit.

Ob. V. Spiratio activa, & paternitas ſunt duæ perfectiones in ſuo genere perfectiſſimæ; ergo habent duplicem terminum reipſa diſtinctum.

℞. diſt. ant. Sunt duo perfectiones per mentem, conc. reipſa, neg. Et retorqueo argumentum. Paternitas & ſpiratio, cum relative non opponantur, ſunt una res indiſtincta; ergo hi duo termini, Verbum & Amor, eſſent reapſe unus, niſi opponerentur relative.

CAPUT V.

De exiſtentia, numero, ac perfectione divinarum Relationum.

RElatio eſt ordo unius ad alium, ut Patris ad Filium. Hujus ordinis fundamentum modo ponitur in ſola natura rerum, quæ dicuntur ad invicem, modo in accidente, quantitate, vel qualitate. Nomina etiam alia ſunt concreta, quæ rem ſignificant una cum forma, alia abſtracta, quæ formam, non ſubjectum ſignificant. Sit ergo

PROPOSITIO I. Si relationes concrete ſumantur, ſunt in Deo realiter; ſi pro forma, per quam conſtituuntur relativa, non ſunt res aliqua complexe ſignificabilis, ſed res extra animam incomplexe ſignificabilis.

Prob. I. pars. Nemine cogitante eſt Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus S., & Pater gignit Filium, hic gignitur, Spiritus S. ab utroque procedit; ergo ſi divinæ relationes *concrete* ſumantur, ideſt pro perſonis, quæ ad invicem referuntur, ſunt in Deo nemine cogitante. II. Datur reapſe in Deo divinitas & ſubſtantia, quæ exprimitur per hoc nomen *Deus*; ergo datur etiam relatio, ex. g. Paternitas, quæ exprimitur per hoc nomen *Pater*: nam utrumque rem veram ſignificat.

Prob. ſecunda pars. Si relatio eſſet forma quædam complexe ſignificabilis, Pater non diceretur ad Filium ſubſtantia ſua, ſed per aliquod ſubſtantiæ ſuperadditum; ſed hoc dici nequit; ergo relatio Patris ad Filium non eſt aliqua forma complexe ſignificabilis. II. Nil eſt in Deo, quod non ſit Deus,

Deus, ut contra Gilbertum definit Concil. Rhemense, & Lateranense IV. contra Ab. Joachimum; ergo hæc forma relationis est fictitia.

Prob. tertia pars. Id, quo una persona divina ad aliam refertur, est cum ea una res simplex & indistincta, & quæ est quidquid est; ergo relatio, qua divinæ personæ referuntur ad invicem, est quædam res extra animam *incomplexe* significabilis.

Propositio II. Si relationes sumantur concrete, sunt tantum tres; si pro ordine et respectu, sunt etiam quatuor; sed tertia est solum cum duabus præcedentibus significabilis *incomplexe*.

Prob. prima pars. Tres sunt in Deo personæ; ergo si relationes concrete pro personis sumantur, sunt tres. Prob. secunda pars. In Patre est ordo generantis ad genitum, in Filio ordo geniti ad generantem: in Patre et Filio ordo spirantis ad spiratum. Prob. III. pars. Nam relatio spirantis relative non opponitur neque cum relatione generantis, nec geniti, unde a neutra distinguitur. Nec est cum his simul complexe significabilis, sicut nulla relatio complexe significabilis est cum natura, ut supra dictum est. Ex his constat, relationes oppositas tres tantum esse, non quatuor.

Propositio III. Quomodocumque sumantur in Deo relationes, sunt infinita quædam perfectio, incomplexe tamen cum divina essentia significabilis.

Prob. prima pars. Divinæ relationes sunt ipse Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus S., prout dicuntur ad invicem, vel prout sunt unus Deus; sed utrumque summa perfectio est; ergo &c. Prob. II. pars. Si enim perfectio relationis esset complexe significabilis, alia esset a perfectione substantiæ, nec Trinitas esset res una summa et incomprehensibilis, nec inter divinas personas salvaretur æqualitas; ergo &c.

Sequitur ex dictis, I. essentiam et personam unam rem summam in Deo esse; nomina autem, ex. gr. *substantiæ*, *&* *patris*, eandem rem incommutabilem exprimere, sed illud rem designare prout absolute subsistit, hoc vero prout dicitur relative; nulloque vocabulo Dei naturam perfecte exprimi, quidquid effutierit Eunomius. Sequitur secundo, esse inter personas perfectissimam æqualitatem, licet in qualibet non sit eadem relatio, quæ perfectio quidem est, sed eadem cum natura. Sequitur tertio, personas constitui seipsis, cum non fiant personæ per aliquam formam, sive

sive intrinsecam, sive extrinsecam, quæ Dei simplicitati repugnant. Constituuntur etiam proprietatibus personalibus significabilibus *imcomplexe*, ideft relationibus, quæ sola cogitatione, et respectu connotatorum ab illa summa re distinguuntur; quæ est Pater generans, Filius genitus, Spiritus S. procedens.

Caput VI.

Quotnam sint in Deo uno trinoque Subsistentiæ?

SUbsistentiæ et hypostaseos nomine non Dei naturam significari, sed proprietatem personalem, omnes conveniunt. Est autem hypostasis proprius existendi modus, quo redditur persona plenarie individua, nec aliud addit naturæ divinæ, præter ordinem relationis, alias esset in Deo quaternitas, ideft tres personæ, et natura communis a singulis distincta, nullaque ex tribus personis esset summus et verus Deus; essent enim singulæ a divinitatis natura distinctæ, aut unaquæque persona ex duabus congesta. Si quæras, quomodo personæ in eadem natura multiplicentur, et hæc sit communis, non autem personalis proprietas? ℟., eandem summam rem communem esse, prout dicitur ad se, individuam, peculiarem, et distinctam, prout refertur ad terminum oppositum relativa. Vide l. 7 diss. 1 c. 7. ℟. ad ult. Cum autem subsistentia duo præstet, unum reddere naturam per se et complexe existentem, aliud vero illam in aliquo existendi modo individuam, qui subsistentiam absolutam propugnant, præter res relativas; spectant primum subsistentiæ munus, et grammaticalem nominis sensum, et qui tres tantum asserunt subsistentias, hi spectant alterum subsistentiæ munus, et Theologicam nominis significationem. Sit ergo

Propositio I. Sumpta subsistentia pro peculiari existendi modo, tres sunt in Deo subsistentiæ.

Prob. ex Conciliis Nicæno I. Constantinopolitano I., Lateranensi II., quæ statuunt, de fide esse Trinitatem in tribus subsistentiis. Prob. II. ex PP. Cyrillus l. 3 de Trin. *Deitatis naturam in tribus subsistentiis prædicamus*. Prob. III. ratione. In Deo enim sunt tres personæ; ergo tres subsistentiæ: quælibet enim persona, ut sit incommunicabilis, habere debet peculiarem existendi modum.

Propositio II. Subsistentia grammaticaliter sumpta pro ratione existendi una tantum in Deo est.

Prob. Una est in Deo substantia, quæ existit per se; er-

ergo una est subsistentia, prout modum denotat per se existendi, idest independenter a quovis subjecto. Hinc S. P. 7 de Trin. 4 ait: *Omnis res ad seipsam subsistit; quanto magis Deus?* Hanc propositionem demonstrant argumenta Scotistarum, qui subsistentiam absolutam defendunt. Utrumque subsistentiæ munus complectitur Agatho Papa dicens, *trium subsistentiarum unam esse subsistentiam*. Sed quia subsistentiæ nomen adhibent Theologi ad significandam personalem proprietatem, melius sentire videntur, qui tres tantum relativas subsistentias in Deo admittunt.

Caput VII.

In quo præscriptiones quædam traduntur ad scite disserendum de Trinitate.

I. Cavere debent Tyrones, ne vocabula c. ult. l. 7 exposita præter communem significationem usurpent. Jam enim tres dari hypostases, & substantiam inseparabilem, & vocabulum *omousion*, & alia quæ PP. tradunt, & probat Ecclesia, fatendum est.

II. Nomina unitatis & trinitatis ita sunt accipienda, ut primum pro essentia, secundum pro personis sumatur. Cum autem inter essentiam & personas nulla sit intrinseca distinctio, haud recte *dici potest*, ait Tolet. Syn. XI., *ut in Deo sit Trinitas, sed unus Deus Trinitas*. At symbolum Athanasii in sensu incomplexo recte ait, quod *unitas in trinitate, & trinitas in unitate veneranda sit*.

III. Negant Scotistæ recte dici: *Paternitas aut Filiatio est spiratio activa; aut intellectus vult, voluntas intelligit*. Nos autem cum Augustino (a) dicimus: *scientia tua est & vult incommutabiliter; & voluntas tua scit, & vult.* Si tamen hæc nomina ad sua connotata comparentur, cum Paternitas ad Filium, Filiatio ad Patrem relative dicantur, aliquod in his subest discrimen, sed sola ratione *connotatorum*.

IV. Cum essentia divinitatis substantiam, non relationem significet, dici nequit: *essentia generat, essentia gignitur, aut procedit*, licet veteres dixerint οὐσίαν γεννητὴν, *substantiam genitam*, sumpta nimirum essentia, prout relative dicitur: quod quidem provenit ab inopia sermonis nostri: nam proprietas personalis ab essentia intrinsece non distinguitur.

V. Cum neutrum pronomen *aliud* rem, non personam apud

(a) L. 3 de C. D. c. 13.

apud grammaticos significet, observat S. P. Aug. tr. 6 in Jo., *alium recte dici; aliud non recte. Alius enim est Filius, quia non est ipse qui Pater. Non tamen aliud, sed hoc ipsum est Pater & Filius*. Item non recte dicitur, *ipse* est Pater qui Filius, sed *ipsum*; non *hic*, sed *hoc*; non *unus*, sed *unum*.

VI. Adjectiva nomina æternus, omnipotens, immensus numero singulari, & plurali enunciantur. Nam contra Arianos, qui in tribus personis negant unam divinitatis essentiam, catholice dicimus: *æternus Pater, æternus Filius &c. non tamen tres æterni, sed unus æternus*: sed contra Samosatenos tres personas dicimus coæternas & coæquales, & habetur utraque enunciatio in symbolo S. Athanasii.

VII. Si lubet adjectiva dicere, quæ rem aut qualitatem alteri adjectam significant, ut in homine *miles, pater, sapiens*, quæ adjectiva dicuntur, quia potest esse homo, quin sit aut miles, aut pater &c.; nullum nomen hoc sensu erit Deo adjectivum, quia Deus est substantialiter bonus, sapiens &c. Si vero adjectiva grammaticaliter sumantur, prout aliquid substantiæ adjectum, aut substantiam ipsam significant, prout hæc connotat quædam effecta, possunt de Deo adjectiva enuntiari.

VIII. Deum unum, & unicum contra Atheos promiscue dicimus. Sed absolute voces istæ: *Unicus, solitarius, singularis*, quæ videntur personarum pluralitatem excludere, non secus ac istæ, *insociabiles, discrepantes, separatæ*, quæ earum distinctionem in substantia possunt exprimere, caute accipiendæ sunt ad distinctionem personarum in unitate. Exigit enim summa Dei simplicitas, ut unum Deum dicamus potius, quam unicum, & unitatem magis, quam unionem.

IX. Quando nomen Dei essentialiter, aut personaliter accipi debeat, diximus l. 7 c. 6. Si ergo dicatur, *Deus est mundi conditor*, Deus essentialiter sumitur, quia creare tribus personis convenit ratione naturæ. Si dicas, *Deus generat Verbum*, nomen Dei personaliter ponitur, quia ad personam pertinet generare, & ad Deum spectat ratione peculiaris proprietatis.

X. Inter trinum, & triplex non distinguunt Latini. Docet proinde Petavius (*a*) *triplicis*, non secus ac *trini* vocabulum assumi potuisse: nunc autem hoc teneri, non illud, ex

(a) *L. 8 de Trin. 9.*

ex consuetudine. Quippe omne triplex est trinum, non vicissim; trinum siquidem solum numerum trium significat, triplex vero multiplicatam in tribus rationem. Cum ergo in Deo tres sint personæ, recte dicitur *Deus trinus*, cumque in eo nulla sit compositio, nequit dici *Deus triplex*. Hinc S. P. l. 6 de Trin. c. 1 ait: *Nec quoniam Trinitas est, ideo triplex putandus est, alioquin minor erit Pater solus, aut Filius solus, quam simul Pater, & Filius*. Quoties ergo apud Græcos triplicis nomen de Deo enunciatur, magis nominis etymon, quam idea ab iis spectatur. Τριπλῶς enim Græcis a τρεῖς, *tres*, & πέλω *sum*, derivatur; tres enim sunt in Deo personæ.

XI. *Trinitatis* nomen a Theophilo Antioch. II. Ecclesiæ sæculo usurpatum, cum significet numerum personarum, catholice retinetur. Recte etiam dicitur, *trina Deitas*, nec jure Hincmarus contra Gothescalcum vetuit, ne ultra caneretur, *te trina Deitas &c.* Nam S. P. Aug. l. 12 Conf. c. 7 ait: *Deus dicitur una Trinitas, & trina unitas*, & Anselmus Mon. 78, *expedit, ut credat homo ineffabilem trinam unitatem, & unam Trinitatem*.

Dices: hæc propositio *trina Deitas* errorem Tritheitarum continet; ergo enunciari debet.

℟. neg. ant. Deitas enim trina non dicitur ratione substantiæ, sed personarum, quæ sunt simul una Deitas, & sicut dicitur una Trinitas propter naturæ communionem, ita dicitur trina Deitas ob pluralitatem personarum.

XII. Nomina substantiva absoluta de unaquaque persona, & de omnibus simul singulari tantum numero enunciantur, v. g., Pater est sua æternitas; & ea etiam invicem prædicantur, ut æternitas est omnipotentia &c. Sed nefas est dicere, *Pater, Filius, & Spiritus S. sunt tres æternitates &c.*; sic enim exprimitur perfectio spectans ad unitatem substantiæ. Relativa autem, quia invicem opponuntur, non mutuo enunciantur: est enim supinus error dicere, Pater est Filius, aut paternitas est filiatio. Aliunde, quia inter relativa, & essentialia nulla est intrinseca differentia, recte dicitur, essentia est Pater, Filius, & Spiritus S., essentia est paternitas, filiatio &c.

In his autem, aliisque omnibus Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ definitiones servari debent, & illa proferre, quæ ipsa profert, eaque reticere, quæ tacet magistra hæc veritatis, cui nostra omnia ex animo subjicimus, retractaturi, si quid exciderit minus caute. Votorum etenim nostrorum

rum hic unus & præstantissimus esse debet scopus & finis, Deus unus, Deus Trinus: cui sit ab omni creatura *Laus & perennis gloria, & nunc, & in perpetuum.*

PARS TERTIA

In qua de Deo rerum omnium conditore disseritur.

DEum optimum maximum, prout unum natura, aut trinum hypostasi, prima atque altera hujus voluminis parte *in se ipso* spectavimus. Reliquum est, ut eum quoque *extra se* in ipsa rerum molitione inspiciamus. Cum autem ex rebus a Deo productis aliæ sint spiritales, ut Angeli, aliæ materiales, ut corpora, aliæ demum, quæ spiritu constant & corpore, ut homines; idcirco libris tribus, servato auctoris ordine, poterit hæc Pars III. comprehendi. Erit itaque liber X. de angelis, XI. de rebus aspectabilibus, XII. de homine, cujus gratia aspectabilia ipsa creata sunt.

LIBER X.

De Angelis.

LIcet incompertum sit sive hebraicum, sive græcum, aut latinum vocabulum, quo angelorum natura congrue exprimatur: siquidem Angeli nomen, ut Greg. docet hom. 34, *officii nomen est, non naturæ*, a græco ἀγγέλλω, *nuntio*, derivatum, quod nempe angeli ad enuntianda divina mysteria mittantur, hebraica vero angelorum vocabula aut ab eorum potentia, aut a proprietate aliqua derivantur, ut demonstrat cl. auctor; quisque tamen, angelorum nomine audito, statim intelligit spiritalem quandam substantiam per se subsistentem, minorem quidem Deo, sed homine longe præstantiorem. Hujus itaque præstantissimæ creaturæ existentiam, ac naturam primo loco investigabimus, deinde proprietates, & dotes, merita, officia, vires &c., quæ ex eorum natura descendunt.

DISSERTATIO I.

De existentia, ac natura Angelorum.

DE hoc argumento agemus sex capitibus: ac I. quæremus, num Angelorum existentia demonstrari possit?

II. An sint mere spiritales? III. Cur mortales dicantur, & immortales? IV. Quomodo inter se differant? V. De loco ac tempore, quo a Deo creati sunt.

Caput I.

In quo Angelorum existentia demonstratur.

Angelorum existentiam plures ex veteribus Philosophis, teste D. Th., negarunt, qui *non distinguentes inter sensum & intellectum, nihil esse existimaverunt in mundo, nisi quod sensu apprehendi potest*. Sadducæi etiam, ita dicti a quodam *Tsaddok* discipulo Antiochi Sochæi, ut scribit Maimonides, *non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum opinabantur*, ut habetur Act. 23. Quæ ergo de Angelis narrantur in sacris litteris, de spectris a Deo excitatis, aut de potentia Dei (1) exponebant. Contra quos sit

Propositio I. Angelorum existentia ex sacris litteris demonstratur.

Prob. I. ex Pentateucho, quem solum ex veteri Testamento Sadducæi admittebant. Gen. 19 habetur, duos Angelos e Sodoma Lot eduxisse, eamque regionem igne vastasse; c. 16 Angelus Agar hortatur, ut revertatur ad Saram; c. 24 ait Abraham: *Dominus mittet Angelum suum coram te.* Angelorum quoque fit mentio Exod. 14, & Num. 22; ergo &c.

Prob. II. ex novo Testamento. Matth. 18 habetur: *Angeli eorum semper vident faciem Patris*; Lucæ 1: *Missus est An-*

(1) Ab istorum errore non longe abfuisse visi sunt Coccejus, Witsius, Bachmannus, Odeus, Hulsius, Turretinus, Freidlibius, Clupenburgius, aliique recentiores Hæretici, qui, ut cultum religiosum Ss. angelis a Christi fidelibus exhibitum e medio tollerent, Michaelem & Gabrielem angelorum principes non esse creatos Spiritus, aut Dei virtute distinctos; sed illum eundem esse Dei Filium, qui sub variis figuris, aut symbolis in veteri lege sese visibilem præbuit, hunc vero ipsam esse Spiritus S. personam confidenter asseruerunt. Itaque non abs re me facturum arbitror, si hoc novum hæreticorum commentum, quod, nedum traditioni Ecclesiæ, sed etiam sacris literis adversatur, ad calcem hujusce capitis refellere pro virili conabor. Ita fiet, ut novi aliquid in epitomem hanc nostram accedat, quod in præcedentibus cl. auctoris editionibus non extat, quodve a nobis per typographum jamdiu studiosis Theologiæ candidatis promissum, non prorsus inutile, neque injucundum iis fore confidimus.

Angelus Gabriel; 1 Petr. 1: *in quem desiderant Angeli prospicere*. Sed hæc non de sola potentia Dei, aut occultis inspirationibus, neque de spectris intelligi possunt, ut Sadducæi commenti sunt; tribuitur enim angelis multitudo, ac servitus Deo indigna, tum personarum munera, quæ spectris, atque inspirationibus non competunt; ergo Angeli citatis in locis memorati personæ sunt existentes, & a Deo distinctæ.

Prob. III. ex Patribus S. P. Aug. in Ps. 102 ait, *Angelos novimus ex fide, & multis apparuisse legimus*. Innocentius III. c. *Firmiter* definit, *creaturam spiritalem, & angelicam* a Deo productam esse. Accedit philosophorum, & hæreticorum consensus. Ex iis enim Plato, Hostanes, Socrates, Thales, Hierocles, Aristoteles, ex his vero Menander, Cerinthus, aliique Angelos velut numina coluere; ergo ut veras substantias, & subsistentias agnovere.

Opp. Saducæi. In libro Geneseos Angelorum productio reticetur; ergo non existunt. II. Angeli nomen officii est; ergo non rei subsistentis. III. Hominibus ipsis Gen. 6 hoc nomen tribuitur: habetur enim, *Videntes Angeli Dei filias hominum &c.* sed Angeli non nubunt; ergo Angeli sunt homines.

℟. ad I. neg. conf. Moyses enim consulto angelorum non meminit, ne rudi populo redeunti ex Ægypto, tam sublimes creaturas proponendo, ansam præberet Idololatriæ. I. ergo unius creatoris Divinitatem exposuit, postea Angelos, ut Dei ministros memoravit. Verum sub nomine *lucis* etiam angelos 1 Genes. fuisse indigitatos, censet S. P. Aug. Ad II. neg. conf. Officia enim, quæ angelis tribuuntur, a sola persona subsistente exerceri possunt. Sicut ergo rex, miles (officii nomina) *regentem*, aut *militantem* personam, ita angelus *nuntiantem*, & subsistentem supponit. Ad III. dist. maj. Tribuitur hominibus tantum, neg., etiam, conc. Licet enim hebraica, & vulgata legat, *filii Dei*, non *angeli Dei*, non tamen negamus, angeli, non secus ac Dei nomen etiam hominibus tribui: atqui, licet homini Dei nomen tribuatur, Dei existentia non excluditur; ergo neque existentia Angelorum.

Propositio II. Angelorum existentia nequit naturaliter demonstrari.

Prob. Nequit enim demonstrari, neque *a priori*, quia non habent Angeli necessariam caussam, sed liberam, nempe Dei beneplacitum; neque *a posteriori*, effectus enim supernaturales in Deum referri possunt, si bon

 sint

sint, secus, aut animæ separatæ, aut aliis caussis tribui debent; ergo &c.

Ob. I. Socrates, Plato, aliique philosophi Angelos naturaliter *motrices intelligentias* dixere; ergo eorum existentiam naturaliter agnovere. ℞. neg. ant. Nam Gentiles Philosophi plura vel a Judæis accepere, vel ex sacris libris græce redditis ante Alexandri Magni expeditionem. ℞. II. dist. cons. Naturaliter agnovere probabilibus argumentis, ex simulacrorum oraculis, magorum ostentis, cœlorum motu &c., conc., invictis, & certis, nego.

Ob. II. Cœlorum motus solis angelis tribui potest; ergo ex eo constat Angelos existere. ℞. neg. ant. Tribui enim potest soli Deo, qui, sicuti motum ab initio solus indidit cœlo, ita etiam solus absque intelligentiis servare potest.

Ob. III. Deus orbem condidit perfectum; ergo spiritalem fecit, corporeamque naturam. ℞. dist. ant. Perfectione *ordinis relativa* ad se ipsum, conc., *absoluta* ex conditione naturæ, neg. Creat enim Deus pro lubitu animam, aut corpus &c.

Ob. IV. Divinationes, prodigia, linguarum varietas &c. sæpe Deo referri nequeunt, cum ad malum protendant; ergo malo genio certo tribui debent.

℞. neg. cons. In iis enim, quæ ad malum tendunt, aut animæ separatæ tribui possunt, aut quod in præstigiis mirum est, Deo ipsi, quod malum est, hominum voluntati.

APPENDIX AD NOTAM CAPITIS PRÆCEDENTIS.

Ubi Michaelem, & Gabrielem Archangelos esse creatos spiritus demonstratur.

Cum hæretici supra memorati inficiari nequeant, Michaelem, & Gabrielem, aliosque sanctos angelos religioso cultu fuisse distinctos, non solum in synagoga Judæorum, sed in ipsa etiam Ecclesia Christi, in qua a primis sæculis templa, atque aræ iis erectæ sunt, & consecratæ (a); ex nonnullis male intellectis scripturæ locis dogma catholicum evertere irrito labore conati sunt. Illos proinde non aliis, quam armis suis, scripturis nempe, confodere in animo est. Sit itaque

Prop. I. Michaelem archangelum non esse Dei filium, sed creatum spiritum, ex sacris literis ostenditur.

Prob. I. ex c. 12 Apocalyps., ubi

(a) *Vide cl. Mamachium O. P. l. 2 orig. & ant. Christ. p.* 126.

ubi hæc habentur: *Factum est prælium magnum in cœlo: Michael, & angeli ejus pugnabant cum dracone, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni*. Ex quibus sic arguitur: Michael, qui una cum angelis suis cum dracone pugnavit, alius plane est ab agno, ob cujus sanguinem sancti vicerunt; sed agnus ille ipse est Filius Dei, de quo Joannes ait, *ecce Agnus Dei &c.*; ergo Michael non est filius Dei.

Prob. II. ex ep. Judæ v. 9. ubi legitur: *cum Michael archangelus cum diabolo altercaretur, non est ausus judicium inferre blasphemiæ; sed dixit, imperet tibi Dominus*. Unde sic arguitur. I. Filius Dei non est altercatus, sed vicit diabolum, *& apprehendit & ligavit eum* ex Apoc. 20. 2., & ex Petr. 2 4 *rudentibus inferni in tartarum tradidit*; ergo Michael, qui cum diabolo est altercatus, non est Dei filius. II. Michael ibidem *non est ausus judicium inferre blasphemiæ*; idest maledictis uti noluit. Licet enim *diabolus mereretur maledictum*, ut observat Hieronymus, *sed per angeli os maledictum exire non debuit*; atqui Deus sæpe in sacris literis maledictis usus est: maledixit enim terræ Genes. 3, plantis Marc. 7, serpenti, atque sub ejus typo diabolo Genes. 3, & in fine mundi reprobis maledicet, dicens, *ite maledicti* &c.; ergo Michael, qui id non est ausus, Deus non est. III. Michael ibidem ait: *imperet tibi Dominus*, idest increpet, & coerceat te Dominus; ergo non agnovit Michael in semetipso hujuscemodi potestatem imperandi diabolo, eumque coercendi; atqui Filius Dei hanc potestatem ostendit supra diabolum, quem sæpe ejecit ab obsessis corporibus, & integram legionem coegit, ut abiret in porcos, unde ait, *nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*. Adde phrasim istam, *non est ausus &c.* indignam esse Dei Filio, in quo cum sit omnis potestatis plenitudo, audacia locum habere non potest, nec ipse diceret, *imperet tibi Deus*, sed ego impero, ego dico &c.

Prop. II. Ex iisdem sacris literis ostenditur, Gabrielem non esse increatum spiritum, sed creatum.

Prob. I. ex Luc. 1 26. *Missus est angelus Gabriel a Deo ad Virginem, & ingressus angelus ad eam dixit, Spiritus sanctus superveniet in te*: atqui spiritus, qui superveniet, alius est a Gabriele, qui loquebatur; ergo &c. Prob. min. Si spiritus ille alius a Gabriele non esset, sui ipsius nuntiasset adventum, adeoque missus a Deo esset Spiritus S. ad annuntiandum Spiritum sanctum; sed hoc repugnat sacris literis, ubi Jo. 10 1. *fuit homo missus a Deo*, ut Messiæ præcurreret, non ipse Messias missus est, ut sibi ipsi præcurreret; ergo &c.

Prob. II. Dan. 10 v. 13 ait Gabriel: *Princeps regni Persarum restitit mihi 21 diebus, & ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum*: sed hæc Spiritui S repugnant; ergo &c. Prob. min. I. enim repugnat increatum spiritum creato ingdiguisse, ut huic similem vinceret. II. Ut ratiocinatur Angelicus (a), qui Gabrieli restitit, vel fuit malus angelus, ut censet Hieronymus, atque ita repugnat, eum tam-

[a] 2 *Sent. dist.* 11 *q.* 1 *a.* 5

tamdiu increato spiritui resistere potuisse, cum constet, eundem in ictu oculi fuisse a creato spiritu superatum, & dejectum ad tartara: vel ut Gregorio (a), D. Thomæ (b), & aliis placet, fuit bonus, & regni Persarum angelus custos, atque ita Spiritui S. non restitisset; ergo &c. III. Vel angeli Gabrieli resistentis iniqua erat caussa, vel justa: si iniqua, non potuit ergo diuturna esse pugna, nec efficax, cum nemo possit efficaci Dei voluntati resistere ex Genes. 50 &c.; si justa, cur Gabriel adversarium justa molientem tam pertinaciter oppugnavit?

Opp. I. Odeus. Angelus, qui Danieli c. 10 apparuit regiis & sacerdotalibus vestimentis indutus, est ipse Dei filius, quem similiter indutum describit Joannes Apoc. 1. 13. 15., & c. 2. 18, quique in sacris literis *rex regum* dicitur, & *Sacerdos secundum ordinem Melchisedech;* ergo &c.

℞. neg. ant. Quamvis enim Odeo ultro daremus, eadem utrobique indumenta describi; non tamen sequeretur, eandem esse personam. Qui enim Apoc. 1. & 2 *similis filio hominis* dicitur, Christus est, & persona divina, cum de se ipso dicat: *ego sum primus & novissimus, & fui mortuus, & sum vivens in sæcula &c.* Atqui angelus, qui Danieli c. 10. apparuit, & cui restitit *princeps Persarum*, non fuit persona divina, ut Propos. II. monstratum est; ergo &c.

Opp. II. Gabriel dicitur *fortitudo Dei*, Michael vero *Quis ut Deus?* sed hoc nomine Dei fortitudo commendatur Exod. 15, ubi dicitur: *quis similis tui in fortibus Domine?* ergo &c.

℞. Cum D. Bern. hom. 1 super *Missus est*, dist maj. Dicitur *nuncupative*, conc., *substantive*, neg. Non ergo *dedecens aut incongruum videatur*, ait S. D. loc. cit., *Dominum, & nuntium communi censeri vocabulo, cum similis in utroque appellationis non sit tamen utriusque similis caussa. Aliter quippe Christus fortitudo Dei dicitur, aliter angelus. Angelus enim tantum nuncupative, Christus autem etiam substantive. Christus Dei virtus &. dicitur, & est, qui forti armato fortior superveniens ipsum suo brachio debellavit, angelus vero fortitudo Dei appellatus est, vel quia virginem pavidam confortare deberet, ne expavesceret de miraculi novitate*, vel, ut exponit Gregorius, quia *illum nuntiare veniebat, qui ad debellandas aereas potestates humilis apparere dignatus est*. Michael quoque dicitur, *quis ut Deus?* quia Dei minister est, & bellator fortis: *unde & ille antiquus hostis, qui ab initio Deo esse similis concupivit* [subinde vero tyrannorum ministerio unius Dei cultum evertere conatus est, ut idololatria in Romano vigeret Imperio] *dum in fine mundi relinquetur perimendus, cum Michaele præliaturus esse perhibetur* [hujus autem belli symbolum non aliud erit, nisi *quis ut Deus?*] *quia nullus potest facere quod facere prævalet Deus*. Hæc Gregorius, atque Bernardus, quorum auctoritatem si renuant Novatores admittere, rationum sane momenta, quibus innititur, improbare non debent, donec validiora produxerint, qnod tamen nec factum ab iis hactenus est, nec factum iri confidimus. Constat ergo Gabrielem, & Michaelem fuisse

(a) *L.* 17. *Moral. c.* 8. (b) 1 *P. q.* 113. *a.* 8.

se Dei administros, atque ejus gloriæ vindices, non vero personas divinas.

Ob. III. Dan. 8. 25 Michael dicitur *princeps principum*, *& primus principum primariorum*; sed hic Dei Filius est, qui Apocal. 17 dicitur, *rex regum*, *& dominus dominantium*, & ad Hebr. 1. 6, *caput omnis principatus*, *& potestatis*; ergo &c.

℞. neg. maj. Ibi enim de Michaele ne verbum quidem. Describitur ergo ibi bellum, quod Judæis illaturus erat Antiochus Epiphanes, de quo ibi dicitur, *consurget rex impudens facie*, *& interficiet robustos*, *& populum sanctorum adversus Principem principum*, nempe contra Deum, ejusque legitimum cultum: quo factum est, ut plures legis æmulatores gladio perierint, ut legitur in libris Machabæorum, queis, si divinam fidem novatores perfracte negent, humanam certe negare non possunt, cum sint a coævis scriptoribus exarati, & ex collatione historiæ sacræ cum profana rem ita se habere, potest unicuique esse compertum. Vid. Calm. ad c. 8 Dan.

Ob. IV. Michael Dan. 10 dicitur, princeps Israelitarum; sed is ex fœderis utriusque consensu Dei Filius est; ergo &c. ℞. dist. maj. Dicitur princeps, ut custos & defensor Ecclesiæ, conc., ut caput & fundator, neg. Non itaque eodem sensu Israelitarum, idest credentium, princeps dicitur Michael, & Christus; hic enim caput Ecclesiæ est, *quam acquisivit sanguine suo*, ille vero, ut ejus defensor, & patronus, cui specialiter Ecclesiæ, ut olim Synagogæ, cura demandata est: quam curam in persecutionibus Ethnicorum præsertim exhibuit, in quibus Satanæ impetus, & persecutorum sævitiam repressit. Porro cuique genti ac regno suum præesse patronum, ac defensorem angelum, non solum Estii, Pererii, Maldonati &c., sed etiam Clementis Alexandrini, Gregorii, Basilii, Nazianzeni &c. explorata sententia est.

Ob. V. Michael opem fert Gabrieli adversus Persarum principem, idest Diabolum, ut censet Hieronymus; sed victor Diaboli est filius Dei; ergo &c.

℞. retorq. arg. Diabolus ille diu restitit Gabrieli, nec victus est, donec Michael ipsi suppetias tulit; ergo Gabriel tam infirmus nequit esse persona divina. Vide Prop. II. Deinde si dicatur cum Grotio, Junio, Piscatore, aliisque Protestantibus, quos hac in parte sequitur Calmetus, principem regni Persarum esse Cyrum eorum regem, nonne prorsus corrueret Odei argumentum?

Ob. VI. Dan. 12 habetur, *in tempore illo consurget Michael princeps magnus*, *qui stat pro filiis populi sui*, *& in tempore illo salvabitur omnis*, *qui inventus fuerit in libro vitæ*. Sed princeps ille magnus est filius Dei, qui est *princeps fratrum*, *& salvum faciet populum suum &c.*; ergo &c.

℞. dist. min. Princeps ille est Dei Filius in sensu figurato & allegorico, conc., proprio & literali, neg. Hoc enim sensu de tempore Antiochi Epiphanis accipitur a Chrysostomo (a), a Josepho (b), a Porphyrio (c), nec non a Scali-

(a) *Hom. 3. contra Judæos*. (b) *L. 12 Antiq.*
(c) *Ap. Hieron.*

ligero [a], a Grotio (b), aliisque. Versante quippe Antiocho trans Euphratem, Ptolomæus, Nicanor, & Gorgias Antiochi duces Judæam 47 hominum m. invaserunt; tunc ergo Arch. Michael Judæorum propugnator accurrit in suorum defensionem, qui ad extremas angustias redacti erant, capta urbe, profanato templo, avitæ religioni abdicare coacti: unde dicitur, *veniet tempus, quale non fuit*: Judæi enim nusq am tam dira antea perpessi fuerant. Inter tot calamitates, cum omnia certam ruinam minitari viderentur, ait Propheta: *Salvabitur populus omnis, qui fuerit inventus in libro vitæ*, qui nempe Deo fideles in tentatione inventi, neque in viam gentium abiisse comperti fuerint. Sunt qui cum Pererio hunc locum explicant de tempore Antichristi: sed hæc sententia presse solideque a Nic. Aug. Chignoli O. P. (c) refellitur. Cæterum nil obstat, quominus hunc locum figurate etiam de Christo Domino intelligi possit: quo sensu etiam Moyses, & Josue typi & figuræ sunt Christi Domini, quoniam, sicut illi de servitute Ægyptiorum, ac de visibilibus hostibus Israelem liberarunt, ita Christus de servitute inferni, & de invisibilibus hostibus salvos nos fecit. Verum, sicut ibi nec Moyses excluditur, nec Josue, & uterque creata persona est; ita hic non excluditur Michael, & ipse creatus spiritus est.

Ob. VII. Dan. 12. 7 habetur virum, qui stabat super aquas fluminis, jurasse *per viventem in sæcula sæculorum*; sed hic est Filius Dei, qui Apoc. 10 *levavit manum suam ad cœlum, & juravit per viventem in sæcula sæculorum*; ergo &c.

℞. neg. min. Neuter enim est Filius Dei. Deus enim *Abrahæ promittens*, cum neminem supra se habeat, ut notat Apostolus ad Hebr. 6, *juravit per semetipsum*; angelus ergo, qui Dan. 12, & Apoc. 10 non *per semetipsum* juravit, sed *per viventem &c.* Deus non est, sed creatura: unde retorqueri posset argumentum.

Ob. VIII. In epistola Judæ v. 9 habetur, Michaelem Diabolo dixisse: *Imperet tibi Dominus*, sed qui hæc dixit est Filius Dei; ergo &c. Prob. min. ex Zach. 3 v. 2, ubi habetur, *& dixit Dominus ad Satan, increpet Dominus in te Satan*, sed qui hæc loquitur, ex v. 1 est Jesus Sacerdos magnus, id est Christus Jesus Dei Filius, qui est *sacerdos secundum ordinem Melchisedech*; ergo &c.

℞. neg. min. Ad prob neg. min. Jesus enim, de quo Zacharias, est Jesus filius Josedech, qui figura fuit Jesu Christi, ut docet Augustinus l. 12 contra Faustum, & quem Zacharias vidit in sordido habitu, devictoque Diabolo, qui ad ejus accusationem stabat, ait, ablatam illi sordidam vestem, & datum indumentum honoris, & gloriæ: sicut corpus Christi, quod est Ecclesia, adversario in fine temporum superato a luctu peregrinationis in gloriam assumitur: porro figura rem non excludit, sed supponit, ut sup. dictum est ad 6.

Ob. ultimo. Apocalyps. 12 Michaeli tribuuntur characteres Filii Dei, nam v. 5 narratur, mulierem sole amictam peperisse filium masculum, *qui recturus erat gentes in*

(a) *De Emend.* [b] *Exp. in hunc loc.* [c] *Exerc. 39 in 12 Dan.*

in virga ferrea, & v. 11. *& ipsi vicerunt eum*, Draconem, *propter sanguinem agni*; ergo &c.

℟. neg. ant. Ad prob. neg. conf. Ibi enim uterque, agnus nempe & filius masculus, quem peperit mulier, a Michaele secernitur. qui cum Dracone pugnavit. Deinde ille filius masculus, quem inter magnos cruciatus peperit mulier, non Christum, sed fideles designat Spiritus S. virtute repletos, quos inter immanes persecutiones Christo peperit S. mater Ecclesia. Dicitur autem hic filius *recturus gentes in virga ferrea*, quia de singulis Christi fidelibus dicitur Apoc. 20 v. 26. *Qui vicerit, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea*, quod reapse impletum est Constantino imperante, cum restituta Ecclesiæ pace, superatisque tyrannis, fideles dominari cepere. Nihil ergo ibi de Michaele, qui ab agno, ac filio mulieris perspicue secernitur. Is ergo a Dei filio, non secus ac Gabriel a Spiritu S. secernitur, quod contra Novatores erat demonstrandum.

CAPUT II.

An Angeli ex spiritu, ac corpore constent?

PLatonici, quibus Origenes, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Methodius, Cassianus, aliique adhæsere, licet a Vellosillo excusentur, angelos æthereis, subtilibusque corporibus instructos esse docuere, ut refert S. P. Aug. l. 8 de C. D. 16, contra quos sit

PROPOSITIO. Angeli extensione corporea natura sua carent.

Prob. I. Scripturis. Ps. 103 habetur: *qui facit angelos suos spiritus:* Ps. 102: *benedicite Domino omnes virtutes ejus:* atqui spiritus, cum de rebus existentibus absolute dicitur, incorpoream substantiam significat, ut Jo. 4, *Spiritus est Deus;* ergo angeli sunt incorporei. Prob. min. Corporea namque substantia, cui spiritus jungitur, ut homo, non dicitur *spiritus*, sed *habens spiritum*. Dicitur enim *spiritus hominis*, non *spiritus homo*. Nec *potestas*, aut *virtus* absolute dicitur, sed habens potestatem, aut virtutem: atqui angeli dicuntur absolute spiritus, virtutes, & potestates; ergo carent corpore.

Prob. II. ex conc. Later. IV. Ait enim c. 1: *Creator omnium utramque de nihilo condidit creaturam, spiritalem, & corpoream, angelicam, & mundanam*. Atqui concilium nomine *mundanæ creaturæ* res mere corporeas intelligit; ergo per *τὸ spiritalem* exprimit res mere incorporeas.

Prob.

Prob. III. ex PP. Nyssenus Or. 3 ait : *Omnis rationalis natura dividitur in incorpoream, & corpoream. Incorporea est angelica, altera nos sumus homines*. Et l. 12 contra Eun. Angeli naturam vocat λογικὴν καὶ ἀσώματον, *rationalem & incorpoream*. Ita Dæmonem vocat hær. 26 Epiphanius. Chrysostomus l. 1 ad Stagirium : *Fecit angelos, archangelos, & reliquas incorporeorum substantias*. Mitto Titum Bostrensem, Didymum, Eusebium &c. Ex Latinis Greg. M. 4 Mor. 9 : *angelus solummodo spiritus, homo vero spiritus est, & caro*. S. Leo ep. ad Thurib. 6 ait, *veram fidem omnium creaturarum sive spiritualium, sive corporearum bonam confiteri substantiam*; ergo &c.

Prob. IV. ratione. I. Deus mundum perfectum condidit: atqui res mere corporeas produxit, & hominem ex corpore, & spiritu compositum; ergo res etiam mere spiritales produxit. II. Angelus vel est purus spiritus, vel merum corpus, vel constat utroque: atqui non secundum, nam brutus esset, nec tertium, esset enim dissolutione mortalis; ergo primum. III. Si angelus corpus esset etiam tenuissimum, in uno homine stare non posset integra legio, hoc est 6000. Dæmoniorum, Luc. 8, nec remotissimas aeris regiones posset uno ictu pervadere; ergo &c.

Ob. I. Angeli fœminis permiscentur; ergo aut sunt, aut habent corpora. Prob. ant. I. ex Græca versione, quæ habet: *Videntes angeli Dei acceperunt sibi uxores*. II. ex historiis, quæ docent, Merlinum Britannum natum e dæmone ex virginis stupro, Hunnos e Gothorum fœminis a Faunis gravidatis; & Antichristum e dæmone nasciturum censent aliqui: nam jaciunt Dæmones semina, quibus animalia gignuntur. III. ex script. Gigantes enim ex angelorum concubitu orti sunt; ergo angeli sunt corporei.

℟. neg. ant. Ad I. prob. neg. ant. Hebræa enim, & vulgata lectio habet: בני אלהים *Ben Elohim*, *filii Dei*, quod nomen Principibus, Judicibus, & Patriarchis tribuitur Exod. 7, & Ps. 81: *Filii Dei* ergo, *qui filias hominum acceperunt sibi uxores*, sunt filii Patriarcharum, penes quos summa erat auctoritas. *Filiæ hominum* sunt mulieres de stirpe Cain, quæ utpote carnales sola terrena cogitabant. Nec omnes Græci LXX. habent *angeli Dei*; *nam quidam filios Dei habent*, ait S. P. 15 de C. D. 23. Quæ lectio probatur a Cyrillo l. 9. contra Jul. Ad II. neg. ant. Falsæ enim sunt historiæ productæ: sed etsi veræ essent, respondetur, Dæmones

nes exciso aliunde semine homines procreasse. Angeli enim ex Matth. 22 *non nubent*, *neque nubentur*. Ad III. neg. ant. Gigantes enim ex ordinariis parentibus oriri posse, ait S. P. 15 de C. D. 23. Ac Romæ fœmina gigantea ex pusillis parentibus orta est. Sed hac de re alibi.

Ob. II. VII. Synodus statuit, *angelos pingi oportere*, quoniam circumscripti sunt, & hominum specie apparuere, ait Tarisius a Synodo laudatus; ergo &c.

℟. dist. ant. Circumscripti sunt &c. proprio, & naturali corpore, neg., extraneo, & assumpto, conc. Scopus enim Synodi erat definire contra Iconomachos angelos esse pingendos. Num vero proprio, an alieno corpore sint circumscripti, non exprimit ibi Synodus, sed in professione Fidei ait: *Veneramur imagines corporeorum angelorum, qui figura humana apparuerunt*.

Inst. Synodus probavit Joannis Thess. sententiam, qui ait, angelos esse corporeos; ergo &c.

℟. dist. ant. Probavit quoad aliqua, conc., quoad omnia, neg. In eo ergo probavit, quod ait, angelos esse pingendos, quia humana specie apparuere, non autem in eo, quod ait, esse corporeos: nam alibi oppositum profitetur.

Ob. III. Angelos esse corporeos censent Justinus, Clemens Alex., Tertullianus, Cyrillus, Cassianus, Hilarius, & S. P. Aug. 2 de Trin. 7, in Ps. 85, l. 21 de C. D. 10, & 1 Retr. 26; ergo &c.

℟. neg. cons. Licet enim quatuor ex cit. PP. Platonem secuti fuerint, oppositum tamen alii Patres docent, & Lateran. concilium supra cit. Hilarius autem, & Cassianus angelos corporeos statuunt eo sensu, quo ex Augustino ep. 28 anima corpus est, quia *potentialitatem* habet, neque incommutabilis est, ut Deus. Augustinum vero in hac quæstione hæsitasse, scribit (a) Norisius, Cum enim scripsisset 21 de C. D., esse *quædam Dæmonibus corpora*, ait ib., *si quisquam nulla habere corpora Dæmones asseverat, non est de hac re certandum*: & ep. 95, *sive habeant*, inquit, *angeli corpora, sive quisquam possit ostendere quemadmodum corpora non habentes gerere illa omnia potuerint*. Licet autem in primam sententiam inclinaverit S. P. Aug.: ab ea tamen recessisse putandus est, tum quia in Ps. 103 ait, angelos esse *natura spiritus*, tum quia ait ib., eos animam non habere, idest formam spiritalem materiam vivificantem. Atqui S. P. non cre-

(a) 4 *Vindic.* § 7.

credidit, Angelos esse omnino corporeos; ergo credidit esse omnino spiritales. Si velis, Augustinum semper ea de re dubitasse, summam ejus prudentiam miraberis, qui de perplexa quæstione hinc inde disputavit.

Ob. III. Dæmones cruciantur igne corporeo, & fugantur sonitu Davidicæ citharæ, fumo fellis, & carmine magico φεύγετε κανθαρίδες 2. Alliciuntur etiam cibis, nidore, suffimentis &c.; ergo sunt corporei.

℞. ad I. dist. ant. Cruciantur, & fugantur virtute divina, conc., nativa, neg. De carmine magico agemus inferius. Ad II. dist. ant. Alliciuntur, *ut animalia cibis*, neg., *ut spiritus signis* divini honoris, quem affectant, conc. Ita S. P. 21 de C. D. 6.

Quæres: An de fide sit Angelos esse incorporeos?

℞. negative. Licet enim oppositum sentire ob definitionem Concil. Lateran. temeritas videatur; id tamen nec de fide esse, nec invicte probari posse, docent eruditi. Concilium enim statuit solummodo, creaturas omnes spiritales, & corporeas a Deo factas esse, contra Albigenses, qui plures a Deo malo conditas esse cum Manichæis delirabant. An vero spiritalia tenuissimo, aut aereo corpore constent, Concilium non definisse censet D. Th., Sixtus Senen., & Estius. Neque id invicte ex scripturis ac ratione ostenditur. Angeli enim dicuntur spiritus per synecdochen, ut homines *animæ* dicuntur, quemadmodum docet S. P. ep. 95; & legio, de qua Lucæ 8, pro indefinita multitudine usurpatur.

Caput III.

Quo sensu Angeli mortales dicantur, & immortales.

NOt., mortale tripliciter dici posse: I. Mortale dicitur, quod subeit mutationi. Siquidem *omnis mutatio*, ait S. P. contra Maxim. 12, *est quædam mors*, qua res desinit quodammodo esse. Hoc sensu angeli sunt mortales, quia de loco in locum, de operatione in aliam transeunt. II. Mortale dicitur, quod a Deo in nihilum redigi potest, quo sensu angelus, ex Damasceno 2 de Fide, *immortalis est, non natura, sed gratia: nam initium habuit, & desinere suapte natura potest*. III. Denique mortale dicitur, quod ab alio immortalitatem accepit, idest voluntate creatoris, non propria natura. Hoc pacto solus Deus est immortalis, quia solus ex natura sua, non ex alterius voluntate est immortalis.

Propositio I. Angeli dici possunt multimode mortales.

Prob.

Prob. Mortale dicitur quod est mutabile, ex nihilo productum, & vivit ex Dei voluntate; sed tales sunt angeli ex dictis; ergo dici possunt mortales.

Propositio II. Sumpta immortalitate pro permanentia substantiæ, angeli sunt natura immortales.

Prob. I. ex Patribus. Auctor lib. de div. nom. l. 2 c. 4 ait, *intellectuales substantiæ indeficientem vitam habent*. Athanasius, & Hilarius eos vocant *immortales*, *& in æternum manentes*. Maximus M. 2 ad Cor. ait, *quæ non videntur, æterna esse*.

Prob. II. ratione. I. Angeli sunt incorporei; ergo nequeunt dissolutione partium interire.. II. Angelica substantia est forma per se subsistens, nam nec gignitur, neque ex materia conflatur; ergo non est corruptibilis, neque per accidens, seu per dissolutionem alterius, nec per se, quia existentia illi per se competit. III. Angeli sunt incorruptibiles; ergo interire non possunt, nisi per *annihilationem* sui: atqui nulla creatura redigi potest in nihilum, nisi causa extrinseca, ut Deus, ei subtrahat conservationem; ergo &c.

Ob. I. Ap. 1. ad Tim. 6 ait, *Deus solus habet immortalitatem*; ergo &c. dist. ant. *Deus solus habet &c.* natura, & a se, conc., aliunde, aut ex gratia, nego. Ut enim ait Hieron. Comment. in hunc locum, *quomodo solus habere dicitur immortalitatem, cum & angelos fecerit, quibus dederit immortalitatem, ita solus dicitur verax, non quod cæteri & immortales & veraces non sint, sed quod ille solus sit naturaliter, cæteri vero ex illius dono*.

Ob. II., Hieron. ib., Cyrillus, & Damascenus docent, angelos *ex gratia* aut *dono* esse immortales; ergo non sunt per se. ℞. dist. ant. *Ex gratia* creationis, aut conservationis, concedo, supernaturalis auxilii, nego. PP. ergo gratiæ nomine non supernaturale auxilium intelligunt, sed donum creationis, quod creaturæ non existenti erat indebitum.

Ob. III. Angeli sunt ex nihilo; ergo ad nihilum tendunt. ℞. dist. cons. Tendunt per se, & intrinsece, neg., extrinsece, conc. Angeli enim, utpote incorruptibiles, non per se, sed sola externa caussa, nempe Dei omnipotentia, in nihilum redigi possunt; ergo &c.

Caput IV.

De differentia Angelorum.

Quid angeli *inter se differant*, fatetur se nescire S. P. Aug. Neque una est ea de re Scholasticorum opinio. Cen-

Censent nonnulli, eos differre specie & essentia, alii numero, & qualitate, alii demum & numero & specie. Sit itaque

Propositio I. Nihil obstat, plures Angelos in eadem specie multiplicari.

Prob. I. ex Augustino, qui l. 3 de lib. Arb. 12 ait, Deum potuisse, *etiamsi peccassent omnes angeli, alios creare, quos in iisdem sedibus collocaret*; ergo potest angelos in eadem specie multiplicare. Prob. conf. Dei providentia largiri potest aliis angelis eandem gratiam, & gloriam; ergo omnipotentia eandem naturam potest impertiri. II. S. P. Aug. & Damascenus ajunt, se nescire, an angeli *æquales sint secundum speciem, sive differentes*; ergo hæc æqualitas non est impossibilis.

Prob. II. ratione. Angelorum substantia finita est; ergo alias admittit substantias. Prob. conf. Ideo substantia Dei aliam excludit, quia est infinita; ergo substantia finita angelorum multiplicari potest. II. Quia angelorum essentia finita est, in plures species dividitur a Thomistis; ergo in plura individua eadem ratione dividi potest. III. Animæ rationales, quia finitæ, in eadem specie multiplicantur; ergo & angeli.

℞. Thomistæ, animas multiplicari ratione ordinis ad corpus, sine quo differentia numerica haberi nequit. Sed facile refelluntur. I. enim potest Deus animas conservare extra corpora; ergo & eas condere absque ordine ad corpus. II. Hic ordo non efficit individuationem, sed supponit: prius enim concipimus, rem esse in se, quam dici ad aliud. III. Ideo anima est *multiplicabilis* in corpore, quia ab eo habet distinctum existendi modum: sed etiam agens confert rei creatæ esse aliquid distinctum; ergo &c. IV. Homo *individuatur* ex adjunctis figuræ, loci &c.; ergo & angelus ex ejus proprietatibus.

Propositio II. Probabilius est, Angelos, non specie, sed qualitate differre.

Prob. I. ex PP. S. Maximus l. Hierarch. Eccl. 5 ait: *angeli omnes, ut appellationis unius, sic naturæ sunt ejusdem: & in dignitate est differentia; in natura communio. Nam & stella a stella differt in gloria: natura vero omnium est una*. Nyssenus l. 6 ait, decipi, *qui dicit, naturarum differentias in numeratis a Paulo nominibus*, angelorum, *indicari*. Cyrillus Alex. l. 2 in Jo. ait, angelos, *cum omnes sint ejusdem speciei, in unam naturam colligari*. Idem docent Pascha-

ſchaſius l. 2 de Sp. S., Gelaſius contra Pelag., aliique; ergo angeli ſpecie non differunt.

Prob. II. ratione. Docent PP., angelos differre tantum ordine, aut dignitate; ergo non ſpecifice differunt, ſed accidentaliter. II. In rebus a ſenſu remotis magis auctoritati, quam rationi ſtandum eſt, ut in hac quæſtione monet Petavius; ergo &c. III. Tom. 25 Bibl. PP. damnata dicitur a Stephano Pariſ. hæc propoſitio: *quia intelligentiæ non habent materiam, non poteſt Deus plures ejuſdem ſpeciei facere;* ergo &c.

Ob. I. Quod differt forma, differt ſpecie; ſed angeli ſola forma differunt; ergo ſola ſpecie. ℟. diſt. ant. Quod differt forma eſſentiali, & ſpecifica, ut forma hominis a forma equi, concedo, quod differt forma accidentali, ideſt ordine, & qualitate, ut angeli, neg.

Ob. II. Forma, quæ recepta non eſt, indiviſibiliter exiſtit; ſed talis eſt forma angeli; ergo &c. ℟. diſt. maj. Si hæc forma non recepta ſit infinita, ut Deus, vel indefinita, ut formæ abſtractæ, e. g. albedo, rationalitas &c., conc., ſi ſit ab agente determinata, ut omnis ſubſtantia a Deo producta, neg. Hæc enim, licet a corpore divulſa ſit, in plura individua dividi poteſt, dummodo non ſit infinita.

Ob. III. Decuit plures ſpirituum ſpecies condi, non ſecus ac corporum; ergo differunt ſpecie. ℟. I. neg. ant. Id enim decuit, quod Deo placuit. ℟. II. neg. paritatem. Plures enim ſpecies corporum neceſſariæ erant homini, cujus gratia conditæ ſunt. At plures angelorum ſpecies neque ad Dei laudem neceſſariæ erant, neque ad hominis tutelam: id enim præſtat ſola differentia ordinis, & dignitatis.

C a p u t V.

De Angelorum numero ac multitudine.

Angelorum numerum permagnum eſſe, conſtat ex Dan. 7, & Apoc. 5, ubi habetur: *Erat numerus eorum millia millium*, ideſt quaſi infinita multitudo, ut exponunt Cyrillus, Dionyſ., & Chryſ. Cum ergo dicitur Tob. 12: *Raphael unus ex ſeptem, qui adſtant ante Deum*, non innuitur angelos eſſe numero ſeptem, ſed ſeptem eſſe veluti principes cæterorum, qui ſublimiori gradu throno Dei adſtant. Subdit enim Joannes, *& audivi vocem multorum*. Cenſet D. Th. q. 50, angelorum numerum, nedum hominum, ſed etiam corporum numerum excedere, quo enim

res

res sunt perfectiores, *tanto in majori excessu sunt creatæ a Deo:* ex quo sequeretur, majorem esse hominum, & angelorum numerum, quam arenarum. Sit ergo

Propositio. Angelorum numerus non videtur major numero hominum. Sed hoc est incertum.

Prob. I. pars. Nam Lucæ 20 de prædestinatis dicitur, *æquales angelis sunt*. Ad quæ verba ita S. P. Aug. ad Ench. 29: *hoc promissum est resurgentibus sanctis, quando erunt æquales angelis Dei. Ita superna Jerusalem nulla civium suorum numerositate fraudabitur:* & l. 12 de C. D. 1: *tantum populum per gratiam suam collegit, ut suppleat partem, quæ lapsa est angelorum*. Idem docet Gregorius hom. 34. Ex quibus sic thesis prob. II. ratione. Nam prædestinatio hominum ex Anselmo, atque Isidoro instituta est ad instaurandum numerum civium supernorum, a quo angeli apostatæ exciderunt: sed horum numerus, licet incertus, minor est iis, qui steterunt, ut evincitur ex Apoc. 12, *& cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum*, quæ verba ex Victorino, aliisque alludunt ad angelorum ruinam; ergo angeli sunt hominibus pauciores. Prædestinati enim aut æquant, aut excedunt numerum angelorum sanctorum, reprobi vero, qui electis sunt longe plures, excedunt etiam dæmonum numerum, qui angelis sanctis pauciores sunt; ergo &c.

℞. Vasquesius. Incertum est, an tot homines sint in angelorum sedibus locandi, quot ex iis cecidere; ergo &c. Sed fallitur, nisi enim tot saltem homines salvi fierent, quot angeli periere, superna Hierusalem civium numero fraudaretur; ergo aut salvandi plures erunt, aut æquabunt angelos perditionis.

Prob. II. pars ex D. Thoma q. 50, aliisque, qui docent, angelos plures esse, quam corpora. Et licet de specierum corporearum numero D. Thomam exponat Cajetanus, id tamen nec certo probari potest, nec refelli.

Caput VI.

De tempore, ac loco, quo Angeli producti sunt.

Angelos ante hunc mundum conditos esse, ex Græcis PP. plurimi tradidere; Rupertus vero, & aliquando S. P. Aug., in superiori aeris parte productos. Communior opinio est, eos una cum rebus visibilibus creatos esse. Sit itaque

Propositio I. Probabilius est, Angelos una cum rebus corporeis conditos fuisse. Prob.

Prob. I. Scripturis. Gen. 1: *In principio creavit Deus &c.*: atqui τὸ *in principio* ita communiter accipitur, ut Deus nihil antea creaverit, ut docet S. P. 11 de C. D. 6; ergo &c. Exod. 2: *sex diebus fecit Dominus cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt*; ergo angeli, qui cœli, terræ, aut maris ambitu continentur, ante cœlum, terram &c. non fuere.

Prob. II. ex PP. Augustinus angelos vocat lucem primo die a Deo conditam lib. 5 de Gen. ad l. 19, & lib. Imperf. c. 5 ad ea verba *fiat lux*, ait, *facta lux est sive corporea, sive incorporea*. Et l. 11 de C. D 23. *In principio creavit Deus cœlum, & terram, quibus universalis est significata creatura, vel spiritalis, & corporalis, quod est credibilius, vel duæ mundi partes &c.* Atqui *lux incorporea, & creatura spiritalis* est angelus; ergo &c. Epiphanius hær. 65 ait, *divinus sermo declarat, neque post sidera productos angelos, neque ante cœlum, terramque*. De aliis infra.

Prob. III. ratione. Vel angeli creati sunt multis sæculis ante mundum, vel paulo ante. Si primum, aut statim peccarunt, aut perseverarunt: si peccarunt, quonam loco detenti sunt, cum nondum aer esset, aut terra? si steterunt; ergo cum angelis sanctis in gratia confirmati sunt. Si paulo ante creati sunt, ruit ergo Græcorum fundamentum, qui eos putant longe ante creatos, ut Dei laudes præcinerent.

PROPOSITIO II. Superior sententia ad fidem non spectat.

Prob. I. ex D. Thoma, qui floruit post Concilium Later., a quo oppositam sententiam proscriptam esse, censet Vellosillus, aliique. Is ergo q. 61 art. 3, quamvis eam non esse probabilem existimet, ait tamen *non esse reputandam erroneam præcipue propter sententiam Gregorii Nazianzeni*.

Prob. II. ratione. I. Græcorum opinio ab Origeniano errore (quem in Lateran. Synodo proscriptum putant adversarii) quam longe abest. Fatentur enim Græci PP., Deum esse creatorem omnium, neque angelos ob crimina in corpora detrusos; ergo ab ea censura immunis est Græcorum opinio. II. Illud *initio temporis* & τὸ *simul* ostendit solum, ex ea Synodi definitione angelos non extitisse ab æterno, ac Deum utramque creaturam *simul*, idest *pariter* condidisse, ut quidam exponunt locum Eccl. 18, *creavit omnia simul*: atqui utrumque agnoscunt Græci PP.; ergo eos non respicit Lateranensis proscriptio. III. Græcorum opinio nec scripturis, nec traditioni adversatur; ergo &c. Prob. ant. Nam loca Genes. 1, & Exod. 20 de creatione

corporum exponi possunt: traditio autem Græcis favet. Quippe cum iis sentiunt Nazianzenus (*a*), Damascenus (*b*), auctor Div. nom., Maximus, Nicetas, aliique apud Petavium (*c*); ex Latinis Ambrosius 1 Hexam., Isidorus l. 1 de summo bono, Hieronymus, Beda &c.; ergo &c.

Propositio III. Nec ad fidem spectat, nec certum est, Angelos fuisse in empyreo creatos.

Prob. Id enim non eruitur manifeste neque ex illo Isaiæ 14: *Quomodo cecidisti de cœlo lucifer*, quod vel de Rege Babilonis dictum est (habetur enim ib. *sume parabolam contra regem Babilonis*), vel si de casu Diaboli cum Gregorio accipiatur, *de cœlo*, hoc est de suprema aeris regione cecidisse dici potest; ergo &c. Neque ex illo Luc. 10: *videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem*, quod quidem de potestate Dæmonis ante Christi adventum exponunt Eutymius, & Theophylactus; ergo non de cœlo empyreo. Neque ex Apoc. 12: *Factum est prælium in cœlo*. Nam ex eo non sequitur, angelos in cœlo productos esse, sed eo conscendisse, juxta illud If. 14, *in cœlum conscendam*; ergo &c. Potest etiam exponi de cœlo *SS. Trinitatis* cum D. Thoma, vel de Ecclesiæ oppugnatione.

II. Non probatur ratione Thomistica, quæ docet, angelos in summo cœlo creari debuisse, quia præsunt toti naturæ corporeæ: nam cum alii cœlestibus, alii sublunaribus præsint, sequeretur, angelos varias stationes in sua creatione sortitos, quod nemo concedet. Censet ergo S. P. Aug. de Gen. ad l. 10, angelos in superiori aeris parte creatos esse, quam cœlum recte dicimus, ut rorem, & volucres cœli. Quæ opinio probabilis est, non certa, aut de fide.

Ob. I. Cassianus de Collat. 8. 7 ait, Deum creationem a mundo non inchoasse, *quasi innumeris sæculis fuerit otiosus*; ergo prius angeli creati sunt. Prob. ant. Nam Job 38 habetur: *quando facta sunt sidera, laudaverunt me omnes angeli mei:* atqui non laudassent, nisi prius extitissent; ergo &c. II. Greg. 28 Mor. 7 ait: *quia prima in tempore condita natura spirituum creditur, astra matutina angeli vocantur;* ergo &c.

℟. neg. conf. Nam Cassiani argumentum nimis probat, nempe angelos esse æternos; frustra ergo sæcula, ac tempora ante mundi creationem exquiruntur, quam sola præcessit æternitas, in qua fingi nequit, Deum ipsum de quiete ad ope-

(a) *Or.* 33. (b) *L.* 2 *c.* 3. (c) *L.* 1 *de Ang.* 15.

operationem transire. Ad prob. neg. min. Nam etiam admissa lectione lxx. (quæ differt a vulgata, ubi legitur *filii Dei*) angeli potuere in primo suæ creationis instanti laudare Deum, cum in sapientia conditi fuerint; & quarta die, cum astra die quarta producta sint, poterant astrorum productioni interesse, & Deum laudare. Ad II. neg. cons. Nam Gregorius expresse docet, angelos productos in tempore primo quidem, idest mane primæ diei, ut notat Gazæus.

Ob. II. Job 40 de Behemoth dicitur: *ipse est principium viarum Domini*; sed Behemoth juxta plures interpretes est dæmon; ergo is ante omnia creatus est. II. Ap. ad Tit. 1 ait, vitam æternam fuisse promissam *ante tempora sæcularia*; ergo ante mundum aliæ creaturæ extitere.

℟. ad I. neg. min. Behemoth enim, idest *fera ferarum*, est Elephas, cujus mansuetudo homini proponitur imitanda: dicitur autem *principium* &c., idest summus animalium juxta hebraicam phrasim. Si pro dæmone accipias, est initium viarum &c., quia spectat ad lucem matutinam primæ diei, ut ait Gregorius Magnus. Ad II. neg. cons. Nam *ante tempora sæcularia* significat, ab æterno vitam fuisse prædestinatam, ut exponunt Chrysostomus, Anselmus, & S. P. Aug.

Ob. III. Græci Patres oppositum docent; ergo &c. Prob. cons. Deus enim non fecit angelos propter hominem, sed propter se; ergo angelorum productionem differre non debuit: *primum intelligibilem substantiam creari, tum sensibilem, ac demum ex utraque compositum hominem*.

℟. I. neg. cons. In hac enim quæstione adiaphora non opus est omnium Patrum consensu. ℟. II. dist. ant. Oppositum docent aliqui, conc., omnes, nego. Nam præter Epiphanium, nobiscum sentiunt Theodoretus, Basilius, aliique apud Petavium. Ad prob. dist. ant. Non fecit primario propter hominem conc., secundario, neg. Creaturæ omnes primario in Dei gloriam productæ sunt, sed secundario in gratiam totius universi, quem voluit Deus omnium creaturarum generibus exornare. Ad Damascenum ℟. D. Thomas, tam angelos, quam res corporeas convenire in universi constitutione; non decet tamen partem produci sine toto.

Ob. IV. Angeli creati non sunt nec simul, nec post tempus; ergo ante. Prob. ant. Natura enim angelica impartibilis eadem mensura durationis existere nequit cum divisibili tempore; ergo &c. ℟. neg. ant. Ad prob. dist. min. Eadem mensura adæquata, ut simul incipiant, & desinant, conc., inadæquata, ut eodem instanti incipiant, & spirita-

lis substantia tota existat, tempus vero aliqua sui parte, neg. min. & conf.

DISSERTATIO II.

De proprietatibus, ac dotibus Angelorum.

Angelorum dotes præcipuæ sunt cognitio, locutio, voluntatis arbitrium, corporum assumptio, status, motusque localis; tum gratia, beatitudo, meritum, culpa, pœna, ordines, officia, & mira potestas, de quibus breviter sequentibus capitibus pertractabimus.

Caput I.

De cognitione Angelorum, & ejus medio.

Angelos, utpote intelligentes substantias, cognitione præditos esse, nemo ambigit: at quo pacto, aut medio eorum cognitio fiat, inquirunt Theologi. Censent aliqui, id fieri per species creatas a rebus acceptas, contra quos sit

Propositio. Angeli non cognoscunt per species rerum, sed per ideas innatas.

Prob. ex Augustino, qui l. 2 de Gen. ad l. 8. ait: *quemadmodum ratio, qua creatura conditur, prior est in Verbo Dei, quam ipsa creatura, quæ conditur; sic ejusdem rationis cognitio, prius fit in creatura intellectuali; deinde ipsa conditio creaturæ*. Cujus rei rationem affert l. 4 c. 32, *quia mens angelica, postquam eo ordine creata est, ut præcederet cetera; prius ea vidit in Verbo Dei facienda, quam facta sunt*. Quod enim cognoscitur, debet præcedere cognitionem; ergo creaturæ priusquam viderentur in se, præcedebant in arte, idest in Verbo, in quo sunt rerum omnium archetypa. Fuerunt autem Verbi participes, statim ac angeli facti sunt, tunc enim participes facti sunt incommutabilis lucis, in qua rationes illæ rerum continentur; quare lux ipsa, angelorum menti affulgens, est medium angelicæ cognitionis; ergo non cognoscunt objecta per species a rebus acceptas, sed per innatas. Ita S. Th. q. 55 art. 2.

Ob. Si Angeli fuissent statim participes lucis incommutabilis, fuissent statim beati; atqui tales non fuere, nisi post ruinam malorum; ergo &c.

℞. dist. maj. Si ea lux affulxisset, ut lumen gloriæ, conc., ut lumen rationis, & gratiæ, nego. Angeli enim videntes in Verbo rationes rerum, non exinde beatifica Dei visione

frue-

fruebantur, qua incommutabilis lucis participes facti sunt non ea plenitudine, quæ tanta claritate sese manifestat, ut nequeat inde cognitio divelli, sed solo naturæ lumine, vel sub aliqua mysteriorum caligine, prout est supernaturalis cognitionis principium.

Itaque per Augustinum angelorum cognitio sic agitur. Divinæ lucis participes statim effecti a Deo se productos noverunt, ejusque existentiam, & attributa rationis aut gratiæ lumine percepere. Hac ipsa luce & se, & creaturas alias noverunt: sed quia lux illa *prædicata essentialia*, non *accidentalia* exhibet creaturarum, ut hæc etiam Angeli agnoscant, opus est, ut lux illa universalis in angelo ab objecto determinetur ex rerum præsentia, quia in idea, seu ratione intelligibili rerum ipsarum non relucent *prædicata accidentalia*. Hinc patet, cur, licet Deus creaturas in se ipsis absque ullo medio percipiat, ejus tamen cognitio non *vesperascit*, quia nempe rerum præsentia non coarctatur: nec ideo videt creaturas, quia factæ sunt; cum omnes videat, priusquam fierent, in sua æternitate.

Quæres, quid sit matutina, aut vespertina cognitio?

℞. Prima est rerum cognitio in propria natura existentium, cujus prædicata accidentalia percipiuntur per ideam ingenitam ad particularia determinatam ex eorum præsentia: nondum addito ordine relationis in Deum: secunda est, cum scientia angelorum non remanens in creatura, refertur ad Deum, in cujus luce sunt æternæ rerum faciendarum rationes. Sed de his plura infra.

Caput II.

De Angelicæ cognitionis objecto.

Quæcunque intellectus angelicus cognoscere potest, spiritales nempe, & corporeæ substantiæ, secreta cordium futurorum eventus &c. sunt angelicæ cognitionis objectum. Spiritales enim substantias, Deum nempe, quoad existentiam, & attributa, quæ proxime ex idea Dei consequuntur, se ipsos, & animam rationalem, sicut visibilia omnia, ab Angelis cognosci posse, norunt omnes. An vero etiam occultas cogitationes, & secreta cordium introspiciant, quæstio admodum perplexa est, sive legem dirigendæ cognitionis angelicæ statuas cum Augustino in participatione divinæ lucis, sive in creata specie cum Scholæ Theologis. Sit ergo

Propositio. Angeli secreta cordium ignorant, cujus rei plures sunt conjecturæ.

Prima pars, quæ prope ad fidem accedit, contra Harvæum &c. prob. I. Scripturis. III. Reg. 8 habetur, *Tu nosti solus cor omnium;* Hierem. 12, *Pravum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor;* Ap. ad Hebr. 4. Verbo Dei tribuit, quod sit *discretor cogitationum cordis*. Quæ loca etiam de cogitatione præsenti, quam solus Deus novit, accipienda sunt, tum quia indiscriminatim scriptura loquitur, tum quia 3. Reg. de præsenti cogitatione eorum, qui Deum orant, fit sermo.

Prob. II. ex PP. Chrysostomus hom. 4. in Matth. ad ea verba, *hæc autem eo cogitante*, ait, *solius Dei est arcana cordium nosse*; atqui Josephi cogitatio præsens fuit; ergo solus Deus cogitationes etiam præsentes scrutatur. II. Quæ Nathanael habebat in corde, erant præsentes; atqui ex iis Christi divinitatem agnovisse Nathanaelem, ait Cyrillus Alex. l. 1 in Jo., *quia noverat solum Deum esse scrutatorem cordium, nec ulli alteri homini mentem patere*. Idem docent Ambrosius (*a*), Hieron. (*b*), & S. P. Aug. in Ps. 41: *quid intus velit, quid nolit homo, quis comprehendet?* & de S. Jobo ait: *quo corde fiebat* (eleemosyna) *nemo sciebat, nec ipse diabolus, sed Deus sciebat*; atqui præsens erat Jobi intentio, cum eleemosynas faceret; ergo &c. Hinc Fulgentius, aliique PP. hoc argumento Christi divinitatem comprobarunt.

Prob. III. ex conjecturis. I. est Scoti, qui ait, liberas cogitationes esse objectum proportionatum menti Angelorum, nec posse dignosci, quia Deus subtrahit suum concursum. Sic ignis Babilonicus, licet ad comburendum *proportionatus*, ob eam caussam tres pueros non combussit. Sed a Scoto petimus: cur Deus, præter morem, hac in re deneget concursum? an miraculo id fiat?

II. est D. Thomæ, qui q. 75 art. 4 ait, latere hæc secreta, *quia voluntas soli Deo subjacet, & solus in eam operari potest, cum sit ejus principale objectum, & ultimus finis*. Recte id quidem: sed cur non percipimus eas cogitationes, quæ non in Deum, sed in alium, & quandoque etiam contrarium finem referuntur? Vide auctorem.

III. est Ariminensis, qui in 2 dist. 9 q. 1 ait, occulta ignorari, quia deest modus, quo ad angelorum mentem perve-

(a) *In Luc. 5.* [b] *In Matth. 9.*

veniant; ad hoc enim opus est, ut intellectivæ facultati proxime inhæreant, nec sufficit objecti, ac potentiæ propinquitas. Sed hæc opinio solis Peripateticis probari potest. Deinde nequit intelligi, cur sensibile suæ potentiæ debitæ proximum *vicaria specie* illam vellicet, excitetque, nec id præstet objectum intelligibile cum intellectu.

IV. est auctoris, qui docet, angelos naturaliter nosse alios cogitare, non vero quid cogitent. Cur autem ignorent, erit fortasse, quia objecti præsentia ideam innatam determinat ad percipiendam dumtaxat rei existentiam, non modificationem, quæ cum illa necessariam non habet connexionem, ut sunt liberi animi affectus. Sicut enim vox hominis, si sit indifferens ad plura significanda, audio loquentem, sed quid loquatur, ignoro; ita angelus cogitantem intelligit; an hoc, vel illud cogitet, nescit. Verum cum pauci sint humanæ voluntatis effectus, qui ex motu spirituum, notisque externis non prodantur; & nos ipsi aliorum interiores motus, iram, mœrorem, gaudium &c. ex vultu agnoscamus; multo magis cognoscent Angeli Socrate ipso perspicaciores, quem *Physiognomon* nonnulli dixere.

Ob. I. Ex Greg. 3 Mor. in beatitudine resurgentium *unus homo erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi*: atqui angelus id potest, quod homo beatus; ergo &c. ℟. dist. maj. Erit *perspicabilis &c.* si libere pandat cogitationes suas, conc., secus, neg. Ait ergo Gregorius, in resurrectione corpus ipsum lucidum fore, neque ejus opacitatem officere, quin abscondita cordium videantur in patria, ubi cives libere invicem secreta pandent, & ex abundantia cordis loquentur.

Ob. II. Basilius de Virg. ait, angelos videre quod virgo cogitat; ergo &c. ℟. dist. ant. Si per signa se prodat exterius, ut sunt cogitationes impuræ, quas carnis titillatio consequitur, conc., secus, nego.

Ob. III. Diabolus Jo. 13 *introivit in cor* Judæ, & Ananiæ ex Act. 7, ergo scrutatur corda. ℟. dist. ant. *Introivit* per suggestionem, conc., per cordis penetrationem, neg. *Missio ista*, ait S. P. Tract. 55 in Jo., *spiritalis suggestio est, nec fit per aurem, sed per cogitationem, non corporaliter, sed spiritaliter. Sed quomodo fiat, unde scit homo?* Probabile est tamen fieri affectione sensuum, ac motu spirituum animalium.

Ob. IV. Homines callidi, ac versuti aliorum cogitata introspiciunt; ergo & angeli. ℟. dist. ant. Si externo signo

 pro-

prodantur, conc., secus, neg. Vide ℟. ad II. Hinc S. P. de Div. Dæm. 5 ait, eos *etiam cogitatione concepta, cum signa exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere*. Nec obstat quod ait 2 Retr. 30, ubi ea de re hæc habet, *rem dixi occultissimam audaciore asseverantia, quam debui*. Non enim dubitat S. P., quin Angeli secreta signis expressa cognoscant, sed an ea sensibili, aut spiritali virtute percipiant, non definit.

Ob. V. Angelus penetrat hominis phantasiam; ergo & secreta cordis. ℟. neg. conf. Phantasia enim a motione nervorum sejuncta non est, unde impressiones quædam in utero prægnantium dilapsæ maculas relinquunt. Ex iis ergo impressionibus percipitur quidquid in imaginatione versatur.

Caput III.

An Angeli futura cognoscant, ubi de oraculis, & divinatione.

NOt. I. Alterum Angelicæ cognitionis objectum est futurorum cognitio, quorum alia sunt necessaria, quæ ex necessaria caussa proveniunt, ut planetarum eclipses &c.; alia sunt contingentia, ut pluviæ, morbi, & fortuita omnia; quædam sunt libera, quæ ex libero pendent arbitrio.

Not. II. Angelos futura necessaria certo cognoscere, nisi a suprema caussa impediantur. Cum enim natura prædíti sint perfectissima, norunt omnia, ad quæ caussarum virtus se se extendere potest. Sed quia Deus sæpe naturæ leges immutat, sistit cælestia corpora Jos. 10, & plura monstra operatur; non possunt Angeli absolute loquendo ea futura certo prænosse.

Propositio. Futura contingentia ab Angelis certo non prævidentur.

Prob. I. Scripturis. If. 41; *annunciate, quæ ventura sunt, & sciemus, quia Dii estis vos:* & c. 46, *nec est similis mei annuntians, quæ nondum facta sunt;* ergo &c. Prob. II. ex PP. Tertullianus Apol. 20 ait: *Idoneum testimonium divinitatis est veritas divinationis*. Cyrillus 2 in Jo., *uni ac soli Deo futura nosse convenit*; ergo &c. Prob. III. ratione. I. Futura illa certo videri non possunt nec in suis caussis, cum non sint determinata, nec in se, cum præsentia non sint: nam solus Deus omnia habet in æternitate præsentia. II. Hæc fortuita sæpe aut sanctorum precibus, aut impiorum pœ-

pœnitentia avertuntur, ut Ninivæ eversio, bella, fames &c.; ergo non ea assequuntur angeli, nisi per conjecturas. III. Futura libera non habent definitam caussam, nec fato accidunt, ut probat Ambrosius 4 Hexam., alias frustra a legibus præmia, aut supplicia decernerentur. Et sæpe eodem loco, tempore, ac semine fati impares vita, moribus, & exitu fuere, ut Jacob & Esau: in quorum *actibus tanta fuit disparilitas, ut etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distantia*; ergo &c.

Ob. I. Gregorius (*a*), & S. P. Aug. (*b*) docent, animæ a sensibus abstractæ competere, ut futura prævideat; ergo &c. Ant. probat Gregorius exemplo cujusdam, qui prænuntiavit certum sui tumuli locum. ℞. dist. ant. Ut prævideat *conjecturaliter*, velut e nube pluviam, conc., infallibiliter, neg. Animæ enim, quæ corpore solvitur, vis quædam inest percipiendi cælestium corporum impressionem, ex qua scilicet ille a Gregorio laudatus, pluvia imminente prævisa, se ad D. Xisti tumulandum præsensit.

Ob. II. Gen. 1 habetur, *fiant luminaria, & sint in signa*, unde infert Origenes, in cœlis descripta esse futura contingentia, & fortuita. Eadem habet liber, qui inscribitur *Narratio Joseph*; ergo &c.

℞. dist. ant. In signa eventuum necessariorum, conc., contingentium, neg. Falsa est etiam Origenis interpretatio, & liber ille est apocryphus ex Athanasio.

Ob. III. Angeli boni, & mali sæpe futura prænuntiarunt; ergo &c. ℞. neg. cons. Quamvis enim *futura nec Dei angeli, nec demones norint*, ut ait Damascenus (*c*), utrique tamen *prædicunt: angeli Deo detegente, dæmones, quia, quæ procul geruntur, cernunt interdum sola conjectura, unde sæpe mentiuntur*. Quod spectat ad idolorum oracula, & divinationes dæmonum

Not. I. Dæmones æmulatores divinitatis, ut homines ad sui cultum alliciant, futurorum scientiam affectant, & *afflatu suo auctoritatem quasi præsentis numinis consequuntur, dum inspirant vatibus, dum fanis immorantur, dum avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt plura falsis involuta*, ait Minucius in Octavio.

II. Cum sacerdotes idolorum laudem & lucrum ex oraculis auspiciisque captarent, plura ab iis conficta sunt, cum ea, non palam, sed in antris, & noctu haberentur, ut docent

[a] 4 *Moral.* 26. [b] *De Genes. ad lit.* 12. [c] *L. 2 de Fid. orth.* 3

cent Origenes contra Celsum, Eusebius, Jamblicus, aliique (a), unde ab Alexandro, Hectore, atque Annibale hæc oracula contempta sunt.

III. Plura etiam adeo fuerunt ambigua, & flexiloqua, *ut interpres egeat interprete*, ait Tull. de div. 2, ut illud: *Ajo te Æacida Romanos vincere posse*.

IV. Quædam etiam inepta fuere, ut cum Atheniensibus respondit Oraculum, *ut mænibus ligneis se munirent*, cum Medi in Græciam irrumperent: idest, ut in naves se, suaque conferrent.

V. Aliquando etiam dæmones divinare videntur, & occulta revelant. Cum enim *celeritate volatum avium vincant*, ut ait S.P. de Divin. 3, statim nunciant, quæ in locis remotis eveniunt.

VI. Experientia etiam multa prædicunt, ut rustici & ranæ pluvias.

VII. Accipiunt quandoque potestatem immittendi morbos, aerem vitiandi &c., sicque ægritudines, pestes, ac bella prædicunt, & harum finem, si velint a nocendo cessare. Sed sæpe falluntur: *cum desuper aliquod jubetur, quod eorum consilia perturbat*. Non ita Deus, qui in sui dispositione non fallitur.

VIII. Quædam etiam in sui perniciem prædicunt ex prophetarum vaticiniis, ne videantur ignari, ut templorum suorum eversiones, ex Soph. 2, *attenuabit omnes Deos terræ*. Observat proinde Aug. de Divin. c. 7. *Ex eloquiis prophetarum* δαιμόνιοι, idest *divinantes* esse factos. Et Tertullianus c. 22. Apol. ait, *dispositiones Dei prophetis concionantibus excerpunt ...: ita furantur divinationem. In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent, sciunt Crœsi, sciunt Pyrrhi. Lædunt primo, dehinc remedia præcipiunt: desinunt lædere, & curasse creduntur*. Ex quibus occurritur argumentis, quæ ex dæmonum divinationibus, aut idolorum oraculis proferuntur.

CAPUT IV.

De locutione Angelorum.

COgnitionem angelorum sequitur collocutio, qua ignotas cogitationes alter alteri manifestat. Irridet nos Beza, quod de lingua angelorum disputemus: sed non de lingua in ore sita, sed de ea disputamus, de qua Ap. 1 ad Cor. 13 ait:

(a) *Apud Vossium l. 1 de idol. c. 6.*

ait: *si linguis hominum loquar & angelorum*, qua isti *inter se differunt*, & *Deum laudant*, ait Chrysostomus. Sit itaque

PROPOSITIO I. Datur quædam locutio inter Angelos.

Prob. Scripturis. Nam præter locum Apostoli, Is. 6 habetur: *Seraphim clamabant alter ad alterum*, Ep. Jud. c. 5. *Cum Michael altercaretur cum diabolo*; ergo &c. Accedit ratio. Postulat enim perfecta societas aliquam inter cives cælestes collocutionem: hanc vero dicimus esse spiritalem directionem unius cogitati ad alium, cum nequeat inter angelos haberi sermo ore prolatus, sed ei similis, quo nos loquimur corde, quæ interior locutio ex Augustino l. 15 de Tr. 10 a visione non differt. Angeli ergo cum Deo loquuntur, cum se, vel alias creaturas contemplantes, in Dei laudem assurgunt: Deus vero eos alloquitur, cum voluntatem suam iis aperit. Nobis autem loquuntur vibratum aerem in meatus auditorios mittentes. Hinc ad locutionem angelicam non sat est cogitatio; sed requiritur ejus directio: alias angeli loquerentur, cum cogitant, idque occultare non possent.

PROPOSITIO II. Quomodo fiat angelica locutio, incertum est: forte id fit spiritalibus signis, at quibus, non constat.

Prob. prima pars. Nulla enim Scholarum sententia ea de re certiores nos facit; ergo &c. Prob. ant. I. Ex D. Thoma fit per angelicæ voluntatis determinationem; sed ex ea sequitur nullum voluntatis actum posse occultari; ergo &c. Nec melius rem exponit Estius dicens: quod sicut quis ad se loquitur per actualem rei considerationem, ita alterum alloquitur, dum mentis perceptio in alterum dirigitur. Sic enim non intelligitur, quomodo animus sola voluntate sua cogitata alteri imprimat.

II. Durandus angelos colloqui putat impressa in æthere voce, ut cum præco clamat in foro; sed hoc dici nequit, nisi de locutione angelorum in assumptis corporibus, & ex eo sequitur, angelos sic manifestare omnibus sua cogitata, nullumque inter eos latere secretum; ergo &c.

III. Okamus & Nominales ajunt, eos loquentes suas cogitationes imprimere: at quomodo illæ cogitationes de una in aliam mentem migrent, cum ad id non sufficiat sola mentis directio, aut voluntatis determinatio, percipi nequit; ergo hæc quoque sententia falsa est.

Prob. secunda pars ex Anselmo in c. 13 ep. 1 ad Cor., ubi ait: *linguæ, quibus angeli loquuntur aliis, intelliguntur aliqui nutus, per quos intimant sibi vicissim quod voluerunt*. Ab hac sententia ex Vasquesio *non recedit* D. Th. 2 dist.

dist. 2 q. 2 art. 3, ubi ait, *locutionem angelorum fieri intellectualibus signis*. Ac pro ea stat Arimin. dist. 9 q. 2, Ægidius, Argentinas, Canus, aliique. Prob. II. ratione. Quod est immediate imperceptibile, nequit manifestari, nisi per signa sensibilia, si rebus corporeis, vel per spiritalia, si spiritibus patefiant: atqui intimæ angelorum affectiones immediate ab aliis angelis non videntur; ergo &c.

Ob. I. Hæc signa nec naturalia sunt, neque ad placitum; alias non libere, sed necessario angeli loquerentur: sic enim deberent aliorum linguam discere; ergo &c. ℞. neg. ant. Ea enim signa naturalia sunt, nec inde sequitur, Angelos semper loqui invicem; sunt enim libera, & possunt pro lubitu poni et omitti, sicuti clamores, risus &c., licet naturales, pro lubitu ponimus, et omittimus.

Ob. II. Si Angeli per signa loquerentur invicem, possent nobis per ea loqui, sed hoc non fit; ergo &c. ℞. neg. min. Angeli enim sæpe in nobis bonas cogitationes excitant, quod, licet corporali impressione ut plurimum fiat, credibile est tamen interdum illabi menti nostræ per spiritalia signa; sed quia hæc signa ignota sunt nobis in hac vita mortali, si Angelus in corde aut pia hortatione bonum, aut suggestione malum in nobis excitat, illapsum dicemus, aut potius illuminationem, cum veritas panditur, quam locutionem.

Caput V.

De Angelorum voluntate & arbitrio.

NOt. I., spiritum tum intelligendi, tum amandi ac volendi facultate pollere: eaque *voluntas* appellatur. Quæ si feratur in bonum in communi, aut in summum bonum perfecte cognitum in patria, spiritus necessario amat; objectum enim ei proponitur absque indifferentia judicii: at circa objectum peculiare, sive imperfectum, ut est creatura, sive perfectum, ut Deus *abstractive* cognitus in via, habet veram indifferentiæ libertatem. Quæ sub gratia victrici remanet in *viatoribus*, non autem in Angelis *comprehensoribus* circa ejus amorem. At in aliis omnibus liberi sunt, licet mereri non possint, quia sunt in termino. Dæmones vero peccant necessitate morali, quia propter obstinationem in malo, nusquam utentur arbitrio, quo possent ei *absolute* reluctari, unde vere peccant, sed pœnam non merentur, cum sint in termino. Errant ergo Novatores, qui eandem statuunt *in Patria* sub lumine gloriæ libertatem, ac *in via* sub gra-

gratia Christi, tum eandem necessitatem ad malum in reprobis, ac amandi Deum in electis: illa enim moralis est ex obstinatione, ista physica ex Dei visione.

Not. II. Ex hac doctrina I. constat, primum amoris actum *elicitum* a voluntate Angelorum, per quem adjutorio *sine quo* creatori adhæsere, fuisse liberum libertatis indifferentia, cum non habuerint Angeli, cum primitus facti sunt, visionem intuitivam.

II. Postquam merito suæ permansionis eam visionem habuere, nullum amoris actum indifferentem elicere potuisse, sed necessarium, nec proinde meritorium.

III. Peccatum Angelorum malorum a solo arbitrio esse.

IV. Posse Angelum transgredi legem naturalem. Nam creata mens est tantum determinata ad bonum in communi, et ad summum bonum clare visum; ad hoc tamen vel illud bonum est indifferens. Ita Angelus non fallitur circa veritates universales, sed circa hoc vel illud verum habet indifferentiam judicii, unde falli potest, adeoque ex inadvertentia circa legem naturæ peccare. Fuit ergo ante peccatum in Angelis ignorantia, et inadvertentia, non invita, quæ nunc est pœna peccati, sed voluntaria, qua, cum possent facile nosse, solum Deum esse unice amandum, propria excellentia delectati sunt, nec eam in Dei laudem retulere.

V. Denique sequitur, Angelorum voluntatem esse immutabilem. Non quia ab eo quod elegerint, digredi non valeant, ut docent Thomistæ: sed quia Deum intuitive videntes, circa ejus amorem carent indifferentia judicii. Dæmones vero ex pervicacia sic malo adhærent, ut inde nolint avelli. Sententia ergo D. Thomæ, qui q. 64 a. 2 ait, *liberum arbitrium Angeli esse flexibile ad oppositum ante electionem, sed non post*, non probatur ab Ariminensi, Petavio, du-Hamel, Juenin, aliisque. Cum iis itaque sit

Propositio. Angelorum voluntas etiam post electionem naturaliter mutabilis est.

Prob. I. ex PP., qui docent, Angelorum voluntatem non natura immutabilem esse, sed gratia; ergo &c. Prob. ant. Nam S. P. de Corr. 10 tribuit *abundantiæ caritatis Dei*, quod angeli sancti *cadere ulterius omnino non possent*. Fulgentius de Fid. 23 ait, *quod ab illo statu mutari in deterius nullatenus possunt, non est eis naturaliter insitum, sed gratiæ largitate collatum*. Damascenus l. 2 c. 3 Angelum definit: *naturam ratione præditam, & sententia mutabilem:* & rationem profert, quia omne creatum mutabile est. Isd.

de

de S. B. 12 ait, *gratia non natura esse immutabiles*, ***alias diabolus non cecidisset***.

Prob. II. ratione. Ideo Angeli peccare nequeunt, quia Deum vident sub omni ratione boni; atqui hoc vel illud peculiare bonum non vident sub omni ratione boni; ergo &c.

Prob. III. experientia. Nam angeli sancti in iis, ubi Dei voluntatem aperte non vident, sæpe propositum mutant, & aliquando inter se dissident, ut constat ex Dan. 10. Dæmones ipsi modo illos tentant, ut cadant, modo cessant, ne iis meritum augeant, licet in malo sint pervicaces; ergo relate ad media sunt liberi. Ipsi Angeli sancti diversa eligere possunt, servato ordine finis, mali vero recedendo ab ordine finis, ratione cujus sunt immutabiles, ut n. 4. dictum est.

Ob. Post electionem non est in Angelis indifferentia judicii circa rem electam; ergo &c. Prob. ant. Nam Angelus perfectus est; ergo statim intelligit, an objectum amore, vel odio prosequendum sit. Confirmatur ex D. Th., qui q. 64 art. 2 ait: *Angelus apprehendit immobiliter sicut nos prima principia, homo vero mobiliter: unde voluntas hominis adhæret alicui mobiliter, Angeli autem fixe & immobiliter*; ergo &c.

℟. neg. ant. Ad prob. dist. conf. Statim intelligit &c., & illæ rationes remanent in intellectu Angelorum etiam post electionem, conc., & non remanent, neg. Nam, cum Angelus ob hanc rationem eligit aliquod objectum, apprehendit etiam alias rationes, ob quas illud deserere potest, nisi rationem habeat ultimi finis. Ad confirm. D. Th. dist. ant. Angelus immobiliter apprehendit objectum, quod est ultimus finis, aut cum eo necessario connexum, conc., secus, neg. Solutio patet ex Prob. II. & II.

Caput VI.

Quomodo Angeli assumant corpora (1), *aut sint in loco, vel ab eo moveantur.*

Ex libero Angelorum arbitrio repetendum est, cur ii nonnunquam hæc, vel illa corpora pro lubitu assumant, aut

(1) Hoc argumentum, quod leviter admodum, & perfunctorie tractavit, cl. auctor, in gratiam Tyronum nostrorum pluribus scripturarum testimoniis, Patrum auctoritatibus, atque rationum momen-

aut loco consistant, vel ab eo moveantur. Quamvis enim Maignanus, le Grand, aliique recentiores existimant, eos absque assumptis corporibus sub quavis forma hominibus apparere potuisse, constat tamen, ab iis vera corpora, sæpe etiam humana fuisse assumpta, iisque indutos cum hominibus fuisse versatos. Sit itaque

Propositio I. Angeli sive boni, sive mali vera corpora aliquando assumpsere.

Prob. I. pars ex sacris literis. Genes. 18: *Apparuerunt*, Abrahæ, *tres viri* (nempe tres Angeli, ut exponit S. P. Aug.), *quos cum vidisset, occurrit in occursum eorum, & adoravit. Tulit quoque vitulum, quem coxerat, & posuit coram eis: cumque comedissent, dixerunt ad eum &c.* II. c. 19: *Venerunt duo Angeli Sodomam, quos cum vidisset Lot, adoravit, & dixit, lavate pedes vestros: ingressique domum coxit azima, & comederunt*. III. Tob. c. 12 Archangelus Raphael Tobiæ se comitem dedit in itinere, eum *duxit & reduxit sanum, pecuniam a Gabelo recepit, dæmonium ab uxore compescuit, & patrem ejus videre fecit lumen cœli*. IV. Luc. 1. *Ingressus Angelus*, Gabriel, *ad Virginem dixit, ave gratia plena, quæ cum audisset turbata est in sermone ejus &c.* Jo. 20. Maria *vidit duos Angelos in albis sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes monumenti*. Act. 12.: *Angelus Domini astitit, percussoque latere Petri excitavit eum dicens, surge, & ceciderunt catenæ de manibus ejus &c.* Atqui per August. ep. 95. 8 explicari non potest, *quemadmodum corpora non habentes*, Angeli, *gerere illa omnia potuerint*; ergo vel ii habent corpora, vel hæc gesserunt in assumptis corporibus: sed Angelos non habere propria corpora cap. 2 diss. 1 hujus lib. monstratum est; ergo &c.

Prob. II. ex definitione VII. Synodi Generalis, quæ in fidei professione hæc habet: *Veneramur imagines incorporeorum Angelorum, qui tamquam homines figura humana apparuere*. Et Actione 5 statuit, Angelos pingi posse, *quoniam circumscripti sunt, & hominum specie multis apparuere*: atqui non apparuere in propria forma, cum sint incorporei, ut alibi dictum est; ergo in aliena, & assumpta.

Prob. III. ex PP. Aug. l. 2 contra Maxim. c. 26 scribit,

mentis communire visum est, ut pateat, quam immerito Christi fideles reprehendant Iconoclastæ, eo quod spiritales intelligentias sub humana forma exprimere conati fuerint, sub qua sæpissime eas apparuisse certissimum est.

bit, tres viros Abrahæ visos totidem fuisse Angelos hominum figuram referentes, sub quorum exnviis Abraham Deum unum adoravit. Accedit Justinus, Clemens Alexandr., Cyrillus, quorum loca de assumptis corporibus a viris doctissimis exponuntur, quamvis non desint, qui eos putent ad Platonicorum placita descendisse.

Prob. IV. ratione. Nàm recensitæ apparitiones imaginatrici potentiæ tribui non possunt, tum quia tactu aliquando hujusmodi corpora deprehenduntur, tum quia Angeli hominibus exteriori etiam sensu utentibus apparuere, & res occultissimas manifestarunt; ergo &c.

Prob. II. pars. Genes. 3. Angelus malus sub forma serpentis Evam decepit. II. Job. 2 *Satan percussit Job ulcere pessimo*. III. Matth. 4. Christo lapides obtulit, ut in panes verteret, assumpsit eum super pinnaculum templi, & in montem excelsum ostendit ei omnia regna mundi: sed hæc fieri saltem absque assumpto aliquo corpore non possunt; ergo &c.

Prob. II. ex Cyrill., qui l. 3 contra Jul. demonstrat, dæmonem anguis exuviis assumptis cum muliere familiarius egisse, nec debuisse Julianum hanc historiam ad fabulas amandare irrisorie rogando, quonam dæmon sermone uteretur cum Evam est allocutus? cum ipse Græcorum fabulas adoptasset, ubi passim loquentia animantia inducuntur.

Oppones multa delusionum genera, quibus dæmones, ac si monstra essent, aut volucres, aut formosæ mulieres, in hominum conspectum venere. Cujus rei singulare exemplum profert Guillelmus Parisiensis de quodam milite, qui, cum crederet elegantem complecti puellam, deprehendit se jacuisse cum belluino cadavere tabe macieque soluto; ergo &c.

℟. neg. conf. Quamvis enim spiritales intelligentiæ perspectivæ artis peritæ materiam miscere possint, ut pro varia luminis reflexione, aut refractione diversæ appareant figuræ, diversi colores, quæque egregiam habent formam, fœda videantur, & vicissim, pluraque unius objecti possint effingere simulacra; ast ubi sensu vivido, perpetuo, & constanti res ab hominibus etiam diversis semper eodem modo percipiuntur, ubi effectus sunt permanentes, & perseverant, fieri non potest, quin res eo modo contingant, ut percipiuntur: alias dicendum esset, Deum sanctis hominibus, quibus Angeli apparuere sub humana specie, perpetuo illusisse, quod est absurdum. Deinde, cum Christus Dominus non alia via resurrectionem suam Apostolis manifestaverit, quam præbendo *seipsum vivum in multis argumentis per dies* 40 *apparens*

rens eis, *& loquens de regno Dei*, *& convescens &c.*, sequeretur, Christi resurrectionem non satis perspicue fuisse a Christo Domino manifestatam; ergo &c.

Quod spectat ad modum, quo Angeli sunt in loco, non una est ea de re Philosophorum & Scholasticorum sententia. Quidam putant, spiritalem substantiam nullo modo esse in loco: existimant enim, locum sine spatio percipi non posse, neq. spatium sine extensione. Alii docent, Angelos esse in loco, non quod ab eo ambiri illos putent & circumscribi, quod corporibus convenit, sed quod ab eo definiantur, hoc est certo & definito loco præsentes fiant. Quod dupliciter fieri potest ex du-Hamelio: 1 per indistantiam, quomodo una res est, ubi est altera, 2. per applicationem seu contactum, quo pacto una res alteri applicatur, eamque tangit. Sit ergo

Propositio. Angeli non sunt in loco per extensionem, ut corpora.

Prob. I. ex PP. Aug. l. 8 de Genes. ad lit. 18 ait: *Necesse est esse partes iis, quæ in locis sunt*. Nyssenus in 1 contra Eun., Dydimus de Sp. S., Nemesius, aliique negant, Angelos esse in loco, cum id sit affectio rei corporeæ. Et Boetius ait, incorporalia in loco non esse. Prob. II. ratione. Corpora enim ita sunt in loco, ut eorum partes spatium repleant, & dimensionibus loci respondeant; sed hoc repugnat spiritali substantiæ; ergo &c.

Propositio II. Angeli sunt definito loco præsentes.

Prob. I. II. Petr. 2. habetur, Deum Angelos peccantes *in tartarum tradidisse cruciandos*. Apoc. 12. 8: *Neque locus inventus est eorum amplius in cœlo*; ergo &c. Prob. II. ex PP. August. de Agon. Chr. 3 ait, *non in summo cœlo habitare diabolum, unde lapsum credimus*. Damasc. 2 de Fid, Orth. 3 ait, *Angeli, quando sunt in cœlo, non sunt in terra*, & vicissim, Prob. III. ratione Theodoreti q. 3 in Genes.: Divinitas ubique est, quia est infinita; ergo Angelus, quia finitus, est in loco.

Propositio III. Angeli sunt in loco per indistantiam, ratione substantiæ, non operationis & virtutis.

Prob. I. argumento Theodoreti q. 3 in Genes. *Quæ cœperunt, finita sunt, & habent circumscriptam substantiam, & ideo loco opus habent: quia ideo divinitas non est in loco, quia non est circumscripta*; ergo &c.

℞. Aliqui, substantiam angelicam finitam esse, idest in sua specie coarctatam, non loco determinatam. Sed contra.

Substantia angelica, cum non sit infinita, est limitata in aliqua *specie*; ergo cum non sit immensa, est aliquo loco terminata: sicut Deus, ex quo sit immensus, omnia loca transcendit. II. Quævis operatio præsentiam supponit; ergo prius percipitur, e. g., Angelum accessisse ad Christum, quam ei ministrasse. III. Dæmones desistunt aliquando à consuetis corporum vexationibus, nec tamen inde recedunt; patiuntur ab igne, non ignem ipsi movent, aut percellunt, & tamen ibi commorantur; ergo &c.

Propositio IV. Angeli sunt in loco per contactum, non sola ratione substantiæ, sed etiam operatione, & virtute, ut docent Thomistæ.

Prob. I. Substantia angelica non tangit seipsa corpora, sed potius penetrat; ergo est in loco per contactum virtute & operatione, non per se. II. Substantia angelica est indifferens ad occupandum majorem aut minorem locum, cumque determinari non possit nisi applicatione virtutis, hæc ratio est, cur Angelus hoc vel illud loci spatium tangat, & impleat. Ita oppositæ Scholasticorum opiniones facile conciliantur. Quare ut solvantur objecta, nota cum Arimin., quod *ad hoc, ut aliquid sit in loco definitive tantum, non requiritur aliquis contactus, sed solum quod ipsum sit illi præsens, & ab eo contineatur*.

Ob. I. Corpora non circumscribuntur, nisi per extensionem, & ignis non comburit, nisi per qualitatem; ergo &c. ℞., neque Angelum tangere, aut movere corpora, nisi per applicationem virtutis, sed hac præcisa esse in loco per indistantiam, quomodo sunt duo corpora, quæ invicem penetrantur.

Ob II. August. de Immort. An. c. 6 ait: *Tota, anima, singulis partibus simul adest, quæ tota simul sentit in singulis*. Et Damasc. *Natura incorporea circumscribitur, ubi & operatur*; ergo &c.

℞. neg. cons. Neque enim Aug., aut Damascenus docent, spiritales substantias operari, ubi sunt, sed quod ubi operantur, ibi sunt; possunt ergo esse, licet non operentur in loco.

Propositio V. Angeli localiter moventur, diversis locis se præsentes sistendo.

Prob. I. Scripturis, ex quibus constat, illos ad homines, variasque regiones appulisse, discedere, egredi, perambulare, ejici, detrudi; ergo &c. Pr. II. ex Chrysost. hom. 3 in ep. ad Hebr., ubi habetur: *Angeli loca mutant, & ad alia pergunt, in quibus non erant*; ergo &c.

Opp.

Opp. Bernardus Serm. 5 in Cant. ait, *de loco in locum transire non est, nisi corporum*; ergo &c. ℟. dist. ant *Transire* proprie, conc., improprie, neg. Duplex est ergo species motus localis: prior, dum mobile variis partibus locorum propria extensione respondet, secunda, dum diversis locis se præsentem sistit spiritus, & illa quidem rerum corporearum est propria, ut ait Bernardus, hæc etiam spirituum. Nam, ut idem Bern. ait serm. 78 in Cant., *Angelus non absque motu operatur, tam locali, quam temporali*.

Quæres: num idem Angelus possit esse in pluribus locis, aut in uno loco plures Angeli? ℟. negative quoad primam partem; nam ex Damasc. l. 1 c. 8: *Non potest Angelus secundum idem in diversis locis operari*. Quoad alteram vero, si quæstio est de existentia in loco per indistantiam, ac præsentiam. constat, plures Angelos posse in eodem spatio etiam minimo contineri, ut docent Richardus, Ariminensis &c. Si vero loquamur de existentia in loco per contactum, & applicationem virtutis, dicimus, multos Angelos posse uno loco consistere, si aliqua ex parte agant, non vero si sint adæquati perfectique motores.

CAPUT VII.

De gratia Angelorum.

Gratia Dei duplex est, actualis nempe, et habitualis: hanc Angelis et Adæ fuisse negatam docuere Ægidius, Alensis, Bonaventura, aliique. Falluntur tamen, qui putant etiam actualem gratiam, sive adjutorium *sine quo* Angelis et Adæ denegasse Ægidium Romanum. Nam dist. 29 art. 2 docet, hominem *non esse conditum in puris naturalibus, habuit ergo aliquod donum gratuitum superadditum naturæ*; sed per Ægidium originalis justitia gratia est; ergo &c.

Propositio I. Angelus in prima sui conditione habuit actualem gratiam, sive adjutorium *sine quo* (1).

(1) Prædeterminantis gratiæ adjutorio Angelos sanctos non indiguisse ad perseverandum l. 4 monstratum est. Ubi etiam adversariorum objecta diluimus. Unum restat, quod cl. Chignolius *decretorium* appellat. Est autem celeberrimus Aug. locus in illud Ps. 32: *Verbo Domini &c.*, ubi ait S. D., *Angelos, non a se sibi firmitatem tribuisse: non enim habuerunt aliquid a se, tamquam supplementum, quod non a Domino perceperint; spiritu enim oris* ejus

Prob. ex Aug. l. de Corr. & Gr. 11, ubi ait: *Si hoc adjutorium Angelo, vel homini defuisset, non utique sua culpa cecidisset*. Et l. 11 de C. D. *Simul ut facti sunt, lux facti sunt, non tantum creati, sed etiam illuminati*. L. 12 c. 9 ait: *Voluntatem bonam in solo desiderio remansuram, nisi ex se ipso faceret implendo meliorem*. Ex quibus sic arguitur. Adjutorium, *sine quo* Angeli sua culpa non cecidissent, quo lux facti sunt, quo fieri poterant meliores, est supernaturalis gratia, saltem actualis: atqui Angeli primitus hoc adjutorio, hac luce, & bona voluntate ex Augustino donati sunt; ergo &c. Ex quibus infertur, Angelos naturæ viribus non potuisse ad primam actualem gratiam sese disponere, potuisse tamen per actualem ad habitualem, per quam Angeli sancti ad plenitudinem beatitudinis pervenere.

Propositio II. Angelos in sui conditione habituali gratia donatos fuisse probabile est, non tamen de fide.

Prob. prima pars ex Augustino l. 12 de C. D. 9, ubi ait: *eos cum bona voluntate, idest cum amore casto creavit, simul eis condens naturam, & largiens gratiam. Unde sine bona voluntate nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est.* Addit Angelos, qui in ea steterunt, pervenisse ad beatitudinis plenitudinem, quam l. de Corr. 11 *debitam mercedem hujus mansionis* appellat; sed hæc merces non actuali, sed habituali gratiæ rependitur; ergo, si Angeli sancti nunquam fuerunt sine bona voluntate, nunquam habitu caritatis carue-

ejus non pars, sed omnis virtus eorum: sed si Angeli sancti solo adjutorio versatili stetissent, *a se sibi propriam firmitatem* tribuissent per liberum arbitrium, suoque consensu *a se, non a Domino supplementum habuissent*, *pars* denique, non *omnis eorum virtus* a Deo esset; ergo &c. R. neg. min. Angeli enim a Deo receperunt cum esse, tum bene esse, proindeque sanum arbitrium, bonam voluntatem, atque adjutorium, *sine quo* in accepta justitia stare omnino non potuissent. Recte ergo ait S. D., nec sibi *firmitatem tribuisse* quam Dei adjutorio habuere, *sine quo* permanere non possent, nec aliquod *ex se supplementum* habuisse, quod non a Domino perceperint, cum ipsum integrum arbitrium per quod eos stetisse ait S. D., non a se, sed a Domino una cum gratia obtinuerint, nec partem, sed omnem eorum virtutem Deo referendam, cum nihil in iis boni esset, quod *desursum* non esset, *descendens a Patre luminum*. Hac itaque via Augustini locum, quem nobis *expendendum, & cum opinione nostra conciliandum* proponit Chisnolius, facile conciliamus, & objectum, *quod nulla exceptione elidi posse* confidenter pronuntiat, nullo negotio exsufflamus.

ruere. Deinde hæc bona voluntas dicitur ibidem ab Augustino *caritas Dei diffusa per Spiritum sanctum*; sed hæc est gratia habitualis; ergo castus amor non est rectitudo mere naturalis, sed vera, ac propria gratia sanctificans. Recte ergo Vives in hunc locum ait, S. P. Augustinum aperte docere, *Angelos creatos esse in gratia gratum faciente*, *quod idem ait l. de Corr. & gr.*

Prob. II. ex aliis Patribus, & Scripturis. Basilius in Ps. 32 ait: *angelis sanctificationem impendit Spiritus sanctus*. Damasc. 2 de Fid. Orth. *eos per Spiritus sancti sanctificationem omnis perfectionis numeros accepisse*. Hier. in Ol. ait, *ipsos in magna pinguedine Spiritus sancti creatos esse*. Ezech. de dæmone ait, *tu signaculum similitudinis perfectus decore*. Hinc Gregorius Magnus 32 Mor. 18 inquit: *quid doni non habuit, si signaculum Dei fuit?*

Prob. III. ratione. Angeli creati sunt propter beatitudinem; atqui gratia sanctificans est veluti semen beatitudinis; ergo &c.

Prob. secunda pars. Nam oppositum docent, salva fide, Magister, Scotus, Richardus, Ægidius &c. Et Estiùs ait, *nihil esse in hac quæstione periculi*, Deinde, qui præter naturæ dona admittunt etiam gratiam actualem, & amorem castum, ut Ægidiani, ad Augustini loca respondere possunt, bonam voluntatem, & casti amoris actum esse a gratia actuali, non habituali, quam promereri debebant stando in bona voluntate. Hinc Ægidius caritatem habitualem ad sanctos angelos, non ad malos extendit, quæ actualis gratia in eis fuit *semen vitæ æternæ*, *signaculum similitudinis* &c. ob rationis rectitudinem, *justitia*, *& sanctitas* non perfecta, sed inchoata, quæ sita est in perfectione gratiæ actualis. Hæc Ægidiani, quorum sententia, salva fide, teneri potest.

Ob. I. Job. 4, ubi vulgata legit, *in angelis suis reperit pravitatem*, hebræus habet, *non posuit lucem*; ergo angeli non habuere primitus gratiæ lucem. II. S. P. l. 2 de Gen. ad l. ait, naturam angelicam primo *informiter* creatam, inde *formatam esse*, *lucemque* appellatam; ergo &c. III. Greg. 32 Mor. 18 ait, dæmonem creatum esse cum capacitate, non autem cum ornamento caritatis. IV. Joannes Papa ait, *dolet diabolùs caritatem, quam nequivit habere*; ergo &c. V. Gratia est medium inter naturam, & gloriam, sicut ergo angeli non habuere primitus cum natura gloriam, ita nec gratiam.

℞. ad I. neg. conf. Nam admissa etiam hebraica lectione (licet תהלה , *Tahalah* , lucem pariter stultitiamque significet) ita potest exponi : *angelis non revelavit abscondita consilii sui*. Nam Chaldæus vertit, *prophetis non credet arcana*. Ad II. dist. ant. Et Augustinus loquitur de proprietate naturæ, conc., temporis, neg. Nam l. 11 de C. D. 11 ait, *simul, ut facti sunt, lux* facti sunt, & l. 12. 9, *simul in eis condens naturam, & largiens gratiam* , vel *informes* dixit Angelos relate ad plenitudinem beatitatis, quam postea habuere . Ad III. dist. ant. Cum *capacitate* caritatis consummatæ, conc., gratiæ sanctificantis, neg. Comparat enim Angelos lapidi pretioso, qui potest repleri auro, idest perfici in caritate. Ad IV. dist. conf. *Nequivit habere* , hoc est *obtinere*, neg. Obtinuit enim, sed eam deseruit. Ad V. neg. conf. Gloria enim finis est , & confertur ut merces ; ergo naturam, meritumque consequitur.

C a p u t VIII.

De Angelorum beatitudine.

Censent nonnulli, Augustini locum de Corr. 10, ubi ait, diabolum beatum fuisse antequam caderet, de naturali beatitudine esse accipiendum, quæ ex D. Th. qu. 62 art. 1 est *ultima perfectio , quam rationalis creatura virtute naturæ assequi potest*, cum supernaturalis beatitudo sit *omnium bonorum aggregatio, quibus creatura rationalis perficitur, & plenissima expletur felicitate*. In ea ergo tres dotes sunt : 1 quod beati sint recti per gratiam. 2 quod absque molestia præsenti bono fruantur. 3 quod summo bono tanta charitatis plenitudine adhærent, ut sciant se non amplius esse casuros. De his tribus agit S. P. l. 11 de C. D. 12, & de Corr. c. 10. His notatis, sit

Propositio I. S. P. Aug. nusquam asseruit, Angelos conditos esse beatos plenitudine beatitatis.

Prob. S. P. loco citato ait : *hanc plenitudinem beatitudinis non habebant, sed quia nesciebant suam futuram miseriam, minore, sed tamen beatitudine fruebantur* . De Corr. c. 10. *Erat quod eorum adderetur beatitudini, si in veritate stetissent , donec summæ beatitudinis plenitudinem tamquam præmium permansionis acciperent, idest , ut magna per Spiritum sanctum data abundantia caritatis, cadere ulterius non possent, & hoc certissime nossent*. Ex his ita argues . Plena beatitudo exigit, ut quis cadere ulterius non possit , idque cer-

certissime sciat; atqui S. P. hanc beatitudinem nusquam angelis tribuit, cum primitus creati sunt; ergo &c.

Dices. S. P. Aug. distinguit *vespere*, *&* *mane* ad Genes. 1 juxta diversam cognitionem angelorum, ubi *mane* est cognitio rerum in Verbo; sed hæc cognitio habetur in patria; ergo &c.

℞. neg. min. Nam cognitio matutina est contemplatio creaturæ relata in Deum; ergo præcedit ordine caussalitatis plenitudinem beatitudinis, qua angeli in Deo creaturas ipsas absque peccandi periculo percepere. I. enim creavit Deus angelum *lucem*, idest sapientia ornatum, qua res omnes ut infra se positas in se ipso respiceret, & hæc cognitio est *vespertina*, quia *decoloratior est*, *quam cum in Dei sapientia cognoscitur*, *velut in arte*, *qua facta est*, ait S. P. 11. de C. D. 7. II. Angeli creaturam, quam in se factam vident, referunt in Deum, & in eo delectantur, & ita illucescit, & habetur cognitio matutina, qua Deo adhærent; ergo in cognitione Angelorum malorum, qui ad Dei laudem conversi non sunt, locum non habet matutina cognitio. In sanctis angelis autem, qui Deo sunt delectati, continuo factus est mane ob rectum ordinem caritatis, cui ut merces data est scientiæ plenitudo, & plena felicitas.

Propositio II. S. P. Aug. Angelis tribuit etiam supernaturalem beatitudinem inchoatam, prout gratiam, & sanctam delectationem comprehendit.

Prob. I. S. P. Aug. de Corr. 10 ait, malos Angelos miseros esse factos, quia *refugientes bonitatem*, *qua beati fuerant*, *non potuerunt ejus effugere judicium*: atqui hæc bonitas est ipsa originalis justitia, sive ea sit gratia actualis, sive habitualis; ergo &c. II. Docet ibi S. P., Angelos in ea perseverantes plenitudinem beatitudinis meruisse; atqui naturalis perfectio hanc plenitudinem mereri nequit; ergo &c. III. Ea beatitudo erat vita, qua innocens creatura Deo fruebatur caritate *ex corde puro*, *&* *fide non ficta*, *cum spe futuræ commutationis*, ut ait S. P. 14 de C. D. 26; ergo Deus, præter naturam rectam, supernaturalia beneficia iis contulit, *condens naturam*, *&* *largiens gratiam*; atqui beatitudo, quæ gratiæ dona complectitur, est supernaturalis inchoata; ergo &c. Hinc S. P. 11 de C. D. 9 ait, Angelos nunquam fuisse peregrinatos, & Basilius, & Gregorius in accepta beatitudine perseverasse, quia lucem, & caritatem initio receptam merito permansionis servarent. Quo sensu ait Vives Comm. in c. 9 de C. D., *Angelos sanctos semper fuis-*

fuisse in patria, *& faciem Patris vidisse*, ideſt inchoata; non completa beatitudine. Ait enim ibi, *angelos fuisse quodammodo beatos*; ergo non complete.

Propositio III. Angeli etiam naturalem beatitudinem accepere.

Prob. ratione D. Thomæ. Naturalis beatitudo eſt ultima perfectio, quam quis poteſt habere: ſed Angelus conditus eſt perfectiſſimus; ergo &c. Prob. min. Hæc naturalis perfectio eſt perfecta Dei contemplatio ut auctoris naturæ, & rectitudo naturalis dilectionis; ſed hæc omnia Angeli ab initio habuere; ergo &c.

Inſt. Rectus amoris ordo in angelis fuit ex gratia, non ex natura; ergo &c. ℟. diſt. ant. Prout eſt rectitudo ſpecialis, qua Angeli ad plenitudinem gloriæ ex merito pervenere, conc., prout eſt non inclinatio perverſa, & natura a Deo condita ſine vitio, neg. Hæc enim ad naturæ ordinem ſpectat.

Ob. I. cum Vaſqueſio. Angeli primitus non erant de ſua beatitudine ſecuri; ergo nec beati.

℟. I. diſt. ant. Non erant ſecuri, & tamen contenti eo quod eorum ſors in manu ſua eſſet, conc., ſecus, neg. ℟. II. cum Salmantic. diſt. ant. Et hæc plena ſecuritas ſpectat ad conſumatam beatitudinem, quæ merces fuit perſeverantiæ angelorum, conc., ad beatitudinem naturalem, neg. Perennitas enim, & incommutabilis boni poſſeſſio ſummum beneficium gratiæ eſt, non defectibilis naturæ proprietas: nec inde ſequitur, etiam diabolum, in quo naturæ dona adhuc perſeverant, beatum eſſe: nam diabolo ex mala voluntate vitium acceſſit, & inclinatio ad malum, tum etiam deſperatio, horrendumque ſupplicium.

Ob. II. Beatitudo eſt terminus perfectionis; ergo, ſi angeli fuiſſent beati, fuiſſent in termino. ℟. diſt. ant. Eſt terminus *ſimpliciter*, quo tollitur libertas ad meritum, neg., *ſecundum quid*, itaut, præter eam beatitatem, poſſint Angeli aliam ex gratia nanciſci, concedo.

Ob. III. Major perfectio eſt, poſſe per ſe beatitudinem conſequi, quam gratis a Deo habere; ergo Angeli, utpote perfectiſſimi, cum ea creati ſunt. ℟. neg. ant. Major enim perfectio eſt beatitudinem ſine merito comparare; nam perfectiſſima Dei beatitudo ſine merito eſt.

Ca-

CAPUT IX.

De merito, atque de lapsu Angelorum.

NOt. I. Bonam volantatem, qua Angeli sancti steterunt, ex Dei gratia, malam vero, qua dæmones cecidere, ex arbitrio fuisse contra Pelagianos, & Manichæos docent theologi omnes; at de tempore non conveniunt. Quidam inter eorum creationem, ac terminum duo instantia temporis, alii plura constituunt. Scotus, Arim., Vasquesius &c. censent, in primo instanti Angelos mereri, & peccare potuisse: ac de merito convenit, de peccato vero negat S. Thomas.

Not. II. Ex Aug. doctrina c. 1, & 7 hujus diss. ostendimus, Angelos 1 a Deo creatos esse *lucem*; nempe cum ingenitis ideis, cum bona voluntate, & actuali adjutorio, *sine quo* stare non possent: 2 se se convertisse ad contemplandam sui, & aliarum rerum excellentiam in propria natura, quæ est *vespertina* cognitio: 3 sanctos Angelos in Dei laudem surrexisse, & factum in eis *mane*, malos in se delectatos, & tenebras evasisse: ac illis plenam beatitudinem, his accessisse supplicium; sicque inter lucem, tenebrasque divisum est. Hæc autem *non secundum temporis moras, sicut sunt dies isti*, facta esse ait S. P. Aug. l. 4 de Gen. ad l. 32, *sed secundum potentiam spiritalem mentis angelicæ*, qua sine temporis intervallo fit & dies, & vespera, & mane.

Not. III. Licet hæc in puncto fiant, est tamen in iis ordo *caussalitatis*, quo una cognitio aliam præcedit: nam ut ait S. P. ibidem, *etiamsi nulla hic sint intervalla, præcessit tamen ratio condendæ creaturæ in verbo Dei*, qui *cum dixit: fiat lux, secuta est ipsa lux, qua angelica mens formata est*. Et c. 34 explanat, quomodo unico instanti procedat Angelus de *vespertina* in *matutinam* cognitionem, exemplo solis, quem unico ictu oculus videt, licet illum adire nequeat, nisi immensum aeris spatium percurrat. Sit ergo

PROPOSITIO I. Angeli peccavere, & meruere initio temporis.

Prob. I. Angeli haud mora fuere simul dies & lux, & simul habuere *vesperam* & *mane*: atqui *vespera* est creaturarum contemplatio, *mane* est relatio amoris in Deum; ergo sine mora se se cognovere, et per arbitrium Angeli sancti in Deum ordinati sunt, mali se ipsis delectati. Maj. est Aug. l. de Gen. ad lit. 32, Min. est ejusdem l. 11 de C. D. 7. II.

7. II. Ut Angelus de una in aliam cogitationem, et inde in actum caritatis erumpat, non eget tempore, ut nos hac mole gravati. Sed ut oculus solem videt, tametsi longe dissitum, ita ille uno ictu a mentis contemplatione ad Dei amorem transcendit; ergo eodem creationis puncto mereri poterant Angeli & demereri. III. Angeli in primo instanti habuere cognitionem, libertatem, & gratiam, & omnia ad meritum, aut demeritum requisita; ergo in primo instanti potuerunt mereri, vel demereri. Ita Arim., & Scotus.

Prob. II. exemplo Christi. Is enim in primo suæ conceptionis instanti meruit, licet peccare non posset, quia cum esset homo Deus, etiam Dei visione fruebatur: sed Angeli in eo primo instanti Dei visione non fruebantur; ergo & mereri, & peccare potuere. Nec dicas, Christum meruisse tantum post primum instans; nam hæc responsio falsa est, & PP. adversatur. Quod addunt Thomistæ, non eodem modo de merito, ac de peccato loquendum, quia illud a Deo est, hoc autem a libero arbitrio, nihil probat. Nam, licet meritum a Deo sit, requiritur tamen indifferentia ad utrumlibet; ergo si liberum arbitrium potest in primo instanti mereri, poterit etiam indifferenter se ad malum determinare, & peccare. Secundo, ad meritum, vel demeritum nulla requiritur temporis mora, sed sufficit electio indifferens; ergo Angelorum voluntas statim ac producta est, libere se se convertit in Deum, & libere meruit; sicuti dæmonum voluntas in se delectata est, & libere peccavit.

PROPOSITIO II. Angeli in primo instanti angelico non potuerunt mereri, vel demereri.

Prob. ex Aug., qui l. 4 de Gen. ad lit. 31 ait, quod si loquamur de ordine caussarum, *non fuerunt simul omnia, & dies, & vespera, & mane; sed singillatim per ordinem*. Et c. 32 hunc ordinem exponens ait, quod 1 præcessit ratio condendæ creaturæ; 2 Angeli in sua natura creati sunt; 3 se noverunt; 4 quidam in Dei laudem conversi, quidam in se delectati sunt; ergo si loquamur de tali caussarum ordine, in primo instanti Angeli nec mereri, nec operari potuere. Deinde, antequam bene aut male agerent, præcessit caussalitate, & ordine creatio eorum substantiæ rerum notitia, originali sanctitate & gratia exornatæ. Non potest enim bonum diligi, nisi præcedat cognitio, quam præcedit res cognoscenda; ergo in primo creationis instanti nulla fuit Angelis libere agendi facultas. Ex quibus constat, pluribus in-

instantibus Angelicis unico temporis puncto respondentibus illorum spirituum salutem, ac perditonem esse confectam. I. Instans est *creationis*, quo *lux* facti sunt, idest cum bona voluntate, justitia, & adjutorio *sine quo*. II. Instans est *meriti*, quo boni in Deo, mali in se ipsis delectati sunt. III. *Retributionis*, quo illi caritatis abundantiam, & plenitudinem beatitudinis recepere, isti in gehennam detrusi sunt. Admittit etiam hæc instantia D. Th. qu. 62 art. 5, Scotus, & omnes pene recentiores.

Ob. I. Ex I. prop. sequitur 1, angelorum malitiam esse Deo tribuendam; ergo falsa est. Prob. ant. Hæc enim malitia incipit cum esse Angeli; ergo est illi a Deo, a quo habet esse. 2 Sequitur, eodem puncto in iis fuisse *vespertinam* cognitionem in creaturis, & *matutinam*, qua se converterunt in Deum; ergo &c. 3 Falsum esse primam voluntatem non esse, nisi a Deo.

℟. neg. ant. Ad prob. neg. ant. Angeli enim omnes a Deo creati sunt recti, & cum gratia stare potuissent, si voluissent; ergo malitia non incepit cum esse Angeli, sed in ejus arbitrium refundi debet, quod sine mora flecti potuit ad utrumque; licet ordine caussalitatis creatio illuminationem, hæc voluntatis effectum præcedat. Hinc S. P. de hoc ordine loquens, ait: *Et illud, quod ab initio diabolus peccat, non ab initio, ex quo creatus est, peccare putandus est, sed ab initio peccati, quod ab ipsius superbia cœperit esse peccatum*. Nam ante peccatum præcedit natura, quam etiam in infimis bestiolis constituit Deus; ergo *initium ejus figmentum est Domini*. Ad II. dist. ant. Eodem puncto temporis, conc., *caussalitatis*, atque ordinis, neg. Solutio patet ex dictis. Ad III. neg. ant. Priusquam enim voluntas eligat bonum particulare, determinatur a Deo ad bonum in communi, & hoc prius est caussa, non tempore.

Ob. II. contra II. prop. S. P. Aug. 11 de C. D. 13 ait, non sentire cum Manichæis, qui dicit, diabolum ab initio peccare; ergo potuit in primo operationis instanti demereri, nec tamen culpa esset Deo imputanda. 2. Ad meritum non requiritur suspensio actus, sed sufficit potentia ad oppositum; sed hæc fuit in Angelis in prima operatione; ergo &c. 3 Actus primus per gratiam in nobis excitatus est meritorius; ergo & prima operatio angelica.

℟. neg. conf. Jure enim ait S. P., non sentire cum Manichæis, qui dicit, diabolum ab initio propria voluntate peccasse; quod enim malum est, & voluntarium, non est na-

naturale, sed liberum, Sentiret tamen cum Manichæis, qui diceret, inclinationem, cum qua Deus naturam angelicam condidit, ejusque voluntatis deliberationem præcedit, fuisse natura malam: hoc enim est facere diabolum natura malum, non voluntate. Ad II. dist. maj. Non requiritur suspensio, sed præcedit præmotio ad bonum in communi caussalitatis ordine, conc., secus, nego. Cognitio enim matutina, qua fertur Angelus in Deum, vespertinam subsequitur, qua res in se ipsis agnovit. Ad III. retorqueo argumentum. Nam actum a gratia excitatum, utpote meritorium & deliberatum, antecedit gratia actualis, quæ est actus indeliberatus; ergo actum deliberatum angelorum præcessit caussalitate inspiratio.

C A P U T X.

De Angelorum culpa.

Angelorum sanctorum merita desertorum culpa subsequitur. Horum dux fuit *Satanas* ex hebraica voce שטן, *Satan*, quæ *hostem* significat. Dicitur etiam græce Διάβολος, *diabolus*, & Δαίμων, *dæmon*, idest *calumniator*, & *sciens*. Hunc autem esse aliis spiritibus nobiliorem, tum ejus culpam, & locum supplicii ostendemus. Sit ergo

Propositio I. Verisimile est Satanam fuisse aliis spiritibus nobiliorem.

Prob. I. Scripturis. Ezech. 28 Satanas princeps Tyri appellatur, quod licet de Itobalo, aut alio Tyriorum Rege fortissimo dici possit litteraliter, allegorice tamen Satanam designat, *quia erat eminentissimus Angelorum, & Archangelus omnium sapientissimus*, ut ait Tertull. l. 2 contra Marc.; ergo Satanas fuit aliis nobilior. Prob. II. ex PP. Greg. 4 Mor. 13 ait: *Apostata Angelus ita conditus, ut Angelorum legionibus emineret, superbiendo succubuit*. Bern. serm. de Adv. *Superbia*, ait, *Angelorum principem in diabolum commutavit*; ergo Satanas fuit omnium nobilior.

Dices: Ezech. 28 Diabolus dicitur *Cherub*: sed is est Seraphinis inferior; ergo &c. II. S. P. l. 2 de Gen. ad lit. 17 duo Angelorum genera distinguit, unum supercœlestium, secundum aereorum, quibus Satan præest; ergo &c.

℞. dist. maj. Dicitur *Cherub* dignitate, conc., persona, neg. Nam Rex Tyri, qui Satanam designat, hebraice *Cherub*, *unctus*, dicitur, hoc est *princeps illustris*; Satanas vero

ro *eminentissimus Angelorum*. ℞. II., in Scripturis, quæ sunt de diabolo ac membris ejus, non omnia capiti congruere. Sic quæ de Rege Babiloniæ, & de Satana dicuntur Is. 14, non omnia conveniunt diabolo. Ad II. dist. ant. Et S. P. loquitur in propria sententia, neg., in aliena, conc. Ait enim, *asserant hæc duo genera qui potuerint, mihi unde asseram, non occurrit*.

Propositio II. Peccatum Angelorum malorum fuit superbia.

Prob. I. ex Script. Tob. 4: *In ipsa*, (superbia) *initium sumpsit omnis perditio*. Is. 14. *Detracta est ad inferos superbia tua*. Ezech. 17. *Elevatum est cor tuum in decore tuo*. I. ad Tim. 3. *Ne in superbiam elatus, incidat in judicium diaboli*. Prob. II. ex PP. Aug. l. 11 de Gen. ad l. 23 ait: *se a luce veritatis avertit superbia tumidus*. Eadem habent Athanasius, Cyr., aliique. Prob. III. ratione. I. Angelus peccando ad res corporeas, quibus non capitur, conversus non est; ergo ad seipsum. II. Ad superbiam pronior est spiritus, quia nullum sibi majorem patitur, aut æqualem, ut ait Damasc.; ergo &c.

Propositio I. Non omnes dæmones in abyssum dejecti sunt, sed plures in aere versantur.

Prob. I. Scripturis. Ap. ad Eph. 6 ait: nobis esse colluctationem *adversus mundi rectores tenebrarum harum*. Ad quæ verba ait Hieron. *Hæc omnium doctorum opinio est, quod aer iste plenus sit contrariis fortitudinibus*. Et c. 2 ait Ap., Dæmonem esse *principem potestatis aeris hujus*. Luc. 8 Dæmones Christum *rogabant, ne imperaret illis, ut in abyssum irent*. Prob. II. ex PP. Aug. 8 de C. D. 2 ait, *esse spiritus nocendi cupidissimos, qui in hoc aere habitant*. Adde Tertullianum de Apol. 22, Lactantium 1 de Inst. 6, Chrysostomum de hom. 2, Fulgentium l. 1 de Trin. 8, aliosque.

Prob. III. Hebræorum, ac Philosophorum consensu. Illorum vetustissima traditio est in libro *Aboth*, & in eo, qui dicitur *Cedrus Libani*, & alibi apud Grotium. Platonici dæmones *in aere oberrantes*, & ἀέριον γένος, *aerum genus*, dixere. Poetæ denique *in hoc aere totam illam inferiorum deorum fabulam constituernnt*, ait Vives in 22 de C. D. Quod ergo dicitur 2 Pet. 2, & Judæ 6, Deum rebelles Angelos *in tartarum tradidisse cruciandos*, aut *sub caligine reservasse*, de aere accipi debet, qui relate ad cœlum splendidissimum jure dicitur tartarum, abyssus, caligo &c. Ita Aug., Greg. &c.

Ob. I.

Ob. I. contra II. Prop. Angelorum culpa fuit cum mulieribus concubitus; ergo non fuit superbia. Prob. ant. ex 6 ad Gen. *Videntes Filii Dei filias hominum :* sed Filii Dei sunt Angeli, ut exponunt PP. Clem. Alex., Athenagoras, Tertull. &c., & habet versio LXX.; ergo &c.

℟. neg. ant. Ad prob. neg. min. Nam *filii Dei* sunt filii Patriarcharum, ut ostendimus c. 2 diss. 1 hujus lib., sed, dato etiam dæmones incubos cum mulieribus iniisse connubia, ut sentire videtur S. P. Aug. 15 de C. D. 23; certum est, peccatum Angelorum præcessisse Adæ peccatum, quod invidia diaboli introivit in mundum: sed Adam non cognovit uxorem, nisi post lapsum; ergo &c.

Ob. II. Irenæus, Cyprianus, Nyss., & S. P. docent, Angelorum culpam fuisse invidiam; ergo &c. ℟. dist. ant. Ut effectum, conc., ut caussam, neg. Filia enim superbiæ invidia est; *amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quia ei coæquantur, vel superioribus, quod non coæquantur: superbiendo ergo invidus, non invidendo quisque superbus est*, ut ait S. P. 11 de C. D. 14.

Ob. III. Scotistæ. Diaboli culpa fuit spiritualis luxuria; ergo non fuit superbia. Prob. ant. Diligere enim seipsum, aut alium inordinato amore, luxuria est, non superbia; atqui diabolus non super alios se extulit, sed de sua excellentia delectatus est; ergo &c. ℟. neg. ant. Ad prob. dist. maj. Diligere inordinato amore carnali, conc., secus, neg. Inordinatus enim amor cuique peccato communis est, & ex varietate objecti varias nequitiæ species constituit: si sit amor cibi, gula est, si laudis, ambitio, si propriæ excellentiæ, superbia; ergo solus amor carnalis voluptatis luxuria est.

Quæres, in quo sita sit hæc malorum Angelorum superbia?

℟. Scotus, & Vasquez censent, in eo superbiam Diaboli sitam esse, quod concupierit esse Deo similis conditionate, nempe si fieri posset: Valentia, noluisse diabolum Deo subjici in ministerio, nec aliorum Angelorum lege teneri, sed esse sui juris. Idem sentire videntur S. P. in Ps. 70, Greg. 34. Moral. & Anselmus. Alii cum D. Thom. & Ægidio censent, voluisse diabolum beatitudinem supernaturalem naturæ viribus assequi: alii divinos honores affectasse. Ex quibus constat, diabolum superbia tumidum propriæ potestatis delectatione fuisse corruptum, ut ait S. P. 11 de Gen. ad l. 23, neque ex propriæ naturæ contemplatione surrexisse in Dei laudem, ut Angeli sancti, adeoque ultimum finem in se ipso statuisse.

qua-

quasi sibi sufficeret *ad beatam vitam*, ait S. P. l. 22 de C. D. c. 1. Constat etiam, diabolum peccare potuisse, licet esset particeps lucis. Nam in se delectatus non surrexit in Dei laudem; ergo non errore mentis, sed depravata voluntate peccavit.

Caput XI.

De pœna peccati Angelorum.

NOt. Peccato finitimam pœnam esse, vel ex eo constat, quod Deus O. M. *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos* ultricibus flammis. De hoc igne quæri solet, an sit materialis, & corporeus? an etiam æternus futurus sit? Ac prima quidem adiaphora quæstio est, quæ, licet communiter a catholicis, uno excepto Catharino, affirmative teneatur, imo & ab aliquibus novatorum, non tamen de fide est. Altera vero catholicum dogma est contra Origenem, qui ex Epiphanio (*a*), & Hieronymo (*b*) negavit, pœnas demonum esse æternas.

Not. II. Locum inferni, de quo veteres quidam dubitarunt, *sub terra esse, nemo jam ambigit*, ait Hieron. in ep. ad Eph. 14: & S. P. Aug. de inferno spirituali sententiam revocat 2 Retr. 24 dicens, *de inferis magis docere debuisse, quod sub terris sint*. Nam Matth. 11 dicitur: *usque in infernum descendes*. Apoc. 2 in abyssum detrudendus dicitur serpens antiquus, ad Philipp. 2 meminit Apost. *cælestium, terrestrium, & infernorum*, ubi triplex animarum locus describitur.

Propositio I. Ignis, quo dæmones & reprobi torquentur, est æternus.

Prob. I. Scripturis. Is. 66: *Ignis eorum non extinguetur*. Dan. 12: *Evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant semper*. Ubi Hebræus legit *in opprobrium sempiternum*, Græcus *in convitium æternum*. Matth. 24. *Discedite maledicti in ignem æternum ... & ibunt hi in supplicium æternum*. II. ad Thess. 1: *pœnas dabunt æternas*. Apoc. 2: *Cruciabuntur die ac nocte, in sæcula sæculorum*; ergo &c.

℞. I. Origeniani, reproborum supplicium *diu* duraturum, *non semper*. Nam hebræum עולם, *holam*, & græcum αἰὼν

(a) *Ep. ad Jo. Jeros.* (b) *Ep. 35 ad Pamm.*

αἰὼν sumitur pro sæculo, pro mundo, & diuturna duratione. Verum licet *αἰὼν aliquando æternum, aliquando sæculum significet*, ut ait S. P. contra Prisc. 5, *tamen quod ex hoc nomine appellatur αἰώνιον, nec ipsi Græci solent intelligere, nisi id, quod non habet finem*. II. Ita ignis est æternus, ut nunquam extinguatur; ergo *si non extinguetur, pœna sine fine prædicta est*, ait ibi S. P. 3. Dan. 3, & Matth. 25 sicuti æternum dicitur impiorum supplicium, ita & vita bonorum: atqui hæc per Origenem interminabilis est; ergo & illud. IV. Si ignis inferni haberet finem, posset Epulo ad sortem Lazari transmeare; sed hoc Scripturæ adversatur; ergo &c. V. Phrasis Apoc. 20, *in sæcula sæculorum*, apud Hebræos, Græcos, & Latinos omnem finem excludit, ut ait S. P. 21 de C. D. 23; ergo &c.

℞. II., ignem æternum fore, non supplicium. Sed contra est. Ut enim ait S. P. de Fid. & op. 15, *Dominus sententiam suam conclusit dicens: ibunt illi in combustionem æternam; erit ergo combustio æterna, sicut ignis*. Et 21 de C. D. 23: *Hinc supplicium æternum, inde vita æterna; dicere autem vita æterna sine fine erit, supplicium æternum finem habebit, multum absurdum est*.

Prob. II. ex PP. Nam præter Augustinum, Cyprianus, Epiphanius, Ambrosius, aliique apud Grotium docent, impiorum animas non posse post mortem quidpiam emolumenti percipere. Cyprianus tr. 1 ad Demetr. 12 ait, *nullum esse pœnitentiæ locum*. Nazianzenus in Carm. ait: *post hanc vitam omnia esse vinculis adamantinis alligata*. Hieronymus in Matth. 25 ait, *quod & supplicia æterna sint, & vita perpetua*. Fulgentius de Fid. 43: *Firmissime tene, omnes iniquos ituros in combustionem æternam*: & symbolum Athan., *qui mala egerunt, in ignem æternum*; ergo &c.

Prob. III. ratione. Vera felicitas absque æternitate non foret; ergo nec esset impiorum plena miseria, si aliqua eis superesset futuri boni expectatio. Ita S. P. 11 de C. D. 11. Deinde in die judicii hæc pro justis sententia feretur, *percipite regnum*: pro impiis vero: *ite in ignem æternum*: atqui regnum electorum erit æternum; ergo & damnatorum supplicium. Ita S. P. 21 de C. D. 23.

Ob. I. Apost. 1 ad Cor. 3 ait, fideles fore salvandos, *sic tamen quasi per ignem*; ergo &c. Marc. 16., *qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Jo. 6, *qui manducat meam carnem, habet vitam æternam*. Matth. 25: *Possidete regnum: esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c.*: & c. 16: *Da*

pau-

pauperibus, & habebis thesauros in cœlo; ergo fideles, qui corpus Christi manducant, & eleemosynas faciunt, ab inferorum suppliciis aliquando eruentur. II. Impii cruciabuntur, *donec novissimum minutum reddant*, ait Lucas 12. *Quantum glorificavit se, tantum date illis tormentum & luctum* ex Apoc. 18. *Pro mensura peccati erit plagarum modus* ex Deut. 25; ergo reddito quadrante, plagis luctuque soluta pœna, debet cessare cruciatus. III. Ps. 76 habetur: *Numquid in æternum projiciet Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?* Ps. 109, *non in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur*; ergo &c.

℟. dist. ant. Per ignem salvi fient, qui super fundamentum ædificant fœnum &c., ideft qui venialiter peccant, conc., qui fundamentum amittunt, aut graviter peccant, nego. *Quid proderit*, ait Jacobus, *si fidem dicat se quis habere, opera autem non habeat? numquid poterit fides salvare eum? Quousque ergo falluntur, qui de fide mortua sibi vitam æternam pollicentur?* Ita S. P. de Fid. & op. 14. Eodem modo respondetur ad loc. Marci, Joannis, & Matth. Etenim qui *crediderit &c.*, *qui manducaverit &c.*: salvi fient utrique si mandata servaverint, si manserint in Christi corpore per caritatem, & eleemosinam *prius facere incipiant a se ipsis*, ait S. P. 25 de C. D. 27, conc., secus, nego.

Ad II. dist. ant. Et loca illa de mali vicissitudine accipienda sunt, conc., de duratione, neg. *Non propter aquale temporis spatium*, ait ibidem S. D. c. 11, *sed propter vicissitudinem mali, ut qui mala fecerit, mala patiatur*, esse inter culpam, suppliciumque mensuram. Alias injusta lex foret, quæ servum damnat ad vincula, quia transeunte verbo Dominum lacessivit. Fatetur Origenes, Angelos pro unico superbiæ actu plurium sæculorum supplicio puniri. Est etiam in damnatis obstinata in malo voluntas, qua peccando præoptant illicitæ voluptatis perennitatem; ergo æternum supplicium habet etiam aliquam mensuram temporis. Adde locum Luc. 12. de Purgatorio igne accipi posse, vel, si de inferno, τὸ *donec* valet *nunquam*, ut Gen. 8, & Matth. 1. *Non cognovit eam donec peperit &c.*

Ad III. dist. ant. Non projiciet Deus eos, qui resipiscunt, & vasa misericordiæ, conc., *iræ & vindictæ*, neg. *Omnium itaque*, ait S. P. ibidem c. 24, *miseretur vasorum misericordiæ, non omnium hominum*.

Ob. II. Hieronymus Comm. in Is. 66 ad ea verba, *ignis eorum non extinguetur*, ait: *qui volunt supplicia aliquando*

finiri, *his utuntur testimoniis*: *Cum intraverit plenitudo gentium*, *tunc omnis Israel salvus fiet &c.* Sed Hieron. non refellit, imo confirmat Origenistarum opinionem; ergo &c. Ubi nota, S. Doct. hæc edidisse ætate provectum. Hinc ep. ad Gal. ait, *nullam rationabilium creaturarum perire in perpetuum*. II. l. 18 in Is. post cit. verba ait: *Sicut diaboli*, *& omnium negatorum credimus æterna tormenta*; *sic peccatorum christianorum*, *quorum opera igne probanda sunt*, *arbitramur mixtam clementiæ scientiam judicis*, & 1 Dial. contra Pel. ait: *si Origenes diabolo tribuit pœnitentiam*, *quid ad nos*, *qui diabolum dicimus perire perpetuo*, *& christianos salvandos esse post pœnas?* ergo &c. III. In c. 1. Nahum ad illud, *non consurget duplex tribulatio*, censet salvatos esse etiam Sodomæ habitatores, dicens: *ideo ad præsens reddidisse supplicium*, *ne in æternum puniret*; ergo pœnæ damnatorum per Hieronymum non erunt æternæ, si aut fidem servarunt, aut illi temporaliter puniti sint.

℟. dist. min. Non refellit ibi, conc., nullibi, neg. Hieronymus ergo Com. in Is. Origenis sententiam recitat, non refellit. Mos enim est ejus aliorum placita etiam erronea catholicæ sententiæ permiscere. Reapse ea loca ad verbum in Origene extant; ergo a Hieronymo recitantur, non probantur. Cæterum æterna supplicia, non secus ac vitam, expresse fatetur in Matth. 25, & alibi passim. Idem dicendum de Comm. ad Galat.: nam post cit. verba ait, *hucusque Origenes*. Hanc vero germanam esse Hieronymi mentem, constat ex Apol. 1 ad Rufinum, qui ei Origenianos errores objecerat. Ait enim: *ego in comm. ad Eph. sic Origenem secutus sum*, *ut fidei meæ non amitterem veritatem*. Addit, eum non esse culpandum, *qui in uno opere*, *quod edisserit*, *expositiones posuerit plurimorum*. Idem ait de Comm. in ep. ad Gal. in epistola ad S. P. Aug. 75. Etiam in c. 3 Jonæ eos impugnat, qui docebant, diabolum in die judicii pœnitentiam facturum, dicens: *Sed hoc*, *quia Scriptura non dicit*, *& evertit penitus timorem Dei*, *de nostris mentibus abjiciamus*: *& sciamus*, *peccatores mitti in ignem æternum*, *qui paratus est &c.*; *de his dici*: *ignis eorum non extinguetur &c.* Et infra: *si longos post circuitus restitutio fiet*, *quæ differentia erit inter matrem Domini*, *& victimas libidinum? Infinitas ætates congere*: *si finis omnium similis est*, *præteritum omne pro nihilo est*, *quia non quærimus*, *quid fuerimus*, *sed quod semper futuri simus*.

Ad II. dist. cons. Censet salvandos Christianos, qui cum

cum solis venialibus decedunt, conc., cum lethalibus, neg. Loquitur enim ibi S. D. de fidelibus purgandis, *quorum opera igne probanda sunt*: atqui Deus igne probat *electos*, non reprobos, quos plectit, non purgat; ergo &c. Et in dial. c. Pel. ait, *omnes prævaricatores perire perpetuo, Christianos tamen salvandos esse post pœnas, nisi reatu graviorum criminum fuerint inquinati*. Urget ibi Pelagianos, qui ex omni peccato, etiam levi, in sæculo non remisso, putabant æternam consequi damnationem, contra quos ait, *Christianos, si in peccato* (veniali) *præventi fuerint*, salvandos esse post pœnas. Deinde distinguit inter peccatores, & impios, & hos vocat, *qui Dei notitiam non habent, vel transgressione mutarunt*; ergo peccatores intelligit, qui leviter deliquerunt. Addit, in ea sententia solum salvari, *qui nunquam fuit, nec forsitan futurus est*, qui nempe sine culpa veniali decedat; ergo &c.

Ad III. dist. conf. Non erunt æternæ, si pœnituerint, conc., secus, neg. Nam *in fine mundi lugebunt, qui non egerunt dignam pœnitentiam*. Impugnat ergo S. D. Marcionem dicentem, Deum bis sumere de peccatis supplicium. Porro si temporaliter puniti omnes salvantur, non solum Christiani, sed etiam infideles salvantur.

Ob. III. In die judicii sancti pro reprobis intercedent, & veniam impetrabunt; ergo &c. Prob. ant. Nam Gregorii Magni, Theclæ, & D. Nicolai precibus Trajanus, Falconilla, & D. Nicolai patruelis flammas evasit; ergo &c.

℟. neg. maj. Ecclesia enim, ut ait S. P., *ideo pro eis orat, quos habet inimicos., quia tempus est pœnitentiæ fructuosæ*; ergo, ubi pœnitentiæ locus non erit, neque orabunt sancti. Hinc fit, subdit S. P., *ut nunc Ecclesia non oret pro malis Angelis*. Ad prob. neg. ant. Nam Falconillæ, & Trajani fabulæ ex apocrypho Damasceni sermone pro defunctis decerptæ rejiciuntur a Baronio, aliisque: Trajanum namque nefandis criminibus conspurcatum, narrant Dio, & Spartianus. Quæ vero de D. Nicolao aliisque narrantur in actis sanctorum a Metaphraste collectis, antiqua credulitate inserta sunt, nec nugis vacant. Nisi velis, sententiam judicis fuisse suspensam, ut aliquibus ad vitam revocatis datum sit pœnitentiæ spatium, aliis in horam mortis vehemens contritio.

Propositio II. Ignem inferni corporeum esse certum est, non tamen certitudine fidei.

Prob. I. pars Scripturis. Deut. 32: *Ignis accensus est in* fu-

furore meo, *& ardebit usque ad inferni novissima*. Eccl. 21: *Consummatio eorum flamma ignis*. Is. 3, *quis habitabit cum ardoribus sempiternis?* Matth. 25., *discedite in ignem æternum*. Vocatur etiam infernus Matth. 5 *Gehenna ignis*, Apoc. 20. *Stagnum ignis*, Ps. 20. *Clibanum ignis*. Atqui Scripturæ verba, quæ eadem phrasi efferuntur, nisi cum aliis pugnent, sunt proprie & literaliter accipienda, servatis aliis Aug. regulis 3 de Doctr. 10; ergo, cum omnes ferme divinæ literæ, & historiæ ignem in inferis ardere testentur, non figurate, sed proprie ac literaliter accipi debent. Incredibile est enim, judicem in sua sententia tropis uti velle, quibus nullibi in oratione usus est. Deinde eodem igne dæmones comburentur, quo corpora damnatorum; sed is corporeus est; ergo &c. Tandem vox Gehennæ, idest vallis *Hinnon*, & *Tophet*, ubi pueri idolo Moloch incendebantur, & phrasis hebraica *gehennæ ignis*, gehennam ardentem exprimit, ut ait Erasmus; ergo &c.

Prob. II. ex PP. Hieronymus ep. 59 Origenem arguit, quod ignem inferni metaphorice acceperit. Greg. 4 Mor. ait: *ignem gehennæ corpus esse non ambigo*. S. P. 11 de C. D. 10. *Gehenna illa, quod stagnum ignis & sulphuris dictum est*, *corporeus ignis erit*; ergo &c. Mitto alios.

Prob. II. pars. I. Nulla extat Ecclesiæ definitio de igne corporeo, teste Petavio, Vasquesio &c.; ergo &c. II. Græci negantes Purgatorii ignem materialem esse, a Florentina Synodo in communionem recepti sunt, neque hic error cum aliis proscriptus est. III. Catharinus Ambrosium sequitur, qui l. 7 in Luc. ait, *neque ignis*, *neque vermis est corporalis*; ergo ejus sententia, licet minus probabilis, hæretica non est.

Ob. I. contra primam prop. partem. *Vermis* Is. 46 figurate accipitur pro synderesi; ergo et ignis.

℞. I. Licet *vermis* figurate angorem conscientiæ significet, tamen *in inferno vermium innumerabilium genus venenosum* ex Ps. 33 Basilius proprie admittit. Hinc Jud. 16: *dabit ignem*, *& vermes in carnes eorum*, *ut utantur & sentiant usque in sempiternum*.

℞. II. neg. cons. Vermis enim excruciat dilaniando alienæ substantiæ partes; atqui spiritus non habet partes; corpus vero post resurrectionem incorruptibile discerpi non poterit; ergo ibi vermis improprie accipitur. At vero ignem proprie accipiendum esse, satis constat ex supradictis: tum ex nota Tichonii regula, quæ docet, Scripturæ loca, quæ li-

literaliter de uno, figurate de alio pronunciantur, non omnia utrique pariter convenire. Isaias ergo literaliter prænuntiat interitum Antiochi gregalium, mystice judicii diem. Ac illorum corpora vermes vorarunt, oppida consumpsit ignis. Non opus est tamen, ut etiam in damnatis vermis, & ignis literaliter accipiantur, sed proprie accipitur solus ignis, de quo fit repetitio in sententia Judicis, quæ proprie damnatos respicit.

Ob. II. Greg. 15 Mor. 17 ait: *Gehennæ ignis, cum sit incorporeus, nec studio succenditur, nec lignis nutritur, sed durat inextinguibilis*; ergo &c. II. Damascenus l. 4 ait: *Ignem æternum non materialem esse, qualis est apud nos*; ergo &c. III. S. P. 21 de C. D. 10 ait: *talem fuisse illam flammam, quales oculi* divitis, & Lazari digitus; sed hi non erant corporei; ergo nec ignis.

℞. dist. ant. *Est incorporeus*, quia nec fomentis, nec lignis nutritur, ut sol, conc., quia est expers omni materia, nego. Ad II. pariter dist. ant. Non est materialis ut noster, qui indiget pabulo, conc., nullo modo materialis est, nego.

Ad III. dist. maj. Et S. P. loquitur in aliena sententia, conc., in propria, neg. Cum enim plures Catholici, inter quos Euthymius, & Theophylactus, quod Lucæ 6 de Epulone narratur, non historiam, sed parabolam esse censerent, vel visionem illam fuisse imaginariam, cumque id etiam probabile sit, noluit suam sententiam, nempe historiam eam esse, aliorum auctoritati præferre, unde ait: *talem fuisse flammam, quales oculi*. Idest non proprie visum a divite Lazarum, sed extasi quadam, ut sunt visa dormientium. *At vero*, subdit, *gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit:* quasi dicat, quidquid sit de horum sententia, gehennæ ignis corporeus est. Quod probat exemplo vermium, qui in aquis fervidis vivunt, ut revincat incredulos negantes, damnatorum corpora in igne durare non posse.

Ob. III. Si gehennæ ignis corporeus esset, cum dæmones ubique *ferant secum suarum tormenta flammarum*, ut ait glossa, regiones, & corpora omnia comburerent; atqui falsum conf., ergo & ant. II. Nequit intelligi, quomodo spiritus possit igne torreri; ergo &c.

℞. neg. maj. Dæmones enim ignem materialem non secum perpetuo deferunt; torquentur tamen etiam extra inferos eodem igne, quia sciunt sibi alligationem ad ignem deberi, ut docet S. Thomas q. 64 art. 4. Non enim reo dolor

lor minuitur, si ad tempus educatur e carcere apparitoribus stipatus. Nec minus Angeli gaudent, cum e cœlis absunt ad horam; ergo sicut illi gaudent extra empyreum, ita isti cruciantur extra ignem.

Ad III. neg. ant. Licet enim nulla ex sententiis Scholasticorum arrideat auctori nostro, qui eas confutavit, facile tamen intelligimus, spiritus cruciari posse igne corporeo per alligationem, quam patiuntur inviti, & a qua digredi sponte non valent. Cur enim non dicamus, ait S. P. Aug. 21 de C. D. 10, *quamvis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam ipsi incorporei potuerunt corporalibus membris alligari*.

CAPUT XII.

De Angelorum ordinibus, hierarchia, & missione.

NOt. I., sanctorum Angelorum ordinem Ἱεραρχίαν, *hierarchiam*, vel sacrum principatum appellari. Hæc in dæmonibus non admittitur, sed solum in cœlesti, & militante Ecclesia agnoscitur. Dicitur enim cœlestis, aut ecclesiastica hierarchia, non infernalis.

Not. II. In cœlesti hierarchia novem recenset Angelorum ordines Gregorius Magnus hom. 34, nempe *Angelos*, *Archangelos*, *Virtutes*, *Potestates*, *Principatus*, *Dominationes*, *Thronos*, *Cherubim*, *ac Seraphim*. De Angelorum nomine dictum supra. *Archangeli* sunt, qui summa nuntiant, ut Michael, Gabriel &c. *Principatus*, *Dominationes*, *Virtutes*, *Potestates*, *& Throni* more Orientalium pronunciantur, sumptis abstractis pro concretis. Ac primi quatuor regni proceres, *Throni* vero, quasi reges in thronis considentes figurate significant. *Seraphim* ab hebraico סרף, *saraph*, *incendere*, dicti sunt. Aliqui *cherub* quasi volucrem exponunt, ut Angeli *Cherubim* dicti sint, quasi ob celeritatem alati. Hos omnes commemorat Ap. Eph. 1, & Coloss. 1.

Not. III., novem Angelorum choros in tres hierarchias a Dionysio partitos esse. In prima statuit Seraphim caritate fervidos, Cherubim sapientia plenos, Thronos, in quibus ut *in sede divina majestas reclinatur*, ait Cassianus. Hi spiritus Deo semper adstant, neque ad hominum ministeria mittuntur. In secunda Dominationes, quibus alii velut dominis subjiciuntur, Virtutes, per quos signa fiunt, Potestates,

tes, quibus arceantur mali spiritus. In tertia Principatus, quibus regnorum cura commissa est, Archangelos, qui summa, & Angelos, qui minora nuntiant.

Propositio I. Novem sunt Angelorum ordines; sed quinam prior, aut infimus sit, incertum est.

Prob. prima pars Scripturis. Is. 6 *Seraphim*, & Ezech. 10 *Cherubim* stantes referuntur. Coloss. I. *Throni*, *Dominationes*, *Principatus*, *& Potestates*, & Eph. 1. *Virtutes* commemorantur. *Archangeli* 1 Thess., & Angeli, ut ordo distinctus, ad Rom. 8; ergo &c. Prob. II. ex Patribus. Ignatius Mart. ep. ad Trall. *Angelorum*, *& Principatuum differentias*, *Virtutum*, *& Dominationum discrimina*, *Thronorum*, *ac Potestatum varietates*, *Cherubim*, *ac Seraphim excellentias* commemorat. Eundem texit catalogum Iræn. l. 2 c. 54, nec non Dionysius de cœl. Hier. 6. Gregorius Magnus hom. 34, Bernardus 5 de' Consid., S. P. Aug. 11 contra Priscill., Rupertus, Magister, D. Thomas &c.; ergo &c.

Ob. Hieronymus l. 2 contra Jovin., Ambrosius 1 de Fid., Cyrillus Cath. 6 quatuor Angelorum ordines recensent; ergo &c. ℟. dist. ant. Non exclusis aliis, conc., exclusis, neg. Non enim scopus Patrum erat ibi Angelorum catalogum texere: hinc Hieronymus l. 2 Apol. novem recenset. Neque Ecclesia Romana excludit alios ordines, quos alibi agnoscit, licet in præfatione Missæ non omnes commemoret.

Prob. II. pars. In ea triplici hierarchia an Seraphim primum, Angeli infimum locum teneant, neque ex scripturis, neque ex PP. evincitur; ergo &c. Prob. ant. Nam Gen. 3. 24 *Cherub* missus dicitur ad Custodiendam viam ligni vitæ, & Is. 6 seraphim ad prophetam convolasse; ergo aut illi ad primam hierarchiam non spectant, aut falsum est eos non mitti. Falsum est etiam alios angelos non adstare Deo. Nam Tob. 12 ait Raphael archangelus: *ego sum unus ex septem*, *qui adstamus ante Dominum*. Falsum Archangelos spectare ad tertiam hierarchiam; nam Michael dicitur *unus de Principibus primis* Dan. 10. Custodes hominum esse etiam Angelorum præcipuos, ex illo Matth. 18, *semper vident faciem Patris*, evinci putant nonnulli: qui locus non de visione beatifica accipi debet, quam etiam obtinent angeli reproborum, sed de excellentia ac primatu, ut exponit Chrys. Sed neque ex PP. id evincitur: nam Dionysium illum non esse Areopagitam, sed juniorem v. aut vi. Sæculi scriptorem censent eruditi. Iræneus bis enumerat Angelorum ordines, sed in secunda enumeratione nec seriem primam

servat, & aliquos prætermittit. Seraphim ad infimum ordinem rejicit Syrorum traditio, & Ecclesia Romana. Hinc S. P. Aug. ep. ad Orosium c. 11, *Angelos differre inter se aliquid indubitata fide tenere* se ait, *sed quid inter se differant nescire*.

PROPOSITIO II. Probabilius est, Angelos cujusvis ordinis a Deo mitti.

Prob. I. Scripturis. Ap. ad Hebr. 14 ait, *omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi &c.*; ergo &c. Prob. II. ex PP. Hieronymus ad Dam. ait, Seraphim *ad eos mitti, qui purgatione indigent*. Gregorius hom. 34 scribit, *quædam per Cherubim, quædam per Seraphim agi:* licet an *per se faciant*, non definiat. Nyssenus de Seraphim Isaiæ ait, esse Dei ministros *propter salutem eorum, qui salvantur*. Idem docent Bernardus, Cyrillus, Chrysostomus &c.

Ob. I. Greg. 17 Mor. 9 ait, Deo assistere eas *potestates, quæ ad quædam nuntianda non exeunt*; ergo &c. ℞. dist. ant. Et Gregorio contradicunt PP. alii, conc., secus, neg. Nam Athan. Or. 3 ait, infinita millia Deo assistere, qui parati sunt, ut mittantur. Vid. Prop. II.

Ob. II. Ex Hebr. 1 id unum infertur, novam legem veteri præferendam, quod ista per Angelos (præscindendo, an primi fuerint, vel infimi) illa vero per Christum data sit; ergo &c.

℞. neg. ant. Ibi enim de veteri lege ne verbum quidem, sed de Christo loquitur Ap. Vid. Prob. I.

Angelorum exercitus in sex cohortes Thalmudistæ distinguunt, quas vocant *Mazaloth*, *El*, *Legion*, *Rihaton*, *Chirton*, & *Gistera*. I. tot angelos continet, quot sunt signa Zodiaci. *El* trigesies continet *Mazaloth*, idest 360, qui in 30 ductus reddit 10800, hoc est *Legionem*, & sic de aliis: itaut *Gistera* angelos contineat 291600000: & omnes simul cohortes 301, 655, 172. In dæmonibus nullam agnoscimus hierarchiam. Credimus tamen in varias classes distributos, ut Deo honorem eriperent, & animas perderent. Hujus tartareæ reipublicæ princeps dicitur in sacris literis זבוב־בעל *Beel-zebub*, quasi *Deus Musca*, vel quod idolum Accaron Muscæ figuram referret, ut ait Nazianzenus, vel quod ex agro *Ekron* muscas arcere crederetur (1). Dicitur etiam *prin-*

(1) Non desunt Hebraicæ lin- guæ periti, qui cum Stephano le Moy-

princeps mundi & aeris hujus Jo. 12, & ep. 11, ob diffusam undique idololatriam, quodque ei dæmones pareant, qui per aera discurrunt. Novem quoque dæmonum ordines M. Agrippa distinguit in impiis lib. de occulta philosophia: de quibus auctorem consule.

C a p u t XIII.

An Angeli sancti ad animarum custodiam vigilent, & dæmones ad ruinam.

NOt. Singulis hominibus deputari & bonum, & malum angelum, ne dum ethnicorum, sed etiam PP. nonnulli tradidere. Quidam fidelibus tantum ac justis: alii etiam plures angelos iis destinari putarunt. Sit itaque

Propositio I. Cuique fidelium deputatur a Deo Angelus custos: probabilius etiam aliis hominibus.

Prob. prima pars ex Scripturis. Genes. 48. *Angelus eruit me de cunctis malis*. Jud. 13. *Custodivit me Angelus ejus*. Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris*. Prob. II. ex Patribus. Origen. hom. 20 in Num. *Adest etiam minimis Dei Angelus bonus*. S. P. Soliq. 17. *Magna cura Angeli adsunt nobis*. Ambr. de Vid. *Angeli nobis ad præsidium dati sunt*. Adde Ethnicos Menandrum, Censorinum, Horatium, Virgilium &c. apud Huetium, & Petavium. Prob. III. ratione. Indigent enim homines angelorum custodia contra dæmonum insidias, ut eorum preces ad Deum deferantur; ergo &c.

Prob. secunda pars. Illud enim Matth. 18, *Angeli eorum* &c. peculiares custodes designat pro electis: nam reprobis minores angeli forte deputantur. Is. 5 habetur, *auferam sepem ejus*, idest angelorum custodiam, ait glossa, quos omnibus præesse scribit Eusebius, Anselmus &c. Hieronymus etiam in Matt. 18 ait: *magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat in custodiam sui Angelum deputatum*. Huc spectat ratio providentiæ, quæ omnium saluti prospicit; ergo &c. Diximus probabilius: quia nunquam id Ecclesia definivit, neque scripturæ aperte custodes Angelos omnibus assignant, sed pueris, fidelibus, regnis, provinciis, & exerci-

Moyne diff. in loc. Jerem. 23. 6 putant, *Beel-zebub*, nedum *Deum Muscam*, seu Muscarum principem, sed etiam *inimicitiarum*, sive *principalem inimicum* significare. Quo sensu a *Beeldebobo*, seu *devovo* creditur derivari.

citibus. Immo oppositum tradunt Basilius, Hilarius, Chrysostomus &c.

Ob. I. Calvinus. Angelorum custodiam, de qua Ps. 90 habet, *in manibus portabunt te*, vix aliqui experiuntur electi; ergo est fictitia. II. Apost. ad Hebr. 1 ait, Angelos mitti *propter eos*, *qui hereditatem capiant*; sed plures non capiunt; ergo &c. Is. 5 ait, obduratos deseri ab Angelis; ergo &c. III. Unus spiritus pluribus præesse potest; ergo &c.

℞. dist. ant. Vix experiuntur electi curam peculiarem, conc., communem, neg. Locus Ps. 90 maximam Dei curam erga electos designat. Nam quæ nobis sunt carissima, manibus gestare dicimus. Id vero communem aliorum curam non tollit. Ad II. dist. ant. Primario, conc., absolute & exclusive, neg. Angelorum custodia primario electos respicit, sed ad reprobos etiam homines extenditur, quos Deus suis non destituit auxiliis. Ad III. neg. cons. Nam ex ea peculiari custodia & Dei liberalitas patet, & dignitas animarum.

Propositio I. Probabile est singulis hominibus Angelum malum, non a Deo, sed a dæmone delegari.

Hæc Magistri ferme obsoleta, atque a Scholasticis repudiata sententia prob. I. quoad primam partem ex Ap. ad Ephes. 6, ubi ait, esse nobis luctam *adversus principes*, & *potestates*, *rectores tenebrarum*. I. Petri 8. *Diabolus circuit quærens*, *quem devoret*; ergo maligni spiritus animarum perniciem quærunt. II. Ex scripturis constat, dæmones ad instar regni cœlestis propriam constituisse rempublicam. Regnum eorum & dux innuitur Luc. 11. Principatus, & potestates ad Coloss. 2. Virtutes ad Rom. 8. Sicut ergo in cœlestibus custodes Angeli, ita in inferis sunt tentatores.

Prob. II. ex traditione, quam perantiquam censet Maldonatus, & Gazæus ex vetustissimo Pastoris libro, ubi legitur: *duo sunt genii cum homine*, *unus æquitatis*, & *unus iniquitatis*; et ex l. Barnabæ: *duæ sunt viæ*: *una lucis*, *altera tenebrarum*, *uni propositi sunt Angeli Dei*, *alteri Angeli Satanæ*. Idem tradunt Lactantius 2 Inst., Tertull. de anima 39, Orig. contra Cels., aliique.

Opp. Pastoris, & Barnabæ libri sunt apocryphi; ergo nullius sunt auctoritatis. ℞. dist. ant. Sunt apocryphi, hoc est e canone divinarum scripturarum expuncti, conc., hoc est omnino rejiciendi, neg. Ostendimus l. 7 debito honore habendos esse. Accedunt laudati Patres, quos nemo ob eam sententiam reprehendit. Item Beda in Act. Apost., Auctor Im-

Imperf. hom. 5 in Matth., Nyssenus de vita Mosis, ubi ait: *Est sermo ex majorum traditione, Deum Angelum adhibuisse ad cujusque tutelam: at ex adverso naturæ corruptorem adjuncto dæmone perniciem afferre*; ergo &c.

Prob. III. ratione. I. Dæmonum princeps studet totis suis viribus Deo contraniti; ergo, sicut Deus Angelos ad curam, ita ille dæmones in ruinam hominibus statuit. II. In baptismo, sicuti oratur Deus, ut mittat Angelum, ita exoratur dæmonum expulsio; ergo sicut in batismo deputatur a Deo Angelus custos; ita a dæmone spiritus nequam.

Prob. secunda pars, Deum nempe malum dæmonem nulli delegare. I. Deus enim ex Jacobo ep. cath. 1 *intentator malorum est*: ergo, sicut nec per se, nec per alium fallere potest, quia verax est, ita nec ad peccatum inducere, quia bonus est. II. Si Deus malos Angelos cuique destinaret, posset ei imputari peccatum; ergo &c. III. Ad purgationem electorum sat est permissio, quæ prohibet, ne dæmones pro lubitu in eos desæviant. Ita in Jobi substantiam, & carnem potestatem dedit, at salva anima. Sic justos tentari permittit, ut humiliores fiant; ergo &c.

Opp. Orta est hæc sententia ex fabulis Ethnicorum, qui duos genios bonum & malum cuique assignant; ergo falsa est. II. Pastoris, & Origenis nulla habenda est ratio. Cassianus a Prospero, Magister ab aliis rejicitur; ergo &c. III. Quisque tentatur *a concupiscentia sua*; ergo &c.

℞. neg. ant. Nam de Geniis, & Diis fabulæ ex sacris literis fuerunt permista falsitate depromptæ, ut scribit Tertullianus de Apol. 47. In his ergo malis Ethnicorum geniis debemus verum a falso secernere. Sicut ergo vera est traditio Ethnicorum de bono genio, refutata ejus divinitate, ita & de malo, refutatis erroribus illi permixtis. Ad II. vide ℞. ad opp. Prop. II. Cassianus vero in eo a Prospero refutatur, quod is ex l. Pastoris probare nititur, ita *hominem* sibi *commissum, ut ei non plus a Deo præsidii, quam a diabolo sit periculi, & idcirco manere in homine arbitrium*; ergo sublato hoc errore, quo Christi gratia deprimitur, dum arbitrium nimis extollitur, vitabimus Prosperi censuram, et erimus in Magistrum obsequentes. Ad III. neg. cons. Diabolus enim ad concupiscentiæ stimulos addit hortatores, ut Deus ad opem gratiæ vigiles angelos.

Ca-

Caput XIV.

An dæmones possint mirabilia patrare?

NOt., quatuor esse rerum mirabilium genera. I. Quædam naturæ vim, aut artem illius, a quo fiunt, non excedunt, mira tamen sunt iis, qui caussam ignorant, ut monstra, & ostenta, quæ interdum in planetis fiunt, & mira quædam gesta a Pico, Ficino, Sarcha. II. Aliæ sunt sensuum illusiones, quæ aut naturali magia fiunt, aut dæmonum fraude. III. Quædam humanam vim superant, non autem vim superioris caussæ, eaque vel fiunt virtute dæmonis, ut cum sublime fertur maleficus, & præstigia dicuntur. IV. Vel supernaturali virtute fiunt, neque ab Angelo aut homine, nisi operante Deo fieri possunt, ut mortuos suscitare, scrutari corda &c., eaque sunt vera miracula.

Not. II. In mirabilibus tria spectanda sunt, nempe caussa effectrix, operandi modus, & finis. Nam qui aliquid præstat ultra vires, ex. gr., si rapiatur in aera, id erit a caussa superiore, idest a Deo, vel dæmone. Si vim angelicam excedunt, ut resurrectio mortuorum &c., erunt vera miracula, quæ a præstigiis, et illusionibus ex Augustini regula l. 83 q. tradita distingui poterunt: *Magi per privatos contactus, boni Christiani per publicam justitiam, mali per signa publica justitiæ miracula faciunt*. Qui ergo signis, verbisque ignotis utitur, erit præstigiator, qui Christi nomine, aut signo crucis &c. id præstat, et male vivit, ex iis est, de quibus Christus ait Matth. 7. *Multi dicent in die illa: in nomine tuo virtutes fecimus*. Qui *publica justitia*, idest fide, & sanctitate prodigia facit, hi boni sunt. Miracula enim non sunt sanctitatis indicia, nisi moribus comprobentur. Distinguuntur etiam ex fine. Præstigia enim ad propagandam idololatriam et vitia sunt instituta; miracula vero ad Dei cultum et religionis augumentum. His notatis

Propositio I. Dæmones plura faciunt portenta, quæ mira non sunt, si rerum ratio dignoscitur.

Prob. I. pars Scripturis. Nam Exod. 7 et 8, ab Ægypti maleficis virga in colubrum, aqua in sanguinem versa est. Apoc. 13. Antichristus ignem de cœlo educet. Plura etiam refert S. P. Aug. de inextinguibili Veneris lucerna, et de malefica fæmina, quam Virgilius refert carmininibus suis *sistere aquam fluviis, & vertere sidera retro*; ergo &c.

Prob. II. pars. Cum enim dæmones seminarias rerum ra-

rationes sciant, et serpentes, et plantas, et alia suis seminibus lata produci posse facile intelligant, non secus ac Agricolæ jactis seminibus segetes plantasque producunt. Idque haud mora, norunt enim opportunitates, unde citius ista nascantur. Sed hoc Deo tribuendum est, qui seminarias rationes rebus inseruit, et Angelis eam contulit potestatem. Hoc pacto facile iis est aquam sistere, ignem dejicere, sidera vertere, cum ad hæc sola corporum motio requiratur, quæ vim angelicam non excedit.

Propositio II. Homines etiam impii vera miracula patrare possunt.

Prob. I. Scripturis. Nam Matth. 7 quidam a Christo alieni ejus nomine dæmonia ejecere. II. S. P. Aug. 79 ait: *quædam miracula scelestos facere, qualia sancti facere non possunt.* III. Paulus episcopus Novatianus mira patravit in commendationem baptismi. Id autem Deus præstat I., ut etiam per ministros Satanæ fidei virtutem extollat. II., ne quis existimet majora hæc dona esse, quam justitiæ opera, quibus homines salvi fiunt.

Propositio III. Mirabilia dæmonum a Dei mirabilibus pluribus signis distinguuntur.

Prob. I. Deus enim mira non agit, nisi per *publica signa justitiæ, vel per publicam justitiam*, idest invocatione sui nominis &c. Si quis ergo fidei abrenuntiet, sacris abutatur &c., et mira præstet; hæc non Deus facit, sed Satanas. *Nemo est enim*, ait Christus Mar. 9, *qui faciat virtutes in nomine meo, & possit cito male loqui de me.*

II. Si dissolvantur opera diaboli verbis, aut ritibus superstitiosis, ut si Energumeni per maleficia sanentur, non est miraculum, sed dæmon cessat a nocendo corpori, ut animam perdat. Nam Satanas non pugnat contra Satanam, alias non *staret regnum ejus*.

III. Si quis futura prædicat, ut a fide avocet, vel ad turpia alliciat, licet eveniant, id non a Deo est, sed a dæmone, ut dictum est c. 3 diss. 2. *Nemo enim in spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu* ex 1 ad Cor. c. 12.

IV. Deo tribui debet prodigium, quod a dæmone superari non potest. Sic vera sunt Dei miracula per Moysen gesta, quæ Magi non vicerunt dicentes, *digitus Dei est hic*, Exod. 8.

V. Dæmonum præstigia pluribus innotescunt. E. g. si mortuus excitetur, nec habeat corpus palpabile, phantasma erit. Non ita Christus, et Lazarus. II. Si idem a pluribus di-

diversimode videatur. III. Transmutationes in volucres, Lupos &c., si arte dæmonum fiant, vel sunt imaginationes, vel illusiones dæmonis aliis corporibus substitutis. IV. Quæ ad nocendum insontibus fiunt, satis liquet a dæmone fieri. Ex his constat, vera miracula ea esse, quæ facultatem angelicam superant, quæ vere, non sola imaginatione talia sunt, quæque ad Dei gloriam, et proximi salutem, & ad incrementa virtutum ordinantur.

Propositio IV. Vera miracula sunt veræ religionis notæ, nec possunt a Deo fieri in argumentum erroris.

Prob. I. contra Novatores ex scripturis. Jos. 3 de prodigiis arcæ Domini ait: *In hoc scietis quod Deus in medio vestri est*. Lib. 3. Reg. 18 orans Deum Elias ait: *Ostende hodie, quia tu es Deus*. Jo. 11 Christus Lazarum suscitaturus Patrem oravit: *ut credant, quia tu me misisti*. Marci ult. habetur, *sermonem* Apostolorum a Deo confirmatum *sequentibus signis*; ergo &c.

Prob. II. ex Augustino, qui de Util. cred. 17 ait, hæreticos *etiam miraculorum majestate damnatos*; ergo &c. Ait quidem S. P. 1 Retr. 14, miracula *non fieri tanta, nec omnia modo*, ut Donatistas refelleret, quos *Mirabiliarios* vocat, quia plurima a se fieri jactitabant. Verum l. 10 de C. D. 17 ait, miraculis *non ad Deum colendum excitari*, & l. 10 c. 8 refert miracula Abrahami, et Moysis ad *corroborandam fidem piorum*. L. 22 c. 8 ait, *necessaria fuisse, ut crederet mundus*. Addit, *etiam nunc miracula fieri in Dei nomine, sive per orationes sanctorum:* narratisque miraculis Hyppone, & alibi gestis, *cui*, inquit, *nisi huic fidei attestantur ista miracula?* ergo &c.

Prob. III. ratione. Nam verum miraculum solius Dei opus est, atqui summa veritas nec per se, nec per alium fallere potest; ergo, licet per impios & infideles possint a Deo fieri miracula, ut Prop. 3 ostensum est, hæc tamen ad idolorum vanitatem adstruendam patrata non sunt. Confirmatur a Gersonio exemplo principis, *cui nullus credere teneretur, si falsarias literas sigillo suo consignari scienter permitteret*. Recte ergo, concludit S. P., nos tenet in Ecclesia *auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata*.

Ob. I. contra IV. Prop. Magi Pharaonis, ut divinitatem impugnarent, virgas in colubros, aquam verterunt in sanguinem. Sed hæc in Moyse erant vera miracula; ergo hæc fiunt in argumentum erroris. II. Idem erit Antichristi mi-

miraculum Apoc. 13. ac Eliæ fuit 3 Reg. 18: sed illud erat ad seducendas gentes; ergo & illud. III. Infideles & impii ex Matth. 7 dæmones pellere, & virtutes facere possunt; ergo &c.

℟. dist. maj. Et ea excedunt nativam vim dæmonum, neg., & non excedunt, conc. Solutio patet ex Prop. I. Miracula vero Moysis vera erant, quia Moses contra idololatriam pugnans Satanæ virtutem superavit, devorante virga Aaron virgas incantatorum. Tandem Moyses per publicum justitiæ signum prodigia faciebat, & palam invocato Dei nomine; Magi vero incantationibus suis, tacitoque susurro. Ad II. neg. ant. Nam Elias contra Baal certavit, eumque devicit; ergo non potuit ope dæmonis uti adversus dæmonem. At præstigia Antichristi, quæ ope dæmonum fient, horum vires non excedunt, ut supra dictum est. Ad III. neg. cons. Virtutes enim factæ Christi nomine ejus potestatem demonstrant, qui diabolum invitum per ejus ministros expellens, gloriose de eo triumphat.

Ob. II. I. Reg. 28 narratur, Samuelem a Pythonissa excitatum fuisse, sed mortuorum suscitatio est summum & verum miraculum; ergo &c.

℟. dist. maj. Et Samuel Dei virtute excitatus est, conc., virtute diaboli, neg. *Quid enim absurdum est*, ait S. P. Aug. q. 3. l. 2 ad Simpl., *ex dispensatione divina permissum, ut non dominante magica potentia, sed obtemperans divinæ dispensationi, consentiret spiritus prophetæ se ostendi aspectibus regis, divina eum sententia*, in pœnam impiorum, *percussurus?* Nec hon[illegible] Prophetæ detrahitur, ex eo quod evocatus venerit ad p[illegible]tandum. Nam quod Samuel *exaltavit de terra vocem* [illegible] *ad prophetiam*, judicium Dei est punientis impium, & gloria Samuelis prophetantis post mortem.

℟. II. dist. maj. Narratur excitatus vere, et realiter, neg., apparenter, conc. Tradit hanc responsionem S.P. Aug. ibidem, dicens, *non vere spiritum Samuelis excitatum*, sed aliquod *phantasma*, quod Scriptura nomine Samuelis appellat; quia solent imagines rerum eorum nominibus appellari; ergo &c.

Ob. II. Miræ sunt hominum conversiones arte dæmonum factæ; ut socii Diomedis in volucres conversi, Apulejus in asinum, Iphigenia in cervam, Ulyssis socii in porcos, Arcades, Neurique in lupos, Lindorus Cataniensis in varia animalia; ut sileam Sagas ad congressus nocturnos in bruta conversas; atqui hæc a dæmone fiunt ad confirmandam impietatem, aut errorem; ergo &c. ℟.

℞. neg. maj. Quamvis enim hæc omnia vera essent, non sunt tamen vera miracula, cum dæmonum vim non excedant. Facile est enim dæmoni, sublato humano corpori ferinum supponere, potuque venefico sic hominum phantasiam turbare, ut in belluas conversi videantur. Sic pro sociis Diomedis a dæmone occisis fulicas credimus eo asportatas, quæ blande Græcis accessere, ut superstitiosa gens crederet, Diomedem Deum esse factum. Apulejus narrat magico veneficio delibutum in asinum se esse conversum. Sociis Ulyssis *venena nocentia* caseo, ac pani commixta sunt. Neuros lupos fieri cervisiæ poculo a Magis propinato, quo illos invadit lupina rabies narrat Olaus. Pro Lindoro animalium phantasmata supposita sunt, sicut pro Iphigenia cervam. Sagarum conventus perturbatæ phantasiæ & imaginationi tribuendi sunt; ergo &c.

Ob. IV. Gigantes prodigiosæ staturæ, elementares homunculi divinationis virtute donati, quos Nymphas, Gnomosque vocat Paracelsus, a solo dæmone sunt procreati, non secus ac aurum et gemmæ, quas suis cultoribus offerunt; ergo vera miracula facit spiritus nequam.

℞. neg. ant. Gigantes enim ex stirpe Cain genitos esse credibile est. Naturali enim concubitu gigantes gigni posse, eosque non esse poetarum figmenta, ostendunt ossa hinc inde reperta: ut dens molaris permagnus in littore Uticensi repertus ex Aug. 15 de C. D. Paracelsi homunculi dæmones sunt ad fingendas ludicras imagines aptissimi. Aurum autem, et gemmæ a dæmone sunt aliunde asportatæ: recte enim novit, ubi natura thesauros produ[illegible], aut condidit avaritia.

Quæres: quo sensu scripserit S[illegible] Aug. de Unit. Eccl. 16. *non ideo manifestari Ecclesiam, quia in ea miracula fiant?* Quæ verba nobis opponunt hæretici (1).

℞. hunc esse illorum verborum sensum: nempe unitatem Ecclesiæ canonicis Scripturis probatam mirabilibus, quæ Dona-

(1) Augustini scopum in hac controversia nuper investigavit doctissimus Anonymus Maurinus in libro, quem inscripsit: *la doctrine de l'ecriture e des Peres sur les guerisons miraculeuses*, P. 2. in toto cap. 15, ubi admiratur triumphos a S. P. relatos armis doctrinæ suæ contra Donatistas & Gentiles, qui miraculorum argumentum ea dexteritate tractavit, ut victoria semper esset ex parte catholicæ Ecclesiæ; ex parte autem gentilium, aut hæreticorum turpissima clades.

natistæ jactabant, labefactari non posse. Hæc enim *vel figmenta erant mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum*. Proinde *quæcumque talia in catholica* (Ecclesia) *fiunt, ideo sunt approbanda, quia in catholica fiunt: non ideo ipsa manifestatur catholica, quia hæc in ea fiunt*. Quibus probat S. P., avertendum nullum esse a catholica fide maximis jam miraculis confirmata novorum occasione signorum, ut Donatistæ contendebant, qui Ecclesiam apud se esse jactitabant ob Donati et Pontii miracula.

Caput XV.

De licita, ac superstitiosa magia, ejus origine, usuque execrando.

Mirabilibus dæmonum affinis est Magia, de qua plura Guillelmus Parisiensis, del Rio, Castaldus, aliique. Magi ergo, Tullio teste, sapientes erant apud Persas, eosque Magoam incoluisse censet noster eruditiss. Schacchus Myroth. 1. c. 9. Nunc vero in deteriorem sensum Magi nomen accipitur, eumque significat, qui nova, et mira virtute dæmonis operatur.

Propositio I. Datur Magia, qua plura fiunt arte præter consuetum naturæ ordinem.

Prob. I. Inditæ sunt enim a Deo singulis rebus virtutes non omnibus perviæ, ut lapidum, herbarum &c. occultæ virtutes, ut vis attrahendi in magnete, medendi venena in lapide serpentario, et dyctamno. Tanta est etiam quorundam in agendo dexteritas, ut ab ignaris malefici habeantur, qua nota Galenus, & Boetius ipse non caruit. Albertus M., Picus, et Ficinus omnes in admirationem sui rapuere. Aliis sanandi virtus a natura confertur, aliis animalium, et avium voces imitandi; ergo &c.

Propositio II. Datur Magia, cujus effectus, non a natura, sed a spiritali separata substantia oriuntur.

Prob. I. ex historiis. Nam per Hydromantiam, idest per imagines in aqua apparentes, accepit Numa Pompilius quid circa res sacras constitueret. Per Necromantiam evocari spiritus mortuorum, scribit S. P. Aug. de C. D. c. ult. In elementaribus corporibus dæmones conspici, et homines alloqui, narrat Cardanus; ergo &c.

Prob. II. ratione. Hæc enim idola loquuntur, et occulta revelant; ergo a spiritali substantia moventur, nec ea solæ imaginationi referri possunt, cum sæpe ad homines fiant revelationes exterioribus sensibus libere utentes.

Propositio III. Magica opera ab impuris spiritibus fiunt.

Sequitur ex dictis, et prob. I. Non possunt a dæmone vera miracula fieri in argumentum erroris, aut impietatis, per Prop. IV. cap. præcedentis: Satanas enim Satanam non ejicit; ergo nec possunt portenta magica fieri auctore Deo; quia Dei virtus non potest oppugnare seipsam, nec idolorum superstitionem promovere.

Propositio IV. Magia idololatriam continet et dæmonis cultum, vel expressum, vel tacitum.

Prob. Diabolus enim Magiam instituit, ut cultum uni Deo debitum sibi vindicaret, idque aut tacita, aut expressa pactione. Sed utroque modo sese Magus obstringit crimine idololatriæ; ergo &c. Prob. min. Nam expressa pactione se se diabolo vovet, aut fidem negando, vel Deo, aut Deiparæ maledicendo: tacita vero id præstat notis occultis, quibus, quasi secreto contractu, intentum opus exequitur; ergo &c. Dignoscitur autem hæc tacita conventio ex signis disparatis, ut sunt inaudita Angelorum nomina, ignoti characteres, figuratæ laminæ, scripturæ et sacrarum rerum abusio, novi ritus, certa corporis positura, situs et horæ superstitiosa observatio, aliaque ab ethnicis derivata.

Propositio V. Magia una cum idololatria a Chami posteris derivata est.

Prob. I. Polytheismus a Chami posteris derivatus est, ut alibi ostendimus. Atqui Magia est Polytheismi comes individua; ergo &c. Pr. min. ex Apulejo, qui eam definit *artem Diis acceptam colendi eos*. Hinc Plato eam inventam ait *ad plurium Deorum cultum*. II. Auctor Magiæ fuit Zoroaster; sed is est Cham, aut Nembrod ex Gregorio Turon., aliisque; ergo &c. III. Ægyptii scriptores Saturnum et Zoroastrum unum et eundem putant; sed illum esse Cham constat ex columna Semiramidis apud Xenophontem; ergo &c.

Propositio VI. Artes Magicas profiteri scelus est detestabile.

Prob. Levit. 20 habetur: *Vir, sive mulier, in quibus Pythonicus fuerit spiritus, morte moriantur. Anima, quæ declinaverit ad magos, & Ariolos; interficiam illam*; ergo &c.

Ob. I. Magiam etiam Moyses exercuit; ergo &c.

Prob. ant. ex virgæ usu, ex gemina percussione petræ, et ex æneo Serpente, quem Moyses erexit. II. Magiam exercent catholici Romani, qui martyrum ossibus, cereis, thure, et suffimentis utuntur, quæ a Magorum ritibus non longe absunt; unde *genus hominum superstitionis maleficæ* a

Sue-

Suetonio dicti sunt; ergo licita est. III. Miracula Magorum sunt gratiæ gratis datæ; ergo a Deo sunt. IV. Plures Magi suis carminibus dæmones fugant; ergo &c.

℟. neg. ant. Nam miracula Moysis habent veri miraculi notas supra relatas. Adde Mosaicam legem Magos morte multare. Moyses etiam unius Dei cultum ubique commendat. Ad prob. neg. ant. Virga enim, Serpens &c. erant typus crucis et mortis Christi. Ad II. neg. ant. Nam usus reliquiarum &c. cum dissolvant opera diaboli, signa sunt veræ religionis. Suetonius autem, aliique ethnici Christianos maleficos & superstitiosos dixere ob reprobatum suorum Deorum cultum, & ut illos redderent odiosos. Ad III. neg. ant. Nam gratiæ gratis datæ absque studio dantur a Deo, Magia vero libris, ac magistris comparatur. Ad IV. neg. cons. Non enim Magica incantatione dæmones compelluntur, aut fugantur inviti, ut fit Ecclesiæ exorcismis. Magi enim spiritus adjurant per nomina diabolica, quæ sæpe divinis nectunt, quasi idem præstare possit Dei nomen, ac Beelzebub: cum Angelis etiam dæmones invocant: Ecclesiæ ministros habitu, incessu, & ritibus exprimunt ad ludibrium; sunt ergo Sacrificuli idololatræ mancipia Satanæ, atque sacrorum Ecclesiæ iniquissimi contemptores. Verum de invisibilibus Angelis satis multa diximus; reliquum est, ut de rebus aspectabilibus pauca dicamus.

LIBER XI.

Ubi de rebus aspectabilibus, eorumque Productione & Ætate.

Mundum a Deo traditum disputationi eorum, qui ejus opera non noverunt, auctor est Ecclesiastes c. 3. Idcirco plura commenti sunt de ejus anima, atque extensione, figura, motu &c. His tamen prætermissis, pauca de mundi productione, atque ætate breviter delibabimus.

DISSERTATIO I.

De mundi productione.

Historiam de Universi Productione, quam nedum Deo revelante, sed etiam ex majorum traditione didicerat, describit Moyses Genes. 1: cujus narrationem ethnicorum fabulis præferendam I. loco ostendemus. II. Quo sen-

ſu accipi debeant ſex dies creationis mundi. III. De rebus a Deo ſex dierum ſpatio productis ſermo erit. IV. De Paradiſo. V. De anni tempore, quo mundus productus eſt.

C A P U T I.

Creationis hiſtoriam e libris Moyſis, non ex ethnicis ſcriptoribus depromendam oſtenditur (1).

NOn inſtituitur hic quæſtio: an libri Moyſis ſint Deo afflante conſcripti? ſed quæritur, an ſervatis criticæ regulis ex variis Ægyptiorum, Chaldæorum, & Græcorum hiſtoriis, ubi de rerum productione diſſeritur, hiſtoria Moſaica, an profana ſequenda ſit?

Propositio. Moſaica narratio de rerum primordiis eſt omnibus præferenda.

Prob. I. Ubi de rebus ab ætate noſtra remotiſſimis ſermo eſt, iis ſcriptoribus major habenda eſt fides, qui ſunt cæteris vetuſtiores, quique omnes veritatis notas præſeferunt. Atqui talis eſt Moyſes; ergo &c. Prob. min. quoad primam partem. Prætermiſſa hebraicæ gentis origine, cujus vetuſtas ex ipſa lingua omnium parente dignoſcitur, Moyſen hiſtoricos omnes præceſſiſſe probat Clemens (a), Cyrillus (b), Huetius (c). Nos vero his momentis oſtendemus.

I. Diodorus antiquitatum diligentiſſimus ſcriptor ait, Moyſen primum omnium populis perſuaſiſſe, ut legibus ſcriptis uterentur. Eupolemus, et Artabanus tradunt, Moyſen fuiſſe

(1) Abbas Pradeſius in Apologia Theſis celeberrimæ, quæ tot nuper turbas Lutetiæ excitavit, aſſerere non eſt reveritus 3 par. p. 42: *poſſe quempiam a Moyſis Phyſica, rerum exordia narrantis, abſque religionis injuria recedere: permiſſumque eſſe philoſophis inveſtigare, an priuſquam terra fieret homini habitabilis, jam a pluribus ſæculis materia creata eſſet? Hos idcirco illuſtres philoſophos hiſtoricæ Moſis narrationi directe non adverſari*. Addit: *Moyſen cæteris hiſtoricis audentiorem hanc epocham creationis determinare non dubitaſſe*. Ex his autem totam Moyſis naturalem hiſtoriam ut falſam, aut incertam repudiari poſſe, perſpicue demonſtrat auctor epiſtolarum Belgic., pluraque in ſacris literis memorata temporum experimento falſi revinci poſſe, fictitiam eſſe Pentateuchi Chronotaxim, eamque non a Moyſe adornatam, ſed in ejus libris intruſam. Quæ quam ſint abſurda, atque ab ipſa fidei veritate aliena, cæcus ſit oportet, qui prima fronte non videat.

(a) 1 *Strom.* (b) *Contra Julian.* (c, *Prop. IV. D. E.*

se literarum inventorem, & Mercurium ipsum, qui Ægyptios literas docuit: eo nempe sensu, quo Cadmus apud Phœnices dicitur institutor literarum, quia in iis claruit; ergo &c.

II. Appion Grammaticus (a) fatetur, Moysen fuisse synchronum Inacho Argivo. Atqui ex rebus Græcis, teste Halicarnasseo, Argolicæ sunt vetustiores, cum originem ducant ab Inacho. Cadmus enim Græcorum institutor Thebas adventavit tempore Lyncæi, septima generatione post Moysen, ut demonstrat S. Clemens Alexandrinus; ergo Moyses vetustior est Græcis scriptoribus, floruitque, antequam ipsi grammatices elementa cognoscerent.

III. Græci scriptores omnes floruere post Moysen; ergo is est omnium vetustior. Prob. ant. Herodotus vixit sub Xerse, et natus est anno Olimp. 72. Hunc secuti sunt Thucidides, et Xenophon, qui floruit Olymp. 94. Postea Anaximander, aliique; ergo &c. II. Inter Ægyptios Berosus est antiquissimus; sed is biennio ante obitum Alexandri natus est, liberosque suos obtulit Antiocho Theo; ergo longe est Moyse posterior. III. Post Berosum Ægyptiam historiam scripsit Manethos; sed is scripsit sub Ptolomæo Philadelpho; ergo &c. IV. Res Phœnicum scripsit Theodorus ætatis incertæ; sed is meminit Judæorum; ergo est iis posterior. V. Poetæ omnes floruere post Moysen; ergo &c. Prob. ant. Homerus vixit an. 13 ante primam Olympiadem. Orphæus paulo ante Linum, Linus Herculem, hic unius hominis ætate bellum Trojanum præcessit. Alii sunt juniores; ergo &c.

IV. Ex libris Moysis priscorum doctrina promanavit; ergo &c. Ant. prob. Huetius. I. enim Sanchoniaton Troja vetustior ex Taauto, idest Moyse, de mundi origine historiam hausit. II. Homerus plura ex Moyse deprompsit. III. Thales, Pythagoras, Plato, aliique philosophi ex doctrina Judæorum sua dogmata derivarunt, ut Aristobolus ostendit. IV. Moysen esse Mercurium, Osiridem, Bacchum, Serapidem, ostendit Huetius; ergo &c.

Prob. min., quoad 2 part I. Enim in historia Mosaica occurrit styli simplicitas, una cum idiotismis primigeniæ linguæ. II. Ingenuitas, & sinceritas, qua obscuram prosapiam suam, fugam ex Ægypto, pœnam sibi & sorori irrogatam, & fratris crimen non dissimulat. III. Difficultas mentiendi,

(a) *Hist. Æg. l. 4.*

cum res describeret majorum traditione firmatas, coram ingenti multitudine peractas, contra regem & optimates Ægypti, qui fabulas in dedecus gentis suæ in vulgus edi non permisissent. IV. Mosaicæ legis sanctitas, nempe unius Dei cultus, virtutum officia &c. V. Miraculorum auctoritas: nam libri Moysis inter tot Hebræorum clades, captivitates, exilia, servatis in orbe exemplaribus, omnium lingua translati, integri, & concordes ad nos usque pervenerunt; ergo Moysis historia omnes veritatis notas habet, & vetustate, & veritate est omnibus præferenda.

Ob. I. Ægyptii multis annorum millibus Hebræos præcessere; ergo Moyses non est antiquissimus. Prob. ant. I. Ex eorum Dynastiis apud Eusebium. II. Ex libris Mercurii Trismegisti, quos Patres laudant, quorum auctor pluribus sæculis Moysen præcessit. III. Ex Act. Apost., ubi Moyses eruditus dicitur *omni sapientia Ægyptiorum*. Hinc Philo scribit, Græciæ doctissimos ad pueri institutionem accersitos. IV. Ex Mercurii columnis temporum historiis inscriptis, quas Eusebius refert dicens, Moysen 300. an. post Inachum Cecropis ætate vixisse; ergo &c.

℞. neg. ant. Falsa est enim Ægyptiorum supputatio, ut ex Varrone ostendit S. P. 18 de C. D. 40. Ad I. prob. neg. ant. Nam Ægyptiorum annos fuisse quatuor mensium, & Dynastias collaterales, et implicitas, infra ostendemus. Ad II. neg. ant. Nam Mercurii Trismegisti opera sunt supposititia. Patres autem ea opera laudant, quæ Mercurii nomine inscripta erant, cui scriptores Ægyptii sua consecrabant inventa, ut refert Jamblycus de myst. Ægyptiorum. Ad III. dist. ant. *Sapientia Ægyptiorum* ab Hebræis accepta, conc., aliunde, neg. Nulla enim apud Ægyptios sapientia fuit hebraica vetustior. Fallitur etiam Philo, dum ait, ad Moysis institutionem magistros e Græcia accersitos; nam ante septem Sapientes, & primam Judaicam captivitatem nulla fuit apud Græcos Philosophia. Ad IV. neg. ant. Eas enim columnas vel Sethi nepotes inciderunt, ut ait Jos. 1 Ant. 3, vel Ægyptii posteriores Mosaicæ legis cultores. Cecropes autem plures extitisse, ex eo constat, quod quidam narrant a Cecrope primitus Bovem esse immolatum; Pausanias vero scribit, Cecropem victimas abdicasse.

Ob. II. Plura extant in libris Mosaicis mendacia; ergo &c. Prob. ant. Gen. 4 habetur, Cainum urbem Henoch ædificasse, cum vix quatuor homines viverent; c. 36 meminit regum Israel & Chananæorum ut hominum vix memoria

ria superstitum, cum etiam extarent ævo suo; c. 40 ait Joseph, se de terra Hebræorum sublatum, qualis non erat tunc Chananæa; ergo &c. II. Libri Moysis ab Antiocho cremati sunt ex Mac. 1; ergo spurii sunt, qui ejus nomine circumferuntur. III. Plura in iis libris extant flagitia, incestus &c.; ergo &c.

℟. neg. ant. Ad I. prob. neg. conf. Primorum quippe hominum vita tam longa fuit, ut unius hominis filii possent etiam urbes amplissimas constituere, ut scribit S. P. 15 de C. D. 8. Narrat enim Vives, fuisse in Hispania vicum non parvum, cujus incolæ omnes a vivente sene erant progeniti, et Brussonius refert, Pinem ante 80 an. 1789 e fæmore suo prognatos numerasse. Ad alterum ℟., Moysen de regibus Israel prophetasse, ut constat ex Deut. 12. Ait vero c. 12 Gen., Chananæos sedem fixisse in ea terra, quando illuc appulit Abraham, quod verum est: licet scribente Moyse nondum essent expulsi. Joseph autem ait, se esse sublatum de ea terra Hebræorum, hoc est, ubi Abraham, Isaac, et Jacob Hebræi possessionis jure fixerant domicilia. Ad II. dist. ant. Cremati sunt omnes, neg., plures publici, qui ad manus militum pervenere, ut habetur ibidem l. 3, conc. Ad III. dist. ant. Et ea flagitia *narrata* sunt, conc., *laudata*, neg. Ita S. P. contra Faust. 45.

Quæres. Unde Hebræorum nomen dictum sit. ℟. Probabilior sententia est a voce עבר *heber*, *ultra*, derivasse, ut ait S. P. Aug. q. 29 in Gen. Nam Abraham omnium primus Hebræus, seu transfluvialis dictus est, quod trans Euphratem profectus sit.

Caput II.

Quo sensu accipiendi sunt dies creationis mundi.

CEnsent nonnulli, dies istos naturales esse, et 24 horarum spatio comprehendi: at S. P. Aug., qui in eorum inquisitionem mentem omnem intendit, dies illos per varias Angelorum sanctorum cogitationes distinguit, ut l. 10 exposuimus. Ejus sententiam ut erroneam, et scripturæ oppositam traduxere Molina, a Lapide, Arriaga &c. Estius aliique minus probabilem censent. Nos vero sensum nostrum sequentibus Propositionibus aperiemus.

Propositio I. Temere et inconsulte carpitur S. P. Aug. de simultanea creatione sententia.

Prob. I. Temere enim eorum sententia carpitur, quibus in exponendis scripturis major intelligentia divinitus concessa est, quibusve Ecclesia magnam tribuit auctoritatem; sed talis est Augustini sententia; ergo &c.

Prob. II. ex PP. Illi enim aut praevere, aut secuti sunt Augustini sententiam. Nam eam tradidit Clemens Alexandr., Athanasius (*a*), Isidorus (*b*), Cassiodorus (*c*). Nec ab ea recessit Ambrosius, et Gregorius Magnus: Augustinus vero non obiter, sed peculiarem de ea habuit disquisitionem, quam Xistus Sen. tam sublimem censet, ut nulla talis aliquando prodierit; ergo &c.

Prob. III. ex Scholasticis. Albertus M. p. 1 q. 12 ait; *Videtur Augustino consentiendum*. D. Thomas 2 dist. 12. Augustini expositionem *subtiliorem* appellat, et Summ. p. 1 q. 58 admittit in Angelis cognitionem *vespertinam*, & *matutinam*, licet q. 84, *ut neutri parti praejudicetur*, utriusque rationibus respondeat. Eundem imitatur Ægidius (*d*), et Cajetanus (*e*). Ex recentioribus Augustino subscribunt Macedo, Norisius, de Angelis, Tonti, Moreaus, Serrius. Mitto Procopium, Philonem &c. ergo &c.

Propositio II. Augustini sententia a censura quavis immunis est, et prope certa.

Prob. I. Gen. 2 postquam Moyses rerum creationem 6 diebus factam narravit, ait: *Istae sunt generationes caeli & terrae, quando creata sunt IN DIE, quo fecit Dominus caelum & terram &c.:* sed τo *in die* hebraice יום, *Jom*, diem proprie significat, non tempus, quod pluraliter effertur, non singulariter; ergo &c. Habetur in graeco, ῇ ἡμέρᾳ ἐποίησε, *qua die fecit caelum, & terram, & omne viride*; ergo plantae &c. eodem die factae sunt, quo caelum, et terra. Hinc aliqui codices habent, *hic dies generationis &c., qua die fecit &c.*

Prob. II. Deus creavit solem quarta die: atqui ex sole naturalis dies fit; ergo tres priores dies non fuerunt naturales. ꝶ. Adversarii, tres priores dies ex Basilio distinctos fuisse luce primigenia. Verum salva Basilio reverentia sic arguitur. I. Lux primae, & luminaria quartae diei in hebraeo dicuntur אור, *hor*, cum solem Hebraei vocent שמש, *scemesc.*: hinc Rabbini docent, solem prima die creatum fuis-

(a) *Ex Petav. l. 1 de op. 6 dier.* (b) *L. 1. de summ Bon.* 3 (c) *Div. inst.* 22. (d) *In Hexam. 1 p. c.* 25. (e) *In Comm.*

fuisse, ut notat Calmet, ejus tamen productionem per recapitulationem narrari die quarta cum aliis corporibus luminosis; ergo primus, & quartus dies unus est, & in sex diebus recapitulatione narratur, quod in prima actum est. II. Sol dicitur, quia solus lucet; ergo nulla est lux a sole distincta. Vel enim lux illa primigenia corpus erat, vel qualitas: si 1; ergo erat a sole. Si 2; ergo sol ipse, idest a lucido corpore emanare debebat. Confirmatur: nam Ps.148. primo Angeli, tum sol & luna ante cœlum memorantur, non lux; ergo lucis nomine designat Moyses lucem & solem. III. Ex quo 1 Genes. dicatur, *fiat firmamentum, & dividat aquas ab aquis*, infertur, nullam antea extitisse aquarum divisionem; ergo dum dicitur, *fiant luminaria, & dividant diem ac noctem*, recte infertur, ante solem & noctem non fuisse divisas. IV. Ubi dicitur, *sint in signa & dies &c.* Chaldæus legit: *& numerentur per ea dies, & anni*; ergo ante solem non erant tempora, non dies, neque horum distinctio.

Prob. III. Eccl. 13 habetur, *qui vivit in æternum, creavit omnia simul*; ergo &c. ℞. Adversarii τὸ *simul* idem valere ac *universaliter, & communiter*. Græcus enim habet κοινῆ. Sed hoc est merum effugium: nam rerum universitas satis exprimitur per τὰ πάντα, *omnia*; ergo κοινῆ, *simul*, non de rebus, sed de tempore accipi debet. Prob. conf. I. enim κοινῆ sæpissime pro tempore usurpatur, ex lexico Costantini. II. Opponit ibi Ecclesiasticus Dei opera operibus hominis, qui, *cum consummaverit, tunc incipiet*, hoc est uno opere consummato ad aliud pergit. Deus autem non ita, *creavit* enim *omnia simul*, idest uno temporis puncto. III. Idem sentit Lateranensis Synodus, dicens, Deum *simul ab initio utramque de nihilo creaturam* condidisse: atqui hinc probant Theologi, Angelos creatos esse prima die, qua Deus condidit cœlum et terram; ergo &c.

Prob. IV. Athanasius or. 3 ait: *Verbum Patris dicendo, ante omnes genuit me, se alium ab omnibus esse declarat, cum constet, res omnes uno eodemque mandato simul extitisse*; atqui, si una creatura ante aliam extitisset, futile esset Athanasii argumentum; ergo &c.

Prob. V. ratione. Creaturæ omnes sex diebus conditæ non sunt distinctæ; ergo nec dies. Prob. ant. Deus tertia die creavit ligna fructifera &c. Sexta fecit hominem masculum et fœminam: sed hæc non differunt a terra condita prima die cum semine omnium germinum; ergo &c. Prob. min.

min. Genes. 5 legitur, Deum fecisse *omne virgultum agri, antequam oriretur in terra:* sed hoc non est aliud, nisi terra seminibus gravidata, sicut mulier creata die sexta non distinguitur a viro, sed latitat in ejus costa (postquam enim Deus requievit ab omni opere, Adæ non inveniebatur adjutor similis ejus); ergo ex creaturis quædam ex nihilo creatæ sunt, ut cœlum, terra, sol &c., ubi scriptura habet *fiat*, aliæ ex præcedenti materia, ut herba &c., et hominis corpus. In his vero habet, *germinet terra*, *producant aquæ* &c. Illæ semel productæ semel recensentur Gen. 1. Aliæ prius in materia productæ sunt, postea in sua specie, et harum bis generatio enarratnr, hoc est c. 1 et 2; ergo omnia Dei opera spectant ad dies invisibiles, in quibus creavit Deus omnia simul, relate ad diversas cognitiones Angelorum. Quæ vero prius in seminali ratione, deinde visibiliter facta sunt, secundum priorem rationem spectant ad intelligibiles dies, et unico instanti producta sunt, secundum posteriorem eorum productio fit in tempore, et spectant ad dies naturales, in quibus Deus quotidie operatur.

PROPOSITIO III. Tametsi vera est Augustini sententia, non debet opposita ut falsa refelli.

Prob. I. ex Augustino, qui l. 4 de Gen. ad lit. 28 ait: *qui aliam requirit in illorum dierum enumeratione sententiam, quærat, & divinitus adjutus inveniat.* II. Ob Theologorum numernm opposita sententia probabilior aliquibus videri potest; ergo &c. III. Si aliorum sententiam carpimus, ejusdem temeritatis damnabimur, quam in aliis Prop. I. notavimus; ergo &c.

Ob. I. Doctores omnes, uno excepto Augustino, sex dies naturales accipiunt; ergo &c. II. S. P. hanc sententiam tradit in l. de Gen. ad lit., sed in iis libris, ex 1. Retr. 18, *plura sunt quæsita, quam inventa, & pauciora firmata*; ergo &c.

℟. neg. ant. Nam ex dictis oppositum evincitur. Ad II. dist. ant. In iis libris tantum, neg., etiam, conc. Hanc enim sententiam tradit S. P. in l. de C. D. Neque in libris Retr. hanc sententiam retractat. Hinc Xistus Sen. de libris illis ait l. 4 de Bibl., *neque eruditius, neque sublimius, vel ante, vel post Aug. prodiisse.*

Ob. II. Loc. Gen. 2, *in die*, et Eccl. 18, *omnia simul*, vel de tempore, vel de creatione quoad materiam exponi debent; ergo &c. Prob. ant. Greg. l. 32 c. 10, ait, *quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ;* ergo &c. ℟. neg.

℟. neg. ant., de quo vide Prop. II. Ad prob. ℟. Omnia simul extitisse *per substantiam materiæ*, et prima die non omnia apparuisse in sua specie. Sed aliæ sunt res ex nihilo conditæ, aliæ ex præexistente materia. Hæ, ut herbæ &c. simul extiterunt *per substantiam*, per speciem vero decursu temporis; illæ ut Angeli, sol &c. etiam per speciem formæ extiterunt, quia ex nihilo productæ sunt.

Ob. III. Opponitur hæc sententia historicæ narrationi; nam I. literaliter accipi debet, quod non repugnat: sed Augustini expositio non est literalis; ergo &c. II. Origenianum dogma est res a Deo conditas figurate exponere; ergo & dies. III. Historia Geneseos pro rudi populo scripta est; ergo est literalis.

℟. neg. ant. Nam Augustini expositio propria est, non figurata: lux enim proprie ad intelligibilia spectat. Hinc Deus *lux* dicitur, et *pater luminum; ergo ubi est melior lux, ibi est etiam verior dies*, ait S. P. l. 4 de Gen. ad lit. 28. Quare Norisius, qui § 9 Vind. ait, Augustini expositionem esse *mystice divisam*, loquitur relate ad lucem *corporalem*, & *quotidianam* cum Augustino, qui eam lucem, non *figurate*, sed *proprie* accipiendam esse declarat, sed *aliter*, *quam in hac consuetudine quotidianæ lucis corporalis*. Deinde Dei locutio, requies ab opere, deambulatio, quæ mystice exponuntur, historicam narrationem non evertunt; ergo nec evertunt dies mystici.

Ad II, neg. ant. Nulla enim est ratio, cur res cum Origene figurate accipiantur; plures tamen sunt, cur dies spiritales dicantur, maxime cum veri sint, non allegorici. Ad III. neg. ant. Plura enim in iis sunt obscura, quæ absque institutione Doctorum intelligi nequeunt. Nec plebi spectat nosse, quinam sint dies illi.

Ob. IV. Exod. 20 Sabbatici præcepti hæc caussa profertur, *sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram*, & *requievit die septimo*. Atqui hæc ratio nulla esset, nisi dies creationis naturales forent: nulla enim proportio est inter dies *operarios*, & *perceptiones angelicas*; ergo &c.

℟. neg. min. Nam ad præceptum illud sat erat aliqualis inter dies illos similitudo. Sicut enim requies Domini a Sabbato, et requie Hebræorum longe differt (non enim Deus, ut illi, lassas in opificio vires reparavit) ita sex illi dies differunt ab iis, de quibus dicitur: *sex diebus facietis opus*.

Ob. V. In Augustini sententia simul fuit dies et nox, tenebræ et lux &c. quod est absurdum; ergo &c. ℟. dist. ant.

ant. Simul fuit tempore, neg., ordine caussalitatis, conc. Fuit ergo simul nox et dies, meritum et beatitudo Angelorum: nam inter conditionem et gratiam, inter perceptionem rerum et conversionem in Deum non fuit in iis temporis spatium; fuit tamen ordo caussarum. Nam a cognitione *vespertina* ad *matutinam*, a via ad terminum aliqua instantia angelica interfuisse non diffitemur, ut dictum est c. 1. Diss.2 l. 10. Vide Augustinum l. 4 de Gen. ad lit. 32.

Ob. VI. Bossuet. Magis congruit divinæ sapientiæ sex diebus omnia condere, ut ostenderet, se non cæco impetu operari, ut quidam Philosophi somniarunt, sic enim operis sui dominum se Deus præbuit; ergo &c. (1).

℞. neg. ant. Nam, præter illos Philosophos fuerunt etiam Moysis ævo Polythei, ut Chananæi, et Philistiim, qui minores Deos colerent, et finitæ virtutis; Moyses ergo, ut Deum omnipotentem ostenderet, ait, absque temporis spatio eadem die cœlum, et terram, et omnia creasse. Ostendit etiam non agere Deum cæco impetu, dum omnia condidisse ait verbo et imperio. Sicque in eo libertas, consilium, et omnipotentia relucet.

Caput III.

De singulis rebus a Deo sex dierum spatio productis.

Prima die cœlum, et terram, aquam, et lucem a Deo creata esse, narrat Moses *Gen.* 1 dicens: *In principio creavit Deus cœlum & terram, & spiritus Dei ferebatur super aquas, & facta est lux &c.* Hebræi habent: *Berescit*, idest *in exordio temporis*. Quæ vox ostendit, nihil cœlum, et terram præcessisse, præter Deum. Cabbalistæ res prima die conditas in ea voce בראשית observarunt. Nam ב est initium, *bara* creavit, ר *Rachiab* firmamentum, א *herez* ter-

(1) Si liceat hoc loco rem transfigere conjecturis, cur non dicamus cum viro hujus ævi doctissimo, simultaneam creationem increatæ mentis, ac supremi artificis majestatem, atque omnipotentiam magis decuisse, quam si dicamus eum, non secus ac infimæ notæ artifices, temporis spatio indiguisse, ut normam consuleret, aut opera sua per dierum intervalla disponeret? Quæ sane non infinitæ mentis est idea, sed limitatæ ac finitæ, quæque proinde Deo non satis apte convenire videtur.

terram, ש *sciamaim* cœlos, י *Jam* Mare, ת *Theom* abyssum designat. Terra *autem erat inanis*, *& vacua*, *& spiritus Domini ferebatur super aquas*. Quibus verbis limus designatur, et humida materies rerum omnium principium, ut sentit Thales. Sit itaque

Propositio. Principium rerum omnium est aqua.

Prob. I. ex Augustino, qui l. 1 de Gen. ad L. ait, Moysen *aquæ nomine designare totam materiam*, *unde facta sint omnia*, *quia ex humida natura videmus omnia per species varias formari*. Verba etiam *spiritus Dei ferebatur &c.* divinam energiam ostendunt, qua, ut ova ab alitibus fœcundantur incubitu, ita vis singulas species producendi materiæ concessa est, ut ait S. P. (a), Basilius (b); & PP. alii (c), nec non Grotius, Junius &c.

Prob. II. ex gentium consensu. Phœnices ex aquosæ mixtionis putredine rerum exordia repetunt, ut ex Sanchoniatone ostendit Eusebius. Zeno apud Hesiodum Chaos, unde omnia fiunt, aquam esse dicebat; Thales Milesius, *eam esse initium rerum*, Deum autem eam mentem, quæ ex aqua omnia fingeret. Thales vero a Phœnicibus, hi ab Ægyptiis, illi ab Hebræis hanc doctrinam accepere; ergo &c.

Prob. III. ratione. Nam ex aqua terram fieri, patet ex pluviis, unde gignitur tellus levis & candida, arenæ in mari, lapilli in flumine; ergo &c. II. Cælum aqueæ naturæ esse constat ex voce hebraica רקיע *Rachiah*, quæ aquarum expansionem significat, & *Sciamaim*, quæ cælos, ab aquis designat. III. Vegetabilia resolvuntur in aquam, ex qua nutriuntur. IV, Pisces & aves in aqua & aere gignuntur; ergo verisimile est, communem substantiam esse aquam, & hanc in varias species mutari, dum ei permiscentur salinæ, sulphureæ, aut oleosæ particulæ. Ex aqua creata est lux *verbo Domini*, mandato nempe, non vocis sono. Lucis nomine Angelos Augustinus intelligit; alii solem, alii lucem primigeniam. Hebræi vocant אור *Hor*, & corpus lucidum מאור *Mehor*. Lux ergo etiam literaliter Angelos designat, idest incorpoream lucem. Primam diem vocant Hebræi *Jom*, hoc est cursum solis (d); ergo corporalis dies sine sole

(a) *Ib. c.* 18. (b) *Hom.* 2 *in Hex.* (c) *Ex Jansen.*
(d) *Ex R. Kimki.*

sole non fuit, ut docet S. P. Aug. Vespera dicitur ערב *Hereb* (unde Erebus Poetarum) qui objecta confuse exhibet, unde *decolorata* cognitio dicitur ab Augustino.

II. Diei opus est firmamentum ex 1 Gen., hoc est aquarum extensio, quasi velum inter eas expansum. Cœlum enim ex aquis compactum docet Clemens, Josephus, Ambrosius &c. & fluidissimum esse plures Philosophi. Dicitur hebraice שמים, *Sciamaim*, Græce ὀρανός, idest visui pervius, & *pellucidus* ex Schrevelio: latine cœlum, quasi stellis cælatum.

III. Diei opera sunt maria, & aridæ apparitio, idest terræ. Maria hebraice dicuntur ימים, *Jamim*, a ים *Jam*, *fundum*, & *Maim*, *aquarum*. Terra hæc de sinu aquarum educta est, tunc enim *spissata* est, ait S. P. Aug. l. 1 de Gen. ad l., & limus fluidioribus partibus nudatus est.

IV. Diei opera sunt sol, luna, stellæ. Sol Gen. 1 dicitur *luminare majus* ob ampliorem lucem, non ob molem, quam ab aliis luminosis corporibus vinci quidam ostendunt. An sol corpus solidum sit, an fluidum fervens, ut aurum in fornace, disputant Physici. Ex hebræo *scemesc*, *ibi ignis*, videtur in sole esse ignem.

V. Die volatilia, ac natantia animalia producta sunt, quæ exploso ovo gignuntur. Recte ergo ait S. P. Aug., omnia fuisse antea producta concretis in aqua seminariis primordiis, postea progenita in tempore ab involucris primordialibus explicata: unde ex 1 Eccl. *nihil sub sole novum*, quia principio omnia simul creata sunt in rationibus seminariis, quorum decisione, aut permixtione *Generatio præterit*, & *advenit* &c.

VI. Die animalia, & homo producta sunt. De homine agemus lib. 12. Animalium vero, ac reptilium duplex est genesis: nempe in semine, ejusque explicatione, seu visibili specie. Sunt enim dies illi diversæ Angelorum perceptiones, quibus prius communem materiam, inde substantiales formas novere. Distinguit Scriptura bestias a jumentis: illæ mole & feritate majores sunt, hæc nos vectando, aut terras arando juvant. Hæc est in 1 Genes. conformis Augustino expositio: plura qui vult, adeat interpretes.

CA-

Caput IV.

De Paradiso voluptatis.

Inter ea, quæ tertia die producta sunt, est Paradisus voluptatis, ubi Deus posuit Adam. De eo quæritur 1 An corporeus fuerit? 2 Ubi positus? 3 Quibus arboribus consitus sit?

Propositio I. Paradisus erat locus corporeus.

Prob. I. Scripturis. Gen. I. Ubi vulgata legit, *paradisum voluptatis*, hebræa habet בְּעֵדֶן, *Be-Heden*: & LXX ἐν Ἐδὲν. Atqui præfixum בְּ, *Be* est nota localis ex Huetio, aliisque; ergo &c. II. Gen. 4 describitur situs Heden ad Orientalem plagam. Ezech. 17 Negotiatores *Heden*, & 4 Reg. 19 *Haran*, & filii *Heden* memorantur: sed *Haran* est corporeus locus; ergo & *Heden*. Is. 2 ait, *ponet solitudinem ejus quasi Heden*, qui locus verti nequit, *ut voluptatem*; ergo &c. Prob. II. ex Patribus. Chrysostomus hom. 13 in Gen. *Idcirco nomen loci inseruit Moyses, ut non liceat dicere, nullum esse in terra paradisum.* Basilius hom. de Paradiso ait: *proditum memoriæ est, quo sit loco plantatus*. S. P. l. 8 de Gen. ad lit. 1. *Paradisus locus quidam intelligitur, ubi habitavit homo terrenus*. Prob. III. ratione. Nec scriptura, neque aliud vetat, quin Paradisum corporaliter accipiamus; ergo &c.

Opp. Cant. 4. Ecclesia dicitur, *hortus conclusus*, & Prov. 13. Sapientia dicitur *lignum vitæ*; ergo Paradisus est cœtus sanctorum; ergo &c. 2. Paradisus ex Luc. 23 est locus omnis, ubi feliciter vivitur; ergo &c. ℟. dist. cons. Est cœtus sanctorum allegorice, conc., literaliter, neg. Ex quo enim Agar & Sara duo testamenta significent, non sequitur, eas non fuisse veras mulieres; ergo a pari. Ad II. dist. ant. Paradisus nomine, conc., re, neg. Nam re Paradisus est hortus Heden.

Propositio II. Paradisus supra verticem Armeniæ montium situs erat.

Paradisum locavit Malvenda in India Orientali, Rabbini quidam in nubibus, Clericus in Syria, Grotius in Babilonia, Huetius intra Euphratem & Tigrim, Calmet ad scaturigines Tigridis & Euphratis, noster Lubin supra montes Armeniæ, ubi arca requievit, quæ sententia est aliis probabilior, & Prob. I. Scripturis Gen. 2 habetur: *fluvius* gere-

egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradiſum, *qui inde dividitur in quatuor capita*, quæ ſunt Phiſon, Gehon, Tigris, & Euphrates. Sed hæc regio eſt inter Armeniæ montes, ex quorum radicibus fluunt quatuor illa flumina; ergo &c. Prob. min. Nam Phiſon ſeu Phaſis oritur, non ſecus ac Araxes (qui a rapido curſu Gehon dictus eſt, ideſt ſonans) ex Armeniæ montibus. Tigris et Euphrates etiam ex iis montibus fluunt, ut demonſtrat Lubin; ergo &c.

Prob. II. Ezech. 27, & Iſ. 37 *Haran* & *Chene* dicuntur finitima regioni *Heden*, nec ab ea diſtare *Gozan* & *Reſph*; atqui *Gozan* ſpectat ad fines Armeniæ, *Reſph* ad Thalaſſar, non procul ab Armeniæ montibus; ergo &c.

Quæres: an Lubini ſententia ſit certa? ℞. negative. I. Quia nimis variant ea de re doctorum ſententiæ. II. Quia PP. Paradiſi locum ab hominum cognitione remotiſſimum dixere, ut S. P., Tertull., aliique. III. quia S. P. *Phiſon*, & *Gehon* pro Gange, & Nilo ſumit.

Ob. I. Huetius. Paradiſus ſitus erat ad fluvium Arabum productum ex confluente Tigridis, et Euphratis; ergo non erat in Armenia. Prob. ant. I. enim ex voce hebraica מקדם, *mikkedem*, ſignificatur, paradiſum ſitum fuiſſe *ad orientem* Arabiæ, ubi Moyſes Geneſim ſcripſit: ſed fluvius Arabum &c. eſt ad Orientem Arabiæ; ergo &c. 2 Ea verba, *fluvius egrediebatur* ex græco, et hebraico curſum deſignant, non fontem; ergo fluvius de Eden in paradiſum profluebat. 3 *in quatuor capita*, exprimit brachia ejuſdem fluminis: ſed talis eſt fluvius Arabum; ergo &c. 4 Hic eſt proximus terræ Havilah auro Arabiæ, et gemmis, & ubertate notiſſimæ; ergo &c.

℞. neg. ant. Ad I. prob. neg. conſ. Armenia enim dicitur Arabiæ orientalis, licet vergat ad Aquilonem: atqui *mikkedem* ex Huetio ſignificat *e latere Orientis*; ergo magis convenit Armeniæ, quam fluvio Arabum. Ad II. neg. ant. Conſtat enim ex Gen. 2 in paradiſo fontem fuiſſe, cujus profluentibus aquis hortus erat irrigatus, et ex ejus ſcatebris quatuor flumina promanaſſe, hæc enim extra paradiſum dividi ſcriptura teſtatur, et ita curſus aquarum in paradiſo, et fluminum ſcaturigo defenditur. Ad III. neg. ant. Nam ראש, *Roſc caput* ſignificat; ſed Phiſon et Gehon per Huetium brachia ſunt; ergo &c. Deinde diverſa flumina ſunt Tigris et Euphrates; ergo Phiſon et Gehon. Quod ait Huetius,

tius, Phison dictum a פשה, *phisa*, *crescere*, & *augeri*, recte convenit Phasidi, qui plurium fluminum aquis augetur. Ad IV. neg. conf. Hevilah enim esse Colchidem auro gemmisque copiosum censet Sansonius. Ubertas autem agrorum omnium placitis convenit; ergo &c.

Ob. II. Paradisus in India situs erat; ergo non in Armenia. Prob. ant. 1. Hæc regio est proprie orientalis. 2 Auro optimo abundat. 3 Apud veteres Phison est Ganges; ergo &c.

℞. neg. ant. Ad I. prob. neg. conf. Nam omnes regiones Palestinæ orientales, ut Arabia, Media Persis &c. *Oriens* dicuntur ab Isaia, Ezechiele &c. Ad II. dist. ant. Invenitur ibi tantum, neg., etiam alibi, conc. Nam in Colchide aurum, et copiosum, et optimum invenitur. Ad III. dist. ant. *Phison* est Ganges appellatione, conc., vere, et proprie, neg. Forte ab aquarum copia Ganges ab aliquibus *Phison* est dictus, sed proprie non est *Phison*, quia nimis distat a Tigride, et Euphrate (1).

Ob. III. Paradisus in Mesopotamia erat; non ergo in Armeniæ montibus. Prob. ant. I. enim hæc regio orientalis est Palestinæ; et Euphrati proxima. II. Ibi habitarunt Adæ posteri; ergo &c. ℞. neg. ant. Ad prob. neg. conf. Frustra enim ibi quatuor fluminum capita exquiruntur. Ad II. dist. ant. Ibi tantum, neg., etiam, conc. Patriarchæ enim Assyriam, et Babyloniam coluere, et ab ingressu Eden eos vetitos fuisse censemus.

Quæres: cur arbores Paradisi *lignum vitæ*, *& scientiæ boni & mali* dicerentur? ℞. *Lignum vitæ* dictum esse, quia hominem conservabat, eique dabat *mirabili Dei gratia*, ut ait S. P., *stabilitatem contra vetustatem*; quam virtutem naturalem fuisse ligno vitæ, nonnulli defendunt. Arbor vero *scientiæ boni*, *& mali* dicta est, non quod eis inesset vis intelligentiæ, ut censet Jos. 1 Antiqu., sed ob experientiæ

(1) Cur Ganges a nonnullis scriptoribus pro Phisone fuerit acceptus; cur in *Kaschar* Scithiæ ad *Tibeti* fines ab antiquis constitutus fuerit terrestris Paradisus; cur denique a Strabone ibi dicatur Mesopotamia (Scithica nempe ad Syriacæ differentiam) omnigenæ eruditionis copia nuperrime declaravit in suo *Alphabeto Tibetano* nostri huius ævi scriptor clarissimus, qui ea de re celeberrimam Archelai Episcopi cum Manete disceptationem in *Kaschar* Scithicæ Mesopotamiæ, non Syriacæ constituit. Idque ut contra Beausobrium Actorum laudati Episcopi vindicaret germanitatem.

consequentiam : nam *per experimentum pœnæ novit Adam, quid interesset inter obedientiæ bonum , & inobedientiæ malum*. Fuit autem interdicta, ait S. P., *propter commendandum obedientiæ bonum*.

CAPUT V.

Quo anni tempore mundi creatio peracta sit?

MUndum æstivo tempore cœpisse , putarunt Ægyptii : Autumnali vero Talmudistæ, et Cabbalistæ, nec non Lyranus, Tostatus, Picus, Scaliger, Usserius, Alexander &c. Patres autem, Theologi, Poetæ, Astronomi, Historici, et Critici clarissimi Verno tempore conditum fuisse communiter docent. Sit itaque

PROPOSITIO . Deus mundum Verno tempore condidit.

Prob. I. Scripturis. Genes. I. ait Deus : *germinet terra herbam virentem , & lignum pomiferum faciens fructus*. Atqui herba germinat Verno tempore , et plures plantæ fructus faciunt , cum Autumno nullæ germinent , et fructus intra mensem Octobris collecti sint ; ergo &c. II. Si nulla arbor initio temporis germinasset , hortus *Heden* non fuisset Paradisus voluptatis : plures enim plantæ sese steriles primis parentibus obtulissent , et plurium vidissent instante hyeme ariditatem, quam germen ; atqui Verno tempore viderunt flores fructusque ; annus enim incœpit , quando dies noctibus sunt longiores, regnat splendor lucis, agrorum feracitas, hortorum amœnitas ; ergo &c.

Prob. II. ex PP. Cyrillus Catech. 14. *Aprili instante ver est. Hoc tempus est creationis mundi*. Ambrosius 1 Hex. *In hoc ergo principio mensium cœlum & terram fecit : ubi erat opportuna omnibus verna temperies* . Damascenus l. 2 de Fide Orth. 7. *Prima quidem verna est; in ipsa enim Deus fecit universa* ; ergo &c. (a)

Prob. III. ex mundi reparatione. Nam Christum Verno tempore passum fatentur omnes: atqui PP. eodem anni tempore statuunt mundi ortum , ejusque reparationem: *Tunc enim*, ait Aug. q. 54, *voluit mundum redimere , quando eum & creaverat, idest in æquinoctio*. Idem docent Ambrosius , & Cy-

(a) *Vide alios PP. apud Salian. Annal. 1, & apud Ger. Voss. Isag. Chron. diss. 11. c. 7.*

et Cyrillus (*a*), Leo Magnus (*b*), aliique; ergo &c.

Prob. IV. ratione. Moyses enim præcipiens, ut Hebræi annum supputarent a Nisan, non novam induxit, sed veterum Patriarcharum consuetudinem, ob longam in Ægypto stationem prætermissam revocavit in usum; ergo &c. Prob. ant. ex egressu Noe de arca: sed hanc narrat Moyses factam esse mense 2. post Nisan, non post Tisri; ergo &c. Prob. min. I. enim columba detulit ad arcam *ramum olivæ virentibus foliis*, sive, ut vertunt 70, *nascentem oleæ festucam* (*c*), eaque ex PP. evangelii exprimebat prædicationem, quæ eodem tempore est instituta; ergo &c. II. Cum Passio Christi acciderit die 15 *Nisan*, ejus resurrectio die 17, et Ascensio 27 mensis secundi accidit: sic enim typus rei perfecte convenit. Aquæ imminutæ sunt primo mense, & egressio de arca accidit die 27 mensis secundi; atqui aquarum imminutio significat mundi reparationem, & egressio Noe reditum Christi ad Patrem; ergo &c. III. Si mensis secundus, in quo egressus est Noe, respondeat 23 Octobris, nulla alimonia extra arcam animalia vixissent, cum diluvium omnia destruxisset. Contra, si Vere ineunte egressus est Noe, nulli defuere necessaria alimenta; ergo &c.

Ob. I. cum Lyrano, & Abulensi. Exod. 12 de mense *Nisan* habetur: *mensis iste vobis primus erit in mensibus anni*; ergo antea non erat primus. II. Cap. 23, & 24 indicitur Hebræis solemnitas *in exitu anni*, *quando redeunte anni tempore cuncta conduntur*; ergo &c.

℟. ad I. neg. conf. Hebræi enim diu in Ægypto commorati ex gentium more annos inchoabant: ab initio autem, & Patriarcharum ævo non fuit sic. Redite ergo, ait Moyses, ad instituta majorum, & mensis iste sit vobis in posterum principium mensium, sicut illis fuit. Eruitur hic sensus ex hebræo & græco, ille enim habet ראשון היא *Riscion hu*, *initium ipse*, hic autem πρῶτος ὑμῖν ἐστι: *Primus vobis est* non *primus erit*. Ad II. dist. ant. In exitu anni georgici, & civilis, qui incipit a satione, & definit in messe, conc., in exitu anni veri & proprii, neg. Est utique Hebræis etiam annus georgicus, eoque utuntur in annis Sabbaticis, & Jubilæis, quia in iis reditur ad possessionem præ-

 dio-

(a) *Locis sup. cit.* [b] *Serm. 9. de Pass. Domini.*

(c) *Symmachus habet* θάλλον, *ramusculum pullulantem*, a θάλλω vireo, pullulo, floreo, *apud Schrevel.*

diorum inter sementem & messem ; sed hunc annum vetustiorem esse vero & proprio, qui oritur a Nisan, non probant adversarii.

Ob. II. cum Scaligero. Ægyptii, qui a filiis Noe mundi exordia accepere, annos supputant ab Autumno; ergo &c. II. Diluvium desiit die 27 mensis secundi ; sed ex Josepho (*a*) menses numerantur ab æquinoctio Autumni; ergo &c. Hinc Hieronymus (*b*) ait, Octobrem esse primum mensem ; & idem docet Tullius (*c*), & Lactantius (*d*) ; ergo &c. IV. In Autumno est Hebræis *Te-Kupha* (*e*), & tunc eorum incipit Lectionarium ; ergo &c.

℟. ad I. dist. maj. A filiis Noe, idest a Chami posteris impiis, & refractariis, conc., a posteris Semi Dei cultum, & PP. instituta servantibus, neg. Illi ergo Dei cultu deserto, de vera creationis historia nihil solliciti, ob agros locandos ab anno georgico supputarunt (*f*). Ad II. dist. min. Et Josephus loquitur de anno civili, conc., de vero & proprio, nego. Ad III. eodem modo dist. ant. Reapse Ægyptii, non in Autumno mundi ortum statuebant, sed ineunte Canicula. Ad IV. neg. conf. Quadruplex est enim Judæorum *Te-kuphà*, inter quos est etiam *Te-kuphà Nisan*. Lectionarium autem incipit mense *Tisri*, ex Deuter. 31., ubi præcipitur lectio legis coram populo in solemnitate Tabernaculorum.

Ob. III. Arias Montanus. Deus condidit mundum perfectum, statimque providit orituris animalibus escam. Atqui arbores fructus etiam Hyeme durabiles ferunt Autumno, non Vere; ergo &c. ℟. neg. min. Constat enim (*g*), Verno tempore mundi perfectionem magis ostendi, tunc enim germinant herbæ, pariunt jumenta, aves nidificant, florent plantæ &c. ergo &c.

DISSERTATIO II.

De mundi ætate, ac duratione.

MUndum æternum existimarunt, præter Aristotelem, plures Platonici. Itaque demonstrabimus I. Omnia a Deo condita esse in tempore, nec potuisse mundum produci

(a) L. 1 *antiq.* c. 4. (b) *In* 1 *Ezech.* (c) *L.* 2 *de Nat. Deorum.* (d) *L.* 1 *inst.* c. 7. (e) *Idest anni resolutio.* (f) *Vide* ℟. *ad* 1., & *Prob.* 4. (g) *Vide Prob.* I.

duci ab æterno. II. De illustrioribus Mundi epochis sermo erit. III. De ejus conflagratione, atque interitu.

Caput I.

An mundus aspectabilis conditus fuerit, aut condi potuerit ab æterno?

Not. Conveniunt omnes, nullam creaturam esse Deo coæternam; censent tamen nonnulli, Deum potuisse mundum ab æterno producere. Habet ergo quæstio partes duas: ac prima est de creatione actuali, secunda de possibili. Sit ergo

Propositio I. Non præteriere infinita durationis spatia (1), sed omnia in tempore condita sunt.

Prob. I. Scripturis. Prov. 8. sic ait Dei sapientia: *Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram, nec dum fontes eruperant* &c.; ergo creaturæ non sunt æternæ, sed creatæ initio temporis, ut habetur I. Genes., ubi vox בראשית, *Berescit*, significat quamcumque operis inchoationem, & durationis primordium Chaldaica בקדמין, *Bechadmin*. Hinc Later. Conc. definit (*a*), omnem creaturam *ab initio temporis* conditam esse; ergo &c.

(1) De mundi primordiis tam absurda effutiunt Buffonius, Telliamedus, Montesquieus, Leybnitius ipse, ac Wistonius, ut mirum sit, *spiritus*, ut vocant, *fortiores* in nugis hujusmodi tempus atque operam miserrime detrivisse. Buffonius enim globum terraqueum e Solis particulis, quas Cometes in eum impetu pernicissimo incurrens abrasit, conflatum fuisse commentus est. Quod contigisse, ait, ante annos ad minus 100. m. Telliamedus vero, terram e mari progenitam autumavit, sed fœtum adeo immanem nonnisi post plurima centena annorum millia in lucem prodiisse. Qua de re Montesquieus annos mundi non secus ac maris arenam innumerabiles statuit. Quid vero Leybnitius, & Wiston? *Risum teneatis amici*. Ille quidem terram, quam incolimus, Solem fuisse primitus opinatus est, qui post longa temporum spatia paulatim obstructus, denique extinctus est. Ille vero Cometem fuisse ait primo inhabitabilem, subinde vero amœnam, & jucundissimam homini aliisque animantibus stationem præbuisse. *Sed gerræ istæ sunt, gerræ germanæ*, atque, ut ait Comicus, *lyræ lyræ*; quæ cum historiæ Mosaicæ, & sacrarum Scripturarum oraculis directe adversentur, eadem facilitate exsufflantur, qua proponuntur.

(a) *Sub Innoc. III. c. 1.*

Prob. II. ratione. I. Si mundus ab æterno fuisset, nec valles essent, nec montes: nam illæ repletæ essent per assiduas alluviones, hi vero solo essent æquati: atqui falsum conf.; ergo & ant. II. Literarum usus, & artium commoda sunt in tempore; ergo & mundus. III. Tribui nequit igni, aut diluviis, quod vetera absumpserint monumenta. Nam vel cuncta absumpsere, vel aliqua. Si primum, quis præteritam cladem nuntiavit? Si secundum, cur præterita sæculorum millia non numerant? Cur artes, & scientias ad nos non transmisere? ergo &c.

Ob. I. Nisi mundus esset æternus, I. Deus esset mutabilis de actu in actum; ergo &c. II. Tempus factum fuisset in tempore, & antequam tempus esset. III. Deus infinito tempore otiosus fuisset. IV. In anteriori æternitate vel Deus dormiebat, vel vigilabat. Non primum, quia æternus somnus non cadit in Deum. Si secundum, aut beatus erat, aut non: sed hoc est absurdum; ergo si beatus erat, ad quid nova creaturæ molitio; ergo &c. Ita Plutarchus.

℞. ad I. neg ant. In Deo enim nulla est mutatio, sed ea est solius termini. Sic Sol corpora calefacit, nec Sol mutatur, sed res calefacta. Ad II. neg. ant. Mundus enim est creatus in tempore, prout initium habuit suæ durationis, et semper cogitari potest aliquod momentum, in quo non fuerit, quod de re sempiterna dici nequit. Tempus enim, quod a rerum corporalium mutatione pendet, fuit una cum ipsis productum. Ad III. neg. ant. Cum enim nullum tempus fuerit, priusquam Deus cœlum, et terram condidisset, dici nequit, per anteacta sæcula otiosum fuisse. *Cur enim quæritur*, ait S. P. l. 12 de C. D., 15, *quid tunc faciebat? non erat tunc, ubi non erat tempus*. Ad IV. Respondetur, Deum perpetuo vigilare, nec novam capere delectationem ex molitione creaturarum; *non ergo in ejus vacatione cogitètur ignavia, sicut nec in ejus opere labor, conatus, industria*, ait S. P. ib. c. 17.

Propositio II. Mundus condi non potuit ab æterno.

Prob. I. ex PP., qui contra Arium hoc argumento Verbi divinitatem comprobarunt. Quod est æternum, nequit esse creatum; sed Verbum st æternum; ergo &c. Nec dicas, PP. argumentari de facto. Nam Athanasius Or. 2 contra Ar. ait: *Tametsi Deus possit semper facere, at res creatas æternas esse non potest, quippe non erant, antequam fierent: hæc autem, quinam poterant cum Deo, qui semper est, existere?* Sed ibi Athanasius loquitur de possibili, ut notum est;

est; ergo &c. Et Or. 3 ait, *proprium esse creaturarum non esse, antequam fiant*. In ep. ad Afric. inter dotes divinitatis æternitatem enumerat & immutabilitatem, quas creaturæ habere non possunt. Sicut ergo immutabilitas creaturis non convenit, ita nec æternitas: hinc patet, æternitatem participatam esse merum commentum, quod creaturarum naturæ repugnat.

Prob. II. ex confutatione dogmatum Aristotelis, Lactantius l. 7 de Vit. Be. 1 probat, mundum non extitisse ab æterno, quia quod est productum, debuit aliquando habuisse principium; nec potest esse, nisi cœperit. Justinus Confut. 31 ait: *omne quod fit, antequam fieret, non erat*; ergo &c. Prob. III. ex ideis rerum. Idea creationis est, rem esse ex non extantibus; sed hoc necesse est, ut aliquando non fuerit; ergo &c. Ita PP. contra Ar. II. Idea temporis est, quod mutabilitate transcurrat; atqui creatura subsistere nequit, nisi mutabiliter; ergo &c. III. Idea creaturæ est, habere perfectionem finitam; sed infinitam haberet, si haberet durationem æternam, qua perfectior fingi non potest; ergo &c.

Ob. I. Creatura æterna haberet interminabilem vitam, sed non perfectissimam vitæ suæ possessionem; ergo non repugnat creaturam esse ab æterno: hæc enim æternitas, cum sit mutabilis, non est Dei attributum rei creatæ incommunicabile. Unde Philosophi, qui materiam æternam fecere, illam tamen Deum non fecere. II. Ex quo solus Deus sit immortalis, non repugnat animam esse immortalem participatione; ergo a pari. III. Deus ab æterno erat omnipotens, & mundus possibilis; ergo neque ex parte caussæ, neque ex parte effectus repugnat orbis æternitas. IV. Sol, aut pes æternus, ab æterno illuxisset, aut vestigium fixisset in pulvere, & tamen lux a Sole, vestigium a pede distingueretur; ergo & Deus a creatura distingueretur.

℟. ad I. dist. ant. Et hæc interminabilis vita creaturæ repugnat, ut immutabilitas, conc., secus, neg. Duplex est ergo æternitatis character; primus quod principio ac fine careat, secundus quod sit immutabilis: *quod semper est, procul debet esse ab omni temporis vicissitudine*, ait Plato in Tim. 2: quia nisi daretur principium temporis concipi non posset initium durationis mutabilis. Illi ergo, Philosophi, licet ore tenus perfectam æternitatem mundo non tribuerent a Boetio definitam, tribuebant tamen necessitate consequentiæ: merito refellendi, quia docebant, quod rationi repugnat.

 gnat.

gnat. Ad II. neg. conf. Nam immortalitas creaturæ non tollit ejus essentiam, quam destruit æternitas, cum res creatæ necessario fieri debeant ex nihilo. Creatura autem mutabiliter agit vitam, licet non moriatur. Nec tenetur Deus creaturam redigere in nihilum, sed debet creaturam producere ex nihilo, quia ratio creationis hoc postulat. Ad III. neg. conf. Ex quo Deus ab æterno sit omnipotens, creatura vero possibilis, sequitur, condi potuisse creaturam quovis momento distributive accepto, quod tamen debet ab aliis in infinitum præcedi, alias æternitas infinita non esset. Idem dicendum de potestate semper agendi in æternitate. Ad IV. neg. conf. Lux enim est essentialis proprietas substantiæ solis, vestigium vero pedis modificatio; ergo nec illa a sole, nec istud a pede in pulvere infixo secerni potest; atqui creatura neque est Deo consubstantialis, nec proprietas, aut modus divinitatis; ergo &c.

Caput II.

De mundi epochis illustrioribus.

Qui sacris historiis, & chronologiæ operam dare voluerint, mundi tempora in certas epochas distribuere debent, queis postulata quædam præmittenda sunt, quæ ut vera ab eruditis communiter amplectuntur, licet non omnes iis assentiantur.

I. Insistendum sacrorum librorum chronotaxi, atque explodenda est fabulosa scriptorum Ægyptiorum antiquitas; quorum alii, Diodoro teste (*a*), ab Osiride ad Alexandrum 10 m., alii 23 m. annorum numerabant. Deinde fuerunt etiam apud Ægyptios anni lunares unius, duorum, trium, & quatuor mensium, ut docet August. (*b*): Dynastias autem in annos implicitos numerarunt, ut in Europa numerantur anni imperatorum, Regum, & Pontificum, quemadmodum demonstrat Vossius l. 1 idol.

II. Cum versio LXX. longe ab hebraica discrepet, hebraicam chronotaxim sequendam esse censemus. I. Quia S. P. l. 15 de C. D. 13 hoc discrimen non tribuit malitiæ Judæorum, sed errori scriptoris, qui de bibliotheca Ptolomæi codicem describendum primus accepit. II. Cum Hebræorum chronotaxis statuat Messiæ adventum circa an. 4000 ex majorum

(a) L. 1 *Hist.* [b] L. 12 *de* C. D. 10.

jorum traditione, cui bono illam annorum seriem e suis codicibus abrasissent? III. Vulgata, quam Ecclesia consecravit, hebraicam sequitur chronotaxim. IV. Hebræi codices vocibus numeralibus descripti sunt, non arithmeticis notis, unde difficilius in iis potuit error iste irrepsisse; jure ergo hebraicam sequimur chronotaxim cum Tirino, Petavio, Usserio, Scaligero, aliisque.

III. Dicimus Patriarcharum annos non fuisse nostris breviores: in iis enim menses, diesque numerantur. Nam, si vera esset quorundam opinio, decem annos illorum æquivalere nostrorum uni, sequeretur Cainan genuisse Malalael anno septimo vitæ suæ: sed *quis generat homo septennis?* ait S. P. 15 de C. D. 12. Neque incredibilis est tanta longævitas, cum Patriarchæ cibis usi fuerint nondum aquarum illuvione vitiatis. Si quæras, cur ante 70 annum non genuerint? ℟., non omnes eorum filios recenseri, sed eos tantum, *quos successionis ordo poscebat*.

IV. Cum incertum sit, an Abraham natus sit ann. Thare 70, an vero 130, licet id sit probabilius, opportunius est ejus epocham figere anno vocationis suæ, nempe mundi 2083. Periodi Julianæ 2793, ante Æram Vulgarem 1921.

V. Sequitur epocha legis Mosaicæ, quæ lata est an. mundi 2513. Per. Jul. 3223. Nam Apostolus ad Gal. 3 a promissione Abraham ad legem annos enumerat 430, quibus additis anno mundi 2083 pervenitur ad an. mundi 2513.

VI. Utuntur subinde historici epochis sæcularibus, a Troja capta, ab institutione Olympiadum, ab Urbe condita. Trojanum excidium contigit anno m. 2820. Hinc ad I. Olympiadem enumerat Eusebius annos 408; institutæ sunt ergo Olympiades an. mundi 3228, Periodi Julianæ 3938. Romanam Urbem ex Varroniana supputatione, qua illam conditam refert anno 3. sextæ Olympiadis, cum Panvinio aliisque ad annum mundi referimus 3250, numerando a Palilibus, idest a die 21 Aprilis.

VII. Epochas Augusti, Herodis, & Romanorum Consulum in libris de Incarnatione tradimus. Interim nota, Augustum natum an. U. C. 691, 4 Kal. Octobris, mortuum an. 767, 14 Kal. Septembris; sed regni ejus initium non unum statui. A Julii Cæsaris nece an. U. C. 710, a Triumviratu 711, ab Actiaca pugna 723. Herodem regnum obtinuisse an. U. C. 714, obiisse 751. Fastus consulares inchoatos an. U. C. 246 creatis primo Bruto, & Collatino. Chri-

sti

sti nativitatem contigisse an. U. C. 749, mundi 4000, ut censent Usserius, Capellus, Tirinus, aliique.

VIII. Verum juxta æram Dionysianam Christus natus est ann. U. C. 754, & mundi 4004, Periodi Julianæ 4714, Olymp. 195, Coss. C. Cæsare Augusti Filio, & Æmilio Paullo. Verus ergo Christi natalis æram vulgarem integro quadriennio antevertit. Duplex ergo Christi natalis dies cum Pagio distinguendus est: Proprius nempe, & Dionysianos ab Eugenio IV. probatus. Constat enim ex Norisio, qui omnium primus scripsit de nummo Herodis Antipæ, Dionysium Exiguum serius, quam par erat statuisse Christi nativitatem. Ea tamen necessario tunc utimur, ne historiarum ordo turbetur.

IX. Facile est ex præmissis omnem mundi ætatem in certas partes distribuere. Augustinus sex mundi ætates enumerat. Damascenus, aliique recentiores septem. Vossius decem. Duodecim Bossuet; cujus partitionem amplectimur. Series ergo omnium temporum hæc est.

Distributio Augustini in sex ætates ita se habet. I. Ab Adamo ad Noe annorum 1056. II. A Noe ad Abraham an. 952. III. Hinc ad David ann. 911. IV. A Davide ad captivitatem Babylonicam an. 479. V. Ab ea ad Christi nativitatem an. 606, qui simul juncti annos faciunt 4004. VI. Quæ nunc agitur ad judicii diem.

Distributio Damasceni, Vitré, Usserii, Calmet &c. est hujusmodi. Prima mundi ætas a creatione ad diluvium an. 1656. II. Inde ad vocationem Abrahæ an. 426. III. Hinc ad Legem an. 430. IV. A Lege ad Templum an. 479. V. A Templo ad finem captivitatis ann. 476. VI. Subinde ad Christum an. 537. Ex quibus exurgit annus 4004 æræ Christianæ.

Po-

Postrema distributio, quam sequimur, est Bossuetii in XII. epochas illustriores.

Epocha.	*Period.Jul.*	*Ante U.C.*	*Ante Ær.V.*	*Anno Mundi.*
I. Adami.	710	3250	4004	1
II. Diluvii.	2366	1594	2348	1656
III. Abrahami.	2793	1167	1921	2083
IV. Legis Moysis.	3223	737	1491	2513
V. Trojæ expugnatæ.	3530	430	1184	2820
VI. Templi perfecti.	3710	250	1005	3000
VII. Urbis conditæ.	3960	*Ab U.C.* 1	754	3250
VIII. Cyri.	4178	218	536	3468
IX. Carthag. devictæ.	4512	552	202	3802
X. Natal. Xpi Dionys.	4714	754	*Anno Xpi* 4	4004
XI. Constantini.	5206	1066	*Æra V.* 312	4316
XII. Caroli Magni.	5514	1554	800	4804

Agitur ergo nunc annus Æræ Vulgaris 1767, a Creatione Mundi 5771, a Diluvio 4115, a Vocatione Abraham 3688, a Lege Moysis 3258, a Trojano excidio 2951, ab Institutis ludis Olympicis 2543, a Templi ædificatione 2802, ab Urbe condita 2521, a soluta captivitate Babylonica 1771, a Constantino, & pace Ecclesiæ 1455, a Carolo Magno, seu fundatione novi Imperii 967.

CAPUT III.

De mundi conflagratione, ac mortalium omnium interitu.

NOt. Quatuor ea de re sunt sententiæ. I. Mathematici quidam ajunt, futurum mundi interitum, cum planetæ omnes ad idem cœli signum remeabunt, ubi principio simul fuere. II. Qui redemptionem mundi in medio temporum peractam esse opinantur, docent, futurum ejus interitum octavo millenario exeunte. III. Est eorum, qui mundi ætatem contrahunt ad annos 6000. IV. Est Augustini scite docentis, importune homines in hac quæstione versari.

Propositio. Non est mortalium nosse finem mundi.

Prob. I. Act. 1 ait Christus: *non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Hinc Aug. 18 de C.D. 53 ait: *frustra annos, qui huic sæculo remanent, computare conamur, cum hoc scire non esse nostrum, ex ore veritatis audiamus.* II. Matt.23.36 habetur: *de die autem*

tem illa & hora nemo scit, nisi solus Pater. III. Apostolus 1 ad Thess. 5 ait: *dies Domini sicut fur in nocte* (*a*); ergo &c.

Prob. II. ex aliarum opinionum confutatione. I. Opinio per se corruit: nam annum illum maximum fictitium putant Astronomiæ peritissimi, & incertum est quando futurus sit. Aristarchus enim illum ponit post annos 2484: Dyrracchinus post 5552: Linus post 100800: alii putant esse infinitum; ergo &c. II. Opinio nititur Ps. 89, & Petr. 3, ubi mille anni ante Deum computantur ut dies una: sicut ergo, ajunt, sex diebus mundum perficit, ita sex mille annis est duraturus: sed hæc, ait Beda, ex Millenariorum errore prodiere, qui suo loco refutatus est. Ubi nota, Hieronymum, aliosque Patres, qui mundi ætatem 6000 annis definiunt, non sentire cum Millenariis, quia in Sabbato non statuunt regnum Chiliastarum in terris, sed beatorum in cœlis. Horum tamen argumentis respondetur, mille annos designare maximum numerum indefinite, ut l. 3 probatum est. III. Opinio infra refutabitur: constat ergo mundi finem incertum esse.

Ob. I. Traditionem Eliæ prophetæ in Thalmud. *Sex millia annorum mundus, ac postea interitus. Duo millia inanitatis, duo millia legis, duo millia annorum Messiæ;* ergo &c. Addunt Cabalistæ in primo versu Bibliorum, & ultimo Paralip. sexies haberi notam millenarii א. Rabbi Isaac ostendit, septimum millenarium spectare ad alium mundum, nam septimo die vetitum est opus servile, septimo Patriarcha servatus est, septimo mense Arca requievit, & muri Jericho corruerunt. II. Eadem docet apud Galatinum (*b*) Rabbi Salamon, Lactantius (*c*), Justinus (*d*), Irenæus (*e*), Hieronymus (*f*) &c. III. Eliæ traditio confirmatur ex Christi nativitate, quæ ad annum mundi 4000 communiter refertur; ergo &c.

℟. Ad I. neg. conf. Hæc enim traditio non est Eliæ prophetæ, sed Rabbini Cabalistici ejusdem nominis, qui floruit anno a restituto secundo Templo 154, ut observavit Genebrardus, Vossius &c. Deinde quod ait: 6000 *annorum mundus*, innititur falsæ interpretationi Ps. 89, de qua supra, ubi mille anni, nedum comparantur diei hesternæ, sed etiam

---

[a] *Vide Bedam de Ratione Temp. c. 66., Anast. Syn. l. 7 in Hexam.*
[b] *L. 4 c. 20.* (c) *L. 7 Inst. c. 71.* (d) *Q. 71.*
[e] *L. 5 c. 28.* (f) *Ep. ad Cypr., & in 4 Mich.*

etiam vigiliæ noctis: sed 24 sunt vigiliæ noctis; ergo ætas mundi erit annorum 24000. Deinde ab Adamo ad Legem anni 2513 fluxere, a Lege ad Christum 1491; incertum est ergo, an dies Messiæ pares diebus Legis futuri sint. Neque sex primi Patriarchæ æqualem ætatem duxere; ergo nec paria erunt decantata sex millenaria. Ad II. ℞., Lactantium ibidem sentire cum Millenariis, nec librum Quæstionum esse Justini. Adde in hujus sententia, & Græcorum, qui sequuntur chronologiam LXX, 6000 annos a pluribus sæculis esse transactos. Hieronymus autem annos mille comparat etiam uni vigiliæ noctis; ergo per Hieronymum erunt anni mundi 24000. Ad III. neg. ant. Superant enim anni Christi annos Legis, & hæc præcedentibus sæculis non æquatur.

Ob. II. Habac. 3 habetur: *Domine, opus tuum in medio annorum vivifica illud;* ergo &c.

℞. neg. conf. Verba enim prophetæ reddidere LXX: *in medio duorum animalium cognosceris*: idest inter duo testamenta, vel in medio Moysis & Eliæ, vel in medio latronum, ut exponunt S. P. Aug., & Hieronymus in Hab. Deinde hebraica phrasis, *in medio annorum*, significat *interea temporis*, idest in tribulationibus paulo ante prædictis. Tandem literaliter propheta de captivitate Hebræorum est exponendus. De mundi interitu egregie cecinit Ovidius 1 Metamorph.

Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

LIBER XII.

De hominum protoparentibus Adamo, & Eva.

PRÆSTANTISSIMUM divinæ dexteræ opificium contemplandum aggredimur, hominem scilicet, qui innumeris naturæ, & gratiæ donis fuit a Deo cumulatus. Hujus itaque existentiam, atque essentiam primo loco investigabimus. II. Proprietates, & dotes. III. Transgressionem, & pœnam.

DISSERTATIO I.

De Existentia , & essentia primi hominis.

De hoc argumento agemus sex capitibus, quorum I. erit de productione Adæ. II. De corporeo ejus plasmate, et formatione mulieris. III. De natura animæ. IV. De ejus origine. V. De immortalitate. VI. De Pythagorica metempsycosi, ac de Platonica animorum revolutione.

Caput I.

De Adami productione.

Ante Adamum alios homines extitisse, et hunc Hebræorum tantum, non omnium fuisse parentem, primus omnium effutiit Isaac Peyrerius, qui tamen hunc errorem una cum Calviniano dogmate ejuravit. Cum tamen illum recoquere nonnulli ausi fuerint, sit

Propositio. Adam fuit primus hominum parens.

Prob.I. Gen. 1 narratur, Deum *in principio*, hoc est in exordio temporis, ante omnem creaturam, fecisse *cœlum, & terram &c.*, et sex diebus cuncta perfecisse, sexta autem die Adamum creasse; ergo nulli fuerant Præadamitæ, si nullus antea prodierat; ergo nullibi erant, si antea nec cœlum erat, nec terra, nec locus alius corporeus. Nec dicas, 2 capite productionem describi hominis ab Adamo diversi, nam post illas sex dierum generationes requievit Deus ab omni opere. Cur autem hominis creatio iterum describatur, dictum est c. 2 l. 11. II. Gen. 3 Eva dicitur *mater cunctorum viventium*; fictitii ergo sunt Præadamitæ, quorum mater non est Eva. III. Gen. 10 narratur, a Noe posteris ab Adam exortis divisas esse gentes in terra; ergo Ægyptii, Chaldæi, & gentes omnes sunt post Adam, et ab ejus sanguine procreatæ. IV. Act. 17 habetur: Ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος, *ea unius sanguine gens omnis*. V. ad Rom. 5. *per unum hominem intravit in mundum peccatum, & mors*. Atqui fabulosi Præadamitæ mortui sunt; ergo &c.

Prob. II. ex PP., quos tamen, cum sibi eos adversari ingenue fateatur Peyrerius, producere supersedemus.

Prob.III. ratione. Diluvium Noeticum fuit universale: nam ex Gen. 7 *aquæ prævaluerunt super terram, opertique sunt omnes montes excelsi, consumptaque est omnis caro bestiarum, reptilium, & homines universi, & remansit solus*

Noe,

Noe , *& qui cum eo erant in Arca* : ubi hebraicum כל , *Col* , rerum universitatem exprimit . Hinc Josephus , & S. Cyrillus probant ex scriptoribus antiquissimis, ad omnes nationes diluvii famam pervenisse. Neque Deucalionis, & Ogygis diluvium a Noetico differre , ostendit hoc loco clarus auctor, & universale fuisse, ex Herodoto probat, Luciano, aliisque. Sed, si diluvium fuit universale , perierunt homines universi, excepto Noe ejusque familia ; ergo nationes, quas Peyrerius advocat in testes fabulæ Præadamiticæ, Noachi ætatem non antevertunt. Vide auctorem.

Prob. IV. ex antiquissimis gentium historiis . Nam Etrusci aliis occidentalibus antiquiores exorti sunt a Vandimone, qui a Syriis Noa vocatus, post aquas relictis in Armenia & Syria Sem, & Cam apud Nilum, una cum Japete in hanc regionem advenit , ut constat ex Volaterranis fragmentis (a) . Latinos Deum habuisse Saturnum , tradit Herodianus (b). In illo autem Adamum cum Scobarto, aut cum Wossio Noachum agnoscimus, cui veteres Rabbini tradunt Cham exsecuisse pudenda , nata est Saturni fabula. Nullus ergo Noacho antiquior apud Latinos , aut Etruscos. Ægyptiorum vetustatem alibi refutavimus. Nam ex Genes. 6 *Misraim*, (unde Ægypto nomen) fuit filius Cham. Assyriis nomen dedit Assur filius Semi . Cæteris nationibus alii Noachidæ: ergo nulla gens est Adamo vetustior.

Prob. V. ex gentium , locorumqne vocabulis, quæ ex hebræo derivasse demonstrat H. Grotius. Reapse Hebraicam linguam omnium primam esse, contendunt eruditi (c).

Prob. VI. ex Poetarum fabulis . Nam in Prometheo, qui in cœlum conscendere ausus est , latet Adamus divinæ sapientiæ cupidus , omniumque malorum auctor. Pandoram Evam esse ostendit Origenes, eaque dicitur a Pausania γυνὴ πρώτη, *mulier prima* , quæ ex Plutarcho *disseminavit omne malorum in terras*; ergo &c.

Ob. I. Gen. 4 ait Dominus Caino: *Nonne, si bene egeris, recipies*; *sin male statim in foribus peccatum erit ?* II. Ibi dicitur de ipso ac fratre: *Fuit Abel pastor ovium*; *Cain autem Agricola*; fuerunt ergo & artes, & judices ante Caini flagitium. III. Cain accepit uxorem, ædificavit Urbem, & cum latronum manu grassatorem fecisse traditur . Atqui nul-

(a) *Scarith* o. 25 & 2. [b] *L.* 1 *Hist.* [c] *Apud Walton. in Polygl. Angl.* [d] 4 *contr. Cels.*

nullam fœminam tunc genuerat Adam, neque tot homines, ut urbibus incolas suppeditarent, & peregrinorum catervas conflarent; ergo in Orientali plaga uxorem, cives, & prædones aliunde progenitos adscivit.

℟. ad I. dist. ant. *In foribus*, idest *in ostio cordis*, ut habet Targum, nempe in sinderesis stimulo, conc., idest in forensi judicio, neg. Significat ergo Dominus, culpam consequi pœnam, torquente animum conscientia, & Deo puniente criminum reos. Ad II. dist. ant. Fuit &c. ex necessitate, conc., ex arte, neg. Fuit enim Abel pastor, & Cain Agricola eo modo, quo potuere, ex necessitate, absque aratro, vomere &c. Nam fabrilem artem et pastoritiam Jabel invenit, et Tubalcain. Ad III. neg. min. Nam incredibile est, Adamum et Evam solos mares genuisse. Hinc Jos. I. Ant. ait, *natæ sunt eis etiam filiæ*; et Aug. 15 de C. D. 16 ait, initio mundi *viros sorores suas conjuges accepisse*. De constructa Urbe Henoch dictum supr. cap. 1 l. 11. Unde patet responsio etiam ad ultimum.

Ob. II. Ap. ad Rom. 5 ait: *Peccatum non imputabatur, cum lex non esset, sed regnavit mors etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*: ex quo sic arguitur. I. Mors dominata est usque ad legem etiam in eos, qui non peccaverunt in Adam; ergo præter Adæ posteros, alii sunt homines aliunde geniti. II. Ex Ap. ante legem peccatum non fuit imputatum; atqui imputatum est Caino &c.; ergo Ap. loquitur de lege Adamo indicta de fructu non comedendo, adeoque ante Adamum alii peccatores fuere.

℟. ad I. dist. ant. *Qui non peccaverunt* actualiter, & post latum præceptum, conc., originaliter, neg. *Regnavit itaque mors etiam in eos, qui &c.*, idest etiam in pueros, *qui non peccaverunt in similitudinem Adæ, cum nec ratione uterentur, qua ille utebatur, nec præceptum accepissent, quod ille transgressus est, sed solo originali vitio tenerentur obstricti*, ait S. P. ep. 157; ergo non ob actualia peccata mors dominata est, sed propter originale, quod contrahitur ex Adam. Ad II. dist. ant. *Non imputabatur, hoc est non redarguebatur, sive per legem rationis, in parvulo, sive per legem literæ in populo*, ut ait Aug. ep. 157, conc., hoc est non constituebat reos, neg. ant. Nam Præadamitæ fuissent homines, adeoque naturali saltem lege fuissent obstricti; ergo peccatum fuisset iis imputatum. Quod dicitur, mors regnavit usque ad legem, significat, nec legem Mosaicam potuisse auferre peccatum. Denique, si ex unius Adæ peccato cœpit

pit mors dominari, et omnes reapse moriuntur; nullus ergo mortalium fuit ante Adæ lapsum.

Ob. III. Antiquiores Adam sunt Chaldæi, et Synenses; ergo &c. ℟. neg. ant. Nam Chaldæi orti sunt a Saturno Babylonico, quem alibi ostendimus fuisse Nembrod, et eorum tempora supputari ab anno 131 *ab aquis*, idest a diluvio, nempe an. m. 1788., scribit Berosus. Synenses non esse vetustiores anno 200 post diluvium, scribit Cupletus Jesuita, eorumque religionem a Mosaicis libris fluxisse, demonstrat Huetius.

Ob. IV. Americani non sunt ex Adam; ergo &c. Prob. ant. Nam debuissent ejus posteri ex Asia in Americam transmeare, atque ita America cognita fuisset multo ante Columbum et Americum, ejusque meminissent Plinius et Ptolomæus, nec Zacharias, et Aug. negassent antipodas; ergo &c.

℟. I. neg. ant. Ad prob. neg. min. Nam America cognita non est antiquis, quia naves ex Europæ, aut Africæ oris intra Tropicos delatæ, ventorum vi, et maris cursu ab ortu in occasum feruntur expedita navigatione in Americam. Inde autem regredi nequeunt, nisi venti petantur circa 27 gradum ab Æquinoctiali. Phœnices ergo, aut Europæi in Americam delati vi ventorum, cum Tropicos transgredi tentassent, redire non poterant, nisi casu illuc abriperetur Navarchus, qui ventorum conversiones calleret. Aliunde qui illuc appulerunt, partim terrarum ubertate allecti, partim ex contrarietate ventorum, vel reditum non tentarunt, vel naufragio periere. Sicque America a Phœniciis, Europæis, vel aliis Adæ posteris populis aucta, usque ad an. Christi 1492 nobis delituit.

℟. II. Americam esse insulam Athlantidem, quam Plato scribit fuisse ultra columnas Herculis. Idem tradunt Proclus, Ficinus, aliique. Phœnices etiam in regionem fertilissimam asportatos, scribit l. 5 Diod. Et Senec. Act. 2 Med. ait, quod *venient annis sæcula seris, quibus ingens pateat tellus, Tiphysque novos detegat orbes &c.* Non fuit ergo America antiquis prorsus ignota. PP. vero de ea dubitarunt, quod nulla esset ea de re certa historicorum fides.

CAPUT II.

De corporeo Adæ plasmate, & formatione mulieris.

NOt. I. Hominis creatio spectari potest secundum caussalem rationem, sive in primordiis seminariis, vel in

propria corporis plasmatione, atque animæ inspiratione. Docet id Aug. l. 6. de Gen. ad lit. 15 : *de limo formari oportebat secundum caussalam rationem, in qua primitus factus erat. Nam si aliter factus est, non illum Deus in sex dierum operibus fecerat, in quibus cum dicitur factus, ipsam caussam fecerat Deus*. Per Aug. ergo formatio corporis Adæ de limo terræ, de qua 2 Gen., ad opera sex dierum non pertinet. Nam Adam et Evam secundum *caussalem rationem* jam creati erant una cum rebus aliis c. 1. 27.

Not. II. Adæ corpus *formavit Deus de limo terræ*, non de fumo, aut vapore, sed de humore crassiori, aut terra aqua permixta, fulvi rubidique coloris ex Josepho 1. Antiq.: unde Adam ab אדמה, *adama*, dictus est, quasi *rubicundus & rufus*. Censent nonnulli, corpus Adæ infantilibus membris, alii statura gigantea efformatum fuisse. Eva ab חוה, *Chava*, *viventium parens* dicta est, eamque una cum viro membris omnibus perfectam, et latere lateri media una ex costis conjuncto censuit Eugubinus. Cajetanus autem mulieris formationem ex costa allegorice exponit. Sit itaque

Propositio I. Adami corpus neque infantili ætate, neque statura Gigantis perfectum est.

Prob. I. pars ex Aug., qui l. 6 de Gen. ad l. 13 exemplo aquæ statim in vinum conversæ probat, Deum statim formasse hominem adultum, et juvenili robore præditum. Erat enim Adæ formatio opus solius Dei, qui, ut omnipotentiam suam ostenderet, nulla mora usus est, Neque enim Adæ genitrix præsto erat, quæ illum exciperet bajulans, nutriens, ut in infantibus usuvenit, aut infirmæ ætatis curam gerens.

Prob. II. pars. Nam Gen. 6 Gigantes orti sunt a connubiis filiorum Dei cum filiabus hominum; ergo non fuerunt a principio gigantes illi *viri famosi*. Nec obstat quod ait Josue c. 14. *Adam maximus inter Enacim situs est*. Nam Adam maximus dicitur 1 ob solam originem et auctoritatem, 2 quia nomen Adam non proprium est loco citato, sed appellativum, ut constat ex præfixo ה, quod nomini proprio *Adæ* nunquam additur, ut scribit R. Kimki, & Buxtorfius in Thes. Gram. l. 2.

Propositio II. Corpus primorum parentum non fuit Androgynum, ut censuit Eugubinus.

Prob. I. In ea sententia Adam et Eva de limo terræ simul

simul formandi erant; sed ex Ap. 2.ad Tim. 13.*Adam primus formatus est, deinde Eva:* et ex Gen. *Adæ non inveniebatur adjutor similis ejus;* ergo &c. II. Adam formatus est de limo terræ, Eva ædificata ex una de costis ejus, unde Eccl. 17. dicitur: *creavit ex ipso adjutorium simile sibi;* ergo mulier de osse, non de limo producta est. III. Ex Ap. 1 ad Cor. 11 homo est caput mulieris; atqui in Eugubini sententia Eva æque esset viri caput, ac Adam mulieris; ergo &c.

Ob. Eug. Gen. 1 habetur: *Masculum & fœminam creavit eos, crescite & multiplicamini;* ergo &c. ℟. neg. conf. Nam in Aug. sententia in 1 Gen. describitur creatio Adæ secundum *rationem caussalem*, in qua Adam et Eva continebantur. Dies autem 2 Genes. ad varias perceptiones angelorum referendæ sunt, quibus illi res productas vel in propria specie, vel in rationibus seminariis viderunt. Hic autem quæstio est de formatione hominis de limo terræ, quæ c. 2 narratur, nec spectat ad opificium sex illorum dierum. Vid. c. 2 l. 11.

Propositio III. Productio Evæ litteraliter, non figurate exponenda est.

In Evæ productione latuisse mysterium, constat ex Ap. ad Eph.5. Negamus tamen, mulierem vere non esse de latere viri detractam, et c. 2 Gen. parabolam narrari, non veram historiam. Itaque Pr. I. ex verbis Adæ, qui oblata sibi a Domino uxore, ait: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea:* sed hoc falsum esset in Cajetani sententia; ergo &c. II. Falsum esset, mulierem a viro אִישׁ, *Isc*, appellari אשה, *Iscia*, *Viraginem*, *quia de viro sumpta est*. III. Nec verum esset, Adamum de limo terræ, Evam de Adamo esse formatam, ut Prop. 2 probatum est. IV. Nec vir esset caput mulieris; ergo &c. V. A literali sensu recedendum non est absque ratione et auctoritate; atqui utrumque deest Cajetano; ergo &c. VI. Tenenda est Augustini regula l. 3 Doctr. 10, proprie, non figurate accipiendum, quod fidei, et moribus congruit; atqui literalis sensus hoc loco utrique congruit; ergo &c. VII. Hieron. infidelitatis illum redarguit, qui non credit *Adamum ex Deo plasmatum, Evam ex costa illius e latere fabricatam;* ergo &c.

Ob. Cajetanus. Ex nostra sententia sequitur, I. Adamum aut monstrum fuisse ante Evam, aut postea sublata costa imperfectum, et mancum. II. Si literaliter accipiatur versus 20., *Adæ non inveniebatur adjutor similis ejus*, vi-

videtur quæsitam inter fœmellas animantium Adamo uxorem. III. Sequitur, duplicem esse formationem mulieris: prima est simul cum viro, secunda, cum ex ejus latere educta est. IV. Quomodo dictum est *crescite &c.*, cum nondum esset fœmina? V. Quomodo masculum et fœminam fecit eos? VI. Quomodo Deus adduxit eam ad Adam, si eo dormiente formata est? ergo parabolica est narratio Geneseos, nec *humano* more accipienda, ut ait Chrys. hom. 15.

℞. neg. ant. Costa enim illa non erat redundans, cum impares nunc inveniantur: ne vero Adam mancus remaneret, *replevit*, Deus, *carnem pro ea*. Ad II. neg. sequelam ant. Nam illud *non inveniebatur* significat, *nondum fuerat productum*. Adde hac phrasi significari, quod Adam non inveniebat *ipse sibi*. Inquisitio ergo in Adam cadit, non in Deum. Ad ea, quæ sequuntur, respondetur cum Aug. dist. ant. Duplex est formatio mulieris, et prior est invisibiliter, potentialiter, caussaliter, quomodo fiunt futura, altera visibiliter in propria specie, conc., utraque visibiliter, et in sua specie, neg. Duplex ergo est creatio mulieris per Aug.: prima sexta die, qua *creavit Deus hominem ad imaginem suam, masculum, & fœminam creavit eos*; secunda extra sex dies, cum educta est de costa Adam. Ita Aug. l. 6 de Gen. ad lit. 6.

Dices: quomodo fœmina extitit sexta die, si tantum homo conditus est caussaliter; et quomodo factus est ad imaginem Dei nondum anima informatus, in qua hæc imago relucet?

℞., ex Aug. sententia Angelos participatione lucis æternæ vidisse in Verbo quidquid in involucris illis primordialibus latebat. Viderunt ergo limum terræ, et perficiendum ex illo corpus Adæ, cui Deus inspiraturus erat animam, atque hæc etiam in se ipsis extra caussas viderunt, quando visibiliter facta sunt: talis est distinctio sexus, animæ creatio, et alia 2 c. narrata, quæ ad simultaneam creationem non spectant. Chrys. vero hom. 15 in Gen. monet, ne *adeo verbis addicti simus, ut minime de Deo, ut par non est, sentiamus*, quasi Deus os, manus, pedesque habuerit corporeos, cum insufflavit, costam tulit, adduxit ad Adam; ergo &c.

Ca-

Caput III.

De natura animæ humanæ.

Animam rationalem cum re simplicissima & immutabili comparatam, qualis est Deus, absolute incorpoream dici non posse, observat Augustinus, idque ad intelligendas veterum sententias plurimum confert. Nunc autem corpus dicimus, quod extensum est, & partes habet: quo sensu soli Athei, aut Epicuræi autumant, animam esse corpoream: Manichæi autem illam divinæ substantiæ portionem esse putarunt.

Propositio I. Anima incorporea est et spiritalis.

Prob. I. scripturis, in quibus spiritus sæpe pro re subsistente usurpatur. Apost. 1. ad Cor. 2 ait: *Quis scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis &c.?* Ubi Apostolus spiritum hominis rem subsistentem, & incorpoream significat. Nam in græco tam spiritus Dei, quam hominis ponitur cum articulo τὸ πνεῦμα: atqui spiritus Dei est res subsistens; ergo & spiritus hominis. II. Plura sunt scripturæ loca, quibus ostenditur subsistentia animæ sejunctæ a corpore; sed quod vivit extra corpus, corpus esse non potest; ergo &c. Prob. II. ex Patribus. S. P. ep. 28 ad Hieron. ait: *incorpoream esse animam fateor:* & in Ps. 145: *res spiritalis est, res incorporea est, vicina substantiæ Dei*. Hinc Concilium Lat. IV. hanc propositionem aperte definiit. Prob. III. ratione. I. Si mens humana esset corporea, non posset percipere veritatem, sapientiam, unitatem, aliaque Dei attributa, quæ absque sensuum subsidio apprehendi possunt (sensus enim & corpus sola corporalia attingit); ergo &c. *Si corporea*, ait S. P., *corporeis oculis cernuntur, oportet animum, quo videmus incorporalia, corporeum non esse*. II. Mens hominis est substantia cogitans; atqui in idea substantiæ cogitantis nulla occurrit materiæ perceptio; ergo mens est spiritalis.

Ob. I. Licet in idea justitiæ non reluceat misericordia, sunt tamen unum & idem; ergo a pari. ℞. neg. conf. Nam idea justitiæ non exhibet rem in se, sed objectum extrinsecum, at idea mentis exhibet rem cogitantem, sicut idea corporis rem extensam: ideoque diversa corporis ac mentis perceptio infert inter illa discrimen.

Ob. II. Mens adolescit in pueris, viget in juvenibu &c; ergo &c. ℞. dist. ant. Adolescit &c. per se & natura sua ne

nego, per sensus, quorum tendines ætate durescunt, aut laxantur, conc. Vide auctorem c. 3. l. 1.

Propositio II. Anima non est portio divinæ substantiæ.

Prob. ex Augustino 7 de Gen. ad l. 2. *Nos credimus Dei naturam incommutabilem; atqui animæ naturam commutari posse nemo ambigit; ergo sacrilega opinio est, eam & Deum unius esse substantiæ*. Et ep. 28: *Deum nefas est, nisi vere incommutabilem credere; non est igitur anima pars Dei*. Vide Aug. l. 2 de An. 3.

Ob. I. Act. 7. nos dicimur *genus Dei;* ergo ex ejus substantia. ℟. neg. conf. Nam ex Ap. genus Dei sumus, quia *in ipso vivimus, movemur, & sumus:* & sensus est, posse homines ad Deum accedere se ipsos contemplando, & charitate filii Dei nuncupari. Deinde Apostolus his verbis Idololatriam insectatur dicens: nos genus Dei sumus non debemus ergo adorare sculptilia, quæ cum sint opera hominum, sunt ipso homine ignobiliora, qui genus Dei est.

Ob. II. Deus creavit animam Adæ inspirando spiraculum vitæ; sed hoc spiraculum, sive halitus Dei ex ejus substantia est; ergo &c. II. Substantia Dei non discerpitur inspirando, sicuti nec lumen lucernæ, cum ex illo aliud accenditur, vel cum Eliseus flando puerum suscitavit; ergo &c.

℟. Ad I. dist. maj. Et hoc spiraculum est ex nihilo, conc., est halitus naturæ Dei, neg. maj. Similiter dist. min. Hoc spiraculum ex Dei substantia est, si sit spiritus creatus, neg., si sit spiritus datus a Deo, conc. min., & neg. conf. *Quid est*, ait Aug. 3 de Orig. An., *quod dicis eam particulam esse quandam halitus naturæ Dei? Numquid nam ipsum halitum negas ejusdem, cujus Deus est, esse naturæ? Si negas; ergo de nihilo & istum halitum fecit Deus, cujus halitus animam vis esse particulam; si de se ipso; ergo ipse est, quod absit, materies corporis sui*. Solus ergo spiritus datus, hoc est Spiritus sanctus, ex Dei substantia est, nam anima ex ipso Dei halitu ex nihilo producta est, alioquin, nedum portio Dei esset, sed Deus ipse, sicut Spiritus sanctus Deus est. Ad II. neg. ant. Ad exemplum ignis respondetur, hunc alterius naturæ saltem numero esse a lucernæ lumine; erunt ergo Deus & anima plures Dii. Ad III. respondet Aug. *Itane flatum Elisei fuisse putas animam pueri?* Hæc enim a corpore abierat.

Ca-

Caput IV.

De animarum origine.

Duo inquiremus hoc loco: I. An anima fuerit ante corpus, et in ipsum ob patrata crimina ex altissimo domicilio depressa, ut ait Origenes? II. An sit ex corporali semine propagata, aut saltem per traducem fiat, ut plures ex PP. dubitarunt?

Propositio I. Animæ creatæ non sunt extra corpora, neque in ea ob crimina detrusæ.

Prob. I. Scripturis. Ap. ad Rom. 5 ait: *per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit;* ergo animæ extra Adam non peccaverunt, nec in Adam, idest in carnem, quæ ex Adam propagata est, ut in carcerem fuerunt intrusæ. Ita S. P. ep. 28 ad Hier. II. Genes. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona:* atqui valde bona non fuissent, si corporibus alligatæ fuissent animæ sceleribus inquinatæ; ergo &c. Ita S. P. 11 de C. D. 23. Prob. II. ex Can. 6 Conc. Bracharensis, et ex Vienn. sub Clem. V., ubi definitur, animam esse suapte natura formam corporis; ergo non propter crimina in corpus detruditur.

Prob. III. rationibus Augustini. Dæmones gravius peccarunt, quam animæ: atqui dæmones in corpus aereum, animæ vero in terrenum per Origenem detrusæ sunt; ergo graviori culpæ levior pœna injuste rependeretur.

Ob. I. Sap. 8 habetur: *Puer eram, & sortitus sum animam bonam, & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum;* ergo &c. ℞. I. neg. cons. Si enim bona erat anima, cur in corpus detrusa est, quod ex Origene ob crimina tantum velut carcer animæ destinatur? Sensus ergo citato loco est, Salomonem adhuc puerum optimæ indolis fuisse, cumque esset magis bonus, gratiæ auxiliis diu munditiam ita servasse, ut in mortali corpore caste viveret. ℞. II., ea verba accipienda esse de Filio Dei, cujus Salomon typum gerebat, ut ait Aug. 10 de Gen. ad lit. 17.

Ob. II. S. P. 7 de Gen. ad lit. 24 ait, animam latuisse *in operibus Dei, donec eam corpori insereret;* ergo &c. ℞. I. neg. cons. Non enim cum Origene ait S. P., Adæ animam ob patrata crimina venisse ad corpus invitam, sed eo fine creatam.

℞. II. dist. ant. Ait S. P., animam latuisse in aliorum sententia, quam tolerabiliorem vocat, conc., in propria, neg.

Disputat ergo ibi S. P., an simul cum rebus aliis anima producta sit? Cumque ostendisset, animam non fuisse conditam secundum *caussalem rationem*, cum sit spiritalis, nec latuisse in angelorum natura, cum non sit filia angeli, ait, *tolerabilius videtur*, si dicatur, animam latuisse in operibus Dei, donec eam corpori insereret: quam opinionem lectorum arbitrio relinquit. At l. 12 de C. D. 23 in eam propendet sententiam, quæ docet, animam creatam esse homine jam formato: ait enim: *cum virum formasset ex pulvere, eique animam, sive quam jam fecerat, indidisset, sive sufflando fecisset &c.* Neque hoc adversatur simultaneæ creationi. Nam creatio animæ ad alteram spectat creationem hominis, nempe in sua specie, ut alibi dictum est.

Ob. III. Origenis sententia traditur ab Ethnicis. Nam in Paneg. Theodosii Imp. legimus: *divinus animus venturus in corpus dignum prius metatur hospitium*. II. A Judæis, qui Jo. 9 Christum rogarunt: *quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?* III. A PP. Nam Hieron. hanc sententiam recitat, non improbat in ep. ad Eph. &c.: Aug. vero dubitavit, an Sol, & sidera sint animata; ergo Origeni omnes consentiunt.

℟. neg. ant. Falsum est enim intelligibilia corporalibus præcessisse ut archetypa. Quid enim opus erat sapientissimo artifici exemplari & archetypo, ut mundum conderet? Falsa est ergo Ethnicorum opinio de præexistentia animarum. Ad II. neg. ant. Judæis enim impossibile videbatur, posse hominem ante nativitatem peccare, rogabant ergo cujusnam peccati pœna esset cæcitas illa nativa? Quibus respondit Jesus: *neque is peccavit, neque parentes ejus*, actuali quidem peccato, cujus suspicabantur pœnam fuisse cæcitatem; ergo anima cæci nati non fuit ob aliquod crimen detrusa in corpus. Ad III. respondetur, Hieronymum ibi satis ostendere, se recedere ab ea Origenis sententia: Augustinus vero dubitavit tantum, an astra a suis rectoribus spiritibus vitaliter inspirentur, quod retractavit in c. 7. Vide Norif. Vind. c. 4.

Ob. IV. Anima non moritur moriente corpore; ergo nec producitur cum corpore. ℟. neg. conf. Anima enim, cum sit incorporea, non potest dissolvi cum corpore, cum eo tamen producitur, quia est ejus forma.

Propositio II. An anima creetur ex nihilo, difficillima quæstio est, de qua jure dubitavit Augustinus, sed de fide est, eam ex corporali semine non propagari.

Prob. I. pars. Hæc enim quæstio neque ex scripturis, ne-

neque ex Patribus, neque rationibus theologicis resolvi potest; ergo &c. Prob. min. Nam ex scripturis producitur illud Ps. 32. *Qui finxit sing:llatim corda eorum*. Is. 42. *Qui fingit spiritum hominis in eo*. Eccl. 12. *Spiritus redeat ad eum, qui fecit illum*, Jo. 5. *Pater meus usque modo operatur:* sed hæc loca dubia sunt; ergo &c. Pr. min. ex Bellarmino, qui ex Augustino ait, nullum inveniri scripturæ locum, in quo perspicue doceatur, animum non fieri ex propagine, sed creari. Deinde ad I., & II. ℟. Augustinus: *Sed unde eum fingat, hoc quæritur: nam & corporalem oculum, quis nisi Deus fingit?* Ad III. ℟. Augustinus, *de anima, cum constat ab illo fieri, unde ea faciat, an ex propagine, an insufflando, adhuc requirendum est*. Ad IV., ℟., Jo. locum de orbis conservatione, vel de Christi miraculis accipi posse. Nec obstat ad Hebr. 12 dici Deum *Patrem spirituum*, nam Deus etiam spiritus est opifex, & *Pater spirituum* dicitur, quia solus dat spiritus dona: quod ergo spectat ad loca scripturarum, dicam cum Augustino, an anima sit ex propagine sui generis, *ego nec defendo, nec refello, sed perspicuis, non ambiguis testimoniis id agendum est*.

Ex PP. plurima proferri solent pro creatione animarum. Verum Eucherius Lugd., PP. Africani, Fulgentius, Greg. M., Prudentius, Hugo a S. Victore &c. scribunt, hanc quæstionem esse insolubilem, dubiam &c.; ergo &c. Vide Norisii Vindic. 4 §. 3, ubi observat, in ipsa ad Optatum epistola adhuc dubitare Augustinum; Tertulliani vero sententiam ab eo damnari, quia cum crederet, animam esse corpoream, gigni putabat ex semine corporeo.

Dices: S. Leo in ep. ad Thur. ait: *Catholica fides prædicat, quod animæ hominum, priusquam suis inspirarentur corporibus, non fuere*. ℟. hæc contra Origenis & Eutichetis perversa dogmata dicta esse, ut demonstrat ibidem Norisius.

Ex ratione plura proferuntur de animi incorporea natura; non desunt tamen, qui materiam spiritalem defendunt: deinde in sententia de creatione animarum difficilius exponitur peccati originalis transfusio. Verum est, D. Thomam opinionem de propagine animarum hæresim appellare, sed S. Thomas eorum sententiam notat, qui putant, animam propagari per semen corporeum. Ex quibus sic arguitur: controversia de animarum origine nec scripturis, nec traditione, nec rationibus definiri potest; ergo recte de ea dubitavit Augustinus.

Quæres: an sententia, quæ docet, singulas animas de novo

novo creari, spectet ad fidem? ℟. Estius (a) negative: quod probat I. Auctoritate Augustini, Gregorii, atque aliorum Patrum, qui sane de fidei dogmate non dubitassent. II. Quod neque scripturis, neque traditione, neque ecclesiæ decreto fuerit definita. III. Addit Victorini, a Castro, & D. Thomæ sententiam, quibus nos quoque subscribimus. Nec tamen, nisi temere, defendi potest opinio de animarum traduce adversus communem Theologorum consensum, præsertim cum objectio de transfusione peccati originalis, etiam non admissa animorum propagine, ex doctrina Augustiniana diluatur. Ut enim ait Augustinus l. 3 contra Julianum, *aut utrumque* (idest anima, & caro) *vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero, tamquam in vitiato vase, corrumpitur*.

Prob. secunda pars. Anima spiritalis est; sed spiritale nequit decisione seminis propagari; ergo &c. II. Aug. (b) ait: *Ego autem inter utrosque ambigo, salvo eo, ut vel corpus esse animam vel aliquam corpoream qualitatem, seu coaptationem non credam*. III. Spiritalis substantia contineri nequit in re corporea, tanquam in ratione caussali, sed contineretur, si anima fieret ex semine; ergo &c. Simile est D. Thomæ argumentum (c); qui ergo corporali semine animam traduci affirmaret, esset ex D. Thoma hæreticis accensendus.

Ob. I. Anima non fit ex nihilo; ergo non creatur, sed propagatur. Prob. ant. Si anima fieret ex nihilo, a corpore non penderet; atqui anima pendet a corporis temperie, alias quævis anima in quodlibet corpus ingredi posset; ergo &c. II. Si esset a corpore independens, nec doleret ex ejus passionibus, nec eo dissoluto invita recederet. Diruta enim domo, vel navi, natura, & hospes recedunt, quoniam corporei corporibus indigent: at spiritalia non sic; ergo &c.

℟. neg. ant. Ad prob. dist. maj. Non penderet quoad se, conc., quoad corpus, cujus est forma, neg. maj. Similiter dist. min., & neg. cons. Anima ergo non pendet a corpore, quoad se, idest ut sit, neque ut res spiritales percipiat: adeoque liberum non est ei quodlibet corpus ingredi, quia ex lege conditoris hujus est forma. Ad II. retorqueo argumentum. Sæpe enim mens dolet absque passione corporea, ex.

(a) *Dist.* 17 *l.* 2 § 4. [b] *L.* 10 *de Gen. ad lit.* 21. [c] 1. *p.* *q.* 118.

ex. gr., ex contritione cordis ; ergo non semper pendet a corpore : sæpe tamen ab eo pendet ex lege conditoris , eoque anima utitur veluti instrumento in vitæ functionibus , quo vitiato , aut male affecto, etiam anima se male habet: ut male scribimus , vitiato calamo . Exemplum nautæ est ad rem nostram. Is enim , ut homo est , non indiget corpore, sed eo indiget ut forma, nam illud regit, & dirigit. Fracto navigio , cogitur nauta aut miseram vitam agere in littore, aut feliciorem in portu: sic dissoluto corpore anima pro meritis vitam agit, sive miseram in gehenna, sive beatam in cælis. Quod vero a corpore anima recedat invita , est pœna peccati.

Ob. II. Anima est forma corporis; ergo educitur de potentia materiæ. II. Hæc forma inducitur ab agente naturali ex dispositione materiæ; ergo non creatur. ℞. dist. ant. Est forma corporea , neg. ant., forma spiritalis, conc. ant., & neg. cons. Nam sola forma corporea educitur de potentia materiæ. Ad II. dist. ant. Educitur ex dispositione materiæ, ut subsistat, neg. , ut peragat vitæ corporalis officia , conc. Corporis itaque dispositio non confert ad animæ subsistentiam, sed ad corporalia officia, nam sejuncta a corpore cogitat , vult , amat &c. Deinde anima Adæ producta est , formato prius corpore de limo terræ; ergo materiæ dispositio non importat per se corporalem generationem.

Ob. III. Roccus. Aug. ep. ad Hieron. 28 ait, parvulos originali peccato non obstringi in nostra sententia ; ergo falsa est . Prob. ant. Nullum accidens absque subjecto potest existere; atqui subjectum peccati originalis est anima; ergo, si anima non propagatur, peccatum non diffunditur.

℞. neg. ant. Nam S. P. non de propagatione animæ per semen corporale , sed solum de spiritali anceps est : immo cit. lib. ait, se nolle discutere illam opinionem , quod ex una fiunt omnes animæ. Unde l. 5 contra Jul. 3 ait : *aut utrumque vitiatum ex homine trahitur* (propagine nempe spiritali , quam unice agnoscit) *aut alterum in altero tamquam in vitiato vase corrumpitur* . Salvatur ergo in utraque sententia peccatum originale. Ad prob. neg. maj. Transeunt enim , ait Estius , de uno in alterum absque subjecto errores, morbi &c.: & concessa min., neg. cons.

Ob. IV. Hæc sententia Deum facit injustum, qui purum spiritum corruptæ carni permiscet ; ergo &c. ℞. neg. ant. Nam peccatum ex vi creationis non traducitur , sed ex Adami malitia , per quem corporeo vase polluto, quod Deus

Deus absque sorde formavit, non debet Deus naturæ ordinem immutare, ut ait D. Prosp. ad IV. Obj. Vinc.

Ob. V. Fœcunditas humani seminis attingit terminum *formalem* generationis ; sed is est anima ; ergo &c. Prob. min. Nam semen canis canem producit ; ergo a pari . II. Si educta anima sensitiva de potentia materiæ, non crearetur anima rationalis, quidnam ex homine nasceretur? III. Omne animal generat sui simile; ergo & homo.

℟. neg. min. Homo enim hominem gignit, non quod ejus semen productionem animæ attingat, sed quia disponit materiam, cui Deus ex naturæ lege inserit animam; sicut beata Virgo Verbi personam genuit subministrando materiam, cui substantialiter unitus est Filius Dei. Ad prob. neg. cons. & parit. Nam canis canem gignit, quia ejus anima est sensitiva: ast anima hominis est spiritalis: nec sequitur, hominem inferiorem esse ipso cane; cum enim sit mente præditus, præstat viventibus ceteris, & ejus generatio generationibus brutorum. Ad II. ℟. Disposito corpore teneri Deum, in hac providentia, ei animam conjungere, unde si animam non crearet, irrationale animal nasceretur, non homo. Ad III. ℟. Hominem gignere sui similem, quatenus materiam disponit, cui Deus animam infundit.

Ob. VI. In homine eadem est anima rationalis, ac sensitiva, & vegetativa; sed hæ gignuntur; ergo & illa. ℟. Transmissa maj., quæ a pluribus negatur, dist. min. Gignuntur, quoad corporea membra, ad quorum concussionem anima sensibilia percipit, conc., quoad substantiam a corpore, ejusque modificatione sejunctam, nego.

Ob. VII. De ratione animæ est informare materiam, eique aptari adæquate; sed anima materiam informat; ergo respondet partibus formæ, & partibus constat, & corporaliter propagatur. II. Anima tota est in quavis corporis parte; ergo abscisso brachio tota divellitur, & tota remanet. ℟. dist. maj. De ratione animæ &c., quæ est *forma* materialis corporis, conc., de ratione animæ, quæ sit *forma* spiritalis, neg. maj. Similiter dist. min. & neg. conf. Duplex in homine est forma, materialis, idest humani corporis figuratio, & spiritalis, quæ ope sensuum sensibiles functiones exercet. Ad II. neg. conf. Scisso enim brachio non anima divellitur, sed nervi, venæ, aliaque filamenta, per quæ ab anima movebatur.

Ob. VIII. Gen. 2 non legitur, Deum in faciem Evæ inspirasse spiraculum vitæ; ergo ejus anima ex Adæ anima

facta

facta est, unde dicitur virago, quia de viro sumpta est. II. Gen. 12 memorat *animas, quas* Abraham fecerat in *Haran;* & c. 46 recensentur *cunctæ animæ, quæ egressæ sunt de fœmore Jacob;* ergo per traducem corporalem. III. Apost. ad Hebr. 7 ait, quod Levi adhuc in lumbis Patris erat, quando obviavit ei Melchisedech: sed Levi erat in lumbis Abrahæ ratione etiam animæ, non solius carnis, alias etiam Christus decimatus esset, cum natus sit ex Abraham secundum carnem; ergo &c.

℞. ad I. neg. cons. Ibi enim corporalis Evæ productio describitur, non spiritalis; hinc ergo non probatur nec creatio, nec propagatio animorum. Dicitur autem virago, quia est os de osse viri, non anima de anima. Vide Augustinum ep. 27 ad Hieronymum. Ad II. neg. cons. Filii Jacob animæ vocantur figurate, sumpta re contenta pro continente. Ad III. neg. min. Christus enim cum Levi decimatus non est in fœmore Abrahæ, quia absque semine corporali de Virgine conceptus est.

Caput V.

De immortalitate animorum.

PRæcipua animæ dos est immortalitas, quam a Catholicis nonnullis negari, calumniantur Osiander, & Classenius. Negant utique, qui animam in quadam materiæ dispositione constituunt, quamvis non desint, qui materialem animam putant, & immortalem. Sit itaque

Propositio. Anima perpetuo vivit.

Prob. I. Scripturis. Sap. 3 de justorum animabus habetur: *Non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace.* Jo. 12. *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Matth. *Justi autem in vitam æternam.* Prob. II. ex Patribus apud Coccium in Thes., & Suarez l. 2 de op. 6 dierum: unde Origenes ait l. 7 contra Celsum, quod *tam Græci, quam Barbari persuasum habent, quod vivat anima humana post discessum a corpore.* Nam, præter Pythagoram, & Platonem, idem sentiunt Thraces ex Mela, Chaldæi, & Indi ex Pausania; ergo &c. Prob. III. ratione. I. Anima incorporea est, ut alibi probatum est; ergo est immortalis: *quomodo enim dissolvi potest*, ait Nyss., *quod non est compositum?* II. Nisi anima sit immortalis, nec bonis merces, nec improbis poterit rependi supplicium; sed hoc De-

pr

providentiæ, ac sapientiæ repugnat; ergo &c. Hoc argumentum, quod extat Job. 21, & Psal. 72, urget Chrysostomus hom. 4 de Provid., & Tull. de Senect. Hinc Epicuræi, atque impii, ut suis cupiditatibus indulgerent, animæ immortalitatem negarunt. III. Insitus cuique est amor beatitudinis, & sollicitudo de iis, quæ post mortem futura sunt; sed hic naturæ instinctus frustrari nequit, alias melior esset brutorum, pecudumque conditio; ergo &c.

Ob. I. Eccles. 3 ait: *Unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio; sicut moritur homo, sic & illa moriuntur, & nihil habet homo jumento amplius;* ergo &c. ℞. dist. ant. *Unus est interitus* &c. quoad vitam corpoream utrisque communem, conc., quoad spiritalem neg. ant. Nam quoad corpus & vitam animalem nihil habet homo jumento amplius, & cuncta ad eandem terra conditionem redeunt, siquidem peccanti Adamo ait Dominus, *pulvis es, & in pulverem reverteris*. Anima ergo, qua pulvis non est, in pulverem reverti non potest. Verum no alteram manere vitam, in qua pro ratione meritorum mer ces æqua rependitur, docet Eccl. ibidem v. 17: *& dixi i corde meo, justum & impium judicabit Deus.*

Ob. II. Ex 1 ad Tim. 6: *Deus solus habet immortalitatem* ergo anima non habet. Levit. 17. *Anima omnis carnis*, idei hominum, *in sanguine est*; ergo &c. ℞. ad I. dist. con Non habet natura, & immutabiliter, conc., nullo modo neg. cons. *Solus ergo Deus*, ait auct. q. ad Orth., *immorta litatem dicitur habere, quod non ex alterius voluntate ear habet, sicut cæteri immortales*, sed de suapte natura, & e sentia. Vide l. 10. c. 3. Ad II. ℞. cum Aug., animar in sanguine esse, quatenus in hac vita vivitur, dum sar guis per venas corporis diffluit: vel cum aliis respondetur animam omnis carnis, idest brutorum, qui super altare ir molantur, esse subtiliores sanguinis partes, non vero an mam hominis, quæ est spiritalis.

Caput VI.

De Pythagorica metempsycosi, ac de Platonica animorum revolutione.

NOt. I. Animarum de uno in aliud corpus transmigr tionem, seu μετεμψύχωσιν, ut Græci vocant, prim dicitur tradidisse Pythagoras, sed eam ab Ægyptiis ad Pyth goram promanasse, scribit Photius in Biblioth. p. 1604. l e

eodem luto hæsisse Stoicos omnes, ait Lactantius, Germanos Appianus, & Indos Justus Lipsius, Plato etiam (a) animas revolvi post mortem censuit ad corpora bestiarum. Tandem Manichæi eodem errore imbuti sunt, teste Aug. (b).

Not. II. Platonici quidam, præter transmigrationem, defendunt etiam animarum reditum ad astra, non tamen conveniunt, an exacto anno magno debeant ibi remanere, an infinitis revolutionibus iterum ad corpora redire.

Propositio I. Non datur Pythagorica metempsycosis.

Prob. I. Script. Eccl. 12. *Revertatur pulvis ad terram suam, & spiritus redeat ad Deum.* Atqui non rediret ad Deum, si in aliud corpus migraret; ergo &c. II. Ap. ad Rom. 7 ait: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et ad Phil. 1: *desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo:* sed posita metempsycosi, esset transitus de corpore mortis in aliud; ergo &c.

Prob. II. ratione. I. Ex Irenæo (c). Nemo enim reminiscitur eorum, quæ in alio corpore gessit; ergo &c. ℞. Platonici, animas, priusquam intrent in corpora, oblivione potari. Sed puerilis elusio. *Si enim oblivionis poculum potest omnium obliterare memoriam, hoc ipsum unde scis, o Plato, cum sit nunc in corpore anima tua?* Sic Platonem perstringit Irenæus loc. cit. II. Si permixtio corporis posset præteritorum delere memoriam, dum quis e somno vigilat, non reminisceretur eorum, quæ vidit in somniis, sed hoc experientiæ adversatur; ergo &c. III. Licet corpus animam aggravet, non efficit tamen, ut substantia cogitans omnem reminiscentiam deperdat; ergo &c. Vide Iren. loc. cit.

II. Ex Tertull. de An. 3. Si animabus ea corpora deputantur, quæ eorum meritis congruunt, e. g. Porcorum immundis, Asinorum socordibus, debent ipsæ etiam suorum scelerum reminisci, quibus talia corpora meruere; atqui nemo torquetur conscientia præteritorum factorum; ergo &c.

III. Ex Aug. I. Homo est imago Dei in anima hominis potissimum sita: atqui posita metempsycosi, etiam corpora brutorum essent habitaculum animæ; ergo etiam bruta essent imago Dei, quod absurdum est. *Non enim dabit Deus imaginem suam cani, & porco*, ait S. P. in Ps. 146. II. Jumenta, quæ hominum usui deserviunt, absque ulla crudelitatis nota vapulant, onerantur, mactantur: at posita me-

(a) *In Tim. &c.* (b) *Hær. 46, & contr. Adim.* (c) *L. 2. 33.*

metempsycosi, jumentis honos habendus esset; ergo &c. III cum Manichæi, et Indi docerent, in minutissima animalcula, ut pulices &c. animas non revolvi, instat ib. S. D *Cur autem in vulpeculam revolvi anima humana possit, & non possit in mustelam? cur in murem non potest, in apem in muscam, in cimicem, & pulicem pervenire?*

Propositio II. Non datur Platonica revolutio.

Prob. ex Aug. 10 de C. D. 30 & 12 c. 20. Anima purgata, et beatitudinem consecuta, juxta Platonicos, revoluti sæculis ad secundam vitam redit, optione cuique proposita ut corpus eligat, quod lubet, e. g. anima Orphei corpu Cychni, Ajacis Leonis &c., ut ait Plato in Phædro: at qui absurdum est in ea vita *desiderari corporum labem*, & *inde ad ista remeare, tamquam hoc agat summa purgatio ut inquinatio requiratur*, ut ait ibi Aug.; ergo &c. II. Animæ juxta hanc doctrinam numquam beatitudinem consi quuntur, cum sciant, se iterum ad terrenam calamitatem redituras, aut, si ignorant, beatæ esse non possint.

Opp. Matth. 11 de Jo. Baptista ait Christus, *ipse e Elias*; ergo Eliæ spiritus revolutus fuerat in Joannem. I Ps. 146 Deus dat escam *pullis corvorum invocantibus eum* atqui non invocarent corvi Dominum, nisi in eos anim transmigrassent; ergo &c.

℟. ad I. neg. cons. Rogantibus enim Levitis, an ip esset Elias? respondit Jo: *non sum*; ergo figurate, non pr prie, Joannes est Elias. *Si figuram Præcursoris advertas*, Aug. Tr. 4. in Jo., *Joannes est Elias, quod enim ille primum adventum, iste ad secundum erit; si proprietat personæ, Joannes Joannes, Elias Elias*. Ad II. neg. m Pulli corvorum Deum invocant metaphorice, crocitando, 1 de vertit Hieronymus, *Filiis corvi clamantibus*, non p prie, ut homines solent.

DISSERTATIO II.

De proprietatibus primi hominis.

PRæcipua primi hominis proprietas est imago Dei, q præter substantiæ intelligentis naturam, dona virtut & gratiarum munera complectitur: deinde originalis just gratia actualis, immortalitas, libertas, & naturæ propag

Caput I.

De imagine Dei, & originali justitia.

Ratio imaginis requirit, ut rem, cujus imago est, peculiariter repræsentet: eaque ex Augustino in anima sita est, tum in amore virtutis, innocentia, justitia &c.

Propositio I. Homo ad imaginem Dei secundum animam factus est, idque intellectum, voluntatem, & arbitrium complectitur.

Prob. I. Scripturis. Genes. 1 habetur, hominem ad imaginem Dei creatum esse, *ut præesset piscibus maris &c.*: atqui homo præest animantibus, non viribus corporis, sed animi facultatibus; ergo &c. Prob. II. ex Aug. l. 24 contra Faust. 2, qui ait, *Deum hominem ad imaginem suam non fecisse, nisi secundum id, quod interius est rationale*: & l. 7 de Trin. Trinitatis imaginem in anima, ejusque intellectu, & amore expressam demonstrat. Prob. III. ratione Augustini, qui l. 83 q. 51 ait, inter creaturas, *quæ sapiunt, Deo similitudine proximæ sunt*, cum aliæ aut non cognoscant, ut bruta; aut non vivant, ut lapides. Ex quibus sequitur, I. Angelum peculiariter ad imaginem Dei fuisse creatum. II. Etiam mulierem: nam 1. Gen. habetur, *ad imaginem Dei creavit illum, masculum & fœminam creavit eos*. III. Hominem peccando imaginem Dei penitus non amittere, quia in eo non extinguitur lumen rationis, nec perit libertas. IV. Hominem ad Dei imaginem *factum* dici, ut distinguatur a Verbo, quod est perfectissima divinæ substantiæ imago, *sed facta, non genita*.

Propositio II. Imago Dei etiam gratiarum dona complectitur.

Prob. I. Script. Apost. ad Eph. 4, et ad Coloss. 3 hortatur nos ad virtutes, ut spiritu renovemur *secundum imaginem Dei*; ergo præter naturam, quæ imago Dei est naturalis, extat in nobis per gratiam imago supernaturalis, qua filii Dei nominamur, & sumus. Prob. II. ex PP. Irenæus l. 5. 6 ait: *Imaginem haberi in plasmate, similitudinem vero assumi per spiritum*. Hieron. ad 28 Ezech. ait, Dei similitudinem compleri *in baptismate*; August. contra Adim. 5, *in dilectione inimicorum* ex Matth. 5. Bellarminus c. 2 de Gr. 1 Hom. notat, *imaginem ad naturam, similitudinem ad virtutes pertinere*. Prob. III. ratione. Nam similitudo addit ad rationem imaginis rectitudinem, ac perfectionem,

quæ in homine est ordo dilectionis, adeoque peccando, non imaginem perdidit homo, sed similitudinem.

Propositio II. Adam cum gratia sanctificante productus est: id tamen ab Ecclesia non est definitum.

Prob. I. pars ex lib. 10., ubi de gratia Angelorum sermo est: producta namque ibi argumenta sunt homini, Angelisque communia. Ad hominem peculiariter spectat locus Apost. ad Eph. 4: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate*; ergo &c. Accedit Trid. Syn., quæ sess. 5 can. 1 definit, *primum hominem*, per peccatum, *sanctitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse.* Est etiam hæc sententia Augustino, aliisque PP., & rationi conformis, ut cit. loco probatum est; ergo &c.

Prob. II. pars contra nonnullos, qui hoc ad fidem spectare putant ob allatam Trid. Syn. definitionem. *Verum aliud est creatum esse in sanctitate, aliud in ea constitutum. Constitui enim in ea potuit Adam post creationem ..., unde liquet, PP. Conc. Trid. studio voluisse abstinere a definienda quæstione inter catholicos disputata, an homo fuerit creatus in gratia?* Hæc Estius in 2 dist. 25. Addit Juenin, Synodi jussu fuisse deletam vocem *conditum*, quam illius canonis editores inseruerant. Idem testatur Pallavicinus l. 7 Hist. Conc. Trid. 10. Nec obstat Arauxicanus can. 14, quem urgent Bellarm., & Bellelli; nam verba illa, *natura humana, etiamsi in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam, Creatore suo non adjuvante, servaret*, necessitatem tantum gratiæ actualis contra Pelagianos important, argumento, ut ajunt, a *fortiori*. Neque ex Aug., aut Fulgentio satis firmum ea de re argumentum conficitur, dum ille lib. 1 de lib. arb. c. 2 ait, *hominem perfecte a Deo conditum*, iste de Fid. 25 scribit, *primos homines bonos, & rectos creatos esse;* ℟. enim Scholastici, ex iis locis tantum evinci, Adami naturam absque ullo vitio, & cum bona voluntate, & gratiæ sufficientis adjutorio creatam esse, ut posset habitualem gratiam, et beatitudinem consequi. Nulla ergo censura Scholastici illi inurendi sunt.

Ob. I. Ap. 1 ad Cor. 15 ait: *Factus est primus homo in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem*; ergo Adam sine gratia, Christus in sanctitate et justitia creatus est. II. S. P. 2 de Gen. 8 hoc testimonio probat, tunc spiritalem Adam esse factum, *cum in beata vita constitutus præceptum perfectionis accepit*, ergo &c. III. In Quæst. N. Test. q. 123 negat, Adamum Spiritum Sanctum in sua conditione accepisse; ergo &c. ℟.

℟. ad I. dist. ant. *In animam viventem*, ideſt in corpus animale vita præditum, ſed natura mortale, licet non moriturum, niſi peccaſſet, conc., ideſt abſque gratiæ donis, et rectus perfectione naturæ, neg. *In eo* ergo, ait Aug. 13 de C. D. 23, *quod ſcriptum eſt, factus eſt homo in animam viventem, voluit Apoſt. intelligi, corpus hominis animale; ſpiritale autem quodammodo intelligendum eſſe oſtendit addendo: noviſſimus autem Adam in ſpiritum vivificantem; Chriſtum ſignificans, qui ita reſurrexit, ut mori deinceps non poſſit*. Apoſt. ergo, loquitur de reſurrectione mortuorum, in qua corpus, quod ſeminatur animale, ſurget ſpiritale. Ad II. neg. conſ. Nam Aug. illud retractavit l. 1 Retract. 10 his verbis: *Nec illud Apoſt., factus eſt primus homo in animam viventem, ſicut ille voluit, intellexi*. Hinc l. 6 de Gen. ad lit. 21 opinionem de homine creato prius animali, poſtea ſpiritali impugnat, et eodem modo exponit, quo nos ſupra expoſuimus. Ad III. ℟. 1, librum Quæſt. N. Teſt. non eſſe Aug. ex Bellarmino, Alexandro, PP. Maurinis, Caveo, & Oudino: habetur enim ibid., mundum a Deo conditum ob diaboli præſumptionem; fœminam non eſſe ad imaginem Dei; Melchiſedech eſſe Spiritum Sanctum &c. ℟. 2, D. Thom. in q. 95 Spiritum Sanctum fuiſſe in Adam, non tamen ut eſt nunc in fidelibus, qui ſtatim poſt mortem capiunt hæreditatem.

Ob. II. Gavardus. Si Adam in gratia ſanctificante creatus eſſet, quantum ad ſpem attinet futuri boni, fuiſſet magis beatus, quam juſtus in ſtatu naturæ lapſæ; ſed hoc eſt falſum; ergo &c. II. Adverſatur hæc ſententia Auguſtino, qui lib. de corr. et gr. 10 ait: *Erat adhuc quod eorum adderetur beatitudini, ut magna per Spiritum Sanctum data abundantia charitatis &c.*; ſed hæc abundantia eſt gratia habitualis; ergo hæc iis deerat. III. Ib. c. 11 habetur: *Prima gratia eſt, qua fit, ut habeat homo juſtitiam, ſi velit;* poterat ergo Adam eam habere, ſed non habuit. IV. Ibid. ait S. P., Deum primo homini dediſſe *adjutorium, ſine quo non*; ſed hoc eſt gratia actualis; ergo &c. V. Lib. 12 de C. D. 9. *De ſanctis Angelis dici poſſe*, ait, *quod caritas Dei diffuſa ſit in eis*; ergo in angelis malis diffuſa non eſt. VI. Appetiit homo Dei naturam; ergo non habuit.

℟. ad I. dist. maj. Fuiſſet magis beatus, quatenus ignarus erat futuræ miſeriæ, quam poterat ſuo arbitrio vitare, conc., quatenus iis data ſit et poteſtas et felicitas perſeverantiæ, neg. Cum enim juſtis conferatur gratia per Chriſtum, qua et poteſtas, et felicitas perſeverantiæ donatur, quis neget eſſe

in homine lapso vividiorem spem, dum non lætiore, sed potentiore gratia fulcitur? Ad II. neg. ant. Non enim ait Aug., Angelos sanctos per liberum arbitrium promeruisse Spiritum Sanctum, sed majorem abundantiam caritatis, et plenitudinem beatitudinis, qua cadere ulterius non possent, et hoc certissime scirent; ergo non gratia, sed gloria iis merces futura erat, si in veritate stetissent. Ad III. neg. cons. Ibi enim S. P. discrimen assignat inter gratiam actualem Conditoris, quæ dat posse, et Redemptoris, quæ dat etiam velle. Ad IV. dist. maj. Dedit adjutorium, *sine quo non* tantum, neg., etiam, conc. *Dederat ergo homini bonam voluntatem*, ait Aug. ibid., *in illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum, dederat & adjutorium sine quo &c.* Porro illa bona voluntas, ea rectitudo est gratia sanctificans. Ad V. neg. cons. Nam, cum angeli mali a bona voluntate sponte defecerint, non habent charitatem; habuerunt tamen ex Aug., quia simul ac facti sunt, amore, cum quo facti sunt, Deo adhæserunt. Ad VI. neg. cons. Nam gratia sanctificans non efficit, quin possit homini irrepere superba præsumptio.

Caput II.

De gratia actuali primi hominis.

Omnem actualem gratiam Adæ innocenti Gregorium Arimin. denegasse, censent nostrates. Potest tamen Arim. intelligi de sola gratia efficaci, qua Adamum non indiguisse, Bellarminus, aliique opinantur. Quidquid sit de mente Ariminensis, nos præter habitualem, etiam actualem Adamo gratiam collatam esse, non tamen prædeterminantem, contendimus. Sit ergo

Propositio I. Adam habuit etiam gratiam actualem.

Prob. I. ex Aug. in Ench. c. 106, ubi ait: *Justitiæ retinendæ non sufficiebat liberum arbitrium, nisi divinum adjutorium præberetur.* Et ep. 106 ad Paul. *Natura humana, si in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adjuvante, servaret*: ergo &c. Et c. 11 de corr. et gr. ait: *Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem... dederat & adjutorium, sine quo non posset permanere &c.* Ubi expresse bona voluntas ab auxilio *sine quo* secernitur; ergo &c.

Prob. II. ratione Augustini. *Sicut oculus sanus, nisi candore lucis adjutus, non potest cernere; sic homo etiam perfectissime justificatus, nisi luce justitiæ adjuvetur, recte non potest*

test vivere. II. Habitus, ut exerant actus, sunt excitandi; ergo et habitus charitatis.

Hanc actualem gratiam Adami quidam in sola mentis illustratione constituunt. S. P. Aug. contra Pelag. gratiam Christi prædicat, cui tribuitur bona voluntas, sancta delectatio, et talis inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus. An vero Deus hanc dilectionem inspiret præmotione indifferenti, an congrua, an efficaci ab intrinseco, controvertitur inter catholicos, Nos postremam sententiam admittimus, ita tamen, ut in hoc statu etiam gratiam sufficientem, seu inefficacem, quæ dat vincendi virtutem, sed a duris corde respuitur, admittamus. Qui ergo gratiam victricem negant, non aliud invenire possunt discrimen inter gratiam Conditoris, et Reparatoris, nisi quod illa mentem illustraret, hæc vero etiam corda inflammaret blanda delectatione. Nos vero in eo discrepantiam invenimus, quod in hoc statu gratia præmovet ad hoc, vel illud peculiare bonum, v. g. ad orandum &c., inspiratque determinatam delectationem, quæ modo effectum consequitur, & est gratia efficax, modo frustratur, et est inefficax, seu sufficiens. Auxilium ergo Adæ collatum erat illuminatio mentis, et quædam inclinatio voluntatis ad bonum in communi.

Opp. Aug. de Nat. et Gr. 51 ait, Pelagii sententiam, quæ docet possibilitatem non peccandi esse in arbitrii potestate, utcumque *acceptari posse, si loqueretur de inculpata natura*; ergo &c. ℟. neg. cons. Non enim sentit Aug., Pelagianam doctrinam locum habere in statu innocentiæ, sed eam tolerabiliorem esse, quam in hoc statu, in quo ratione infirmitatis et concupiscentiæ necessaria est gratia victrix.

Propositio II. Adamo ad perseverandum non opus erat gratia prædeterminante (1).

 Prob.

(1) Ex libris de Corr. & gr. suam de adjutorio in statu naturæ integræ prædeterminante sententiam, non solum non everti, sed confirmari, pluribus momentis post Serryum demonstrare conatus est cl. Chignolius Prælect. 15, & 16 Part. 2 *de Gratia*, ubi auctori nostro succenset, quod, *cum in manibus, oculisque non habere non posset, authentica monumenta a doctissimo Instituti sui viro literis consignata*, posthabitis inconcussis D. Thomæ principiis, ad Moliniana castra defecerit. Id vero quam præter rem Bertio, aliisque nostratibus Chignolius objiciat, ad calcem hujusce capitis planum fiet, ubi illius animadversionibus occurremus, quemadmodum pag. 170 jamdudum per nos fuerat constitutum.

Prob. ex Augstin. de correp. & grat. 11, ubi habet: *ille non opus habebat eo adjutorio, quod implorant isti, cum dicunt: video aliam legem &c.:* atqui adjutorium, quod Adæ posteri implorant, est gratia efficax; ergo &c. ℞. adversarii, Adamum indiguisse hoc adjutorio, non ratione concupiscentiæ, sed ut actu perseveraret, & ex capite dependentiæ. Sed contra est. Nam I. S. P. Aug. gratiæ medicinali tribuit, quod potentior sit, et faciat, *ut homo velit*, cum aliud adjutorium Adæ *tale esset, quod desereret, cum vellet, non quo fieret, ut vellet*: atqui fatentur adversarii, Adamum non indiguisse gratia medicinali; ergo nec adjutorio *quo* fieret ut vellet, indiguit. II. Aug. admisit gratiam, quæ dat etiam velle ratione infirmitatis; sed hæc in eo statu nulla erat; ergo &c. Maj. prob. ex Aug. c. 12 ejusdem lib. *Si in tanta*, inquit, *infirmitate ipsis relinqueretur voluntas sua, nec Deus in eis operaretur ut vellent, inter tot tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet*; ergo &c. III. Aug. ibidem ait, sanctos Angelos stetisse per liberum arbitrium, et beatitudinem in iis fuisse mercedem meriti; cum post lapsum utrumque sit gratiæ donum: atqui ex Augustino stare per liberum arbitrium est perseverare solo adjutorio *sine quo*; ergo hoc solum adjutorium erat Adamo innocenti necessarium. Maj. prob. ex c. 11. *Dederat adjutorium, per quod posset, & sine quo non posset bonum tenere, quod vellet, sed quia noluit permanere, ejus culpa est, cujus meritum fuisset, si permanere voluisset: sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi &c.* Min. est Aug. ibid. Nam stare per liberum arbitrium non est stare sine gratia, nam si *hoc adjutorium angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset, non utique sua culpa cecidissent; adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent*; ergo stare per liberum arbitrium est stare cum adjutorio *sine quo*, seu gratia versatili.

Dices cum Boucat: hoc argumentum nimis probat, nam sub gratia etiam victrici quilibet stat per liberum arbitrium, nec ea infert necessitatem. II. Adam per Augustinum *habuit gratiam magnam, sed disparem*; ergo &c. III. Trid. Syn. ait, liberum arbitrium dissentiri posse; ergo &c. ℞. ad I. neg. ant. Licet enim stet sub utraque gratia libertas, gratia tamen primi hominis erat adjutorium, *sine quo* stare non posset, nunc autem est adjutorium, *quo* fit, ut velimus. Ad II. ℞., hanc gratiæ disparitatem in eo sitam es-

se

se per Augustinum, quod per illam *habeat homo justitiam, si velit, secunda vero plus potest, qua etiam fit, ut velit*; teneamus ergo hanc disparitatem. Ad III. ℞. Tridentinæ Synodi canonem contra Calvinum statuisse, liberum arbitrium non esse inanime quoddam, nec mere passive se habere, nos vero sub gratia etiam victrici indifferentiam judicii, & dissentiendi potestatem defendimus, licet ad reprimendam concupiscentiam, quam Tridentina Synodus etiam agnoscit, necessariam esse gratiam efficacem asseramus.

Ob. I. Hæc sententia nova est, & Janseniana, & uno, vel altero tantum Augustini testimonio de Corr. & gr. roboratur; ergo falsa est.

℞. neg. ant. Hanc enim sententiam ex Bellarmino tuentur Scholastici omnes. Quidam in eo tantum a nobis discrepant, quod Adæ auxilium actuale in sola mentis illustratione constituunt, & gratiam Christi in sancta charitatis inspiratione. Nos in utroque statu sanctam delectationem admittimus, sed disparem; in statu innocentiæ, ut posset homo perseverare, si vellet; in hoc statu, *ut velit*: nam Adæ *voluntas illustrabatur, ut videret, & accendebatur, ut amaret*, ex Augustino 14 de C. D. 13. Ad II. neg. ant. Nam damnata dogmata nobis, nisi impudenter, objici non possunt, cum non dicamus cum Novatoribus, victricem delectationem trahere liberum arbitrium inevitabili necessitate, neque gratiam semper tali impulsu voluntatem impellere, ut nunquam homo dissentiat, sed gratiam inefficacem, & libertatis indifferentiam in statu naturæ lapsæ defendamus. Ad III. neg. ant. Etsi enim in lib. de Corr. & gr. magis perspicue tradidit S. P. utriusque status discrimen, in omnibus tamen operibus contra Pelagium ostendit, necessariam esse gratiam Christi etiam ad impertiendam caritatem, ut in libro de Gratia Christi, de Pecc. mer., de Sp. & lit. &c.

Ob. II. S. P. de Corr. & gr. 12 ad omnes spectare ait illud Ap. *Qui gloriatur* &c.: atqui Adam gloriari potuisset, quod a se haberet perseverantiam; ergo &c.

℞. dist. maj. Spectat omnes eodem modo, neg., diverso modo, conc. Pertinet ad innocentem, quia habuit adjutorium, *sine quo &c.*, unde si stetisset, gloriari debuisset in Domino, a quo illud accepit: spectat ad lapsum, qui a gratia habet, ut perseverare possit, & velit; quare neg. min. et conf., et retorqueo argumentum. Ut enim gloriari non possit homo, se in hoc statu habere illud robustum libertatis arbitrium, in quo conditus est primus homo, *virtus in infir-*

infirmitate perficitur: quæ virtus? nisi ut qui gloriatur, in Domino glorietur? ait Augustinus loco citato; ergo Apostoli dictum in hoc statu peculiarem vim habet, quia gratia Christi non solum dat posse, ut in Adam, sed etiam velle: adeoque non eodem modo ad utrumque statum spectat. Nam in statu innocentiæ evincitur necessitas adjutorii *sine quo*, in hoc statu adjutorii *quo*, sive gratiæ victricis: nam, si illud in hoc statu sufficeret, posset infirmus gloriari (1), se nempe habere virtutem, quam perdidit Adam.

Ob. III. Angeli sancti habuere *majorem abundantiam caritatis*; sed hæc est perseverantiæ donum; ergo &c. neg. min. Illa enim *major abundantia* non est donum perseverantiæ, sed præmium, quod *merito permansionis* accepisse sanctos Angelos, docet ibidem Aug. *Angeli enim, etsi beati erant, erat tamen quod eorum adderetur*

(1) Instat Chignolius. Si Adam actu stetisset per liberum arbitrium solo adjutorio *sine quo* suffultum, partim in Deo gloriari potuisset, a quo acceperat posse, partim in se ipso, *qui operam suam innata sua libertate ad standum contulisset*: imo in se potius quam in Domino gloriari debuisset, quo præstantius est stare, quam posse, quorum prius a se, posterius a gratia habuisset; ergo &c. R. neg. seq. Nam actualis Adæ perseverantia in eo casu, non ab innata illius libertate, ut perperam contendit Chignolius, sed a gratia antecedenti originalis justitiæ repetenda esset, quæ quidem non fuit in Adamo *naturalis conditio*, ut Bajus effutiit, sed *indebitum beneficium*, de quo in Deo unice gloriari debuisset. Certe si Adam conditus esset sine originali justitia, non potuisset absque efficaci adjutorio actualiter perseverare, per eam tamen liberum hominis arbitrium ita perfectum est, adeo sanum & robustum evasit, ut solo versatili adjutorio ad actu perseverandum indigeret, non adjutorio efficaci, quod implorant Ss. cum dicunt, *sentio &c.* Si ergo Adam actu stetisset, nec partim, nec ex integro in se gloriari potuisset: non enim stetisset ex vi *innatæ suæ libertatis*, sed originalis justitiæ virtute, quæ donum Dei est, atque adjutorium, sine quo nullo modo stetisset; nihil itaque a se, totum a Deo accepisset. Nunc autem gloriari quis posset in seipso, si originali justitia destitutus, fractis viribus, & concupiscentiæ fluctibus undique jactatus id præstitisset, quod primus homo in tanta non peccandi facilitate non præstitit. Hæc si sedulo ab iis perpendantur, *qui velint non ad præjudicia animum revocare* (lubet enim cl. adversarii verbis uti) *multa ne contentione opus habent, ut clare perspiciant*, etiam *in statu innocentiæ huic Apostoli effato*, qui gloriatur &c. *ut illud Aug. explicat*, satis amplum *fuisse locum*?

tur beatitudini, ait Aug. ibidem, *donec istam summæ beatitudinis plenitudinem, tamquam præmium ipsius permansionis acciperent, idest, ut magna per Spir. S. data abundantia caritatis cadere ulterius non possent*.

Ob. IV. cum Boucat. Adversatur hæc sententia sacris litteris. Nam Jerem. 20 habetur: *Applicabo eum, & accedet ad me*. Ezech. 36: *faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & operemini*. ad Phil. 2. *Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate*, et 1 ad Cor. 12, *nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu S.*: atqui applicare aliquem, facere ut ambulet, ut operetur, ut velit &c. est illum efficaciter promovere; ergo &c. ℞. neg. ant. Hæc enim loca de homine lapso accipienda sunt. Jeremias enim ait, *obducam cicatricem tuam, & a vulneribus tuis sanabo te*; atqui nullum erat vulnus in statu naturæ integræ; ergo &c. Ezech. vero ait, *auferam cor lapideum de carne vestra*: atqui primus homo in justitia creatus est; ergo &c. Ad Phil. monet Apost., *ut cum tremore salutem operemur*; atqui in eo statu non erat metus; ergo &c. Locus vero 1 ad Cor. 12 urget pseudo-prophetas, qui non confitentur Dominum Jesum, unde evincitur eos, qui prophetarunt de Christo, fuisse Spiritu S. afflatos, adeoque non est ad rem.

Ob. V. Aug. l. 3 de Tr. 4 ait, omnia, quæ fiunt per corporales motus, operari a Deo. II. L. 12 de C. D. 9 ait, voluntatem, qua Angeli sancti meliores facti sunt, eos non habuisse, *nisi operante adjutorio creatoris*, quod repetit Ep. 106 c. 11; ergo &c. ℞. neg. cons. Deum omnia operari, & sanctis Angelis bonam voluntatem inspirasse, non negamus; negamus tamen in ea perseverasse per gratiam efficacem: non enim omnis gratia præmovens est victrix, alias non daretur auxilium inefficax ab efficaci distinctum, quod est hæreticum; hinc S. Thom. 1. 2 q. 109 art. 10 ait, quod homo in primo statu accepit donum, per quod posset, non ut perseveraret reapse.

Ob. VI. Boucat. Prima motio (a) præcedere debet motum mobilis; ergo &c. II. Deus est prima caussa universalis; sed talis non esset, nisi operaretur & velle; ergo &c. III. Ex D. Thom. Deus caussa est, non solum voluntatis, sed etiam volendi; ergo &c. IV. Non salvatur ratio primæ caussæ per solum concursum simultaneum, qui non in caussam influit, sed in effectum. V. Omnis caussæ secundæ operatio

(a) *Ex D. Thom. l. 3 c. Gent.*

ratio in Deum refundenda est; ergo &c.

℞. ad I. neg. conf. Nam in nostra sententia Deus esset primum movens, præcedens motum cujusvis mobilis; etenim, præter naturam, et agendi facultatem, quam confert, etiam adjuvat, ut possint operari. Ad II. neg. min. Nam, ut ait D.Thom. 1. 2 q. 9 art. 6, *Deus movet voluntatem hominis sicut universalis motor ad bonum in communi, & sine hac universali motione homo non potest aliquid velle*; ergo Deus est caussa universalis, et operatur etiam velle, quatenus voluntas creata vi hujus genericæ præmotionis se se determinat per rationem ad volendum hoc, vel illud bonum, ut ibid. docet S. Thom. Ad III. neg. conf. Cum enim *sine universali motione homo non possit aliquid velle*, non solum voluntas, sed etiam *volitio* a prima caussa repetenda est. Ad IV. neg. conf. Nam, præter concursum, etiam præmotionem agnoscimus, generalem in statu innocentiæ, et specialem in hoc statu. Ad V. neg. conf. Constat enim, operationes nostras in Deum refundendas esse, qui voluntates nostras ad bonum vel generaliter, vel specialiter præmovet. Scio nonnullos moleste ferre, a nobis *ita dividi gratiam, quæ vel tunc primo homini data est, vel nunc omnibus datur*, ait Hil. ep. ad Aug. 226, sed hoc discrimen accepimus ab ipso Augustino.

Ob. VII. idem Boucat. Habuit Adam gratiam habitualem scientiæ, ac virtutum plenitudinem, summum amorem &c.; ergo habuit gratiam præmoventem, eamque efficacissimam. ℞. neg. conf. Ex quo enim Adam fuerit tot gratiarum muneribus cumulatus, non indiguit ad perseverandum adjutorio efficaci. Deus enim Adamo, utpote tot donis *fortissimo, permisit facere, quod vellet*; Adam enim *tale adjutorium* accepit, *quod desereret, cum vellet, & in quo permaneret, si vellet, non quo fieret, ut vellet*. Ait Aug. de Corr. & gr. c. 11.

APPENDIX AD PROPOSITIONEM II. CAPITIS SUPERIORIS.

Ubi ostenditur, cl. Nicolai Augustini Chignolii animadversionibus in c. 11 & 12 de Corr. & gr. Augustinianam de gratia Adæ *sententiam non infirmari*.

Hæc momenta, quæ extant Præl. 15. & 16 de Gr. part. 2., alia extrinseca dici possunt, alia intrinseca: atque illa quidem ex actis authenticis celeberrimæ Congregationis de Auxiliis: hæc autem

tem ex pluribus Augustini locis ex eodem lib. de Corr. & gr. deprompptis petuntur. Sit ergo

Prop. I. ex Actis Congregationis de auxiliis ostenditur, ex Augustini locis de Corr. & gr. Augustinianam de gratia Adæ sententiam firmari potius, quam infirmari.

Prob. I. ex denunciatione disputationum, quæ in ipsa Congregatione discutiendæ erant, quam Paulus V. edixit, postquam die 26 Septembris hanc controversiam reassumpsit, quæque ex Serryo ipso l. 4 Hist. Congregationis de Auxil. c. 9 ita se habet: *Futurarum disputationum argumentum per secretarios Congregationis Theologis denuntiari jussit die 26 Septembris: An Deus sua efficaci gratia moveat hominis voluntatem ad actus liberos bonos, non solum interius suadendo, invitando, excitando, aut aliter moraliter attrahendo, sed etiam vere, & active, proprie, salva tamen humana libertate? Et an talis efficax gratia convenienter ab aliquibus Scholasticis physica prædeterminatio dicatur?* Ex eo autem *indictæ disputationis themate* concludit Serryus, *in hoc uno stetisse controversiæ summam: num gratia ex se se, & a intrinseco esset efficax? Alterum vero de physicæ prædeterminationis vocabulo ad gratiæ victricis energiam exprimendam usurpando, accessione tantum, ac veluti de mera quæstione nominis modo res ipsa foret in tuto, tractatum esse. De gratia itaque per se, & ab intrinseco efficaci novies ex instituto disputatum est.*

Ex quibus evincitur, merito a sacra Congregatione statutum esse, *persistendum in sententia* de gratia seipsa efficaci, *non obstantibus ex adverso productis* (a Moliniano Theologo Ferdinando Bastida) *testimoniis S. Augustini de Corr. & gr. c. 12., quo potius firmatur conclusio explicata, quod Deus sua efficaci gratia moveat hominis voluntatem &c.* Cum enim Serryo teste, in eo posita esset rotius controversiæ summa; *Num* scilicet *gratia ex se esset, & ab intrinseco efficax?* satis liquet ex productis a Moliniano Theologo Augustini locis potius firmari hanc sententiam, quam infirmari: præsertim in Augustiniano, imo in ipso Moliniano systemate, in quo gratia Adæ innocentis non fuit prædeterminans, *sed in ejus libero relinquebatur arbitrio, quippe tales vires habebat ejus voluntas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil ei ex seipso concupiscentialiter resistebat, ut digne tantæ bonitati, & bene agendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium*, ut eodem c. 11 de Corr. & gr. a Chignolio producto asserit Augustinus. Si ergo Adæ innocentis arbitrio gratia commissa est, quia *nihil ei concupiscentialiter resistebat*, quis non videt, homini lapso, in quo *caro concupiscit adversus spiritum*, validiori adjutorio opus esse, quo carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat? ut loco citato tradidit S. D. his verbis: *Nunc vero, postquam est illa magna peccati merito amissa libertas, sanctis suis non solum dat Deus adjutorium, quale primo homini dedit, sine quo non possint perseverare, si velint, sed in eis etiam operatur, ut velint.*

Ex quibus sic arguitur: Adamo integro, ex laudatis Augustini locis non opus fuit adjutorio efficaci, quia nullis concupiscentiæ fluctibus jactabatur; ergo homini lapso

pso, cujus per peccatum est sauciata voluntas, & caro *concupiscentialiter resistit &c.*, necessaria est gratia ab intrinseco efficax; ergo ex productis Augustini locis de Corr. & gr. Augustiniana de gratia ex sese efficaci sententia non evertitur, sed confirmatur, ut à sacra Congregatione fuit definitum. Hinc sequitur, magis premi adversarios in Augustinensium, quam in Thomistarum systemate: in eo enim ex ipsis eorum principiis, atque, ut ita dicam, gladio suo jugulantur. Quid enim huic argumento Moliniani reponant, quod cordato Theologo satisfaciat, plane non video. Coguntur enim ex productis a se Augustini locis utriusque status discrimen agnoscere; atqui admittunt ex suis principiis in statu naturæ integræ gratiam versatilem; ergo efficacem in hoc statu gratiam ex iisdem Augustini locis, velint, nolint, coguntur admittere: alias nullum omnino foret ab Augustino sæpe laudatum status utriusque discrimen.

Jam vero opponant Thomistæ, & Chignolius sententiam suam de physica prædeterminatione in quolibet statu ad quemlibet actum, ut putant, necessaria. Reponent Medistæ, hanc loco citato ab Augustino refelli, nec solum a Jansenio, quem *audacter*, *atque injuste eam ab Augustini sensibus remotissimam* pronunciasse, scribit Chignolius, sed a Norisio etiam, Lupo, Bertio, a Maurinis Patribus, & ab Augustinensibus ferme omnibus repudiari. Opponant iidem Divi Thomæ doctrinam, *perpetuis* (ut Chignolii verbis utar) *ejusdem Augustini principiis constitutam;* eam de generali præmotione, non vero de speciali ac *prædeterminante*, quam nullibi, neque in selectis a Chignolio locis memorat S. D., commode exponi posse, post Bertium &c. respondere poterunt Moliniani Theologi. Cumque in utroque statu gratiam prædeterminantem ex titulo dependentiæ invexerint D. Thomæ discipuli, sub sola generali præmotione perfectissimam hanc dependentiam salvari, ostendent cum Augustinensibus memorati Theologi: cogentur ergo Thomistæ utriusque status discrimen ex duplici titulo, dependentiæ nimirum, & infirmitatis, repetere. Verum, nisi validiorem illam fuisse gratiam, quæ secundo Adam collata est, quam quæ primo, cum Augustino ejusque discipulis agnoscant, nil plane conficient contra solertissimos adversarios. Reponent enim cum Bertio ipso, gratiam sive ex uno, sive ex duplici titulo necessariam non majorem præseferre efficaciam, neque id *gratiam reddere potentiorem*, *sed solam indigentiam in subjecto majorem*. Quis enim vel fando audiit, potionem medicam dici *potentiorem*, eo quod in ægroto & vitam nutriat, & morbos depellat, in sano autem afferat solummodo nutrimentum? Contendent ergo adversarii, in utroque statu gratiam fuisse versatilem, sicque nullus controversiæ finis erit. Contra vero in Augustiniano systemate, nedum salvatur perfectissima dependentia caussæ secundæ a prima, sed insuper gratia, quæ non diffitentibus adversariis in Adami integri relinquebatur arbitrio, eratque versatilis ex productis Augustini locis, esse debet ab intrinseco efficax in hoc statu, in quo illa magna peccati merito est amissa libertas, & sola remansit libertas, quæ ad peccandum valet, ad bo-

bonum autem non valet, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Quo fit, ut ex productis Aug. locis a Ferdinando Bastida de gratia ab intrinseco efficaci sententia, ex ipsis Medistarum, atque Augustini principiis (qui non aliam, quam versatilem gratiam ad perseverandum Adamo integro necessariam fuisse contendunt) potius firmetur, ut a Patribus Congregationis de Auxiliis sub Paulo V. celebratæ an. 1605. statutum est.

Prob. II. ex Actis 8 Congregationis ab eodem Serryo relatis, ex quibus constat, Ferdinandum Bastidam, non ut suam firmaret Molinianam sententiam, sed ut gratiam efficacem impugnaret, prout a Thomistis exponi consueverat sub physicæ prædeterminationis titulo, idest, *ut necessariam caussæ secundæ subordinationem tueantur, ut creatæ libertatis ab increata dependentiam adstruant, ut certam denium actuum liberorum cognitionem Deo vindicent*, celebres Augustini locos de Corr. & gr. produxisse, in quibus S. D., statuum distinctione constituta, in primo homine & in Angelis gratiam prædeterminantem non agnovit.

Respondit quidem hisce argumentis doctissimus Lemosius, sed prætermissis, aut leviter admodum Augustini locis expensis, ad D. Thomæ auctoritatem confugit, ubi S. D. ait, hominem in hoc statu indigere Dei auxilio duplici ratione &c. Agnovit enim vir eruditus, cum productis a Bastida August. testimoniis sententiam suam *de divina motione applicante ipsum hominem ad operandum* in illo primo statu nullo modo posse consistere, unde ait, Augustinum in iis locis constituere differentiam inter hominem sanum, & lapsum, quod ille non *indigebat ad perseverandum alio auxilio dante majores vires*, iste vero *indiget auxilio dante efficaciores vires*. Ex quibus id plane conficitur, quod S. Congregatio sibi unice proposuerat, nempe necessariam esse in hoc statu gratiam per se efficacem, nec sat esse versatilem, quæ solum in statu naturæ integræ, ubi nulla erat pugna concupiscentiæ, sufficere potuisset.

Quod vero addit Lemosius, non negare Augustinum, hominem in illo primo statu indiguisse divina motione applicante ipsum ad operandum &c., id quidem, utpote a scopo Congregationis alienum, qui erat gratiam per se efficacem in hoc statu ab Augustino propugnatam adstruere, neque Augustini testimoniis conforme, qui *divinam motionem applicantem* in statu naturæ innocentis nullam agnoscit, a laud. PP. probari non potuit. Reapse de tribus illis antecedentibus disputationibus in ea Congreg. discussis hoc judicium emisit Congregatio die 29 Novembris 1605.: *persistendum in sententia non obstantibus ex adverso productis Scripturis... aut testimoniis S. Augustini de Corr. & gr. c. 12, quo potius firmatur conclusio e plicata, quod Deus sua efficaci gratia moveat hominis voluntatem &c.* Cæterum de physica præmotione ne verbum quidem. Constat ergo, S. Congreg. nil aliud in iis disputationibus probasse, præter ea, quæ sibi proposuerat definienda, controversiam nempe de gratia ab intrinseco efficaci: proindeque aliena ab hoc scopo Lemosii argumenta consulto prætermisisse.

Opp. Chignolius. Ea Lemosii responsione ita permotos celebris con-

conventus PP., ut decreverint, persistendum in sententia de gratia per se efficaci, non obstantibus testimoniis Augustini; ergo probavit Congregatio Lemosii doctrinam de gratia præd in statu naturæ innocentis. ℞. dist. ant. Probavit, quoad aliqua, nempe quoad necessitatem gratiæ efficacis in hoc statu, qui erat scopus Congreg., conc, quoad gratiam Adæ, de qua non erat ibi controversia, neg. Solutio patet ex dictis, & ex ipso Congreg. Decreto supra relato, ubi de Physica prædeterminatione altum est silentium.

Opp II. Serryus. In Bullæ specimine extat caput 6, in quo agitur de Physica præmotione; ergo & hæc in eo decreto de gratiæ efficacia comprehensa est. ℞. Caput illud non fuisse auctoritate PP. Congreg. insertum, sed privata cujusdam Theologi auctoritate: quare in duobus originalibus illius Bullæ non extat in corpore, sed extat sejunctim, estque Armacani, unde postea desumpsit Serryus, qui illud specimini inseruit. Alienissima ergo fuit Congregatio a consectanda Physica prædeterminatione, quam noverat a pluribus Scholasticorum non probari, sed rejici, neque eam necessariam existimavit ad stabiliendam doctrinam de gratia per se efficaci, quam sine ipsa optime norat salvam posse consistere.

Prop. I. Augustini loca a Chignolio deprompta ex l. de Corr. & gratia Augustinianam sententiam confirmant, non evertunt.

Pr. In iis locis Augustinus ait, Deum gratiam suam in libero hominis arbitrio reliquisse: *Datum ei fuisse adjutorium peserverantiæ, non quo fieret, ut perseveraret, sed sine quo perseverare non posset. Tales quippe vires habebat ejus voluntas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, ut digne tantæ facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Nunc autem postquam est illa magna amissa libertas, majoribus donis adjuvanda remansit infirmitas.* Sed ex his verbis perspicue evincitur, homini integro necessarium non fuisse auxilium prædeterminans; ergo &c.

℞. post Alvarez Chignolius, ex laud. August. locis inferri, quod ab iis ultro conceditur, nempe Adam solo adjutorio *sine quo* stare potuisse; *si tamen revera perseverasset, id non solum tribuendum adjutorio sine quo, sed speciali adjutorio, quod liberum Adæ arbitrium ad perseverandum determinasset, eique non solum posse, sed etiam velle perseverare consuluisset.* Verum in hac responsione refellenda, quam *ad unum* excogitaram ait cl. Bertius, quamque idem jamdiu rejecerat, nempe l. 4. c. 8., non opus est immorari diutius; ne enim actum agamus, omnia jura clamant. Itaque ad alia, quæ ex cit. Aug. locis instaurat, argumenta recta via procedamus.

Ob. I. Aug. loc. citato ait, Adamo datam esse *solam perseverandi possibilitatem*, sanctis vero *& possibilitatem, & voluntatem donari:* atqui nullibi ait S D., Adamum, præter illud possibilitatis adjutorium, non alio indiguisse, quo fieret, ut actu perseveraret; ergo &c. ℞. I. retorq. argum. Nullibi ait Aug., Adamum alio indiguisse adjutorio, præter adjut. *sine quo*; ergo eo tantum indiguit ex Augustino. ℞. II. neg. min. Nam c. 11. lib. laud ait Aug., quod Adam opus non habebat eo adjutorio, quod implorant sancti, cum dicunt, *video aliam legem &c.* Sed

san-

sancti implorant adjutorium *quo*, seu gratiam efficacem; ergo per Aug. Adam eo adjutorio non indiguit.

Ob. II. Ideo Adam, teste Augustino, non perseveravit, quia non habuit adjutorium, quo vellet perseverare; ergo ut vellet, & perseveraret reapse, indiguit adjutorio efficaci. Prob. ant. ex Aug. l. laud. c. 11. *Fit in nobis per hanc Dei gratiam non solum posse, quod volumus, sed etiam velle, quod possumus, quod non fuit in homine primo, qui, ut permaneret, egebat adjutorio gratiæ, sine quo id omnino non posset*; ergo &c. ℞. neg. ant. Adam enim per Augustin. non perseveravit reapse, quia noluit, nam actu perseverare in ejus relinquebatur arbitrio, quo sano, & originali justitia exornato plane stetisset, si voluisset, *sicut fecerunt Angeli S., qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi*. Ad prob. neg. conf., & retorq. argum. Si enim ex Aug. loco cit., *ut permaneret, egebat homo adjutorio gratiæ, sine quo id omnino non posset*; ergo non egebat adjutorio *quo*, seu gratia, quæ non solum dat posse, sed etiam velle.

Ob. III. Ait ib. S. D., Adam accepisse a Deo posse, non velle, *nam si habuisset, perseverasset* reapse; ergo non ad actu perseverandum censet Aug. Adamum indiguisse gratia efficaci, quæ dat etiam velle. ℞. neg. conf. Nam ex Aug. illud *posse* per liberum arbitrium sanum & robustum, originali justitia exornatum, & versatili adjutorio suffultum nullo negotio ad actum reduci poterat, ut de sanctis Angelis dictum est. Vide not. 2. c. 2.

Ob. IV. S. P. ib. ait, Adamum, *ut in bono permaneret, præter bonam voluntatem, indiguisse adjutorio gratiæ, sine quo id omnino non posset*; ergo &c. ℞. neg. neg. conf. & retorq. argum. Ut Adam permaneret, per Aug. egebat adjutorio *sine quo*; sed hoc non est efficax & prædeterminans; ergo &c.

Ob. V. Adam per Aug. ib. *non habuit gratiam, qua nunquam vellet esse malus, non habuit velle quod posset, nam si habuisset perseverasset*; ergo &c. ℞. neg. conf. & retorq. argum. Adam non habuit velle &c.; ergo non habuit gratiam efficacem, quæ dat velle, sed tantum versatilem, quæ dat posse: ut autem vellet in ejus arbitrio relictum est.

Ob. VI. Aug. ib. ait: *Voluntas primi hominis fortis, & sana in bono ampliore non perseveravit habens virtutem liberi arb., quamvis non defuturo auxilio, sine quo non posses perseverare*; ergo per Aug. Adam actu non perseveravit, quia caruit adjutorio, *quo in illo Deus operaretur ut velles*. ℞. neg. conf. Nullibi enim S. P. caussam non permansionis Adæ refundit in carentiam adjutorii *quo*, seu gratiæ efficacis, quod passim Adamo integro necessarium non fuisse deprædicat, dicens, eum *opus non habuisse adjutorio, quod implorant sancti, cum dicunt: sentio &c.*; sed ubique refundit in liberum arbitrium, quod in tanta non peccandi facilitate deseruit, & desertus est, cum stare nullo negotio potuisset; sicuti *per idem liberum arbitrium steterunt Angeli sancti &c.* Scopus ergo responsionis Aug. ibi est opponere adjutorio Adami efficaciam adjutorii, *quo subventum est infirmitati voluntatis humanæ*,

quo

quo factum est *ut voluntas hominis invalida perseveraret per virtutem Dei, cum voluntas hominis fortis, & sana non perseveraverit* habens virtutem lib. arb. versatili adjutorio, *sine quo* suffulta, per quod actu stare utique potuisset, sicut steterunt reapse Angeli sancti. Cæterum efficaci adjutorio *quo* Adamum ad perseverandum indiguisse, ex laud. Augustini libris de Corr. & gratia neque Chignolius, nec Serryus, nec ullus Thomistarum hactenus demonstravit.

Ob. VII. Si Adam efficaci adjutorio non indiguisset, habuisset a seipso quod optimum est, nempe ipsum velle, & perseverare reapse, a Deo autem solum posse; ergo &c. ℞. neg. ant. Licet enim velle perseverare in Adæ relinqueretur arbitrio, cum tamen arbitrium ipsum sanum & robustum, originali justitia donatum, una cum gratia versatili a Deo solo acceperit, non a seipso, recte dicitur, non solum posse, sed ipsum velle, quod *optimum est*, & actualem ejus perseverantiam, magnum donum futurum fuisse *descendens a Patre luminum*. Vid. not. pag. 427, & not. 2 c. 2.

Sunt alia quædam in auctore laud., quæ tamen vel quia a cl. Bertio in antecessum fuere soluta, vel ex laud. cap. de Corr. & gratia, cujus loca cum sententia nostra concilianda suscepimus, deprompta non sunt, consulto omisimus. Hæc tamen proferre duximus, *ut veri amatores intelligant, in laudatis Augustini testimoniis* satis superque esse, unde Augustinenses *suam possint opinionem substentare*, quidquid in contrarium post Serryum aliosque doctissimos D. Thomæ discipulos novissime scripserit cl. Chignolius, cujus tamen exquisitissimas lucubrationes Theologicas plurimi facimus.

Caput III.

De primi hominis immortalitate.

Immortalitatem primi hominis non gratiæ beneficium, sed naturalem conditionem fuisse Bajus effutiit. Sit itaque

Propositio. Adam ex gratia, non natura fuit immortalis.

Prob. I. ex Augustino l. 6 de Gen. ad lit. 20. *Aliud est enim non posse mori, aliud est posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis, quod ei præstabatur de ligno vitæ, non de constitutione naturæ;* ergo &c. Prob. II. ratione. Cum corpus humanum elementis compactum esset, ne dissolveretur, conservari debuit sine ulla pugna: sed hoc supernaturaliter fit ex Augustino, *si corpus animale est, utique mortale*, unde Adæ immortalitatem comparat cum vestimentis Israelitarum in deserto, quæ supernaturaliter a corruptione servata sunt, dicens, eum *de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem* habuisse.

Quæ-

Quæres I. An hæc virtus ligni vitæ esset naturalis?

℞. Calmet, aliique, affirmative. Deus enim ejecit Adam de paradiso, *ne de ligno vitæ comedat, & vivat in æternum*, ex Gen. 3: Verum cum satis esset lignum vitæ ea virtute expoliare, non opus erat e paradiso Adamum ejicere. Quare respondent alii Scolastici, quibus prævivit Augustinus, negative: nam. hic *status de ligno vitæ mirabili Dei gratia præstabatur*, ait S. D. 13 de C. D. 20. Cum enim immortalitas primi hominis sit donum supernaturale, non poterat sola naturali vi cibi perenniter conservari. II. Augustinus occultam illam salubritatem ex ligno vitæ repetit, *non sicut ex alio cibo*, qui corpus naturali virtute alimenti reficiebat; ergo &c. III. Cibos paradisi fuisse corporeos, constat ex Aug., qui l. 4 contra Julianum 14 ait, se sentire cum iis, qui illud Genes. 1. *Crescite* &c. *secundum sexum corporalem intelligunt; ita etiam quod sequitur: ecce dedi omne lignum vobis in escam, non aliter accipiunt, nisi quia ille uterque sexus his alimentis corporaliter utebatur, licet modo quodam immortali*. Accedit ratio. Ea verba *crescite* &c. sunt proprie accipienda; ergo & sequentia, *ecce dedi vobis universa ligna, ut sint vobis in escam*.

Quæres II. An Adam perennem vitam consecuturus esset, si de ligno vitæ semel comedisset? Quidam cum D. Thoma opinantur, virtutem ligni vitæ fuisse finitam, atque a corruptione ad tempus præservasse, quo elapso, aut homo in vitam spiritalem translatus esset, aut de ligno vitæ iterum debuisset comedere. Ex quo non sequitur, ejus virtutem naturalem fuisse, ut Estio visum est, nam etiam virtus Sacramentorum eorum usu quodammodo instauratur, illorum tamen virtutem nemo dixerit esse naturalem.

Opp. Immortalitas naturaliter appetitur, imo exigit anima perpetuam cum corpore vitam, alioquin desiderio compartis suæ torqueretur; ergo non est supernaturalis. ℞. neg. cons. Quamvis enim rationalis anima vitam naturaliter appetat, eam tamen absque supernaturalibus auxiliis assequi non potest: hanc autem esse hominis conditionem, & quidem perfectiorem, quam sit natura quælibet irrationalis, Theologi docent. Vide Auctorem.

CAPUT IV.
De libertate primi hominis.

Liberum arbitrium est voluntas ipsa rationalis substantiæ, quæ pro lubitu suo, quod ei a ratione proponitur, eligere

gere potest, vel rejicere. Constituitur ergo libertas volunta te, & ratione, non tamen ex æquo: sed voluntas est ipsa potestas, quæ potest in utramque partem inclinari: ratio autem vis intelligendi, qua voluntati objectum proponitur, & sine qua non potest libere in bonum propendere. Ut enim, ait S. P., *nemo amare potest incognitum* (unde propensio, qua quis natura fertur in bonum absque ductu rationis, non potest opus voluntatis appellari, alioquin etiam bruta essent arbitrio prædita) ita neque in sola ratione liberum arbitrium consistere potest. *Nemo enim*, ait S. P. de Sp. & lit. 34, *in potestate habet, quod ei veniat in mentem, sed consentire propriæ voluntatis est*. Cum ergo ratio motum voluntatis præcedat, in illius judicio *radicem* liberi arbitrii statuunt Theologi, unde ad bonum in communi, & ad Deum visum in se non datur indifferentia judicii, nec vera libertas, quæ est potestas ad utrumque.

Nota, voluntatem appellari liberam tripliciter: a necessitate, a peccato, a miseria. Dicitur libera a necessitate suapte natura, unde quidquid ex necessitate agitur, dici nequit opus arbitrii. Errant proinde Novatores, qui libertatem putant cum indeclinabili necessitate consistere. Itaque libertatis essentia sita est in potestate eligendi hæc vel illa media relate ad debitum finem, unde a D. Thoma definitur, *vis electiva mediorum, servato ordine finis:* quod ergo voluntas possit ad malum flecti, id non est essentia libertatis, sed creaturæ defectibilis conditio, cujus liberum arbitrium a S. P. Augustino definitur: *Media vis, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest*. Hanc libertatem habuit per Augustinum primus homo, qui *potuit non peccare, non mori* &c.

Eadem a necessitate libertas etiam in hoc infirmitatis statu perseverat, cum hoc discrimine, quod in prima conditione arbitrium erat liberum a *necessitate*, & *a peccato*; homo enim creatus est sine vitio, & cum originali justitia; nunc autem est servus peccati, nisi gratia liberetur. Cum ergo ait S. P. disputans adversus Pelagianos, *amissam peccati merito libertatem*, non de libertate a necessitate accipiendus est, hæc enim etiam post Adæ prævaricationem in hominibus perseverat, sed de libertate a lege peccati, & concupiscentiæ. Nam l. 1 ad Bonif. 2 non absolute libertatem periisse scribit, sed illam magnam, *quæ fuit in paradiso*: & l. de Grat. & Arb. 15 ait, *semper est in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Gratia vero Dei semper est bona*,

na, *& per hanc fit*, *ut fit homo bonæ voluntatis*, *qui prius fuit malæ*. Quare S. P. non negat in hoc ſtatu libertatem indifferentiæ, ſed libertatem a peccato; de illa enim lis nunquam fuit cum Pelagio, ſed de libertate expedita a prava cupiditate, quam in hoc ſtatu Pelagius admiſit. Perperam ergo Auguſtini patrocinio gloriantur Novatores, vel ut arbitrii hoſtem eum ſugillavit Phereponus.

Liberamur ergo a peccato per gratiam, non a *miſeria*, cum in juſtis remaneat concupiſcentia ad luctam, & mors ſtipendium peccati: a quibus erit penitus liber, qui a ſummo bono viſo facie ad faciem ad illud rapietur, non ſolum reddita primæva libertate, ſed illa etiam, qua Deo fruens non poterit amplius ſervire peccatis. *Prima enim libertas erat poſſe non peccare*, *noviſſima erit multo major non poſſe peccare*, ait S. P. de Corr. & gr. 12: ubi non loquitur S.P. de libertate indifferentiæ, quæ ad meritum requiritur, ſed de libertate *a miſeria*. *Triplex enim eſt libertas*, *a neceſſitate*, *a peccato*, *a miſeria*: *primam contulit nobis Deus in* conditione naturæ, & omnibus communis eſt; *ſecunda in priſtinam reſtauramur a gratia*, & hæc juſtis convenit; *tertia reſervatur in Patria*, &. datur electis. Ita Bernardus de gr. & arb.

Arbitrium primo modo acceptum quidam in quodam habitu a ratione diverſo male conſtituunt. Habitus enim ad unum ſpecie actum inclinat, e. g. ad charitatem &c., at arbitrium ad plures etiam oppoſitos ferri poteſt. Nec ſatis apte dicitur *actus*, cum maneat voluntas libera, tametſi nihil agat. Definiri ergo poteſt liberum arbitrium: *facultas rationalis creaturæ agendi*, *& non agendi*, *prout lubet*, *poſitis omnibus ad actionem requiſitis*.

Porro cum ejuſdem potentiæ ſit velle, & eligere, liberum arbitrium a voluntate non diſtinguitur; unde voluntas eſt liberæ operationis principium efficiens ex Aug. 3 de libero arb. 1, ubi motum culpabilem eſſe in voluntate libere, non neceſſario movente, demonſtrat exemplo lapidis, qui deorſum fertur, *quia ſicut iſte*, motus, *proprius eſt lapidis*, *ſic ille animi*; *veruntamen in eo diſſimilis*, *quod in poteſtate non habet lapis cohibere motum*, *animus vero*, *dum non vult*, *non ita movetur*, *& ideo lapidi naturalis eſt ille motus*, *animo vero iſte voluntarius*. *Niſi enim eſſet voluntarius*, *neque laudandus*, *cum ad ſuperiora*, *neque culpandus*, *cum ad inferiora retorquet*, *quaſi cardinem voluntatis*. Motus ergo liber erit, ubi ſit in voluntate poteſtas illum

cohibendi, nam Augustinus voluntarium pro libero usurpavit. Verum ad evitanda Novatorum sophismata, inter voluntarium, & liberum, sive inter libertatem voluntatis, & arbitrii, distinguendum est: illa enim *coactioni*, hæc necessitati opponitur.

Cum voluntas non feratur ad incognita, etiam ratio, & judicium ad voluntarium, & liberum requiruntur, unde libertate carent bruta. Eadem docet S. Thom. 1 p. q. 82 dicens: *Intellectus ex necessitate inhæret primis principiis, & voluntas ultimo fini. Sunt quædam intelligibilia, quæ non habent necessariam connexionem ad prima principia, sicut contingentes propositiones; & talibus non ex necessitate assentit. Quædam propositiones sunt necessariæ, & his intellectus ex necessitate assentit, non autem ex necessitate antequam hujusmodi necessitatem conclusionis per demonstrationem cognoscat. Similiter ex parte voluntatis. Sunt enim quædam particularia bona, quæ non habent necessariam connexionem ad beatitudinem, & hujusmodi voluntas non de necessitate inhæret: sunt quædam habentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus homo Deo inhæret, sed antequam per certitudinem divinæ visionis necessitas hujusmodi connexionis demonstretur, voluntas non ex necessitate Deo inhæret, nec his quæ Dei sunt, sed voluntas videntis Deum per essentiam de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate volumus esse beati*. Hactenus D. Thom.

Cum autem arbitrium conflatum dicimus ex ratione & voluntate, unum ab alio non discerpimus. Nam humana mens intellectus dicitur & voluntas, prout vult, aut apprehendit, & tamen illum necessariam facultatem dicimus, hanc indifferentem ex diversa terminorum connotatione. Mens enim, prout recipit rerum imagines, ratio dicitur & intellectus, prout eligit, voluntas vocatur; ergo vox ista *intellectus* significat animam, ejusque operationem, quæ est verum cognoscere. Hæc autem *voluntas* eandem animam significat, & illius virtutem aut actum eligendi bonum. *Sensus* animam denotat, ejusque ordinem ad sensibilia, quæ omnia præstat una & eadem mens.

CAPUT V.

De propagatione status innocentiæ.

HAnc in statu innocentiæ negarunt Damascenus, Nyssenus, Chrysost., & aliquando Augustinus, qui l. 1 de Genes. c. 19 ait, nuptias filiis sæculi tantum convenire.

Hæc

Hæc tamen retractat S. P. 1 Retr. 13, ubi ait, *cognationes & affinitates futuras, etiamsi nullus delinqueret, nullusque moreretur*.

Propositio. Fuisset in statu innocentiæ per copulam conjugalem filiorum propagatio.

Prob. I. Scripturis. Gen. 1 habetur: *Masculum, & fœminam creavit eos. Benedixitque illis Deus, & ait: crescite & multiplicamini &c.*; ergo fœcunditas est benedictio primæ hominum institutioni conveniens, non a peccato superinducta. *Quisquis enim dicit non fuisse coituros, nisi peccassent, quid dicit, nisi propter numerositatem sanctorum necessarium hominis fuisse peccatum?* ait S. P. 14 de C. D. 23. II. Mulier Gen. 2 vocatur viri *adjutorium, propter filios procreandos*, ait S. P. de Gen. ad lit. 3. III. Adam adhuc innocens ait Gen. 2, *relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ &c.*, ex quibus probat Christus Matth. 14, matrimonium esse indissolubile; fuissent ergo in prima conditione connubia. Ita S. P. 4 de C. D. 22. IV. Genes. 5 legitur: *Non est bonum esse hominem solum, atqui viro culpæ auctor est mulier*, ait S. P. contra Jul. l. 2. 7; *ergo nonnisi generandi caussa mulier est instituta, & quia ex viro solo non poterat esse humani generis propagatio, pronunciavit Dominus, non esse bonum esse hominem solum*. Ex quibus constat, conjugium ad propagationem prolis fuisse primitus institutum.

Opp. Primi parentes ante culpam procreandis liberis operam non dedere; ergo &c. II. Aut proles infantilibus membris exorta esset, aut ætate integra: sed si primum, fuisset miserrima, si secundum, quomodo eam caperet, vel emitteret uterus muliebris? III. Generatio libidine perficitur, & seminis abscissione; sed illa pœna peccati est, hæc mortalitatis indicium, unde Luc. 20 solis filiis hujus sæculi res uxoria dicitur convenire; ergo &c.

℞. ad I. dist. ant. Operam non dedere, vel *quia mox creata muliere facta est illa transgressio*, unde tempus defuit, vel *quia nondum Deus jusserat, ut coirent*, conc., secus, neg. *Cur enim ad hanc rem non divina expectaretur auctoritas, ubi nulla concupiscentia carnis urgebat? Ideo autem non jusserat Deus, quia eorum casum præsciebat, unde mortale genus esset propagandum*. Ita S. P. 9 de Gen. ad lit. 3, ubi de peculiari mandato exponendus est S. D., quo protoparentes jure nobiliori, quam belluæ suo obedirent auctori. Ad II. neg. sequelam min. *Poterat enim omnipotentia creato-*

 ris

ris mox editos grandes protinus facere, ficut, quamvis exigua fit cofta, non tamen Deus parvulam viro conjugem fecit. Poterat etiam, quod multis pecoribus præftitit, quorum pulli etiam minutiffimi currunt, nec fugendis uberibus cura, & ope admoventur aliena, idipfum Adæ filiis in eo ftatu præftare, ut ait S. P. 1 de Pec. Mer. Ad III. ℞. dift. maj. In hoc ftatu, conc. in ftatu innocentiæ, neg. *Cur enim non creditis*, ait S. P. contra Jul. 5, *hominibus in Paradifo conftitutis ante peccatum divinitus potuiffe concedi, ut fine ulla libidine filios procrearent, aut libido talis effet, cujus motus nec præcederet, nec excederet voluntatem?* Eadem habet 14 de C. D. 24, & 26.

DISSERTATIO III.

De Adæ tranfgreffione, pœna, ac refipifcentia.

AGemus hoc loco I. De mandato Dei, de tentatione ferpentis, & de hominis tranfgreffione. II. De pœnis ejus inobedientiæ. III. De Adami refipifcentia & falute.

Caput I.

De mandato Dei, tentatione ferpentis, & Adæ culpa.

PRæceperat Dominus Adamo & uxori, ne de ligno fcientiæ boni & mali comederent, facta copia arborum cæterarum. Serpens mulierem decepit, mulier virum, hic nos etiam in cumulum miferiarum dejecit.

Propositio I. Æqua fuit lex Adæ lata de ligno non comedendo.

Prob. ratione Aug. Poftulat enim ratio æquitatis, ut creatura fuo auctori fubjiciatur, eique pareat; atqui Deus leviffimo illo mandato, *de ligno fcientiæ boni & mali ne comedas*, fe effe Dominum commonebat, ut ait S. P. 14 de C. D. 15 &c.; ergo &c. II. Cum maximum fit obedientiæ bonum, fapientiffime conftituit Deus, ut aliquo præcepto fuam exerceret obedientiam; ergo &c. Ita S. P. 2 de Pec. merit. 21.

Quæres, cujufnam fpeciei fuerit arbor fcientiæ boni, & mali? ℞. incertum effe. Nam, quod traditur in Alkorano, fuiffe triticum feptem fpicarum, falfum eft: ex Genefi enim *quod lignum effet non eft dubitandum*, ait S. P. 8 de Gen. ad lit. 6. Inverifimilis etiam videtur opinio Theodoreti, qui ex illo Gen. 3, *confuerunt folia ficus*, putat fuiffe ficum, unde

unde iidem fructum, & folia collegerint. Quis enim sibi persuadeat, ad illam exitialem plantam eos denuo accessisse?

Ob. Videtur lex nimis rigida tam levi culpæ tantam pœnam irrogare; ergo &c. ℟. neg. ant. Nam Adæ culpa fuit gravissima. I. Ex maxima non peccandi facilitate, & natura integra II. Ex magna inobedientiæ pœna. III. Quia in illa lege omnia legis præcepta continebantur, ut ostendit Tertullianus contra Jud. 2.

Propositio II. Suasor primi peccati fuit diabolus, usus vero serpente tanquam organo, aut instrumento.

Prob. I. Scripturis. Gen. 3 habetur, *sed & serpens erat callidior cunctis animantibus*, ubi Hebræus habet, נחש, *nachasc*, genus quoddam reptilium. Deinde huic vocabulo præfigitur ה, *he*, quæ hic neque articuli, neque pronominis, neque interrogationis nota est; ergo significationis propriæ & literalis. Postremo comparatur ibidem serpens cum aliis animantibus terræ; ergo est terrenum animal. In colubro autem latuisse diabolum, constat ex Sapientiæ 2. *Invidia diaboli mors introivit in mundum*. Et Apoc. 12 dicitur *serpens antiquus*. Quomodo enim animal ratione carens mulierem alloqui potuisset, ac tanta vafritie illam ad exitium impellere? Hinc patet, quantum a vero aberraverint Ophitæ, ita dicti, quia serpentem spiritum Dei bonum esse opinati sunt, & per eum visum, mulieris cognitionem, nuptias, & alia bona in nos derivasse. Sed quomodo spiritus bonus culpam & mortem intulisset? Nuptiæ autem ante suggestionem serpentis erant institutæ. Aperti sunt autem oculi post culpam, non quod antea non viderent, nam lignum viderunt, quod *esset speciosum oculis ad videndum*, *sed quia nihil*, *unde confunderentur*, *in membris senserant*, *quæ videbant*, ait S. P. l. 1 de Nupt. 5.

Ob. cum Aben-Ezra. A naturali serpente Evam fuisse tentatam, constat ex 3 Genes., *super pectus tuum gradieris*, *& terram comedes:* atqui Satanas nec ventre graditur, nec vescitur pulvere; ergo serpens ille non erat Satanas. Alii hoc argumento probant, serpentem illum Satanam fuisse. Nam serpenti repere est a natura, sed serpenti illi in pœnam datum est repere &c.; ergo non fuit verus serpens. Confirmatur. I. enim Gen. 3 dicitur *callidus*, a Hieronymo *nequam*, *& versipellis*, in pluribus codicibus *sapientissimus*; sed hæc vero serpenti non conveniunt; ergo &c. II. Inverisimile est Deum cum irrationali serpente locutum, & in

in eum tot probra ac maledicta invexisse; ergo &c. III. Satanas in animal formæ venustioris esset ingressus, ne mulier paveret; ergo &c.

℟. ad I. neg. maj. Nam præfata sententia ad diabolum spectat. Hinc S. P. l. 11 supra Gen. 36 ait, *tota ista sententia figurata est*. Scio viros doctos reponere, esse historicam narrationem: verum & nos literaliter omnia explicabimus, ita tamen, ut conditiones serpentis, ad quas fit allusio, sint veluti cortex parabolæ, & maledictio cadat in diabolum, qui sub anguis exuviis seducta Eva, pœna etiam in naturalibus serpentum proprietatibus expressa multandus erat. Nam & calcaneo insidiatur diabolus per sensuum illusiones, & pugnas cum eodem describit Apostolus ad Eph. 6. Illa ergo sententia diabolum appellat spiritaliter puniendum supplicio expresso in proprietatibus inditis naturæ serpentis; sicut colloquium fallax, & tentatio fuerat solius diaboli, reapse tamen per lubricum animal tortuosis anfractibus mobile, ut ait S. P. 14 de C. D. 11.

Ad argumenta, quæ contendunt, diabolum verum serpentem non assumpsisse, ℟. Ad I. dist. min. Non conveniunt proprie, conc., metaphorice, nego. Serpens enim prudentiæ laude commendatur, ut columba ob simplicitatem, unde Christus discipulos monet, ut sint *prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Ad II. neg. ant. Nam Deus etiam rebus inanimatis imperat in summæ auctoritatis testimonium. Deinde ea reprehensio ad seductorem spiritum principaliter directa erat. Assumpsit vero Satanas corpus serpentis, ut per *naturam serpentis significaretur generi hominum omnis diabolicæ tentationis similitudo*, ut ait ibidem S. P. Aug. Ad III. neg. ant. Eva enim non timuit, non quia tunc temporis animalia loquebantur, ut ait Jos. 1 Ant. 2, sed quia timere non debuit, ubi cuncta ejus nutui subjiciebantur, ait Chrysostomus hom. 60 in Gen. Nec mirata est ex D. Thoma putans, serpentem loquelam supernaturaliter accepisse: sed nil vetat, si dicamus, Evam tam novæ rei eventu fuisse miratam, ut scribit Jansf. in Gen.

Propositio III. Evæ, & Adæ peccatum plura alia complectitur, sed omnium radix est superbia.

Prob. I. pars. Eva enim fuit *superba*, Dei scientiam affectans: *inobediens*, Dei mandatum transgressa: *curiosa*, fructum contemplans: *impœnitens*, malitiam propriam excusans: *scandalosa*, virum perdens: sed præsertim eam tentavit Satanas 1 infidelitate, ne crederet se morituram, 2 cibi

cibi aviditate, ut de ligno vetito comederet, 3 inani gloria, cùm ait: *eritis sicut Dii*. Adam vero peccavit etiam amore inordinato in mulierem, eo iniquior, quo sapientior, & fortior. Prob. secunda. pars. Eccl. 10. *Initium omnis peccati est superbia*. Aug. 14 de C. D. 13. *Malæ voluntatis initium, quid potuit esse, nisi superbia?* Primo ergo præcessit serpentis interrogatio, inde timoris expulsio, postea suggestio, & divinitatis promissio, tum mulier cœpit Dei similitudinem appetere, superbire, averti a Deo, in pœnam præsumptionis decipi, fructum comedere, exhibere marito. Ita conciliantur Patres, quorum aliqui primum peccatum infidelitatem, alii inobedientiam, alii inanem gloriam putant. Nam infidelitas in sermone serpentis, inobedientia in esu fructus, superbia radix omnium malorum est. Adam vero appetens & ipse divinam sapientiam, neve uxorem contristaret, fructum, quem porrigebat, comedit, magis deceptus benevolentia mulieris, quam fraude serpentis.

Caput II.

De pœnis transgressionis Adæ.

Not. Adami culpam innumeræ calamitates subsequutæ sunt. Primo enim æterna morte multatus est, a qua nonnisi Dei gratia est liberatus. II. Cupiditatibus noxiis abreptus est. III. Hinc pudor, & verecundia una cum lege peccati, de qua Ap. ad Rom. 7. IV. Corpus etiam miseriis plurimis afflictum est, fame, siti, exilio &c. Nos quatuor præcipue numerabimus: Mortem, Ignorantiam, Concupiscentiam, & Pudorem.

§. I. *De Morte.*

Not. Faustus Socinus, non solum hominem natura mortalem fuisse contendit, quod etiam Catholici asserunt, verum nec in ipsa creatione tali gratia donatum, qua posset a morte immunis servari: ad eum itaque revincendum notandum est ex Augustino l. 6 de Gen. ad l. 20, aliud esse *non posse mori*, aliud *posse non mori*, aliam esse immortalitatem naturalem, quæ solis spiritibus convenit, aliam, quæ est beneficium creatoris, & potest etiam rei corporeæ concedi, sublato supernaturaliter corruptionis defectu, ut eveniet post generalem corporum resurrectionem. Deinde discrimen est inter mortale, mortuum, & moriturum. Mortale est, quod mori potest, mortuum, quod vita caret, mori-

moriturum, quod mori debet. Potest autem corpus mortale esse, licet non sit moriturum; non recte ergo distinguit Socinus inter mortale, & immortale, quod illud sit morti subjectum, non istud, quod enim morti subjicitur, non est mortale tantum, sed moriturum.

PROPOSITIO. Mors est pœna peccati.

De fide est, & a Palæstina, Cathaginensi, & Tridentina Synodo definita. Et prob. scripturis. I. Gen. 2 ait Dominus Adamo: *de ligno scientiæ boni & mali ne comedas, in quacunque die comederis, morte morieris.* Hebræus & Itala habent *moriendo morieris*, quæ reduplicatio mortem Adamo inevitabilem pronuntiat. Vertit Targum, *eris reus mortis*. Symmachus & Hieron. & Græcus *mortalis eris*, Vatablus, *morti eris obnoxius*; ergo ex consensione Hebræorum, Latinorum, Græcorum, atque Syrorum, cum primum Adam peccavit, se se obstrinxit moriendi necessitate; ergo poterat ante non mori. De morte animæ, & corporis exponit verba illa Aug. 13 de C. D. 12, sed de corporea morte præcipue accipienda esse constat, nam Deus hominem puniens ait: *Terra es, & in terram ibis, quod, nisi de morte corporis, quomodo intelligi possit ignoro*, ait S. P. 1 de Pecc. merit. 3 Deinde pœnam ibi Deus comminatur: atqui mors animæ est culpa; ergo &c. Alioquin verba illa, *qua die comederis, morte morieris*, hunc sensum redderent, *cum peccabis, peccabis*. Ex quibus sic arguitur. Ex Genes. 2 constat, Adamum mortalem esse factum, quia mandatum Dei fregit; ergo non fuisset morti obnoxius, si legem servasset.

℟. Socinus, ex Gen. 2 solum evinci, hominem morti subjectum esse, prout hæc naturæ humanæ erat consentanea; nam Gen. 3. Adamo peccatori dixit Deus: *In sudore vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es &c.* Deinde cum mortem alicui minamur, non de morte naturali, quæ vitari non potest, sed de violenta intelligimus; ergo hoc etiam sensu locus Gen. 2 intelligi debet.

Sed nugæ istæ sunt: excurrit enim Socinus de 2 ad 3 caput Gen. In 2 autem Deum mortem minitari, supra probatum est, & Socinus ea verba, *morte morieris*, significare, *certissime morieris*, ex hebraica phrasi fatetur: & hominem ante lapsum, licet natura mortalem, non tamen necessario morti obnoxium esse pronunciat; ergo moriendi necessitas pœna est, ut sterilitas terræ &c., quæ extant c. 3. Licet itaque humanæ naturæ consentanea sit dissolutio (erat enim homo

homo immortalis, non natura, sed gratia) cum tamen plantaverit Deus in paradiso lignum vitæ, tribuens *stabilitatem contra vetustatem*, ut ait Aug., quod tam mirabili cibo homo privatus sit, pœna peccati est, non naturalis conditio. Neque de violenta morte cit. locus Gen. 2 exponi potest; non enim Adamo dictum est, morieris veneno, aut laqueo, quod ei non accidit, sed *morte morieris*, idest *certissime morieris*.

II. Sap. 1. 13 legitur: *Deus mortem non fecit*, & c. 2. *Creavit Deus hominem inexterminabilem: invidia autem diaboli mors introivit in orbem*; ergo &c.

Inst. Socinus, I. Sapientiæ librum non esse canonicum. II. loc. cit. loqui de morte violenta: nam c. 5 hortatur ad evitandam mortem, quam *impii manibus, & verbis accersierunt*: atqui mors naturalis vitari non potest; ergo &c. Sequenti c. Sapientiam loqui de impiis, qui exemplo diaboli mortem aliis inferunt, constat ex seq., *imitantur autem illum &c.* ℟. ad I. neg. ant. Nam Sapientiæ librum ut canonicum habent Carthaginensis, & Trid. Syn., Innocentius, & Gelasius, eumque laudant *etiam temporibus Apostolorum egregii tractatores*, ex Augustino de Præd. SS. 14. Ad II. ℟. retorq. argum. Qui enim necem corporalem proximo machinantur, diabolum imitantur, qui occidit hominem a Deo creatum integrum, & incorruptum: atqui diabolum non imitarentur, nisi ille mortem homini intulisset, qui a Deo *inexterminabilis* creatus est; ergo mors Adæ non fuit naturæ conditio, sed pœna peccati, diaboli fraude commissi. Nec homo *inexterminabilis* a Deo dicitur ob animi incorruptionem, quam significat græcum vocabulum ἀφθαρσία; nam ea comparatione supradicta liquet, etiam in corpore hominem a Deo *inexterminabilem* conditum: cum diabolus non solum animæ, sed etiam corpori Adami necem intulerit, & Græcum vocabulum ἀφθαρσία, *non minus pro integritate, quam pro immortalitate usurpari*, fatetur Socinus.

III. ad Rom. 8 ait Ap. *Corpus quidem mortuum est propter peccatum*. Hinc S. P. de Pecc. mer. 4: *corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, quia de pulvere factum est, sed propter peccatum*. Nec est cur dicas, S. P. Adæ corpus ante peccatum dixisse *mortale*; nam mortale appellat, quatenus mori poterat, non quatenus morti foret obnoxium, aut moriturum, *nisi propter peccatum*.

IV. Idem Ap. ad Rom. 5 ait: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors:* & ad Cor. 1. 15.

1. 15. *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum &c.* Atqui S. P., non de animæ, sed de corporis morte hunc locum intelligi probat, *quia de resurrectione corporis agebatur, quæ morti corporis est contraria*, ait S. D. 1 de Pecc. mer. 8; ergo mors corporis Adæ culpa intravit in mundum.

℞. Socinus, Apost. non loqui de naturali morte, I. Quia Adami corpus appellat *animale*, idest vile & infirmum; ergo ante culpam fuit morti obnoxium. II. Ait Apost., corpus nostrum, utpote terrenum, esse destruendum: sed etiam *primus homo erat de terra terrenus* ex eodem Apostolo; ergo &c. III. Ap. opponit corpus animale genitum ex Adam corpori spiritali vivificato per Christum: sed hoc est immortale; ergo & illud est immortale. Sed errat: nam licet corpus Adam *animale fuisse dubium non sit*, ut ait S. P. 13 de C. D. 23, *sed ligno vitæ a mortis necessitate prohibebatur, nequaquam moriturum, nisi delinquendo corruisset*. Ad II. ℞., destruendum corpus corruptibile, ut resurgat in gloria, quia imaginem terreni hominis propagatione induimus, & corpus *mortuum est propter peccatum*; ergo veluti semen mori debet, ut reviviscat. Quia vero resurget, *ut mori deinceps non possit*, erit spiritale per oppositionem ad corpus Adami, quod mori poterat.

Opp. cum Pelagio. Verba illa Gen. 2, *quacumque die comederis, morte morieris*, de morte animæ accipienda sunt; nam ea die Adam non obiit, sed vixit an. 930; ergo &c. II. Neque illud 1 ad Cor. 15, *sicut in Adam omnes moriuntur &c.* de morte corporis exponi potest, cum non omnes per Christum vivificentur: atqui morti corporis quisque subjicitur; ergo &c. III. Mortem naturalem fuisse in Adamo, constat ex elementorum pugna, unde ejus corpus conflatum erat; ergo &c. IV. Poterat ejus corpus fulmine, aquis &c. interire; ergo &c.

℞. ad I. Sententiam illam ad animam & corpus referri posse, sed ad corpus præcipue spectare dictum est supra. Ad prob. ℞., mortem statim post culpam cœpisse in homines debacchari, tum ob quotidianæ corruptionis defectum, qui ex Greg. M. *est quædam prolixitas mortis*, tum quia prolata sententia reus, qui in carcerem truditur, *jam in mortuis degit*, ait Chrys. in Gen. Ad II. ℞. Apost. sensum esse, quod, *sicut nemo corpore animali nisi Adam moritur, ita nemo corpore spiritali vivificatur, nisi per Christum*. Deinde agit ibi Ap. de corporum resurrectione, quæ opponitur corporis

poris morti, ut patet ex sequentibus, *per hominem mors*, *& per hominem resurrectio mortuorum*; atqui omnes, etiam impii, resurgent corporaliter; ergo &c. Ad III. R., lignum vitæ elementorum pugnam potuisse compescere, quod Dei virtus præstitit in corporibus Eliæ & Henoch. Ad IV. ℟, S. P., quod Adam, & Eva sicut interiori gratia a *perturbationibus animi præservabantur*, ita exteriori protectione *nullis corporum lædebantur incommodis*. Vide Aug. 14 de C. D. 10.

§. II. *De Ignorantia*.

Not. Quamvis scientiæ plenitudinem primus homo in sua conditione non habuerit, illuminatus tamen fuit, ut sapienter vivere posset, neque *diabolus eum cepisset*, *nisi jam ille sibi placere cœpisset*, ait S. P. 14 de C. D. 13. Errabant ergo Pelagiani, qui ignorantiam naturalem esse dicebant, non pœnam peccati. Sit itaque

PROPOSITIO. Ignorantia est pœna peccati.

Prob. ex Aug. 3 de lib. arb. 18, Retr. 1. 9, contra Jul. 6. 16, & alibi. I. Ignorantia malum est, & plurium malorum caussa; ergo est pœna peccati. II. Ignorantia, ut concupiscentia gratia Christi sanatur; ergo *ignorantia*, *& infirmitas vitia sunt*, ait S. P. 2 de Don. Pers. 17: ut enim *innotescat*, *quod latebat*, *& suave fiat*, *quod non delectabat*, *gratiæ Dei est*, *quæ hominum adjuvat voluntates*. Prob. II. ratione. Adam simplici nomine animantium naturam expressit, ut ex Hebræorum lingua notum est: atqui nemo id nunc præstaret post longum studium; ergo ignorantia & difficultas est pœna peccati.

Opp. Adam & Eva a serpente seducti sunt; ergo, antequam caderent, ignorantia laborarunt. ℟. dist. ant. Seducti sunt, postquam divinitatem affectarunt, conc., ante culpam, neg. Non enim seducti essent, *nisi jam inesset menti amor propriæ potestatis*, *& quædam de se superba præsumptio*, ait S. P. 11 de Gen. ad l. 14. *Præcesserat* ergo, ex Aug. 14 de C. D. 13, *illud malum in abdito*, *ut sequeretur hoc in aperto*. Censet tamen S. P. Aug., Adamum non fuisse deceptum a serpente, sed peccasse sociali necessitudine, ut Aaron & Salomon: nam 1 ad Tim. 2 habetur, *Adam non est seductus*, *mulier autem seducta fuit*. Non negat tamen Aug., Adamum etiam erroris laqueo implicatum fuisse, ait enim: *& eum fefellit*, *quomodo fuerat judicandum*.

§.III

§. III. *De concupiscentia.*

Not. I. Concupiscentiæ nomen apud profanos, sacrosque scriptores est bonarum æque, ac malarum rerum appetitus: habetur enim Ps. 83 *concupiscit anima mea in atria Domini*, & Jacobi 1 *concupiscentia parit peccatum*. Nunc vero de ea agimus, qua *caro concupiscit adversus spiritum*, quæque per Aug. omnes complectitur cupiditates, iram, avaritiam &c. Peculiariter tamen libidinem illam significat, *qua obscenæ corporis partes excitantur*.

Not. II. Concupiscentiam *viventis*, *& sentientis animæ* esse, non tamen ipsum animæ sensum, *non enim sensus est morbus*, ait S. P. contra Jul. 14, *sed ille sensus est*, *quo nos morbum habere sentimus*. In quolibet animi sensu distinguenda est sentiendi vivacitas, utilitas, necessitas, & libido, ut ostendit S. P. contra Julianum, qui hæc confundebat. Quod probat ex illo Virgilii: *Postquam exempta fames*, *& amor compressus edendi*: ubi fames, hoc est cibi necessitas, ab edendi amore, idest ventris ingluvie, distinguitur. Ex quibus constat, concupiscentiam non esse appetitum sensitivum, aut rationalem dumtaxat, sed inordinatum, sive impetum animi, aut sensus ad turpia & immoderata trahentem. *Motibus enim suis*, *quos habet anima secundum spiritum*, *adversatur aliis motibus suis*, *quos habet secundum carnem*, *& ideo dicitur*, *caro concupiscit adversus spiritum*, *& spiritus adversus carnem*, ait S. P. 6 contra Jul. 14.

Not. III. Motum istum non esse concupiscentiam, sed ejus actum, qui ex prava illa affectione exoritur, quæ idcirco *morbida qualitas* a Gregorio Arimin. dicta est, quia vim habet morbi inferendi, ut morbidum pecus dicitur, quod corrumpit ovile, quo etiam nomine appellat S. P., 11 de Gen. ad l. 32, *concupiscentiam*, *morbidam & mortiferam qualitatem*, *seu malæ qualitatis affectionem*. Hæc autem non est mala substantia, neque a malo principio producta, ut Manichæi opinabantur. Malum enim nonnisi deficientia a bono est: includit tamen aliquid positivum, idest impetum animi aut sensus, & aliquid privativum, nempe esse motum non rectum, & moderatum: hinc patet, cur titillet & inclinet ad malum, licet non sit qualitas positiva; quia ut moveat & afficiat, habet a vivacitate, & natura sensus, vel animi; ut afficiat inhoneste, habet a vitio, & privatione ordinis. Sicut cursus hominis est a vi nativa animalis, claudicatio a defectu

fectu membrorum. Quare, si homo non esset infirmus, & caro spiritui obsequeretur, nulla inesset homini effrænis libido, quam concupiscentiam dicimus. Vid. Aug. 14 de C.D.22.

Propositio. Concupiscentia est naturæ vulnus, & pœna peccati.

De fide est, ex Tridentino Sess. 5. can. 5, & prob. I. scripturis. Jo. Ep.1. c.2. *Concupiscentia carnis &c. non est ex Patre, sed ex mundo est.* ad Rom.7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati.* ad Gal.5. *Caro concupiscit adversus spiritum &c. Concupiscentia parit peccatum.* Ex quibus sic arguit S. P. contra Pelag., qui concupiscentiam ut bonam laudabant, quamvis luxuriam damnarent, quæ ab ipsa concupiscentia exoritur: *Ab hac concupiscentia*, ait S. P. 17 contra Jul. 13, *diligenda prohibemur, quando a luxuria prohibemur: atqui hæc, quam diligere prohibemur, non est a Patre; ergo hæc concupiscentia, quam laudas, non est a Patre.* II. *Duo bona, quæ a Patre sunt, inter se pugnare non possunt, pugnat autem inter se continentia, & concupiscentia*; ergo concupiscentia mala est, cum pugnet cum castitate, quæ ex sacris litteris bona est. Ita S. P. ibid. III. Concupiscentia ex scripturis ad malum inclinat; ergo est natura sua malum & pœna. *Quis enim est ita insanus, & demens, qui cum peccata mala esse fateatur, neget esse malum concupiscentiam, etiamsi peccata concipere, & parere non sinatur?* Ita S. P. l. 6.

Ob. I. Concupiscentia ad prolis generationem requiritur, eaque etiam in brutis absque culpa reperitur; ergo mala non est. II. In statu innocentiæ fuisset propagatio; ergo & concupiscentia. III. Nuptiæ damnandæ non sunt; ergo nec concupiscentia. IV. Est naturalis appetitus concupiscentia; ergo in eo damnandus, ut in cibo & potu, solus excessus. V. Etiam pœna bona est; ergo & concupiscentia, quæ est pœna. VI. Concupivit Eva vetitum fructum; ergo fuit ante culpam concupiscentia.

℟. ad I. neg. cons. In brutis enim libido mala non est, *quia non repugnat rationi, qua carent.* Addit S. D., *animam* habere *asininam*, qui libidinem *negat in homine pœnam esse*, cum sit natura pecoris. Ad II. neg. cons. Tunc enim aut nulla fuisset libido, aut ita subdita voluntati, ut absque noxia cupiditate homo uteretur genitalibus membris, ut modo movet pro lubitu manus & pedes. Ad III. neg. cons., & retorqueo argumentum. Nuptiæ enim, fatente Juliano, sunt concupiscentiæ remedium; sequitur ergo illam esse *languo-*

rem

rem & morbum, ait S. P. 3 contra Julianum 15. **Ad IV.** dist. ant. Est appetitus ordinatus, neg., inordinatus, & proinde malus, conc. Ad V. neg. conf. Mors enim, & cœcitas respectu Dei punientis bona sunt, at respectu hominis peccatoris sunt mala pœnæ, non culpæ. Ad VI. neg. conf. Præcessit enim in Eva mala voluntas, qua diabolo credidit, ut dictum est.

§.IV. *De pudore nuditatis.*

Not. Joannes Phereponus impudenter negavit, e pudore nuditatis evinci libidinem malam esse, quod etiam exemplo gentium probare nititur, quæ in Africa nudæ incedunt. Sit itaque

Propositio. Pudor nuditatis libidinem & concupiscentiam malam esse invicte demonstrat.

Prob. Scripturis. Nam Gen. 2 habetur de Adam & Eva ante lapsum: *Erat autem uterque nudus, & non erubescebant.* Post lapsum vero habetur c. 3. *Cum cognovissent se esse nudos, fecerunt sibi perizomata. Non quod eis sua nuditas esset incognita*, ait S. P. 14 de C. D. 17, *sed turpis nuditas nondum erat, quia nondum libido membra illa præter arbitrium commovebat*. Hinc S. P. ex pudore nuditatis, atque ex eo quod actus voluptuosi palam non fiant, evincit, libidinem malam esse ibidem, & l. 2. de Nupt. 4, contra Julianum 4 ibid., & l. 5. 2, ubi Julianum redarguit, quod *perizomata* vestimenta significare affirmaverit, cum ex Græco, & Hebræo constet, illa esse subligacula quædam, aut lumbaria, ut docent interpretes.

Ob. I. Phereponus in c.13 l.13 de C. D. Aut motus nullus in Eva fuit, aut non apparens; ergo &c. II. Gentes in Africa, & America nudæ incedunt; ergo eas non pudet. III. Si quis pudor in Adamo, aut Eva fuit, id contigit propter liberorum respectum, ne aut genitalia membra contrectarent, aut iis citius abuterentur; ergo &c. IV. Conjugati palam abstinent, & nuditati consulunt, ne leges conjugiorum violentur.

℟. Ad I. S. P. l. 5 contra Julianum 2. *Adam*, inquit, *& mulier ejus, qui nudi erant ante peccatum, & non confundebantur, mox ut peccarunt, quas partes corporis amicierunt, perizomatum nomine expressum est*. Verba igitur Gen. de nuditate corporis accipienda sunt, & de velamine pudendorum, quorum motu sentitur perversa libido: atque hæc est omnium fere interpretum expositio, cui non adversantur, qui docent, Evam et Adam oculos mentis aperuisse ad discernendum inter bonum, et malum, quia cum novissent, se nudatos gratia illa,

illa, qua prius vestiebantur, *extitit in motu corporis quædam impudens novitas, unde esset indecens nuditas, & fecit attentos, reddiditque confusos*. Ad II. ℞. Gentes nonnullas ex morum feritate & barbarie omnem, ne dum pudorem, sed etiam humanitatem exuisse, quo fit, ut carnes humanas vorent, natos ac parentes immaniter cædant &c., quæ si laudanda sint, erit etiam libido laudanda. Ad III. et IV. neg. ant. Nam protoparentes fecerunt sibi perizomata, cum nec filii essent, qui contrectarent pudenda, nec alienæ mulieres, quibus Adam commisceretur. Non alia ergo de caussa *opus conjugatorum subtrahitur etiam oculis filiorum, nisi quia non possunt esse in commixtione sine pudenda libidine*. Idem dicendum de adolescentibus, et puellis, quæ nuda membra contegunt.

Quæres, quid fuerint tunicæ pelliceæ, quas Deus fecit primis parentibus? ℞. I. Origenes, aliique, has tunicas figurate accipiendas pro ipso mortali corpore ob prævaricationem præteritam interitu conficiendo: non enim decebat, Deum lanium fieri, mactare animalia, et pellium sutorem esse, præsertim cum bina cujusque speciei animalia condiderit ad propagationem. Hanc Origenis sententiam probat etiam S.P. 2 de Gen. contra Manichæos.

℞. II. Alii, et melius: Deum veras Adamo et Evæ ex pellibus consutas fecisse tunicas; nam in Hebræo habetur כתנות · עור *Catnot-hor*, vestimenta ex pelle bestiis detracta. Non enim sine caussa a literali sensu recedendum est: nec obstat S.P. interpretatio, quippe 11 de Gen. ad lit. 39 ait, *hoc significationis gratia factum est, sed tamen factum*. Ad rationem respondent veteres Rabbini, fuisse animalium spolia: alii pilos et lanam: alii productas ex nihilo: alii denique ministerio Angelorum assutas. Nos vero putamus, aut plura quam bina in singulas species animalia fuisse producta, aut ex iis aliqua fœminas gravidare potuisse, antequam mactarentur.

APPENDIX AD CAPUT PRÆCEDENS.

Mortem, Ignorantiam, Concupiscentiam &c. non esse naturam instituti hominis, sed peccati stipendia, superiori cap monstratum est. Hinc oritur quæstio inter Theologos, an saltem possibilis sit status *puræ naturæ*, in quo præter naturales proprietates, nec gratia ulla, nec vitium esset naturæ superadditum, eá tamen haberet na-

turales defectus, qui ex animæ, aut corporis constitutione proficiscuntur, & fami, siti, morti, aliisque languoribus, ex elementorum pugna orituris, esset obnoxia? Affirmant plures Thomistæ, nec non Tournelyus &c. Negant Norisius, Bellelli, aliique nostrates, quos laudat cl. auctor Diss. 2. Syst. Vind. Sit itaque

Prop. I. Sententia, quæ impugnat statum puræ naturæ, Augustini principiis subnixa est.

Prob I. ex appetitu ingenito videndi Deum, quem in qualibet creatura rationali agnoscit S. P. August l. 1. Conf. 7 scribens, *inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*. Unde sic arguitur: in statu puræ naturæ non posset anima assequi visionem Dei, cujus imago est, adeoque pœna maxima afficeretur: sed sub Deo justo pœna sine culpa esse nequit; ergo &c. Hinc S. D. Pelagianos refellens, qui ajebant, parvulos non renatos sine ulla gratia, aut vitio progenitos excludi a regno cœlorum, ait: *Quæro, qua caussa innocens imago Dei vitæ privatione puniretur, si nullum peccatum ex humana propagatione contraxit?* Sed in hypothesi status puræ naturæ homo creatus ad imaginem Dei nulla culpa excluderetur a regno Dei, sicque Augustini argumenta contra Pelagianos omnino evanescerent; ergo &c. ℟. Tournelyus, S D. ibi Pelagianos impetere supposita hominis elevatione ad finem supernaturalem; sed plane decipitur. I. enim nullibi meminit S. D. hujuscemodi hypothesis. II. Nimis imperitum se se prodidisset in hac controversia, id supponendo, in quo totus difficultatis cardo versabatur. III. Augustini argumentum petitur ex ipsa natura imaginis, quæ creaturæ rationali in quavis hypothesi inesse debuit; ergo &c

℟. II. alii, creaturam rationalem fide & gratia destitutam, non appetere intuitivam Dei visionem, sed beatitudinem in communi; licet ergo Dei esset imago, pœnam magnam non pateretur ex ea privatione, quia Dei visionem non appeteret appetitu naturali, elicito, & efficaci, sed tantum inefficaci, qui fertur aliquando in bonum indebitum, & impossibile, ut semper vivere in hoc mortali corpore &c. Verum ex hac responsione potius confirmatur nostra sententia: docet enim S P. ib., omnes naturaliter appetere beatitudinem, sed absque fide, quæ nobis visionem Dei pollicetur, non posse in eam ferri hominis appetitum, qui naturali instinctu trahitur ad beatitudinem in communi; ergo, cum Pelagiani faterentur, nobis vitam æternam promitti, recte S. D. ab exclusione Dei imaginis a vita æterna probat in parvulis originale peccatum. Adeoque amor creaturæ rationalis fertur in Dei visionem hujus revelatione supposita. Hinc l. 13 Conf. c. 9. ait, nos desiderio accendi, *quoniam jucundati sumus in his, quæ dicta sunt nobis: in domum Domini ibimus*.

Prob. II. ex rebelli concupiscentia, quam S. D. l. 11 de Gen. ad lit. *morbidam, & mortiferam qualitatem appellat*, eamque per se malam esse, tum ex vehementi pugna, qua rationem aggreditur, tum ex pudore, quo ejus caussa suffundimur, ex Augustino supra mostratum est: atqui hujus concupiscentiæ Deus auctor esse non potest; alias cuncta, quæ fecerat, non essent valde bona; neque Mani-

nichæi revinci possent, qui ex ea adstruebant sempiternum mali principium: nec potior est ratio, cur Deus hominem producere nequeat cum pravo vitiorum habitu, possit autem cum libidine omnium scelerum seminario; ergo &c.

℞. Tournelyus. I. Concupiscentiam malam esse per accidens, ex hominis infirmitate; ut enim a Deo est, solum appetitum & propensionem importat ad bonum sensibile. II. Eam esse malum physicum, non morale: non enim nocet, nisi ei præbeamus assensum. III. Eam superesse etiam in renatis, in quibus ex Tridentino nihil remanet damnationis; ergo &c.

Sed hæc mera sunt effugia. Vel enim appetitus ille rationi subjicitur, vel non: si primum, non erit concupiscentia; hæc enim ex Apostolo repugnat legi mentis; si secundum, en rebellio, en pugna, en vitium. *Malum est enim, ut inferiora superioribus reluctentur, id enim est contra rationem*, ut observat Bellarminus l. 6. de Amiss. gr. 14. Deinde, ut inferior pars rationi subjiciatur, gratia Dei opus est; ergo &c. Alteram responsionem refellit S. D. l. 6 contra Jul. 16, ubi ait: *Hac ergo concupiscentia carnis nunquam concupiscitur hominis ullum bonum, si voluntas carnis non est hominis bonum, ac per hoc mala est concupiscentia, nisi ab illicita voluptate frænetur*. Tertia responsio non est ad rem: in renatis enim nihil remanet damnationis, quia propter concupiscentiam nemo damnatur, nisi ejus motibus præbeat assensum, imo meretur, si eos auxilio gratiæ refrænet. Unde Trid. Syn., teste Pallavicino, Tappero &c., solum damnavit hæreticos docentes, concupiscentiam esse vere & proprie peccatum, non languorem a peccato contractum; ergo concupiscentia in se & absolute mala est, non tamen proprie peccatum, ut censuit Bajus, cujus prop. 71 ea de re merito proscripta est. Hinc Estius fatetur, in puris naturalibus nullam fore concupiscentiam, nisi forte ad nutum rationis, quæque voluntatem nec præcederet, nec excederet, ut ait S. P. l. 4 contra Jul. 2, non vehementem illam, quam nunc experimur, & est pœna peccati.

Prob. III. ex morte, aliisque ærumnis, quibus afficimur. Has enim pœnas esse peccati, ex Aug. evincitur. Nam lib. contra Jul. c. ultim. ait: *Quid restat, nisi ut caussa istorum malorum sit aut iniquitas, aut impotentia Dei, aut pœna peccati? Sed quia nec injustus, nec impotens est Deus, restat, quod grave jugum super filios Adam non fuisset, nisi delicti meritum præcessisset*. Et l. 1. Op. imp. *Nullo modo sub cura omnipotentis & justi* (Dei) *tam magna miseria naturæ irrogaretur humanæ, si in hanc infelicitatem peccati merito pelleretur*; sed in hypothesi puræ naturæ creatura rationalis absque ulla culpa morte, aliisque calamitatibus afficeretur; ergo &c.

℞. Tournelyus: in hac hypothesi miserias illas fore naturæ primordia, non pœnam peccati. Sed fallitur; nam S. D. lib. 16. Op. imp. n. 39. expresse ait, Adamum non moriturum, nisi peccasset; sic enim scribit: *Numquid moriturus fuerat Adam, etiamsi non peccasset, quia in corpore animali erat factus? Prorsus erras. JUSTUM ERAT, ut imago Dei nullo fuscata, & obsoleta peccato tali insereretur corpori, quamvis*

de terrena materia creato, *ut ei de ligno vitæ subministrata vivendi stabilitas permaneret*. Ex quibus constat non solum *ex præsenti rerum ordine*, *sed etiam ex hypothesi possibili*, nempe, *si Adam non peccasset*, non fuisse moriturum. Non quod *immortalitas primi hominis naturalis* fuerit, atque *ex naturæ principiis*, *nec gratiæ beneficium*, ut Bajus commentus est, sed quia creans Deus hominem spiritalem simul & corporeum, congruum erat, ut divina providentia ei supra exigentiam corporeæ naturæ tribueret immortalitatem, atque incorruptionem, ne spiritalis anima a corpore soluta inani hujus desiderio angeretur; nam a corpore divulsa est in statu quodam violento, & propriæ naturæ contrario; ergo &c.

Prop. II. Sententia, quæ impugnat statum puræ naturæ, cum proscriptis Baianis articulis nihil affinitatis habet.

Not. Totam doctrinam circa naturalem primi hominis conditionem, erroresque omnes, qui inde fluunt, hac unica propositione includi: *Impossibilis est status puræ naturæ*, eamque in Bajo, & Quesnellio proscriptam esse, nimis confidenter, ne dicam audacter, pronunciat anonymus auctor *Bajanismi redivivi* n. 9. a. 3, qua in re quantum a veritate aberravit pluribus ostendit cl. auctor in suo System. Vind. diss. 2. c. 1. Quamvis enim, admisso erroneo damnatoque Baji principio, non negemus, inde sequi *impossibilem esse statum puræ naturæ*, non tamen inde conficitur, cum Bajo sentire eos, qui non erroneis, sed catholicis, probatisque ex Augustino principiis statum illum impugnant: quemadmodum, non nisi injuria, cum Pelagio sentire quis pronunciaret Molinianos Theologos, qui non proscriptis Pelagianorum principiis, sed aliis ab Ecclesia non improbatis gratiam ab intrinseco efficacem, quam reijciebat etiam Pelagius, impugnarent. His prænotatis

Prob. I. Theologi Augustinenses, qui statum impugnant puræ naturæ, quique affirmant, non potuisse a Deo condi *naturam integram omni supernaturali auxilio expoliatam*, non id repetunt cum Bajo ex parte ipsius naturæ, quasi gratia foret ejus pars, aut proprietas, vel eadem gratia a conditione naturæ, tamquam ab efficiente principio manaret, vel denique gratia spectaret ad naturæ constitutionem, & esset naturæ proportionata, ut Bajus somniavit, sed, ut creatura rationalis ad imaginem Dei condita, & supernæ beatitudinis capax, ad hanc, quam promereri, & comparare non poterat naturæ & arbitrii viribus, posset supernaturalibus gratiarum auxiliis naturæ ipsi superadditis, Deo juvante, pervenire: sed hæc sententia toto cœlo distat a proscripto Bajano dogmate, ut per se notum est; ergo &c.

Confirmatur ex collatione utriusque sententiæ. Bajus enim asseruit, dona primo homini collata fuisse ordinis naturalis, nos autem supernaturalia fuisse censemus. Bajus negavit, justitiam originalem Adami, ejusque exaltationem, sanctificationem, immortalitatem &c. fuisse dona naturæ superaddita, sed hæc omnia humanæ conditioni debita fuisse docuit, naturæ partes, ex ea promanantia, eique proportionata: cum ex adverso Augustinenses propugnent, eandem *integritatem*, *sanctitatem*, *im-*

immortalitatem &c. fuisse Dei largitate naturæ superaddita, hu usque ordinem, partes, principia intrinseca, constitutionemque superasse. Verbo dicam: Bajus de natura integra pronunciavit, quod Pelagius de natura post lapsum, denegans supernaturalium auxiliorum necessitatem. Nos autem, ex quo gratia indiguerit primus homo, potiori jure dicimus, necessariam esse post lapsum. Vid. Diss. 2 Systęm. Vind. Cap. 1 §. 5

Prop. III. Momenta, quibus Augustinenses statum impugnat puræ naturæ, ab illustrioribus Theologis aut propugnantur, aut a proscripto Bajano errore declarantur immunia.

Prob. I. Momentum I. petitur ex ingenito appetitu videndi Deum: sed hunc appetitum ingenitum propugnarunt ex vetustioribus Scholasticis Scotus, Durandus, Major, Paludanus, Richardus de Media villa &c. Post damnationem articulorum Baji, illum tuentur universi Scotistæ, cum Mastrio, & Macedo ostendentes, ex illo appetitu non sequi, ipsam visionem, *quoad substantiam*, *esse naturalem*, ut Bajus commentus est. Ex Thomistis illum propugnant Soto, Ferrariensis, Nyphus, Corradus &c. Ex inclyta S. J. Molina, Suarez, Bellarminus, Recupitus, & P. Segneri. Ex Augustinensibus, post Norisium, & Bellellium, ad unum omnes; ergo &c. Vide Syst. Vindic. Diss 2 c. 1.

Prob. II. Alterum momentum petitur ex rebelli concupiscentia, quam *per se malam esse*, *& vitium humanæ naturæ ex primo peccato derivatum*, *nec illam esse passionem naturalem hominis*, sed licet peccatum non sit, *esse tamen habitum vitiosum ad malum inclinantem*, pluribus demonstravit Norisius c. 3 Vind §. 2 auctoritate Fulgentii, Prosperi, Pomerii: eamque sententiam a pluribus Scholasticorum fuisse propugnatam, & præsertim ab Aureolo, Ariminensi, a Macedo, & ab ipsis S. J. Theologis præclarissimis Bellarmino, Elizalda, de Esparza, Bigotio &c. asseruit. Et in Parallelo, atque ad Germanitatem 4, & 5 ex sententia Macedi ostendit, concupiscentiam *nec indifferentem* esse posse, cum ex se se ad peccandum inclinet. In eandem Norisii sententiam pedibus ivere alii Augustinenses Theologi La-Fosse, Clenaertius, Schweitzerus, Casalius, Pette, qui etiam observat, eidem adhæsisse præstantissimos Trid. Syn. Theologos Ruardum Tapperum, & Jodocum Ravestein. Ex Gallis Theologis nobiscum sentiunt Contensonius, du Hamel, l'Hermenier, & ipse Petavius. Nec aliud docuit S. Thomas, Soto, aliique Thomistæ. Et licet ex iis Gonetus affirmet, potuisse hominem a Deo condi cum effræni concupiscentia, & cum moriendi necessitate, ingenue tamen fatetur, non demonstrari sententiam suam ex damnatione Bajanorum articulorum. Idem censuit Estius, & Macedo, qui ea de re plura producit ex Vasquesio, Turriano, Meratio, Hauzerio &c.; ergo &c. Vide ut supra.

III. Momentum petitur ex morte, aliisque ærumnis, quibus affligimur: has enim pœnas esse peccati, non solum Norisius, aliique Nostrates communiter docent, sed ex ipsa etiam inclyta S. J. Vir cl. Joannes Garnerius diss. 5. de Libellis fidei editis a Pelagianis sententiam oppositam Cæléstio adscribit, & Pelagianis: observat enim,

enim, Rufinum Pelagianum *medium quandam inire viam inter Augustinum opinantem, primos parentes ab initio donandos immortalitate qua spoliandi forent, si peccarent; & Cælestium existimantem, eos, sive peccassent, sive non peccassent, morituros: sentit enim, mortales factos, sed si non peccassent, in sedem immortalitatis transferendos. Quæ sententia placuit multis Patribus, & arrepta est a Pelagianorum nonnullis, contra quos Aug. disputat, nec immerito, cum inde sequatur, mortem non esse peccati pœnam*. Et Sirmondius profert ea de re verba Theophyli Alex. l. 2 ad Autol. *Nec natura mortalis factus est, nec immortalis, immortalem quippe si fecisset, Deum fecisset, si mortalem, mortis ejus auctor videretur*. Neque aliud sentit D. Thomas l. 4 contra Gent. c. 79, & 81. Idipsum nos quoque docuimus cap superiori §. I.; ergo &c. Vid. Syst. Vind. loc. cit.

Ob. I. Propositiones 26, 55, 78, & 79, aliasque in Bajo, aut Quesnellio proscriptas. ℞. Augustinianam sententiam, quæ statum impugnat *puræ naturæ*, catholicis Aug., & cl Theologorum, non proscriptis Baji principiis subnixam, nihil omnino cum Bajano dogmate affinitatis habere, ut Prop. II, & III. supra monstratum est.

Ob. II S. P. Aug l 1 Retr. 9 ait: *Quamvis ignorantia, & difficultas essent homini primordia naturalia, non culpandus, sed laudandus esset Deus*; ergo &c ℞. neg conf Ibi enim S D. Manichæos ad hominem, & ex eorum principiis refellit. Admittebant enim supremam caussam mali effectricem, quod ex concupiscentia, ignorantia, & difficultate suadere volebant, cum tamen eas, non peccati pænas, sed naturæ primordia esse dicerent, sine quibus creari non posset homo ex mente constans & corpore: optime ergo in ea Manichæorum hypothesi arguit S. D., hæc omnia non Deo malo, sed bono esse tribuenda, qui ea de re non culpandus esset, sed laudandus: cum ea, in Manichæorum sententia, non vitia essent, sed naturæ primordia, quæ nec crimini verterentur hominibus, nec eis gratia deesset, qua facile vinci possent. Non arguit itaque S. D. in hypothesi *puræ naturæ*, in qua gratia non habet locum, sed in alia longe diversa, in qua una cum difficultate & ignorantia gratia ad eam vincendam necessaria supponitur.

Inst. Macedo. Aug. l. 3. de lib. Arb. c. 20. ait: *si anima altera esse cœpit ante peccatum, qualis post vitam culpabilem facta est, non parvum bonum habet, unde creatori suo gratias agat. Non enim mediocria bona sunt, non solum quod anima est, sed etiam quod facultatem habet, ut adjuvante creatore seipsam excolat, & pio studio possit omnes capere virtutes, per quas & a difficultate cruciante & ab ignorantia cæcante liberetur*; ergo datur concupiscentia, quæ non est pœnalis, nec ad peccatum inclinat.

℞. neg. cons. Loquitur enim ibi S. D. *de difficultate cruciante &c.*, de ea nempe ignorantia ac libidine, qua *altera* anima efficeretur post vitam culpabilem; atqui S D. utrasque esse suapte natura vitiosas affirmat superiori cap. 18. dicens: *Sunt revera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia & difficultas. Ex ignorantia dehonestat error, ex difficultate cru-*

cruciatus affligit . Sed approbare falsa pro veris, non posse a libidinosis operibus temperare , non est natura instituti hominis , sed pœna damnati ; ergo &c In falsa autem Manichæorum hypothesi cum hæc pœna non essent, sed naturæ primordia , adhuc laudandus esset Deus ; quia potestatem haberet homo , ut adjuvante creatore omnes virtutes acquireret , & ex ipsa naturali ignorantia , & difficultate adjutorio gratiæ proficeret .

Inst. II. S. P. ibid ait : *Non parum est accepisse naturale judicium , quo sapientiam præponat errori , & quietem difficultati , ut ad hæc, non nascendo , sed studendo perveniat* ; ergo per ea verba *adjuvante creatore*, S. D. non agnoscit gratiam ordinis supernaturalis.

℞. neg. conf Cum enim S. D. ex hac *ignorantia cœcante &c.* gratiæ efficacis necessitatem adversus Pelagianos ubique repetat , nusquam asserere potuit , eas absque supernaturali gratia vinci posse . Non meminit autem gratiæ supernaturalis , eo quod ibi non de gratia contra Pelagianos, sed de natura mali contra Manichæos disceptabat . Quare opponentibus Pelagianis, quod in lib. de lib. Arb. concupiscentiam , & ignorantiam naturæ inditas propugnasset , respondit l. de Don Perf. 11. , ac 12. , se ibi disputasse contra Manichæos , *qui non recipiunt Scripturas V Test , in quibus peccatum originale narratur* . Cæterum revera ignorantiam , & difficultatem pertinere ad miseriam justæ damnationis, *nec ab isto malo quemquam liberari , nisi Dei gratia* ; ergo in statu puræ naturæ , in quo esset hæc eadem ignorantia &c., non posset homo per solum rationis lumen proficere , aut *hanc ignorantiam & difficultatem* evincere : cum constet ex Augustino , nec Adam nulla carnis pugna tentatum potuisse sine gratia in accepta perseverare justitia . Idem docet S. Th. in Comp. Theol. cap. 186.

Ob III. S. P. l. 3 de Arb. 23 ait , *non esse metuendum , ne vita esse potuerit media inter recte factum & peccatum , & sententia judicis media esse non possit &c* ; ergo &c. II. Et in Ps. 70. ait , *quis diceret , quid fecisti ? si damnaret justum* ; ergo &c. III. Item l. 12 de C D. 9., 8. Conf. 3. , & alibi docet , immortalitatem , & alia dona Adæ collata ex gratia fuisse , & sine illis Adamum condi potuisse ; ergo &c.

℞. ad I. neg. conf. Nam in eo statu creatura rationalis , vel Deum auctorem naturæ diligeret , vel non ; si hoc , supplicio digna esset ; si illud , præmio ; non esset ergo in statu puræ naturæ media illa vita, de qua in argumento . Refellit itaque S. D. Manichæos ex falsa eorum hypothesi : cum enim opponerent Manichæi, nullum fore in extremo judicio parvulis locum , neque inter justos, cum nil recte gesserint , neque inter iniquos , cum nil peccaverint , sic eos ad hominem perstringit S. D Potest per vos vita esse media inter recte factum , & peccatum ; cur ergo non poterit media esse sententia judicis ? Sed de hoc argumento agemus lib. seq., ubi de pœnis Parv.

Ad II ℞. I. ibidem legendum esse *injustum* , ut ex mss. optimæ notæ PP. Maurini adnotarunt . Reapse n. 15. in consimili sententia pro *injustum* legitur *iniquos*. ℞ II. dist. ant. Si damnaret supposita Adæ culpa , ob quam ali-

quibus justis denegatur donum finalis perseverantiæ tanquam indebitum beneficium, conc., non supposita culpa, subd. Spectata absoluta Dei potentia, per quam creatura etiam innocens a Deo pendet, qui est dominus vitæ, & necis, conc, de potentia ordinata, prout est summe bonus, justus, & sibi, non creaturæ debet, ut eam a morte, & miseriis eripiat, neg. Vid not. cap. 7 lib. 2 pag. 82. Ad III. neg. conf. Constat enim ex Prop. II, in Augustiniana sententia immortalitatem, & alia dona Adæ collata, non fuisse naturæ proprietates, sed ex Dei largitate naturæ superadditas, quamvis ex *decentia* quadam, ut censet Norisius, sive, ut aliis placet, ex *rectissima providentia* erga hominem ad Dei imaginem factum, aliquo modo debita dici possint.

Ob. IV. Naturæ rationalis integritas, & elevatio ad Dei visionem sunt ordinis supernaturalis; ergo sunt prorsus indebita. II. Creatura, utpote serva, jus non habet ad hæreditatem sine adoptione: sed hæc est ex gratia; ergo &c III. Nequit creatura rationalis suis viribus Dei visionem assequi; ergo Deus non est ejus finis naturalis. R. ad I dist ant. In statu naturæ lapsæ, conc., naturæ puræ, subd. Ex titulo justitiæ, conc., ex quadam decentia, aut ex titulo providentiæ, neg. Licet enim gratia Adæ, & Angelis collata non esset naturæ proprietas, sed indebitum beneficium, aliquo tamen decentiæ titulo fuisse debitam, ne creatura averteretur a Deo, ex Aug. de Corr. & gr. c. 11. cuique compertum est: si enim adjutorium illud iis defuisset, *non utique sua culpa cecidissent*. Quod ex ipsa adversariorum sententia confirmatur, qui docent, peccatum non fore imputandum, si urgente præcepto desit cuique gratia sufficiens, quam tamen nemini debitam esse fatentur. Ad II. dist. maj. Non habet jus proximum, quod in hoc statu confertur meritis Redemptoris per gratiam sanctificantem, qua divinæ naturæ consortes effecti, efficimur per adoptionem *hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi*, conc., non habet jus remotum, quo creatura ad imaginem Dei condita, nulloque peccato inquinata, non ex rigore justitiæ, sed ex quadam decentia, aut ex providentiæ titulo, videtur quodammodo exigere a Dei largitate, ut cumuletur supernaturalibus gratiæ donis, sine quibus stare omnino in accepta integritate non posset, ut de Adamo integro docet S. P. in lib. de Corr. & gr., neg. Solutio patet ex supradictis.

Dices: humanitas Christi neque remotum jus habuit ad hypostaticam unionem, & servi a dominis suis adoptantur ad hæreditatem, ad quam nullum omnino habent jus; ergo a pari. R. neg. conf. Nam humanitas Christi potuisset sua felicitate potiri, etiamsi a Verbo non esset assumpta, nec naturali instinctu hypostaticam unionem appetiit: servi autem tam uni, quam alteri domino possunt ex æquo servitutem præstare; creatura autem uni Deo subjecta est, & sine illius hæreditate est miserrima. Ad III neg conf. Non enim semper est inter media & finem proportio; nam infirmus expetit sanitatem, quam nequit aliquando obtinere etiam adhibitis medicamentis, & anima sejuncta a corpore expetit vehementissime illi

illi rursus uniri, ut docent Ambrosius, Bernardus, & Augustinus, licet id naturaliter, & absque divinæ omnipotentiæ miraculo obtineri non possit. Imo hæc est hominis singularis perfectio, ut naturaliter tendat ad finem, quem nonnisi supernaturali adjutorio potest comparare. Vide Prob. I. Prop. I.

Caput III.

De Adami resipiscentia, ac salute.

NOt. Adami salutem in dubium revocavit omnium primus Tatianus circa an. Christi 172, ut scribit Irenæus l. 1 c. 38. II. Encratitæ, ita dicti a continentia, quod nuptiis adversarentur. III. Rupertus Abbas de Adæ salute dubius visus est: eum tamen aliqui excusant, quod non suam exposuerit, sed aliorum sententiam, vel quia non satis ei constaret de auctoritate libri Sapientiæ, de qua olim est dubitatum.

Propositio. Adam per pœnitentiam salutem est consecutus.

Prob. I. Sap. 10. *Hæc illum, qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum, custodivit, & eduxit illum a delicto suo.*

Prob. II. Traditione sanctorum Patrum. Irenæus l. 3. 34 plura contra Tatianum producit. Sæculo III. hunc errorem damnarunt Tertull. l. 2 contra Marc. 25, et Origenes hom. 35 in Matth. Sæc. IV. Eusebius Hist. E. l. 4. 29, Athanasius, Hilarius, Nazianzenus, et Augustinus, qui in ep. ad Evodium 99 ait: *Et de illo quidem primo homine, quod eum ibidem solverit, Ecclesia fere tota consentit.* Profert subinde locum Sapientiæ I., de quo supra. Alia testimonia collegerunt Bellarminus, Pererius, Alexander, aliique. Adde in Litaniis Ecclesiæ S. Mariæ Majoris legi: *Sancte Adam, ora pro nobis*; ergo &c.

Prob. III. rationibus Irenæi. I. Tatiani sententia nova est, et primis parentibus injuriosa; ergo falsa. II. Deus non maledixit Adamo, et Evæ, sicut serpenti, immo salutis spem dedit promissione Salvatoris, per quem mulier Ecclesiæ ac Deiparæ typus debebat serpentis caput conterere. III. Quia diabolus gloriari potuisset, se a Christo non fuisse perfecte devictum, si primi parentes non fuissent ab ejus jugo liberati. IV. Adam et Eva, Christi et Ecclesiæ typum gerebant. V. Ab iis Abel sacrificiorum rationem, Deique cultum edoctus fuit. VI. Adamum et Evam una cum Christo a mortuis

tuis surrexisse, Patres aliqui tradidere.

Prob. IV. ex traditione de sepultura ejusdem Adæ eo ipso in loco, ubi crucifixus est Dominus. Cujus rei testes laudari possunt Cyprianus (a), Origenes (b), Epiphanius (c), Chrysostomus (d), aliique memorati a Bellarmino, Serryo, Toleto &c. qui tradunt, Christum mortuum super Adæ sepulcrum, ut is salvaretur divini sanguinis aspersione.

Dices: a D. Hieronymo in 27 Matth. hæc traditio vocatur: *Favorabilis interpretatio, nec tamen vera*; ergo ex ea salus Adæ non probatur.

℟., salva debita Hieronymo reverentia, aliis Patribus supra laudatis nos in hac parte subscribere: præsertim cum ipse Hieronymus in ep. ad Marcellam hæc de Jerosolyma scribat. *In hac urbe, immo in hoc loco, & habitasse dicitur, & mortuus esse Adam: unde & locus, in quo crucifixus est Dominus, Calvaria appellatur, quod ibi sit antiqui hominis Calvaria condita, ut secundi Adam, idest Christi, sanguis de cruce stillans primi Adam peccata dilueret.*

Ob. Salus Adæ non probatur ex sacris literis; ergo &c. Prob. ant. I. Enim Sapientiæ liber, ut ait Rupertus, non est in canone, et jure rejicitur, quia quando, vel ubi Adam pœnituerit, non ostendit; ergo &c. II. Plures codices habent, *& eduxit illum de limo terræ*, non *a delicto suo*. III. Quod ibi dicitur, *& dedit illi virtutem continendi omnia*, nonnisi Christo aptari potest. IV. Ap. I ad Cor. 15, novum Adam opponit veteri; sed in illo est omnis salus; ergo in hoc omnis damnatio. V. ad Hebr. 11 Ecclesiæ origo non ab Adam, sed ab Abel repetitur; ergo ex scripturis Adæ salus non evincitur. VI. Nec prob. traditione. I. enim Rupertus de Adæ salute dubitat. II. Bernardus in lib. de modo beate vivendi ait, *Adam in infernum cecidit, quia inobediens fuit*. III. Gelasius librum *de Pœnitentia Adæ* apocryphis accenset. Prob. III. ratione. Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, quanto minus homini, quem conditione inferiorem paribus beneficiis ornaverat?

℟. neg. ant. Ad I. prob. neg. ant. Fallitur enim Rupertus, qui hunc librum e canone Scripturarum expungit: cœpisse vero pœnitentiam Adæ, ex quo sub Dominica sententia cervicem inflexit, & rudibus brutorum pellibus indutus vitam egit

(a) *De Resurr. Christi.* (b) *Hom. 35. in Matth.*
(c) *L. 1. adv. Hær.* (d) *Hom. 84. in Jo.*

egit miserrimam, pie, & probabiliter credimus. Ad II. ℞., in Græcis, Romanisque codicibus, & etiam ex Patribus constare, retinendam esse Vulgatæ lectionem, quæ habet *a delicto* suo, ut patet ex supra citata ep. Augustini ad Evodium. Ad II. neg. ant. Illa enim verba nonnisi rerum terrenarum innuunt dominium Adamo, & Evæ traditum a Deo, cum eis dictum est: *Dominamini piscibus maris, & bestiis terræ*, nam in græco habetur κρατῆται πάντων, *omnibus dominari*. Ad IV. dist. maj. Opponit quoad gratiam, & peccatum, ut Christus gratiæ, Adam peccati sit auctor, conc., quoad salutem, & perditionem, ut ille sit omnium salus, iste cum aliis damnatus, nego. Ad V. dist. ant. Ecclesiæ origo, hoc est fidelium, qui fidei caussa passi sunt, ab Abele repetitur, conc., absolute, neg. ant. Nam in ep. ad Hebr. fideles præcipue laudantur, qui martyrium subiere, aut futurorum promissionem singulari mysterio accepere, quorum utique primus est Abel.

Ad II. neg. ant. Ad I. prob. vide ℞. ad I. Ad II. prob. ℞., librum de modo bene vivendi non esse Bernardi, ut ostendit Bellarminus ex stylo, et inscriptione ad sororem virginem: deinde ea verba de solo reatu, & merito damnationis exponi possunt. Ad III. ℞. Quod Gelasius librum, non pœnitentiam Adæ damnat, sicuti, cum librum de infantia, & de nativitate Salvatoris apocryphis accenset, librorum auctoritati derogat, non substantiæ rerum gestarum.

Ad III. prob. ℞. Deum homini, non angelis pepercisse, sive quod ille fuerit imbecillioris naturæ, ut ait Gregorius l. 4 Mor. 9. & Damascenus l. 2. 3, vel quia beneficiorum suorum dominus angelos justo judicio, hominem misericordiæ decreverat reservare, pro quo maximo benefacto, aliisque innumeris, quibus nos quotidie cumulare non cessat, inter quæ illud non leve esse ducimus, quod pristinæ valetudini restituti, hoc primum volumen ad optatum finem eo juvante perduximus, *Deo gratias agere debemus semper*, 2. ad Thess. 1.

FINIS.

IN-

INDEX
PRIMI VOLUMINIS.

Cap.

Fr. Franciscus Xaverius Vasquez Peruanus Sacræ Theologiæ Magister totius Ordinis Fratrum Erem. S. P. N. Augustini Prior Generalis.

Cum Opus inscriptum = Joannis Laurentii Berti Florentini Fratris Eremitæ Augustiniani Theologi præclarissimi librorum xxxvii. de Theologicis disciplinis accurata synopsis &c. = a Rev. Patre Magistro Fratre Hieronymo Buzi Provinciæ Picenæ nostri ejusdem Ordinis exaratum, & a duobus nostri Sacri Ordinis Theologis a Nobis deputatis recognitum, & approbatum fuerit; Nos tenore præsentium, nostrique muneris auctoritate facultatem facimus præmemorato Patri Magistro, ut Typis mandari possit, servatis tamen servandis, juxta Decretum Sacrosancti Concilii Tridentini de libris edendis. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Datum in Conventu nostro S. P. Augustini de Urbe die 23 Martii an. 1766.

Fr. Franc. Xav. Vasquez Gen.

Nostri mun. aff. Sig.

Mag. Reg. F. Emmanuel M. Pignone Ord. Secr.

Reg. lib. 13.

Qua par erat fide & integritate, jubente Reverendissimo P. Francisco Xaverio Vasquez Magistro Generali Ordinis, vidimus & observavimus *Tomum I. accuratæ synopseos librorum* xxxvii. *Joannis Laurentii Berti .... de Theologicis disciplinis .. opera ac studio alterius Augustiniani Theologi* diligenter instructæ, & elaboratæ: quumque nihil in eo deprehenderimus, quod non antea in Romana eorundem librorum editione tanquam Catholicæ Fidei, & Ethicæ Christianæ consonum adprobatum fuerit, publicis formis imprimi posse censemus.

Romæ ex cœnobio Augustiniano vi. *Kal. Aprilis an.* 1766.

Fr. Augustinus Antonius Georgi Procurator generalis Ordinis Erem. S. P. Augustini, Angelicæ bibliothecæ Præfectus, & publicus in Romanæ Sapientiæ archigymnasio scripturæ S. Profess.

Fr. Augustinus Selmi Assistens Italiæ, Ord. Erem. S. P. Augustini, & promovendorum ad episcopatum examinator.

Die 14. *Maji* 1766.

Admodum Reverendus D. Canonicus Fanciullius Sac: Theolog. Doct. videat, & referat.

Pompejus Episcopus Auxim. & Cing.

Die 25. *Junii* 1766.

IMPRIMATUR.

Pompejus Episcopus Auxim. & Cing.

Die 28. *Junii* 1766.

IMPRIMATUR.

F. Remigius Curionus S. Officii Auximi Vicarius.

Die 24. *mensis Aprilis* 1767.

REIMPRIMATUR

Regiis Juribus, Legibus, moribusque Regni semper salvis.

Vargas Macciucca.

Carulli.

